

ΚΥΡΙΑΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

15

ΕΠΟΠΤΗΣ - ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Π. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΠΕ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2003

ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

15

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ
ΨΑΛΜΟΙ ΜΑ΄-ΡΙΘ΄.

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΠΑΠΑΕΥΑΓΓΕΛΟΥ
ΔΙΔΑΚΤΟΡΑ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΚΥΡΙΛΛΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

15

Copyright :

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

Γ. Μπακατσέλου 3, Θεσσαλονίκη

Τ. Θ. 400 90. 560 10 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 0310/283 880. Οικίας 0310/696 653.

ΨΑΛΜΟΙ
ΜΑ΄ - ΡΙΘ΄

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΕΞΗΓΗΣΕΩΝ ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΩΝ
ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΙΒΛΟΝ ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ,
ΣΥΛΛΕΓΕΙΣΑ ΠΑΡΑ
ΤΟΥ ΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ
ΚΥΡΙΟΥ ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ

ΨΑΛΜΟΣ ΜΑ΄.

Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος, εἰς σύνεσιν, τοῖς υἱοῖς Κορέ».

Οἱ τοῦ πρώτου μέρους ψαλμοὶ τῷ Δαβὶδ ἦσαν οἱ τεσσαράκοντα, τὸ δὲ νῦν δεύτερον τμήμα τριάκοντα περιέχει 5 καὶ ἓνα, ὧν ὀκτὼ μὲν τοῖς υἱοῖς Κορέ ἐπιγράφονται, εἷς δὲ τῷ Ἀσάφ, καὶ Σολομῶντος εἷς, οἱ δὲ λοιποὶ τῷ Δαβίδ. Πρῶτοι δὲ τούτων οἱ τῶν υἱῶν Κορέ. Ἱεροψάλται δὲ γεγόνασιν οὗτοι, καὶ τὴν ᾠδὴν ᾄδουσιν, οὐκ αὐτοὶ δὴ πάντως συνθέντες αὐτήν, ἀλλ' ἐξ ἀνδρῶν πνευματοφόρων δεχόμε- 10 νοι, οἷς ἢ τῶν ἐσομένων κατὰ καιροῦς ἐδέδοτο γνῶσις παρὰ τοῦ πάντα εἰδότος Θεοῦ. Λαβόντες τοίνυν τὸν ψαλμὸν παρὰ τοῦ συνθέντος αὐτὸν Δαβίδ, τὰ ἐπ' ἐσχάτων σημαίνουσι τῶν καιρῶν. Εἰσφέρουσι δὲ τὸ αὐτοῦ τοῦ Ἰσραὴλ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α
ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΕΡΜΗΝΕΙΩΝ ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΟΥΣ
ΠΑΤΕΡΕΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥΣ
ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ
Η ΟΠΟΙΑ ΕΓΙΝΕ ΑΠΟ ΤΟΝ
ΙΕΡΩΤΑΤΟ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ
ΚΥΡΙΟ ΝΙΚΗΤΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΣΕΡΡΩΝ

ΨΑΛΜΟΣ 41ος

Στίχ. 1. Στο τέλος· γιά τόν συνετισμό τῶν υἱῶν τοῦ Κορέ».

Οἱ ψαλμοὶ τοῦ πρώτου μέρους ἦταν σαράντα, ἐνῶ τὸ δεύτερο μέρος περιέχει τριάντα ἕνα, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὀκτὼ ἀναφέρονται στοὺς υἱοὺς τοῦ Κορέ, ἕνας στὸν Ἀσάφ, ἕνας στὸν Σολομώντα, καὶ οἱ ὑπόλοιποι στὸν Δαβίδ. Πρῶτοι ἀπὸ τοὺς ψαλμοὺς εἶναι οἱ ψαλμοὶ τῶν υἱῶν τοῦ Κορέ. Αὐτοὶ ἦταν ἱεροψάλτες καὶ ἔψαλλαν τὴν ᾠδή, ὅπως δὲ ὅμως δὲν τὴν ἔχουν συνθέσει αὐτοί, ἀλλὰ τὴν δέχονταν ἀπὸ ἄνδρες πνευματικούς, στοὺς ὁποίους ἡ γνώση γι' αὐτὰ πού θὰ γίνονταν κατὰ καιροὺς εἶχε δοθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ πού γνωρίζει τὰ πάντα. Παίρνοντας λοιπὸν τὸν ψαλμὸ ἀπὸ τὸν Δαβίδ πού τὸν συνέθεσε, ἐπισημαίνουν αὐτὰ πού θὰ γίνον στοὺς ἔσχατους καιροὺς. Παρουσιάζουν τὸ πρόσωπο τοῦ ἴδιου τοῦ

πρόσωπον ἕξομολογούμενον Χριστῷ διὰ τῆς μεταγνώσεως ἧς ποιήσονται ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων. Διὸ καὶ «Εἰς τὸ τέλος» ἐπιγέγραπται, διὰ τὸ περὶ τῶν μελλόντων εἶναι τὸν λόγον. Καὶ εἰς σύνεσιν προτρέπεται τοὺς ἐντευξομένους ἢ 5 προογραφῆ, ἐπεὶ θείας ἔδει συνέσεως τοῖς νοεῖν μέλλουσι τὰ μετὰ χρόνους ὅσους ἐσόμενα. Ἄλλὰ τίς ὁ Κορέ; Οὗτος γέγονε μὲν ἐπὶ Μωσέως, ἀπώλετο δὲ μεθ' ὧν συνέστη καταστασιάσας αὐτοῦ, οἱ δὲ τούτου παῖδες οὔτε τῆς δυσσεβείας οὔτε τῆς ἀπωλείας ἐκοινώνησαν τοῦ πατρός· τοσοῦτον δὲ 10 γεγόνασιν εὐλαβεῖς, ὡς καὶ ψαλμοὶ χρηματίσαι.

Στίχ. 3. «Ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα», κ.τ.λ.

Ἐπεὶπερ ἐν τῷ πρὸ τούτου ψαλμῷ ἐκ τοῦ Σωτῆρος εἴρητο· «Κύριε, ἐλέησόν με καὶ ἀνάστησόν με, καὶ ἀνταποδώ- 15 σω αὐτοῖς», νῦν τὸ τῶν ἐσταυρωκότων ὑπόκειται πρόσωπον, οἱ πεπόνθασιν ἀνήκεστα, προδήλου ὄντος ὡς ὕστερον προσληφθήσονται. Καὶ διψῆν λέγουσι τὸν Θεόν, καὶ τῆς παρ' αὐτῷ πηγῆς ἐπιθυμεῖν, περὶ ἧς εἴρηται, ὅτι «Παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς». Περὶ αὐτῶν γοῦν ὁ Παῦλος ἔφησεν· «Εἰ γὰρ 20 σὺ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἐξεκόπης ἀγριελαίου, καὶ παρὰ φύσιν ἐνεκεντριόσθης εἰς καλλιέλαιον, πόσω μᾶλλον οὔτοι οἱ κατὰ φύσιν ἐγκεντριόσθονται τῇ ἰδίᾳ ἐλαίᾳ;». Ταῦτα τοίνυν Ἰσραὴλ μεταγινώσκων, φησὶ ποθεῖν ἐγγὺς γενέσθαι Θεοῦ κατὰ διάθεσιν καὶ ἁγιασμόν τὸν διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ, 25 καὶ ὃν ἀπεκτόνασιν ὡς ἄνθρωπον, τοῦτον Θεὸν ὀνομάζουσιν ζῶντα, πλάνην ὁμολογοῦντες καθ' ἣν τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς τῷ θανάτῳ παρέδωκαν. Τὸ δέ, «Πότε ἤξω», γλιχομένων ἐστὶ τῆς εἰς ὕστερον κλήσεως, καὶ ζητούντων μαθεῖν τὸν καιρὸν καθ' ὃν καὶ αὐτοὶ ἐμφανεῖς ἔσονται τῷ προσώ-

1. Ψαλμ. 35, 10.

2. Ρωμ. 11, 24.

Ἰσραὴλ νὰ ἔξομολογεῖται στὸν Χριστὸ μὲ τὴ μεταμέλεια τὴν ὁποία θὰ δείξουν στὴ συντέλεια τῶν αἰώνων. Γι' αὐτὸ καὶ ἔχει τὴν ἐπιγραφή, «Στὸ τέλος», ἐπειδὴ ὁ λόγος ἀναφέρεται στὰ μελλοντικά. Ἡ ἐπιγραφή προτρέπει σὲ σύνεση αὐτοὺς ποὺ θὰ τὸν διαβάσουν, γιατί χρειάζονται θεία σύνεση αὐτοὶ ποὺ πρόκειται νὰ κατανοήσουν αὐτὰ ποὺ μετὰ ἀπὸ πολλοὺς χρόνους θὰ συμβοῦν. Ἀλλὰ ποιὸς εἶναι ὁ Κορέ; Αὐτὸς ἔζησε στὰ χρόνια τοῦ Μωυσέως, καὶ χάθηκε μαζὶ μὲ ἐκείνους ποὺ παρατάχθηκαν καὶ στασίασαν ἐναντίον του. Τὰ παιδιά του ὅμως δὲν πῆραν μέρος οὔτε στὴν ἀσέβεια, οὔτε στὴν ἀπώλεια τοῦ πατέρα τους, καὶ ἔγιναν τόσο εὐλαβῆ, ὥστε νὰ χρηματίσουν καὶ ψαλμωδοί.

Στίχ. 3. «Ἡ ψυχὴ μου κυριεύθηκε ἀπὸ δίψα γιὰ τὸν ζωντανὸ Θεό», κ.τ.λ.

Ἐπειδὴ στὸν προηγούμενο ψαλμὸ εἰπώθηκε ἀπὸ τὸν Σωτήρα, «Κύριε, ἔλεήσέ με καὶ ἀνάστησέ με, καὶ θὰ ἀνταποδώσω σ' αὐτούς», τώρα ὑποδύεται τὸ πρόσωπο ἐκείνων ποὺ τὸν σταύρωσαν, οἱ ὁποῖοι ὑπέστησαν ἀφόρητα δεινά, τὰ ὁποῖα εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι θὰ τοὺς βροῦν ἀργότερα. Λέγουν λοιπὸν ὅτι καὶ διψοῦν τὸν Θεό, καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ πιοῦν ἀπὸ τὴν πηγὴ ποὺ ὑπάρχει σ' αὐτόν, γιὰ τὴν ὁποία ἔχει λεχθεῖ· «Σὲ σένα ὑπάρχει πηγὴ ποὺ δίνει ζωὴ»¹. Γι' αὐτοὺς βέβαια ὁ Παῦλος εἶπε· «Ἄν λοιπὸν σὺ ἔχεις ἀποκοπεῖ ἀπὸ τὴν φυσικὴ ἄγρια ἐλιά καὶ ἐμβολιάσθηκες σὲ ἡμερὴ ἐλιά, πόσο περισσότερο αὐτοὶ ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τους εἶναι ἡμεροὶ θὰ ἐμβολιασθοῦν στὴ δική τους ἐλιά;»². Ἔτσι λοιπὸν οἱ Ἰσραηλιῖτες ποὺ μεταμελήθηκαν λέγουν ὅτι ποθοῦν νὰ βρεθοῦν κοντὰ στὸν Θεὸ μὲ τὴ διάθεση καὶ τὸν ἁγιασμὸ τῆς πίστεως στὸν Χριστό, καὶ αὐτόν ποὺ τὸν θανάτωσαν ὡς ἄνθρωπο, τὸν ἴδιο τὸν ὀνομάζουν Θεὸ ζωντανό, ὁμολογώντας ὅτι ἦταν πλάνη τὸ ὅτι παρέδωσαν στὸν θάνατο τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς. Τὸ «Πότε θὰ ἔρθω», δείχνει τὴ μεγάλη ἐπιθυμία τους νὰ κληθοῦν ὕστερα, καὶ ζητοῦν νὰ μάθουν τὸν χρόνο κατὰ τὸν ὁποῖο καὶ αὐτοὶ θὰ ἐμφανισθοῦν στὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, μολονότι τώρα ὁ

πω τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, εἰ καὶ νῦν εἶσιν ἐν ἀποστροφῇ τοῦ Θεοῦ. Καθ' ἃ δι' Ἡσαΐου φησὶν· «Ὅταν τὰς χεῖρας ἐκτείνῃς πρὸς με, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν, καὶ ἐὰν πληθύνῃτε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν· αἶ
5 γὰρ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις». Ὅταν δὲ κληθῶσιν, ὀφθήσονται τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ· γέγραπται γάρ, ὅτι «Ὁφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους».

Στίχ. 4. «Ἐγενήθη τὰ δάκρυά μου ἐμοὶ ἄρτος ἡμέρας καὶ νυκτός».

10 Ἐκπεπτωκότα τὸν Ἰσραὴλ φειδοῦς τῆς ἄνωθεν δειναὶ κατειλήφασιν συμφοραὶ· πεπόρθηνται γὰρ αἱ τῆς Ἰουδαίας πόλεις ὑπὸ τῆς Ῥωμαίων στρατιᾶς. Καὶ ὅτι ταῦτα αὐτοῖς συμβήσεται, προκαταμεμήνυκεν ὁ Χριστός· «Ὅτ' ἂν γὰρ ἴδητε», φησὶν, «κυκλουμένην ὑπὸ στρατοπέδων τὴν Ἱερου-
15 σαλήμ, τότε ἐρεῖτε τοῖς ὄρεσιν· Καλύψατε ἡμᾶς, καὶ τοῖς βουνοῖς· Πέσατε ἐφ' ἡμᾶς». Ταῦτα δὴ οὖν ὑπομένοντι τῷ Ἰσραὴλ ἐπετώθαζον, κατὰ τὸ εἶκός, τῶν ἀστυγειτόνων τινές· ἐπέχαιρον γὰρ αἰεὶ πολεμουμένοις καὶ κᾶμνουσιν τὰ πε-
20 ρίοικα τῶν ἐθνῶν· Οὐκοῦν ἀντὶ τῶν ἡδίστων καὶ ἀναγκαί-
ων, φησί, τουτέστι τροπέζης καὶ τροφῆς, γέγονέ μοι τὸ δακρυροεῖν καὶ κατολοφύρεσθαι πικρῶς τὴν ἀδόκητον τῶν πραγμάτων ἐπὶ τὰ χεῖρω φοράν. Ποίων δὲ ἄρα μνησθῆναί φησι; Πρῶτον μὲν, ὅτι Θεῷ προσκέκρουκε διὰ τῆς εἰς Χριστὸν παροινίας. Εἶτα, ὅτι τῆς δι' αὐτοῦ σωτηρίας ἡμοιω-
25 κῶς, ἠχρειώθη τρόπον τινά, καὶ ἀπάσης ἐλπίδος ἀπώλισθεν ἀγαθῆς, ἥλω τε ταῖς οὕτω δειναῖς συμφοραῖς. Καὶ τρίτον, ὅτι ταυτὶ πεπονθότα ἐπετώθαζόν τινες, ἐπιφωνοῦν-τες αἰεὶ τό, «Ποῦ ἐστὶν ὁ Θεός σου;».

3. Ἡσ. 1, 15.

3α. Ψαλμ. 33, 16.

Θεὸς τοὺς ἀποστρέφεται, σύμφωνα μὲ αὐτὰ ποὺ λέγει μέσω τοῦ Ἰσαΐα· «Ὅταν θὰ ἀπλώσεις τὰ χέρια σου σὲ μένα, θὰ στρέψω ἄλλοῦ τὰ μάτια μου ἀπὸ σᾶς, καὶ ἐὰν πολλαπλασιάσετε τὴν παράκλησή σας, δὲν θὰ σᾶς ἀκούσω. Γιατὶ τὰ χέρια σας εἶναι γεμάτα αἷμα»³. Ὅταν ὁμως κληθοῦν, θὰ ἐμφανισθοῦν στὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ, γιατί ἔχει γραφεῖ· «Τὰ μάτια τοῦ Κυρίου εἶναι στραμμένα στοὺς δικούς τους»^{3α}.

Στίχ. 4. «Τὰ δάκρυά μου ἔγιναν γιὰ μένα ἄρτος ἡμέρα καὶ νύχτα».

Ὅταν παραστράτησε ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς καὶ ἐξέπεσε ἀπὸ τὴν εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ, τὸν κυρίευσαν φοβερὲς συμφορὲς. Γιατὶ καταστράφηκαν οἱ πόλεις τῆς Ἰουδαίας ἀπὸ τὴν στρατιὰ τῶν Ρωμαίων. Ὅτι ὁμως αὐτὰ θὰ συνέβαιναν σ' αὐτούς, τὸ προανήγγειλε ὁ Χριστὸς· γιατί λέγει· «Ὅταν θὰ δεῖτε τὴν Ἱερουσαλήμ περικυκλωμένη ἀπὸ στρατόπεδα, τότε θὰ πεῖτε στὰ βουνά, Σκεπάστε μας, καὶ στοὺς λόφους, Πέσετε ἐπάνω μας»⁴. Ἐνῶ λοιπὸν ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ὑπέμενε αὐτὰ, τοὺς περιέπαιζαν, ὅπως ἦταν φυσικό, κάποιοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν γειτονικῶν πόλεων· γιατί χαίρονταν τὰ γειτονικά ἔθνη βλέποντάς τους διαρκῶς νὰ πολεμοῦνται καὶ νὰ ταλαιπωροῦνται. Ἀντὶ γιὰ τὰ πολὺ εὐχάριστα καὶ ἀναγκαῖα, λέγει, δηλαδὴ τοῦ τραπεζιοῦ καὶ τῆς τροφῆς, πνίγομαι σὲ πικρὰ δάκρυα καὶ θρηνῶ τὴν ἀπρόσμενη φορὰ τῶν πραγμάτων πρὸς τὰ χειρότερα. Ποιὰ ὁμως ἄραγε θυμᾶται; Πρῶτον βέβαια ὅτι συγκρούσθηκε μὲ τὸν Θεὸ μὲ τὴν παραφροσύνη του ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειτα, ἀφοῦ στερήθηκε τὴν μέσω αὐτοῦ σωτηρία, διεφθάρη κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἐξέκλινε ἀπὸ κάθε ἀγαθὴ ἐλπίδα καὶ ἔγινε δέσμιος τῶν τόσο φοβερῶν συμφορῶν. Καὶ τρίτον, ὅτι, ἐνῶ ἔπαθε αὐτὰ, μερικοὶ τὸν περιγελοῦσαν, φωνάζοντας διαρκῶς τό· «Ποῦ εἶναι ὁ Θεός σου»⁵.

4. Λουκᾶ 23, 30.

5. Ματθ. 27, 43.

Στίχ. 5. «Ὅτι διελεύσομαι ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς,
ἕως τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ, ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως
καὶ ἑξομολογήσεως, ἤχου ἑορτάζοντος».

Οἱ ἐπὶ τοῖς τῶν ἐχθρῶν τωθασμοῖς ἀλύοντες, οὐ μετρίως
5 τῆ τῶν ἀγαθῶν ἐλπίδι καταπιαίνονται, καὶ μεταπηδῶσιν ἐ-
πὶ τὸ χαίρειν τε καὶ ἀπάσης δυσθυμίας ἀμείνω τὴν διάνοι-
αν ἔχειν, καὶ εὐαγγελίζονται ἑαυτοῖς ὡς ἐν καιρῷ τευξόμε-
νοι τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας τε καὶ ζωῆς, καὶ ταῖς θεαίαις
αὐλαῖς ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις ἀγίοις ἐνδιαιτησόμενοι, καὶ συμμε-
10 θέξοντες τῆς ἑορτῆς τῆς ἐπί γε, φημί, ταῖς ἀκαταλήκτοις δο-
ξολογίαις πραττομέναις εἰς Θεόν. Ἀγιοπρεπῆς γὰρ ἡ τοιά-
δε πανήγυρις, καὶ πιστώσεται λέγων ἐτέρωθί που πάλιν ὁ
θεσπέσιος Δαβίδ· «Μακάριοι πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ
οἴκῳ σου· εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων αἰνέσουσίν σε».
15 Θαυμαστὴν δὲ σκηνὴν ὀνομάζει καὶ οἶκον Θεοῦ, τῆς ἐν οὐ-
ρανοῖς Ἐκκλησίας τὸ μῖμημα τὴν ἐπὶ γῆς δηλονότι. Ἔτι δὲ
ὑψηλότερον προσδοκῶσιν οἱ ἅγιοι, ὅτι μετὰ τὰς ἐνταῦθα
κακοπαθείας διαδέξεται αὐτοὺς τὸ τρισμακάριον τέλος, ἡ
θαυμαστὴ σκηνὴ τοῦ Θεοῦ ἢ ἄνω, καὶ ὁ ἐνδοτάτω αὐτῆς
20 οἶκος, εἰς ὃν ὑπ' ἀγγελικῶν δυνάμεων αἰρόμενοι εἰσαχθή-
σονται, κατὰ τὸν Σύμμαχον εἰπόντα· Διαβασταχθήσομαι ἕ-
ως τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ· ὅθεν καὶ τό, «Ἀρπαγησόμεθα ἐν
νεφέλῃ». Πρὸς τὴν αἰσθητὴν δὲ διὰ Μωσέως σκηνὴν, τὴν
νοητὴν ἐκάλεσε θαυμαστὴν, τὴν ἀληθινὴν, ἣν ἔπηξεν ὁ Κύ-
25 ριος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος. Εἰ δὲ χαρὰ γίνεται ἐν τοῖς οὐρα-
νοῖς τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῶ μετανοοῦντι,
πῶς οὐκ εἰκός, ψυχῆς μετὰ γυμνασίαν αὐτάρκη ἀναγομέ-
νης εἰς τὰ ἅγια τὰ ἐπουράνια, φωνὴν εὐφημον γίνεσθαι
πλήθους τῶν πανηγυριζόντων ἐπὶ τῆ τῶν σωζομένων σω-
30 τηρίας; Ἐνθα φησὶν· «Ἀφίξομαι ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως καὶ
ἑξομολογήσεως, ἤχου ἑορταζόντων», ὑμνολογῶν δηλονότι

6. Ψαλμ. 83, 5.

7. Α' Θεσσ. 4, 16.

8. Λουκᾶ 15, 20.

Στίχ. 5. «Γιατί θὰ διέλθω ἀπὸ τὸν τόπο τῆς θαυμαστῆς σκηνῆς μέχρι τὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ, μὲ φωνὴ ἀγαλλίασης καὶ δοξολογίας, μὲ φωνὴ ἀνθρώπου ποὺ γιορτάζει».

Αὐτοὶ ποὺ ταράσσονται μὲ τοὺς ἐμπαιγμοὺς τῶν ἐχθρῶν, ἐνισχύονται πάρα πολὺ μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν ἀγαθῶν, καὶ μεταπηδοῦν στὴ χαρὰ καὶ σπὸ νὰ ἔχουν τὸ νοῦ τους ἀνώτερον ἀπὸ κάθε μελαγχολία, καὶ δέχονται μέσα τους τὸ εὐχάριστο μήνυμα, ὅτι στὸν κατάλληλο καιρὸ θὰ ἐπιτύχουν τὴν μέσω τοῦ Χριστοῦ σωτηρία καὶ ζωὴ, καὶ θὰ διαβιοῦν μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἁγίους στὶς θεϊκὲς αὐλὲς καὶ θὰ συμμετέχουν στὴν ἑορτὴ τῶν ἀτελείωτων δοξολογιῶν πρὸς τὸν Θεό. Γιατὶ ἡ πανήγυρη αὐτοῦ τοῦ εἴδους εἶναι τέτοια ποὺ ταιριάζει στοὺς ἁγίους, καὶ αὐτὸ τὸ διαβεβαιώνει πάλι ὁ θεοσπέσιος Δαβίδ, λέγοντας κάπου· «Εἶναι μακάριοι ὅλοι αὐτοὶ ποὺ κατοικοῦν στὸν οἶκο σου· θὰ σὲ ὑμνοῦν στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων»⁶. Ἄξια βέβαια θαυμασμοῦ καὶ οἶκο τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει τὴν ἀπομίμηση τῆς ἐπουράνιας Ἐκκλησίας στὴ γῆ. Ἀλλὰ οἱ ἅγιοι περιμένουν ὅτι μετὰ τὴν ἐδῶ κακοπάθειά τους θὰ τοὺς διαδεχθεῖ ὑψηλότερο καὶ τρισμακάριο τέλος, δηλαδή ἡ θαυμαστὴ οὐράνια σκηνὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ ἐσωτερικότερος ἐντὸς αὐτῆς οἶκος, στὸν ὁποῖο θὰ εἰσέλθουν συνοδευόμενοι ἀπὸ ἀγγελικὲς δυνάμεις, σύμφωνα μὲ τὸν Σύμμαχο, ὁ ὁποῖος εἶπε· “Θὰ ὑποβαστάζομαι μέχρι τὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ”, γι’ αὐτὸ καὶ ἔχει λεχθεῖ τό, «Θὰ ἀρπαχθοῦμε μέσα σὲ σύννεφο»⁷. Σὲ σύγκριση βέβαια πρὸς τὴν ὄρατὴ σκηνὴ τοῦ Μωυσῆ ὀνόμασε αὐτὴν θαυμαστὴ καὶ ἀληθινή, τὴν ὁποία ἔστησε ὁ Κύριος, καὶ ὄχι ἄνθρωπος. Καὶ ἐὰν χαίρονται οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ στοὺς οὐρανοὺς γιὰ ἓναν ἁμαρτωλὸ ὁ ὁποῖος μετανόησε⁸, πῶς δὲν εἶναι εὐλογο, ὅταν μιὰ ψυχὴ, ὕστερα ἀπὸ ἐπαρκῆ ἀσκήση, ὀδηγεῖται στὰ οὐράνια ἅγια, νὰ ἀκούεται ἐπαινετικὴ φωνὴ ἀπὸ τὸ πλῆθος ἐκείνων ποὺ πανηγυρίζουν γιὰ τὴ σωτηρία αὐτῶν ποὺ σώζονται⁹; Γι’ αὐτὸ λέγει· «Θὰ ἔρθω μέσα σὲ φωνὲς ἀγαλλίασης καὶ δοξολογίας, μέσα στοὺς ἦχους αὐτῶν ποὺ γιορτάζουν», δηλαδή ὑμνολογώντας, καὶ μαζὶ μὲ αὐ-

καὶ τοῖς ἑορτάζουσιν ἀναμίξ ἀνάπτων τὰς ὑμνωδίας τῷ σε-
σωκότι Χριστῷ.

5 Στίχ. 6. «Ἴνα τί περίλυπος εἶ, ἡ ψυχὴ μου; καὶ ἵνα τί
συνταράσσεις με; Ἐλπισον ἐπὶ τὸν Θεόν, ὅτι ἐξομο-
λογεῦσόμαι αὐτῷ· σωτήριον τοῦ προσώπου μου
ὁ Θεός μου».

Ἐπιτιμᾶ ταῖς λύπαις τῇ εἰς Χριστὸν ἐλπίδι χρώμενος ὁ
σταυρωτῆς λαός, καὶ φησιν· Εἰ τετήρηται, ὡς ψυχὴ, καιρός,
καθ' ὃν ἡ διὰ πίστεως ἡμῶν κλήσις ἀγάγοι ἡμᾶς μετὰ τῶν
10 ἑορταζόντων εἰς τὴν σκηνὴν, διὰ τί περίλυπος εἶ καὶ κατα-
τρώχη ταῖς λύπαις; Ἐλπισον ἐπὶ τὸν Θεόν· ἐξομολογήσο-
μαι γὰρ αὐτῷ, καὶ αὐτὸς ἔσται σωτήριον τοῦ ἐμοῦ προσώ-
που. Τὸ δέ γε πρόσωπον ἔοικεν ἐν τούτοις ἀντὶ τοῦ κάλ-
λους εἶπεῖν· τοῖς μὲν γὰρ πιστεύουσιν εἰς Χριστὸν τὸ Θεῖον
15 ἐμπρέπει κάλλος, μορφοῦται γὰρ ἐν αὐτοῖς δι' ἀγιασμοῦ τε
καὶ δικαιοσύνης [σωφροσύνης], τοῖς γε μὴν ἀπίστοις ἔψε-
ται δὲ πάντως τὸ εἰδεχθῆς οὐ γὰρ ἔχουσιν ἐμπρέπον ἐαυ-
τοῖς τὸ θεῖόν τε καὶ ἀκήρατον κάλλος. Διὰ τοῦτο καὶ τοῖς
τὴν ἐν νόμῳ δικαιοσύνην τετιμηκόσιν μετὰ τὴν πίστιν ὁ θε-
20 σπέσιος Παῦλος ἐπιστέλλει λέγων· «Τεκνία, οὓς πάλιν ὠδί-
νω, ἄχρις οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν». Οὐκοῦν ὅτε Χρι-
στὸς ἐν ὑμῖν μορφοῦται, τότε τοῦ τῆς ψυχῆς προσώπου,
τουτέστι τοῦ κάλλους αὐτῆς, τὴν σωτηρίαν ἐργάζεται. Εὖ
δὲ δὴ σφόδρα Θεὸν ὁμολογεῖ τὸν Ἐμμανουήλ ὁ σταυρω-
25 τῆς λαός, καίτοι διώκων αὐτόν ποτε καὶ λέγων· «Διὰ τί σύ,
ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν;». Ἄλλ' ὡς ἤδη καὶ
ἐγνωκῶς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ καὶ προσενεγκῶν τὴν ἐξο-
μολόγησιν, Θεὸν αὐτὸν ἐαυτοῦ φησιν, καὶ τὸ καλὸν ὄνομα
μεθ' ἡμῶν ἐπιγράφεται, τὸ εἶναί τε καὶ καλεῖσθαι Χριστια-
30 νός.

τοὺς ποὺ γιορτάζουν ἀποδίδοντας τὶς ὑμνωδίες μου στὸν Χριστὸ ποὺ μὲ ἔσωσε.

Στίχ. 6. «Γιατί, ψυχή μου, εἶσαι γεμάτη λύπη, καὶ γιατί μὲ συνταράξεις; Στήριξε τὶς ἐλπίδες σου στὸν Θεό, γιατί θὰ δοξολογήσω αὐτόν, ἀφοῦ ἡ σωτηρία τοῦ προσώπου μου εἶναι ὁ Θεός».

Ὁ λαὸς ποὺ σταύρωσε τὸν Χριστὸ ἐπιτιμᾷ τὶς λύπες, χρησιμοποιώντας τὴν ἐλπίδα στὸν Χριστό, καὶ λέγει· «Ἐφόσον, ψυχή μου, ἔρχεται καιρὸς κατὰ τὸν ὅποιο ἡ κλήση μας, μέσω τῆς πίστεως, θὰ μᾶς ὀδηγήσει στὴ σκηνὴ μαζὶ μὲ ἐκείνους ποὺ γιορτάζουν, γιατί εἶσαι λυπημένη καὶ βασανίζεσαι μὲ τὶς στενοχώριες; Στήριξε τὴν ἐλπίδα σου στὸν Θεό· γιατί θὰ τὸν δοξολογήσω, καὶ αὐτὸς θὰ γίνῃ σωτηρία τοῦ προσώπου μου. Τὸ πρόσωπο βέβαια στὴν περίπτωση αὐτὴ φαίνεται ὅτι τὸ εἶπε ἄντι τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς. Γιατί σ' αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν στὸν Χριστὸ ταιριάζει τὸ θεῖο κάλλος, τὸ ὅποιο διαμορφώνεται σ' αὐτοὺς μὲ τὸν ἁγιασμὸ καὶ τὴ δικαιοσύνη (σωφροσύνη), ἐνῶ στοὺς ἄπιστους θὰ ἀκολουθήσει ὅπωςδήποτε τὸ ἀηδιαστικό, γιατί δὲν ἔχουν νὰ λάμπει στὸν ἑαυτὸ τους τὸ θεῖο καὶ δόξαμπρο κάλλος. Γι' αὐτὸ καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν τιμῆσει τὴ δικαίωση μέσω τοῦ νόμου μετὰ τὴν πίστη ὁ θεσπέσιος Παῦλος γράφει σὲ ἐπιστολὴ του καὶ λέγει· «Παιδιά μου, σεῖς γιὰ τὰ ὅποια πάλι δοκιμάζω πόνους γέννας μέχρι ποὺ νὰ μορφωθεῖ μέσα σας ὁ Χριστός»⁹. Ὅταν δηλαδή μορφώνεται μέσα μας ὁ Χριστός, τότε παρέχει τὴ σωτηρία τοῦ προσώπου τῆς ψυχῆς, δηλαδή τοῦ κάλλους τῆς. Καὶ πάρα πολὺ σωστὰ ὁ σταυρωτῆς λαὸς ὁμολογεῖ Θεὸ τὸν Ἐμμανουήλ, ἃν καὶ κάποτε τὸν δίωκε καὶ ἔλεγε· «Γιατί σύ, ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος, κάνεις τὸν ἑαυτὸν σου Θεό;»¹⁰. Ἀλλά, ἐπειδὴ ἤδη ἀναγνώρισε τὴν ἐμφάνιση του καὶ πρόσφερε τὴν ὁμολογία του, τὸν ἀποκαλεῖ Θεό του, καὶ παίρνει μαζὶ μὲ μᾶς τὸ καλὸ ὄνομα, δηλαδή τὸ νὰ εἶναι καὶ νὰ ὀνομάζεται Χριστιανός.

10. Ἰω. 10, 33.

*Στίχ. 7. «Πρὸς ἑμαυτὸν ἡ ψυχὴ μου ἔταράχθη· διὰ
τοῦτο μνησθήσομαί σου ἐκ γῆς Ἰορδάνου
καὶ Ἐρμωνιεῖμ ἀπὸ ὄρους μικροῦ».*

*Ἐπειδὴ ἔταράχθη, φησὶν, ἡ ψυχὴ μου, ἀναμνήσας ἑμαυ-
5 τὸν τῶν σῶν θαυμασιῶν, ὧν τε κατὰ τὸν Ἰορδάνην ἡμῖν
ἔδειξας, ὧν τε κατὰ τὸ γειτονοῦν αὐτῷ ὄρος τὸ Ἀερμῶν,
παραμυθήσομαι ἑμαυτόν. Ὑψηλῶς δὲ οὕτω φησί· Γενησό-
μενος ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, τουτέστιν ἀξιωθείς τοῦ ἁγίου βαπτί-
σματος, τὸ τηνικαυτά σου μνησθήσομαι διὰ τοῦ ῥήματος
10 τῆς ὁμολογίας· μνησθήσομαι δὲ καὶ τοῦ Ἐρμωνιεῖμ, ὃ ἐρ-
μηνεύεται ὁδὸς λύχνου, ὡς τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ὁδὸν
ἀνοίγοντος φωτισμοῦ. Δοκεῖ δέ μοι ἡ τῶν εἰρημένων διά-
νοια τοῦτον ἔχειν τὸν νοῦν, κατὰ τὸ ῥητόν. Μετὰ τὴν Μω-
σέως τελευτήν, Ἰησοῦ τὸν λαὸν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας
15 εἰσάγοντος, ὡς οἱ ἱερεῖς ἐπέβησαν τῷ Ἰορδάνῃ, τὴν κιβω-
τὸν ἐπ' ὤμοις φέροντες, ὃ Ἰορδάνης, ὡς φησὶν ἡ Γραφή,
ἐπληροῦτο καθ' ὅλην τὴν κρηπίδα αὐτοῦ· Καὶ ἔστη τὰ ὕδα-
τα καταβαίνοντα ἄνωθεν πῆγμα ἓν, τὸ δὲ καταβαῖνον κατέ-
βη εἰς τὴν θάλασσαν τῶν ἁλῶν, καὶ πάντες οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ
20 διέβησαν διὰ ξηραῖς ἐν μέσῳ τοῦ Ἰορδάνου, τοῦ μὲν κάτω
φερομένου ῥεύματος χωροῦντος εἰς τὴν θάλασσαν τὴν ἁλυ-
κὴν, τοῦ δὲ ἄνωθεν κατιόντος, παραδόξως Θεοῦ δυνάμει
ἀναστελλομένου καὶ εἰς τοῦπίσω χωροῦντος· καὶ δὴ τὰ ἀπὸ
τῶν πηγῶν ἄνωθεν προχεόμενα τοῦ Ἰορδάνου ῥεῦματα, μὴ
25 ἔχοντα διέξοδον, ἐκυρτοῦτο, καὶ σωρὸς εἷς ἐγίνετο, ἐπαιρο-
μένων τῶν ὑδάτων καταλλήλων, διὰ τὸ ἀποκεκλειῖσθαι αὐ-
τοῖς τὴν διέξοδον. Ἀναπολῶν οὖν, φησί, τῇ μνήμῃ τῆς τότε
γενομένης τῷ λαῷ ἐπισκοπῆς τὴν χάριν, εἰκότως ἐπὶ τοῦ
παρόντος τὴν ψυχὴν κατατήκομαι, μηδεμιᾶς τοιαύτης καὶ
30 ἐφ' ἡμῶν γενομένης τοῦ Θεοῦ προνοίας. Οἱ μὲν γὰρ παρα-
δόξως τὸν Ἰορδάνην διῆλθον, καὶ τὸ παρακείμενον ὄρος τὸ*

Στίχ. 7. «Ἡ ψυχὴ μου ταράχθηκε, γι' αὐτὸ θὰ σὲ θυμηθῶ ἀπὸ τῆ γῆ τοῦ Ἰορδάνη καὶ τὸ μικρὸ ὄρος Ἐρμωνεὶμ (Ἐερμών)».

Ἐπειδὴ ταράχθηκε ἡ ψυχὴ μου, λέγει, ἐνθυμούμενος τὰ θαύματα σου πού ἔδειξες σὲ μᾶς στὴν περιοχὴ τοῦ Ἰορδάνη καὶ στὸ γειτονικὸ μὲ αὐτὸν ὄρος Ἐερμών, θὰ παρηγορήσω τὸν ἑαυτό μου. Ἔτσι λοιπὸν μὲ τρόπο θαρραλέο λέγει τὰ ἑξῆς: Ἀφοῦ μεταβῶ στὸν Ἰορδάνη, δηλαδή ἀφοῦ ἀξιωθῶ νὰ λάβω τὸ ἅγιο βάπτισμα, τότε σὲ θυμηθῶ μὲ τὰ λόγια τῆς ὁμολογίας, καὶ θὰ θυμηθῶ ἐπίσης καὶ τὸ ὄρος Ἐερμών, πού ἐρμηνευόμενο σημαίνει “ὁδὸς λύχνου”, ἐπειδὴ τὸ ἅγιο βάπτισμα ἀνοίγει τὸν δρόμο τοῦ φωτισμοῦ. Μοῦ φαίνεται βέβαια ὅτι ἡ σημασία αὐτῶν πού λέγονται ἔχουν τὴν ἑξῆς ἔννοια, σύμφωνα μὲ τὸ ρητό. Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Μωυσῆ, καθὼς ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ὁδηγοῦσε τὸν λαὸ στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, μόλις οἱ ἱερεῖς μπῆκαν στὸν Ἰορδάνη φέροντας στοὺς ὤμους τους τὴν κιβωτό, ὅπως λέγει ἡ Γραφή¹¹, ὁ Ἰορδάνης ἦταν γεμᾶτος σὲ ὅλη τὴν κοίτη του. Σταμάτησαν τότε τὰ νερὰ πού κατέβαιναν ἀπὸ πάνω καὶ ἔγιναν ἓνα σῶμα στερεό, ἐνῶ τὸ νερὸ πού κυλοῦσε κατέβηκε στὴ θάλασσα τῶν ἄλυκῶν. Ἔτσι ὅλοι οἱ Ἰσραηλίτες πέρασαν μέσα ἀπὸ τὸν Ἰορδάνη σὰν νὰ ἦταν ξηρὰ, ἐνῶ τὸ κάτω ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ προχωροῦσε στὴ θάλασσα τὴν ἄλική, καὶ τὸ τμήμα τοῦ ποταμοῦ πού κατέβαινε ἀπὸ πάνω, κατὰ τρόπο παράδοξον, μὲ τὴν δύναμη τοῦ Θεοῦ σταματοῦσε καὶ γύριζε πίσω. Καί, φυσικά, τὰ νερὰ τοῦ Ἰορδάνη πού πῆγαζαν ἀπὸ πάνω, μὴ ἔχοντας διέξοδο, παρέκαμπταν καὶ γίνονταν ἓνας σωρὸς, καὶ ὑψώνονταν προστεθέμενα σὲ ἐκεῖνα πού ὑπῆρχαν, ἐπειδὴ εἶχε ἀποκλεισθεῖ ἡ διέξοδός τους. Ἀναπολώντας λοιπὸν, λέγει, μὲ τὴ μνήμη τὴ χάρις τῆς θείας ἐπίβλεψης πού ἐκδηλώθηκε τότε στὸ λαό, δικαιολογημένα τώρα λειώνει ἡ ψυχὴ μου, ἐπειδὴ δὲν ἐδηλώνεται καμμία τέτοια φροντίδα τοῦ Θεοῦ καὶ σὲ μᾶς. Γιατὶ ἐκεῖνοι βέβαια πέρασαν μὲ τρόπο θαυματουργικὸ τὸν Ἰορδάνη ποταμὸ καὶ τὸ παρακείμενο ὄρος

Ἐερμών, ἐπ' ἐμοῦ δὲ τοῦ ταῦτα λέγοντος τοιοῦτον οὐδὲν πέπρακται. Ταῦτα τῶν αἰχμαλώτων τὰ ῥήματα.

Στίχ 8. «Ἐβυσσος ἄβυσσον ἐπικαλεῖται εἰς φωνὴν τῶν καταρῶρακτῶν σου».

5 Ἐβυσσος δηλοῖ τὸ τῆς πολυπληθείας ἄπειρον, ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν· Τὴν ἀλλήλων συμμαχίαν ἐπὶ τῇ καθ' ἡμῶν συγκαλουῦνται συνδρομῇ, διὰ τὸ τὴν συγχώρησιν τῆς ἐκείνων συνδρομῆς [ὄρμῆς] εἶναι διάβασιν· καταρρακτῶν γὰρ εἰκότως τὴν τοῦ Θεοῦ συγχώρησιν ὡς πρὸς τὰς ἀβύσσους ἐκάλε-
10 σεν. Οὐ μόνον τοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ γενομένου θαύματος ποιοῦνται μνήμην ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ καὶ ἐτέρων πάλιν θαυμάτων ποιοῦνται κατάλογον, τιθέντες ἐφεξῆς ἅπερ συνέβη γενέσθαι κατὰ καιροῦς· Ἀλλόφυλοι μὲν γὰρ ποτε κατεστρατεύοντο τῶν ἐξ Ἰσραὴλ εἰς Μασσηφάι·
15 γέγραπται γὰρ οὕτως ἐν ταῖς Βασιλείαις· Ὡς δὲ προσήγαγον εἰς μάχην, τὸν τοῦ πολέμου νόμον ἐξηρτυμένοι, δεδιότες τὴν ἔφοδον οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, προσήεσαν τῷ θεσπεσίῳ Σαμουήλ καὶ τὰς ὑπὲρ γε σφῶν αὐτῶν ποιῆσθαι λιτὰς ἐλιπάρον. Ὁ δὲ τέθυκεν ἄρνα γαλαθηνόν, καὶ ὕδωρ ἐξέχεεν ἐπὶ
20 τὴν γῆν, εἰς τύπον μυστηρίου τοῦ κατὰ Χριστόν. Καὶ τοιαύτης γενομένης ὑπὲρ αὐτῶν θυσίας, κατηνέχθη τῶν πολεμίων χάλαζα τοσαύτη, ὥστε σχεδὸν ἅπαντας οὐδενὸς αὐτοῖς ἀνθρώπου μαχομένου πεσεῖν. Ἐοικεν δὲ οὖν τὴν τῆς χαλάζης ἄσχετον φορὰν, ἄβυσσον ἐπ' ἀβύσσῳ τρέχουσαν ὀνο-
25 μάζειν· τὸ γὰρ ἐπικαλεῖται, ἀντὶ τοῦ ἐκκαλεῖται [ἀνακαλεῖται] φησιν. Ἀλλεπάλληλος γὰρ ἦν ἡ ταύτης φορὰ, καὶ ὥσπερ ἐξεκαλεῖτο τὴν δευτέραν ἢ πρώτην. Φωναὶ δὲ καταρρακτῶν αἰ τῆς χαλάζης καταφοραὶ νοηθεῖεν ἄν.

Στίχ 8. «Πάντες οἱ μετεωρισμοὶ σου καὶ τὰ κύματά σου ἐπ' ἐμὲ διήλθον».

30

Εἴτ' εὐθὺς ἐτέρου διαμνημονεύουσι θαύματος διήλθον

Ἐερμών, ἐνῶ σέ μένα πού τὰ λέγω αὐτὰ δέν ἔγινε τίποτε παρόμοιο. Αὐτὰ εἶναι τὰ λόγια τῶν αἰχμαλώτων.

Στίχ. 8. «Ἡ μία ἄβυσσος ἐπικαλεῖται τὴν ἄλλη, ζητώντας νὰ τὴ μιλάει μὲ τὴ φωνὴ τῶν καταρρακτῶν σου».

Ἡ ἄβυσσος φανερώνει τὸ ἄπειρο πλῆθος, ἀντὶ νὰ πεῖ: Τὴν συμμαχία μεταξύ τους τὴν συγκαλοῦν γιὰ τὴ δική μας βοήθεια, ἐπειδὴ ἡ συναίνεση τῆς βοήθειας ἐκείνων συμβολίζει τὴ διάβαση· γιὰτὶ εὐλόγα τὴ συγχώρηση τοῦ Θεοῦ τὴν παρομοίωσε μὲ τὶς ἄβυσσους τῶν καταρρακτῶν. Δέν θυμοῦνται μόνο τὸ θαῦμα πού ἔγινε στὸν Ἰορδάνη γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλὰ παραθέτουν κατάλογο καὶ ἄλλων ἐπίσης θαυμάτων, ἀναφέροντας στὴ συνέχεια αὐτὰ πού συνέβησαν κατὰ καιρούς. Γιὰτὶ κάποτε ἀλλόφυλοι ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῶν Ἰσραηλιτῶν στὴ Μασσηφάτ. Πράγματι στὸ βιβλίον τῶν Βασιλειῶν εἶναι γραμμένα τὰ ἑξῆς: Ὅταν προσῆλθαν στὴ μάχη, προετοιμασμένοι μὲ τὸν νόμο τοῦ πολέμου, οἱ Ἰσραηλιῖτες φοβισμένοι πῆγαν στὸν θεσπέσιο Σαμουήλ καὶ τὸν παρακαλοῦσαν νὰ κάνει δέηση γι' αὐτούς. Ἐκεῖνος θυσίασε ἄρνι πού θήλαζε, καὶ ἔχυσε νερὸ στὴ γῆ, ὡς σύμβολο τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ. Ὅταν λοιπὸν ἔγινε αὐτὴ ἡ θυσία γι' αὐτούς, ἔπεσε τόσο δυνατὸ χαλάζι στοὺς ἐχθρούς, ὥστε νὰ πέσουν σχεδὸν ὅλοι, χωρὶς νὰ τοὺς πολεμᾷ κανένας¹². Ἐμοιαζε δηλαδὴ τὴν ὀρμητικὴ πτώση τῆς χάλαζας νὰ τὴν ὀνομάζουν ἄβυσσο πού ἔτρεχε πάνω σὲ ἄβυσσο. Γιὰτὶ τό· «ἐπικαλεῖται» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ «ἐκκαλεῖται» (καλεῖται ἐπίμονα), γιὰτὶ ἡ πτώση τοῦ χαλαζιοῦ ἦταν ἀλλεπάλληλη, καὶ ἔμοιαζε σὰν ἡ μία πτώση νὰ προκαλοῦσε τὴν ἄλλη, καὶ οἱ πτώσεις τοῦ χαλαζιοῦ θὰ μποροῦσαν νὰ χαρακτηρισθοῦν φωνὲς τῶν καταρρακτῶν.

Στίχ. 8. «Ὅλες οἱ φουρτουῖνες καὶ τὰ κύματά σου ἔπεσαν ἐπάνω μου».

Ἐπειτα ἀμέσως ἀναφέρουν καὶ ἄλλο θαῦμα, γιὰτὶ πέρασαν

12. Α' Βασ. 7, 5-11.

γὰρ διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, τὴν τοῦ Φαραῶ φυγόντες
 μοχθηρίαν, καὶ οἶον ἐδόκουν μὲν οἱ τῶν κυμάτων μετεωρι-
 σμοί, τουτέστιν αἱ ὑψώσεις, φέρεσθαι κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ἠδί-
 κουν οὐδέν· τοῦτο, οἶμαι, ἔστι τὸ, «Πάντες οἱ μετεωρισμοί
 5 σου καὶ τὰ κύματά σου ἐπ' ἐμὲ διῆλθον». Ἐπάγη γὰρ ὡσεὶ
 τεῖχος τὰ ὕδατα, καὶ ξηρὰ ἐφυλάχθη ἡ διάβασις

Στίχ 9. «Ἡμέρας ἐντελεῖται Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ,
 καὶ νυκτὸς ᾠδὴ αὐτῷ [αὐτοῦ]».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδορήτου). Καὶ μέντοι μεθ' ἡμέραν ὁ
 10 Θεός, τουτέστι φανερώς καὶ οἶονεὶ πῶς ἐν φωτί, καθυπι-
 σχνεῖται τὸν ἔλεον διὰ φωνῆς ἀγίων, δηλοῖ δὲ αὐτόν, τουτέ-
 στι καθίστησιν ἐμφανῆ καὶ εἰς πέρας ἄγει διὰ νυκτὸς, του-
 τέστι κατὰ τὸ ἀφανές. Ἴσως δὲ καὶ τὸ τάχος βούλεται εἰ-
 πεῖν τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας Ὡσπερ γὰρ βουληθεὶς κύμα-
 15 τα πολεμίων ἐπήγαγές μοι, οὕτω βουληθεὶς ἀπαλλάξαι με,
 ὀξυτάτην νεμεῖς τὴν ἐπικουρίαν, ὥστε ἅμα τῷ προστάξαι
 σε, μηδὲν κωλύσαι με εὐχαριστήσαι σοι, καὶ μηδὲν μέσον
 εἶναι τοῦ σου προστάγματος καὶ τῆς ἀπολύσεως [ἀπολαύ-
 σεως].

20 Τρίτον ἐπισυνάπτει τοῖς εἰρημένοις σημεῖον, ἠνίκα Ῥα-
 ψάκης πολιορκήσας τὴν Ἱερουσαλήμ, τὸν τῶν ὄλων ὡς μὴ
 δυνάμενον αὐτοὺς σῶζειν ἐβλασφήμει Θεόν, ὅτε τῶν σὺν
 αὐτῷ διὰ μιᾶς νυκτὸς ὑπ' ἀγγέλου χιλιάδες ρπέ ἀνήρηνται,
 τοῦ Θεοῦ τῇ πρὸ τῆς νυκτὸς ἡμέρᾳ τῷ Ἐζεκία προειρηκό-
 25 τος· «Ἐπερασιῶ ὑπὲρ τῆς πόλεως ταύτης δι' ἐμὲ καὶ διὰ
 Δαβὶδ τὸν παῖδά μου»· ὡς ἐν ἡμέρᾳ μὲν γενέσθαι τὴν ὑπό-
 σχεσιν, ἐν νυκτὶ δὲ τὸ ἔργον, ὃ δηλοῖ τό, «Ἡμέρας ἐντελεῖ-
 ται Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ νυκτὸς δηλώσει». Ἐπὶ το-
 σαύτῃ τοίνυν προνοίᾳ Θεοῦ πῶς οὐκ ἄξιον ἀποθέσθαι τὴν
 30 λύπην, ἐπ' αὐτῷ θέμενον τὴν ἐλπίδα;

τὴν ἐρυθρὰ θάλασσα ἀποφεύγοντας τὴν κακία τοῦ Φαραώ. Καὶ ἐνῶ οἱ μετεωρισμοὶ τῶν κυμάτων, δηλαδή οἱ ἀνυψώσεις, φαίνονται ὅτι ἔπεφταν ἐπάνω τους, ὅμως δὲν τοὺς ἔβλαπταν καθόλου. Αὐτό, νομίζω, σημαίνει τό, «Ὅλες οἱ ἀνυψώσεις τῶν κυμάτων σου ἔπεσαν ἐπάνω μου». Γιατὶ τὰ νερὰ ἔγιναν στερεὰ σὰν τεῖχος, καὶ ἡ διάβαση ἔμεινε ξηρά.

Στίχ. 9. «Τὴν ἡμέρα ὁ Κύριος ὑπόσχεται τὸ ἔλεός σου καὶ τὴ νύχτα τὴν ὠδή του».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρητου). Τὴν ἡμέρα, δηλαδή φανερὰ καὶ κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὸ φῶς, ὁ Θεός ὑπόσχεται τὴν εὐσπλαγχνία του μὲ τὴν φωνὴ τῶν ἁγίων, τὴν ἐκδηλώνει ὅμως, δηλαδή τὴν κάνει φανερὴ καὶ τὴν πραγματοποιεῖ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς νύχτας, δηλαδή χωρὶς νὰ φαίνεται. Ἴσως ὅμως νὰ θέλει νὰ πεῖ καὶ τὴν ταχύτητα τῆς βοήθειας τοῦ Θεοῦ. Γιατί, ὅπως ἀφοῦ θέλησες, ἔρριξες ἐπάνω μου κύματα ἐχθρῶν, ἔτσι θέλοντας νὰ μὲ ἀπαλλάξεις, θὰ μοῦ προσφέρεις ταχύτατη τὴ βοήθειά σου, ὥστε, μόλις δώσεις ἐντολή, νὰ μὴ μὲ ἐμποδίσει τίποτε νὰ σὲ εὐχαριστήσω, καὶ νὰ μὴ μεσολαβήσει τίποτε μεταξὺ τῆς προσταγῆς καὶ τῆς ἀπόλαυσης (ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὸν κίνδυνον).

Σ' αὐτὰ πού εἰπώθηκαν προσθέτει καὶ τρίτο θαῦμα, ὅταν ὁ Ραψάκης πολιορκήσε τὴν Ἱερουσαλήμ βλασφημοῦσε ἐναντίον τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων, ὅτι τάχα δὲν μπόρεσε νὰ τοὺς σώσει, καὶ τότε ἀπὸ τοὺς ἄνδρες πού ἦταν μαζί του μέσα σὲ μιὰ νύχτα σκοτώθηκαν ἀπὸ ἄγγελον ἑκατὸν ὀγδόντα πέντε χιλιάδες, γιατί ὁ Θεὸς τὴν ἡμέρα πρὶν ἀπὸ τὴ νύχτα εἶχε πεῖ στὸν Ἐζεκία ἀπὸ πρὶν «Θὰ ὑπερασπισθῶ τὴν πόλη αὐτὴν γιὰ μένα καὶ γιὰ τὸν δούλο μου Δαβίδ»¹³. ὅτι δηλαδή ἡ ὑπόσχεση δόθηκε τὴν ἡμέρα, ἐνῶ ἡ πραγματοποίησή της ἔγινε τὴ νύχτα, πρᾶγμα πού τὸ φανερώνει τό «Τὴν ἡμέρα ὁ Κύριος ὑπόσχεται τὸ ἔλεός του, καὶ τὴ νύχτα τὸ φανερώνει». Μπροστὰ λοιπὸν στὴν τόσο μεγάλη φροντίδα τοῦ Θεοῦ πῶς δὲν ἀξίζει νὰ ἀποβάλουμε τὴ θλίψη, ἀναθέτοντας τὴν ἐλπίδα μας στὸν ἴδιον;

Στίχ. 9. «Παρ' ἐμοὶ προσευχή τῷ Θεῷ τῆς ζωῆς μου».

Ὁ δέ γε θεῖος Κύριλλος στίζων εἰς τό, «καὶ νυκτὸς ᾤδῃ αὐτῷ», εἶτα ἐπάγων τό, «Παρ' ἐμοὶ προσευχή τῷ Θεῷ τῆς ζωῆς μου», οὕτως ἐρμηνεύει τὸν στίχον ὅτι ὡς πιστὸς ἤδη
5 ὁ ἀπόβλητος Ἰσραὴλ προσευχὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ φησι τὴν ὑπὲρ γε μόνης τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς, καὶ μηδενὸς ἄλλου τῶν προσκαίρων. Ἡ ὅτι πάλαι μὲν κατὰ τὸν νόμον θυσίας ἐπηγγέλλοντο τῷ Θεῷ τὰς δι' αἱμάτων, μεταβαλοῦσης δὲ τῆς σκιάς εἰς ἀλήθειαν, τὴν ἑαυτῶν ζωὴν καθιεροῦμεν αὐ-
10 τῷ, κατὰ τό, «Παραστήσατε τῷ Θεῷ τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν ἀγίαν». Ἡ προσευχή τοίνυν ἐνταῦθα σημαίνει τὴν ὑπόσχεσιν, ὡς εἶναι τὸν νοῦν τοιοῦτον, ὅτι Παρ' ἐμοὶ τῷ Ἰσραὴλ ἢ τῆς ζωῆς μου εὐχή καὶ ἡ ὑπόσχεσις τῷ Θεῷ καθιέρωται. Εἶτα διδάσκει τῆς προσευχῆς τὰ ῥήματα.

15 Στίχ. 10. «Ἐρωῶ τῷ Θεῷ Ἐπιλήπτωρ μου εἶ·
διὰ τί μου ἐπελάθου;» κ.τ.λ.

Ἐπαναλαμβάνει πάλιν ὁ μεταγινώσκων λαὸς τὴν ἰκετηρίαν, ἐπὶ πλέον ἐκκαλούμενος εἰς ἔλεον τὸν Θεόν. Ἐγὼ μὲν γάρ, φησίν, οὐκ ἐπιλανθάνομαι τοὺς σοὺς εἰδῶς οἰκτιρο-
20 μούς καὶ τὰς ἀποκειμένας ἐλπίδας, σὺ δὲ οὐκ οἶδα τίνος μου χάριν ἐπιλέλησαι. Λήθην δὲ ἐπὶ Θεοῦ μὴ πάθος εἶναι νόμιζε, ἀλλὰ τὴν ἐγκατάλειψιν. Ἡ γὰρ λήθη, τὸ ἀνθρώπινον πάθος, μνήμης οὕσα ἀποβολή, θείας φύσεως οὐχ ἄπτεται· ἀπαθὲς γὰρ τὸ Θεῖον καὶ ἀμετάβλητον. Διὰ τοῦτο καὶ
25 ἐρωτᾷ τό, «Διὰ τί μου ἐπελάθου;». Οὐδεὶς δὲ περὶ ἀκουσίτου πάθους τῆς λήθης λέγει τό, Διὰ τί; ἀλλ' ἐκούσιον λήθην παρίστησι τὴν περὶ ἄνθρωπον ἀφροντιστίαν, τὸν τῆς παρὰ Θεοῦ ἀνάξιον ἐπιμελείας.

30 Στίχ. 11. «Ἐν τῷ καταθλαῖσθαι τὰ ὀσῶ μου,
ὠνείδισάν με οἱ θλίβοντές με».

Ἐχθρῶν δὲ διαμνημονεύσας, διαβάλλει μὲν αὐτῶν τό

Στίχ. 9. «Ἀπὸ ἐμένα προσευχή στὸν Θεὸ τῆς ζωῆς μου».

Ὁ θεῖος Κύριλλος ὑπογραμμίζοντας τό, «Καὶ τῆ νύχτα ψάλλω σ' αὐτόν», κι ἔπειτα προσθέτοντας τό, «Προσευχή ἀναπέμπω στὸν Θεὸ τῆς ζωῆς μου», ἐρμηνεύει τὸν στίχο ὡς ἑξῆς: «Ὅτι δηλαδὴ ὡς πιστὸς ἤδη ὁ Ἰσραὴλ ποὺ εἶχε ἀποβληθεῖ, προσεύχεται μόνο γιὰ τὴ ζωὴ του, καὶ γιὰ τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ πρόσκαιρα. Ἡ ὅτι παλιὰ βέβαια ὑπόσχονταν στὸν Θεό, σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, τὶς αἱματηρὲς θυσίαι, ἐνῶ τώρα, ποὺ ἡ σκιά μεταβλήθηκε σὲ ἀλήθεια, ἀφιερώνουμε σ' αὐτόν τὴ ζωὴ μας, σύμφωνα μὲ τό: «Προσφέρατε τοὺς ἑαυτοὺς σας σὰν θυσία ζωντανὴ καὶ ἁγία»¹⁴. Ἡ προσευχὴ λοιπὸν ἐδῶ σημαίνει τὴν ὑπόσχεση, ὥστε τὸ νόημα αὐτῶν νὰ εἶναι τὸ ἑξῆς: «Ὅτι ἀπὸ μένα τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ ἡ προσευχὴ τῆς ζωῆς μου καὶ ἡ ὑπόσχεση εἶναι ἀφιερωμένη στὸν Θεό. Στὴ συνέχεια διδάσκει τὰ λόγια τῆς προσευχῆς.

Στίχ. 10. «Θὰ πῶ στὸν Θεό· εἶσαι βοηθός μου·
γιατὶ μὲ λησιμόνησες;», κ.τ.λ.

Ἐπαναλαμβάνει καὶ πάλι ὁ μετανοημένος λαὸς τὴν παράκληση, παρακαλώντας περισσότερο τὸν Θεὸ νὰ τὸν λυπηθεῖ. Γιατὶ λέγει, Ἐγὼ βέβαια δὲν λησιμονῶ, γνωρίζοντας τὴν εὐσπλαγχνία σου καὶ τὶς ἐλπίδες ποὺ ἔχουμε ἐναποθέσει σὲ σένα, σὺ ὅμως δὲν γνωρίζω γιὰ χάρη τίνος μὲ λησιμόνησες. Ἡ λήθη βέβαια στὸν Θεὸ νὰ μὴ νομίζεις ὅτι εἶναι πάθος, ἀλλὰ ἐγκατάλειψη. Γιατὶ ἡ λήθη, τὸ ἀνθρώπινο πάθος, ἐπειδὴ εἶναι ἀποβολὴ τῆς μνήμης, δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ, γιατί ὁ Θεὸς εἶναι ἀπαθὴς καὶ ἀμετάβλητος. Γι' αὐτὸ καὶ ἐρωτᾷ: «Γιατὶ μὲ λησιμόνησες;». Κανένας δὲν λέγει γιὰ τὴν λήθη ὡς πάθος ἀκούσιο τό, Γιατί; ἀλλὰ ἐκούσια λήθη παρουσιάζει τὴν ἔλλειψη φροντίδας γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ εἶναι ἀνάξιος τῆς φροντίδας τοῦ ἀπὸ τὸν Θεό.

Στίχ. 10. «Ἐνῶ συντριβόνταν τὰ ὀστέα μου, αὐτοὶ ποὺ μὲ στενοχωροῦσαν μὲ περιγελοῦσαν».

Ἀναφέροντας τοὺς ἐχθρούς, κατηγορεῖ τὴν ἀγριότητα καὶ

ἀνήμερον καὶ ἀνηλεές· Συνέθλων γὰρ τὰ ὀσᾶ μου, φησὶν, τουτέστιν ἀφορήτως ἐπεπήδων, καὶ ἀδεῶς ἐναλλόμενοι πᾶσαν ἐπῆγον συντριβήν. Ἄλλ' ἦν μοι τοῦτο δυσφορητότερον τὸ κατονειδίξασθαι παρ' αὐτῶν, αἰεὶ κεκραγότεων· Πού 5 ἐστὶν ὁ Θεός σου; ὅπερ ἐστί, Τίς δὴ ἄρα σε τῶν διωγμῶν ἐξαρπάσει; πού δὲ καὶ ὁ πάλαι βοηθεῖν ὑπισχνούμενος, ἐφ' ᾧ πᾶσαν ἔθου τὴν ἐλπίδα; Οὐκ ἀνεκτὴ γὰρ τοῖς ἀγίοις ἡ κατὰ Θεοῦ γλωσσαλγία.

10 *Στίχ 12.* «Ἴνα τί περιλύπος εἶ, ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἵνα τί συνταράσσεις με; Ἐλπισον ἐπὶ τὸν Θεόν, ὅτι ἐξομολογήσομαι αὐτῷ», κ.τ.λ.»

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Ἴδιον τῶν πασχόντων τὸ συνεχεῖς λογισμοὺς στρέφειν ἐν ἑαυτοῖς, ποτὲ μὲν ἀπογνώσεως, ποτὲ δὲ ἐλπίδος· Τοῦτο κἀνταῦθα ὅτε μεταγινώσκων 15 ὁ Ἰσραήλ, ὅτε αἰχμάλωτος ποιεῖ· ἰκανῶς γὰρ τῇ συμφορᾷ ἑκάτερος ἐπιδακρῦσας, πάλιν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ ἐγκελεύεται μὴ κατατήκεσθαι τῇ λύπῃ μηδὲ ταράττεσθαι, ἀλλ' ἐλπίδα τὸν Θεὸν τίθεσθαι, καὶ αὐτῷ εὐχαριστεῖν, ὅστις, δούλου μορφήν ἀναλαβὼν, σωτηρία γέγονε τοῦ ἡμετέρου προσώ- 20 που, τουτέστι τοῦ κάλλους τῆς εἰρήνης ἣν ἐρυσώσαμεν. Εἶτα πάλιν εἰς εὐθυμίαν ἀναβιδάζων τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, καὶ [οὐκ] ἔῶν εἰς ἅπαν ταῖς δυσθυμίαις καταμαραίνεσθαι, βλέπει σοφῶς εἰς ἐλπίδα τὴν παρὰ Θεῷ, καὶ δὴ καὶ φησιν· «Ἴνα τί περιλύπος εἶ, ἡ ψυχὴ μου; καὶ ἵνα τί συνταράσσεις με; 25 Ἐλπισον ἐπὶ τὸν Θεόν, ὅτι ἐξομολογήσομαι αὐτῷ· ἡ σωτηρία τοῦ προσώπου μου ὁ Θεός μου». Τούτων δὲ τὴν ἐρμηνείαν φθάσαντες εἰρήκαμεν.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΒ΄.

«Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

30 Κύριλλος ὁ θεϊός φησιν, ὡς ἐν μὲν τῷ πρὸ τούτου ψαλ-

τὴν ἀσπλαγχνία τους. Γιατὶ συνέτριβαν τὰ ὀστᾶ μου, λέγει, δηλαδή ὀρμουῖσαν ἐπάνω μου ἀνυπόφορα, καὶ χοροπηδώντας χωρὶς φόβο, μοῦ προκαλοῦσαν κάθε εἶδους συντριβή. Ἄλλὰ τὸ πιὸ ἀνυπόφορο γιὰ μένα ἦταν αὐτό, τὸ ὅτι μὲ χλεύαζαν φωνάζοντας διαρκῶς· Ποῦ εἶναι ὁ Θεός σου; τὸ ὅποιο σημαίνει· Ποιὸς λοιπὸν θὰ σέ ἀρπάξει ἀπὸ τοὺς διωγμούς; Καὶ ποῦ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ παλαιότερα ὑποσχόταν ὅτι θὰ σέ βοηθεῖ, στὸν ὅποιο ἀνέθετες κάθε ἐλπίδα σου; Γιατὶ δὲν εἶναι ἀνεκτὴ στοὺς ἀγίους ἡ ἀκατάσχετη φλυαρία ἐναντίον τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 12. «Γιατί, ψυχὴ μου, εἶσαι βουτηγμένη στὴ θλίψη, καὶ γιατί μὲ συνταράσσεις; Στήριξε τὴν ἐλπίδα σου στὸν Θεό, γιατί θὰ τὸν δοξολογήσω», κ.τ.λ.

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρητου). Γνώρισμα ἐκείνων ποὺ ὑποφέρουν εἶναι τὸ νὰ κάνουν συνεχεῖς σκέψεις μέσα τους, ἄλλοτε βέβαια ἀπογοήτευσης, καὶ ἄλλοτε ἐλπίδας. Αὐτὸ κάνει καὶ ἐδῶ καὶ ὁ Ἰσραήλ ποὺ μετανοεῖ, καὶ αὐτὸς ποὺ εἶναι αἰχμάλωτος. Ἄφου δηλαδή ἔκλαψε ἀρκετὰ ὁ καθένας τους γιὰ τὴ συμφορὰ του, παροτρύνει τὴν ψυχὴ του νὰ μὴ λειώνει ἀπὸ τὴν λύπη, οὔτε νὰ ταράσσεται, ἀλλὰ νὰ ἀναθέτει τὴν ἐλπίδα του στὸν Θεό, καὶ νὰ εὐχαριστεῖ αὐτόν, ὁ ὅποιος, ἀφου ἔλαβε τὴ μορφὴ δούλου, ἔγινε σωτηρία τοῦ δικοῦ μας προσώπου, δηλαδή τοῦ κάλλους τῆς εἰρήνης τὴν ὅποια καταρυσώσαμε. Ἐπειτα πάλι ὑψώνοντας τὴν ψυχὴ του σὲ εὐθυμία, μὴ ἀφήνοντάς την μὰ γιὰ πάντα νὰ μαραίνεται μέσα στὶς θλίψεις, στρέφει μὲ τρόπο σοφὸ τὸ βλέμμα του στὴ ἐλπίδα τοῦ Θεοῦ, καὶ μάλιστα λέγει· «Γιατί, ψυχὴ μου, εἶσαι γεμάτη θλίψη; Καὶ γιατί μὲ συνταράζεις; Στήριξε τὶς ἐλπίδες σου στὸν Θεό, γιατί θὰ τὸν δοξολογήσω. Ἡ σωτηρία τοῦ προσώπου μου εἶναι ὁ Θεός μου». Αὐτῶν λοιπὸν τὴν ἐρμηνεία τὴν τελειώσαμε.

ΨΑΛΜΟΣ 42ος

«Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

Ὁ θεῖος Κύριλλος λέγει, ὅτι στὸν πρὶν ἀπὸ αὐτὸν ψαλμό,

μῶ τὸ τοῦ Ἰσραὴλ εἰσεκομίσθη πρόσωπον, οἷα δὴ τὴν κλη-
 σιν ἑαυτοῦ τὴν ἐν ἐσχάτοις καιροῖς εἶδος, καὶ δεδιψηκός δέ
 οὕτω τὸ προσοικειοῦσθαι λοιπὸν διὰ πίστεως τῷ Θεῷ, ἐν
 δέ γε τῷ προκειμένῳ ψαλμῷ τὸ τῆς τῶν ἐθνῶν πληθύος εἰσ-
 5 κομίζεται πρόσωπον, σωθῆναι παρακαλούντων διὰ πίστε-
 ως τῆς εἰς Χριστόν. Βούλονται δὲ καὶ βασανισθῆναι τὴν
 αἰτίαν ὑφ' ἧς διολώλασιν· αὕτη δὲ ἦν ἡ τοῦ διαδόλου σκαι-
 ότης καὶ ἡ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων πλεονεξία· τούτους
 γὰρ καὶ ἀνόσιον ἔθνος ὀνομάζουσιν· ἡ τάχα που καὶ τοὺς
 10 τῆς ἐκείνων ἀνοσιότητος ὑπουργούς, τοὺς Ἑλλήνων φημι
 λογάδας καὶ ποιητάς· τούτους δὲ καὶ ἀδίκους καὶ δολίους
 ὀνομάζουσιν, ὡς ἀπαταιῶνας καὶ ψεύστας. Φησὶ γάρ·

Στίχ. 1. «Κριῖνόν μοι, ὁ Θεός, καὶ δίκασον
 τὴν δίκην μου ἐξ ἔθνους οὐχ ὀσίου,» κ.τ.λ.».

15 Σύ, φησὶν, αὐτὸς γενοῦ μοι κριτής, Κύριε, ὁ μὴ ἐξ
 ἀκροάσεως δικάζων, ἀλλ' ἐξ ἐπιστήμης τὸ δίκαιον ἐπιφέ-
 ρων, καὶ τῆς τοῦ Σατανᾶ πλεονεξίας καὶ τῶν ἀλλοτρίων
 [ἄλλων] δαιμόνων ἀπάλλαξον. Ἄνθρωπον γὰρ τὸν διάβο-
 λον καὶ Ἡσαΐας ὀνομάζει λέγων· Αἰγύπτιον ἄνθρωπον,
 20 καὶ οὐ Θεὸν εἶπον βοηθῆσαι αὐτοῖς.

Στίχ. 2. «Ὅτι σὺ εἶ, ὁ Θεός, κραταίωμά μου,» κ.τ.λ.».

Καὶ οἱ ἐκ περιτομῆς μεταγινώσκοντες, κραταίωμα ἑαν-
 τῶν τὸν Θεὸν ἐπιγράφονται, καὶ οἱ ἐξ ἐθνῶν πιστεύσαντες,
 τοῦτον ἰσχὺν ἑαυτῶν τίθενται, καὶ οἱ αἰχμάλωτοι παρ' ἄλ-
 25 λου λυτρωθῆναι οὐκ ἐλπίζουσιν. Ὅτ' ἂν δὲ οἱ μὴ πιστεύ-
 σαντες Θεῷ λέγωσιν, ὅτι Σύ εἶ, ὁ Θεός, κραταίωμά μου,
 φαμέν ὅτι Θεός ἐστὶν τῶν ὄλων δημιουργός, καὶ πάντα
 πρὸς τὸ εὖ εἶναι συνέχων αὐτὸς κραταίωμα τῶν ὄλων, κα-
 τὰ γε τὴν ἐν ἀρχῇ τῇ κοινῇ φύσει δοθεῖσαν χάριν. Εἰ δὲ
 30 προσκεκρούκασιν τινες, ὄλισθον ὑπομείναντες προαιρετι-

παρουσιάσθηκε τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰσραήλ, ἐπειδὴ γνώριζε τὴν κλήση γιὰ τοὺς ἔσχατους καιροὺς, καὶ ἔτσι διψοῦσε ἐξαιτίας αὐτοῦ τὴν ἐξοικείωσή του μετὰ τὸν Θεὸ μέσω τῆς πίστεως, ἐνῶ στὸν ψαλμὸ αὐτὸν παρουσιάζεται τὸ πρόσωπο τοῦ πλήθους τῶν ἐθνικῶν, τὰ ὅποια παρακαλοῦν νὰ σωθοῦν μετὰ τὴν πίστη τους στὸν Χριστό. Καὶ θέλουν ἀκόμα καὶ νὰ ἐξετασθεῖ ἡ αἰτία ἀπὸ τὴν ὁποία καταστράφηκαν. Καὶ αὕτη ἦταν ἡ κακότητα τοῦ διαβόλου καὶ ἡ πλεονεξία τῶν ἀκάθαρτων πνευμάτων. Γιατὶ αὐτοὺς ὀνομάζουν ἀνιερο ἔθνος, ἢ ἴσως καὶ τοὺς ὑπηρέτες τῆς ἀνοσιότητάς τους, ἐννοῶ τοὺς Ἑλληνας λόγιους καὶ ποιητές. Αὐτοὺς ἐπίσης ὀνομάζουν καὶ ἄδικους καὶ δόλιους, ἐπειδὴ εἶναι ἀπατεῶνες καὶ ψεῦτες. Γιατὶ λέγει:

Στίχ. 1. «Κρίνε με, Θεέ μου, καὶ δίκασε τὴν δίκαια στάση μου ἔναντι τοῦ ἔθνους ποὺ δὲν εἶναι εὐσεβές», κ.τ.λ.

Γίνε, λέγει, κριτὴς μου σύ, Κύριε, ποὺ δικάζεις ὄχι μετὰ βάση αὐτὰ ποὺ ἀκοῦς, ἀλλὰ ἀποδίδεις τὸ δίκαιο μετὰ ἀκριβῆ γνώση, καὶ ἀπάλλαξέ με ἀπὸ τὴν πλεονεξία τοῦ Σατανᾶ καὶ τῶν ἄλλων δαιμόνων. Γιατὶ καὶ ὁ Ἡσαΐας ὀνομάζει τὸν διάβολο ἄνθρωπο, λέγοντας· Εἶπα νὰ τοὺς βοηθήσει Αἰγύπτιος ἄνθρωπος, καὶ ὄχι Θεός¹⁵.

Στίχ. 2. «Γιατὶ σύ, Θεέ μου, εἶσαι ἡ δύναμή μου», κ.τ.λ.

Καὶ οἱ προερχόμενοι ἀπὸ περιτομὴ ποὺ μετανοοῦν, ἀποκαλοῦν τὸν Θεὸ ἰσχυρὴ δύναμή τους. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐθνικοὶ ποὺ πίστεψαν, αὐτὸν θεωροῦν δύναμή τους, καὶ οἱ αἰχμάλωτοι δὲν ἐλπίζουν ὅτι θὰ σωθοῦν ἀπὸ ἄλλον. Ὅταν λοιπὸν ἀκόμα καὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν πίστεψαν στὸν Θεό, λένε, Σὺ εἶσαι, Θεέ μου, ἡ δύναμή μου, λέμε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι δημιουργὸς τῶν ὅλων καὶ συγκρατεῖ τὰ πάντα στὸ νὰ εἶναι καλά, αὐτὸς εἶναι ἡ ἰσχυρὴ δύναμη τῶν ὅλων, σύμφωνα μετὰ τὴ χάρη ποὺ δόθηκε στὴν κοινὴ φύση ἀπὸ τὴν ἀρχή. Καὶ ἂν κάποιος προσέκρουσαν στὸν Θεό, ὑπομένοντας ὀλίγημα προαιρετικὸ, καὶ βρέθηκαν μακριὰ ἀπὸ

κόν, καὶ μακράν γε γόνασι Θεοῦ, διὰ τε τῆς ἁμαρτίας, καὶ προσέτι τοῦ λατρεῦσαι παρ' αὐτὸν τῇ κτίσει, οὐδὲν [κωλύει] κραταίωμα καὶ αὐτὸν εἶναι λέγειν τὸν Θεόν. Ἄλλ' ἐξώσθησαν διὰ τὴν μεταξὺ χωρήσασαν ἁμαρτίαν, καταθλίβοντος καὶ ἐγκειμένου τοῦ Σατανᾶ καὶ σκυθρωπάζειν παρασκευάζοντος διὰ προσδοκίαν. Πῶς γὰρ ἦν ἔχειν δύνασθαι τὸ χρῆναι δὴ χαίρειν τοῖς ὅσον οὐδέπω κολασθησομένοις διὰ τὴν ἁμαρτίαν;

Στίχ 2. «Ἴνα τί ἀπόσω με», κ.τ.λ.»

10 Οἱ τῆς ἐν Χριστῷ ἐπιθυμοῦντες κλήσεως, ἐπιταχύνουσι ταύτην, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀποστροφὴν λυθῆναι παρακαλοῦσιν, ἵνα μὴ ἐπὶ πλέον ἐκθλίβῃ αὐτοὺς ὁ Σατανᾶς. Καὶ οἱ δορυάλωτοι, εἰδότες ὡς παρὰ Θεοῦ ἦν αὐτοῖς τὸ κρατεῖν, εἰκότως ἀπωσμὸν Θεοῦ τὸ κρατεῖσθαι ὀνομάζουσι. Τὸ δέ,
15 «ἵνα τί» οὐχ ὡς ἐγκαλοῦντες ἢ ἀποδυσπετοῦντες λέγουσιν, ἀλλ' ὡς τῆς κακοπαθείας πέρας ἔχειν ὀφειλούσης διὰ τὸν ἔλεον. Ἴνα τί γάρ, φασί, Κύριε, τὸ σὸν οὐκ ἐπιτελεῖται, ὅπερ ἔστιν ὁ ἔλεος, ἀλλὰ τὸ ἐξ ἡμῶν πλεονέξει;

Στίχ 3. «Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου».

20 Ἐναργῶς γὰρ ἐν τούτοις τὸν διὰ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ κατασημαίνουσι φωτισμόν. Τοῦτο γὰρ καὶ πάλαι Θεὸς διὰ φωνῆς Ἡσαΐου καθυπισχνεῖται λέγων «Ποιήσω αὐτοῖς τὸ σκότος εἰς φῶς, καὶ πάντα τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεΐαν». Καὶ πρὸς αὐτὸν λέγεται τὸν Υἱόν· Ἴδου δέδωκά σε εἰς διαθήκην, γενοῦ εἰς φῶς ἐθνῶν, ἀνοῖξαι ὀφθαλμοὺς τυφλῶν». Ἰκετεύουσι δὴ τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Θεὸν καὶ Πατέρα, τὸ ἴδιον αὐτοῖς ἀποστεῖλαι φῶς, τουτέστι τὸν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ θεοπρεπῶς ἀπαστραψάντα Λόγον, ὃν
30 δὴ καὶ ἀλήθειαν ὀνομάζουσιν, ἀντιδιαστέλλοντες τοῖς ψευ-

τὸν Θεό, καὶ λόγῳ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐπιπλέον ἐπειδὴ λάτρευσαν τὴν κτίση καὶ ὄχι αὐτόν, δὲν τοὺς ἐμποδίζει τίποτε νὰ ὀνομάζουσαν καὶ αὐτοὶ τὸν Θεὸ δύναμή τους. Ἐπὶ ἀπομακρύνθησαν ἀπὸ κοντὰ του ἐπειδὴ στὸ μεταξὺ εἰσχώρησε ἡ ἁμαρτία μὲ τὴν καταπίεση καὶ τὴν παρέμβαση τοῦ Σατανᾶ, ὁ ὁποῖος τοὺς ἔκανε νὰ εἶναι σκυθρωποὶ λόγῳ τῆς προσδοκίας. Γιατὶ πῶς μπορούσαν νὰ ἔχουν τὴ δύναμη νὰ χαροῦν, αὐτοὶ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ τιμωρηθοῦν ὅσο ποτὲ ἕξαιτίας τῆς ἁμαρτίας;

Στίχ. 2. «Γιατί μὲ ἀπώθησες», κ.τ.λ.

Αὐτοὶ ποὺ ἐπιθυμοῦσαν τὴν κλήση τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἐπιταχύνουν, καὶ παρακαλοῦσαν νὰ σταματήσει ἡ ἀποστροφή τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ μὴ τοὺς καταπιέξει καὶ ἄλλο ὁ Σατανᾶς. Καὶ αὐτοὶ ποὺ εἶναι αἰχμάλωτοι, γνωρίζοντας ὅτι ἡ κράτησή τους ἀπὸ αὐτόν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν Θεὸ, δικαιολογημένα τὴν κράτησή τους αὐτὴ τὴν ὀνομάζουσαν ἀπώθηση ἀπὸ τὸν Θεό. Τὸ «Γιατί» βέβαια δὲν τὸ λένε κατηγορώντας τον ἢ ὡς ἀποθαρρημένοι ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψη, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ τιμωρία τους πρέπει νὰ πάρει τέλος ἀπὸ εὐσπλαγχνία. Γιατὶ λένε: Γιατί, Κύριε, νὰ μὴ γίνεται τὸ δικό σου, ποὺ εἶναι ἡ εὐσπλαγχνία, ἀλλὰ νὰ πλεονεκτεῖ τὸ δικό μας;

Στίχ. 3. «Στείλε τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειά σου.»

Φανερὰ λοιπὸν μὲ αὐτὰ ἐπισημαίνουν τὸν μέσω τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ φωτισμό. Γιατὶ αὐτὸ καὶ παλιὰ ὁ Θεὸς τὸ ὑποσχόταν μὲ τὴν φωνὴ τοῦ Ἰσαΐα, λέγοντας: «Θὰ κάνω τὸ σκοτάδι τοὺς φῶς, καὶ ὅλα τὰ στραβὰ ἴσια»¹⁶. Καὶ στὸν ἴδιο τὸν Υἱὸ λέγεται: «Νά, σοῦ ἔδωσα ὡς διαθήκη, γίνε φῶς τῶν ἐθνῶν, ἄνοιξε τὰ μάτια τῶν τυφλῶν»¹⁷. Παρακαλοῦσαν λοιπὸν τὸν οὐράνιο Θεὸ καὶ Πατέρα νὰ στείλει τὸ φῶς του, δηλαδή τὸν Λόγο ποὺ μὲ τρόπο θεοπρεπῆ ἄστραψε ἀπὸ τὴν οὐσία του, τὸν ὁποῖο μάλιστα ὀνομάζουσαν καὶ ἀλήθεια, ἀντιδιαστέλλοντάς τον ἀπὸ τοὺς ψευδώνυ-

17. Ἰσα. 42, 7.

δωνύμοις θεοῖς. Καὶ γὰρ ἦν ἀκόλουθον, ἀποπηδῶντας αὐ-
 τοὺς τῆς ἀρχαίας ἀπάτης, καὶ πρὸς τὸ φῶς τρέχοντας τὸ
 ἀληθινόν, ταῖς τοιαύταις κεχρηῆσθαι φωναῖς. Καὶ αὐτὸς δὲ
 περὶ ἑαυτοῦ φησιν ὁ Χριστός· «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς καὶ ἡ ἀλή-
 5 θεια καὶ ἡ ζωή». Οὐχ ἕτερον δὲ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας κατ'
 οὐσίαν (ἀμφότερα γὰρ ἔστιν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός), ἀλλ' ἐπι-
 νοία μόνη· καθ' ὃ γὰρ σκιάς καὶ ψεύδους ἔλευθεροῖ, ἀλή-
 θεια, καθ' ὃ δὲ πλάνης καὶ ἀγνοίας, φῶς ἔστιν. Ἀποσταλῆ-
 ναι μὲν-τοι αἰτοῦσι τὸ φῶς καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὡς μὴ ἔχοντες
 10 ταῦτα δηλαδή. Οἱ δὲ αἰχμάλωτοι ὡς ἐν σκότει ταῖς συμφο-
 ραῖς διάγοντες καὶ ταῖς θλίψεσι, τὴν τούτων ἀπαλλαγὴν
 φῶς ὀνομάζουσι, καὶ τὴν ἀληθινὴν καὶ βεβαίαν τοῦ Θεοῦ
 ἀντίληψιν.

15 **Στίχ. 3.** «Αὐτὰ με ὠδήγησαν καὶ ἤγαγόν με εἰς
 ὄρος ἅγιόν σου καὶ εἰς τὰ σκηνώματά σου».

Τό, «ὠδήγησαν», φασὶν ἀντὶ τοῦ, ὀδηγήσουσιν, χρόνον
 ἀντὶ χρόνου λαβόντες. Οὐ γὰρ ὡς ἤδη τοῦ θείου φωτός ἐν
 μεθέξει γεγονότες, καὶ τῆς ἀληθείας ἐπιδραξάμενοι, δι' αὐ-
 τῶν ὀδηγεῖσθαι διατείνονται, ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον ὡς εἰ ἐν με-
 20 θέξει γένοιτο φωτός τε καὶ ἀληθείας, ὀδηγηθήσονται εἰς
 τὸ ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ. Ὅτι
 δὲ χρόνος ἀντὶ τοῦ χρόνου παρελήφθη, διδάξειεν ἂν εὐκό-
 λως ἢ τῶν ἐφεξῆς στίχων ἀπόδοσις. Οἱ αὐτοὶ γὰρ φασιν, ὅτι
 «Καὶ εἰσελεύσομαι πρὸς τὸ θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ, καὶ
 25 ἐξομολογήσομαί σοι». Ὁ δὲ νοῦς οὗτος· Ἐξαπόστειλον τὸ
 φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου, ἅτινα ὀδηγήσει με καὶ ἄξει
 με εἰς τὸ οὐράνιον ὄρος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ σκηνώματα. Ἡ ὄρος
 ἅγιον Ἐκκλησίαν νοοῦμεν· οὕτω γὰρ αὐτὴν ὀνομάζειν ἔθος
 τοῖς ἁγίοις προφήταις, ἅτε δὴ καὶ ὑψοῦ κεκλιμένην νοητῶς
 30 καὶ χθαμαλὸν ἔχουσαν οὐδέν. Ἡ γὰρ τῶν εἰς Χριστὸν πι-
 στευσάντων πληθὺς οὐκ ἀξιοῖ φρονεῖν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ'
 ἐν οὐρανοῖς πολιτεύεται, κἂν ἐπὶ γῆς περιπατῇ.

μους θεούς. Γιατί ἦταν ἐπόμενο, ἀποσκιρτώντας ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἀπάτη καὶ τρέχοντας πρὸς τὸ ἀληθινὸ φῶς, νὰ χρησιμοποιοῦν αὐτὰ τὰ λόγια. Ἐπιπλέον καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς λέγει γιὰ τὸν ἑαυτό του· «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ»¹⁸. Τὸ φῶς βέβαια δὲν εἶναι κατ' οὐσίαν διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια (γιατὶ καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ), ἀλλὰ μόνο ὡς πρὸς τὴν ἔννοια, γιατί ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώνει ἀπὸ αὐτὸ ποῦ εἶναι σκιά καὶ ψέμα, ἐνῶ τὸ φῶς ἀπὸ τὴν πλάνη καὶ τὴν ἄγνοια. Ζητοῦν λοιπὸν νὰ σταλεῖ τὸ φῶς καὶ ἡ ἀλήθεια, ἐπειδὴ φυσικὰ δὲν τὰ ἔχουν. Καὶ οἱ αἰχμάλωτοι, ἐπειδὴ μὲ τίς συμφορὰς καὶ τίς θλίψεις ζοῦν σὰν μέσα στὸ σκοτάδι, φῶς ὀνομάζουν τὴν ἀπαλλαγὴ τους ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὴν ἀληθινὴ καὶ σίγουρη βοήθεια τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 3. «Αὐτὰ μὲ ὀδήγησαν καὶ μὲ ἔφεραν στὸ ἅγιο ὄρος σου καὶ στὰ σκηνώματά σου».

Τό, «ὀδήγησαν» τὸ λένε ἀντὶ τοῦ “θὰ ὀδηγήσουν”, χρησιμοποιώντας ἓνα χρόνον ἀντὶ ἄλλου. Γιατὶ δὲν ἰσχυρίζονται ὅτι, ἀφοῦ ἤδη ἔγιναν μέτοχοι τοῦ θείου φωτὸς καὶ ἄρπαξαν μέσα τους τὴν ἀλήθεια, ὀδηγοῦνται ἀπὸ αὐτό, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκεῖνο, ὅτι, ἐὰν γίνουν μέτοχοι τοῦ θείου φωτὸς καὶ τῆς ἀλήθειας, θὰ ὀδηγηθοῦν στὸ ἅγιο ὄρος του καὶ στὰ σκηνώματά του. Ὅτι ὅμως χρησιμοποιήθηκε ἓνας χρόνος ἀντὶ ἄλλου, μπορεῖ νὰ μᾶς τὸ διδάξει εὐκόλα ἡ ἀπόδοση τῶν παρακάτω στίχων. Γιατὶ οἱ ἴδιοι λένε· «Καὶ θὰ εἰσέλθω στὸ θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ σέ ὑμνήσω». Τὸ νόημα βέβαια τῶν λεγομένων εἶναι τὸ ἐξῆς· Στείλε τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀληθειάν σου, ποῦ θὰ μὲ ὀδηγήσουν καὶ θὰ μὲ μεταφέρουν στὸ οὐράνιον ὄρος καὶ στὰ σκηνώματά του. Ἡ ὄρος ἅγιο νοοῦμε τὴν Ἐκκλησίαν, καθόσον ἔτσι συνηθίζουν νὰ τὴν ὀνομάζουν οἱ ἅγιοι προφῆτες, ἐπειδὴ καὶ βρῖσκεται σὲ ὑψος νοητό, καὶ δὲν ἔχει τίποτε τὸ χαμηλό. Γιατὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν ποῦ πίστεψαν στὸν Χριστὸ δὲν ἔχει τὴν ἀξίωση νὰ φρονεῖ τὰ ἐπίγεια, ἀλλὰ πολιτεύεται στοὺς οὐρανούς, κι ἂν ἀκόμα περπατεῖ στὴ γῆ.

18. Ἰω. 14, 6.

Στίχ. 4. «Καὶ εἰσελεύσομαι πρὸς τὸ θυσιαστήριον
τοῦ Θεοῦ».

Εἰ δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐξ ἔθνῶν εἷη προσώπου, προσεπάγουσι
τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα, ὡς οὐπω μὲν εἰσελάσαντες εἰς τὸ θυ-
5 σιαστήριον τοῦ Θεοῦ, εἰσελευσόμενοι δὲ κατὰ τὸν τῆς κλή-
σεως καιρὸν εἰς τὸ θεῖον καὶ πάναγνον τοῦ Σωτῆρος θυσια-
στήριον, τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν, ἐν ἣ τὴν ἁγίαν καὶ καθα-
ρωτάτην καὶ ἀναίμακτον τελοῦμεν λατρείαν, καὶ ἀντὶ τοῦ
λεπτοῦ καὶ συνθέτου θυμιάματος, προσκομίζομεν τῷ Θεῷ
10 τὰς δοξολογίας, οἷάπερ κιθάρα χρώμενοι. Καὶ τὸν ἐκ τοῦ
πρᾶγματος δὲ καρπὸν, ὡς εὖ εἰδότες ὅποιοι ἔσται, φασὶ πρὸς
τὸν Θεὸν τὸν εὐφραίνοντα τὴν νεότητά μου. Νεότητα δὲ οὐ
σωματικὴν ἐν τούτοις νοοῦμεν, νοητὴν δὲ μᾶλλον, τὴν ὡς ἔν-
γε φημί, ἀνακαινώσει τοῦ νοῦς παρὰ Θεοῦ τελουμένην. Ἐκ-
15 δύσασθε γάρ, φησί, τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθειρόμε-
νον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, καὶ ἐνδύσασθε τὸν νέον
τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνη. Περί
οὔ καὶ ὁ Ψάλλον φησὶν· «Ἀνακαινισθήσεται ὡς ἄετοῦ ἡ
νεότης σου», καθ' ἣν εὐφραίνεται τις τὰ τῆς εὐσεβείας ἔργα
20 πληρῶν.

Στίχ. 4. «Ἐξομολογήσομαί σοι ἐν κιθάρα», κ.τ.λ.».

(Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου). Κιθάραν τὸ σῶμα λέγει,
δι' οὗ πέφυκεν ὁ νοῦς ἀνακρούεσθαι, καθάπερ διὰ χορδῶν
τῶν αἰσθητηρίων μελωδίαν ἀναπεμπομένων Θεῷ. Δηλοῖ
25 δὲ ἡ κιθάρα καὶ τὴν νέκρωσιν τοῦ σώματος, καὶ τὴν συμ-
φωνίαν τῶν ἀρετῶν· τὴν μὲν γὰρ νέκρωσιν αἱ νευραὶ, τὴν
δὲ συμφωνίαν αἱ ἀρμονίαι αἰνίττονται. Δέδειχε δὲ τὴν μὲν
φαιδρότητα τῇ τῆς κιθάρας προσθήκῃ, τὴν δὲ ἀγάπην ἐν
τῇ προσφωνήσει τῇ δις ἐπαναλαμβανομένη· «Ὁ Θεός»
30 γάρ, φησὶν, «ὁ Θεός μου», ἵνα μάθῃς ὅτι τὸν ἐπὶ πάντων
Θεόν, τοῦτον ἐξαιρετον Θεὸν διὰ ζῆλον καὶ πίστιν οἱ ἐκ πε-

Στίχ. 4. «Καὶ θὰ εἰσέλθω στὸ θυσιαστήριο
τοῦ Θεοῦ».

Ἄν καὶ τὰ λεγόμενα προέρχονται ἀπὸ πρόσωπο ἔθνικοῦ, κοντὰ στὰ ἄλλα προσθέτουν καὶ αὐτὰ, ὅτι δὲν εἰσῆλθαν ἀκόμη στὸ θυσιαστήριο τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ θὰ εἰσέλθουν κατὰ τὸν καιρὸ τῆς κλήσεώς τους στὸ θεῖο καὶ πάνταγνο θυσιαστήριο τοῦ Σωτήρα, δηλαδή στὴν Ἐκκλησία, στὴν ὁποία τελοῦμε τὴν ἁγία καὶ καθαρῶτατη καὶ ἀναίμακτη λατρεία, καὶ ἀντὶ τοῦ λεπτοῦ καὶ σύνθετου θυμᾶματος, προσφέρουμε στὸν Θεὸ τὶς εὐχαριστίες μας, χρησιμοποιοῦντας τὶς σὰν κιθάρα. Ἀλλὰ καὶ τὸν καρπὸ τοῦ πράγματος, ἐπειδὴ γνωρίζουν καλὰ ποῦ βρίσκεται, λέγουν στὸν Θεὸ, ὁ ὁποῖος εὐφραίνει τὴ νεότητά μου. Μὲ αὐτὰ ὅμως δὲν νοοῦμε σωματικὴ νεότητα, ἀλλὰ μᾶλλον νοητή, ἐννοῶ αὐτὴν ποὺ τελεῖται μὲ τὴν ἀνακαινίση τοῦ νοῦ ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ λέγει: Ξεντυθεῖτε τὸν παλιὸ ἄνθρωπο ποὺ φθείρεται ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες τῆς ἀπάτης, καὶ ντυθεῖτε τὸν νέο, ὁ ὁποῖος κατασκευάσθηκε σύμφωνα μὲ τὸν Θεό¹⁹, μὲ ἁγιότητα καὶ δικαιοσύνη, γιὰ τὸν ὁποῖο καὶ ὁ Ψαλμωδὸς λέγει: «Θὰ ἀνακαινισθεῖ ἡ νεότητά σου, ὅπως ἀνακαινίζεται ὁ ἀετός»²⁰, κατὰ τὴν ὁποία νεότητα εὐφραίνεται κανεὶς κάνοντας τὰ ἔργα τῆς εὐσέβειας.

Στίχ. 4. «Θὰ σὲ ἀνυμνήσω μὲ κιθάρα», κ.τ.λ.

(Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου). Κιθάρα ὀνομάζει τὸ σῶμα μὲ τὸ ὁποῖο ἀπὸ τὴ φύση του ὁ νοῦς ἀνακρούεται, ἀναπέμποντας, σὰν μὲ χορδές, μὲ τὰ αἰσθητήρια ὄργανα, ὑμνωδία στὸν Θεό. Ἡ κιθάρα συμβολίζει ἐπίσης καὶ τὴ νέκρωση τοῦ σώματος, καὶ τὴ συμφωνία τῶν ἀρετῶν. Τὴν νέκρωση ἀσφαλῶς τὴν ὑπαινίσσονται οἱ χορδές, ἐνῶ τὴ συμφωνία οἱ ἀρμονίες. Τὴν εὐθυμία βέβαια τὴν ἔδειξε μὲ τὴν προσθήκη τῆς κιθάρας, ἐνῶ τὴν ἀγάπη μὲ τὴν προσφώνηση ποὺ ἐπαναλαμβάνεται δύο φορές γιὰ τὸν Θεό, «Θεέ μου, Θεέ μου», γιὰ νὰ μάθει, ὅτι τὸν Θεὸ τὸν ὅλων, αὐτὸν οἱ περιτετημένοι μετανοιωμένοι ἀναγνωρίζουν μὲ ζῆλο καὶ πίστη ὡς

ριτομῆς μεταγινώσκοντες καὶ οἱ ἐξ ἔθνῶν πιστεύοντες ἐπιγράφονται, οἷς καὶ ἡ πνευματικὴ νεότης εὐφραίνεται, ἀντικειμένως ἔχουσα πρὸς τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον. Μόνος γὰρ ὁ πνεύματι καὶ φρονήματι νεάζων, συγγενῶς τῷ καινῷ ἀνθρώπῳ καὶ τῇ καινότητι τοῦ πνεύματος, εἴσεισι πρὸς τὸν Θεόν, τὸν εὐφραίνοντα τὴν τοιαύτην νεότητα.

Στίχ. 5. «Ἐλπίσον ἐπὶ τὸν Θεόν».

Ἀντὶ τοῦ «ἔλπισον», «ἀνάμεινον» εἶπεν ὁ Σύμμαχος Οὕτω γὰρ σοι λέγειν ἐξέσται. «Ἐπομένων ὑπέμεινα τὸν Κύριον, καὶ προσέσχε μοι». Καί, «Ἡ ἐλπίς δὲ οὐ καταισχύνει». Τί δὲ δεῖ καὶ λυπεῖσθαι, ἀγαθῶν τοιούτων ἐλπίζομένων; Ἔτι γὰρ μικρὸν ὅσον, καὶ ὁ ἐρχόμενος ἤξει, καὶ οὐ χρονιεῖ, ὅς ἐστι φῶς καὶ ἀλήθεια.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΓ.

15 Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορέ, εἰς σύνεσιν».

Τῆς αὐτῆς οὔσης προγραφῆς τῆς τοῦ τεσσαρακοστοῦ πρώτου ψαλμοῦ, καὶ τὸν ἴσον περιεχούσης τῇ πρώτῃ λόγον, ὁποῖός τις ἄρα ἐστὶν ὁ τῶν ψαλλόντων σκοπός, εἰπεῖν 20 ἀναγκαῖον. Περιθήσομεν τοίνυν αὐτοῖς τὸ πρόσωπον τῶν ἀμέμπτως ἐν νόμῳ πολιτευσασμένων, καὶ κατωρθωκότων εὖ μάλα τῆς ἐπαινουμένης τὸ τηνικάδε πολιτείας τὰ ἀντήματα ὁποῖός τις ἦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος γράφων, ὅτι γέγονεν ἀμεμπτος κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ. Εἰσὶ δὲ οἷς ἀμει- 25 νον εἶναι φαίνεται τὰ ῥηθέντα κατὰ τὴν πρώτην ἔκδοσιν, φημὶ δὴ ὑπὸ Εὐσεβίου τοῦ Καισαρείας. Οὐκοῦν πρόποι ἂν φέρεσθαι τὸν ψαλμὸν ἢ ἐκ προσώπου τῶν ἁγίων προφη-

21. Ψαλμ. 39, 1.

22. Ψαλμ. 21, 6.

23. Ἦσ. 13, 22.

Θεὸν ἔξαιρετον, καὶ αὐτοὶ ποὺ προέρχονται ἀπὸ ἔθνικοὺς τὸν πιστεύουν τέτοιοι, μὲ τοὺς ὁποίους καὶ ἡ πνευματικὴ νεότητα εὐφραίνεται, ἐναντιούμενη στὸν παλιὸ ἄνθρωπο. Γιατὶ μόνο ἐκεῖνος ποὺ εἶναι νέος στὸ πνεῦμα καὶ στὸ φρόνημα, συγγενεύοντας πρὸς τὸν καινούργιο ἄνθρωπο, καὶ μὲ τὴν ἀνακαίνιση τοῦ πνεύματός του, πηγαίνει στὸν Θεὸ, ὁ ὁποῖος παρέχει εὐφροσύνη σ' αὐτὴ τὴ νεότητα.

Στίχ. 5. «Στήριξε τὴν ἐλπίδα σου στὸν Θεό».

Ἐναντὶ τοῦ, «ἐλπίσε», ὁ Σύμμαχος εἶπε, “περίμενε”. Γιατὶ ἔτσι μπορεῖς νὰ λέγεις «Περίμενα μὲ πολλὴ ἐπομονὴ τὸν Κύριο καὶ μὲ πρόσεξε»²¹. Καί, «Ἡ ἐλπίδα δὲν ντροπιάζει»²². Γιατὶ λοιπὸν πρέπει νὰ λυπᾶμαι, περιμένοντας τέτοια ἀγαθὰ; Γιατὶ ἀκόμα λίγο καὶ αὐτὸς ποὺ ἔρχεται θὰ φτάσει, καὶ δὲν θὰ ἀργήσει²³, αὐτὸς ποὺ εἶναι φῶς καὶ ἀλήθεια.

ΨΑΛΜΟΣ 43ος

Στίχ. 1. «Στὸ τέλος· Στους υἱοὺς τοῦ Κορέ,
πρὸς συνεπισμὸν τους».

Ἐπειδὴ ἡ ἐπιγραφή τοῦ ψαλμοῦ αὐτοῦ εἶναι ἴδια μὲ ἐκείνην τοῦ τεσσαρακοστοῦ πρώτου ψαλμοῦ, καὶ ἔχει τὸ ἴδιο περιεχόμενον μὲ τὸν πρώτο, εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ποῦμε ποιὸς ἄραγε εἶναι ὁ σκοπὸς αὐτῶν ποὺ τὸν ψάλλουν. Ἐὰν φορέσουμε λοιπὸν σ' αὐτούς τὸ πρόσωπο ἐκείνων ποὺ συμπεριφέρθηκαν ἄμεμπτα σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, καὶ ἐφάρμοσαν πολὺ καλὰ τὰ καυχήματα τοῦ τρόπου ζωῆς ποὺ τότε ἦταν ἀξιέπαινη, ὅπως ἦταν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ὁ ὁποῖος γράφει, ὅτι εἶχε γίνεαι ἄμεμπτος σύμφωνα μὲ τὰ προστάγματα τοῦ νόμου²⁴. Καὶ εἶναι ἐκεῖνοι στοὺς ὁποίους φαίνονται καλύτερα αὐτὰ ποὺ εἰπώθηκαν στὴν πρώτη ἔκδοσι, καὶ ἐννοῶ φυσικὰ ἐκείνην ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο Καισαρείας Εὐσέβιο. Πρέπει λοιπὸν ὁ ψαλμὸς νὰ φέρεται ἢ μὲ τὸ πρόσωπο

24. Φιλ. 3, 6.

τῶν, ἤγουν παρὰ τῶν ἀδιαβλήτως τὴν ἐν νόμῳ λατρείαν κατωρθωκότων.

Στίχ. 3. «Καὶ κατεφύτευσας αὐτούς».

Ὡς ἐπὶ ἀμπέλου δὲ τὸ κατεφυτεύθησαν λέλεκται ἄμπελος γὰρ εὐκληματοῦσα ὁ Ἰσραήλ. Καὶ ἄμπελον ἐξ Αἰγύπτου μετῆρας, ἐκάκωσας λαοὺς καὶ ἐξέβαλες αὐτούς.

Στίχ. 4. «Ἡ δεξιὰ σου καὶ ὁ βραχίον σου καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ προσώπου σου».

Προσιθέντες, φησὶν, ὅτι «καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ προσώπου σου», τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνεργείας, κατὰ τὸ εἶκός, διαμέμνηται. Πρόσωπον μὲν γὰρ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός ἐστὶν ὁ Υἱός, εἰκὼν ἀπαράλλακτος ὑπάρχων αὐτοῦ καὶ τῆς ὑποστάσεως χαρακτήρ. Φωτισμὸς γε μὴν ὁ ἐξ αὐτοῦ πεμπόμενος εἰς νοῦν καὶ καρδίαν τῶν καλουμένων εἰς ἀπολύτρωσιν, ἢ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος σύνεσις Θεῶ προσάγουσα τοὺς φωτιζομένους, Οὐκοῦν ἐνηργῆσθαί φασιν τὴν τε λύτρωσιν Ἰσραήλ, καὶ μὴν καὶ τὸ κατισχύσαι τῶν ἐθνῶν αὐτούς, ὡς ἐκ Θεοῦ Πατρὸς διὰ τῆς πανσθενοῦς αὐτοῦ χειρός, ἦτοι βραχίονος, τουτέστι τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὡς ἐν γε φωτισμῶ τῶ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τὸν αὐτὸν δὲ Σωτῆρα, Λόγον τὸν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν ὄντα, διαφόροις ἐπινοίαις χεῖρα τοῦ Θεοῦ καὶ δεξιᾶν καὶ βραχίονα ὀνομάζουσιν αἱ θεῖαι Γραφαί, ὡς καὶ σοφίαν Θεοῦ καὶ δικαιοσύνην καὶ ἁγιασμὸν καὶ δύναμιν ὡς ὀνόματα εἶναι διάφορα καθ' ἑνὸς ὑποκειμένου. Ἡσαΐας γοῦν φησι «Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; καὶ ὁ βραχίον Κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη;». Δαβὶδ δὲ αὐτὸν ἐνταῦθα οὐ μόνον βραχίονα, ἀλλὰ καὶ δεξιᾶν χεῖρα ὀνομάζει. Πρὸς δὲ διάνοιαν, τοῦ Ἰσραήλ ἐκβεβλημένου μετὰ τὸ προδοῦναι τὸν Σωτῆρα, ἡμεῖς οἱ

25. Ἐβρ. 1, 3.

26. Α' Κορ. 1, 24, 30.

27. Ἦσ. 53, 1.

τῶν ἁγίων προφητῶν, ἢ νὰ ψάλλεται ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐφάρμοσαν ἀδιάβλητα τὴν λατρεία τοῦ νόμου.

Στίχ. 3. «Καὶ τοὺς καταφύτευσε».

Τὸ «κατεφύτευσε» εἰπώθηκε μὲ τὴν ἔννοια ποὺ λέγεται γιὰ ἄμπέλι. Γιατὶ ὁ ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἦταν ἄμπέλι μὲ καλὰ κλήματα. Καὶ μετακίνησε τὸ ἄμπέλι ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, κατατροῦπωσε λαοὺς, καὶ ἐλευθέρωσε αὐτούς.

Στίχ. 4. «Τὸ δεξιὸ χέρι σου καὶ ὁ βραχίονάς σου καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ προσώπου σου».

Προσθέτοντας, λέγει, καὶ τό, «Ὁ φωτισμὸς τοῦ προσώπου σου», φέρουν στὴ μνήμη, ὅπως εἶναι εὐλόγο, τίς ἐνέργειες τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γιατὶ ὁ Υἱὸς εἶναι πρόσωπο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ὄντας ἀκτινοβολία τῆς δόξας καὶ ἡ σφραγίδα τῆς ὑπόστασης αὐτοῦ»²⁵. Φωτισμὸς βέβαια, ποὺ στέλνεται ἀπὸ αὐτὸν στὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιὰ αὐτῶν ποὺ καλοῦνται σὲ ἀπολύτρωση, εἶναι ἡ σύνεση ποὺ παρέχεται μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἢ ὁποῖα ὁδηγεῖ στὸν Θεὸ ἐκείνους ποὺ φωτίζονται. Λέγουν λοιπόν, ὅτι ἡ λύτρωση τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι ὑπερίσχυσαν τῶν ἔθνῶν, ὀφείλεται στὸ παντοδύναμο χέρι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ἦτοι στὸν βραχίονά του, δηλαδή στὸν Υἱὸ του, καὶ βέβαια μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τὸν ἴδιο ὅμως Σωτήρα, ποὺ εἶναι ὁ Λόγος ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὑπάρχει κοντὰ στὸν Θεό, οἱ ἅγιες Γραφές μὲ διάφορες ἔννοιες τὸν ὀνομάζουν χέρι τοῦ Θεοῦ καὶ δεξιὰ καὶ βραχίονα, ὅπως καὶ σοφία τοῦ Θεοῦ καὶ δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμὸ καὶ δύναμη²⁶, ἐπειδὴ εἶναι διαφορετικὰ ὀνόματα ποὺ ἀνήκουν σὲ ἓνα ὑποκείμενο. Πράγματι ὁ Ἡσαΐας λέγει· «Κύριε, ποιὸς πίστεψε στὰ λόγια μας; Καὶ ὁ βραχίονας τοῦ Κυρίου σὲ ποιὸν φανερώθηκε;»²⁷. Ὁ Δαβὶδ μάλιστα αὐτὸν ἐδῶ τὸν ὀνομάζει ὄχι μόνο βραχίονα, ἀλλὰ καὶ δεξιὸ χέρι. Σύμφωνα μὲ τὸ νόημα ὅμως τῶν λεγομένων, ὅταν ὁ Ἰσραήλ ἀποβλήθηκε μετὰ τὴν προδοσία τοῦ Σωτήρα, ἐμεῖς, οἱ προερχόμενοι ἀπὸ τὰ ἔθνη, μὲ τὴ

ἀπὸ τῶν ἔθνῶν κατηγήσει θεία ταῖς θείαις Γραφαῖς ἐνεφυτεύθημεν. Καὶ ὁ βραχίων ἡμῶν καὶ ἡ ἐργασία οὐκ ἔσωσεν ἡμᾶς, χάριτι δὲ τὴν σωτηρίαν ἐσχήκαμεν. Οὐ γὰρ ἐξ ἔργων, ἀλλ' ἐκ πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν ἐδικαιώθημεν.

5 *Στίχ. 5.* «Σὺ εἶ αὐτὸς ὁ βασιλεύς μου καὶ ὁ Θεός μου, ὁ ἐντελλόμενος τὰς σωτηρίας Ἰακώβ».

Σύμμαχος· «Σὺ εἶ βασιλεύς μου, ὁ Θεός· ἐντεilai περὶ τῆς σωτηρίας Ἰακώβ». Ταῦτα δὲ τοῖς ἐν τῷ λαῷ κατορθοῦσι καὶ τοῖς προφήταις ἀρμόσει, μὴ οἰκεία σώζεσθαι ὁμολο-
10 γοῦσι δυνάμει. Νοήσεις δὲ καὶ οὕτως· εἰκόασιν ὁμολογεῖν διὰ τοῦ, «Σὺ εἶ αὐτὸς ὁ βασιλεύς μου καὶ ὁ Θεός μου», ὅτι αἰεὶ καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχεις. Οὐκοῦν ὁπότε, φησὶν, ἐπίκουρος τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ὁ παναλκῆς καὶ ἀνίκητος, καὶ οὐκ ἔστιν ἡμᾶς ὑποπτεῦσαι τὴν αὐτοῦ ἐξατονῆσαι δύ-
15 ναμιν, λείπεται λοιπὸν οὐδὲν ἕτερον ἐννοεῖν, πλὴν ὅτι προσκεκρούκαμεν ταύτητοι καὶ παρεωράμεθα καὶ πεπτώκαμεν, καὶ μόνην ἔχομεν ἐλπίδα τὴν παρὰ τῆς σῆς γαληνότητος καὶ φιλανθρωπίας ἐπίδοσιν. Σὺ γὰρ εἶ ὁ ἐντελλόμενος τὰς σωτηρίας Ἰακώβ, ἀντὶ τοῦ, ὑπισχνούμενος· ἐπήγγελλτο δὲ
20 Θεός τοῖς περὶ τὸν θεσπέσιον Ἀβραάμ καὶ τοῖς ἐξ αὐτοῦ, διασώσκειν ἅπαν τὸ ἐξ αὐτῶν ἐσόμενον γένος. Γέγραπται γάρ, ὅτι «Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, τοῦ διαφυλάξαι σε ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς σου». Ἡ τὸ ἐντεilai, νεῦσον μόνον, καὶ σωτηρίας ὁ σὸς λαὸς ἀπολαύσεται.

25 *Στίχ. 6.* «Ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν».

Τὰ κερασφόρα ζῶα ὄπλον τὸ κέρας παρὰ τῆς φύσεως εἴληφε, ἡμεῖς δὲ κέρας σωτηρίας καὶ νικηφόρον ὄπλον τὸ σὸν ἔχομεν ὄνομα. Οὔτε γὰρ τόξῳ, οὔτε ἄλλοις ὄπλοις

θεία κατήχηση ἐμφυτευθήκαμε στίς ἅγιες Γραφές. Καὶ δὲν μᾶς ἔσωσε τὸ χέρι μας καὶ ἡ ἐργασία μας, ἀλλὰ ἀποκτήσαμε τὴ σωτηρία μὲ τὴ χάρη. Γιατί δὲν δικαιωθήκαμε μὲ τὰ ἔργα μας, ἀλλὰ μὲ τὴν πίστη μας στὸν Χριστό²⁸.

Στίχ. 5. «Σὺ ὁ ἴδιος εἶσαι ὁ βασιλιάς καὶ ὁ Θεός μου, πού μὲ τὰ προστάγματά σου δίνεις τὶς νίκες στὸν Ἰακώβ».

Ὁ Σύμμαχος λέγει· «Σὺ εἶσαι βασιλιάς καὶ Θεός μου. Δῶσε ἐντολὴ γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ Ἰακώβ». Αὐτὰ βέβαια ἀρμόζουν σ' αὐτοὺς πού διακρίνονται μέσα στὸν λαὸ καὶ στοὺς προφῆτες, οἱ ὁποῖοι ὁμολογοῦν ὅτι δὲν σώζονται μὲ τὴ δική τους δύναμη. Νὰ τὸ νοήσεις καὶ ὡς ἐξῆς· Μοιάζουν νὰ ὁμολογοῦν μὲ τό, «Σὺ ὁ ἴδιος εἶσαι ὁ βασιλιάς μου καὶ ὁ Θεός μου», ὅτι πάντοτε εἶσαι ὁ ἴδιος καὶ ἀπαράλλακτος. Λοιπὸν ἐπειδὴ, λέγει, βοηθὸς τῶν Ἰσραηλιτῶν εἶναι ὁ πανίσχυρος καὶ ἀνίκητος, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν ἐμεῖς νὰ σκεφθοῦμε ὅτι θὰ ἀτονήσει ἡ δύναμή του, ἄρα λοιπὸν ὑπολείπεται νὰ σκεφθοῦμε τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο ὅτι προσκρούσαμε σ' αὐτόν. Γι' αὐτὸ καὶ παραμερισθήκαμε καὶ πέσαμε, καὶ ὡς μόνη ἐλπίδα ἔχομε τὴν ἐνίσχυση ἀπὸ τὴ δική σου γαληνότητα καὶ φιλανθρωπία. Γιατί «σὺ εἶσαι ἐκεῖνος πού μὲ τὰ προστάγματά σου δίνεις τὶς σωτηρίες στὸν Ἰακώβ», ἀντὶ νὰ πεῖ τὶς ὑπόσχεσαι. Γιατί ὑποσχέθηκε ὁ Θεὸς στοὺς γῦρω ἀπὸ τὸν θεσπέσιο Ἀβραάμ καὶ τοὺς ἀπογόνους του, ὅτι θὰ διασώσει ὀλόκληρο τὸ γένος πού θὰ προέλθει ἀπὸ αὐτούς²⁹. Γιατί ἔχει γραφεῖ· «Θὰ δώσει ἐντολὴ στοὺς ἀγγέλους του γιὰ σένα, ὥστε νὰ σὲ διαφυλάξουν σὲ ὅλες τὶς ἐνεργειές σου»³⁰. Ἡ, τὸ «δῶσε ἐντολή», λέγεται μὲ τὴν ἔννοια, κάνε ἓνα μόνο νεῦμα, καὶ ὁ λαὸς σου θὰ ἀπολαύσει τὴ σωτηρία.

Στίχ. 6. «Μὲ τὴν βοήθειά σου θὰ νικήσουμε τοὺς ἐχθρούς μας».

Τὰ κερασφόρα ζῶα ἀπὸ τὴν φύση τους ὡς ὄπλο ἔχουν τὸ κέρατο, ἐμεῖς ὅμως κέρατο τῆς σωτηρίας καὶ νικηφόρο ὄπλο ἔχομε τὸ ὄνομά σου. Γιατί δὲν ἐμπιστεύομαι οὔτε σὸ τόξο, οὔτε

θαρωῶ· πειῖραν γὰρ τῆς σῆς δυνάμεως ἔλαβον, διὰ σοῦ τῶν ἐναντίων ἤδη κρατήσας, τῶν δὲ ἀγίων κέρασ ὁ Κύριος. Παρὰ δὲ τῷ Δανιὴλ βασιλείας σημαίνει τὰ κέρατα. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ φησιν· «Υπερασπιστῆς μου καὶ κέρασ σωτηρίας μου». Πῶσ οὖν ἐτέρωθι λέγει, «Καὶ ὑψώσει κέρασ λαοῦ αὐτοῦ», ὡσ ἐτέρου ὄντος τοῦ ὑψοῦντος παρὰ τὸ κέρασ; Σαφῶσ ἄρα τοῦ λαοῦ κέρασ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ὑψούμενος ὑπὸ τοῦ Πατρὸσ, ἐπειτέρ ἐκένωσεν αὐτόν. «Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸσ αὐτόν ὑπερύψωσ», κατὰ τὸν Ἀπόστολον. Τούτῳ οὖν τῷ κέρατι 10 αὐτῶν καὶ τῷ βασιλεῖ θαρρεῖν φασι πρὸσ σωτηρίαν, ἀλλ' οὐ τῇ σφετέρῃ δυνάμει. Διόπερ ἐπάγουσιν· «Ἐν τῷ Θεῷ ἐπαινεθησόμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν», ἢ κατὰ Ἀκύλαν, “καυχησόμεθα”, ἢ κατὰ Σύμμαχον, “ὑμνοῦμεν”. Λέγουσι δὲ καὶ ἐξομολογεῖσθαι αὐτῷ, συνήθωσ τῆσ Γραφῆσ ἀντὶ εὐχαριστί- 15 ασ ταπτούσῃσ ἐξομολόγησιν.

Στίχ. 6. «Καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐξουδενώσομεν τοὺσ ἐπανισταμένουσ ἡμῖν».

Ἦ ὄνομα αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἐξουδενῶσι τοὺσ ἐπανισταμένουσ, τὴν δόξαν δηλοῖ· ἵνα γὰρ δοξάζηται Θεὸσ, ἐδίδου τὸ δύνασθαι. Ἐλυτρώσατο γοῦν Θεὸσ τὸν Ἰσραὴλ ἐκ χειρὸσ Αἰγυπτίων, ταῖσ θεοπρεπέσιν εὐκλείαισ ἑαυτόν στεφανῶν. Καὶ γοῦν ἔφη πρὸσ Φαραῶ, ὅτι «Δι' αὐτὸ τοῦτο ἐξήγειρά σε, ὅπωσ ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν δυνάμίν μου, καὶ ὅπωσ διαγγε- 20 λῆ τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ τῇ γῆ». Ἔφη δὲ που ὁ Θεὸσ καὶ 25 δι' ἐνόσ τῶν ἀγίων προφητῶν· «Τοὺσ δὲ υἱοὺσ Ἰούδα ἐλεήσω, καὶ σώσω αὐτοὺσ ἐν Κυρίῳ Θεῷ αὐτῶν· καὶ οὐ σώσω αὐτοὺσ ἐν τόξῳ, οὔτε ἐν ῥομφαίῃ, οὔτε ἐν πολέμῳ, οὔτε ἐν ἄρμασιν, οὔτε ἐν ἵπποισ, οὔτε ἐν ἵππεῦσιν».

31. Ψαλμ. 17,3.

32. Ψαλμ. 148,14.

33. Φιλ. 2,9.

σὲ ἄλλα ὄπλα. Καθόσον ἔχω ἀποκτήσει πείρα τῆς δικῆς σου δύναμης, ἀφοῦ μὲ σένα ἔχω ἤδη νικήσει τοὺς ἀντίθετους. Κέρασ βέβαια τῶν ἀγίων εἶναι ὁ Κύριος. Ἐπίσης στὸν Δαυιδ τὰ κέρατα σημαίνουν βασιλεῖς. Καὶ ἄλλοῦ λέγει· «Ὑπερασπιστῆς μου καὶ δύναμη τῆς σωτηρίας μου»³¹. Πῶς λοιπὸν ἄλλοῦ λέγει, «Καὶ θὰ ὑψώσει τὸ κέρασ τοῦ λαοῦ του»³², σὰν νὰ εἶναι ἄλλος αὐτὸς ποὺ ὑψώνει, παράλληλα πρὸς τὸ κέρασ; Ἄρα λοιπὸν ὀλοφάνερα κέρασ τοῦ λαοῦ εἶναι ὁ Θεὸς Λόγος, ὁ ὁποῖος ἀνυψώνεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ ταπεινώσε αὐτόν. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς τὸν ὑπερύψωσε³³, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀπόστολο³³. Σ' αὐτὸ λοιπὸν τὸ κέρασ τους καὶ στὸν βασιλιὰ λένε ὅτι βασιλεύουν τὸ θάρρος τους γιὰ τὴ σωτηρία τους, καὶ ὄχι στὴ δική τους δύναμη. Γι' αὐτὸ καὶ προσθέτουν· «Μὲ τὸν Θεὸ θὰ ἐπαινούμαστε ὅλη τὴν ἡμέρα», ἢ, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀκύλα, “θὰ καυχώμαστε”, ἢ, σύμφωνα μὲ τὸν Σύμμαχο, “θὰ τὸν ὑμνοῦμε”. Λέγουν μάλιστα ὅτι καὶ θὰ ἐξομολογοῦνται σ' αὐτόν, γιατί ἡ Γραφή συνήθως χρησιμοποιοεῖ τὴ λέξη ἐξομολόγησι ἀντὶ τῆς εὐχαριστίας.

Στίχ. 6. «Καὶ μὲ τὸ ὄνομά σου θὰ ταπεινώσουμε αὐτοὺς ποὺ ἐπαναστατοῦν ἐναντίον μας».

Τὸ ὄνομα αὐτοῦ, μὲ τὸ ὁποῖο ταπεινώνουν αὐτοὺς ποὺ ἐπαναστατοῦν, σημαίνει τὴ δόξα. Γιατὶ ὁ Θεὸς τοῦ ἔδινε τὴ δύναμη γιὰ νὰ δοξάζεται. Ἐλευθέρωσε λοιπὸν ὁ Θεὸς τὸν ἰσραηλιτικὸ λαὸ ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Αἰγυπτίων, στεφανώνοντας τὸν ἑαυτό του μὲ τὶς δόξες ποὺ ταιριάζουν σὲ Θεό. Γι' αὐτὸ καὶ εἶπε στὸν Φαραώ· «Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς σὲ ξεσήκωσα, γιὰ νὰ δείξω μὲ σένα τὴ δύναμή μου, καὶ νὰ γίνῃ τὸ ὄνομά μου γνωστὸ σ' ὅλη τὴ γῆ³⁴. Εἶπε ἐπίσης ὁ Θεὸς καὶ μὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς προφῆτες· «Θὰ ἐλεήσω τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰούδα, καὶ θὰ τοὺς σώσω μὲ τὸν Κύριο καὶ Θεό τους. Καὶ δὲν θὰ τοὺς σώσω μὲ τόξο, οὔτε μὲ ρομφαία, οὔτε μὲ πόλεμο, οὔτε μὲ ἄρματα, οὔτε μὲ ἄλογα, οὔτε μὲ ἵππεῖς»³⁵.

34. Ἐξ. 9, 16.

35. Ὡσηέ 1, 7.

Στίχ. 10. «Νυνὶ δὲ ἀπώσω καὶ κατήσχυνας ἡμᾶς».

Ὡς ἰδίου σώματος ἀναλαμβάνουσιν εἰς ἑαυτοὺς οἱ ταῦτα λέγοντες προφηῆται τὰ τοῦ ἀσεβοῦντος λαοῦ. Οἱ μὲν γὰρ πατέρες ἡμῶν ταῦτα, φησὶν, ἀνήγγειλαν ἡμῖν. Εἶτα μέσον 5 διάψαλμα, εἰς παράστασιν τῆς μεταβολῆς Νυνὶ δὲ τάναντία πάρεστιν θεωρεῖν· ἀδοθηθῆτους γὰρ ἐν τῷ πολέμῳ κατέλιπες· οὐδὲ γὰρ συνεξῆλθες ταῖς δυνάμεσιν ἡμῶν.

Στίχ. 13. «Καὶ οὐκ ἦν πλῆθος ἐν τοῖς ἀλαλάγμασιν ἡμῶν».

10 Ὁ μὲν οὖν ἀλαλαγμὸς ἐπινίκιός ἐστι φωνὴ τῶν νενικηκότων, ἐπεὶδ' ἂν δὲ καὶ ολίγους εἶναι συμβαίη τοὺς τοῦτο δοῦν εἰωθότας, τότε φαμὲν μηδὲ εἶναι πλῆθος ἐν τοῖς ἀλαλάγμασιν αὐτῶν. Ἡττήμεθα οὖν καὶ διηροπάσθημεν παρ' ἐχθρῶν, καὶ τούτων εὐαριθμητῶν· οὐ γὰρ ἦν πλῆθος ἐν 15 τοῖς ἀλαλάγμασιν αὐτῶν. Ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν· Εἰς τοῦτο ἤκομεν κακῶν καὶ ἀσυγκρίτου ταλαιπωρίας, ὡς ἀλῶναι κατὰ κράτος, καὶ οὐ πολλῇ τῶν μαχομένων πληθύϊ.

Στίχ. 15. «Ἐθου ἡμᾶς εἰς παραβολὴν τοῖς γείτοσιν ἡμῶν».

20 Τί δέ ἐστι παραβολὴ νῦν; Διήγημα, ὑπόδειγμα, καὶ ὄνειδισμός. Καὶ οἱ πόρρωθεν γὰρ τὰ ἡμέτερα διηγοῦνται. Αἰχμάλωτοι γὰρ γεγονότες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ καὶ ταῖς τῶν ἐλόντων πλεονεξίαις ἐνειλημμένοι, κεχρηματίκασιν ἐπάρατοι, φασκόντων ἡμῖν, κατὰ γε τὸ εἶκόσ, οὕτω· Μὴ γενοίμην ὡς 25 οἱ Ἰσραηλίται.

Στίχ. 19. «Καὶ ἐξέκλινας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου».

Κατὰ τὸν ἅγιον Κύριλλον τό, «Ἐξέκλινας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου», οὕτω νοήσεις· Ἀπειθήσας ὁ Ἰσ- 30 ραὴλ τοῖς διὰ Χριστοῦ κηρύγμασιν, προσαποδέβληκε καὶ

Στίχ. 10. «Τώρα ὁμως μᾶς ἀπώθησες καὶ μᾶς ντρόπιασες».

Οἱ προφῆτες πού τὰ λένε αὐτὰ ἀναλαμβάνουν στοὺς ἑαυτοὺς τοὺς αὐτὸ πού κάνει ὁ ἀσεβὴς λαός, σὰν νὰ πρόκειται γιὰ τὸ δικό τους σῶμα. Αὐτὰ βέβαια, λέγει, μᾶς τὰ εἶπαν οἱ πατέρες μας. Ἔπειτα στὴ μέση γίνεται διάψαλμα, γιὰ νὰ φανεῖ ἡ μεταβολή. Τώρα ὁμως βλέπουμε τὰ ἀντίθετα, γιατί μᾶς ἐγκατέλειψες ἀβοήθητους στὸν πόλεμο, καὶ δὲν θυγῆκες μαζί μὲ τὶς δυνάμεις μας.

Στίχ. 13. «Καὶ δὲν ἦταν πολὺ τὸ πλῆθος ἐκείνων πού ἐπέπεσαν ἐπάνω μας μὲ ἀλαλαγμούς».

Ὁ ἀλαλαγμὸς βέβαια εἶναι νικητήρια κραυγὴ αὐτῶν πού ἔχουν νικήσει, ἂν ὁμως συμβεῖ νὰ εἶναι λίγοι αὐτοὶ πού συνηθίζουν νὰ τὸ κάνουν αὐτό, τότε λέμε, ὅτι δὲν ὑπῆρχε πλῆθος στοὺς ἀλαλαγμούς τους. Ἡττηθήκαμε λοιπὸν καὶ λεηλατηθήκαμε ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, καὶ μάλιστα ὀλιγάριθμους, γιατί δὲν ἦταν πολλοὶ οἱ ἀλαλαγμοὶ τους. Εἶναι σὰν νὰ ἔλεγε· Φτάσαμε σὲ τέτοιο βαθμὸ κακουχιῶν καὶ ἀσύγκριτης ταλαιπωρίας, ὥστε νὰ νικηθοῦμε κατὰ κράτος καὶ χωρὶς μεγάλο ἀριθμὸ μαχητῶν.

Στίχ. 15. «Ἐπέτρεψες νὰ γίνουμε διήγημα στοὺς γείτονές μας».

Τί σημαίνει ἐδῶ παραβολή; Διήγημα, ὑπόδειγμα καὶ χλευασμὸς. Γιατὶ ἀκόμα καὶ οἱ μακρνοὶ διηγοῦνται τὰ παθήματά μας. Ἄφου ἡδηλαδὴ ἔγιναν αἰχμάλωτοι οἱ Ἰσραηλιτὲς καὶ ὄντας περιβεβλημένοι μὲ τὶς πλεονεξίες ἐκείνων πού τοὺς κυρίευσαν, ἔγιναν ἀξιόμισθοι, καί, ὅπως ἦταν φυσικό, ἔλεγαν σὲ μᾶς Εἶθε νὰ μὴ γίνουμε σὰν τοὺς Ἰσραηλιτὲς.

Στίχ. 19. «Καὶ ἐπέτρεψες νὰ παρεκκλίνουν οἱ δρόμοι μας ἀπὸ τὸν εὐθὺ δικό σου δρόμο».

Σύμφωνα μὲ τὸν ἅγιο Κύριλλο τό, «Ἐπέτρεψες νὰ παρεκκλίνουμε ἀπὸ τὸν δικό σου δρόμο», νὰ τὸ νοήσεις ὡς ἑξῆς· Ὄταν ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἔδειξε ἀπειθεία στὰ κηρύγματα τοῦ Χριστοῦ,

τὸ εὐδοκιμεῖν δύνασθαι διὰ νομικῆς λατρείας· πέπανται γὰρ ἢ τοῦ νόμου σκιά καὶ μετεσκευάσθησαν οἱ τύποι πρὸς ἀλήθειαν. Τοῦτο διδάσκουσι λέγοντες, ὅτι «Ἐξέκλινας τὰς τρίβους ἡμῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου». Ἔφη δέ που καὶ δι' ἐνὸς 5 τῶν προφητῶν περὶ τῆς Ἱερουσαλήμ· «Ἴδου ἐγὼ φράσω τὴν ὁδὸν αὐτῆς ἐν σκόλοπι, καὶ ἀνοικοδομήσω τὰς ὁδοὺς αὐτῆς, καὶ τὴν τρίβον αὐτῆς οὐ μὴ εὕρη». Οὐ γὰρ οἶδεν ὅλως ἢ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγὴ τοὺς τῆς κατὰ Θεὸν εὐδοκιμήσεως τρόπους, ἀλλ' οὐδ' ἂν εἰ μάθοι τυχόν, θάσιμον 10 ἔχει τὸ χρῆμα· Χριστὸν γὰρ οὐκ οἶδεν τὸν ἐμφανίζοντα τὴν ὁδόν, δι' ἧς ἂν τις εἰσελάσειε πρὸς ζωὴν. Ταῦτα οὖν φασιν, ὅτι ἀσεβήσαντες εἰς Χριστόν, καὶ τοῦ τελεῖν τὴν κατὰ νόμον λατρείαν ἐξώσθησαν. Ἦδη δὲ ἔφαμεν, ὡς οἱ προφήται εἰσιν οἱ ἀναφέροντες τὴν ἰκετείαν ἐκ προσώπου τοῦ λαοῦ, 15 οἰκειοποιούμενοι τὰ διὰ τὰς αὐτῶν ἁμαρτίας συμβάντα κακά. Ἐπεὶ ἄλλως πῶς ἐνταῦθά φησι μήτε ἐπιλαθέσθαι, μήτε μὴν ἀδικῆσαι ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ, καὶ οἷον ἀνόπιν πέμψαι τὰς ἐαυτῶν καρδίας, εἶτα παθεῖν τὴν ἀποστροφὴν καὶ τὰ ἐξ ὀργῆς ὑπομεῖναι βλάβη; Ἦ γὰρ ψεύσονται, μὴ ἀδικῆσαι λέγοντες ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ, ἢ τῶν θείων κριμάτων οὐ μετρίαν ποιήσονται τὴν καταβολήν, ὡς οὐκ ἐν δίκῃ παθόντες κεκολασμένοι.

Οὐκοῦν οἱ προφήται ὄντες δίκαιοι καὶ νομοφύλακες γεγονότες, ὡς ἐξ αἵματος τοῦ Ἰσραήλ, οἰκειοῦνται τὰ πάθη 25 τῆς ἀγελαίου πληθύος, ἣτις καὶ πεπαρώνηκεν εἰς Χριστόν, καὶ τὰς τῶν προσκεκρουκότων ποιοῦνται λιτάς, εὖ εἰδότες ὅτι κατοικτεῖρειν ἔθος τῷ πάντων Δεσπότη, καὶ πολλοὺς ἔσθ' ὅτε τῶν ἁμαρτωλῶν δι' ὀλίγους δικαίους. Καὶ ὥσπερ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀσεβήσαντός ποτε τοῦ λαοῦ καὶ παραδοθέντος 30 τῷ ὀλοθρευτῇ, λαβὼν Ἀαρὼν τὸ θυμιατήριον προσήνεγκεν ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ θυμίαμα, καὶ ὁ Θεὸς ἰλάσθη τῷ πλήθει

ἔχασε καὶ τὴ δυνατότητα νὰ προκόβουν μὲ τὴν λατρεία τοῦ νόμου. Γιατὶ ἔπαψε νὰ ὑπάρχει οἱ σκιά τοῦ νόμου, καὶ μετατρέπηκαν οἱ τύποι σὲ ἀλήθεια. Αὐτὸ διδάσκουν λέγοντας: «Ἐκανες νὰ παρακλίνουν οἱ δρόμοι μας ἀπὸ τὸν δρόμο σου». Ἀλλὰ καὶ μέσω κάποιου προφήτου εἶπε γιὰ τὴν Ἱερουσαλήμ: «Νά, ἐγὼ φράζω τὸν δρόμο της μὲ πάσσαλο, καὶ θὰ ξαναχαράξω τοὺς δρόμους της, καὶ δὲν θὰ μπορεῖ νὰ βρεῖ τὸ μονοπάτι της»³⁶. Γενικὰ δηλαδή ἡ Συναγωγή τῶν Ἰουδαίων δὲν γνώρισε τοὺς τρόπους τῆς ἀρεστῆς στὸν Θεὸ προκοπῆς, ἀλλ' οὔτε κι ἂν τυχὸν συνέβαινε νὰ τοὺς μάθει, θὰ ἦταν σταθερῆ ἡ γνώση σ' αὐτούς. Γιατὶ δὲν γνώρισε τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος δείχνει τὸν δρόμο, ἀπὸ τὸν ὁποῖο μπορεῖ κανεὶς νὰ προχωρήσει πρὸς τὴ ζωὴ. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ λέγουν, ἐπειδὴ δὲν πίστεψαν στὸν Χριστό, καὶ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τοῦ νὰ τελοῦν τὴ σύμφωνη μὲ τὸν νόμο λατρεία. Ἦδη ὅμως εἶπαμε, ὅτι οἱ προφῆτες εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἀναπέμπουν τὴν ἰκεσία ὡς ἐκπρόσωποι τοῦ λαοῦ, οἰκειοποιούμενοι τὰ κακὰ ποὺ συνέβησαν ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. Γιατὶ ἀλλιῶς, πῶς ἐδῶ λέγει, ὅτι δὲν λησιμόνησαν, οὔτε καὶ ἀδίκησαν τὴ διαθήκη του, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἔστειλαν πίσω του τὶς καρδιές τους, καὶ ἔπειτα ἔπαθαν τὴν ἀποστροφή καὶ ὑπέστησαν τὴ βλάβη τῆς ὀργῆς; Ἦ λοιπὸν ψεύδονται λέγοντας ὅτι δὲν παρέβησαν τὴ διαθήκη του, ἢ ἐκδηλώνουν κατακραυγὴ ἐναντίον τῶν ἀποφάσεων τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ τιμωρήθηκαν χωρὶς νὰ δικασθοῦν.

Λοιπὸν οἱ προφῆτες, ποὺ ἦταν δίκαιοι καὶ ἔγιναν φύλακες τοῦ νόμου, ὡς ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραὴλ ἰδιοποιοῦνται τὰ πάθη τοῦ ἀγελαίου πλήθους, τὸ ὁποῖο φέρθηκε σὰν μεθυσμένο ἀπέναντι στὸν Χριστό, καὶ ἀναπέμπουν τὶς παρακλήσεις ἐκείνων ποὺ τὸν ἀντιμάχονταν, γνωρίζοντας καλὰ ὅτι ὁ Δεσπότης ὅλων συνηθίζει νὰ τοὺς ἔλεεῖ, καὶ πολλὰς φορές καὶ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, γιὰ χάρη λίγων δικαίων. Καὶ ὅπως στὴν ἔρημο, ὅταν κάποτε ἀσέβησε ὁ λαὸς καὶ παραδόθηκε στὸν ἐξολοθρευτὴ, ὁ Ἄαρὼν παίρνοντας τὸ θυμιατήριον πρόσφερε ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ θυμίαμα, καὶ ὁ Θεὸς ἐξiléωσε τὸ πλῆθος ἐξαιτίας τῆς προσ-

διὰ τὴν τοῦ ἱερέως ἀναφορὰν, οὕτω καὶ οἱ ἐν τῷ λαῷ κατορθοῦντες, τὴν λογικὴν αὐτῶν θυσίαν ἀναπέμπουσιν ὑπερευχόμενοι τοῦ λαοῦ καὶ τὰ οἰκεῖα προσάγοντες κατορθώματα. Τῷ γὰρ πλήθει ταῦτα λέγειν οὐχ ἤρμοζεν, ὅπερ ἀσεβῆσαν τοῖς ἐχθροῖς παραδέδοτο, ἀλλ' ὥσπερ εἰς ἑαυτοὺς ἀνέλαβον οἱ προφήται τὰ πάθη τοῦ πλήθους, οὕτω τὰ ἑαυτῶν ἐκοινοποίησαν κατορθώματα. Ἀκόλουθον γάρ, πάσχοντος μέλους ἑνός, συμπάσχειν πάντα τὰ μέλη, καὶ δοξαζομένου συγχαίρειν.

10 Στίχ. 22. «Οὐχὶ Θεὸς ἐκζητήσει ταῦτα; Αὐτὸς γὰρ γινώσκει τὰ κρύφια τῆς καρδίας».

Αὐτὸν ποιεῖ μάρτυρα λόγων τε καὶ διανοημάτων, ὅτι μηδὲν αὐτοὺς τῆς εὐσεβείας μετέστρεψεν. Ἐν γὰρ τῷ σῶ ὀνόματι παρησιάν ἔχοντες, φασίν, ἐγκανχώμεθα. Οἶσθα 15 δὲ καὶ τοὺς λογισμοὺς αὐτούς, ἐν οἷς καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἔνεκα τῆς εὐσεβείας ἐθανατούμεθα. Ὁ γὰρ τῇ προθέσει λογισάμενος ἐφ' ἑκάστῳ πειρασμῷ τὸν ὑπὲρ ἀληθείας ἀναδέξασθαι θάνατον, δυνάμει τέθηκεν ὅπερ ἔφη καὶ Παῦλος, διαφόρους ὑφιστάμενος πειρασμοὺς καὶ λέγων «Καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀποθνήσκω, νῆ τὴν ὑμετέραν καύχησιν». Ἐν 20 τοῖς οὖν κρυφίοις ἡμῶν ἐθανατούμεθα πᾶσαν ἡμέραν, καὶ παραδεδωκότες ἅπαξ ἑαυτοὺς θυσίαν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, τῷ λογισμῷ τοῦτο πεπόνθαμεν. Ὡς οὖν ταῦτα παθόντες ἐπιστρέφομέν σε πρὸς ἡμᾶς, καὶ διεγείρομεν ὥσπερ καὶ καθεύδοντα εἰς τὰ φαῦλα.

Στίχ. 27. «Ἀνάστα, Κύριε, βοήθησον ἡμῖν, καὶ λύτρωσον ἡμᾶς ἔνεκεν τοῦ ὀνόματός σου».

Τὴν ἐν ὑστέροις καιροῖς ἐσομένην τοῦ Ἰσραὴλ ἐπιστροφὴν καὶ κλησὶν διὰ τῶν προκειμένων ἡμῖν κατασημαίνουσι 30 στίχων προσεπάγοντες δὲ τοῖς ἑαυτῶν λόγοις, ἦτοι ταῖς

φορᾶς τοῦ ἱερέως³⁷, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποὺ προκόβουν μέσα στὸ λαὸ μὲ τὰ κατορθώματά τους προσφέρουν τὴν λογικὴ θυσία τους προσευχόμενοι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ προσφέροντας τὰ δικά τους κατορθώματα. Γιατὶ δὲν ταίριαζε στὸ πλῆθος νὰ τὰ λέγει αὐτά, ἐπειδὴ ἀσέβησε καὶ εἶχε παραδοθεῖ στοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ, ὅπως οἱ προφῆτες ἀνέλαβαν οἱ ἴδιοι τὰ πάθη τοῦ πλῆθους, ἔτσι ἔκαναν κοινὰ καὶ τὰ κατορθώματά τους. Γιατὶ εἶναι ἐπακόλουθο, ὅταν πάσχει ἓνα μέλος, νὰ πάσχουν ὅλα τὰ μέλη, καὶ ὅταν δοξάζεται, νὰ χαίρωνται ὅλα μαζί του^{37α}.

Στίχ. 22. «Δὲν θὰ ζητοῦσε λόγο ὁ Θεὸς γι' αὐτά; Γιατὶ αὐτὸς γνωρίζει τὰ κρυμμένα μέσα στὴν καρδιά».

Αὐτὸν κάνει μάρτυρα τῶν λόγων καὶ τῶν σκέψεων, γιατί τίποτε δὲν τοὺς ἔκανε νὰ ἀποστραφοῦν τὴν εὐσέβεια. Γιατὶ στὸ δικό σου ὄνομα, λένε, στηρίζοντας τὸ θάρρος μας, καυχώμαστε. Καὶ γνωρίζεις βέβαια καὶ τὶς ἴδιες σκέψεις μας μὲ τὶς ὁποῖες καθημερινὰ πεθαίνουμε γιὰ τὴν εὐσέβεια. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ μὲ τὴν πρόθεση σκέφθηκε σὲ κάθε δοκιμασία νὰ δεχθεῖ τὸν θάνατο γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας, στὴν πραγματικότητα πέθανε, πράγμα τὸ ὁποῖο εἶπε καὶ ὁ Παῦλος ποὺ δεχόταν κάθε εἶδους πειρασμούς καὶ ἔλεγε· «Πεθαίνω κάθε ἡμέρα, μὰ τὴν καύχηση ποὺ ἔχω γιὰ σᾶς»³⁸. Μέσα μας λοιπὸν πεθαίναμε κάθε ἡμέρα, καὶ ἔχοντας παραδώσει μιὰ φορὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας θυσία ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, τὸ ἔχομε πάθει αὐτὸ μὲ τὸν λογισμό μας. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ πάθαμε αὐτά, σὲ ἐπιστρέφομε σὲ μᾶς, καὶ σὲ ξυπνοῦμε, σὰν νὰ κοιμᾶσαι, ἐνῶ ἐμεῖς βρισκόμαστε μέσα στὰ αἰσχρά.

Στίχ. 27. «Σήκω, Κύριε, βοήθησέ μας, καὶ λύτρωσέ μας, γιὰ χάρη τοῦ ὀνόματός σου».

Μὲ τοὺς στίχους αὐτοὺς ἐπισημαίνουν τὴν ἐπιστροφή καὶ κλήση τοῦ Ἰσραήλ, ἡ ὁποία θὰ γίνεῖ στοὺς κατοπινούς καιρούς, καὶ προσθέτοντας στὰ λόγια τους, δηλαδή στὶς ἰκεσίες τους πρὸς

38. Α' Κορ. 15, 31.

πρὸς Θεὸν ἱκετείαις τό, «ένεκεν τοῦ ὀνόματός σου», διαρρή-
 δην ὁμολογοῦσιν, ὡς οὐκ ἄξιοι μὲν τοῦ ἐλεεῖσθαι δεῖν οἱ τῆς
 ἑαυτῶν ἀγνοίας τὸ κέρας ἀκονήσαντες τῷ Χριστῷ. Πρέπει
 γε μὴν τὸ ἐλεεῖν αὐτόν, καὶ τοῖς ἀνθρωπίνοις πταιίσμασιν μὴ
 5 συνεκτείνειν τὰ ἐξ ὀργῆς, κατοικτεῖρειν δὲ μᾶλλον δι' ἑαυ-
 τόν. Καὶ γοῦν ἔφη δι' ἑνὸς τῶν ἀγίων προφητῶν «Οὐ δι'
 ὑμᾶς ἐγὼ ποιῶ, λέγει Κύριος, ἀλλὰ διὰ τὸ ὄνομά μου».

ΨΑΛΜΟΣ ΜΔ'.

10 *Στίχ. 1.* «Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ ἀλλοιωθησομένων,
 τοῖς υἱοῖς Κορέ, εἰς σύνεσιν, ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ».

Ἄδεταιί γε μὴν ὁ ψαλμὸς εἰς τὸ τέλος· διήγησιν γάρ,
 ἥγουν προαναφώνησιν, ἔχει τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου,
 ὃ γέγονεν ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ παρόντος αἰῶνος. Οὕτω γὰρ
 ἡμῖν ἐπέφανεν ὁ Υἱός. Ἡ δέ γε τῆς ᾠδῆς δύναμις, ὑπὲρ τῶν
 15 ἀλλοιωθησομένων καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ, συντεθεῖσθαι
 λέγεται. Ἠλλοιωῦσθαι δέ φαμεν Ἰουδαίους τε καὶ Ἑλλη-
 νας, ὥστε καὶ εἰς ἓνα καὶ ἀγαπητὸν γενέσθαι λαὸν τοὺς ἐξ
 ἀμφοῖν κεκλημένους. Ὡς γὰρ ὁ Παῦλός φησιν, «Τοὺς δύο
 λαοὺς ἔκτισεν ὁ Χριστὸς εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον».

20 *Στίχ. 2.* «Ἐξηρεύξατο ἡ καρδιά μου λόγον ἀγαθόν».

Ἐνταῦθά μοι νόει τοῦ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ Πα-
 τρὸς Θεοῦ Λόγου πρόοδον, ἥτοι γέννησιν, οὐχ ὡς σῶμα ἐκ
 σώματος, ἀλλὰ ἀσύνθετον, αἰλόν τε καὶ νοητήν, ὡς λόγον
 ἐκ νοῦ, οὐ κατὰ μερισμὸν ἢ διαίρεσιν. Τίς γὰρ ἀποστήσει
 25 καρδίας, ἥτοι νοῦ, λόγον, τὸν ἐν αὐτῷ τε καὶ ἐξ αὐτοῦ καὶ
 αἰεὶ σὺν αὐτῷ; ἀποστήσει δὲ οὕτως, ὡς ἔξω γενέσθαι παντε-
 λῶς αὐτοῦ; Δοκεῖ μὲν γάρ πως ὁ ἐν προφορᾷ καὶ διὰ γλώτ-
 τῆς προιέμενος λόγος. ἕτερος εἶναί τις παρὰ τὴν ἀναβράτ-

τὸν Θεό, τό, «γιά χάρη τοῦ ὀνόματός σου», ὁμολογοῦν ὀλοκἀθαρα, ὅτι δὲν εἶναι ἄξιος ὥστε νὰ πρέπει νὰ ἔλεηθοῦν, αὐτοὶ ποὺ ἀκόνησαν τὸ κέρας (τὴ δύναμή) τους ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ. Πρέπει ὅμως νὰ τοὺς εὐσπλαγχνισθεῖ καὶ νὰ μὴ ἔξαπολύσει τὰ τῆς ὀργῆς του ἀνάλογα πρὸς τὰ ἀνθρώπινα πταίσματα, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ τοὺς λυπηθεῖ γιά χάρη τοῦ ἑαυτοῦ του. Γιατὶ εἶπε μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφῆτες· «Δὲν τὸ κάνω γιά σᾶς, λέγει ὁ Κύριος, ἀλλὰ γιά χάρη τοῦ ὀνόματός μου»³⁹.

ΨΑΛΜΟΣ 44ος

Στίχ. 1. «Στὸ τέλος, γι' αὐτοὺς ποὺ θὰ ἀλλοιωθοῦν, στοὺς υἱοὺς τοῦ Κορέ, πρὸς συνετισμό, ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ».

Ὁ ψαλμὸς αὐτὸς βέβαια ψάλλεται στὸ τέλος, γιατί ἀποτελεῖ διήγηση, δηλαδή προαγγελία, τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖο ἔγινε κατὰ τὴν συντέλεια τοῦ κόσμου αὐτοῦ. Γιατὶ ἔτσι ἐμφανίσθηκε σὲ μᾶς ὁ Υἱός. Τὸ περιεχόμενο ὅμως τῆς ὠδῆς λέγεται ὅτι συντάχθηκε ὑπὲρ αὐτῶν ποὺ θὰ ἀλλάξουν πνευματικᾶ, καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ. Καὶ λέμε ὅτι ἀλλάξαν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Ἕλληνες, ὥστε νὰ γίνουν ἕνας καὶ ἀγαπητὸς λαὸς αὐτοὶ ποὺ κλήθηκαν ἀπὸ τοὺς δύο. Γιατὶ, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, «Ὁ Χριστὸς ἔνωσε τοὺς δύο λαοὺς σὲ ἕνα καινούργιο ἄνθρωπο»⁴⁰.

Στίχ. 2. «Βγῆκε ἀπὸ τὴν καρδιά μου λόγος ἀγαθός».

Ἐδῶ νὰ ἐννοεῖς, παρακαλῶ, τὴν προέλευση τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, δηλαδή τὴ γέννηση, ὄχι ὡς σῶμα ἀπὸ σῶμα, ἀλλὰ ἀσύνθετη (ἀπλή), αὐλὴ καὶ νοερή, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν λόγο ἀπὸ τὸν νοῦ, ὄχι μὲ χωρισμὸ ἢ διαίρεση. Γιατὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ χωρίσει ἀπὸ τὴν καρδιά, δηλαδή ἀπὸ τὸν νοῦ, τὸν λόγο, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει σ' αὐτὸν καὶ προέρχεται ἀπὸ αὐτόν, καὶ εἶναι πάντοτε μαζί μὲ αὐτόν; Γιατὶ φαίνεται βέβαια κατὰ κάποιον τρόπο ὅτι ὁ λόγος ποὺ προφέρεται καὶ βγαίνει ἀπὸ τὴν γλῶσσα, εἶναι κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν καρδιά ἢ ὁποῖα τὸν

τουσαν αὐτὸν καρδίαν· πρόεισί γε μὴν ἐξ αὐτῆς, καὶ ἔστιν
 ἐν αὐτῇ, καὶ οὐκ ἀλλότριος αὐτῆς. Οὐ γὰρ ἐνδέχεται νοῦν,
 ἦτοι καρδίαν, ἄλογον εἶναί ποτε· οὔτε μὴν λόγον, ὅς οὐκ
 ἔστιν ἐκ νοῦ καὶ εἰς νοῦν, ἦτοι καρδίαν καὶ ἐν καρδίᾳ. Οὐ-
 5 κοῦν ὡς ἐν τάξει παραδείγματός τινος ἐπὶ Θεοῦ δεξάμενοι
 καρδίαν καὶ λόγον, τὸν τῆς ἑαυτῶν διανοίας ὑπερτείνωμεν
 ὀφθαλμὸν εἰς τὸ ἐπέκεινα τῶν αἰσθητῶν, καὶ θεοπρεπῆ τοῦ
 Θεοῦ Λόγου τὴν γέννησιν γενέσθαι πιστεύωμεν, ὃν ὡς λό-
 γον ὁ Πατὴρ ἐκ καρδίας ἐξηρεύξατο. Ἀγαθὸν δὲ αὐτὸν
 10 ἀποκαλεῖ, καὶ μάλα εἰκότως, ἐν γε δὴ μάλιστα τῷ προκειμέ-
 νῳ σκοπῷ. Ἐπειδὴ γὰρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας ἕνεκα
 καὶ ζωῆς εἴλετο παθεῖν τὴν ἐκούσιον κένωσιν, ἐξ ἡμερότη-
 τος ἐμφύτου καὶ γαληνότητος τῆς θεοπρεποῦς, ἀναγκαῖον
 ἦν ἀγαθὸν ὀνομάζεσθαι νυνὶ μάλιστα, καίτοι καὶ φῶς ὄντα
 15 καὶ ζωὴν καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν. Ὡς ἤδη δὲ προειρη-
 μένης διὰ τοῦ προλαβόντος στίχου τῆς ἀφράστου γεννήσε-
 ως τοῦ Μονογενοῦς. ὁ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως εἰσφέρει-
 ται λόγος· ἔστι μὲν γὰρ, ὡς ἔφην, ἐν ὑπεροχῇ καὶ δόξῃ θεό-
 τητος ὁ Υἱός· ἐπειδὴ δὴ [δὲ] ἅπαξ κεκένωκεν ἑαυτόν, τῶν
 20 τῆς ἀνθρωπότητος ἀνέχεται μέτρων. Ἐοικὸς δὲ ἀνθρώπῳ
 τὸ διδακτῶς ἔχειν ἅπερ οὐκ οἶδεν. Ἡ γὰρ Θεὸς εἰς νοῦν
 ἐνήχει τὴν παντός εἴδησιν ἀγαθοῦ, ἦγουν .. παραινέσεις
 ἀποτελοῦσιν σοφούς.

Ἄθρει δὴ οὖν ἐν τούτοις, ὡσπερεὶ ἐνανθρωπήσαντος
 25 τοῦ Υἱοῦ, λέγοντα τὸν Πατέρα· «Λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ
 βασιλεῖ». Μόνον γὰρ οὐχὶ καθυπισχνεῖται διδάσκειν αὐτὸν
 ὁποίοις τισὶν κεχρηῆσεται λόγοις, ἐμβιδάζων ἡμᾶς εἰς τὸ
 δοᾶν ἐθέλειν τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ἔργα δὲ Θεοῦ εἶναί φαμεν
 τὴν εὐσεβῆ πολιτείαν καὶ τῶν ἁγιοπρεπῶν ἀνδραγαθημά-
 30 των τὴν δύναμιν, ἢ διὰ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων γέ-
 γονεν ἡμῖν ἐμφανῆς. Ἐφασκε γὰρ ὁ Σωτὴρ· «Ἀπ' ἐμαυ-

ἀναδράσσει (τὸν θγάζει πρὸς τὰ ἔξω), ἀλλὰ θγαίνει ἀπὸ αὐτὴν, καὶ βρῖσκεται σ' αὐτὴν, καὶ δὲν εἶναι ξένος ἀπὸ αὐτὴν. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸν ὁ νοῦς, δηλαδή ἡ καρδιά, νὰ εἶναι ποτὲ χωρὶς λόγο, οὔτε λόγος βέβαια, πὺ νὰ μὴ προέρχεται ἀπὸ τὸν νοῦ καὶ νὰ ὑπάρχει στὸ νοῦ, δηλαδή καρδιά καὶ μέσα στὴν καρδιά. Ἐπομένως, ὅπως ὑπὸ μορφή κάποιου παραδείγματος δεχθήκαμε στὸν Θεὸ καρδιά καὶ λόγο, ἄς ἐπεκτείνουμε τὸν ὀφθαλμὸ τῆς διάνοιάς μας πέρα ἀπὸ τὰ αἰσθητά, καὶ ἄς πιστεύουμε, ὅτι ἡ γέννηση τοῦ Θεοῦ Λόγου ἔγινε μὲ τρόπο πὺ ταιριάζει στὸν Θεὸ, τὸν ὁποῖο ὡς λόγον ἔβγαλε ἀπὸ τὴν καρδιά του ὁ Πατέρας. Καὶ τὸν ὀνομάζει ἀγαθόν, καὶ πολὺ εὐλογοῦν, γιὰ τὸν προκείμενο μάλιστα σκοπὸ. Ἐπειδὴ δηλαδή, ἕξαιτίας τῆς σωτηρίας καὶ ζωῆς τοῦ κόσμου, προτίμησε νὰ ὑποστῆ τὴν ἐκούσια ταπείνωση, ἀπὸ ἔμφυτη πραότητα καὶ θεοπρεπῆ γαληνότητα, ἦταν ἀναγκαῖο ἰδιαίτερα τώρα νὰ ὀνομάζεται ἀγαθός, ἄν καὶ εἶναι καὶ φῶς καὶ ζωὴ καὶ σοφία καὶ δύναμη⁴¹. Ἐπειδὴ ὅμως ἤδη ἔχει προαναφερθεῖ μὲ τὸν στίχο πὺ προηγῆθηκε ἡ ἀπερίγραπτη γέννηση τοῦ Μονογενοῦς, γι' αὐτὸ εἰσάγεται ὁ λόγος γιὰ τὴν ἐνανθρώπηση. Γιατὶ, ὅπως εἶπα, ὁ Υἱὸς βρῖσκεται σὲ ὑπεροχὴ καὶ δόξα τῆς θεότητος. Ἐπειδὴ λοιπὸν ταπείνωσε τὸν ἑαυτὸ του μὰ φορὰ, ἀνέχεται τὰ μέτρα τῆς ἀνθρώπινης φύσης, καὶ ἐφόσον μοιάζει μὲ ἄνθρωπο, διδάσκεται αὐτὰ πὺ δὲν γνωρίζει. Γιατὶ ὡς ὁ Θεὸς ἔβαζε στὸν νοῦ του τὴ γνώση κάθε ἀγαθοῦ, δηλαδή τίς παραινέσεις πὺ κάνουν τοὺς σοφοὺς.

Πρόσεχε λοιπὸν σ' αὐτὰ, ὅτι ὁ Πατέρας λέγει στὸν Υἱὸ σὰν νὰ ἔγινε ἄνθρωπος: «Λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου στὸν βασιλιά». Δηλαδή ὑπόσχεται κατὰ κάποιον τρόπο ὅτι θὰ τοῦ διδάσκει ποιά λόγια θὰ χρησιμοποιοῦν, καθοδηγώντας μας στὸ νὰ θέλουμε νὰ κάνουμε τὰ ἔργα του. Ἐργα βέβαια τοῦ Θεοῦ λέμε ὅτι εἶναι ἡ εὐσεβὴς ζωὴ καὶ ἡ ἐκτέλεση τῶν ἀνδραγαθημάτων πὺ ταιριάζουν στοὺς ἁγίους, ἡ ὁποῖα ἔγινε φανερὴ σὲ μᾶς μὲ τὰ κηρύγματα τοῦ εὐαγγελίου. Γιατὶ ἔλεγε ὁ Σωτὴρας: «Ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μου ἐγὼ δὲν

τοῦ οὐ ποιῶ οὐδέν, ἀλλ' ὁ πέμψας με Πατήρ, αὐτός μοι
 ἐντολήν δέδωκε τί εἶπω καὶ τί λαλήσω». Καὶ πάλιν «Τὰ ῥή-
 ματα ἃ ἐγὼ λαλῶ, οὐκ ἔστιν ἐμά, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με».

Γράφει δὲ καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης περὶ αὐτοῦ, ὅτι «Ὁ πι-
 5 στεύων εἰς τὸν Υἱόν, ἐσφράγισεν ὅτι ὁ Θεὸς ἀληθὴς ἐστιν-
 ὢν γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεός, τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ λαλεῖ». Ἐ-
 πειδὴ γὰρ παρωσάμενος τὴν ἐν νόμῳ σκιάν, ἑαυτὸν ἔφα-
 σκεν εἶναι τὴν ἀλήθειαν, ἐδίδασκε δὲ τὴν ἐν πνεύματί τε
 καὶ ἀληθείᾳ προσκύνησίν τε καὶ λατρείαν, ὡς ἂν μὴ τοῖς Ἰ-
 10 ουδαίοις παρά γε τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν τοὺς περὶ τῶν τοιού-
 των γίνεσθαι λόγους, τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς
 οἰκονομικῶς, ὡς ἔφην, ἀνατίθει τὰς ἑαυτοῦ φωνὰς Μεμνή-
 μεθα δέ, ὅτι καὶ ἐν τῷ ὄρει Χωρὴβ συναγηγερομένῳ τῷ Ἰσ-
 ραὴλ ἐπαγγελίαν ἐδίδου Θεὸς τὴν περὶ Χριστοῦ, λέγων
 15 πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα, ὅτι «Προφήτην αὐτοῖς ἀνα-
 στήσω ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, ὥσπερ σέ· καὶ δώσω τὰ ῥή-
 ματά μου ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, καὶ λαλήσει αὐτοῖς κατὰ
 πάντα ὅσα ἂν ἐντείλωμαι αὐτῷ». Ἔφη δέ που καὶ αὐτὸς ὁ
 Χριστός· «Ὁ Πατήρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱόν, καὶ πάντα δείκνυσιν
 20 αὐτῷ ἃ αὐτὸς ποιεῖ· καὶ μείζονα τούτων δείξει αὐτῷ ἔργα,
 ἵνα ὑμεῖς θαυμάζητε». Τὸ γὰρ δείκνυσθαι τὰ ἔργα τοῦ Πα-
 τρὸς τῷ Υἱῷ, οὐκ ἀπηλλάχθαι μὲν ἴσως φαίη τις ἂν ἀνθρω-
 πίνης σμικροπρεπείας, ἔοικέ γε μὴν τῷ τῆς κενώσεως σκο-
 πῷ. Εὖ δὲ δὴ σφόδρα βασιλέα τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ ἀποκαλεῖ,
 25 ἵνα μὴ τῷ τῆς ἐνανθρωπήσεως μέτρῳ τὸ μυστήριον ἀποφέ-
 ρειν αὐτόν πως δοκῇ τῆς ἐνούσης αὐτῷ κατὰ φύσιν ἀξίας
 καὶ τῆς κατὰ πάντων ὑπεροχῆς. Εἰ γὰρ καὶ γέγονεν ἐν τῇ
 γῇ ἄνθρωπος, οὐδὲν ἦττον ὡς ἐκ βασιλέως γεννηθεὶς τοῦ
 Πατρὸς, μεμένηκε βασιλεὺς καὶ ἐν τοῖς κατὰ φύσιν ὑψώμα-
 30 σιν, θεοπρεπέσιν δὲ δηλονότι καὶ τοῖς ὑπὲρ πᾶσαν τὴν κτί-
 σιν.

42. Ἰω. 12, 49.

43. Ἰω. 7, 16.

44. Ἰω. 3, 33.

45. Ἰω. 4, 24.

κάνω τίποτε, ἀλλὰ ὁ Πατέρας πού με ἔστειλε, αὐτός μου ἔδωσε ἐντολή τί νὰ πῶ καὶ πῶς νὰ μιλήσω»⁴². Καὶ πάλι· «Τὰ λόγια πού λέγω ἐγώ, δὲν εἶναι δικά μου, ἀλλὰ ἐκείνου πού με ἔστειλε»⁴³. Ἄλλὰ καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης γράφει γι' αὐτόν· «Ἐκεῖνος πού πιστεύει στὸν Υἱό, βεβαίωσε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀληθινός. Γιατὶ ἐκεῖνον πού ἔστειλε ὁ Θεὸς κηρύττει τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ»⁴⁴. Γιατί, ἀφοῦ ἀπέρριψε τὴν σκιώδη διδασκαλία τοῦ νόμου, ἔλεγε ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι ἡ ἀλήθεια, καὶ δίδασκε τὴν πνευματικὴ καὶ ἀληθινὴ προσκύνηση καὶ λατρεία⁴⁵, γιὰ νὰ μὴ γίνονται οἱ λόγοι στοὺς Ἰουδαίους γι' αὐτὰ ἀντίθετα ἀπὸ αὐτὰ πού ἀρέσουν στὸν Θεό, κατ' οἰκονομίαν ἀναθέτει στὸ πρόσωπο τοῦ Πατέρα, ὅπως εἶπα, τὰ λόγια του. Ἐνθυμούμαστε βέβαια, ὅτι, ὅταν ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἦταν συγκεντρωμένος στὸ ὄρος Χωρήβ, ὁ Θεὸς ἔδωσε ὑπόσχεση γιὰ τὸν Χριστό, λέγοντας στὸν ἱεροφάντη Μωυσῆ· «Θὰ ἀναδείξω προφήτη σ' αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς τους, σὰν ἐσένα, καὶ θὰ βάλω τὰ λόγια μου στὸ στόμα του, καὶ θὰ τοὺς μιλήσει γιὰ ὅλα ὅσα θὰ τοῦ δώσω ἐντολή»⁴⁶. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἶπε κάπου· «Ὁ Πατέρας ἀγαπᾷ τὸν Υἱόν, καὶ δείχνει σ' αὐτόν ὅλα ὅσα κάνει αὐτός. Ἀλλὰ θὰ τοῦ δείξει καὶ μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ ἔργα αὐτὰ, γιὰ νὰ θαυμάζετε ἐσεῖς»⁴⁷. Τὸ νὰ δείχνονται βέβαια τὰ ἔργα τοῦ Πατέρα στὸν Υἱὸ ἴσως δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη μικροπρέπεια, ἀλλὰ ταιριάζει στὸν σκοπὸ τῆς ταπείνωσης. Πάρα πολὺ καλὰ λοιπὸν ὁ Πατέρας ὀνομάζει τὸν Υἱὸ βασιλιά, γιὰ νὰ μὴ θεωρηθεῖ ὅτι τὸ μυστήριον τὸ μεταφέρει στὸ μέτρο τῆς ἐνανθρώπησης, ἀφοῦ ὑπῆρχε σ' αὐτόν ἀπὸ τὴ φύση του ἀξία καὶ ὑπεροχὴ σὲ ὅλα. Γιατί, ἂν καὶ ἔγινε στὴ γῆ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν βασιλιὰ Πατέρα, δὲν ἦταν καθόλου κατώτερος, ἀλλ' ἔμεινε βασιλιάς καὶ στὰ ἀπὸ τὴ φύση του ὕψη, δηλαδή σ' αὐτὰ πού ταιριάζουν στὸ Θεὸ καὶ βρίσκονται πάνω ἀπὸ κάθε κτίσμα.

46. Δευτ. 18, 18.

47. Ἰω. 5, 20.

Στίχ. 3. «Ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως
ὀξυγράφου».

Ἐτεροίως ἡμῖν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὸν ἐκ τῆς οὐσίας
ἑαυτοῦ κατασημαίνει Λόγον. Γλῶσσαν γὰρ ἰδίαν αὐτὸν
5 ὀνομάζει, οὐχ ὡς ἕτερόν τι λαλοῦντα, πλὴν ὅτι τὰ ἐν αὐτῷ
δοῦναι γὰρ τοῦτο καὶ ἐν ἡμῖν ἡ γλῶττα τὰ εἰς νοῦν καὶ καρδί-
αν τοῖς ἔξω διαπορθμεύουσα. Καὶ ὀξυγράφου δὲ κάλαμον
αὐτὸν εἶναί φησιν· ὁ γὰρ τοῦ ὀξυγράφου κάλαμος ὀξέως
ταῖς δέλτοις ἐναποσημαίνεται τὰς τινῶν φωνάς. Ὁ δέ γε
10 μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος αὐτὸ δὴ τουτὶ πληροῖ, ταῖς τῶν
πιστευόντων καρδίαις νοητῶς ἐγχαράττων τὸ μέγα καὶ σο-
φὸν καὶ ἀληθὲς βούλημα τοῦ Πατρὸς. Τί δὲ τὸ θέλημα τοῦ
Πατρὸς, αὐτὸς ἐν Εὐαγγελίοις διασαφεῖ λέγων· «Ἴνα πᾶν
ὃ δέδωκέν μοι, μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ἀναστήσω αὐτὸ
15 τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ». Καὶ καθ' ἕτερον τρόπον ἐγγράφει γὰρ
ἡμῖν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον. Ὁ-
ξὺς δὴ οὖν λίαν ὁ τοῦ Πατρὸς κάλαμος. Ὁ μὲν γὰρ νόμος ὁ
διὰ Μωσέως διὰ κύκλου μακροῦ καὶ περισκελίας πολλῆς,
τῆς κατὰ τὸ γράμμα φημί, ἀμυδροῦς καὶ μόλις ὑπεδήλου τὰ
20 χρήσιμα, ὁ δέ γε τῶν ὄλων Σωτὴρ καὶ Κύριος, περιαγωγῆς
ἀπάσης δίχα, συντόμως ἡμῖν, ὡς ἔφην, ἀπεκάλυψεν τὸ θέ-
λημα τοῦ Πατρὸς. «Ἔστι γὰρ μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος».

Ἐφη δέ που καὶ δι' ἑνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν περὶ
τῶν κεκλημένων ἐν πίστει, ὅτι «Ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, λέ-
25 γει Κύριος, διδοὺς δώσω νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐ-
τῶν, καὶ ἐπὶ τὰς καρδίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς». Γρά-
φει δὲ πρὸς αὐτοὺς καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος· «Ἡ ἐπιστολὴ
ἡμῶν ὑμεῖς ἐστε, γινωσκομένη καὶ ἀναγινωσκομένη ὑπὸ
πάντων ἀνθρώπων· φανερούμενοι ὅτι ἐστὲ ἐπιστολὴ Χρι-
30 στοῦ, διακονηθεῖσα ὑφ' ἡμῶν, γεγραμμένη οὐ μέλανι, ἀλλὰ
Πνεύματι Θεοῦ ζῶντος». Ἄλλ' οὗτος ὁ κάλαμος πρὸς τῶν

48. Ἰω. 5, 39.

49. Ἦσ. 9, 6.

50. Ἰερ. 38 (Μαθ. 31). 33.

51. Β' Κορ. 3, 2.

Στίχ. 3. «Ἡ γλῶσσα μου εἶναι σάν πέννα ταχυγράφου γραμματέα».

Ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας καὶ μὲ ἄλλο τρόπο ὑποδηλώνει τὸν Λόγο πὺν προῆλθε ἀπὸ τὴν οὐσία του. Πράγματι τὸν ὀνομάζει γλῶσσα δική του, πὺν λέγει ὄχι κάτι διαφορετικό, ἀλλὰ τὰ δικά του. Γιατὶ αὐτὸ κάνει καὶ σὲ μᾶς ἡ γλῶσσα, μεταφέροντας ἔξω αὐτὰ πὺν ἔχομε στὸν νοῦ καὶ στὴν καρδιά μας. Ἀλλὰ λέγει ὅτι εἶναι καὶ πέννα ταχυγράφου· γιατί ἡ πέννα τοῦ ταχυγράφου σημειώνει γρήγορα στὰ δελτία τὰ λόγια κάποιων. Καὶ ὁ μονογενεῆς λοιπὸν Λόγος τοῦ Θεοῦ αὐτὸ ἀκριβῶς κάνει, χαράζοντας νοητὰ στὶς καρδιές αὐτῶν πὺν πιστεύουν τὸ μεγάλο καὶ σοφὸ καὶ ἀληθινὸ θέλημα τοῦ Πατέρα. Καὶ ποιὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα, τὸ ἀποσαφηνίζει ὁ ἴδιος στὰ Εὐαγγέλια, λέγοντας· «Ὡστε, κάθε τι πὺν μοῦ ἔδωσε, νὰ μὴ χάσω τίποτε ἀπὸ αὐτό, ἀλλὰ νὰ τὸ ἀναστήσω κατὰ τὴν ἔσχατη ἡμέρα»⁴⁸. Ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλον τρόπο· Γιατὶ γράφει μέσα στὸ νοῦ μας τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα, τὸ ἀγαπητὸ καὶ εὐάρεστο. Εἶναι δηλαδή πολὺ χρήγορη ἡ πέννα τοῦ Πατέρα. Γιατὶ ὁ νόμος πὺν δόθηκε μὲ τὸν Μωυσῆ μὲ πολὺ μακρὸ κύκλο καὶ μὲ μεγάλο περίβλημα, ἐννοῶ τοῦ γράμματος, μόλις ἀμυδρὰ φανέρωνε αὐτὰ πὺν εἶναι χρήσιμα, ἐνῶ ὁ Σωτῆρας καὶ Κύριος τῶν ὄλων, χωρὶς καμμιά περιστροφή, μᾶς ἀποκάλυψε, ὅπως εἶπα, μὲ συντομία τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα. Γιατὶ εἶναι «ἀγγελιοφόρος μεγάλης ἀπόφασης»⁴⁹.

Εἶπε βέβαια καὶ μὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς ἀγίους προφήτες γι' αὐτοὺς πὺν ἔχουν κληθεῖ στὴν πίστη· «Τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες, λέγει ὁ Κύριος, θὰ δώσω τοὺς νόμους μου μέσα στὸ μυαλό τους, καὶ θὰ τοὺς γράψω στὶς καρδιές τους»⁵⁰. Ἀλλὰ καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος γράφει σ' αὐτούς· «Ἡ ἐπιστολή μας εἶστε σεῖς, ἡ ὁποία εἶναι γνωστὴ καὶ διαβάζεται ἀπὸ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους. Εἶστε φανερὰ ἐπιστολή τοῦ Χριστοῦ, πὺν εἶναι καρπὸς τῆς δικῆς μας διακονίας, καὶ εἶναι γραμμένη ὄχι μὲ μελάνι, ἀλλὰ Πνεῦμα τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ»⁵¹. Ἡ πέννα αὐτὴ ὁμῶς ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι γρήγορη

εἶναι ταχὺς καὶ ὀξύς, ἔχει καὶ τὸ ὠραῖον ἐν κάλλει παρὰ
 τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Προσπεφώνηκε μὲν γὰρ τοῖς
 ἀρχαιοτέροις ὁ θεσπέσιος Μωσῆς τὸν δι' ἀγγέλων διακο-
 νηθέντα νόμον· προσελάλουν δὲ καὶ οἱ προφήται τὰ ἐξ ἀ-
 5 ποκαλύψεως Θεοῦ τοῖς ἀρχαιοτέροις, ἀλλ' ὠραῖος ἐν κάλ-
 λει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὁ τοῦ Πατρὸς κάλα-
 μος. Τίς γὰρ τῶν ἁγίων ἀμιλλήσεται τῷ Χριστῷ; Οὐδεὶς παν-
 τελῶς. Διὰ γὰρ τοι τοῦτο καὶ ἡ ἐν τῷ ᾠσματι τῶν ᾠσμάτων
 εἰσφερομένη νύμφη, τὸ τῆς Ἐκκλησίας φοροῦσα πρόσω-
 10 πον, καίτοι προκειμένον αὐτῇ ταῖς τοῦ πανσόφου Μωσέως
 ἐντυγχάνειν συγγραφαῖς καὶ ταῖς τῶν ἁγίων προφητῶν,
 τὸν παρὰ Χριστοῦ δεδίψηκε λόγον καὶ δὴ καὶ ἔφασκεν·
 «Δεῖξόν μοι τὴν ὄψιν σου, καὶ ἀκούτισόν με τὴν φωνήν
 σου· ὅτι ἡ φωνή σου ἠδεῖα, καὶ ἡ ὄψις σου ὠραία». Τὰ
 15 ὅμοια κατὰ διάνοιαν πρὸς τοῖς ἤδη ῥηθεῖσιν, ἐν δευτέρᾳ
 Ἐξηγήσει Εὐσέβιος ὁ Καισαρεύς φησιν, εἰ καὶ μὴ μετὰ το-
 σαύτης τῶν Γραφικῶν μαρτυρίας. Νοήματα δὲ ἡμῖν ἐγγρά-
 φει τὸ Πνεῦμα κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ πλάτους τῆς καρδί-
 ας, καὶ πλείονα ἢ ἐλάττονα, ἢ ἐμφανῆ πᾶσιν ἢ ἀμυδρότερα
 20 κατὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς καθαρότητος.

Στίχ. 3. «Ὁραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς
 τῶν ἀνθρώπων».

Τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς διὰ τῶν προλαβόντων στίχων τὰ
 πρῶτα εἰπόντος, ἀρπάζει τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἁγίων προ-
 25 φητῶν ὁ χορός, καὶ οἶονεὶ ἐπικροτεῖ τοῖς τοῦ Πατρὸς λό-
 γοις, καὶ τῇ συναινέσει τιμᾷ τὸ μυστήριον, καὶ οἶον ἐκ πολ-
 λῆς ἄγαν φιλοθεΐας ἀναφωνεῖ· Ἐπειδὴ σοι πρόσεστιν τὸ
 ὠραῖον ἐν κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὁμο-
 λογοῦμεν ὅτι ἐξεχύθη ἡ χάρις ἐν χεῖλεσίν σου, καὶ διὰ τοῦ-
 30 το ἠὐλόγησέ σε ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα. Τὸ δέ, «ἠὐλόγησεν»,
 ἀντὶ τοῦ, «ἠὐλογημένον ἐποίησεν». Δοξολογοῦμεν γὰρ ἀκα-

καὶ ταχύτατη, ἔχει καὶ ὠραιότητα περισσότερη ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Γιατὶ προανήγγειλε δέβαια στοὺς ἀρχαιότερους ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς τὸν νόμο πού τοῦ γνωστοποιήθηκε μέσω ἀγγέλων, διακήρυτταν καὶ οἱ προφήτες στοὺς παλαιότερους αὐτά πού τοὺς ἀποκάλυπτε ὁ Θεός, ἀλλὰ ὁ κάλαμος (ἢ πέννα) τοῦ Πατέρα ἦταν ὠραῖος σὲ κάλλος περισσότερο ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Καὶ πράγματι ποιὸς ἀπὸ τοὺς ἁγίους μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ μὲ τὸν Χριστό; Ἐπολύτως κανένας. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ ἡ νύφη πού παρουσιάζεται στὸ Ἑῶσμα τῶν ἀσμάτων, ἐκπροσωπώντας τὴν Ἐκκλησία, ἂν καὶ εἶχε μπροστὰ τῆς τὴν δυνατότητα νὰ διαβάσει τὰ συγγράμματα τοῦ Μωυσῆ καὶ τῶν ἁγίων προφητῶν, ἐκείνη διψοῦσε τὸν λόγο τοῦ Χριστοῦ, γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Δείξε μου τὸ πρόσωπό σου καὶ κάνε με νὰ ἀκούσω τὴ φωνή σου, γιατί ἡ φωνή σου εἶναι γλυκειά, καὶ τὸ πρόσωπό σου ὠραῖο»⁵². Τὰ ἴδια, ὡς πρὸς τὴν σημασία, μὲ αὐτά πού ἔχουν εἰπωθεῖ, λέγει καὶ ὁ Εὐσέβιος Καισαρείας στὴ δεύτερη Ἐξήγηση, ἂν καὶ ὄχι μὲ τόσο πλούσια μαρτυρία τῶν Γραφῶν. Σκέψεις ὅμως μέσα μας δάξει τὸ Πνεῦμα ἀνάλογα μὲ τὴν εὐρύτητα τῆς καρδιᾶς, καὶ περισσότερες ἢ λιγώτερες, ἢ φανερές σὲ ὅλους, ἢ λιγώτερο φανερές, ἀνάλογα μὲ τὴν προετοιμασία τῆς καθαρότητας.

Στίχ. 3. «Ὁραῖος ὡς πρὸς τὸ κάλλος περισσότερο ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων».

Ἀπὸ τὴν στιγμή πού ὁ Θεός καὶ Πατέρας μὲ τοὺς στίχους πού προηγήθηκαν εἶπε τὰ πρῶτα, ὁ χορὸς τῶν ἁγίων προφητῶν ἀρπάζει τὴν ἀποκάλυψη, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἐπικροτεῖ τοὺς λόγους τοῦ Πατέρα, καὶ μὲ τὴ συναινεσή του τιμᾷ τὸ μυστήριον, καὶ ἀπὸ τὴν πολλὴ ἀγάπη του πρὸς τὸν Θεὸ ἀναφωνεῖ· Ἐπειδὴ τὸ πρόσωπό σου εἶναι ὠραῖο σὲ ὁμορφιά περισσότερο ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογοῦμε ὅτι χύθηκε ἡ χάρις στὰ χεῖλη σου, καὶ γι' αὐτὸ σὲ εὐλόγησε ὁ Θεός αἰώνια⁵³. Τὸ «σὲ εὐλόγησε», τὸ εἶπε ἀντὶ τοῦ, “σὲ ἔκανε εὐλογημένον”. Γιατὶ τὸν δοξολο-

53. Πρὸβλ. Φιλ. 2, 9-10.

ταλήκτως αὐτὸν οἱ πιστεύσαντες, δοξασθήσεται δὲ καὶ εἰς αἰεί, Θεὸς ὢν ἀληθινὸς καὶ Υἱὸς τοῦ ἐπὶ πάντας Θεοῦ, καὶ αὐτὸς ὑπάρχων ὁ τῆς δόξης Κύριος. Εἰ δὲ δὴ τις λέγοι δοτὸν γενέσθαι τῷ Υἱῷ παρὰ τοῦ Πατρὸς τὸ εὐλογεῖσθαι
 5 πρὸς ἡμῶν, διενθυμείσθω κάκεινο· ὡσπερ γάρ, ἐπειδὴ γέγονεν ἄνθρωπος, δέδωκεν αὐτῷ ὁ Πατὴρ «τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵν' ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ πᾶν γόνυ κάμψη ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός», οὕτω
 10 καὶ εὐλογητὸς [ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, δοτὸν αὐτῷ] λέγεται τὸ εὐλογεῖσθαι παρὰ πάντων. Καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ κένωσις· ἡ γὰρ ἔχει ὡς Θεὸς φυσικῶς, ταῦτα λέγεται λαβεῖν ἀνθρωπίνως. Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον ἔδει τὸν Υἱὸν γενόμενον ἄνθρωπον χρηματίσαντα δεύτερον Ἀδάμ, καὶ εἰς ῥίζαν τοῖς
 15 ἐπὶ τῆς γῆς τεθέντα δευτέραν, εὐλογηθῆναι παρὰ τοῦ Πατρὸς ὡς ἄνθρωπον, ἵνα παύσηται λοιπὸν ἡ τῆς ἀρᾶς δύναμις τῆς ἐπενεχθείσης τῷ ἐκ γῆς τε καὶ χοϊκῷ, ἥτοι τῇ πρώτῃ ῥίζῃ τῆς ἀνθρωπότητος, τουτέστιν Ἀδάμ. Ὡσπερ γὰρ ἐν ἐκείνῳ γεγόναμεν ἐπάρατοι, οὕτως ἠὲλογήθημεν ἐν
 20 Χριστῷ, πέμποντος εἰς ἅπαν τὸ γένος τὴν ὡς ἀνθρώπῳ δοθεῖσαν αὐτῷ χάριν. Καὶ ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ χαίρων ὁ Μελωδὸς ἀνεφώνει· «Εὐλογημένοι ὑμεῖς τῷ Κυρίῳ τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν».

25 **Στίχ. 4.** «Περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ, τῇ ὠραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου».

⁵ Ω Δέσποτα, φασί, πρὸς τῷ κάλλει σου τῷ ὑπὲρ πάντας καὶ ἀπαραβλήτῳ, περίζωσαι καὶ ῥομφαίαν, καὶ οὐ τί που ἀλλοτριάν, τὴν σὴν δὲ μᾶλλον. Οὐδὲν γὰρ τῶν ἔξωθεν ἢ εἰσ-
 30 κεκομιμένον προσεῖναί φαμεν τῷ Χριστῷ, ἀλλ' ἴδια αὐτῷ τὰ θεοπρεπῆ νοοῖντ' ἂν εἰκότως... δυνατὸς γὰρ ἐστίν, τουτέστι τῶν δυνάμεων Κύριος οὐ παρ' ἑτέρου τὸ δύνασθαι λαβῶν,

γοῦμε ἀκατάπαυστα ὅσοι πιστέψαμε, καὶ θὰ δοξάζετε γιὰ πάντα, ὄντας Θεὸς ἀληθινός, καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων, καὶ ἐπειδὴ ὁ ἴδιος εἶναι ὁ Κύριος τῆς δόξας. Ἐὰν ὅμως κάποιος λέγει, ὅτι δόθηκε στὸν Υἱὸ ἀπὸ τὸν Πατέρα τὸ νὰ δοξάζεται ἀπὸ μᾶς, ἄς σκεφθεῖ καὶ ἐκεῖνο· ὅπως δηλαδὴ ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος ὁ Πατέρας τοῦ ἔδωσε «Τὸ ὄνομα πού εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ὄνομα-τος, ὥστε στὸ ὄνομά του νὰ κάμψει κάθε γόνατο τῶν ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων καὶ τῶν καταχθονίων, καὶ κάθε γλώσσα νὰ ὁμολογήσει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι Κύριος»⁵³, ἔτσι λέγεται καὶ εὐλογητὸς (ὄνομα πού τοῦ δόθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ) ἐπειδὴ δοξάζεται ἀπὸ ὅλους. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ κένωση· γιὰ αὐτὰ πού ἔχει ὡς Θεὸς ἀπὸ τῆ φύση του, αὐτὰ λέγεται ὅτι τὰ ἔλαβε ὡς ἄνθρωπος. Ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλον τρόπο ἔπρεπε ὁ Υἱὸς, ἀφοῦ ἔγινε ἄνθρωπος καὶ ἔγινε δεύτερος Ἀδὰμ καὶ τοποθετήθηκε ὡς ρίζα δεύτερη τῶν ἀνθρώπων, νὰ εὐλογηθεῖ ἀπὸ τὸν Πατέρα ὡς ἄνθρωπος, γιὰ νὰ σταματήσει ἐπὶ τέλος ἡ δύναμη τῆς κατάρρας, ἡ ὁποία ἐπιβλήθηκε στὸν γῆινο καὶ ἀπὸ χῶμα⁵⁴, ἦτοι στὴν πρώτη ρίζα τῆς ἀνθρωπότητας, δηλαδὴ στὸν Ἀδὰμ. Γιατί, ὅπως μὲ ἐκεῖνον γίναμε καταραμένοι, ἔτσι εὐλογηθήκαμε μὲ τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος στέλνει σ' ὀλόκληρο τὸ ἀνθρώπινο γένος τὴ χάρη πού τοῦ δόθηκε ὡς ἄνθρωπο. Καὶ ἀκριβῶς γι' αὐτὸν λοιπὸν ὁ Μελωδὸς νοιώθοντας χαρὰ φώναζε· «Σεῖς εἶστε εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Κύριο, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴν γῆ»⁵⁵.

Στίχ. 4. «Ζῶσου τὸ ξίφος σου ὥστε νὰ πέφτει στὸν μηρό σου, ἄνδρεῖε, μαζὶ μὲ τὴν ὠραιότητα καὶ τὸ κάλλος σου».

Ἦ Δέσποτα, λένε, μαζὶ μὲ τὸ κάλλος σου, πού εἶναι ἀνώτερο ὅλων καὶ ἀσύγκριτο, ζώσου καὶ ξίφος, καὶ ὄχι βέβαια κάποιο ξένο, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ δικό σου. Γιατί τίποτε ἀπὸ τὰ ἔξω ἢ εἰσαγόμενα ἰσχυρίζομαστε ὅτι ὑπάρχει στὸν Χριστό, ἀλλὰ πρέπει εὐλογα νὰ θεωροῦνται δικὰ του ὅλα ὅσα ταιριάζουν στὸν Θεό... γιὰ εἶναι δυνατός, δηλαδὴ Κύριος τῶν δυνάμεων, χωρὶς νὰ ἔχει λάβει

55. Ψαλμ. 113, 23.

ἀλλ' ἴδιον καὶ ἐμπεφυκὸς οὐσιωδῶς μετὰ τῶν ἐτέρων θεο-
 πρεπεστάτων ἀξιωμαίων. Ἔστι γε μὴν ὠραῖος μὲν τοῖς
 ἀγαπῶσιν αὐτόν, καὶ τοῖς ἐπεγνωκόσιν τὴν ἐπιφάνειαν αὐ-
 τοῦ, καὶ τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασιν καταθρεῖν δυναμένοις
 5 τὸ ἐξαίσιον αὐτοῦ καὶ ὑπερκόσμιον κάλλος. Τῷ δὲ μηρῷ
 τὴν ῥομφαίαν ἠρμοσμένην ἔχων, ἵνα τὰς τῶν ἀντικειμένων
 φάλαγγας θορυβῆ, ἢ καὶ τὰς τῶν ἀπειθούντων ἀπονοίας
 καταπτοῆ, δίκην αὐτοῖς καὶ κόλασιν ἀπειλῶν. Τοῦτο γάρ
 που καὶ ἐτέρωθί φησιν ὁ Ψάλλων «Ἐὰν μὴ ἐπιστραφῆτε,
 10 τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ σιλβώσει· τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινεν
 καὶ ἠτοίμασεν αὐτό, καὶ ἐν αὐτῷ ἠτοίμασεν σκευὴ θανά-
 του, τὰ θέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἐξειργάσατο».

Στίχ. 5. «Καὶ ἔντεινον καὶ κατευοδοῦ καὶ
 15 βασίλευε, ἔνεκεν ἀληθείας καὶ προαΐτητος
 καὶ δικαιοσύνης».

Τὸ «κατευοδοῦ», ἀντὶ τοῦ, «Παντὸς ἀγαθοῦ πράγμα-
 τος εὐθὺ κέλευε τρέχειν τοὺς τὰ σὰ φρονεῖν ἐλομένους, οὗ-
 τω τε βασίλευε τῶν κατευοδοιμένων. Ἐνεστί γε μὴν τῷ λό-
 γῳ πλείστην τε ὄσσην ἰδεῖν ἐνουσαν ἀκολουθίαν. Οὐ γὰρ ἦν
 20 ὄλως ἰσχύσαι τινὰς δι' εὐθείας ὥσπερ ἄττειν ὁδοῦ πρὸς τὸ
 αὐτῷ δοκοῦν, ἐγκειμένου τοῦ Σατανᾶ ταύτῃ τοι, καὶ μάλα
 εἰκότως, πρῶτον ἐντείνει τὸ τόξον, ἵν' ἐκ μέσου γεγονότος
 ἐκείνου καὶ σὺν αὐτῷ τῶν ἐτέρων, οἱ ταῖς τῶν ἀγίων εὐδο-
 κιμήσεσιν ἐπιμαίνονται, δυνηθῶσιν εὐοδοῦσθαι λοιπόν,
 25 καὶ διὰ ψιλῆς ὥσπερ ἰέναι τρίβου, μαχομένου τε καὶ ὑπαν-
 τιάζοντος οὐδενός, πρὸς τε τὸ χρῆναι τῆς ὑπ' αὐτῷ βασιλεί-
 ας ὑπελθεῖν τὸν ζυγόν. Ὁρθῶς οὖν ἄρα φασί, πρῶτον μὲν
 τὸ «ἔντεινον», εἶτα τὸ «κατευοδοῦ», καὶ τρίτον εὐθὺς τὸ «βα-
 σίλευε». Προσεπάγουσι δὲ τό, «ἔνεκεν ἀληθείας καὶ προαό-

ἀπὸ ἄλλον τὴν δύναμη, ἀλλὰ τὴν ἔχει δική του καὶ κατὰ φύση μέσα στὴν οὐσία του, μαζί μὲ τὰ ἄλλα ἀξιώματα ποὺ ταιριάζουν στὸν Θεό. Εἶναι λοιπὸν ὡραῖος σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν καὶ ἀναγνωρίζουν τὴν ἔλευσή του, καὶ μποροῦν μὲ τὰ μάτια τῆς διανοίας τους νὰ διακρίνουν τὸ ἐξαίρετο καὶ ὑπερκόσμιο κάλλος του. "Ὅσο γιὰ τὴ ρομφαία ποὺ ἔχει κρεμασμένη στὸν μηρὸ του, τὴν ἔχει γιὰ νὰ φοβερίζει τὶς φάλαγγες τῶν ἀντιπάλων του, ἢ καὶ γιὰ νὰ φοβερίζει τὶς ἀνόητες ἐνέργειες αὐτῶν ποὺ δὲν πειθαρχοῦν, ἀπειλώντας τους μὲ δίκη καὶ κόλαση. Αὐτὸ βέβαια τὸ λέγει καὶ κάποιου ἄλλου ὁ Ψαλμωδός: «Ἐὰν δὲν μετανοήσετε, θὰ τροχίσει τὴ ρομφαία του." Ἦδη ἔχει τεντωμένη τὴ χορδὴ τοῦ τόξου του καὶ τὸ ἔχει ἔτοιμο, καὶ ἐτοίμασε σ' αὐτὸ τὰ φονικά ὄπλα του, τὰ βέλη του ποὺ τὰ ἔχει κατασκευάσει ὥστε νὰ εἶναι πύρην»⁵⁶.

Στίχ. 5. «Τέντωσε τὸ τόξο σου καὶ κατευόδωνε τὸ δρόμο, καὶ βασιλεύε γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας, τῆς πραότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης».

Τὸ «κατευόδωνε» λέγεται ἀντὶ τοῦ, Παρότρυνε αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἐπιλέξει νὰ πιστεύουν τὰ δικά σου, νὰ τρέχουν κατ' εὐθειᾶν σὲ κάθε ἀγαθὸ πρᾶγμα, καὶ ἔτσι νὰ βασιλεύεις σ' αὐτοὺς ποὺ κατευοδώνονται ἀπὸ σένα. Εἶναι δυνατὸν βέβαια στὸ λόγο νὰ δοῦμε ὅτι ὑπάρχει πολὺ μεγάλη συμφωνία. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸν μὲ κανένα τρόπο νὰ μπορέσουν κάποιοι νὰ ἀκολουθήσουν τὴν εὐθεῖα ὁδὸ, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ θεωρεῖ καλὸ αὐτός, ἐπειδὴ ἐπιτίθεται ὁ Σατανᾶς. Γι' αὐτό, καὶ πολὺ εὐλόγα, πρῶτα τεντώνει τὸ τόξο, ὥστε, φεύγοντας ἐκεῖνος ἀπὸ τὴ μέση, καὶ μαζί μὲ αὐτὸν καὶ οἱ ἄλλοι ποὺ μαίνονται μὲ τὶς ἐπιτυχίες τῶν ἁγίων, νὰ μπορέσουν νὰ ἀκολουθήσουν τὸν ἴσιο δρόμο καὶ νὰ βαδίσουν κατὰ κάποιο τρόπο σὲ ἐλεύθερο δρόμο, χωρὶς νὰ τοὺς πολεμᾷ καὶ νὰ τοὺς ἐμποδίζει κανένας, στὸ ὅτι πρέπει νὰ μποῦν κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῆς βασιλείας του. Σωστὰ λοιπὸν λέγει πρῶτα τὸ «τέντωσε τὸ τόξο σου», ἔπειτα τὸ «κατευόδωνε», καὶ τρίτο ἀμέσως τό, «βασιλεύε». Προσθέτουν ὅμως καὶ τό, «Γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας, τῆς

τητος καὶ δικαιοσύνης». «Πραότητα», καθάπερ ἐγῶμαι, καὶ μὴν καὶ «ἀλήθειαν» καὶ «δικαιοσύνην», οὐδὲν ἕτερον εἶναι λέγοντες, πλὴν ὅτι τὸ κήρυγμα τὸ εὐαγγελικὸν δι' οὗ γεγόναμεν ὑπὸ Χριστῶ· βεβασίλευκε γὰρ δι' αὐτοῦ τῆς ὑπ' 5 οὐρανόν.

Ἔστι δὲ ἀλήθεια μὲν, ὅτι τύπων ἐπέκεινα καὶ σκιάς ἐστὶν τῆς κατὰ τὸν Μωσέα, γυμνῶς τε καὶ ἀπημφιεσμένως τὸ Χριστοῦ μυστήριον διδάσκει. Πραότητος δὲ πάλιν· οὐ γὰρ ἔχει τὴν ἀποτομίαν τὴν ἐν γε τῷ νόμῳ. Ὡς γὰρ ὁ Παῦ- 10 λός φησιν· «Ἀθετήσας τις νόμον Μωσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶν μάρτυσιν ἀποθνήσκει». Πραότητος δὲ καὶ ἑτέρως τὸ εὐαγγελικὸν ἐστὶ κήρυγμα· πράους γὰρ ἀποτελεῖ τοὺς πιστεύοντας εἰς Χριστόν, οὐκ ἀμυντικούς καὶ ὀργίλους, οὔτε μὴν ἀπαιτεῖν ἐθέλοντας ὀφθαλμὸν ἀντί 15 ὀφθαλμοῦ, καὶ πόδα ἀντί ποδός, καὶ χεῖρα ἀντί χειρός, ἀλλὰ τῷ παίοντι τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέφοντας καὶ τὴν ἄλλην, ἐπομένους τε αὐτῷ λέγοντι· «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῶς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν». Εἰ δὲ δὴ τις προσεῖναι λέγοι καὶ αὐτῷ 20 τῷ Χριστῷ τό τε ἀληθὲς ἐν πᾶσιν (οὐδὲν γὰρ ἐψευσομένον ἐν αὐτῷ τῶν θεοπρεπῶν), καὶ μὴν καὶ τὴν εἰς ἄκρον πραότητα καὶ δικαιοσύνην, οὐκ ἂν ἔξω γένοιτο τοῦ εἰκότος. Ἀληθὲς γὰρ καὶ ταυτὸ ἔνεστί γε μὴν τοῖς εὐαγγελικοῖς θεσπίμασιν καὶ ἡ δικαιοσύνη. Ὅσιους γὰρ καὶ ἀμώμους ἀποτελεῖ.

25 **Στίχ. 5.** «Καὶ ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιὰ σου».

Ὁ θεσπέσιος Παῦλος τὸν τῆς διανοίας ἑαυτοῦ ὀφθαλμὸν ἀνατείνων εἰς θεοπτεῖαν, «ᾧ βάθος», φησί, «πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ! Τίς γὰρ ἔγνω 30 νοῦν Κυρίου, ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο;». Δεῖται γὰρ

πραότητας καὶ τῆς δικαιοσύνης». Λέγοντας «Πραότητα», ὅπως ἐγὼ νομίζω, καὶ φυσικά καὶ «ἀλήθεια» καὶ «δικαιοσύνη», δὲν ἐννοοῦν τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, μὲ τὸ ὁποῖο ὑπαχθήκαμε στὴν ἐξουσία τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ μέσω αὐτοῦ ἔχει βασιλεύσει στὴν οἰκουμένη.

Εἶναι βέβαια ἀλήθεια (τὸ εὐαγγελικὸ κήρυγμα), γιατί βρίσκεται πέρα ἀπὸ τοὺς τύπους καὶ τὴν σκιά τοῦ Μωυσῆ καὶ διδάσκει ἀπερίφραστα καὶ χωρὶς ἐπικαλύψεις τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Πραότητας πάλι εἶναι, ἐπειδὴ δὲν ἔχει τὴν αὐστηρότητα τοῦ νόμου. Γιατὶ, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος: «Ἐὰν κάποιος παραβεῖ τὸν νόμον τοῦ Μωυσῆ, θανατώνεται χωρὶς εὐσπλαγχνία μὲ τὴν κατάθεση δύο ἢ τριῶν μαρτύρων»⁵⁷. Τὸ κήρυγμα ὅμως τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι καὶ κατ' ἄλλον τρόπο κήρυγμα πραότητας. Γιατὶ κάνει πράους αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν στὸν Χριστό, ὄχι ἀμυντικούς καὶ ὀργίλους, οὔτε νὰ ἀπαιτοῦν θέλοντας ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ πόδι ἀντὶ ποδιοῦ, καὶ χερί ἀντὶ χεριοῦ^{57α}, ἀλλὰ σ' ἐκεῖνον ποὺ χτυπᾷ τὸ δεξιὸν σαγόνι τους, νὰ στρέφουν καὶ τὸ ἄλλο⁵⁸, ἀκολουθώντας αὐτὸν ποὺ λέγει: «Μάθετε ἀπὸ ἐμένα, ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιά, καὶ θὰ βρεῖτε ἀνάπαυση στὶς ψυχές σας»⁵⁹. Καὶ ἐὰν κάποιος πεῖ, ὅτι στὸν Χριστὸ ὑπάρχει ἡ ἀλήθεια σὲ ὅλα (γιατὶ σ' αὐτὸν δὲν ὑπάρχει τίποτε ψεύτικο ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ταιριάζει στὸν Θεό), ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόλυτη πραότητα καὶ δικαιοσύνη, δὲν θὰ ξεφύγει ἔξω ἀπὸ αὐτὸ ποὺ εἶναι σωστό. Ἄφοῦ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ δικαιοσύνη στοὺς εὐαγγελικούς νόμους εἶναι ταυτόσημες. Γιατὶ παρασκευάζουν ἅγιους καὶ ἄμεμπτους.

Στίχ. 5. «Καὶ θὰ σὲ ὀδηγήσει θαυμαστῶς ἡ δεξιὰ σου».

Ὁ θεσπέσιος Παῦλος ὑψώνοντας τὸ μάτι τῆς διάνοιάς του γιὰ νὰ δεῖ τὸν Θεό, ἀναφωνεῖ: «Ὡ βάθος πλοῦτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ! Πόσο ἀνεξερεύνητες εἶναι οἱ κρίσεις του, πόσο ἀνεξιχνίαστοι οἱ ὁδοὶ του! Γιατὶ ποιὸς γνώρισε τὴ σκέψη τοῦ Κυρίου, ἢ ποιὸς ἔγινε σύμβουλος του»⁶⁰. Γιατὶ δὲν χρειάζεται

58. Ματθ. 5, 39.

59. Ματθ. 11, 29.

60. Ρωμ. 11, 33-34.

τὸ σύμπαν οὐδενὸς εἷς γε τὸ εἰδέναι καλῶς τε καὶ ἀμωμή-
 τως τὸ τελούν εἰς ὄνησιν τοῖς ὑπ' αὐτῷ γενομένοις, ἀλλ' οἷ-
 όν τινὰ ποδηγόν εἰς ἕκαστα τῶν πρακτέων αὐτὸς ἑαυτὸν
 ἔχει. Μόνος τὰ πάντα γὰρ οἶδε, καὶ τὸ φῶς μετ' αὐτοῦ ἐστι,
 5 καὶ ἐν αὐτῷ πάντες εἰσὶν οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ γνώ-
 σεως ἀπόκρυφοι. Τί δὴ οὖν ἄρα φασὶν οἱ ἅγιοι τῷ Χριστῷ;
 «Ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιὰ σου». Βλέποντι γάρ, φη-
 σὶν, τὰ εἰς κατόρθωσιν σωτηρίας τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, σύμβου-
 λος ἔσται τῶν καθ' ἡμᾶς, ἤγουν ἕτερός τις τῶν ἐπέκεινα πα-
 10 ντελῶς οὐδεὶς ἀρκέσει γὰρ πρὸς τοῦτο ἢ σὴ δεξιὰ. Καὶ οὐχ
 ὡς ἑτέραν τινὰ παρ' αὐτὸν οὕσαν τὴν δεξιὰν αὐτοῦ, ἥτοι
 τὴν δύναμιν, ἐν τούτῳ κατασημαίνουσιν, ἀλλ' οἷον ὡσεὶ ἔλε-
 γον, «ἡ δεξιὰ σου», ἤγουν ἡ μεγαλοπρέπειά σου, οὐχ ἕτερόν
 τινὰ παρ' αὐτὸν ἔδει νοεῖν. Οὕτω καὶ εἰ λέγοιεν ἡ δεξιὰ,
 15 τουτέστιν ἡ δύναμις, αὐτὸν δὴ μόνον ὡς ἐν περιφράσει ση-
 μαίνουσιν. Οἶδε γάρ, οἶδεν ἡ δεξιὰ σου, φασί, τίσι μὲν ἂν
 πρόποι τὴν ῥομφαίαν ἐπενεγκεῖν, ἢ καὶ κατὰ τίνων τὸ ἀδιά-
 φυκτον ἐντεῖναι τόξον, τίνας δὲ αὐτὴ καὶ κατευοδοῦσθαι πρό-
 20 ποιοῖ ἂν καὶ τοῖς σοῖς ὑποφέρεσθαι ζυγοῖς, ἵνα σὲ καὶ μόνον

Στίχ 6. «Τὰ βέλη σου ἠκονημένα, δυνατέ· λαοὶ ὑποκάτω
 σου πεσοῦνται, ἐν καρδίᾳ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως».

Οὐδεὶς δὲ θεομάχος ἢ ἀλαζῶν ὑποκάτω πίπτει τοῦ Θε-
 οῦ, ἀλλ' οἱ τὴν ἐκ πίστεως ὑποταγὴν καταδεξάμενοι. Βέλη
 25 οὖν τοῦ δυνατοῦ, τουτέστι τοῦ Χριστοῦ, οἱ ἀπόστολοι,
 ἐχθροὶ δὲ τοῦ βασιλέως, ἤγουν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὁ Σα-
 τανᾶς, καὶ ἄπλῶς οἱ τοῖς θείοις δόγμασιν ἀντεξάγοντες
 Κατατοξευθέντος οὖν τοῦ Σατανᾶ καὶ τρωθείσης τῆς καρ-
 30 διὰς τῶν νοητῶν ἐχθρῶν διὰ τῶν βελῶν τοῦ δυνατοῦ, ὑπο-
 πεπτώκασιν λαοὶ ὑπὸ πόδας Χριστοῦ, καὶ τοῖς ζυγοῖς τῆς

ἀπολύτως κανένα για να γνωρίσει καλά και ἄμεμπτα αὐτό που συντελεῖ στήν ὠφέλεια αὐτῶν που δημιουργήθηκαν ἀπό αὐτόν, ἀλλά σέ ὅλα ὅσα πρέπει νά γίνουν ὁδηγὸ ἔχει αὐτὸς τὸν ἑαυτό του. Γιατὶ εἶναι ὁ μόνος που γνωρίζει τὰ πάντα, καὶ τὸ φῶς βρῖσκεται μαζί του, καὶ σ' αὐτόν βρῖσκονται κρυμμένοι ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως⁶¹. Τί λοιπὸν λένε ἄραγε οἱ ἅγιοι στὸν Χριστό; «Ἡ δεξιὰ σου θὰ σέ ὀδηγήσει μὲ τρόπο θαυμαστόν». Γιατὶ λέγει, βλέποντας αὐτὰ που γίνονται για τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, θὰ γίνε αὐτὸς σύμβουλος σὲ ὅσα μᾶς ἀφοροῦν, καὶ κανένας ἄλλος ἀπολύτως ἀπὸ τοὺς πέρα ἀπὸ μᾶς. Γιατὶ θὰ εἶναι ἀρκετὴ ἡ δεξιὰ σου. Καὶ μὲ αὐτὸ δὲν δηλώνουν ὅτι ἡ δεξιὰ του, δηλαδή ἡ δύναμή του, εἶναι κάτι ἄλλο κοντὰ σ' αὐτόν, ἀλλ' ὅπως ἐὰν ἔλεγαν, ἡ δεξιὰ σου, δηλαδή ἡ μεγαλοπρέπειά σου, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐννοοῦν κάποιον ἄλλον κοντὰ σ' αὐτόν, ἔτσι καὶ ὅταν λένε «ἡ δεξιὰ», δηλαδή ἡ δύναμη, ἐννοοῦν περιφραστικὰ αὐτόν καὶ μόνον. Γιατὶ ἡ δεξιὰ σου γνωρίζει, λένε, γνωρίζει σὲ ποιὸς πρέπει νὰ καταφέρει τὴ ρομφαία, ἢ καὶ ἐναντίον ποιῶν πρέπει νὰ τεντώσει τὸ τόξο που δὲν μποροῦν νὰ ἀποφύγουν, καὶ ἐπίσης ποιὸς πρέπει νὰ τοὺς κατευδώνει καὶ νὰ τοὺς ὀδηγεῖ στοὺς δικούς σου ζυγούς, ὥστε ἐσένα καὶ μόνον νὰ ὁμολογοῦν Θεὸ καὶ βασιλιά, Σωτήρα καὶ Λυτρωτή.

Στίχ. 6. «Τὰ βέλη σου εἶναι ἀκονισμένα, δυνατέ· λαοὶ θὰ πέσουν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια σου, καὶ τὰ βέλη σου θὰ καρφωθοῦν στήν καρδιά τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλιᾶ».

Κανένας θεομάχος ἢ ἀλαζῶν δὲν ὑποκύπτει κάτω ἀπὸ τὸν Θεό, παρὰ μόνον ἐκεῖνοι που ἀποδέχθηκαν τὴν ὑποταγὴ τῆς πίστεως. Βέλη λοιπὸν τοῦ δυνατοῦ, δηλαδή τοῦ Χριστοῦ, εἶναι οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἐχθροὶ τοῦ βασιλιᾶ, δηλαδή τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, εἶναι ὁ Σατανᾶς, καὶ γενικὰ αὐτοὶ που ἀντιμάχονται τὰ δόγματα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀφοῦ πληγώθηκε ἡ καρδιά τῶν νοητῶν ἐχθρῶν μὲ τὰ βέλη τοῦ δυνατοῦ, οἱ λαοὶ ἔπεσαν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὑποτάχθηκαν πέφτοντας κάτω ἀπὸ τὸν

αὐτοῦ βασιλείας ὑπέπεσον καὶ ὑπετάγησαν. Οἱ γὰρ μυσταγωγοὶ πλήττουσι τοὺς πεπλανημένους καὶ τὸν φύσει Θεὸν οὐκ εἰδότας, πλὴν οὐκ εἰς θάνατον, ἀλλ' εἰς ἀγάπην αὐτοὺς ἀποφέροντες τὴν ἐν Χριστῷ, ἵνα ὑποκάτω πίπτοιεν αὐτοῦ
 5 καὶ λέγοιεν· «Τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ». Εἶδες τοῦ πολέμου τὸ κατόρθωμα, τὴν προσαγωγὴν τῶν πρὸ τούτου στασιαζόντων; Ἡ γὰρ πρόσπτωσις αὕτη ὕψους ἐστὶν ὑπόθεσις καὶ ῥίζα

10 **Στίχ. 7.** «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς αἰῶνα αἰῶνος, ῥάβδος εὐθύτητος ἢ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου».

Ἄθρει τοίνυν ὅτι Θεὸν τὸν ἐνανθρωπήσαντα καλεῖ, καὶ θρόνον αὐτῷ νέμει τὸν ἀνωτάτω. Θεὸς γὰρ ἦν ἐν εἰδει τῷ καθ' ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἔξω γεγονώς διὰ τοῦτο τοῦ εἶναι ὁ ἦν, μεμενηκώς δὲ μᾶλλον ἐν ταῖς ἰδίαις ὑπεροχαῖς καὶ τὴν
 15 τῆς εὐθύτητος ἔχων ῥάβδον. Ῥάβδος δέ, καὶ βασιλείας σύμβολον· βασιλεύει γὰρ ἐν δικαιοσύνῃ Χριστός. Ἐφη γὰρ τις τῶν ἁγίων προφητῶν περὶ τε αὐτοῦ καὶ τῶν ἁγίων μυσταγωγῶν· «Ἴδου δὴ βασιλεὺς δίκαιος βασιλεύσει, καὶ ἄρχοντες μετὰ κρίσεως ἄρξουσιν». Οὐκοῦν ὡς ἐκ παραδεί-
 20 γματος τῶν ἐπὶ γῆς βασιλέων σκηπτροφορεῖν εἰωθότων, τὸ τοῦ λόγου γέγονε σχῆμα. Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ῥάβδος ὠνομάσθη πολλαχοῦ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς Ἐπειδὴ δὲ μικτός ἐστὶν ὁ περὶ τοῦ Σωτῆρος λόγος, διὰ τε τὴν φύσιν τῆς θεότητος καὶ τὴν οἰκονομίαν τῆς ἐν-
 25 ἀνθρωπήσεως, πάλιν εἰς τὸ ἀνθρώπινον τοῦ Χριστοῦ ἀποβλέψας ὁ Δαβὶδ φησί·

Στίχ. 8. «Ἠγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν, διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός», κ.τ.λ.».

Εὐρίσκεται παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ
 30 Πατρὸς κείμενα τοιαῦτα πολλὰ, ὅτι Δίκαιος Κύριος καὶ δι-

ζυγὸ τῆς βασιλείας του. Γιατὶ οἱ μαθηταὶ του πλήττουν αὐτοὺς ποὺ εἶναι παραπλανημένοι καὶ δὲν γνωρίζουν τὸν κατὰ φύσιν Θεόν, ὅχι ὅμως γιὰ νὰ τοὺς θανατώσουν, ἀλλὰ ὀδηγώντας τους στὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, ὥστε νὰ πέφτουν κάτω ἀπὸ αὐτὸν καὶ νὰ λένε· «Εἶμαι πληγωμένη ἀπὸ τὴν ἀγάπη του ἐγώ»⁶². Εἶδες τὸ κατόρθωμα τοῦ πολέμου, δηλαδή τὴν προσέλευση αὐτῶν ποὺ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ στασίαζαν; Γιατὶ ἡ ὑποταγὴ αὐτὴ εἶναι βάση καὶ ρίζα ὑψώσεως.

Στίχ. 7. «Ὁ θρόνος σου, Θεέ, θὰ παραμένει αἰώνια, τὸ σκῆπτρο τῆς βασιλείας σου εἶναι σκῆπτρο δικαιοσύνης».

Πρόσεχε λοιπὸν ὅτι ἀποκαλεῖ Θεὸ αὐτὸν ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος, καὶ τοῦ ἀποδίδει τὸν ἀνώτατο θρόνο. Γιατὶ ἦταν Θεὸς μὲ τὴ δική μας μορφή, χωρὶς ἕξαιτίας αὐτοῦ νὰ πάψει νὰ εἶναι αὐτὸ ποὺ ἦταν, ἀλλὰ ἔμεινε μᾶλλον στίς ἴδιες ὑπεροχὲς καὶ κρατεῖ τὴν ράβδο τῆς δικαιοσύνης. Ἡ ράβδος εἶναι καὶ σύμβολο τῆς βασιλείας, καὶ ὁ Χριστὸς βέβαια βασιλεύει μὲ δικαιοσύνη. Γιατὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφήτες εἶπε γι' αὐτὸν καὶ γιὰ τοὺς ἁγίους μαθητὲς του· «Νὰ λοιπὸν θὰ βασιλεύσει βασιλιάς δίκαιος, καὶ θὰ ἐξουσιάσουν ἄρχοντες μὲ δικαιοσύνη»⁶³. Τὸ σχῆμα λοιπὸν τοῦ λόγου αὐτοῦ ἔγινε σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα τῶν ἐπίγειων βασιλέων, ποὺ συνηθίζουν νὰ κρατοῦν σκῆπτρο. Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζουμε ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς θεόπνευστης Γραφῆς ὀνομάζεται ράβδος. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ λόγος γιὰ τὸν Σωτῆρα εἶναι διπλός, ἕξαιτίας τῆς θείας φύσεως καὶ τῆς οἰκονομίας τῆς ἐνανθρωπήσεως, πάλι ὁ Δαβὶδ ἀποβλέποντας στὴν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ, λέγει·

Στίχ. 8. «Ἀγάπησες τὴ δικαιοσύνη καὶ μίσησες τὴν ἀδικία, γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς σὲ ἔχρισε», κ.τ.λ.

Στὴν ἁγία Γραφὴ ὑπάρχουν πολλὲς τέτοιες διατυπώσεις γιὰ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, «ὅτι εἶναι δίκαιος ὁ Κύριος καὶ ἀγάπησε τὴ

63. Ἦσ. 32 1.

καιοσύνην ἠγάπησεν. Καὶ πάλιν· «Ἐμίσησας πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν». Καὶ πάλιν· «Ἐγὼ εἰμι Κύριος ἀγαπῶν δικαιοσύνην, καὶ μισῶν ἀρπάγματα ἐξ ἀδικίας». Ἐπεὶ οὖν, εἶπερ καὶ διὰ ταῦτα λέγει μέγας ὁ Κύριος ἡμῶν, 5 ὅτι τὴν μὲν δικαιοσύνην ἀγαπᾷ, μισεῖ δὲ τὴν ἀδικίαν, μισθὸς ἔσται τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὸ μέγας, καὶ ἀρετῆς ἀνταπόδοσις, ὅτι τάδε μὲν ἀγαπᾷ, μισεῖ δὲ ἐκεῖνα; Ἀλλ' οὐκ ἂν τις τοῦτο μανείῃ ποτέ. Ὡσπερ οὖν ἐπὶ τοῦ Πατρὸς εὐσεβῶς νοεῖται τὰ τοιῶσδε λεγόμενα, ὡσαύτως ἐκληφθεῖη καὶ ἐφ' 10 Υἱοῦ, πρὸς γὰρ τὸ ἀρχέτυπον ἢ εἰκῶν, καὶ τὸ ἀρχέτυπον πρὸς τὴν εἰκόνα. Εἴτ' ἐπειδὴ, φησί, Θεὸς ὢν πλημμελεῖν οὐκ οἶσθα (δικαιοσύνην γὰρ ἀγαπᾷς καὶ ἀποστρέφῃ ἀνομίαν, ἄδατον, ἴν' οὕτως εἶπω, τὴν σαυτοῦ φύσιν ἔχων παντὶ πονηρῷ), «διὰ τοῦτο ἔχρισέν σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου».

15 Κέχρισται γὰρ εἰς ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολον τῆς ὁμολογίας ἡμῶν, γενόμενος ἄνθρωπος ὁ Υἱός, ἴν' ἡμᾶς προσαγάγῃ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν εὐωδιάζοντας. Χρίεται δὲ τῷ ἐλαίῳ τῆς ἀγαλλιᾶσεως, ἵνα τὴν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐννοήσωμεν χάριν, πρὸς εὐθυμίαν ἡμᾶς καὶ 20 ἀγαλλίασιν ἀναφέρουσαν διηνεκῆ. Εἰ γὰρ καὶ ἐπὶ Χριστῷ πεπράχθαι λέγεται, ἀλλ' οἰκονομίας ἦν τὸ χρῆμα μεστόν. Ἔστι μὲν γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος χορηγὸς (ἐνεστι γὰρ αὐτῷ φυσικῶς πάντα τοῦ Πατρὸς), δέχεται δὲ ἀνθρωπίνως μεθ' ἡμῶν τὸ Πνεῦμα καὶ αὐτός, ὅτε γέγονε καθ' 25 ἡμᾶς, οὐχ ἑαυτῷ τι προστιθείς καθ' ὃ νοεῖται καὶ Θεὸς καὶ Λόγος, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ καὶ πρώτῃ τῇ τοῦ ἀνθρώπου φύσει προξενῶν τὸ τῆς ἀγαλλιᾶσεως Πνεῦμα. Ὅπου γὰρ θείας φύσεως μέθεξις καὶ χάρις υἰοθεσίας καὶ ζωῆς ὑπόσχεσις τῆς εἰς μακρὸν αἰῶνα καὶ οὐρανῶν βασιλείαν, ἐκεῖ που πάν- 30 τως τὸ ἀγαλλιᾶσθαι ἔστιν. Πλὴν παρὰ τοὺς μετόχους αὐτοῦ κέχρισται Χριστός ἡμεῖς μὲν γὰρ τὸν ἀρῶραδῶνα τοῦ Πνεύ-

64. Ψαλμ. 10, 7.

65. Ψαλμ. 5, 6.

66. Ἦσ. 61, 8.

67. Ἐβρ. 3, 2.

δικαιοσύνη»⁶⁴. Καὶ πάλι· «Μίσησες ὅλους αὐτοὺς ποὺ διαπραΐ-
 τουν τὴν ἀνομία»⁶⁵. Καὶ ἀκόμα· «Ἐγὼ εἶμαι Κύριος ποὺ ἀγαπῶ
 τὴ δικαιοσύνη καὶ μισῶ τὶς ἀδικες ἀρπαγές»⁶⁶. Ἐπειδὴ λοιπὸν,
 ἐπειδὴ λέγει ὅτι Κύριός μας εἶναι μεγάλος, γιὰ τὸν λόγο ὅτι ἀγα-
 πᾶ τὴ δικαιοσύνη καὶ μισεῖ τὴν ἀδικία, θὰ ἀποτελέσει μισθὸ γιὰ
 τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα ὁ χαρακτηρισμὸς μέγας, καὶ ἀνταπόδοση
 ἀρετῆς, ἐπειδὴ ἀγαπᾶ αὐτά, καὶ μισεῖ ἐκεῖνα; Ἀλλὰ κανένας δὲν
 θὰ φτάσει ποτὲ σὲ τέτοιο βαθμὸ μανίας. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν
 αὐτὰ τὰ λεγόμενα ἀποδίδονται μὲ εὐσέβεια στὸν Πατέρα, κατὰ
 τὸν ἴδιο τρόπο μποροῦν νὰ ἐκληφθοῦν καὶ στὸν Υἱό, γιατί ἡ εἰκό-
 να εἶναι ὅμοια μὲ τὸ πρωτότυπο, καὶ τὸ πρωτότυπο ὅμοιο μὲ τὴν
 εἰκόνα. Ἐπειτα, ἐπειδὴ, λέγει, εἶσαι Θεὸς δὲν γνωρίζεις νὰ κάνεις
 ἁμαρτήματα (γιατὶ ἀγαπᾶς τὴ δικαιοσύνη καὶ ἀποστρέφεται τὴν
 παρανομία, ἔχοντας ἀδιάβατη, γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, τὴ φύση σου σὲ
 κάθε κακό), «γι' αὐτὸ σὲ ἔχρησε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου».

Πράγματι ὁ Υἱὸς χρίσθηκε σὲ ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολο τῆς
 πίστεώς μας⁶⁷ μὲ τὸ νὰ γίνεαι ἄνθρωπος, γιὰ νὰ μᾶς ὀδηγήσει στὸν
 Θεὸ καὶ Πατέρα, εὐωδιάζοντας τὴν πίστη μας σ' αὐτόν. Χρίεται
 λοιπὸν μὲ τὸ λάδι τῆς ἀγαλλίασης, γιὰ νὰ ἐννοήσουμε, ὅτι ἡ χάρη
 τοῦ ἁγίου Πνεύματος μᾶς ἀνεβάζει σὲ διαρκῆ εὐθυμία καὶ ἀγαλ-
 λίαση. Γιατί, ἂν καὶ λέγεται ὅτι ἔγινε τὸ ἴδιο καὶ στὸν Χριστό,
 αὐτὸ ἦταν πράξη τῆς θείας οἰκονομίας. Γιατὶ εἶναι βέβαια ὁ Υἱὸς
 χορηγὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀφοῦ ὑπάρχουν σ' αὐτόν ἀπὸ τὴ
 φύση του ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας, δέχθηκε ὅμως μὲ τρόπο
 ἀνθρώπινο καὶ αὐτὸς μαζί μὲ ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα, ὅταν ἔγινε σὰν
 ἡμᾶς, χωρὶς νὰ προσθέσει τίποτε στὸν ἑαυτὸ του, ἐφόσον εἶναι καὶ
 Θεὸς καὶ Λόγος, ἀλλὰ προξενώντας πρῶτα στὸν ἑαυτὸ του, στὴν
 ἀνθρώπινη φύση του, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀγαλλίασης. Γιατὶ ὅπου
 ὑπάρχει μέθεξη θείας φύσεως καὶ χάρη υἰοθεσίας καὶ ὑπόσχεση
 ζωῆς σὲ πολλοὺς αἰῶνες καὶ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἐκεῖ βέβαια
 ὑπάρχει ὅπωςδήποτε ἡ ἀγαλλίαση. Πλὴν ὅμως ὁ Χριστὸς χρί-
 σθηκε καὶ ἔλαβε χάρη περισσότερο ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ μετέχουν σ'

ματος ἐν ἑαυτοῖς ἐσχήκαμεν· ὡς δὲ ὁ Παῦλός φησι, πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος ἐν Χριστῷ νοεῖται σωματικῶς. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐκ μέρους αὐτὸν διδόναι φασὶ τὸ Πνεῦμα οἱ ἅγιοι, ὁμολογοῦσι δὲ μᾶλλον ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ
5 λαμβάνουσιν.

Πότε δὲ ἐχρίσθη ὁ Χριστός; Ὅτε ὡς ἐν εἶδει περισσε-
ραῶς τὸ Πνεῦμα ἦλθεν ἐπ' αὐτόν. Τότε καὶ τὸ καινὸν ὄνομα
ἐδέξατο, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Ἔφη γὰρ ὅτι καὶ
καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ τὸ καινόν, ὃ Κύριος ὀνομάσει
10 αὐτῷ. Πρὸ μὲν γὰρ τῆς ἐνανθρωπήσεως γυμνὸς ἔτι καὶ
ἄσαρκος ὁ λόγος ὢν, θεοπρεπῶς ὀνομάζετο φῶς καὶ ζωὴ
καὶ τὰ τοιαῦτα, μετὰ δὲ τὴν ἐνανθρώπησιν, ἧς τὴν οἰκονο-
μίαν ἢ τοῦ κεχρίσθαι δύναμις εἰσφέρει, ὡς κεχρισμένος
ἤδη παρὰ τοῦ Πατρὸς τὸ καινὸν ὄνομα δέχεται, τουτέστι
15 τὸ Χριστός. Αὐτὸς γὰρ ὢν ὁ τοῖς ἄλλοις ἁγιασμοῦ χορηγὸς
ὡς Θεός, μεθ' ἡμῶν ἁγιάζεται κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, περὶ ὃ
καὶ ἡ χάρις καὶ τῆς σαρκὸς ὁ ἁγιασμός, τῆς οὐ κατὰ φύσιν
ἁγίας, ἀλλ' ὡς ἐν μεθέξει τῇ παρὰ Θεῷ. Τοὺς δὲ μαθητὰς
ἀδελφοὺς ὀνόμασε, καὶ μετόχους ἑαυτοῦ κατεστήσατο. Ἄ-
20 γιάζει γὰρ ὡς Θεός, τῷ ἰδίῳ καταχρίων Πνεύματι τοὺς ἐν
μεθέξει γεγονότας αὐτοῦ διὰ πίστεως.

Στίχ. 9. «Σμύρνα καὶ στακτὴ καὶ κασία ἀπὸ τῶν
ἱματίων σου, ἀπὸ βάρων ἐλεφαντίνων, ἐξ ὧν
ἠῦφρανάν σε θυγατέρες βασιλέων
25 ἐν τῇ τιμῇ σου».

Ἰμάτια Χριστοῦ νοητέον τοὺς ἐγγὺς αὐτοῦ γεγονότας,
καὶ οἶονεὶ πως ἐν χρῶ καὶ περὶ αὐτόν, διὰ τε πίστεως καὶ
ἁγιασμοῦ καὶ οἰκειότητος τῆς πνευματικῆς. «Βάρεις» γε
μὴν «ἐλεφαντίνας», τὰς Ἐκκλησίας ἐν τούτοις φασί. «Βά-

68. Κολ. 2, 9.

68α. Ἰω. 1, 16

68β. Ματθ. 3, 16.

αὐτὴ τῆ χρίση. Γιατὶ ἑμεῖς βέβαια δεχθήκαμε μέσα μας τὴν ὑπόσχεση τοῦ Πνεύματος, ὅπως ὁμως λέγει ὁ Παῦλος, «Στὸν Χριστὸ νοεῖται (κατοικεῖ) σωματικᾶ ὅλο τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος»⁶⁸. Γι' αὐτὸ οἱ ἅγιοι λένε ὅτι σ' αὐτὸν δὲν δόθηκε μερικῶς τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ ὁμολογοῦν μᾶλλον ὅτι παίρνουν ἀπὸ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ^{68α}.

Πότε χρίσθηκε ὁ Χριστός; Ὅταν κατέβηκε τὸ Πνεῦμα ἐπάνω του μὲ τὴ μορφὴ περιστερᾶς^{68β}. Τότε δέχθηκε καὶ τὸ καινούργιο ὄνομα, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ προφήτη⁶⁹. Γιατὶ εἶπε, ὅτι θὰ τοῦ δώσουν τὸ καινούργιο ὄνομά του, μὲ τὸ ὁποῖο θὰ τὸν ὀνομάσει ὁ Κύριος. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνανθρώπηση δηλαδή, ἐπειδὴ ὁ Λόγος ἦταν γυμνὸς καὶ χωρὶς σάρκα, ὀνομαζόταν, ὅπως ταιριάζει σὲ Θεό, φῶς καὶ ζωὴ καὶ τὰ παρόμοια, μετὰ τὴν ἐνανθρώπηση ὁμως, τῆς ὁποίας τὴν οἰκονομία προσφέρει ἡ δύναμη τοῦ χρισματος, ὡς χρισμένος πλέον δέχθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸ καινούργιο ὄνομα, δηλαδή τὸ ὄνομα Χριστός. Γιατί, ἂν καὶ ὁ ἴδιος ὡς Θεὸς ἦταν χορηγὸς τοῦ ἁγιασμοῦ στοὺς ἄλλους, ἁγιάζεται μαζὶ μὲ μᾶς ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη φύση του, στὴν ὁποία ἀναφέρεται καὶ ἡ χάρις καὶ ὁ ἁγιασμὸς τῆς σάρκα, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἁγία ἀπὸ τὴν φύση της, ἀλλὰ ἁγιάζεται μὲ τὴ μέθεξή της στὸν Θεό. Τοὺς μαθητὲς πάλι τοὺς ὀνόμασε ἀδελφούς⁷⁰, καὶ τοὺς ἔκανε μετόχους τοῦ ἑαυτοῦ του, γιατί ὡς Θεὸς ἁγιάζει ἐκείνους ποὺ ἔγιναν μετόχοί του μέσω τῆς πίστεως, χρίοντάς τους μὲ τὸ δικό του Πνεῦμα.

Στίχ. 9. «Σμῦρνα καὶ εὐωδιαστὸ ἄρωμα καὶ κασία ἐκπέμπουν τὰ ἐνδύματά σου, βγαλμένα ἀπὸ βασιλικά ἐλεφάντινα κιβώτια, μὲ τὰ ὁποῖα σὲ εὐφραναν οἱ θυγατέρες τῶν βασιλέων τιμώντας σε».

Ἐνδύματα τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ θεωρήσουμε αὐτοὺς ποὺ ἦρθαν κοντά του, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἔγιναν σὰν δέρμα γύρω ἀπὸ αὐτόν, μέσω τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ τῆς πνευματικῆς οἰκειότητος. «Βάρεις ἐλεφάντινες» πάλι ἐδῶ ὀνομά-

69. Ἦσ. 62, 2.

70. Ματθ. 28, 10.

ρις» μὲν γὰρ καλεῖται πύργος ἅπας· πεπυργῶσθαι δὲ φα-
 μεν τὰς Ἐκκλησίας τῆ τοῦ Χριστοῦ δυνάμει καὶ χάριτι· τε-
 θεμελίωνται γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν. Ἐλεφαντίνας δέ, ἀντὶ τοῦ
 λαμπρᾶς καὶ τιμίας καὶ περικαλλεστάτας· ἔνεστι γὰρ καὶ
 5 τοῦτο αὐταῖς, καθάπερ ἀμελεῖ καὶ τοῖς ἐξ ἐλέφαντος κατε-
 σκευασμένοις τῶν σκευῶν. Αὗται δὲ αἱ ἐξ ἐλέφαντος θά-
 ρεις καὶ βασιλέων εἰσὶ θυγατέρες. Πῶς ἢ τίνα τρόπον; Υἱοὶ
 γὰρ ὄντες τῆς βασιλείας οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, ὀνομάζοιν-
 το ἂν καὶ βασιλεῖς εἰκότως. Γεγόνασι δὲ καὶ πατέρες τῶν
 10 Ἐκκλησιῶν· ἐγέννησαν γὰρ αὐτὰς διὰ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ
 τῶν ἱερῶν κηρυγμάτων. Τοῦτο γὰρ φησι καὶ ὁ μακάριος
 Παῦλος «Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγὼ
 ὑμᾶς ἐγέννησα». Οὐκοῦν ἀπὸ τῶν ἱματίων σου καὶ ἀπὸ
 τῶν θάρεων τῶν ἐλεφαντίνων, τουτέστι τῶν περικαλλεστά-
 15 των ἐκκλησιῶν, ἐκδίδοται σμύρνα καὶ στακτὴ καὶ κασία,
 τουτέστι τρόπος ἅπας εὐωδίας πνευματικῆς. Τούτοις γὰρ
 σε τοῖς ἀρώμασιν, ἦτοι ταῖς νοηταῖς εὐοσμίαις, αἱ τῶν βασι-
 λέων ἠΰφραναν θυγατέρες ἐν τῇ τιμῇ σου, τουτέστιν ἐν και-
 ρῷ καθ' ὃν ἔδει τιμηθῆναί σε παρ' αὐτῶν. Ὅτε γὰρ κέκλην-
 20 ται, τότε καὶ τετιμήκασιν. Ἰστέον δὲ ὅτι, κατὰ γε τὸν Μωσέ-
 ως νόμον, ἢ τοῦ ἁγίου ἐλαίου σύνθεσις, ὑφ' οὗ κατεχρίοντο
 καὶ ἡ σκηνὴ καὶ σκεύη τὰ ἱερά καὶ οἱ καλούμενοι πρὸς ἱε-
 ρουργίαν, διὰ τῶν ὀνομασμένων ἀρωμάτων ἐδέχετο τὴν
 κατασκευήν.

25 **Στίχ. 10.** «Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου».

Τὰς κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίας, μίαν νῦν
 ὀνομάζει, διὰ τὸ ἐνὸς εἶναι Δεσπότην καὶ μίαν εἶναι τὴν πί-
 στιν ἐν αὐταῖς, ἔν τε ὁμοίως τὸ σωτήριο βάπτισμα. Οὐ γὰρ
 μερίζονται πρὸς διχόνοιαν, ὥστε καὶ ἀναριθμήτους οὖσας,
 30 μίαν εἶναί τε καὶ ὀνομάζεσθαι.

ζει τις Ἐκκλησίας. Γιατί «βάρις» ὀνομάζεται κάθε πύργος, καὶ λέμε ὅτι οἱ Ἐκκλησίες ἔχουν γίνει σὰν πύργοι μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ, γιατί ἔχουν θεμελιωθεῖ πάνω στὴν πέτρα⁷¹. Ἐλεφάντινες πάλι ὀνομάζονται ἀντὶ τοῦ λαμπρῆς καὶ πολύτιμες καὶ πάρα πολὺ ὠραῖες. Γιατί ὑπάρχει σ' αὐτές καὶ αὐτό, ὅπως βέβαια καὶ στὰ διάφορα σκεύη πού εἶναι κατασκευασμένα ἀπὸ ἔλεφάντινα ὀστᾶ. Αὐτές βέβαια οἱ βάρις (Ἐκκλησίες) ἀπὸ ἔλεφάντινα ὀστᾶ, εἶναι καὶ θυγατέρες τῶν βασιλέων. Πῶς καὶ μὲ ποιὸ τρόπο; Ἐπειδὴ δηλαδή οἱ θεόπνευστοι μαθητὲς εἶναι υἱοὶ τῆς βασιλείας, δικαιολογημένα μποροῦσαν νὰ ὀνομάζονται καὶ βασιλεῖς. Καὶ ἔγιναν καὶ πατέρες τῶν Ἐκκλησιῶν, γιατί τὶς γέννησαν μὲ τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὰ ἱερὰ κηρύγματα. Γιατί αὐτὸ λέγει καὶ ὁ μακάριος Παῦλος: «Γιατὶ ἐγὼ σᾶς γέννησα ὡς τέκνα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου»⁷². Λοιπὸν ἀπὸ τὰ ἐνδύματά σου καὶ ἀπὸ τὰ ἔλεφάντινα σκεύη σου, δηλαδή ἀπὸ τὶς περικαλλέστατες Ἐκκλησίες, ἀναδίδεται σμύρνα καὶ εὐωδιαστὸ ἄρωμα καὶ κασία, δηλαδή κάθε τρόπος πνευματικῆς εὐωδίας. Γιατὶ μὲ αὐτὰ τὰ ἀρώματα, δηλαδή μὲ τὶς νοητὲς εὐωδίες, σὲ γέμισαν μὲ εὐφροσύνη οἱ θυγατέρες τῶν βασιλέων τιμώντας σε, δηλαδή τὸν καιρὸ κατὰ τὸν ὁποῖο ἔπρεπε νὰ τιμηθεῖς ἀπὸ αὐτές. Γιατὶ ὅταν κλήθηκαν, τότε καὶ σὲ τίμησαν. Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζουμε, ὅτι, σύμφωνα μὲ τὸν νόμο τοῦ Μωυσῆ, ἡ σύνθεση τοῦ ἁγίου ἐλαίου, μὲ τὸ ὁποῖο χρίονταν, καὶ ἡ σκηνὴ καὶ τὰ ἱερὰ σκεύη, καὶ ἐκεῖνοι πού καλοῦνταν νὰ ἱερουργήσουν, δέχονταν τὴν προετοιμασία μὲ τὰ ἀρώματα πού ἀναφέρθηκαν.

Στίχ. 10. «Στάθηκε ἡ βασίλισσα στὰ δεξιά σου».

Τὶς Ἐκκλησίες πού ὑπάρχουν σ' ὁλόκληρη τὴν οἰκουμένη, ἐδῶ τὶς ὀνομάζει μία, ἐπειδὴ ἀνήκουν στὸν ἓνα Δεσπότη, καὶ εἶναι μία ἢ πίστη τους, καὶ ἐπίσης ἓνα εἶναι καὶ τὸ βάπτισμα πού σώζει. Γιατὶ δὲν χωρίζονται ἔχοντας διχόνοια μεταξύ τους. Ἔτσι, ἐνῶ εἶναι ἀναρίθμητες, εἶναι καὶ ὀνομάζονται μία.

72. Α' Κορ. 4, 15.

Στίχ. 11. «Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε,
καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου».

Μυσταγωγοῦσι τὴν βασιλίδα καὶ σοφωτάτην ἀποτε-
λεῖν σπουδάξουσιν οἱ νυμφαγωγοί, καὶ τὰ δι' ὧν ἔσται τῷ
5 νυμφίῳ θυμηρεστάτη παραφωνοῦσιν αὐτῇ. Πρόεισί γε μὴν
ἐν κόσμῳ τῷ δέοντι καὶ νῦν ὁ λόγος αὐτοῖς. Δεῖ γὰρ πρῶ-
τον ἡμᾶς ἀκοῦσαι, τουτέστιν εἰς οὖς δέξασθαι τὸ λαλούμε-
νον καὶ ἀνασχέσθαι μυσταγωγίας· εἴθ' οὕτως ἐν κατανοή-
σει γενέσθαι τῶν εἰρημένων· κατακλίνεσθαι τὸ οὖς μετὰ
10 τοῦτο, τουτέστιν προσκομίσαι λοιπὸν τὸ εἰς ἅπαν εὐήκοον.
Θυγατέρα γε μὴν καλοῦσι τὴν Ἐκκλησίαν, ἅτε δὴ δι' αὐ-
τῶν προσκεκοσμημένην τῷ ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανῶν νυμ-
φίῳ, τουτέστι Χριστῷ. Θεοῦ γὰρ γεγόνασι συνεργοί, Θεοῦ
διάκονοι, καταλλάσσοντες αὐτῷ διὰ τῆς πίστεως καὶ τοῦ
15 ἁγίου βαπτίσματος τὴν ὑπ' οὐρανόν.

Στίχ. 12, 13. «Καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ
οἴκου τοῦ πατρός σου· καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς
τοῦ κάλλους σου, ὅτι αὐτός ἐστιν κύριός σου, καὶ
προσκυνήσουσιν αὐτῷ.

20 Ἐν τούτοις εὖ μάλα καὶ ἐναργῶς τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλη-
σίαν ὁ τῶν ἁγίων προφητῶν αἰνίττεται λόγος. Οὐ γὰρ ἂν
εἶπεν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τό, «Ἐπιλάθου
τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου», τοῖς δ' ἐξ
ἔθνῶν προσιοῦσιν ταῦτα ἂν λέγοιτο εἰκότως, ἐπειδήπερ
25 ἡμὲν ποτε ἀνόητοι καὶ τέκνα ὀργῆς, πατέρα τὸν διάβολον
ἐπιγραφόμενοι, λαός τε ἡμῶν ἦν πᾶς τε ἄθεος καὶ εἰδωλο-
λάτρης. Ἐπεὶ οὖν ἐκ τοιούτων μεταδέβληται ἢ ἐπὶ γῆς Ἐκ-
κλησία, εἰκότως ὁ λόγος προσφωνεῖ φάσκων αὐτῇ· «Ἐπι-
λάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου». Οὕτω
30 ποτὲ καὶ τῷ Ἀβραάμ ἐλέγετο· «Ἐξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ
ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου,

Στίχ. 11. «Ἐκούσε, θυγατέρα, καὶ κοίταξε,
καὶ κλῖνε τὸ αὐτί σου».

Διδάσκουν τὴ μυστικὴ σοφία στὴ βασίλισσα καὶ προσπαθοῦν νὰ τὴν κάνουν σοφώτατη οἱ νυμφαγωγοί, καὶ τῆς ὑπαγορεύουν ἐκεῖνα μὲ τὰ ὅποια θὰ γίνεῖ πάρα πολὺ ἀγαπητὴ στὸν νυμφίο. Κηρύσσεται καὶ τώρα μὲ τὴν εὐπρέπεια ποὺ πρέπει ὁ λόγος σ' αὐτούς. Γιατὶ πρέπει πρῶτα ἡμεῖς νὰ ἀκούσουμε, δηλαδή νὰ δεχθοῦμε στὸ αὐτί μας αὐτὸ ποὺ λέγεται καὶ νὰ ἐγκολποθοῦμε τὶς μυσταγωγίες, καὶ ἔτσι νὰ φτάσουμε στὴν κατανόηση αὐτῶν ποὺ ἔχουν εἰπωθεῖ, γέροντας τὸ αὐτί μετὰ ἀπὸ αὐτό, δηλαδή καθιστώντας τὸ εὐήκοο σὲ κάθε τι θεῖο ποὺ ἀκοῦμε. Θυγατέρα λοιπὸν ὀνομάζουν τὴν Ἐκκλησία, ἐπειδὴ ὀδηγεῖται ἀπὸ αὐτούς στολισμένη στὸν οὐράνιο νυμφίο, δηλαδή τὸν Χριστό. Γιατὶ ἔγιναν συνεργάτες τοῦ Θεοῦ, διάκονοι τοῦ Θεοῦ, ποὺ συμφιλιώνουν μὲ αὐτὸν μέσω τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος τὴν ὑφήλιο.

Στίχ. 12, 13. «Καὶ λησιμόνησε ἐντελῶς τὸν λαὸ σου
καὶ τὸ σπίτι τοῦ πατέρα σου, καὶ θὰ ἐπιθυμήσει
ὁ βασιλιάς τὴν ὁμορφιά σου. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι
Κύριός σου, καὶ θὰ τὸν προσκυνήσουν».

Μὲ αὐτὰ ὁ λόγος τῶν ἁγίων προφητῶν ὑπαινίσσεται πάρα πολὺ σωστὰ καὶ ὀλοφάνερα τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία. Γιατὶ δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο νὰ πεῖ στοὺς Ἰσραηλῖτες, «Λησιμόνησε τὸν λαὸ σου καὶ τὸν οἶκο τοῦ πατέρα σου», ἐνῶ εὐλογα θὰ τὰ ἔλεγε αὐτὰ σ' αὐτούς ποὺ προσέρχονται ἀπὸ τὰ ἔθνη, γιατί κάποτε ἡμασταν ἀνόητοι καὶ τέκνα ὀργῆς, ἀναγνωρίζοντας πατέρα τὸν διάβολο, καὶ λαὸς μας ἦταν κάθε ἄθεος καὶ εἰδωλολάτρης. Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ ἐπίγεια Ἐκκλησία μεταβλήθηκε ἀπὸ αὐτούς, δικαιολογημένα ὁ λόγος φωνάζει λέγοντας σ' αὐτὴν «Λησιμόνησε τὸν λαὸ σου καὶ τὸ σπίτι τοῦ πατέρα σου». Αὐτὸ λεγόταν κάποτε καὶ στὸν Ἀβραάμ: «Φύγε ἀπὸ τὴ χώρα σου καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου, καὶ ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ πατέρα σου, καὶ

καὶ δεῦρο εἰς γῆν ἣν ἄν σοι δείξω». Τετήρηται δὲ καὶ εἰς δεῦρο παρ' ἡμῖν, τὸ χρῆναι τοὺς ἐπιστρέφοντας εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν, ἐπιλανθάνεσθαι τρόπον τινὰ τοῦ οἴκου τοῦ πρώτου πατρὸς καὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Εἰσιόντας 5 γοῦν ἐπὶ τὸ σωτήριον βάπτισμα, εἶτα στραφέντας πρὸς δυσμάς, βοᾶν ἀναπείθομεν· “Αποτάσσομαί σοι, Σατανᾶ, καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις σου, καὶ πᾶσι τοῖς ἄγγέλοις σου, καὶ πάση τῇ πομπῇ σου, καὶ πάση τῇ λατρείᾳ σου”. Ὅποιον δ' ἔξει μισθὸν ἢ Χριστοῦ θυγάτηρ ταῦτα ποιούσα, ἐξῆς παρίστησι 10 λέγων· «Καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου, ὅτι αὐτός ἐστιν κύριός σου». Ἐὰν γάρ, φησὶν, καθαρθεῖσα λήθην ποιήσαιο τῶν προτέρων κακῶν καὶ τὸ φυσικὸν κάλλος τῆς ψυχῆς τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πεποιημένον ἀναλαβοῦσα, τὸν ἀγαπητὸν τοῦ Θεοῦ ἔξεις ἐρώμενον· αὐτός γάρ ὁ μέγας 15 βασιλεὺς ἐπιθυμήσει τοῦ κάλλους σου· οὐκ ἀπαξιώσει [ἀξιώσει] τε Κύριός σου χρηματίζειν, καίπερ ὢν ἀπάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ βασιλεὺς. Ἀντὶ δὲ τοῦ «Προσκυνήσουσιν αὐτῷ», ὁ μὲν Ἀκύλας, “Καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ”, ἐρμήνευσεν, ὁ δὲ Σύμμαχος, “Καὶ προσκύνει αὐτόν”· ἀξίαν σεαυτὴν 20 παραστήσασα τῆς αὐτοῦ προσκυνήσεως, προσκαλούμενος δὲ αὐτὴν ἐπὶ τὴν ἀκρόασιν. Ἐτεροι δὲ κατὰ πρόγνωσιν οὕτω αὐτὴν καλεῖσθαι φασιν.

Στίχ. 14. «Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς».

25 *Κρυπτός, φησὶν, ὁ κόσμος τῆς Ἐκκλησίας εἰς νοῦν καὶ διάνοιαν. Κροσσοὶ δέ, εἶπουν σειραί, αἱ πολυειδεῖς ἀρεταί, μονονουχί καὶ ἀπηροτημέναι τῆς τῶν ἁγίων πληθύος.*

Στίχ. 17. «Ἀντὶ τῶν πατέρων σου ἐγεννήθησάν σοι υἱοί, καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν».

30 *Νοήσεις δὲ καὶ οὕτως. Πάλαι μὲν ἐβασίλευον τῆς Ἰερουσαλήμ οἱ ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς, τετάχαντο δὲ πρὸς τὸ*

πήγαινε στή χώρα πού θά σοῦ δείξω»⁷³. Διατηρεῖται βέβαια μέχρι τώρα σέ μᾶς, τὸ ὅτι πρέπει, αὐτοὶ πού ἐπιστρέφουν στήν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, νὰ ξεχνοῦν κατὰ κάποιον τρόπο τὸ σπῆτι τοῦ πρώτου πατέρα καὶ τοῦ λαοῦ του. Ὁδηγώντας τους λοιπὸν σὸ σωτήριο βάπτισμα, καὶ στρέφοντας τους στή συνέχεια πρὸς δυσμάς, τοὺς προτρέπομε νὰ φωνάζουν “Σὲ ἀπαρνοῦμαι, Σατανᾶ, καὶ ὅλα τὰ ἔργα σου, καὶ ὅλα τὰ δαιμόνια σου, καὶ ὅλη τὴν συνοδεία σου, καὶ ὅλη τὴ λατρεία σου”. Καὶ ποιά ἀνταμοιβὴ θὰ ἔχει ἡ θυγατέρα τοῦ Χριστοῦ κάνοντας τα αὐτά, τὰ παρουσίασε λέγοντας: «Καὶ ὁ βασιλιάς θὰ ἐπιθυμήσει τὴν ὠραιότητά σου, γιατί αὐτὸς εἶναι ὁ Κύριός σου». Γιατὶ λέγει, ἐὰν καθαρισθεῖς, λησμονώντας τὰ προηγούμενα κακά, καὶ ἀποκτήσεις ξανὰ τὸ φυσικὸ κάλλος τῆς ψυχῆς πού εἶναι δημιουργημένο σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, θὰ ἔχεις ἐραστὴ τὸν ἀγαπητὸ τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ὁ ἴδιος ὁ μεγάλος βασιλιάς θὰ ἐπιθυμήσει τὴν ὁμορφιά σου, καὶ δὲν θὰ ἀρνηθεῖ νὰ γίνῃ Κύριός σου, ἂν καὶ εἶναι βασιλιάς ὅλων τῶν ἁγίων του. Ἀντὶ τοῦ, «Θὰ τὸν προσκυνήσουν», ὁ Ἀκύλας μετέφρασε, “Καὶ προσκύνησε αὐτόν”, ἐνῶ ὁ Σύμμαχος, “Καὶ προσκύνα αὐτόν”, ἐπειδὴ ἀπέδειξες τὸν ἑαυτό σου ἄξιο τῆς προσκύνησής του, προσκαλώντας αὐτὴν σὲ ἀκρόαση. Ἄλλοι πάλι λένε, ὅτι ἀπὸ πρόγνωση αὐτὴ ὀνομάζεται ἔτσι.

Στίχ. 14. «Ὁλη ἡ δόξα τῆς θυγατέρας τοῦ βασιλιᾶ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς, ὡς χρυσοκέντητο κροσσωτὸ ἔνδυμα».

Ὁ στολισμὸς τῆς Ἐκκλησίας, λέγει, εἶναι κρυμμένος στὸν νοῦ καὶ στή σκέψη. Κροσσοὶ βέβαια, δηλαδὴ ἀλυσίδες, εἶναι οἱ ποικίλες ἀρετές, οἱ ὁποῖες κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι κρεμασμένες στὰ πλήθη τῶν ἁγίων.

Στίχ. 17. «Στὴ θέση τῶν πατέρων σου σοῦ γεννήθηκαν υἱοί, τοὺς ὁποίους θὰ κάνεις ἄρχοντες σὲ ὅλη τὴ γῆ».

Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ ἐκλάβεις καὶ ὡς ἐξῆς: Παλαιότερα στήν Ἱερουσαλήμ βασίλευαν οἱ ἀπόγονοι τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα, καὶ

κρίνειν οἱ ἐν τῇ ἀγία σκηνῇ προσέδρευόντες· «Χεῖλη» γάρ, φησὶν, «ἱερέως φυλάσσεται κρίσιν, καὶ νόμον ἐκζητήσουσιν ἐκ στόματος αὐτῶν». Ἐπεὶ δὲ τῆς σκιάς συνεσταλμένης καὶ τῆς ἐν πνεύματι λατρείας λαμπράσης, ἔδει τῷ κόσμῳ λαμ-
 5 προτέρων κριτῶν, εἰσκέκληνται πρὸς τοῦτο λοιπὸν οἱ θε-
 σπέσιοι μαθηταί. Διὸ πρὸς τὴν Ἰουδαίων μητέρα τὴν Ἱε-
 ρουσαλήμ φησιν· «Ἀντὶ τῶν πατέρων σου ἐγεννήθησαν υἱ-
 οί», τουτέστι τὴν τῶν πατέρων τάξιν διέλαχον. Πρὸς δὲ τὸν
 Κύριον· «Καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας», ὃ καὶ ἐξέβη· ἄρ-
 10 χοντας γὰρ πεποιήμεθα καὶ κριτὰς ἐσχήκαμεν οἰκουμενι-
 κούς τοὺς ἁγίους μαθητάς, ὧν ταῖς ὑποθήκαις καὶ αὐτὸ τὸ
 τοῦ Χριστοῦ λαλεῖται μυστήριον. Ἐπεὶ τε εἰσὶν αὐτοὶ καὶ
 ταμίαι τοῦ σώζοντος λόγου, καὶ τῶν πρακτέων εἰσηγηταί,
 τὸ μὲν κίβδηλον ἀποκρίνοντες, τὸ δ' ὠφέλιμον συμβουλεύ-
 15 οντες. Οὐκοῦν οὕτως συντακτέον, «οἱ υἱοὶ ἀντὶ πατέρων
 σου γεννήσονται».

Ἐκτισεν ὁ Χριστὸς τοὺς δύο λαοὺς εἰς ἓνα καινὸν ἄν-
 θρωπον, ποιῶν εἰρήνην καὶ ἀποκαταλλάξας τοὺς ἀμφοτέ-
 ρους ἐν ἐνὶ σώματι πρὸς τὸν Πατέρα. Ἐκ τούτων τε καὶ κεί-
 20 νων τὸ τῆς Ἐκκλησίας νοεῖται πλήρωμα. Φασὶ δὴ οὖν
 πρὸς αὐτὴν οἱ προφηταί· «Ἀντὶ τῶν πατέρων σου ἐγεννή-
 θησάν σοι υἱοί»· εἰκόσασι δὲ διὰ τούτων τῶν ἁγίων ἀπο-
 στόλων τε καὶ εὐαγγελιστῶν ποιεῖσθαι μνήμην. Ἦσαν μὲν
 γὰρ πατέρες τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς Ἀβραάμ τε καὶ Ἱ-
 25 σαὰκ καὶ Ἰακώβ, καὶ οἱ μετ' ἐκείνους πατριάρχαι τε καὶ
 προφηταί, ἐπεὶ δὴ δὲ Θεὸς ὢν Κύριος ἐπέφανεν ἡμῖν, κε-
 χειροτόνηνται παρ' αὐτοῦ τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες, καὶ ἐν
 τάξει γεγόνασι τῶν πρώτων οἱ θεσπέσιοι μαθηταί. Ὅτι
 γὰρ ἐθνῶν τε καὶ Ἰουδαίων πατὴρ ἦν ὁ θεσπέσιος Ἀβρα-
 30 ἄμ, πῶς ἔστιν ἀμφιβαλεῖν; Τοῦ μὲν γὰρ Ἰσραὴλ κατὰ σάρ-
 κα γέγονε πατὴρ, τοῖς γε μὴν ἐξ ἐθνῶν, δι' ἐπαγγελίας εἴ-

ἦταν ταγμένοι νὰ δικάζουν ἐκεῖνοι πού ὑπηρετοῦσαν στή σκηνή τοῦ Μαρτυρίου. Γιατὶ λέγει, «Τὰ χεῖλη τοῦ ἱερέα θὰ ἀσκοῦν τὴν κρίση, καὶ ἀπὸ τὸ στόμα τῶν ἱερέων θὰ ἀναζητοῦν τὸν νόμο»⁷⁴. Ὅταν ὁμως ἡ σκιώδης λατρεία περιορίσθηκε καὶ ἔλαμψε ἡ πνευματικὴ λατρεία, καὶ ὁ κόσμος χρειαζόταν πιὸ λαμπροὺς κριτὲς, προσκλήθηκαν τότε γιὰ τὸ ἔργο αὐτὸ οἱ θεσπέσιοι μαθητές. Γι' αὐτὸ λέγει στὴν μητέρα τῶν Ἰουδαίων Ἱερουσαλήμ: «Στὴ θέση τῶν πατέρων σου γεννήθηκαν υἱοί», δηλαδή κατέλαβαν τὴ θέση τῶν πατέρων. Πρὸς τὸν Κύριο πάλι λέγει· «Νᾶ τοὺς κάνεις ἄρχοντες», πράγμα πού ἔγινε. Γιατὶ ἔχουμε κάνει ἄρχοντες, καὶ ἀποκτήσαμε οἰκουμενικοὺς κριτὲς τοὺς ἁγίους μαθητές, μὲ τίς διδασκαλίες τῶν ὁποίων κηρύσσεται καὶ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ αὐτοὶ εἶναι καὶ ταμίες τοῦ λόγου πού σώζει, καὶ σύμβουλοι αὐτῶν πού πρέπει νὰ κάνουμε, ἀπορρίπτοντας ἐκεῖνο πού εἶναι κίβδηλο, καὶ συμβουλευόντας αὐτὸ πού εἶναι ὠφέλιμο. Ἔτσι λοιπὸν πρέπει νὰ τὸ συντάξουμε· «οἱ υἱοὶ θὰ γεννηθοῦν στὴ θέση τῶν πατέρων σου».

Ὁ Χριστὸς συνένωσε τοὺς δύο λαοὺς σὲ ἓνα κοινὸ ἄνθρωπο, κάνοντας εἰρήνη⁷⁵ καὶ συμφιλιώνοντας καὶ τοὺς δύο σὲ ἓνα σῶμα πρὸς τὸν Πατέρα. Ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἀπὸ ἐκείνους νοεῖται τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας. Λέγουν λοιπὸν οἱ προφῆτες σ' αὐτήν «Στὴ θέση τῶν πατέρων σου γεννήθηκαν σὲ σένα υἱοί». Καὶ μοιάζουν μὲ αὐτοὺς νὰ φέρουν στὴ μνήμη τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστὲς. Γιατὶ πατέρες τῆς Ἰουδαϊκῆς Συναγωγῆς ἦταν ὁ Ἀβραὰμ καὶ ὁ Ἰσαὰκ καὶ ὁ Ἰακώβ, καὶ ὅλοι οἱ μετὰ ἀπὸ ἐκείνους πατριάρχες καὶ προφῆτες, ὅταν ὁμως ὁ Κύριος, πού ἦταν Θεός, φανερώθηκε σὲ μᾶς, χειροτονήθηκαν ἀπὸ αὐτὸν Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, καὶ πρῶτοι στὴν τάξη ἔγιναν οἱ θεσπέσιοι μαθητές. Γιατὶ, ὅτι βέβαια πατέρας τῶν ἐθνικῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων ἦταν ὁ θεσπέσιος Ἀβραὰμ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀμφιβάλλουμε; Γιατὶ τοῦ Ἰσραὴλ ὑπῆρξε κατὰ σάρκα πατέρας, ἐνῶ τῶν ἐθνικῶν

75. Ἐφ. 2, 16.

ρηται γὰρ πρὸς αὐτόν, ὅτι «Πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε»· ἠκολούθησαν γὰρ τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ δικαιοθέντες ἐκ πίστεως, καὶ ἐπειδὴ γεγόνασι πιστοί, ἠὺλογήθησαν σὺν αὐτῶ. Ἐν τάξει δὴ οὖν πατέρων τέθεινται τῇ Ἐκκλησίᾳ οἱ
 5 πάνσοφοι μαθηταί. Ἔστι γοῦν ἀληθὲς τὸ τοῦ Παύλου, «Ὡστε κἂν μυρίους παιδαγωγούς ἔχητε ἐν Χριστῶ, ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας· ἐν γὰρ Χριστῶ Ἰησοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα». Ναὶ μὴν καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης ὡς τέκνοις ἄνω τε καὶ κάτω τοῖς εἰς Χριστὸν πιστεύουσι διαλέ-
 10 γεται.

Στίχ. 18. «Μνησθήσονται τοῦ ὀνόματός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ».

Εἰ γὰρ καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀπηλλάχθησαν πραγμάτων, ἔτι διαμέμνηνται καὶ οὕτω Χριστοῦ, Βίβλοις τε ἱεραῖς ἐνα-
 15 πέθεντο τὰς μυσταγωγίας, καὶ εἰς δεῦρο κηρύττουσι Θεὸν αὐτόν.

«ΨΑΛΜΟΣ ΜΕ΄.

Στίχ. 3. «Διὰ τοῦτο οὐ φοβηθησόμεθα ἐν τῷ ταράσσεσθαι τὴν γῆν».

20 (Κυρίλλου καὶ Βασιλείου). Κἂν εἰ πᾶσα, φησί, ταραχθείη καθ' ἡμῶν ἢ γῆ, τουτέστιν οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ, κἂν εἰ τοσαῦτα πῶς ἰσχύσειαν οἱ παρ' ἡμῶν κηρύγμασιν τὴν ἑαυτῶν σκαιότητα κατεξανιστᾶν ἐθέλοντες, ὥστε καὶ ὄρη δύνασθαι μεθιστᾶν καὶ εἰς θάλασσαν ἐμβαλεῖν, ἀλλ'
 25 ἡμῖν εἰς ἐπικουρίαν ἀρκέσει ἡ παναλκῆς δεξιᾶ καὶ θορύβου πέρα τιθεῖσα παντὸς τοὺς ἀνακειμένους Θεῶ, καὶ τὰ ἀνάντη καταλειαινουσα καὶ τὰ δυσχερῆ μεθιστᾶσα πρὸς εὐχέρειαν, καὶ βᾶσιμον ἀποφαίνουσα ἠρομένον ὑψοῦ, καὶ τὴν τῶν ὑπερηφάνων ὄφρον καταφέρουσα.

μέ υπόσχεση· καθόσον εἰπώθηκε σ' αὐτόν· «Σέ ἔκανα πατέρα πολλῶν ἔθνῶν»⁷⁶, γιατί ἀκολούθησαν τὰ ἴχνη του, καὶ δικαϊώθηκαν με τὴν πίστη τους. Καὶ ἐπειδὴ ἔγιναν πιστοί, εὐλογήθηκαν μαζί με αὐτόν. Στὴ θέση λοιπὸν τῶν πατέρων, δηλαδὴ στὴν Ἐκκλησία, τοποθετήθηκαν οἱ πάνσοφοι μαθητές. Εἶναι ἐπομένως ἀλήθινὸ αὐτὸ ποὺ εἶπε ὁ Παῦλος· «Ὡστε, καὶ ἂν ἀκόμα ἔχετε μύριους παιδαγωγούς στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ὅμως δὲν ἔχετε πολλούς πατέρες· γιατί ὡς τέκνα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ σᾶς γέννησα ἐγὼ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου»⁷⁷. Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης⁷⁸ σ' ὅλους ἐκείνους ποὺ πίστεψαν στὸν Χριστὸ ὁμιλεῖ διαρκῶς σὰν νὰ εἶναι παιδιὰ του.

Στίχ. 18. «Θὰ διακηρύττω τὸ ὄνομά σου
σὲ κάθε γενεά».

Ἄν καὶ βέβαια ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τὰ δικά μας πράγματα, διακηρύττουν ἀκόμα καὶ ἔτσι τὸν Χριστό, γιατί ἔχουν ἐναποθέσει σὲ βιβλία ἱερά τὶς διδασκαλίες τους, καὶ ἔτσι κηρύττουν αὐτὸν Θεὸ μέχρι τώρα.

ΨΑΛΜΟΣ 45ος

Στίχ. 3. «Γι' αὐτὸ δὲν θὰ φοβηθοῦμε
ὅταν θὰ ταράσσεται ἡ γῆ».

(Τοῦ Κυρίλλου καὶ Βασιλείου). Ἀκόμα καὶ ἂν ξεσηκωθεῖ ὀλόκληρη ἡ γῆ, λέγει, ἐναντίον μας, δηλαδὴ ὅλοι ὅσοι κατοικοῦν σ' αὐτήν, καὶ ἂν ἀκόμα κατὰ κάποιον τρόπο αὐτοὶ ἀπὸ ἐμᾶς ποὺ με κηρύγματα θέλουν νὰ στρέψουν ἐναντίον μας τὴν κακότητά τους, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ μετακινήσουν ἀκόμα καὶ βουνὰ καὶ νὰ τὰ ρίξουν στὴ θάλασσα, σὲ μᾶς θὰ εἶναι ἀρκετὴ σὲ βοήθεια ἡ παντοδύναμη δεξιὰ, ἡ ὁποία θέτει πέρα ἀπὸ κάθε θόρυβο αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀφοσιωμένοι τὸν Θεό, καὶ ἐξομαλύνει τὰ ἀντίθετα, καὶ τὰ δύσκολα τὰ μεταβάλλει σὲ εὐκόλα, καὶ αὐτὸν ποὺ εἶναι ψηλὰ τὸν κάνει ἀσφαλῆ, καὶ ταπεινώνει ἐκείνους ποὺ εἶναι ὑπερήφανοι.

*Στίχ. 4. «Ἦχησαν καὶ ἐταράχθησαν τὰ ὕδατα αὐτῶν,
ἐταράχθησαν τὰ ὄρη ἐν τῇ κραταιότητι αὐτοῦ».*

Ἔδατα δὲ ἠχοῦντα καὶ ταραπτόμενα νοήσεις τὴν τῶν
ἔθνῶν πληθύν· οὕτω γὰρ εἶωθεν ἡ θεόπνευστος Γραφή
5 ταῦτα καλεῖν· οὕτω γὰρ πού φησι καὶ περὶ τῆς Νινευῆ, «ὅ-
τι Νινευῆ ὡς κολυμβήθρα ὕδατος τὰ ὕδατα αὐτῆς». Ἔφη
δέ τις καὶ ἕτερος τῶν ἁγίων προφητῶν· «Τάδε λέγει Κύρι-
ος κατάρχων ὑδάτων πολλῶν», ἀντὶ τοῦ ἔθνῶν Βεβασίλευ-
κε γὰρ ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη Χριστός.

10 (Κυριίλλου καὶ Βασιλείου). Ἄλλὰ «καὶ τὰ ὄρη, φησὶν,
ἐταράχθησαν ἐν τῇ κραταιότητι αὐτοῦ». Ὁρη δέ φησι τοὺς
τῶν ἐν κόσμῳ τάχα που φανερωτέρους, καὶ ἐπὶ κενοῖς δο-
ξαρίοις [ἐπὶ δόξῃ κενῇ] φρονοῦντας μέγα. Ἄλλὰ καὶ οὗτοι
ἐταράχθησαν καὶ κατεξανέστησαν τῶν ἁγίων μυσταγω-
15 γῶν. Ἠδίκησε δὲ αὐτοὺς οὐδὲν ὁ ἀλιτήριος Σατανᾶς· οἱ
γὰρ ἐν ἀρχαῖς τοῖς ἁγίοις ἐπιπηδῶντες μυσταγωγοῖς ...τη-
τα τὴν ἐν Χριστῷ, καὶ τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων γε-
γόνασιν ἐρασταί. Ὁ δὲ κατεθαύμακεν ὁ μακάριος Δαβὶδ·
ἔφη γὰρ· «Τοιαύτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου».

20 *Στίχ. 5. «Τοῦ ποταμοῦ τὰ ὀρμήματα εὐφραίνουσι
τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ».*

Ἔτι δὲ ποταμὸς καὶ ὁ Χριστὸς ὠνομάσθη πλεισταχοῦ
τῶν ἱερῶν Γραμμάτων, οἷδέ που πάντως ὁ φιλομαθής. Ἔ-
φη μὲν γὰρ αὐτὸς περὶ ἡμῶν δι' ἐνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν
25 «Ἴδου ἐγὼ ἐκκλίνω ἐπ' αὐτοὺς ὡς ποταμὸς εἰρήνης, καὶ ὡς
χειμάρρους ἐπικλύζων δόξαν ἔθνῶν». Εὐ δὲ δὴ σφόδρα τὸ
ἐκκλίνω φησὶν· ἦν μὲν γὰρ ἡ πορεία, φησὶν, ἦτοι ἡ ὁδὸς
αὐτῷ πρὸς τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, ἐπειδὴ δὲ ἀπεώσαντο
τὴν πίστιν καὶ τῶν ἱερῶν αὐτοῦ ναμάτων τὴν μέθεξιν οὐδε-

78α. Ναοὺμ 2, 9.

79. Ναοὺμ 1, 12.

Στίχ. 4. «Βούϊξαν καὶ ταράχθησαν ἀφρίζοντας τὰ νερά τους, σείσθησαν τὰ βουνὰ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ».

Νερά πού βουΐζουν καὶ ταράζονται νὰ θεωρεῖς τὸ πλῆθος τῶν ἔθνῶν, γιατί ἔτσι συνηθίζει νὰ τὰ ἀποκαλεῖ αὐτὰ ἡ θεόπνευστη Γραφή. Πράγματι ἔτσι λέγει κάποιου καὶ γιὰ τὴ Νινευή, «ὅτι τὰ νερά τῆς Νινευῆ εἶναι σὰν κολυμβήθρα νεροῦ»^{78α}. Ἄλλὰ καὶ κάποιος ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἅγιους προφῆτες εἶπε· «Τὰ ἐξῆς λέγει ὁ Κύριος πού εἶναι ἀρχηγὸς πολλῶν ὑδάτων»⁷⁹, ἀντὶ νὰ πεῖ ἔθνῶν. Γιατὶ ὁ Χριστὸς βασίλευσε σὲ ὅλα τὰ ἔθνη.

(Κυρίλλου καὶ Μ. Βασιλείου). Ἄλλὰ «καὶ τὰ βουνὰ», λέγει, «ταράχθησαν μὲ τὴν δύναμή του». Βουνὰ βέβαια ὀνομάζει προφανῶς τοὺς πιὸ φανεροὺς στὸν κόσμον, οἱ ὁποῖοι καυχῶνται πολὺ γιὰ τὴν κενοδοξία τους. Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ ταράχθησαν καὶ ἐξηγέρθησαν ἐναντίον τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Καὶ δὲν τοὺς ἔβλαψε καθόλου ὁ πανοῦργος Σατανᾶς. Γιατὶ αὐτοὶ πού στίς ἀρχές ἐξεγήρονταν ἐναντίον τῶν ἁγίων μυσταγωγῶν (διδασκάλων) ...τητα στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἔγιναν ἐραστές τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν, πράγμα βέβαια πού θαύμασε ὁ μακάριος Δαβίδ. Γιατὶ εἶπε· «Τέτοια εἶναι ἡ μεταβολὴ πού ἐπιφέρει ἡ δεξιὰ τοῦ Ὑψίστου»⁸⁰.

Στίχ. 5. «Τὰ ὀρμητικὰ ρεύματα τοῦ ποταμοῦ εὐφραίνουν τὴν πύλη τοῦ Θεοῦ».

Ὅτι ὁ Χριστὸς ὀνομάσθηκε καὶ ποταμὸς σὲ πολλὰ μέρη τῆς ἁγίας Γραφῆς, τὸ γνωρίζει ὅπωςδὴποτε αὐτὸς πού εἶναι φιλομαθής. Γιατὶ εἶπε ὁ ἴδιος γιὰ μᾶς μέσω ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἅγιους προφῆτες· «Νά, ἐγὼ παρεκκλίνω σ' αὐτοὺς ὡς ποταμὸς εἰρήνης, καὶ ὡς χεῖμαρρος πλημμυρισμένος ἀπὸ τὴ δόξα τῶν ἔθνῶν»⁸¹. Πάρα πολὺ σωστὰ βέβαια λέγει τὸ «κατακλύζω», γιατί ἡ πορεία του, λέγει, δηλαδή ὁ δρόμος του, ἦταν πρὸς τοὺς ἕξ αἵματος ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ, ἐπειδὴ ὁμως ἀπώθησαν τὴν πίστη καὶ θεώρησαν ἀνάξια λόγου τὴ συμμετοχὴ τους στὰ ἱερὰ νόματά του, γι'

80. Ψαλμ. 76, 11.

81. Ἦσ. 66, 12.

νός ἠξίωσαν λόγου, ταύτη τοι καὶ μάλα εἰκότως ἐγκέκλικεν εἰς ἡμᾶς τοὺς ἐξ ἔθνῶν κεκλημένους, καὶ γέγονεν ἡμῖν ποταμὸς εἰρήνης καὶ χεῖμαρρος ἐπικλύζων. - «Ἠγίασεν τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος»· σκῆνωμα δὲ οὐδὲν ἦττον αὐτὴν εἶναι φάμεν τὴν Ἐκκλησίαν. Κατοικεῖ γὰρ ἐν ἀγίαις καὶ ὁσίοις ψυχαῖς, ἀγίας αὐτὰς ἀποφαίνων, διὰ τοῦ μετόχου ἀποτελεῖν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Στίχ 6. «Βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεὸς τὸ πρὸς προί».

(Κυρίλλου καὶ Διδύμου.) Ἐπειδὴ ὀρθρου θαθέως ἡ ἀνάστασις Κυρίου, αὐτὴν καλεῖ τὴν βοήθειαν. Βοηθεῖται ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ ἐγγυζούσης ἡμέρας. Ἐτέρα δ' ἔστιν γραφὴ ἡ λέγουσα· «Βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεὸς τῷ προσώπῳ»· σώζει γὰρ αὐτῆς τὸ κάλλος ἄτρωτόν τε καὶ ἀπαράφθορον, τὸ νοητὸν δηλονότι, ὅταν ταραχὴν δέξηται ἀπὸ τῶν ἀντικειμένων. Ἐως μὲν γὰρ ἀδιάβλητον ἔχει τὴν πίστιν ἐν ἑαυτῇ ψυχῇ, καὶ τοὺς ἐξ ἀπάσης ἀρετῆς ὠραισμούς ἐαυτῇ περιτίθουσι, κάλλος ἔχει τὸ νοητόν, ᾧ καὶ αὐτὸς ἐπιγάννυται Χριστός. Παρενεχθεῖσά γε μὴν τοῦ εἰκότος, παραχρῆμα τὸ εἰδεχθὲς καὶ ἀτερπὲς ἔχει. Ἀλλ' οὐ πείσεται τοῦτο, φησὶν, ἡ Ἐκκλησία· σώζει γὰρ αὐτῆς τὸ κάλλος. Πρόσωπον δὲ νοηθεῖεν ἂν Ἐκκλησίας οἱ ἠγούμενοι αὐτῆς, οὓς καὶ νευροῖ συντόνως πρὸς τὸ δύνασθαι ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ κηρύγματος.

Στίχ 8. «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ».

Εἰ δὲ δὴ τις θούλοιο καὶ καθ' ἕτερον ἐκδέχεσθαι τρόπον, οὐκ ἂν ἀμοιρήσειεν ἐννοιῶν ἀγαθῶν. Μεθ' ἡμῶν γὰρ γέγονεν ὁ τῶν δυνάμεων Κύριος, ὅτε γέγονεν καθ' ἡμᾶς μορφὴν δούλου λαβὼν καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ Ἐμμανουὴλ ὠνόμασται, ὃ ἔστι μεθερμηνεύμενον, «Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός». Τότε γὰρ ἡμῶν ἀντελάβε-

αυτό, και πολύ εὐλογα, παρεξέκλινε πρὸς ἡμᾶς πού εἴμαστε καλεσμένοι ἀπὸ τοὺς ἔθνικούς, και ἔγινε σὲ μᾶς ποταμὸς εἰρήνης και χείμαρρος πλημμυρισμένος ἀπὸ δόξα. - «Ἀγίασε τὸ σκηνωμᾶ του ὁ Ὑψιστος». Σκηνωμα βέβαια λέμε ὅτι εἶναι, καθόλου λιγότερο, ἢ ἴδια ἢ Ἐκκλησία. Γιατί κατοικεῖ (ὁ Ὑψιστος) μέσα σὲ ἅγιες και ἀφοσιωμένες ψυχές, κάνοντάς τις ἅγιες, ἐπειδὴ αὐτὲς εἶναι μετόχοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Στίχ. 6. «Θὰ τὴν βοηθήσει ὁ Θεὸς κατὰ τὸ πρωί».

(Κυρίλλου και Διδύμου). Ἐπειδὴ ἡ ἀνάστασι τοῦ Κυρίου ἔγινε ἐνῶ ἀκόμα ἦταν σκοτάδι, αὐτὴ τὴ βοήθεια καλεῖ. Βοηθεῖται ἡ πόλη τοῦ Θεοῦ καθὼς πλησίαζε ἡ ἡμέρα. Ὑπάρχει ὅμως και ἄλλη γραφή, ἡ ὁποία λέγει· «Θὰ τὴν βοηθήσει ὁ Θεὸς σὸ πρόσωπο», γιατί διαφυλάσσει τὴν ὠραιότητα τῆς ἀτρωτη και ἀπαράφθαρτη, δηλαδή τὴ νοητή, ὅταν συγχύζεται ἀπὸ τοὺς ἀντίθετους. Γιατί ὅσο ἡ ψυχὴ ἔχει μέσα τῆς τὴν πίστη ἀδιάβλητη και τὴν περιβάλλει μὲ τὰ στολίδια κάθε ἀρετῆς, ἔχει τὸ νοητὸ κάλλος, μὲ τὸ ὁποῖο λάμπει ἀπὸ χαρὰ και ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Ἄν ὅμως παρασυρθεῖ σ' αὐτὸ πού δὲν εἶναι ὀρθό, ἀμέσως γίνεται ἄσχημη και ἄχαρη. Ὅμως ἡ Ἐκκλησία, λέγει, δὲν θὰ τὸ πάθει αὐτό. Γιατί διαφυλάσσει τὸ κάλλος τῆς. Πρόσωπο βέβαια τῆς Ἐκκλησίας θὰ μπορούσαν νὰ θεωρηθοῦν οἱ προϊστάμενοί τῆς, τοὺς ὁποίους και ἐνισχύει δυνατά, ὥστε νὰ μπορούν νὰ φέρουν εἰς πέρας τὸ κήρυγμα.

Στίχ. 8. «Ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων εἶναι μαζί μας.
Εἶναι βοηθός μας ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ.

Ἐὰν ὅμως κάποιος θὰ ἤθελε νὰ τὸν δεχθεῖ και μὲ ἄλλον τρόπο, δὲν θὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ ἔννοιες ἀγαθές. Γιατί ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων ἦρθε ἀνάμεσά μας ὅταν ἔγινε σὰν ἡμᾶς, παίρνοντας τὴ μορφὴ δούλου, και ἀφοῦ κατὰ τὸ σχῆμα βρέθηκε ὡς ἄνθρωπος. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε ὀνομάσθηκε και Ἐμμανουήλ, τὸ ὁποῖο ἐρμηνευόμενο σημαίνει «ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μας»⁸². Γιατί

το καὶ σέσωκε κενιδυννευκότας ἀπήλλαξε γὰρ ἁμαρτιῶν
καὶ φθορᾶς, καὶ τοῦ καταδυναστεύεσθαι παρ' ἐχθρῶν, αἰ-
σθητῶν τε καὶ νοητῶν. Εἶδεν οὖν ὁ Δαβὶδ τὸν ἐνανθρωπή-
σαντα Θεόν. Εἶδε τὸν ἐκ Παρθένου γεννηθέντα Ἐμμανου-
5 ἦλ, καὶ διὰ τοῦτο προφητικῶς ἐβόα· «Κύριος τῶν δυνάμε-
ων μεθ' ἡμῶν», δεικνὺς ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ τοῖς ἁγίοις προ-
φήταις καὶ πατριάρχαις ἐμφανισθείς. Ἀντιλήπτωρ ἡμῶν,
φησί, οὐχὶ ἄλλος Θεὸς παρὰ τὸν ὑπὸ τῶν προφητῶν παρα-
διδόμενον, ἀλλ' ὁ Θεὸς Ἰακώβ, ὁ ἐν τῷ χρηματισμῷ πρὸς
10 τὸν ἑαυτοῦ θεράποντα διαλεχθείς· «Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀ-
βραάμ καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ».

Στίχ. 9. «Ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου, ἃ ἔθετο τέρατα
ἐπὶ τῆς γῆς».

Πλεῖστα γὰρ ὅσα γέγονε τὰ τερατουργήματα λαμπρὰ
15 τε καὶ διαβόητα, καὶ οὐ τί που κατὰ μόνην τὴν Ἰουδαίαν,
ἀλλὰ γὰρ καὶ πᾶσιν ἐγνωσμένα τοῖς ἐπὶ γῆς διὰ τῶν εὐαγ-
γελικῶν κηρυγμάτων τῶν ἁγίων ἱεροουργῶν, οἳ, πᾶσαν φοι-
τῶντες τὴν ὑπ' οὐρανῶν, τὴν ἀξιόγαστον δύναμιν καὶ ὑπε-
ροχὴν τοῦ Χριστοῦ κατέστησαν ἐναργῆ, τοῦτο μὲν τὰ δι'
20 αὐτοῦ γεγονότα λέγοντες, τοῦτο δὲ καὶ ἐν ὀνόματι αὐτοῦ
κατορθοῦντες. Εἰ δὲ δὴ τις λέγοι χρῆναι μαθεῖν τοὺς ἐξ
ἔθνῶν καλουμένους τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, τουτέστιν τὴν ὁρω-
μένην κτίσιν, πολὺ λίαν ἔχουσαν τὸ ἀξιοθαύμαστον καὶ τε-
ρατουργίας οὐ μακρὰν, ὥστε εἰδέναί σύμπαντας ὅτι τῶν
25 ὄλων ἐστὶ δημιουργός, οὐκ ἂν ἀμάροτοι τοῦ πρόποντος

ΨΑΛΜΟΣ ΜΖ΄.

Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ».

Διακονοῦσὶ τινες τοῖς υἱοῖς Κορὲ ἱεροψάλται πάντως
που, οἳ δὲ καὶ ἀναφέρουσιν τὴν λιτὴν. Ἐπιγέγραπται γοῦν

τότε μᾶς βοήθησε καὶ μᾶς ἔσωσε ὅταν εἶχαμε κινδυνεύσει. Καθόσον μᾶς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες καὶ τὴ φθορά, καὶ ἀπὸ τὸ νὰ καταδυναστευόμαστε ἀπὸ αἰσθητοὺς καὶ νοητοὺς ἐχθροὺς. Εἶδε λοιπὸν ὁ Δαβὶδ τὸν Θεὸ πὺ ἐγινε ἄνθρωπος. Εἶδε τὸν Ἐμμανουήλ πὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὴν Παρθένο, καὶ γι' αὐτὸ φώναζε προφητικά: «Ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων εἶναι μαζί μας», δείχνοντας ὅτι αὐτὸς εἶναι πὺ ἐμφανίσθηκε στοὺς ἁγίους προφῆτες καὶ πατριάρχες. Βοηθός μας, λέγει, δὲν εἶναι ἄλλος Θεὸς ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνον πὺ μᾶς παραδίδεται ἀπὸ τοὺς προφῆτες, ἀλλὰ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ, ἐκεῖνος πὺ κατὰ τὸ ὄραμα συζήτησε μὲ τὸν δοῦλον του λέγοντας: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσαάκ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ»⁸³.

Στίχ. 9. «Κοιτάξτε τὰ θαυμαστὰ ἔργα πὺ ἔκανε ὁ Κύριος ἐπάνω στὴ γῆ».

Εἶναι πάρα πολλὰ τὰ λαμπρὰ καὶ περιβόητα θαυμαστὰ ἔργα πὺ ἔχουν γίνει, καὶ ὄχι μόνο στὴν Ἰουδαία, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ πὺ εἶναι γνωστὰ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς, μὲ τὰ εὐαγγελικὰ κηρύγματα τῶν ἁγίων λειτουργῶν, οἱ ὅποιοι μεταβαίνοντας σ' ὅλη τὴ γῆ, κατέστησαν φανερὴ τὴν ἀξιαγάπητη δύναμη καὶ ὑπεροχὴ τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὴ μιὰ λέγοντας αὐτὰ πὺ ἐγιναν ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη κάνοντας καὶ οἱ ἴδιοι θαυμαστὰ ἔργα μὲ τὸ ὄνομα ἐκείνου. Καὶ ἐὰν βέβαια κάποιος λέγει, ὅτι πρέπει καὶ οἱ ἐθνικοὶ καλλούμενοι νὰ μάθουν τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τὴν κτίση πὺ εἶναι ὄρατὴ, ἢ ὅποια εἶναι πολὺ ἀξιοθαύμαστη καὶ δὲν βρίσκεται μακριὰ ἀπὸ θαῦμα, ὥστε νὰ γνωρίζουν ὅλοι, ὅτι αὐτὸς εἶναι δημιουργὸς τῶν ὅλων, δὲν θὰ ξεφύγει ἀπὸ αὐτὸ πὺ εἶναι πρέπον.

ΨΑΛΜΟΣ 46ος

Στίχ. 1. «Στὸ τέλος, γιὰ τοὺς υἱοὺς τοῦ Κορέ».

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ Κορέ ἱεροψάλτες διακονοῦσαν ὀπωσδήποτε κάποτε, οἱ ὅποιοι βέβαια καὶ ἔψαλλαν τὴν ὠδή.

ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ, οὐχ ὡς ὑπὲρ γε πάντως ἐκείνων γενο-
 μένης τῆς ᾠδῆς, ἀλλ' ὡς δι' αὐτῶν ὑπηρετεῖν τεταγμένων τῇ
 ἀναφορᾷ τῆς ᾠδῆς Ἔστι δὲ τῶν ἁγίων ἀποστόλων τὸ πρό-
 σωπον, ὡς ἤδη κεκελευσμένων μαθητεῦσαι μὲν πάντα τὰ
 5 ἔθνη, βαπτίσει τε αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ
 Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐπειδὴ δὲ πλείστων ὄσων
 αὐτοῖς καὶ μεγάλων ἀγαθῶν προμνήστρια γέγονεν ἡ πίστις
 (κέκληνται γὰρ δι' αὐτῆς εἰς υἰοθεσίαν Θεοῦ, εἰς μέθεξιν
 τοῦ ἁγίου Πνεύματος θείας τε φύσεως γεγόνασι κοινωνοί,
 10 καὶ τὴν τῶν ἐξ οὐρανοῦ χαρισμάτων πεπλουτήκασιν χάριν,
 καὶ τῆς τῶν ἁγίων ἐλπίδος γεγόνασι κοινωνοί), ταύτη τοι
 καὶ μάλα εἰκότως πανηγυρίζειν αὐτοῖς ἐπιτάττουσι λέγον-
 τες·

15 **Στίχ. 2.** «Πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας,
 ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ».

Τὸ δ' αἴτιον τῆς πανηγύρεως, ὅτι τοῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν
 γῆν ἐγνώσθη Χριστὸς τοῦτο ὑπάρχων, ὅπερ ἐστὶ κατὰ ἀλή-
 θειαν, βασιλεὺς δηλονότι καὶ Θεὸς ὑψιστός τε καὶ φοβερός·
 βασιλεὺς δὲ τῶν ἐθνῶν οὐκ ἀρχὴν ἔχων καὶ τῆς βασιλείας,
 20 ὅτε κεκράτηκεν αὐτῶν, ἀλλ' ὅτι, Κύριος ὢν τῶν ὅλων καὶ
 βασιλεὺς ὡς Θεός, ὑπὸ σκῆπτρα τέθεικε τῆς ἐαυτοῦ βασι-
 λείας καὶ αὐτά, τῆς τῶν πάλαι κρατούντων πλεονεξίας ἐξε-
 λῶν. Ἐπινίκιος ᾠδὴ ἐστὶν ὁ ψαλμός. Ὡς οὖν πεπτωκυῶν
 τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, ᾄδειν τὰ ἔθνη παρακελεύεται
 25 Ἀλαλάξουσι δὲ ὡς νικήσαντες ἐν Χριστῷ.

Στίχ. 4, 5. «Ἐπέταξε λαοὺς ἡμῖν καὶ ἔθνη ὑπὸ τοὺς
 πόδας ἡμῶν. Ἐξελέξατο ἡμῖν τὴν κληρονομίαν
 αὐτοῦ, τὴν καλλονὴν Ἰακώβ ἣν ἠγάπησεν».

Δοκεῖ γε μὴν ἑτέροις τό, «Ἐπέταξε λαοὺς ἡμῖν καὶ ἔθνη
 30 ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν», καὶ ἑτέρως χρῆναι νοεῖν· λαοὺς γὰρ

Καὶ ὁ ψαλμὸς αὐτὸς λοιπὸν ἀποδίδεται στοὺς υἱοὺς τοῦ Κορέ, ὄχι ἐπειδὴ ἡ ὠδὴ ἐκείνη ἔγινε ὅπωςδήποτε ὑπὲρ ἐκείνων, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἦσαν ταγμένοι νὰ ὑπηρετοῦν τὴν ἐκτέλεση τῆς ὠδῆς. Τὸ πρόσωπο ὅμως εἶναι τῶν ἁγίων ἀποστόλων, οἱ ὅποιοι ἤδη ἔχουν ἐντολὴ νὰ διδάξουν ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ νὰ βαπτίσουν αὐτοὺς στὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πίστη ἔγινε σ' αὐτοὺς πρόξενος πάρα πολλῶν καὶ μεγάλων ἀγαθῶν (γιατὶ κλήθηκαν μέσω αὐτῆς νὰ γίνουν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ⁸⁴, μέτοχοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἔγιναν μέτοχοι τῆς θείας φύσεως, καὶ ἀπέκτησαν τὴ δωρεὰ τῶν οὐράνιων χαρισμάτων, καὶ ἔγιναν κοινωνοὶ τῆς ἐλπίδας τῶν ἁγίων), γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, καὶ πολὺ εὐλογα, τοὺς προστάζουν νὰ πανηγυρίζουν λέγοντας:

Στίχ. 2. «Ὅλα τὰ ἔθνη χειροκροτῆστε καὶ κραυγάστε
θριαμβευτικὰ πρὸς τιμὴν τοῦ Θεοῦ».

Ἡ αἰτία τοῦ πανηγυρισμοῦ εἶναι τὸ ὅτι ἔγινε γνωστὸ σ' ὅλοκληρη τὴ γῆ ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι αὐτὸ, πρᾶγμα ποὺ εἶναι ἀληθινὰ, δηλαδὴ βασιλιάς καὶ Θεὸς ὑψιστος καὶ φοβερός. Καὶ βασιλιάς τῶν ἐθνῶν ποὺ δὲν ἔχει ἀρχὴ καὶ τῆς βασιλείας ὅταν ἔγινε Κύριος αὐτῶν, ἀλλ' ὅτι, ἂν καὶ εἶναι Κύριος τῶν ὅλων καὶ βασιλιάς ὡς Θεός, τὰ ἔθεσε καὶ αὐτὰ κάτω ἀπὸ τὰ σκῆπτρα τῆς βασιλείας του, ἀφοῦ τὰ ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴν πλεονεξία ἐκείνων ποὺ ἐξουσίαζαν αὐτὰ παλιά. - Ὁ ψαλμὸς εἶναι ὠδὴ ἐπινίκια. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔπεσαν οἱ ἀντίθετες δυνάμεις, προτρέπει τὰ ἔθνη νὰ ψάλλουν. Καὶ θὰ παραδοθοῦν σὲ ἀλαλαγμοὺς ἐπειδὴ νίκησαν μὲ τὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 4, 5. «Ὑπέταξε λαοὺς σὲ μᾶς καὶ ὑποδούλωσε ἔθνη
κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας. Μᾶς ἔδωσε τὴν κληρονομία του,
ἡ ὁποία ἦταν τὸ ἐγκαλλώπισμα τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰακώβ».

Ἄλλοι νομίζουν ὅτι τὸ, «Ὑπέταξε λαοὺς σὲ μᾶς καὶ ἔθνη
κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας», ὅτι πρέπει νὰ τὸ ἐννοοῦμε καὶ διαφορε-

δὴ καὶ ἔθνη τὰ ὑπὸ πόδας ἁγίων αὐτόν τε τὸν Σατανᾶν καὶ
 τὰς σὺν αὐτῷ πονηρὰς δυνάμεις εἶναί φασι, περὶ ὧν ἔφη ὁ
 Χριστός· «Ἴδου δέδωκα ὑμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ
 σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ». Κατα-
 5 θαυμάζουσι δὲ καὶ τὴν τοῦ Σωτῆρος φιλοτιμίαν, ὅτι ψήφω
 δικαία Θεοῦ πάντα τὰ γέρα τῶν ἐξ Ἰσραήλ, καὶ τὰ ἐκείνοις
 ἐπηγγελμένα παρὰ Θεοῦ, δέδοται μᾶλλον τοῖς ἐξ ἔθνῶν,
 ἅτε δὴ προσηκαμένοις τὴν πίστιν καὶ ἐπεγνωκόσι τὸν εὐ-
 εργέτην. Καὶ γοῦν περὶ αὐτοῦ τοῦ θείου κηρύγματος εἴρη-
 10 ταί που πρὸς τοὺς ἐξ αἵματος Ἰσραήλ παρὰ τῶν ἁγίων μυ-
 σταγωγῶν· «Ἑμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαλήσαι τὸν λό-
 γον τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτόν καὶ ἀναξίους
 ἑαυτοὺς κρίνετε τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδού στρεφόμεθα εἰς τὰ
 ἔθνη· οὕτω γὰρ ἐντέταλται ἡμῖν ὁ Κύριος». Χαίρουσι τοί-
 15 νων ὡς λαβόντες παρὰ Χριστοῦ τὸ εἶναι κληρὸς αὐτοῦ, κα-
 ταλογισθῆναι δὲ ὡσπερ καὶ ἐν τῇ καλλονῇ Ἰακώβ. Πάλαι
 μὲν γὰρ ἐγενήθη μερὶς Κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ, σχοίνι-
 σμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ· ἐπειδὴ δὲ πεπαρώνηκεν
 εἰς Χριστόν, ἐξώσθη τοῦ εἶναι κληρὸς αὐτοῦ Σεσαγήνευ-
 20 ται δὲ διὰ πίστεως τῶν ἔθνῶν ἡ πληθὺς καὶ ἀνεκομίσθη
 παρὰ Θεοῦ εἰς τὸ εἶναι σχοίνισμά τε καὶ κληρὸς αὐτοῦ.
 Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον νοήσεις, ὅτι πρὸς τῇ τῶν ἔθνῶν
 πληθύνει, καὶ αὐτόν ἐσχήκασιν ὑπὸ πόδας τὸν Ἰακώβ, ἧτοι
 τοὺς ἐξ αἵματος Ἰακώβ· εἰ γὰρ καὶ μὴ ἅπας πεπίστευκεν Ἰ-
 25 ακώβ, ἀλλ' οὖν ἡ καλλονὴ παντὸς τοῦ λαοῦ δεδράμηκεν εἰς
 τοῦτο, ἵνα νοῆς τὸ κατάλειμμα. Ἐννοεῖν γὰρ ἀκόλουθον,
 ὅτι τῆς Ἰουδαίων ἀγέλης οἱ συνετώτεροι πεπιστεύκασιν εἰς
 Χριστόν, ἔκ τε νόμου καὶ προφητῶν τὸ περὶ αὐτοῦ συνέν-
 τες μυστήριον, καὶ δι' ὧν ἔφη τε ὁμοῦ καὶ τεθαυματούργη-
 30 κεν ὁ Χριστός. Καὶ γοῦν ὁ μὲν Φίλιππος ἔφη τῷ Ναθανα-
 ῆλ· «Ὁν ἔγραψεν Μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφήται, εὐ-

85. Λουκᾶ 10, 19.

86. Πράξ. 13, 16.

87. Δευτ. 32, 9.

πικά. Λαοὶ δηλαδή καὶ ἔθνη κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἁγίων λένε ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Σατανᾶς καὶ οἱ πονηρὲς δυνάμεις ποὺ εἶναι μαζί του, γι' τοὺς ὁποίους ὁ Χριστὸς εἶπε· «Νά, σᾶς ἔδωσα τὴ δύναμη νὰ πατᾶτε ἐπάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς, καὶ σ' ὅλη τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ»⁸⁵. Θαυμάζουν ὅμως πολὺ καὶ τὴν γενναιοδωρία τοῦ Σωτήρα, γιατί μὲ δίκαιη ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ ὅλα τὰ δῶρα τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ ὅλα ὅσα ὑποσχέθηκε ὁ Θεὸς σ' ἐκείνους, δόθηκαν μᾶλλον στοὺς ἕξ ἐθνῶν πιστοὺς, ἐπειδὴ ἀσφαλῶς δέχθηκαν τὴν πίστη καὶ ἀναγνώρισαν τὸν εὐεργέτη. Γι' αὐτὸ λοιπὸν τὸ θεῖο κήρυγμα εἰπώθηκε στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τοὺς ἁγίους μυσταγωγούς· «Ἦταν ἀναγκαῖο πρῶτα νὰ κηρύξουμε σὲ σᾶς τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ὅμως τὸν ἀπωθήσατε καὶ κρίνατε τοὺς ἑαυτοὺς σας ἀνάξιους τῆς αἰώνιας ζωῆς, νᾶ, στρεφόμεστε στοὺς ἐθνικούς, γιατί αὐτὴ τὴν ἐντολὴ μᾶς ἔδωσε ὁ Κύριος»⁸⁶. Χαίρονται λοιπὸν ἐπειδὴ ἔλαβαν ἀπὸ τὸν Χριστὸ τὸ νὰ εἶναι κληρὸς δικός του καὶ νὰ συγκαταλέγονται κατὰ κάποιον τρόπο στὴν ὠραιότητα τοῦ Ἰακώβ. Παλιὰ δηλαδή ὁ λαὸς τοῦ Ἰακώβ ἔγινε μερίδα τοῦ Κυρίου⁸⁷, μερίδα τῆς κληρονομίας τοῦ Ἰσραὴλ, ἐπειδὴ ὅμως ἀσχημόνησε πρὸς τὸν Χριστό, ἔπαψε νὰ εἶναι κληρὸς του. Ἀντίθετα σαγηνεύθηκε μὲ τὴν πίστη τὸ πλῆθος τῶν ἐθνικῶν, καὶ μεταφέρθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ νὰ εἶναι μερίδα καὶ κληρὸς του. Ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλον τρόπο μπορεῖς νὰ τὸ ἐννοήσεις, ὅτι δηλαδή μαζί μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἐθνικῶν, ἔβαλαν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του καὶ τὸν ἴδιο τὸν Ἰακώβ, δηλαδή τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ. Γιατί, ἂν καὶ δὲν πίστεψε ὅλος ὁ λαὸς τοῦ Ἰακώβ, ἀλλ' ὅμως ἡ καλλονὴ ὅλου τοῦ λαοῦ ἔτρεψε σ' αὐτό, δηλαδή τὸ ὑπόλειμμα. Γιατὶ εἶναι ἐπόμενο νὰ σκεφθοῦμε, ὅτι ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων οἱ πρὸ συνετοὶ πίστεψαν στὸν Χριστό, κατανοώντας τὸ μυστήριον σχετικὰ μ' αὐτὸν καὶ ἀπὸ τὸν νόμον καὶ τοὺς προφῆτες, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶπε καὶ συγχρόνως τὰ θαύματα ποὺ ἔκανε ὁ Χριστός. Καὶ πράγματι ὁ Φίλιππος εἶπε στὸν Ναθαναήλ· «Αὐτὸς γιὰ τὸν ὁποῖο ἔγραψε ὁ Μωυσῆς στὸν

ρήκαμεν Ἰησοῦν, υἷον Ἰωσήφ, τὸν ἀπὸ Ναζαρέθ». Ἐῖτα πρὸς ταῦτα ἐκεῖνος· «Ἐκ Ναζαρέθ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι;». Ἄμα γὰρ ἀκήκοεν τὴν Ναζαρέθ, καὶ εἰς ἀρχὰς ἀνεπήδα τῆς ἐπὶ Χριστῷ γνώσεώς τε καὶ ἀκριθείας. Ταύτην εἶ-
 5 ναί φαμεν τὴν καλλονὴν Ἰακώβ. Οἱ γὰρ οὕτω διατεθέντες, καθ' ἃ καὶ αὐτὸς ὁ Ναθαναὴλ ὁ ἀληθῶς Ἰσραηλίτης, καὶ ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἦν, εἰκότως ἂν λέγοιντο καλλονὴ τοῦ Ἰακώβ, καὶ δὴ καὶ ἠγαπήσθαι παρὰ Θεοῦ, οἱ δὴ καὶ ὁμοῦ τούτοις ὑπετάχθησαν τοῖς ἀγίοις μυσταγωγοῖς

10 Στίχ 6, 7. «Ἀνέβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος. Ψάλατε τῷ Θεῷ ἡμῶν», κ.τ.λ.

Συγχορευτὰς ἀποφαίνουσιν τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀγίων ἀγγέλων τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ μίαν ὥσπερ ἀρμοσαμένους τὴν λύραν, εὐρυθμόν τε καὶ εὐῆχον ἀνακρούειν μέλος, χαίρον-
 15 τας ὅτι τὴν καθ' ἡμᾶς πληρώσας οἰκονομίαν ἀνέβη πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν, ἀπαρχή τις ὥσπερ ἀνθρωπότητος γεγωνῶς ἀνανεωθείσης εἰς ἀφθαρσίαν· καὶ τοῦτο γὰρ ἐν Χριστῷ πεπλουτήκαμεν. Ψάλατε δὴ οὖν, φησί, καὶ ἔτι ψάλατε, καὶ ἀκατάληκτον ποιεῖσθε τὴν ὑμνωδίαν.
 20 «Ἀνέβη γὰρ ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, καὶ ὁ Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος», οὐχ ἕτερος ὢν ὁ Θεός, καὶ ἕτερος Κύριος, ἀλλ' εἷς τε καὶ ὁ αὐτὸς ἔψεται γὰρ πάντως τῷ εἶναι Θεὸν ἢ τῆς κυριότητος δόξα, καθάπερ ἀμέλει καὶ τῷ κατὰ φύσιν ὄντι Κυρίῳ, τὸ εἶναι Θεόν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀλαλαγμοῦ ποιεῖται
 25 μνήμην καὶ σάλπιγγος φωνῆς, εἰς ἐννοίας ἄνμμεν τοιαύτας οἱ τὰ Χριστοῦ φρονοῦντες καὶ λέγοντες. Ἀνέβη μὲν γὰρ ἐν τοῖς οὐρανοῖς νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν, ἀλλ' ἦν τοῖς ἐν οὐρανῷ πνεύμασιν θέαμα ξένον

88. Ἰω. 1, 45.

89. Ἰω. 1, 46.

90. Ἰω. 1, 47.

91. Ἐβρ. 9, 24.

νόμο και οί προφήτες, βρήκαμε τὸν Ἰησοῦ, τὸν υἱὸ τοῦ Ἰωσήφ ἀπὸ τῆ Ναζαρέτ»⁸⁸. Καὶ ἐκεῖνος ρώτησε· «Ἀπὸ τῆ Ναζαρέτ μπορεῖ νὰ προέλθει κανένα καλό;»⁸⁹. Γιατὶ μόλις ἄκουσε τὴν Ναζαρέτ, ἀμέσως μεταπήδησε μὲ τὸ νοῦ του στὶς ἀρχὲς τῆς γνώσης καὶ ἐξακρίβωσης σχετικὰ μὲ τὸν Χριστό. Αὐτὴ λέμε ὅτι εἶναι ἡ καλλονὴ τοῦ Ἰακώβ. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ ἔδειξαν τέτοιες διαθέσεις, ὅμοιες μὲ αὐτὲς τοῦ Ναθαναήλ, τοῦ ἀληθινοῦ Ἰσραηλίτη, καὶ στὸν ὁποῖο δὲν ὑπῆρχε δόλος⁹⁰, εὐλογα θὰ μπορούσαν νὰ ὀνομάζονται καλλονὴ τοῦ Ἰακώβ, καὶ μάλιστα νὰ ἀγαπῶνται ἀπὸ τὸν Θεό, οἱ ὁποῖοι βέβαια μαζὶ μὲ αὐτοὺς ὑποτάχθηκαν στοὺς ἀγίους μυσταγωγούς (διδασκάλους).

Στίχ. 6, 7. «Ἀνέβηκε ὁ Θεὸς μέσα σὲ ἀλαλαγμούς, ὁ Κύριος μέσα σὲ ἤχους σάλπιγγας. Ψάλατε στὸν Θεό μας», κ.τ.λ.

Παρουσιάζουν συγχορευτὲς τῶν ἀγίων ἀγγέλων ποὺ εἶναι στοὺς οὐρανοὺς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ σὰν νὰ προσάρμοσαν μία λύρα νὰ ἀνακρούει εὐρυθμο καὶ εὐῆχο μέλος, χαρούμενοι γιατί ἐκπλήρωσε τὴν ἀποστολὴ του σὲ μᾶς, ἀνέβηκε στὸν οὐράνιο Πατέρα του καὶ Θεόν, ἀφοῦ ἔγινε κατὰ κάποιον τρόπο ἀρχὴ τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ ὁποία ἀνανεώθηκε σὲ ἀθανασία. Γιατὶ καὶ αὐτὸ τὸ ἀποκτήσαμε μὲ τὸν Χριστό. Ψάλατε λοιπόν, λέγει, καὶ πάλι ψάλατε, καὶ κάνετε ἀκατάπαυστη τὴν ὑμνωδία. «Γιατὶ ὁ Θεὸς ἀνέβηκε στὸν οὐρανὸ μέσα σὲ ἀλαλαγμούς, καὶ ὁ Κύριος μέσα σὲ ἤχους σάλπιγγας», χωρὶς νὰ εἶναι ἄλλος ὁ Θεὸς καὶ ἄλλος ὁ Κύριος, ἀλλὰ ἓνας καὶ ὁ ἴδιος. Γιατὶ θὰ ἀκολουθήσει ὅπωςδήποτε τὸ ὅτι εἶναι Θεός, καὶ ἡ δόξα τῆς κυριότητος, ὅπως βέβαια καὶ αὐτὸν ποὺ εἶναι κατὰ φύσιν Κύριος ἀκολουθεῖ τὸ ὅτι εἶναι Θεός. Ἐπειδὴ ὅμως ἀναφέρει καὶ ἀλαλαγμὸ καὶ φωνὴ σάλπιγγας, ἀναγῶμαστε σὲ τέτοιες σκέψεις ὅσοι πιστεύουμε στὸν Χριστό καὶ λέμε· Ἀνέβηκε λοιπόν τώρα στοὺς οὐρανοὺς, γιὰ νὰ ἐμφανισθεῖ στὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ γιὰ μᾶς⁹¹, ἀλλ' ὅμως γιὰ τὰ οὐράνια πνεύματα ἦταν θέαμα ἀσυνήθιστο τὸ νὰ ἐμφανίζεται

θεοπρεπεῖ δόξη διαπρέπων ἄνθρωπος, καὶ ἐν ὑπεροχαῖς ὀρώμενος ταῖς ἐπέκεινα λόγου.

Ἦν οὖν ἀναγκαῖον μυσταγωγεῖσθαι παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὰς ἄνω δυνάμεις, ὅτι Θεὸς ὢν φύσει, γέγονεν 5 ἄνθρωπος ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος Ταύτητοι καὶ προσέταπτεν αὐτοῖς αἶρειν τε τὰς ἄνω πύλας, καὶ μὴν τὸ εἰδέναί σαφῶς, τὸν ἐν εἶδει τῷ καθ' ἡμᾶς ἀναφοιτῶντα Θεὸν εἰς τὴν αὐτῷ καὶ μόνῳ πρέπουσαν καὶ οὐσιωδῶς ἐνυπάρχουσαν δόξαν Ἔφασκε γάρ, ὅτι «Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, καὶ 10 ἐπάρθητε, πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης». Ἐρομένων δὲ τῶν ἄνω πνευμάτων ἢ καὶ ἐνδοιαζόντων ὑπὸ γε τοῦ μὴ εἰδέναί σαφῶς τίς ἐστίν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης, ἐμάνθανον ὅτι Κύριος ἦν τῶν δυνάμεων, καὶ Κύριος δυνατὸς ἐν πολέμῳ. Γράφει δὲ καὶ ὁ πάνσοφος 15 Παῦλος· «Ἴνα γνωρισθῆ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἢ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ, κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων ἦν ἐποίησεν ἐν τῷ Χριστῷ». Ἐδιδάσκοντο τοίνυν ἀλαλάζειν αὐτῷ καὶ δυνάμεις αἰνοηταί, καὶ οἷά τινος σάλπιγγος ἢ χη διαπρύσιος ἢ διὰ τοῦ Πνεύματος ἀποκάλυψις 20 ἐν αὐταῖς ἦν, τὸ θαθὺ τῆς ἐνανθρωπήσεως μυστήριον ἐκκαλύπτουσα. Ἦν οὖν ἀναγκαῖον τοῖς ἄνω πνεύμασιν συναλαλάζειν τοὺς σεσωσμένους, ψάλλειν τε διηνεκῶς, καὶ ἀκατεύνεστον αὐτῷ προσάγειν τὴν ὑμνωδίαν. Πλὴν τὸ «ἀνέβη» λέγοντες, διδάσκουσιν ὅτι κατέβη. Συνιεῖς γὰρ 25 οὕτως καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλός φησι· «Τὸ δὲ “ἀνέβη”, τί ἐστίν, εἰ μὴ ὅτι καὶ κατέβη πρῶτον εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς;». Καὶ πάλιν· «Ὁ καταβάς, αὐτός ἐστιν καὶ ὁ ἀναβάς ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα».

Στίχ. 8. «Ὅτι βασιλεὺς πάσης τῆς γῆς ὁ Θεός,
30 ψάλατε συνετῶς».

Οὐκ ἐπὶ μόνῃς τῆς Ἰουδαίας Θεός τε καὶ βασιλεὺς

ἄνθρωπος μὲ δόξα πού ταιριάζει στὸν Θεό, καὶ νὰ παρουσιάζεται μὲ ἱκανότητες πού ξεπερνοῦν τὴ λογικὴ.

Ἦταν λοιπὸν ἀναγκαῖο νὰ διδαχθοῦν ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα οἱ οὐράνιες δυνάμεις, ὅτι, ἐνῶ εἶναι Θεός, ἔγινε ἄνθρωπος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ τοὺς διετάσσει νὰ ἀνοίξουν τὶς οὐράνιες πύλες, καὶ βέβαια νὰ μάθουν καθαρὰ τὸν Θεὸ πού μὲ τὴ δική μας μορφή ἐπανερχόταν στὴ δόξα πού πρέπει μόνο σ' αὐτὸν καὶ ὑπάρχει στὴν οὐσία του. Γιατὶ ἔλεγε: «Σηκῶστε τὶς πύλες, οἱ ἄρχοντές σας, καὶ σηκωθεῖτε, πύλες αἰώνιες, γιὰ νὰ περάσει ὁ βασιλιάς τῆς δόξας»⁹². Ρωτώντας τότε τὰ οὐράνια πνεύματα, ἢ καὶ διστάζοντας, ἐπειδὴ δὲν γνώριζαν καθαρὰ ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ βασιλιάς τῆς δόξας, ἔμαθαν ὅτι ἦταν ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων, καὶ Κύριος δυνατὸς στὸν πόλεμο. Γράφει ὅμως καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος «Γιὰ νὰ γίνει γνωστὴ τώρα στὶς ἀρχές καὶ τὶς ἐξουσίες ἡ πολυποίκιλη σοφία τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὸν προαιώνιο σκοπὸ, τὸν ὁποῖο πραγματοποίησε διὰ τοῦ Χριστοῦ»⁹³. Διδάσκονταν λοιπὸν νὰ φωνάζουν μὲ ἐνθουσιασμὸ σ' αὐτὸν καὶ οἱ νοερὲς δυνάμεις, καὶ σὰν ἦχος σάλπιγγας διαπεραστικὸς ἦταν γι' αὐτὲς ἡ ἀποκάλυψη πού ἔγινε ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ἀποκαλύπτοντας τὸ βαθὺ μυστήριό τῆς ἐνανθρώπησης. Ἦταν λοιπὸν ἀναγκαῖο στὰ οὐράνια πνεύματα νὰ ἀλαλάζουν μαζὶ μὲ αὐτοὺς πού εἶχαν σωθεῖ, καὶ νὰ ψάλλουν διαρκῶς καὶ νὰ προσφέρουν ἀκατάπαυστη ὑμνωδία σ' αὐτὸν. Πλὴν ὅμως λέγοντας ὅτι ἀνέβηκε, διδάσκουν ὅτι εἶχε κατεβεῖ. Ἔτσι βέβαια κατανοοῦντας το καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος, λέγει: «Τὸ ἀνέβηκε ὅμως, τί ἄλλο σημαίνει, παρὰ ὅτι προηγουμένως κατέβηκε στὰ κατώτατα μέρη τῆς γῆς»⁹⁴. Καὶ πάλι: «Αὐτὸς πού κατέβηκε, αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος πού καὶ ἀνέβηκε πρὸ πάντων ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, γιὰ νὰ γεμίσει τὰ πάντα»⁹⁵.

Στίχ. 8. «Ψάλλετε μὲ σύνεση, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι βασιλιάς ὁλόκληρης τῆς γῆς».

Ἁ Ὁ Υἱὸς δὲν ἀναγνωρίζεται ὅτι εἶναι βασιλιάς μόνο τῆς Ἰου-

94. Ἐφ. 4, 9.

95. Ἐφ. 4, 10.

ὑπάρχων ὁ Υἱὸς γνωρίζεται, ἀλλὰ γὰρ ἤδη καὶ ἐν πάσῃ τῇ
 γῆ. Ὑποδεδράμηκε γὰρ τῆς ὑπ' αὐτῷ βασιλείας τὸν ζυγὸν
 ἢ πολλή καὶ ἀμέτρητος τῶν ἐθνῶν πληθὺς τῶν ἀνὰ πᾶσαν
 ὄντων τὴν ὑπ' οὐρανόν. Ψάλατε δὴ οὖν συνετῶς, τουτέστιν
 5 ἁγιοπρεπεῖ συνέσει χρώμενοι, καὶ συνιέντες ὀρθῶς τοῦ Χρι-
 στοῦ μυστήριον· νοῦ γὰρ καὶ καρδίας δεῖται σοφῆς. Οὕτω
 γὰρ πού καὶ ὁ προφήτης φησί· «Τίς σοφός, καὶ συνήσει ταῦ-
 τα, καὶ συνετός, καὶ ἐπιγνώσεται αὐτά;»· οἶμαι δὲ δεῖν καθ'
 ἑτέραν ἔννοιαν τοῖς προκειμένοις προσβαλεῖν. Ψάλατε γὰρ
 10 δὴ καὶ δοξολογεῖτε· θεβασίλευκε γὰρ ὁ Θεὸς συνετῶς ἐπὶ
 πάντα τὰ ἔθνη. Τὸ δὲ «συνετῶς», ἀντὶ τοῦ μετὰ σοφίας καὶ
 ἀπορρήτου τινὸς οἰκονομίας. Καὶ γὰρ ἐστὶν ἀληθῶς σοφί-
 ας ἔμπλεων τὸ Χριστοῦ μυστήριον.

Στίχ. 9. «Ὁ Θεὸς κάθηται ἐπὶ θρόνου ἁγίου αὐτοῦ».

15 Θρόνον ὀνομάζει Θεοῦ τὸν οὐρανὸν ἢ θεόπνευστος
 Γραφή, καὶ οὐχ ἵνα τι νοῶμεν σωματικόν (οὐ γὰρ ἐν τάξει
 τῇ καθ' ἡμᾶς τὸ Θεῖον ἀσώματον γὰρ καὶ ἀπερινόητον παν-
 τελῶς), διὰ δὲ τοῦ θρόνου τὴν βασιλείαν ἔθος ὀνομάζειν
 αὐτῇ. Ὅταν οὖν θρόνον ἔχειν λέγηται τὸν οὐρανόν, ἰστέον
 20 ὅτι τὴν κατὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων ἀρχὴν διὰ τούτου νο-
 εῖσθαι πρέπει. Γεγόνασι δὲ θρόνος αὐτοῦ καὶ οἱ πιστεύσαν-
 τες εἰς αὐτόν, οἳ καὶ εἰσὶν ἅγιοι, ἅτε δὲ καὶ ἀπόνιψιν μὲν
 ἐσχηκότες τῶν ἡμαρτημένων, κατακεχρημένοι δὲ τὰς καρδί-
 ας τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνεργείᾳ καὶ χάριτι. Γεγόνασι
 25 δὲ οὕτω καὶ τῆς θείας φύσεως αὐτοῦ κοινωνοί. Ὅτι τοίνυν
 ἐπανεπαύσατο καὶ ἡμῖν τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ὁ μονογενὴς τοῦ
 Θεοῦ Λόγος, χαίροντες οἱ πνευματοφόροι καὶ τοῦτό φασιν
 ὅτι Κάθηται ἐπὶ θρόνου ἁγίου αὐτοῦ, τουτέστιν ἐπαναπαύε-
 ται τοῖς ἑαυτοῦ γνωρίμοις, καὶ ἔστιν ἐν ἡμῖν, καθάπερ ἀμέ-
 30 λει καὶ ἐν τοῖς ἄνω πνεύμασιν. Εἰ δὲ δὴ βούλοιτό τις διὰ
 τοῦ θρόνου τὸ ἰδρυμένον καὶ ἀκατάσειστον παντελῶς τῆς
 Χριστοῦ βασιλείας σημαίνεσθαι, συνήσει καὶ οὕτως ὀρθῶς.

δαίας, ἀλλὰ ἤδη καὶ ὅλης τῆς γῆς. Γιατὶ ἔτρεξε κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῆς βασιλείας του τὸ μεγάλο καὶ ἀμέτρητο πλῆθος τῶν ἐθνῶν ποὺ ὑπάρχουν στὴ γῆ. Ψάλατε λοιπὸν μὲ σύνεση, δηλαδή χρησιμοποιοῦντας σύνεση ποὺ ταιριάζει σὲ ἁγίους, καὶ κατανοοῦντας σωστὰ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ χρειάζεται νοῦ καὶ καρδιὰ σοφῆ. Κάπως ἔτσι βέβαια λέγει καὶ ὁ προφήτης «Ποιὸς εἶναι σοφός, καὶ θὰ τὰ κατανοήσῃ αὐτά, ὅπως καὶ συνετός, καὶ θὰ τὰ γνωρίσῃ καλά»⁹⁶. Νομίζω ὅμως ὅτι πρέπει αὐτὰ νὰ τὰ προσεγγίσουμε μὲ ἄλλη σκέψη. Ψάλατε δηλαδή καὶ δοξολογεῖτε, γιατί ὁ Θεὸς βασίλευσε σὲ ὅλα τὰ ἔθνη μὲ σύνεση. Τὸ μὲ «σύνεση», λέγεται ἀντὶ τοῦ μὲ σοφία καὶ κάποια ἀπόρρητη οἰκονομία. Γιατὶ πραγματικὰ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ εἶναι γεμᾶτο σοφία.

Στίχ. 9. «Ὁ Θεὸς κάθεται στὸν ἅγιον θρόνον του».

Θρόνον τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει ἡ θεόπνευστη Γραφὴ τὸν οὐρανὸν, καὶ ὄχι γιὰ νὰ ἐννοοῦμε κάτι σωματικὸ (γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν ἀνήκει στὴ δική μας τάξη, ἀφοῦ εἶναι ἀσώματος καὶ τελείως ἀκατανόητος), ἀλλὰ συνηθίζει αὐτὴ μὲ τὸν θρόνον νὰ ὀνομάζει τὴ βασιλεία. Ὅταν λοιπὸν λέγεται ὅτι ἔχει θρόνον τὸν οὐρανὸν, πρέπει νὰ γνωρίζουμε ὅτι μὲ αὐτὸ πρέπει νὰ ἐννοοῦμε τὴν ἀρχὴ τῶν ἁγίων ἀγγέλων. Ἔγιναν ὅμως θρόνος του καὶ ὅσοι πίστεψαν σ' αὐτόν, οἱ ὅποιοι εἶναι καὶ ἅγιοι, γιατί καὶ ἔχουν ξεπλύνει τὶς ἁμαρτίες τους, καὶ ἔχουν χρίσει τὶς καρδιές τους μὲ τὴν ἐνέργεια καὶ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτόν ἔγιναν μέτοχοι τῆς θείας φύσεώς του. Ὅτι λοιπὸν ἀναπαύθηκε καὶ σὲ μᾶς τοὺς ἐπίγειους ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ, οἱ πνευματοφόροι μὲ χαρὰ τὸ λέγουν καὶ αὐτό, ὅτι Κάθεται πάνω στὸν ἅγιον θρόνον του, δηλαδή ἀναπαύεται σ' αὐτούς ποὺ εἶναι γνωστοὶ σ' αὐτόν, καὶ βρίσκεται μέσα μας, ὅπως ἀκριβῶς καὶ στὰ οὐράνια πνεύματα. Ἐὰν ὅμως κάποιος θέλει νὰ δηλώσῃ μὲ τὸν θρόνον τὴν μονιμότητα καὶ τὸ ἐντελῶς ἀκλόνητο τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ, ἡ σκέψη του καὶ ἔτσι εἶναι σωστή. Γιατὶ ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ εἶναι αἰώ-

96. Ψαλμ. 106, 43.

Διηνεκῆς γὰρ ἡ βασιλεία Χριστοῦ, καὶ εἰς ἀτελευτήτους αἰῶνας πέμπεται· οὐ γὰρ ἔσται τέλος τῆς βασιλείας αὐτοῦ, κατὰ τὴν τοῦ ἀγγέλου φωνήν.

5 *Στίχ. 10. «Ἄρχοντες λαῶν συνήχθησαν μετὰ [τοῦ Θεοῦ] Ἀβραάμ, ὅτι τοῦ Θεοῦ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν».*

Ἐοίκασιν ἐν τούτοις ἢ τὴν ἑαυτῶν ἀνάρρησιν καταδη-
 λουῖν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, ἧγουν ὡς ἐν τάξει προφητείας
 τὴν τῶν ἐσομένων μετ' αὐτοὺς ποιμένων ἀγίων πληθύν ὑπο-
 10 μένειν. Ἄρχοντες γὰρ γεγόνασι λαῶν πρῶτοι μὲν αὐτοί,
 μετ' αὐτοὺς δὲ καὶ καθ' ἐξῆς ἕτεροι πλεῖστοί τε ὅσοι καὶ σο-
 φοί, καὶ τῆς αὐτῶν εὐσεβείας κατόπιν ἰέναι σπουδάζοντες,
 καὶ τὸ θεῖόν τε καὶ ἀγγελικὸν περιαγγέλλοντες κήρυγμα
 τοῖς ἀπανταχοῦ. Οὗτοι δὴ οὖν συνήχθησαν, τουτέστι συν-
 15 ἦλθον, ἧτοι συνέβησαν εἰς ὁμοπιστίαν τε καὶ ὁμοψυχίαν,
 προσθεῖν δ' ἂν ὅτι καὶ ταυτοέπειαν· εἰς γὰρ Κύριος, μία
 πίστις, ἐν βάπτισμα, καὶ εἷς ὁ παρὰ πάντων ἐστὶ λόγος ἐπὶ
 Χριστῶ τῶν συνιέντων ὀρθῶς τὸ ἐπ' αὐτῶ μυστήριον. Εἰ δὲ
 παρασημαίνουσί τινες καὶ παρευθύνουσι τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ'
 20 οὐδεὶς τῶν τοιούτων ἡμῖν ὁ λόγος, οἷς καὶ σύνεστιν ὁ Χρι-
 στός· καὶ οὐ πρόσφατος ὑπάρχων Θεός, ἀλλ' ἐκεῖνος αὐτὸς
 ὁ καὶ τοῦ προπάτορος Ἀβραάμ. Οὕτω συνήχθησαν οἱ ἄρ-
 χοντες, οἱ περὶ ὧν ἀρτίως γέγονεν ἡμῖν ὁ λόγος, μετὰ τοῦ
 Θεοῦ Ἀβραάμ.

25 Ὅτι δὲ γεγόνασιν ἐπίσημοι καὶ ἀπόβλεπτοι τοῖς ἀπαν-
 ταχοῦ, Χριστοῦ νέμοντος αὐτοῖς τὸ εἶναι τοιούτους, διασα-
 φοῦσι λέγοντες, ὅτι «Τοῦ Θεοῦ οἱ κραταιοί», τουτέστιν οἱ
 πνευματικὴν ἔχοντες εὐανδρίαν, οἱ εὐσθενέστατοι μαχηταί,
 οἱ ταῖς τοῦ διαβόλου δυστροπίαις ἀντιπαττόμενοι, καὶ ταῖς
 30 τῶν φλυαρούντων κενοφωνίαις ἀντανιστάμενοι, τῆς γῆς
 σφόδρα ἐπήρθησαν· τουτέστιν οὐ χθαμαλοὶ καὶ ἄσημοι καὶ

νια καὶ παρατείνεται στους ἀτελείωτους αἰῶνες, ἀφοῦ δὲν θὰ ὑπάρξει τέλος τῆς βασιλείας του, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ ἀγγέλου^{96α}.

Στίχ. 10. « Οἱ ἄρχοντες τῶν λαῶν συγκεντρώθηκαν μαζί με τὸν Θεὸ τοῦ Ἀβραάμ, γιατί οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς ἀννυψώθηκαν πάρα πολύ».

Μὲ αὐτὰ οἱ θεσπέσιοι μαθητὲς φαίνονται ἢ ὅτι δηλώνουν τὴν ἀνάδειξή τους, ἢ βέβαια ὅτι τὴ θέση τῆς προφητείας μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς θὰ τὴν διαδεχθεῖ τὸ πλῆθος τῶν ἁγίων ποιμένων ποὺ θὰ ἔρθουν. Γιατὶ ἄρχοντες τῶν λαῶν ἔγιναν πρῶτοι βέβαια αὐτοί, μετὰ ὅμως ἀπὸ αὐτοὺς καὶ στὸ ἐξῆς πάρα πολλοὶ καὶ σοφοί, οἱ ὁποῖοι φροντίζουν νὰ βαδίσουν στὰ ἴχνη τῆς εὐσέδειάς τους, διαδίδοντας παντοῦ τὸ ἀγγελικὸ κήρυγμα. Αὐτοὶ λοιπὸν συγκεντρώθηκαν, δηλαδή συνῆλθαν, ἤτοι συμφώνησαν σὲ ὁμοπιστία καὶ ὁμοψυχία, καὶ θὰ μπορούσα νὰ προσθέσω καὶ σὲ ταυτολογία. Γιατὶ ἓνας Κύριος ὑπάρχει, μία πίστη, ἓνα βάπτισμα⁹⁷, καὶ ἓνας εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὸν Χριστὸ ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς ποὺ κατανοοῦν σωστὰ τὸ μυστήριό του. Ἐὰν ὅμως κάποιοι παραποιοῦν καὶ παραχαράσσουν τὴν ἀλήθεια, δὲν γίνεται κανένας λόγος γι' αὐτοὺς ἀπὸ ἐμᾶς στους ὁποίους καὶ ὑπάρχει μέσα ὁ Χριστός. Καὶ δὲν εἶναι αὐτὸς πρόσφατος Θεός, ἀλλ' εἶναι ὁ ἴδιος ἐκεῖνος ποὺ ἦταν Θεὸς καὶ τοῦ προπάτορα Ἀβραάμ. Ἔτσι συγκεντρώθηκαν οἱ ἄρχοντες, αὐτοὶ γιὰ τοὺς ὁποίους ἔγινε ἀπὸ ἐμᾶς λόγος πρὶν ἀπὸ λίγο, μαζί με τὸν Θεὸ τοῦ Ἀβραάμ.

Ἦταν ὅμως ἔγιναν ἐπιφανεῖς καὶ περιβλεπτοὶ στους κατοίκους ὅλης τῆς γῆς, γιατί ὁ Χριστὸς τοὺς χάρισε τὸ νὰ εἶναι τέτοιοι, τὸ διευκρινίζουν λέγοντας, «οἱ ἰσχυροὶ τοῦ Θεοῦ», δηλαδή ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν πνευματικὴ γενναιότητα, οἱ πιὸ ρωμαλαῖοι μαχητὲς, οἱ ὁποῖοι προβάλλοντας ἀντίσταση στὶς δυστροπίες τοῦ διαβόλου καὶ ἀντιδρώντας στὶς ματαιολογίες αὐτῶν ποὺ φλυαροῦν, ἔχουν ὑψωθεῖ πάρα πολὺ ἀπὸ τὴ γῆ. Δηλαδή δὲν πρέπει νὰ θεω-

97. Ἐφ. 4, 5.

ἀπερομιμένοι νοηθεῖεν ἄν, ἀλλ' οἷον ὑψοῦ βεβηκότες κατὰ ἀρετὴν, καὶ ἀνωκισμένην ἔχοντες ζωὴν, καὶ οὐ βάσιμον τοῖς πολλοῖς. Ἡ τάχα που καὶ τὸ ἐπῆρθαι λέγειν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς γῆς, κατασημαίνειεν τὸ νοῦν ἔχειν αὐτοὺς οὐ τοῖς 5 ἐπιγείοις ἐμπεπηγότα πράγμασιν, ἀλλ' ὑπερορῶντα τῶν σαρκικῶν, καὶ ἄνω βλέποντα, διὰ τοι τὸ βούλεσθαι δογματικῆς εὐτεχνίας καὶ πρακτικῆς ἀστειότητος εἰς λῆξιν ἐλθεῖν.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΖ΄.

10 **Στίχ. 2.** «Μέγας Κύριος, καὶ αἰνετὸς σφόδρα ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἐν ὄρει ἀγίῳ αὐτοῦ».

Μέγας δὲ κυρίως, ἅτε δὴ καὶ ἐκ μεγάλου γεγεννημένος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός Ἐφη γάρ, ὅτι «Ὁ Πατὴρ ὃς δέδωκεν μοι, πάντων μείζων ἐστίν». Εἰ γὰρ κεχώρηκεν καθ' ἐτέ- 15 ρων ἢ κλησῖς, καὶ τινες εἴρηνται μεγάλοι καὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς πνευμάτων, καὶ τῶν ἐπὶ γῆς, ἀλλ' οὖν κατὰ μέθεξιν καὶ μίμησιν τοῦ κυρίως τε καὶ ἀληθῶς καὶ φύσει μεγάλου, κεκερδάκασιν καὶ αὐτοὶ τὴν ἐπωνυμίαν. Οὐκέτι ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν μόνον μέγας ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ ἡγια- 20 σμένον, ἡγουν τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ τὸ ὑψηλὸν τῶν περὶ Θεοῦ δογμάτων.

Στίχ. 3. «Εὐρίζων ἀγαλλιάματι πάσης τῆς γῆς, ὄρη Σιών τὰ πλευρὰ τοῦ βορρᾶ».

Καὶ ἀγαλλίαμα δὲ τυγχάνει πάσης τῆς γῆς. Οὕτω δὴ 25 αὐτὸν ἐτέρωθί που κατωνόμασε λέγων ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· «Τὸ ἀγαλλιάμά μου, λύτρωσαί με ἀπὸ τῶν κυκλωσάντων με». Εὐφροσύνη γὰρ καὶ ἀγαλλίαμα, καὶ τῆς ἀνωτάτω θυμηδίας ὑπόθεσις τοῖς ἀνὰ πᾶσαν ἐστὶν τὴν γῆν Χριστός, πᾶσαν ἡμῖν κατήφειαν ἐξιστάς καὶ περιστέλλων τὸ δάκρυ-

ροῦνται ταπεινοὶ καὶ ἀσήμαντοι καὶ παραπεταμένοι, ἀλλὰ ὅτι κατὰ κάποιον τρόπο ἔχουν ἀνεβεῖ σὲ ὕψος ὡς πρὸς τὴν ἀρετή, καὶ ἔχουν ἀνώτερη ζωὴ, πού δὲν μποροῦν νὰ τὴ φτάσουν οἱ πολλοί. Ἦ ἴσως, λέγοντας ὅτι ἀνυψώθηκαν αὐτοὶ ἀπὸ τὴ γῆ, νὰ θέλει νὰ δηλώσει, ὅτι ἔχουν τὸν νοῦ ὄχι προσκολλημένο στὰ ἐπίγεια πράγματα, ἀλλὰ τέτοιον πού παραβλέπει τὰ σαρκικά καὶ βλέπει πρὸς τὰ οὐράνια, ἐπειδὴ θέλει νὰ φτάσει στὸ τέλος τῆς δογματικῆς σοφιολογίας καὶ τῆς πρακτικῆς μόρφωσης.

ΨΑΛΜΟΣ 47ος

Στίχ. 2. «Ὁ Κύριος εἶναι μέγας καὶ ἄξιος νὰ ὑμνεῖται πολὺ στὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ μας, στὸ ἅγιο ὄρος του».

Εἶναι μέγας κυρίως, γιατί γεννήθηκε ἀπὸ τὸν μέγало Θεὸ καὶ Πατέρα. Γιατί εἶπε· «ὁ Πατέρας πού μου τὰ ἔδωσε, εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ ὅλους»⁹⁸. Γιατί, ἂν καὶ ἡ κλήση προχώρησε καὶ σὲ ἄλλους, καὶ μερικοὶ ὀνομάσθηκαν μεγάλοι καὶ ἀπὸ τὰ οὐράνια πνεύματα, καὶ ἀπὸ τὰ ἐπίγεια, ὥστόσο τὴν ὀνομασία τοῦ μεγάλου τὴν κέρδησαν καὶ αὐτοὶ μὲ τὴ μέθεξιν καὶ μίμηση ἐκείνου πού εἶναι κυριολεκτικὰ καὶ πραγματικὰ καὶ ἀπὸ τὴ φύση του μέγας. Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι πιά μέγας μόνο στὴν Ἰουδαία, ἀλλὰ καὶ στὸ ὄρος τὸ ἁγιασμένο, δηλαδή στὴν Ἐκκλησία, ἡ ὁποία κατέχει τὰ ὑψηλά γιὰ τὸ Θεὸ δόγματα.

Στίχ. 3. «Τὰ ὄρη τῆς Σιών εἶναι ἀκλόνητο ἀγαλλίαμα ὅλης τῆς γῆς, καὶ ἰδίως τὰ βόρεια πλευρά του».

Καὶ εἶναι ἀγαλλίαμα ὅλης τῆς γῆς. Ἔτσι δηλαδή τὸν ὀνόμασε κάποιος ἄλλοῦ ὁ θεοσέσιος Δαβίδ, λέγοντας «Σὺ τὸ ἀγαλλιάμα μου, γλύτωσέ με ἀπὸ αὐτοὺς πού μὲ περικύκλωσαν»⁹⁹. Γιατί εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίαση καὶ αἰτία τῆς οὐράνιας ψυχικῆς ἡδονῆς στοὺς κατοίκους ὅλης τῆς γῆς εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος διώχνει κάθε κατήφειά μας, καὶ σταματᾷ τὸ δάκρυ, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια

99. Ψαλμ. 31, 7.

ον, κατά γε τὴν Ἑσαίου φωνήν. Ἔφη γάρ, ὅτι «Κατέπινεν ὁ θάνατος ἰσχύσας, καὶ πάλιν ἀφεΐλεν ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου». Καὶ ὅπως ἀγαλλίαμα τυγχάνει πάσης τῆς γῆς, σαφῶς εἴρηται.

5 Ἐπισημήνασθαι δὲ ἀναγκαῖον, ὅτι καὶ ὁ νόμος ὁ διὰ Μωσέως ἀμνὸν ἐκέλευε σφάζεσθαι ἐκ πλαγίων τοῦ θυσιαστηρίου βλέποντα πρὸς βορρᾶν, ὑποδηλοῦντος τοῦ τύπου ὅτι ... γῆν ὁ Χριστὸς εἰς τὰ βόρρεια τῆς οἰκουμένης τετράψεται μέρη, καὶ ἐπ' αὐτὰ χωρήσει λοιπὸν, καὶ αὐτοῖς χαρι-
10 εῖται τὴν ἐποπτεῖαν, κατά γε τὸ ἐν Ψαλμοῖς εἰρημένον· «Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν πένητα ἀποβλέπουσιν».

Στίχ. 4. «Ὁ Θεὸς ἐν ταῖς βάρεσιν αὐτῆς γινώσκειται».

Νοήσεις δὲ καὶ οὕτως Βάρεις ὠνομάσθαι φαμὲν τοὺς ἐπισήμους μάλιστα τῶν πύργων, οἵπερ ἂν εἶεν ἐν τειχῶν
15 περιβολαῖς. Οὐδὲν οὖν ἄρα ἀπεικός, ἅτε δὴ πόλεως ἅπαξ τῆς Ἐκκλησίας ὠνομασμένης, βάρεις αὐτῆς εἶναι λέγειν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ἧγουν τοὺς καθάπαξ κατὰ καιροὺς τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν διδασκάλους καὶ μυσταγωγούς. Οὗτοι πύργων δίκην ὑπερανέστηκασιν τῶν ἄλλων,
20 καὶ εἰσὶν ἐπισημότεροι, καὶ οἷον ἔρεισμα τοῦ παντὸς τῆς Ἐκκλησίας σώματος. Ἐν ταύταις δὴ οὖν ταῖς βάρεσιν, πᾶς ὅστις ἐστὶν εἰς εὐσθένειαν, ἐπιγινώσκειται Χριστός, ὅταν ἀντιλαμβάνηται αὐτῆς, δῆλον δὲ ὅτι τῆς Ἐκκλησίας... ἀνωτάτω διανέμων αἰεὶ τοῖς προεστηκόσιν αὐτῆς καὶ δὴ καὶ
25 ἀμείνους ἀποφαίνων αἰεὶ πανταχοῦ τῶν ἀνθεστηκότων. Δῆλον ἂν εἴη δήπουθεν παντὸς ἀξιῶν λόγου τὴν Ἐκκλησίαν. Ἰστέον γε μὴν κάκεινο πρὸς τούτῳ· βάρεις γὰρ εἶναι λέγουσιν οὐ τοὺς ἐν τοῖς τείχεσι πύργους μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ
30 τινα τῶν πλοίων εὖ καὶ ἐντέχνως διηρητισμένα. Παρεικαστέον δὲ πάλιν καὶ τούτοις αὐτοῖς τὰς τῶν ἁγίων κεφαλὰς, διὰ τοι τὸ πανταχοῦ μονονουχί διαπλεῖν καὶ τὸν τῆς εὐσε-

1. Ἑσ. 25, 8.

2. Λευϊτ. 1, 11.

3. Ψαλμ. 10, 4.

τοῦ Ἡσαΐα. Γιατὶ εἶπε· «Ὁ θάνατος ὑπερισχύοντας κατάπινε πολλούς· καὶ πάλι ὅμως ὁ Θεὸς ἀφήρεσε κάθε δάκρυ ἀπὸ ὅλα τὰ πρόσωπα»¹. Καὶ μὲ ποιὸν τρόπο εἶναι ἀγαλλίαμα ὅλης τῆς γῆς, ἔχει εἰπωθεῖ μὲ σαφήνεια.

Εἶναι ὅμως ἀναγκαῖο νὰ ἐπισημανθεῖ, ὅτι καὶ ὁ νόμος τοῦ Μωϋσῆ διέταξε νὰ σφάζεται ἀρνὶ στὰ πλάγια τοῦ θυσιαστηρίου ποὺ βλέπουν πρὸς βορρᾶ², ὑποδηλώνοντας ὅτι ὅταν θὰ ἔρθει ὁ Χριστὸς στὴ γῆ θὰ στραφεῖ στὰ βόρεια μέρη τῆς οἰκουμένης, καὶ σ' αὐτὰ θὰ περπατήσῃ στὴ συνέχεια, καὶ θὰ χαρίσῃ σ' αὐτοὺς τὴν ἐποπτεία, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ στοὺς Ψαλμοὺς· «Τὰ μάτια του βλέπουν διαρκῶς πρὸς τὸν φτωχό»³.

Στίχ. 4. «Ὁ Θεὸς γίνεται γνωστὸς τοὺς πύργους τῆς».

Αὐτὸ νὰ τὸ νοήσῃς καὶ ὡς ἐξῆς· Βάρεις λέμε ὅτι ὀνομάζονται οἱ πῖο διαπρεπεῖς πύργοι, οἱ ὅποιοι συμβαίνει νὰ περιβάλλονται ἀπὸ τείχη. Ἄρα λοιπὸν δὲν εἶναι καθόλου ἀταίριαστο, ἐφόσον ἡ Ἐκκλησία ἔχει ὀνομασθεῖ πόλη, νὰ ὀνομάζουμε βάρεις (πύργους) αὐτῆς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, δηλαδή αὐτοὺς ποὺ κάθε φορὰ κατὰ καιροὺς διετέλεσαν διδάσκαλοι καὶ μυσταγωγοὶ τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν. Αὐτοὶ σὰν ἄλλοι πύργοι ξεχώρισαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, καὶ εἶναι διασημότεροι, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο στήριγμα ὀλοκλήρου τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Σ' αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς πύργους καθένας ποὺ εἶναι ρωμαλαῖος, τὸ γνωρίζει ὁ Χριστὸς, ὅταν βοηθᾷ αὐτήν, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία ... τὴν ἀνώτατη ἀπονέμοντας πάντοτε βοήθεια σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι προκαθήμενοί τῆς, καὶ μάλιστα τοὺς ἀναδεικνύει πάντοτε ἀνώτερους ἐκείνων ποὺ προβάλλουν ἀντίσταση παντοῦ. Εἶναι δηλαδή φανερὸ ὅτι ὅπουδήποτε ἀναδεικνύει τὴν Ἐκκλησία ἄξια κάθε λόγου. Πρέπει ὅμως μαζὶ μὲ αὐτὸ νὰ γνωρίζουμε καὶ ἐκεῖνο· Ὅτι δηλαδή βάρεις εἶναι, λένε, ὄχι μόνο οἱ πύργοι τῶν τειχῶν, ἀλλὰ καὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ πλοῖα ποὺ εἶναι καλὰ καὶ μὲ πολλὴ τέχνη κατασκευασμένα. Πρέπει ὅμως καὶ πάλι νὰ παρομοιάσουμε μὲ αὐτὰ τὶς κεφαλὲς τῶν ἁγίων, ἐπειδὴ πλέοντας πηγαίνουν παντοῦ

βείας φόρτον διακομίζειν τοῖς ἀπανταχοῦ· ὁποῖός τις ἦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ἀπὸ Ἱερουσαλήμ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ διατρέχων καὶ κηρύσσων τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. Ἐφη δέ πον καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβίδ, ἐν τῇ πλατεία καὶ εὐρυχωρῶν θαλάσση πλοῖα τε διαπορεύεσθαι· καὶ μὴν καὶ δράκοντα τὸν πεπλασμένον εἰς τὸ ἐμπαίζεσθαι· πλοῖα .. ἱερῶν κηρυγμάτων διακομιστάς· δράκοντά τε τὸν ἐφεδρεύοντα αὐτοῖς Σατανᾶν, ὃν καὶ νενικήκασιν οἱ πλοῖα χρηματίζοντες ἅγιοι, ἀντίληψιν αὐτοῖς τὴν ἀποχρῶσαν εἰς σωτηρίαν νέμοντος τοῦ Χριστοῦ. Τὰ δ' ἄλλα τῷ πρώτῳ ὁμοίως

Στίχ 8. «Συντρίψεις πλοῖα Θαρσεῖς».

Θαρσεῖς θαλάσσης· λέγεται δὲ μέρος τῆς Αἰθιοπίας. Καὶ Ταρσὸς ἡ πόλις παρὰ Ἰωνᾶ Θαρσεῖς καλεῖται.

Στίχ 9. «Καθάπερ ἠκούσαμεν, οὕτω καὶ εἶδομεν, ἐν πόλει Κυρίου τῶν δυνάμεων, ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδώρου.) Συνέδραμον μὲν ὡς πολεμήσοντες οἱ τῆς Ἐκκλησίας ἐχθροί, θεασάμενοι δὲ τῆς πολεμουμένης τὸ ἅμαχον κατεπλάγησαν, καὶ τοῦ πολεμεῖν καὶ βάλλειν πανσάμενοι, βοῶσι· «Καθάπερ ἠκούσαμεν, οὕτω καὶ εἶδομεν»· τὰς γὰρ περὶ αὐτῆς προρρήσεις οὐ βουλόμενοι δέχεσθαι, δι' ἑαυτῶν ἐθεασάμεθα τὴν ἐκείνων ἀλήθειαν. Πῶς δὲ λέγειν ἐδύναντο, «Ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν», μὴ πιστοὶ γεγονότες; Οἱ γὰρ Θεόν τε ὁμοῦ καὶ τῶν δυνάμεων Κύριον ὁμολογοῦντες ὑπάρχειν αὐτόν, ἰδρυμένην πάντως πον τὴν πίστιν ἐν ἑαυτοῖς ἔχειν σημαίνουσι. Ποῦ δὲ τὴν ἐπαγγελίαν εἶδον πληρωθεῖσαν, ἧ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἧτις ἐστὶν πόλις τοῦ Θεοῦ; Ὅσον διὰ τῆς πίστεως ἀκούομεν Θεοῦ, ταῦτα διὰ τοῦ καθαροῦ βίου γινώσκομεν πεπιστευμένως, τὰς ἀποδείξεις διὰ τῆς ἀπαθείας λαμβάνοντες Δείξας τῶν πολεμίων τὴν μεταβολήν, προλέγει λοιπὸν ὁποίοις

καὶ μεταφέρουν τὸ φορτίο τῆς πίστεως σὲ ὅλους ὅπου κι ἂν βρίσκονται. Ἐνας τέτοιος ἦταν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ὁ ὁποῖος ἔτρεχε ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ μέχρι τὸ Ἰλλυρικό, καὶ κήρυττε τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ εἶπε κάπου, ὅτι τὴν πλατεῖα καὶ εὐρύχωρη θάλασσα τὴν διασχίζουν πλοῖα, ἀλλὰ καὶ δράκος πού εἶναι πλασμένος νὰ τὴν ἐμπαίξει⁴. Τὰ πλοῖα (συμβολίζουν) αὐτοὺς πού μεταφέρουν τὰ ἱερὰ κηρύγματα, καὶ ὁ δράκος τὸν Σατανᾶ, ὁ ὁποῖος στήνει ἐνέδρα σ' αὐτούς, τὸν ὁποῖο καὶ ἔχουν νικήσει οἱ ἅγιοι πού συμβολίζουν τὰ πλοῖα, ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς τοὺς παρέχει τὴν ἀπαραίτητη βοήθεια γιὰ νὰ σωθοῦν. Καὶ τὰ ἄλλα κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο μὲ τὸν πρῶτο.

Στίχ. 8. «Θὰ καταστρέψεις τὰ πλοῖα τῆς Ταρσοῦ».

Θαρσεῖς τῆς θάλασσας· ἔτσι λέγεται μέρος τῆς Αἰθιοπίας. Καὶ ἡ πόλη Ταρσὸς στὸν Ἰωνᾶ ὀνομάζεται Θαρσεῖς.

Στίχ. 9. «Ὅπως ἀκούσαμε, ἔτσι καὶ εἶδαμε, στὴν πόλη τοῦ Κυρίου τῶν δυνάμεων, στὴν πόλη τοῦ Θεοῦ μας.

(Κυρίλλου καὶ Θεοδώρου). Ἐτρεξαν βέβαια μαζί γιὰ νὰ πολεμήσουν τὴν Ἐκκλησία οἱ ἐχθροὶ της, ἀλλὰ βλέποντας ὅτι ἡ πόλη πού πολεμοῦσαν ἦταν φιλήσυχη κυριεύθηκαν ἀπὸ ἐκπληξη, καὶ σταματώντας νὰ τὴν πολεμοῦν καὶ νὰ τὴν πολιορκοῦν, φώναξαν «Ὅπως ἀκούσαμε, ἔτσι καὶ διαπιστώσαμε». Ἐπειδὴ δηλαδή δὲν θέλαμε νὰ δεχθοῦμε ὅσα λέγονταν γι' αὐτήν, εἶδαμε οἱ ἴδιοι τὴν ἀλήθεια ἐκείνων. Πῶς ὅμως μπορούσαν νὰ λένε, «Στὴν πόλη τοῦ Θεοῦ μας», ἀφοῦ δὲν εἶχαν πιστέψει; Γιατὶ αὐτοὶ πού ὁμολογοῦν ὅτι ὑπάρχει Θεὸς καὶ εἶναι Κύριος τῶν δυνάμεων, δείχνουν ὅπωςδήποτε ὅτι ἔχουν ἐδραιωμένη τὴν πίστη μέσα τους. Καὶ πού εἶδαν ὅτι ἐκπληρώθηκε ἡ ὑπόσχεση, ἂν ὄχι στὴν Ἐκκλησία, ἢ ὁποῖα εἶναι πόλη τοῦ Θεοῦ; Ὅσα ἀκοῦμε μὲ τὴν πίστη στὸν Θεό, αὐτὰ γνωρίζουμε ὅτι πιστεύονται μὲ τὸν καθαρὸ βίο, παίρνοντας τὶς ἀποδείξεις ἀπὸ τὴν ἀπάθεια. Ἀφοῦ ἔδειξε τὴ μεταβολὴ τῶν ἐχθρῶν, προλέγει στὴ συνέχεια ποιούς λόγους θὰ

χρήσονται λόγοις οἱ τῆς σωτηρίας τετυχηκότες ὑμνοῦντες τὸν εὐεργέτην.

Στίχ. 10. «Ὑπελάβομεν, ὁ Θεός, τὸ ἔλεός σου ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ σου», κ.τ.λ.

5 Τὸ «ὑπελάβομεν» ἐν τούτοις ἢ ἐκκληπτέον ἀντὶ τοῦ Εἰκάσαμεν, ἐνενοήσαμεν, ἢ διετέθημεν βεβαίως ἀραρότως, ὅτι τὸ ἔλεός σου πάντῃ τε καὶ πάντως ὑπάρξει τοῖς ἐν μέσῳ γε γονόσι τοῦ ναοῦ. Οὐ γάρ τοί φαμεν τοῖς ἀπίστοις ὅτι ἢ τῶν παρὰ Θεοῦ χαρισμάτων ἐκνεμηθήσεται μέθεξις, ἀλλὰ
10 τοῖς ἤδη πιστεύουσιν. Εἴρηται γὰρ τοῖς ἀρχαιοτέροις, ὅτι «Τὸ Πνεῦμά μου ἐφέστηκεν ἐν μέσῳ ὑμῶν, θαρσεῖτε». Ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς πρὸ τούτου, ὅτι «Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς, οὐ σαλευθήσεται».

15 Στίχ. 11. «Κατὰ τὸ ὄνομά σου, ὁ Θεός, οὕτω καὶ ἡ αἴνεσίς σου ἐπὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς».

«Ὄνομα» τὴν δόξαν ἔθος τῇ θείᾳ λέγειν Γραφῇ, ἔπεσθαι δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ δόξῃ τὴν περὶ αὐτοῦ φησιν εὐφημίαν, ἀναλόγως τε καὶ εἰκότως ὑμνεῖται γὰρ πρὸς ἀπάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ ὕψος τῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ. Τί γὰρ δὴ
20 καὶ φαμεν ὑμνοῦντες αὐτόν; «Ὁ Θεός, τίς ὁμοιωθήσεται σοι;», καὶ «Τίς Θεὸς μέγας, ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν;». «Σοὶ εἰσιν οἱ οὐρανοί, καὶ σὴ ἐστὶν ἡ γῆ· τὴν οἰκουμένην καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς σὺ ἐθεμελίωσας». «Σὴ ἐστὶν ἡ ἡμέρα, καὶ σὴ ἐστὶν ἡ νύξ· σὺ κατηρτίσω ἥλιον καὶ σελήνην». Καὶ ἀπλῶς ὡς
25 Θεὸν τῶν ὄλων καὶ Κύριον ὑμνολογοῦμεν αὐτόν. «Δικαιοσύνης πλήρης ἡ δεξιὰ σου». Θεθαυμάκασιν μὲν τὴν αἴνεσιν τοῦ ἐπὶ πάντα Θεοῦ τὴν ἐξ ἀπάσης αὐτῷ γινομένην τῆς γῆς, ὡς ἀναλόγως ἔχουσιν τῇ αὐτοῦ δόξῃ καὶ ὑπεροχῇ. Θαυμάζουσι δὲ καὶ ἕτερόν τι πρὸς τούτοις τὴν γὰρ τοι τοῦ
30 Θεοῦ καὶ Πατρὸς δεξιὰν πλήρη φασὶν εἶναι δικαιοσύνης,

χρησιμοποιοῦν αὐτοὶ ποὺ ἐπέτυχαν τὴν σωτηρία ὑμνώντας τὸν εὐεργέτη.

Στίχ. 10. «Κατανοήσαμε, Θεέ μου, ὅτι τὸ ἔλεός σου
θα ὑπάρξει μέσα στὸν ναὸ σου», κ.τ.λ.

Τὸ «ὑπελάβαμε» πρέπει νὰ τὸ ἐκλάβουμε ἢ ἀντὶ τοῦ ὑποθέσαμε, κατανοήσαμε, ἢ ὅτι σχηματίσαμε τὴ σταθερὴ καὶ ἀκλόνητη πεποίθηση, ὅτι τὸ ἔλεός σου θα ὑπάρχει ὅπωςδήποτε σ' αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται μέσα στὸν ναὸ σου. Γιατὶ δὲν λέμε βέβαια, ὅτι ἡ μέθεξι στὰ χαρίσματα ποὺ δίνονται ἀπὸ τὸν Θεὸ θα δοθεῖ στοὺς ἀπίστους, ἀλλὰ σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἤδη πιστέψει. Γιατὶ ἔχει εἰπωθεῖ στοὺς παλαιότερους· «Τὸ Πνεῦμα μου βρίσκεται ἀνάμεσά σας, ἔχετε θάρρος»⁷. Παρόμοια καὶ στοὺς πρὶν ἀπὸ αὐτό· «Ὁ Θεὸς εἶναι μέσα σ' αὐτήν, καὶ δὲν θα σαλευθεῖ»⁶.

Στίχ. 11. «Ὅπως τὸ ὄνομά σου, Θεέ, ἔτσι καὶ ἡ δοξολογία
σου ἀντηγεῖ στὰ πέρατα τῆς γῆς».

«Ὄνομα» ἡ ἀγία Γραφὴ συνηθίζει νὰ ὀνομάζει τὴ δόξα, καὶ ἀκολουθεῖ, λέγει, τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ ὁ ἔπαινος, ποὺ εἶναι ἀνάλογος καὶ εὐλογος. Γιατὶ ὑμνεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς ἀνάλογα μὲ τὸ ὕψος τῆς ὑπεροχῆς του. Πράγματι, τί λέμε ὅταν τὸν ὑμνοῦμε; «Θεέ, ποιὸς μπορεῖ νὰ γίνεῖ ὅμοιος μὲ σένα;»⁷, καί, «Ποιὸς Θεὸς εἶναι μέγας, ὅσο ὁ Θεὸς μας;»⁸. «Δικοὶ σου εἶναι οἱ οὐρανοί, δική σου καὶ ἡ γῆ. Τὴν οἰκουμένη καὶ ὅλα μὲ ὅσα εἶναι γεμάτη σὺ τὴν θεμελίωσες»⁹. «Δικὴ σου εἶναι ἡ ἡμέρα, καὶ δική σου ἡ νύχτα. Σὺ ἐγκατέστησες τὸν ἥλιο καὶ τὴν σελήνη»¹⁰. Καὶ γενικὰ τὸν ὑμνοῦμε ὡς Θεὸν τῶν ὅλων καὶ Κύριο. «Ἡ δεξιὰ σου εἶναι γεμάτη δικαιοσύνη». Θαύμασαν βέβαια τὸν ἔπαινο τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων, ὁ ὁποῖος γίνεται ἀπὸ ὅλη τὴ γῆ, ἐπειδὴ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴ δόξα καὶ τὴν ὑπεροχὴ του. Θαυμάζουν ὁμως καὶ κάτι ἄλλο μαζί μὲ αὐτά· γιατί ἡ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα

7. Ψαλμ. 70, 19.

9. Ψαλμ. 88, 12.

8. Ψαλμ. 76, 14.

10. Ψαλμ. 73, 16.

ἦτοι δικαιοκρισίας. Τίς δ' ἂν νοοῖτο πρὸς ἡμῶν ἢ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, πλὴν ὅτι κατὰ ἀλήθειαν ὁ ἐξ αὐτοῦ πεφηνῶς μονογενῆς Θεοῦ Λόγος; Αὕτη ἡ μεγάλη καὶ ὑπερφυῆς καὶ πάντων ἐπέκεινα δεξιὰ τοῦ Πατρός δικαία ψήφω 5 τὸν ἀλιτήριον Σατανᾶν ἀπεσόδησε μὲν τῶν ἐπὶ τῆς ... πάλαι κεκρατημένους καὶ πεσόντας ὑπ' αὐτῶ. Δεδικαίωκε γὰρ διὰ τῆς πίστεως, καὶ τῶν ἀρχαίων ἐλευθερώσας αἰτιαμάτων, ἀγίους αὐτοὺς καὶ ἀμώμους προσεκόμισεν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί. Πιστώσεται δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὡς λέγων· «Νῦν κρί- 10 σις ἐστὶν τοῦ κόσμου τούτου· νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβλήθησεται ἔξω. Καγὼ εἰν ὑψωθῶ, πάντα ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν». Οὐκοῦν ἐφ' ὀσιότητι καὶ δικαιοσύνη τεθαύμασται λίαν πρὸς ἀπάντων τῶν ἐθνῶν ἡ ἀξιάγαστος δεξιὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, ὡς ἐπαμίνασα τοῖς ἠδικημένοις, 15 καὶ ἀναστήσασα τοὺς κατερραγμένους, καὶ φωτίσασα τοὺς ἐσκοτισμένους.

Στίχ. 12. «Εὐφρανθήτω τὸ ὄρος Σιών, ἀγαλλιᾶσθωσαν αἱ θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας».

Οἱ ἐξ ἀπάντων τῶν ἐθνῶν εἰς τὸ τῆς ἀληθείας διελάσαν- 20 τες φῶς, χαίρουσι μὲν λίαν ἐπὶ γε σφίσιν αὐτοῖς, ὡς ἠλεημένοι καὶ ἐν μεθέξει παντὸς γεγονότες καλοῦ διὰ τῆς θείας καὶ πανσθενοῦς δεξιᾶς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, εἰκόμασι δὲ πως καὶ τῷ ἑτέρῳ συγχαίρειν λαῶ, φημί δὲ τῷ Ἰσραήλ, ὡς κληθησομένῳ κατὰ καιροῦς εἰς ἐπίγνωσιν τῆς δόξης τοῦ 25 πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ εἰς μέθεξιν χαρισμάτων ὧν ἐσχήκασι ἤδη προεισβαλόντες αὐτοί. Τοῦτο δὲ καὶ προφητικὸς ἐμπεδοῖ λόγος, «Μετὰ ταῦτα», φήσας, «ἐπιστρέψουσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ καὶ ἐπιζητήσουσιν Κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν, καὶ Δαβὶδ τὸν βασιλέα αὐτῶν, καὶ ἐκοστή- 30 σονται ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῦ ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν». Εὐφραινέσθω δὴ οὖν, φασί, τὸ ὄρος Σι-

11. Ἰω. 12, 31-32.

12. Ὠσηὲ 3, 5.

εἶναι, λένε, γεμάτη δικαιοσύνη, δηλαδή δικαιοκρισία. Ποιὰ θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ ἀπὸ μᾶς ὅτι εἶναι ἡ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, παρὰ ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ ποὺ γεννήθηκε ἀληθινὰ ἀπὸ αὐτόν; Αὐτὴ ἡ μεγάλη καὶ ὑπερφυσικὴ καὶ πέρα ἀπὸ ὅλα δεξιὰ τοῦ Πατέρα, μὲ δίκαιη ἀπόφαση ἔδιωξε τὸν Σατανᾶ ἀπὸ τοὺς γήϊνους... οἱ ὅποιοι ἦταν κρατούμενοι ἀπὸ παλιὰ καὶ εἶχαν πέσει κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία αὐτοῦ. Γιατὶ τοὺς ἔδωσε τὴ δικαίωση μὲ τὴν πίστη, καὶ ἄφοῦ τοὺς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὶς παλιῆς ἁμαρτίες, τοὺς ὀδήγησε ἅγιους καὶ ἄμειπτους στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Θὰ μᾶς τὸ βεβαιώσει ὁμοῦ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς λέγοντας τὰ ἑξῆς: «Τώρα γίνεται δίκη τοῦ κόσμου αὐτοῦ. Τώρα ὁ ἄρχοντας αὐτοῦ τοῦ κόσμου θὰ πεταχθεῖ ἔξω. Καὶ ὅταν ἐγὼ θὰ ὑψωθῶ ἀπὸ τὴ γῆ, θὰ σᾶς ἐλκύσω ὅλους πρὸς τὸν ἑαυτό μου»¹¹. Ἡ ἀξιοθαύμαστη λοιπὸν δεξιὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα θαυμάστηκε πολὺ γιὰ τὴν ἀγιότητα καὶ δικαιοσύνη της ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη, ἐπειδὴ ἦρθε σὲ βοήθεια ἐκείνων ποὺ εἶχαν ἀδικηθεῖ, ἀνέστησε τοὺς ταπεινωμένους, καὶ φώτισε τοὺς σκοτισμένους.

Στίχ. 12. « Ἐς γεμίσει ἀπὸ εὐφροσύνη τὸ ὄρος Σιών,
καὶ ἀπὸ ἀγαλλίαση οἱ θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας».

Αὐτοὶ ποὺ ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη ἦρθαν στὸ φῶς τῆς ἀλήθειας, χαίρονται βέβαια πολὺ γιὰ τὸν ἑαυτό τους, ἐπειδὴ ἐλεήθηκαν καὶ ἔγιναν μέτοχοι κάθε καλοῦ μὲ τὴν θεία καὶ παντοδύναμη δεξιὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, μοιάζουν ὁμοῦ νὰ χαίρονται κατὰ κάποιον τρόπο μαζὶ καὶ μὲ τὸν ἄλλο λαό, καὶ ἐννοῶ τὸν Ἰσραήλ, γιατί ἐπρόκειτο νὰ κληθεῖ μὲ τὸν καιρὸ στὴν ἐπίγνωση τῆς δόξας τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ καὶ στὴ συμμετοχὴ τῶν χαρισμάτων τὰ ὁποῖα ἤδη εἶχαν λάβει αὐτοί. Αὐτὸ βέβαια τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ προφητικὸς λόγος, ὁ ὁποῖος εἶπε: «Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἐπιστρέψουν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραήλ, καὶ θὰ ἀναζητήσουν τὸν Κύριο καὶ Θεό τους, καὶ τὸν βασιλιά τους Δαβίδ, καὶ θὰ μετακινήθουν πρὸς τὸν Κύριο καὶ στὰ ἀγαθὰ του κατὰ τὶς ἔσχατες ἡμέρες»¹². Ἐς χαίρεται λοιπὸν, λένε, τὸ ὄρος Σιών, δηλαδή ἡ

ών, τουτέστιν ἡ Ἱερουσαλήμ, καὶ αἱ θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας ἔνεκεν τῶν κριμάτων σου, Κύριε, τῶν ἀγαθῶν δηλονότι. Θυγατέρες δὲ τῆς Ἱερουσαλήμ νοηθεῖεν ἂν αἱ περὶ αὐτὴν τε καὶ ὑπ' αὐτὴν κείμεναι πόλεις. Νοήσεις δὲ καὶ οὕτως
 5 Ὅρος μὲν Σιών τὴν Ἐκκλησίαν λέγων Χριστοῦ, θυγατέρας δὲ αὐτῆς τὰς ἐν αὐτῇ τεθραμμένας τῶν ἁγίων ψυχάς, ἧτοι τῆς Ἐκκλησίας τέκνα, τῆς τὴν ἐν πνεύματι λαχούσης περιτομῆν, ἧ καὶ ἀμείνων ἐστὶ τῆς πρώτης καὶ ἀληθεστέρα. Σκιά γὰρ ἦν νόμος, ἀλήθεια δὲ Χριστὸς καὶ τὰ δι' αὐτοῦ.

10 *Στίχ. 13.* «Κυκλώσατε Σιών, καὶ περιλάβετε αὐτήν, διηγήσασθε ἐν τοῖς πύργοις αὐτῆς».

[Κυρίλλου καὶ Εὐσεβίου.] Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον προσφωνεῖ ταῖς θεαῖς δυνάμεσι τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ φρουρῆσαι, ὥστε πανταχόθεν αὐτὴν περιλαβεῖν καὶ φυλάττειν.
 15 Ἀντὶ δὲ τοῦ «περιλάβετε», «Περιτειχίσσατε» εἶπεν ὁ Σύμμαχος, ἀντὶ δὲ τοῦ «διηγήσασθε», ὁ μὲν Ἀκύλας, «Ψηφίσσατε», φησί, τοὺς πύργους αὐτῆς, ὁ δὲ Σύμμαχος, «Ἀριθμήσατε». Ἐπιβαλεῖς καὶ οὕτω· Χοροῦ κελεύει πλάττεσθαι σχῆμα, καὶ οἶον ἐχούσας μέσσην ὡς μητέρα τὴν Σιών τὰς
 20 ἁγίας αὐτῆς θυγατέρας λέγειν εἰς εὐφημίαν Χριστοῦ. Τοῦτο γὰρ, οἶμαι, δηλοῦν τό, «Διηγήσασθε ἐν τοῖς πύργοις αὐτῆς». Βάρεις μὲν οὖν, ἧτοι πύργους τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς ἁγίους εἶναί φαμεν ἀποστολούς τε καὶ εὐαγγελιστάς. Διηγούμεθά γε μὴν ἐν αὐτοῖς ἀποστοματίζοντες, καὶ ταῖς αὐ-
 25 τῶν κεκρημένοι φωναῖς καὶ ἀκραιφνέσι μυσταγωγίαις, ἵν' ὦμεν, κατὰ τὸ εἰρημένον, ὡς Περιστεραιὶ μελετητικαί. Μεμνήμεθα δὲ καὶ προφήτου λέγοντος· «Λάβετε μεθ' ἑαυτῶν λόγους», τοὺς ἐξ ἁγίου Πνεύματος δηλονότι, δι' ὧν ἔστι μαθεῖν τὸ Χριστοῦ μυστήριον. Χρῆμα γὰρ ὄντως σωτήριον
 30 τὸ μεμνησθαι Θεοῦ καὶ ἐπὶ γλώττης ἔχειν τὰ εἰς δό.... Καὶ

13. Ἐβρ. 10, 10.

14. Ἱεζ. 7, 16.

15. Ὡσηὲ 14, 3.

Ἱερουσαλήμ, καὶ οἱ θυγατέρες τῆς Ἰουδαίας γιὰ τὶς ἀποφάσεις σου, Κύριε, τὶς ἀγαθὲς φυσικά. Θυγατέρες βέβαια τῆς Ἱερουσαλήμ θὰ μπορούσαν νὰ νοηθοῦν οἱ πόλεις ποὺ βρίσκονται γύρω καὶ κάτω ἀπὸ αὐτήν. Νὰ τὸ σκεφθεῖς καὶ ὡς ἔξῃς: Ὁρος ὀνομάζει τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, καὶ θυγατέρες τῆς τὶς ψυχὲς τῶν ἁγίων ποὺ ἀνατράφηκαν μέσα σ' αὐτήν, δηλαδή τὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἔλαχε τὴν περιτομὴ τῆς πνευματικῆς λατρείας, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἀνώτερη ἀπὸ τὴν πρώτη καὶ ἀληθέστερη. Γιατὶ ὁ νόμος ἦταν σκιά¹³, ἐνῶ ἀλήθεια εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ ὅσα δόθηκαν μέσω αὐτοῦ.

Στίχ. 13. «Περικυκλώστε τὴν Σιών καὶ περιφρουρήστε την, καὶ ἔξετάστε τοὺς πύργους τῆς ἑναν-ἑνα».

(Κυρίλλου καὶ Εὐσεβίου). Τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀπευθύνεται πρὸς τὶς θεῖες δυνάμεις λέγοντας σ' αὐτὲς νὰ περιφρουρήσουν τὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ τὴν περικυκλώσουν ἀπὸ παντοῦ καὶ νὰ τὴν φυλάγουν. Ὁ Σύμμαχος πάλι ἀντὶ τοῦ «περιλάβετε», λέγει «Περιτειχίσατε», καὶ ἀντὶ τοῦ, «διηγῆσασθε», ὁ Ἀκύλας λέγει, «ψηφίσατε τοὺς πύργους τῆς», ἐνῶ ὁ Σύμμαχος, «ἀριθμήσατε». Νὰ τὰ ἐκλάβεις καὶ ὡς ἔξῃς: Προστάζει νὰ σχηματίσουν τὸ σχῆμα χοροῦ, καὶ ἔχοντας κατὰ κάποιον τρόπο στὴ μέση ὡς μητέρα τὴν Σιών οἱ ἅγιες θυγατέρες τῆς, νὰ μιλοῦν καὶ νὰ εὐφημοῦν τὸν Χριστό. Γιατὶ αὐτὸ νομίζω ὅτι σημαίνει τὸ «διηγηθεῖτε τοὺς πύργους τῆς». Βάρεις λοιπόν, δηλαδή πύργοι τῆς Ἐκκλησίας, λέμε ὅτι εἶναι οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ οἱ εὐαγγελιστές. Διηγούμεστε δηλαδή αὐτὰ ποὺ ἀπομνημονεύσαμε ἀπὸ ἐκείνους, καὶ χρησιμοποιώντας τὰ ἴδια λόγια καὶ τὶς καθαρότατες διδασκαλίες, γιὰ νὰ εἴμαστε, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει λεχθεῖ, σὰν ἐπιμελῆ περιστέρια¹⁴. Ἐνθυμούμαστε ὅμως καὶ τὸν προφήτη ὁ ὁποῖος λέγει: «Νὰ ἔχετε μαζί σας λόγους»¹⁵, τοῦ ἁγίου Πνεύματος φυσικά, μὲ τοὺς ὁποίους θὰ μπορέσετε νὰ μάθετε τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ πραγματικά εἶναι σωτήριο πρᾶγμα τὸ νὰ ἐνθυμούμαστε τὸν Θεό, καὶ νὰ ἔχομε στὴ γλῶσσα μας αὐτὰ ποὺ συντελοῦν στὴ δόξα

ἐτέρωθί πού φησιν ὁ Ψάλλον· «Ἡ γλῶσσά μου μελετήσῃ τὴν δικαιοσύνην σου, ὅλην τὴν ἡμέραν τὴν σωτηρίαν σου». Ἔτι γε μὴν ἐπιφωνεῖ τὸ Πνεῦμα σαφῶς τοῖς ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένοις, ἀνευρύνειν εὖ μάλα τῆς διανοίας τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ἀκριβῶς κατασκέπτεσθαι τῆς Ἐκκλησίας τὸν Λυτρωτὴν, ὅς ἐστιν Χριστὸς Ἰησοῦς. Πᾶσα γὰρ ἡμῶν ἡ δύναμις αὐτός τε καὶ ἐν αὐτῷ. Καὶ γοῦν ἔφη πρὸς ἡμᾶς ὅτι, «Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν».

Ἐσφόμεθα δὲ Χριστὸν μάλιστα μὲν ὡς ἀπὸ γε ἀοράτου
 10 καὶ ὄρατῆς κτίσεως (καὶ γὰρ ἐστὶ τῶν ὅλων δημιουργός, Θεὸς ὢν καὶ Κύριος καὶ σύνθρονος τῷ γεννήσαντι Πατρὶ), καὶ ὡς ἀπὸ γε τῶν κατωρθωμένων κατὰ τὸν τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ καιρόν. Καθεῖλεν γὰρ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, σέσωκε τὴν ὑπ' οὐρανόν, δικαιοῦσας τῇ πίστει τοὺς
 15 πεπλανημένους, καὶ καλέσας εἰς υἰοθεσίαν τοὺς ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς, τοῦτο μὲν πανσόφοις μυσταγωγίαις, τοῦτο δὲ καὶ παραδόξοις θεοσημείαις, δι' ὧν ἦν δύνασθαι κατιδεῖν ὅσος .. οὐδὲν ἐλάττων τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός Ὅπου δὲ ἰσχύος ἰσότης ἀπαραλλάκτως ὁρᾶται, ἐκεῖ δὲ πάντως ἂν εἴη
 20 καὶ ἡ τῆς οὐσίας ταυτότης.

Βάρεις δὲ πάλιν ὠνομάσθαι φαμέν τοὺς ἐπισήμους μάλιστα τῶν πύργων· εἶεν δὲ βάρεις οἱ μεγάλοι καὶ ἐξαίρετοι τῆς τοῦ Θεοῦ πόλεως, οἱ ἐν αὐτῇ ὑπερέχοντες, ἐν οἷς γινώσκειται ὁ Θεὸς ἀντιλαμβανόμενος καὶ σώζων αὐτοὺς ἐκ τῶν
 25 πειρασμῶν. Τούτοις ἡμεῖς οἱ μετ' ἐκείνους μυσταγωγοὶ μονονουχὶ μεριζόμεθα, τὰ παρ' αὐτῶν ὀρθῶς τε καὶ ἀπλανῶς εἰρημένα δεχόμενοι πρὸς θεδαίωσιν ὧν ἂν ποιῶμεθα λόγων, τοῖς τῆς ἀληθείας δόγμασι συναγορεύειν ἐθέλοντες, ἡγουν τοῖς ὑπὸ χεῖρα λαοῖς ὑφήγησιν ἐξυφαίνοντες ἠθικὴν.
 30 Διηγούμεθα δὲ ταῦτα καὶ εἰς γενεὰν ἑτέραν παραπεμπτομένης ἀεὶ τῆς μυσταγωγίας καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς. Ἰσχυρίζεται δὲ

(του). Καὶ κάπου ἄλλοῦ λέγει ὁ Ψαλμωδός: «Ἡ γλῶσσα μου θὰ μελετήσῃ τὴ δικαιοσύνη σου καὶ τὴ σωτηρία σου ὅλη τὴν ἡμέρα»¹⁶. Ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα ἀναφωνεῖ μὲ σαφήνεια σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν δικαιοθεῖ μὲ τὸν Χριστό, νὰ διευρύνουν πάρα πολὺ τὰ μάτια τῆς διάνοιάς τους, καὶ νὰ σκέπτονται διαρκῶς τὸν Λυτρωτὴ τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Γιατὶ ὅλη ἡ δύναμὴ μας εἶναι αὐτός καὶ σ' αὐτὸν βρῖσκεται. Γιατὶ εἶπε σὲ μᾶς: «Χωρὶς ἐμένα δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε τίποτε»¹⁷.

Καὶ θὰ δοῦμε τὸν Χριστὸ κυρίως βέβαια ἀπὸ τὴν ἀόρατη καὶ ὄρατὴ κτίση (γιατὶ εἶναι δημιουργὸς τῶν ὄλων, ὡς Θεὸς καὶ Κύριος καὶ σύνθρονος μὲ τὸν Πατέρα ποὺ τὸν γέννησε), ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ θαύματά του κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἔλευσής του. Γιατὶ κατάργησε κάθε δύναμη τοῦ ἐχθροῦ, ἔσωσε τὴν οἰκουμένη, δικαιώνοντας μὲ τὴν πίστη ἐκείνους ποὺ εἶχαν παραπλανηθεῖ, καὶ καλώντας σὲ υἱοθεσία αὐτοὺς ποὺ κατοικοῦν σ' ὅλη τὴ γῆ, ἀφενὸς μὲ πᾶνσοφες μυσταγωγίες, καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ παράδοξα θαύματα, μὲ τὰ ὁποῖα μπορούσαν νὰ δοῦν ... ὅτι δὲν ἦταν καθόλου κατώτερος ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Ὅπου βέβαια παρατηρεῖται ἴση ἀπαράλλακτα δύναμη, ἐκεῖ ὅπωςδήποτε ὑπάρχει καὶ ἡ ταυτότητα τῆς οὐσίας.

Βάρεις πάλι θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι πύργοι μεγάλοι καὶ ἐξαίρετοι τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ αὐτοὶ ποὺ ὑπερέχουν σ' αὐτήν, στοὺς ὁποίους εἶναι γνωστὸς ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος τοὺς βοηθᾷ καὶ τοὺς σώζει ἀπὸ τοὺς πειρασμούς. Ἀπὸ αὐτοὺς ἐμεῖς, οἱ ὁποῖοι μετὰ ἀπὸ ἐκείνους διοριζόμαστε κατὰ κάποιον τρόπο μυσταγωγοὶ (διδάσκαλοι), δεχόμαστε ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν εἰπωθεῖ ἀπὸ αὐτοὺς μὲ τρόπο ὀρθὸ καὶ χωρὶς πλάνη, πρὸς ἐπιβεβαίωση τῶν λόγων ποὺ κάνουμε, θέλοντας νὰ συμφωνοῦμε μὲ τὰ δόγματα τῆς ἀλήθειας, δηλαδὴ νὰ ἀπευθύνουμε στοὺς λαοὺς τῆς δικαιοδοσίας μας διδασκαλία ἠθικὴ. Καὶ τὰ διηγούμεστε αὐτὰ καὶ ἔτσι ἡ διδασκαλία παραδίδεται πάντοτε καὶ σὲ ἄλλη γενεὰ καὶ σ' ἐκεί-

17. Ἰω. 15, 5.

τῶν μυσταγωγούντων ὁ λόγος, αἰεὶ τε καὶ ἐν παντὶ καιρῷ, ὅτι Θεὸς ὢν οὐ πεπαύσεται, βασιλεύσει δὲ μᾶλλον ἡμῶν διηνεκῶς.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΗ΄.

5 Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορέ».

Διὰ τοῦ παρόντος ἠθικοῦ ψαλμοῦ τὰ περὶ τοῦ θείου δικαστηρίου τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις κηρύττεται, καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη καθ' ἣν ἄξει ὁ Θεὸς τὸ ποίημα εἰς κρίσιν. Ἔχουσιν δ' ἂν οἱ υἱοὶ Κορέ τῶν ἀποστόλων τὸ πρόσωπον τῶν μυστα-
10 γωγησάντων τὴν ὑπ' οὐρανόν· ὅθεν δι' ἀκολούθου ἐνταῦθα εἰς πᾶσαν τὴν γῆν διαφοιτᾷ τοῦ λόγου τὸ κήρυγμα· καὶ ὥσπερ ἦν πρὸ τῆς συγχύσεως τῶν γλωσσῶν χεῖλος ἐν πᾶσι καὶ μία φωνή, οὕτω καὶ νῦν πάντα ἔθνη καὶ ἡ οἰκουμένη πᾶσα καὶ πάντες ἄνθρωποι μία γίνονται ἀκοή καὶ καρδιά μία,
15 ἐνὸς τοῖς πᾶσιν ἐνηχοῦντος τοῦ λόγου. Βραδύγλωσσος μὲν γὰρ ὁμολογουμένως καὶ εὐστομεῖν οὐκ εἰδὼς ὁ πάλαι νόμος, διὰ κύκλου μόλις μακροῦ τοῦ κατὰ τὸ γράμμα μονο-
νουχί καὶ ὑποψελίζων ἡμῖν τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν. Στόμα δὲ Μωσέως τὸ εὐφωνότατον ὁ Χριστός, μεθιστὰς τοὺς τύπους
20 εἰς ἀλήθειαν, καὶ προτιθεὶς ἐτοίμην ἀπανταχοῦ τῶν ἀναγκαίων τὴν εἶδῃσιν. Καὶ ὁ μὲν νόμος πεπαιδαγώγηκε μόνον τὸν κατὰ σάρκα Ἰσραήλ, ὁ δὲ Χριστὸς τὸ τῆς ἡμερότητας ἀπλώσας λῖνον ὅλην σεσαγήνευκε τὴν οἰκουμένην. Εἰκότως οὖν ἄρα καὶ τοῖς ἀνά πᾶσαν τὴν γῆν συμβουλεύει· «Ἄ-
25 κούσατε ταῦτα, πάντα τὰ ἔθνη», κ.τ.λ.

Στίχ. 2. «Κλινῶ εἰς παραβολὴν τὸ οὖς μου, ἀνοιξω ἐν ψαλτηρίῳ τὸ πρόβλημά μου».

Ὅμοιον ὡσεὶ λέγοι· Κατείθισμαι μὲν φιλοζητητῆς τις εἶναι, καὶ ἡδιστα μανθάνω τὰ σκοτεινὰ καὶ ἀσυμφανέστα-

νους πού θά ἔρθουν μετὰ ἀπὸ ἐμᾶς. Καὶ ὑποστηρίζει ὁ λόγος τῶν διδασκάλων, πάντοτε καὶ σὲ κάθε περίστασι, ὅτι δὲν θά παύσει νὰ εἶναι Θεός, ἀλλὰ μᾶλλον θά βασιλεύει σὲ μᾶς παντοτινᾶ.

ΨΑΛΜΟΣ 48ος

Στίχ. 1. «Στὸ τέλος, γιὰ τοὺς υἱοὺς τοῦ Κορέ».

Μὲ τὸν ἠθικὸ αὐτὸν ψαλμὸ διακηρύσσονται σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τὰ σχετικὰ μὲ τὸ θεῖο δικαστήριον, καθὼς καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποία ὁ Θεὸς θά ὀδηγήσει ὅλη τὴ δημιουργία σὲ κρίσι. Θά μπορούσαν οἱ υἱοὶ τοῦ Κορέ νὰ ἔχουν τὸ πρόσωπο τῶν ἀποστόλων, οἱ ὅποιοι δίδαξαν ὅλη τὴν οἰκουμένη. Γι' αὐτὸ καὶ ἐδῶ τὸ κήρυγμα τοῦ λόγου κατ' ἀκολουθία διαδίδεται σὲ ὁλόκληρη τὴ γῆ, καὶ ὅπως πρὶν ἀπὸ τὴ σύγχυσι τῶν γλωσσῶν ὑπῆρχε σὲ ὅλους ἓνα χεῖλος καὶ μία φωνή, ἔτσι καὶ τώρα ὅλα τὰ ἔθνη καὶ ὅλη ἡ οἰκουμένη καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι γίνονται ἓνα αὐτὶ καὶ μιὰ καρδιά, γιὰτι σὲ ὅλους ἀντηχοῦσε ἓνας λόγος. Ὅντας ὁμολογουμένως ὁ παλιὸς νόμος βραδύγλωστος καὶ μὴ γνωρίζοντας νὰ μιᾶ καλᾶ, μὲν ὅστερα ἀπὸ μακρὸν κύκλον κατὰ κάποιον τρόπο γύρω ἀπὸ τὸ γράμμα μπορούσε νὰ προσφέρει αὐτὸ πού ἄρεσε στὸν Θεό. Ἀντίθετα ὁ Χριστὸς εἶναι τὸ καλλιφωνότατον στόμα τοῦ Μωυσῆ, μεταβάλλοντας τοὺς τύπους σὲ ἀλήθεια, καὶ προβάλλοντας ἔτοιμη παντοῦ τὴ γνώσι αὐτῶν πού ἦταν ἀπαραίτητα. Καὶ ὁ νόμος βέβαια διαπαιδαγώγησε μόνο τὸν κατὰ σάρκα Ἰσραήλ, ἐνῶ ὁ Χριστὸς, ἀπλώνοντας τὸ δίχτυ τῆς πραότητος, σαγήνευσε τὴν οἰκουμένη. Ἄρα λοιπὸν εὐλόγα συμβουλεύει καὶ τοὺς ἀνθρώπους ὅλης τῆς γῆς· «Ἀκούστε τα αὐτὰ ὅλα τὰ ἔθνη», καὶ τὰ λοιπὰ.

Στίχ. 2. «Θά γύρω τὸ αὐτὶ μου στὴν παραβολή,
καὶ θά διηγηθῶ μὲ ψαλτήριον τὸ πρόβλημά μου».

Εἶναι σὰν νὰ λέγει· Εἶναι συνήθειά μου νὰ εἶμαι φίλος τῆς συζήτησι καὶ νὰ μαθαίνω μὲ μεγάλη εὐχαρίστησι τίς σκοτεινές

τα τῶν θεωρημάτων. Εἰ δὲ δὴ τις γένοιτο χρεία καὶ ἀνοῖξαι ταῦτα, τουτέστιν ἐμφανῆ καταστήσαι τοῖς πολλοῖς, μεθ' ἡδονῆς τοῦτο δοῶ. Οὐ γὰρ ἄχαρις ὁ παρ' ἐμοῦ γενήσεται λόγος, ἀλλ' οἷόν τις ᾠδὴ ψαλτηρίου. Τὸ δὲ πρόβλημα, φησίν, ἄπερ ἂν πρόθωμαι λαλεῖν. Ἄει δέ πως ἡδονῆ συγκέκραται τῶν ἀγίων ὁ λόγος. Οὕτω γὰρ πού και ὁ πάνσοφος γράφει Παῦλος, ὅτι «Ὁ λόγος ὑμῶν ἐν χάριτι ἄλατι ἡρτυμένος», ἵνα δῶ χάριν τοῖς ἀκούουσιν. Ἐνδοιάσειε δ' ἂν οὐδεὶς ὡς ἔσται πού πάντως ἡδύς και φίλος ταῖς τῶν φιλα-
10 ρέτων ψυχαῖς.

Στίχ. 8. «Ἴνα τί φοβοῦμαι ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾶ;» κ.τ.λ.

«Οἱ πεποιθότες ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν», κ.τ.λ.

«Ἀδελφὸς οὐ λυτροῦται», κ.τ.λ.

(Κυρίλλου, Εὐσεβίου, Θεοδωρήτου.) Νοήσεις δὲ και
15 οὕτως. Ἐγὼ μὲν ὁ θεσπίζειν ἀγίῳ Πνεύματι τὰ θεῖα λόγια κατηξιωμένος, περίφοβός εἰμι, τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ πεφρικώς, ὑμεῖς δὲ ἀκούσατε, οἱ ἄφοβοι, οἱ διὰ τὴν παροῦσαν τρυφήν καθηδυπαθοῦντες τοῦ βίου, οἱ μὴ ἐπὶ Θεῷ, ἀλλ' ἐπὶ τῇ δυνάμει ἑαυτῶν πεποιθότες, και ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλού-
20 του ὑμῶν καυχώμενοι. Γινώσκετε ὅτι ταῦτα ὑμῖν οὐ παραστήσεται ἐν τῇ προλεχθείσῃ ἡμέρᾳ, οὔτε δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν λυτρώσεται, οὔτε φίλος φίλον. Ἐκαστος γὰρ τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται· και, «Ἐκάστου τὸ ἔργον ποῖόν ἐστιν, τὸ πῦρ δοκιμάσει». Τίς οὖν ἄλλος ἀνθρώπων λυτρώσεται τὸν
25 τοιοῦτον; Διὸ λέλεκται· «Ἀδελφὸς οὐ λυτροῦται, λυτρώσεται ἄνθρωπος;». Ἄλλ' οὐδὲ δώσει τις τῷ Θεῷ ἐξίλασμα ὑπὲρ ἑαυτοῦ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, οὐδ' ὥσπερ ἐξωνούμενος ἑαυτόν, τιμὴν ἀντὶ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς καταθήσεται· ὥστε μάταιος ὁ πλοῦτος τῷ κεκτημένῳ, και ματαία ἡ
30 θνητὴ δύναμις τῶν ἐπ' αὐτῇ πεποιθότων. Εἰ μὲν γὰρ κατὰ

καὶ ἀφανεῖς σκέψεις. Ἐὰν ὅμως παραστεῖ ἀνάγκη καὶ νὰ τίς ἀνοίξω, δηλαδή νὰ τίς κάνω φανερὲς στοὺς πολλούς, αὐτὸ θὰ τὸ κάνω μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση. Γιατὶ ὁ λόγος μου δὲν θὰ εἶναι ἄχαρος, ἀλλὰ κάτι σὰν ὠδὴ μουσικοῦ ὄργάνου. Τὸ πρόβλημα ὅμως εἶναι, λέγει, αὐτὰ πού ἔχω πρόθεση νὰ πῶ. Γιατὶ ὁ λόγος τῶν ἁγίων εἶναι πάντοτε ἀναμιγμένος μὲ εὐχαρίστηση. Γιατὶ ἔτσι γράφει κάπου καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος· «Ὁ λόγος σας εἶναι γε-
μᾶτος ἀπὸ χάρη, ἀρτυμένος μὲ ἀλάτι»¹⁸, γιὰ νὰ εὐχαριστεῖ αὐτοὺς πού σᾶς ἀκοῦν. Καὶ δὲν θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἔχει ἐνδοια-
σμούς, ὅτι θὰ εἶναι ὅπωςδήποτε εὐχάριστος καὶ φιλικὸς στὶς ψυχῆς αὐτῶν πού ἀγαποῦν τὴν ἀρετή.

Στίχ. 8. «Γιατί φοβᾶμαι τὴν πονηρὴ ἡμέρα;», κ.τ.λ.

«Αὐτοὶ πού στηρίζουν τὴν ἐλπίδα τους στὴ δύναμή τους» κ.τ.λ.

«Ἀδελφὸς δὲν μπορεῖ νὰ σὲ γλυτώσει», κ.τ.λ.

(Κυρίλλου, Εὐσεβίου, Θεοδωρήτου). Νὰ σκεφτεῖς καὶ ὡς ἐξῆς· Ἐγὼ βέβαια πού ἔχω καταξιωθεῖ νὰ θεσπίζω μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, εἶμαι πολὺ φοβισμένος, τρέμοντας τὴν κρίση τοῦ Θεοῦ, ἀκοῦστε ὅμως σεῖς οἱ ἀφοβοὶ, οἱ ὁποῖοι γιὰ τὴν τωρινὴ ἀπόλαυση δαπανᾶτε τὴν ζωὴ σας, καὶ δὲν στηρίζετε τὴν πεποίθησή σας στὸν Θεό, ἀλλὰ στὴ δική σας δύναμη, καὶ καυχᾶστε γιὰ τὸν μεγάλο πλοῦτο σας. Νὰ γνωρίζετε ὅτι αὐτὰ δὲν θὰ σᾶς συμπαρασταθοῦν τὴν ἡμέρα πού ἀναφέρθηκε προηγου-
μένως, οὔτε ἀδελφὸς θὰ γλυτώσει τὸν ἀδελφὸ του, οὔτε φίλος τὸν φίλο του. Γιατὶ ὁ καθένας θὰ λάβει τὸν δικό του μισθό, καί, «Ποιὸ εἶναι τὸ ἔργο τοῦ καθενὸς θὰ τὸ δείξει ἢ φωτιά»¹⁹. Ποιὸς ἄλλος ἄνθρωπος λοιπὸν θὰ γλυτώσει τὸν ἄνθρωπο αὐτόν; Γι' αὐτὸ ἔχει λεχθεῖ· «Ἀδελφὸς δὲν μπορεῖ νὰ τὸν σώσει, καὶ θὰ τὸν σώσει ξένος ἄνθρωπος;». Ἄλλ' οὔτε καὶ θὰ προσφέρει κανεὶς στὸν Θεὸ ἐξιλαστήρια προσφορὰ γιὰ τὸν ἑαυτό του ἐκείνη τὴν ἡμέρα, οὔτε καὶ θὰ καταθέσει ἀντίτιμο γιὰ νὰ ἐξαγοράσει τὴν ψυχὴ του. Ὡστε εἶναι μάταιος ὁ πλοῦτος σ' αὐτόν πού τὸν ἔχει, καὶ εἶναι ἄχρηστη ἢ θνητὴ δύναμη γι' αὐτοὺς πού στηρίζουν τὴν

τὸν παρόντα βίον καὶ τὴν ἐνεστῶσαν ζωὴν χρῆσαιτό τις πλούτῳ καλῶς, ἐπιστημόνως χρώμενος αὐτοῦ τῇ κτήσει κατὰ τὴν σωτήριον παραγγελίαν, ἣ φησι: «Τίς ἄρα ὁ πιστὸς καὶ φρόνιμος οἰκονόμος, ὃς ἐν καιρῷ δώσει τὸ σιτομέτριον 5 τοῖς συνδούλοις;», ἐλπίδας ἔξει ἀγαθὰς. Ἐντεῦθεν ἤδη σπείρας ἑαυτῷ εἰς δικαιοσύνην, τρύγησον δὲ τότε καρποὺς ζωῆς. Λύτρον γὰρ ἀνδρός, ἣ φησιν ὁ σοφός, ἴδιος πλοῦτος. Εἰ δὲ μηδὲν τούτων πράξειε, ναυάγιον πεπονθώς, σὺν αὐτῷ τῷ φόρτῳ τοῦ πλοῦτου, τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ζημιωθήσε- 10 ται, οὐκέτι χρῆσθαι δυνάμενος τῷ πλούτῳ μετὰ τὴν ἐνθὲν-δε ἀπαλλαγὴν. Διὸ ἐν τῇ προλεχθείσῃ ἡμέρᾳ, οὔτε αὐτὸς ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐξίλασμα δώσει, οὔδὲ τιμὴν λυτρώσεως καὶ ἐλευθερίας τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, οὔτε ὑπὸ ἀδελφοῦ καὶ συγγενέως ὠφεληθήσεται. Οἱ δὲ μήτ' ἐπὶ πλούτῳ πεποιθότες, 15 μήτ' ἐπὶ δυνάμει ἀλαζονευόμενοι, ἔγκοπον δὲ καὶ ἐπίπονον τὸν παρόντα κτησάμενοι βίον, τῆς ὑπὸ τοῦ λόγου ἐπηγγελμένης ζωῆς καταξιωθήσονται.

Στίχ. 911. «Καὶ ἐκοπίασεν εἰς τὸν αἰῶνα. Οὐκ ὄψεται καταφθοράν, ὅταν ἴδῃ σοφοὺς ἀποθνήσκοντας».

20 Ἐντὶ τοῦ, «Καὶ ἐκοπίασεν εἰς τὸν αἰῶνα», ὁ Σύμμαχος, “Ἀλλὰ παυσάμενος”, φησί, “τῷ αἰῶνι τούτῳ”, ζῶν εἰς αἰῶνα διατελέσει, κατὰ δὲ τὸν Ἀκύλαν, “Καὶ ἐπαύσατο εἰς αἰῶνα, καὶ ζήσεται εἰς νῆκος”· ἡ δὲ πέμπτη ἔκδοσις, “Καὶ ἐκοπίασεν”, φησίν, “εἰς τὸν αἰῶνα καὶ ζήσεται εἰς νῆκος”. 25 Ὁ γὰρ ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι κοπιήσας ὑπὲρ εὐσεβείας καὶ δικαιοσύνης, τῆς πολλῆς τύρβης καὶ ταραχῆς παυσάμενος, ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάξει, τευξόμενος ἐπὶ τέλει τῆς αἰωνίου ζωῆς. Ὁ τοιοῦτος οὐκ ὄψεται καταφθοράν, ὅταν ἴδῃ σοφοὺς ἀποθνήσκοντας. Ἡ κατὰ τὸν Σύμμαχον, Οὐκ 30 ὄψεται τὴν διαφθοράν ὅταν βλέπῃ σοφοὺς ἀποθνήσκον-

ἐλπίδα τους σ' αὐτήν. Γιατί, ἐὰν βέβαια κατὰ τὸν παρόντα βίον καὶ τὴν παροῦσα ζωὴ χρησιμοποιήσῃ τὸν πλοῦτο του καλά, διαχειριζόμενος μὲ εὐσυνειδησίαν τὴν περιουσίαν του, σύμφωνα μὲ τὴν παραγγελίαν τοῦ Σωτήρα, ἣ ὁποία λέγει, «Ποιὸς ἄραγε εἶναι ὁ πιστὸς καὶ φρόνιμος διαχειριστὴς, ὁ ὁποῖος στὸν κατάλληλο καιρὸ θὰ δώσει στοὺς συνδούλους του τὴν ποσότητα τοῦ σίτου ποὺ τοὺς ἀναλογεῖ;»²⁰, αὐτὸς θὰ ἔχει καλὰς ἐλπίδας. Ἐφοῦ ἔσπειρες ἤδη ἐδῶ δικαιοσύνην γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου, τρύγησε τότε καρποὺς ζωῆς. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ σοφός, «σωτηρία τοῦ ἀνδρα εἶναι ὁ πλοῦτος του»²¹. Ἐὰν ὅμως δὲν κάνει τίποτε ἀπὸ αὐτὰ, παθαίνοντας ναυάγιο, μαζὶ μὲ τὸ φορτίον τοῦ πλούτου, θὰ χάσῃ καὶ τὴν ψυχὴν του, γιατί δὲν θὰ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν πλοῦτον μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν του ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωὴν. Γι' αὐτὸ κατὰ τὴν ἡμέραν ποὺ προαναφέρθηκε, οὔτε ὁ ἴδιος μπορεῖ νὰ δώσει ἐξίλασθῆρια προσφορὰ γιὰ τὸν ἑαυτὸν του, οὔτε καὶ ἀντίτιμον γιὰ τὴν λύτρωση καὶ ἐλευθερίαν τῆς ψυχῆς του, οὔτε καὶ θὰ ὠφεληθεῖ ἀπὸ ἀδελφὸν καὶ συγγενῆ του. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ οὔτε στὸν πλοῦτον ἔχουν πεποίθησιν, οὔτε καὶ ὑπερηφανεύονται γιὰ τὴν δύναμίν του, ἔχοντας κάνει κοπιαστικὴν καὶ ἐπίπονην τὴν ἐδῶ ζωὴν τους, θὰ γίνονται ἄξιοι τῆς ζωῆς ποὺ ἔχει ὑποσχεθεῖ ὁ Λόγος.

Στίχ. 9-11. «Καὶ ἐκοπίασε στὸν αἰῶνα. – Δὲν θὰ δεῖ φθορά, ὅταν θὰ δεῖ σοφοὺς νὰ πεθαίνουν».

Ἐναντὶ τοῦ, «κοπίασε αἰῶνα», ὁ Σύμμαχος λέγει: “Ὅταν τελειώσῃ τὴν ἐδῶ ζωὴν του, θὰ ζήσῃ αἰῶνα”, ἐνῶ ὁ Ἀκύλας γράφει, “Καὶ ἀναπαύθηκε αἰῶνα καὶ θὰ ζήσῃ νικητὴς”. Ἡ πέμπτη πάλι ἔκδοσις λέγει: “Καὶ ἐκοπίασε στὸν αἰῶνα, καὶ θὰ ζήσῃ νικητὴς”. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ἐκοπίασε στὴν ἐδῶ ζωὴν μὲ εὐσέβειαν καὶ δικαιοσύνην, ἀφοῦ σταμάτησε τὸν πολὺ θόρυβον καὶ τὴν ταραχὴν, θὰ κάνει ἤρεμην καὶ ἡσυχὴν ζωὴν, πετυχαίνοντας στὸ τέλος τὴν αἰῶνα ζωὴν. Αὐτὸς δὲν θὰ δεῖ θάνατον, ὅταν θὰ βλέπει σοφοὺς νὰ πεθαίνουν, ἢ, σύμφωνα μὲ τὸν Σύμμαχον, “Δὲν θὰ δεῖ φθορά, ὅταν θὰ βλέπει τοὺς σοφοὺς νὰ πεθαίνουν”. Θὰ βρισκεται δηλαδὴ τόσο

τας. Εἰς τοσοῦτον γὰρ μακρὰν τῶν ἀσεβῶν, ὡς μηδὲ πλησιάζειν αὐτῶν τῇ ἀπωλείᾳ, πόρρωθεν δὲ καὶ ἄνωθεν ποθεν ὡς ἀφ' ὑψηλοῦ σκοποῦ τὴν διαφθορὰν τῶν σοφῶν πεύσεται. Ποίων δὲ σοφῶν, ἢ ὧν ὁ Θεὸς ἐμώραnen τὴν σοφίαν;

5 *Στίχ. 14.* «Ἐν τῷ στόματι αὐτῶν εὐδοκήσουσιν».

Ὅταν τοίνυν, φησὶν, ἡμεῖς οἱ τὴν σεπτὴν καὶ ἀδέδηλον ἀγαπῶντες ζωὴν, τοῖς οὐχ οὕτω ζῆν εἰωθόσιν ἐπιστυγνάζωμεν λέγοντες, ὅτι «Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν, οὐ συνῆκε», καὶ τὰ ἐξῆς, τότε καὶ αὐτοί, εἰ καὶ μὴ νῦν ὁμολογεῖν ἀνέχονται ἕως εἰσὶν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ, ἀλλ' οὖν μετὰ ταῦτα τοῖς παρ' ἡμῶν εὐδοκήσουσι λόγοις· ὅτι γὰρ εἰσὶν ἀληθεῖς, ἐξ αὐτῶν ἤδη τῶν συμβεβηκότων αὐτοῖς ἀναπεπεισμένοι συννεύσουσι. Ἐτέρα δὲ φέρεται γραφή· Μετὰ ταῦτα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν εὐλογήσουσιν, ἀντὶ τοῦ Καταράσσονται ἑαυτοῖς, 15 μετανοοῦντες ἐφ' οἷς τοιαῦτα διεπράξαντο. Ἐν ἐκείνῃ γὰρ, φησί, τῇ ἡμέρᾳ ἀπολοῦνται πάντες οἱ διαλογισμοὶ αὐτῶν.

Στίχ. 15. «Θάνατος ποιμανεῖ αὐτούς, καὶ κατακυριεύσουσιν αὐτῶν οἱ εὐθεῖς τὸ πρωί».

Θάνατον τοίνυν ποιμαίνοντα αὐτούς, τὴν ἐν θανάτῳ 20 συνήσεις κόλασιν. Πᾶσαν γὰρ ἀποβαλόντες τὴν ἐνοῦσαν αὐτοῖς ἰσχύν τε καὶ δόξαν, κατακυριευθήσονται τρόπον τινὰ παρὰ τῶν ἀγίων ὅταν γένηται πρωί, τουτέστιν ὅταν αὐτοῖς ὁ τῆς Χριστοῦ δόξης ἐπιλάμψη καιρός. Καταθήσεται γὰρ ἐξ οὐρανοῦ μετὰ τῶν ἀγίων ἀγγέλων, μετὰ τῆς δόξης 25 τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, τοῖς μὲν ἀγίοις ἀποκαταστήσων τὰ ἠντρεπισμένα τῶν γερωῶν, τοὺς δὲ ἁμαρτωλοὺς κολάσει καὶ δίκαις ὑποτιθεῖς. Τότε καὶ ἡ τούτων βοήθεια παλαιωθήσεται, τουτέστιν ἀφανισθήσεται· τὸ γὰρ παλαιούμενον, φησί, καὶ γηράσκον, ἐγγὺς ἀφανισμοῦ. Ἀπὸ δέ γε τῆς ἑαυτῶν 30 δόξης ἧς εἶχον ἐν τῷ κόσμῳ μετοιχήσονται πρὸς ἀτιμίαν.

πολύ μακριά ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς, ὥστε οὔτε θὰ πλησιάζει στὴν ἀπώλεια τους, ἀλλὰ ἀπὸ μακριὰ καὶ ἀπὸ κάπου ψηλά, σὰν ἀπὸ ψηλὴ σκοπιά, θὰ πληροφορεῖται τὸν θάνατο τῶν σοφῶν. Ποιῶν σοφῶν ὅμως, παρὰ ἐκείνων ποὺ ὁ Θεὸς μύρανε τὴ σοφία;

Στίχ. 14. «Μὲ τὸ στόμα τους ἐκδηλώνουν συμφωνία».

“Όταν λοιπὸν λέγει, ἐμεῖς ποὺ ἀγαπᾶμε τὴν σεπτὴ καὶ ἄσπιλη ζωὴ, ἀποστρεφόμεστε αὐτοὺς ποὺ δὲν συνηθίζουν νὰ ζοῦν ἔτσι, λέγοντας ὅτι «ὁ ἄνθρωπος ποὺ βρισκόταν σὲ τιμὴ, δὲν τὸ ἀντελήφθη»^{21α} καὶ τὰ ἔξῃς, τότε καὶ αὐτοί, ἂν καὶ τώρα δὲν ἀνέχονται νὰ τὸ ὁμολογήσουν ὅσο βρίσκονται σ’ αὐτὸν τὸν κόσμο, ὅμως μετὰ ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἀποδεχθοῦν τὰ δικὰ μας λόγια. “Οτι βέβαια εἶναι ἀληθινά, θὰ συμφωνήσουν μεταπειθόμενοι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἤδη τοὺς ἔχουν συμβεῖ. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλη γραφή. “Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἐγκωμιάσουν μὲ τὸ στόμα τους”, ἀντὶ τοῦ, “Θὰ καταρασθοῦν τοὺς ἐαυτούς μας”, μετανοώντας γι’ αὐτὰ ποὺ διέπραξαν. Γιατὶ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, λέγει, θὰ ἐκλείψουν ὅλοι οἱ διαλογισμοὶ τους.

Στίχ. 15. «Θὰ τοὺς ποιμάνει ὁ θάνατος, καὶ θὰ τοὺς κατακυριεύσουν τὸ πρωὶ οἱ εὐθεῖς (δίκαιοι)».

Ὡς θάνατο βέβαια ποὺ θὰ τοὺς ποιμάνει νὰ νοήσεις τὴν μετὰ τὸν θάνατό τους κόλαση. Γιατί, ἀφοῦ ἀποβάλουν ὅλη τὴ δύναμη καὶ δόξα ποὺ ὑπάρχει σ’ αὐτούς, θὰ κυριευθοῦν κατὰ κάποιον τρόπο ἀπὸ τοὺς ἁγίους, ὅταν θὰ γίνει πρωί, δηλαδή ὅταν λάμψει σ’ αὐτούς ὁ καιρὸς τῆς δόξας τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ θὰ κατεβεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μαζὶ μὲ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους, μὲ τὴ δόξα τοῦ Πατέρα του, γιὰ νὰ ἀπονεύσει στοὺς ἁγίους τὰ ἔπαθλα ποὺ ἔχουν ἐτοιμασθεῖ, ἐνῶ στοὺς ἁμαρτωλοὺς νὰ ἐπιβάλλει τὶς δίκαιες τιμωρίες. Τότε καὶ ἡ βοήθεια αὐτῶν θὰ παλαιωθεῖ, δηλαδή θὰ ἀφανισθεῖ. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ παλιώνει, λέγει, καὶ γηράσκει, βρίσκεται κοντὰ στὸν ἀφανισμό. Ἔτσι ἀπὸ τὴ δόξα τους, τὴν ὁποία εἶχαν στὸν κόσμον, θὰ μεταβοῦν στὴν ἀτιμία.

Στίχ. 16. «Πλήν ὁ Θεὸς λυτρώσεται τὴν ψυχὴν μου ἐκ χειρὸς ἄδου, ὅταν λαμβάνη με».

Αἱ γὰρ τῶν ἁγίων ψυχαὶ εἰς χειράς δραμοῦνται Θεοῦ· προὔξενησεν δὲ καὶ τοῦτο ἡμῖν ὁ τῶν ὄλων Σωτὴρ καὶ Κύριος ἐν καιρῷ τοῦ τιμίου σταυροῦ, πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεὸν εἰπὼν· «Πάτερ, εἰς χειρᾶς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου», καὶ θάσιμον ταῖς ἀνθρώπων ψυχαῖς ἀπένειμεν τὸν παράδεισον, πρῶτος εἰσελάσας, καὶ πρὸς τὸν συγκρεμάμενον αὐτῷ ληστήν εἰπὼν· «Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ». Ταύτητοι καὶ ὁ μακάριος Στέφανος λιθαζόμενος ἔλεγε· «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, δέξαι τὸ πνεῦμά μου». Οὐκέτι γὰρ εἰς τὸν ἄδην χωροῦσιν αἱ τῶν ἁγίων ψυχαί, ὥσπερ αἱ τῶν ἁμαρτωλῶν. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶν ὃ φησι· «Πλήν ὁ Θεὸς λυτρώσεται τὴν ψυχὴν μου ἐκ χειρὸς ἄδου, ὅταν λαμβάνη με».

Στίχ. 20. «Εἰσελεύσεται ἕως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ, ἕως αἰῶνος οὐκ ὄψεται φῶς».

Ὁ τοιοῦτος ἐστέρηται φωτός, μετὰ τῶν καθ' ὁμοιοτροπίαν πατέρων αὐτοῦ· Οἱ γὰρ τὰ τοῦ σκότους πράξαντες ἔρογα, εἰς σκότος χωροῦσι τὸ ἐξώτερον, οἵτινες ἔσχον τὴν κτηνώδη ζωὴν.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΘ'.

Στίχ. 1. «Ἐκάλεσε τὴν γῆν ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν».

25 Καλοῦνται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ οἱ ἅγιοι, ὅτε ἐνανθρωπήσας ἐλάλησε καὶ πᾶσαν συνεκάλεσε τὴν γῆν. Τί δὲ ἐλάλησε; «Μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη». Καὶ τό, «Δεῖ κηρυχθῆναι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ». Χριστὸς γὰρ ἡ μεγάλη τε καὶ διαπρῦσιόν τι βῶσα σάλπιγξ. Οὕτω γὰρ

22. Λουκᾶ 23, 46.

23. Λουκᾶ 23, 43.

24. Πράξ. 7, 59.

Στίχ. 16. «Ὁ Θεὸς ὅμως θὰ γλυτώσει τὴν ψυχὴ μου ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἄδη, ὅταν θὰ μὲ πάρει ἀπὸ τὴν ἐδῶ ζωή».

Οἱ ψυχές δηλαδή τῶν ἁγίων θὰ ὀδηγηθοῦν στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὸ βέβαια τὸ προξένησε σὲ μᾶς ὁ Σωτήρας τῶν ὄλων καὶ Κύριος τῆ στιγμῆ τῆς σταύρωσής του, λέγοντας στὸν ἐπουράνιο Πατέρα καὶ Θεό, «Πατέρα, στὰ χέρια σου παραδίνω τὸ πνεῦμα μου»²², καὶ ἔκανε βατὸ στὶς ψυχές τῶν ἀνθρώπων τὸν παράδεισο, μπαίνοντας πρῶτος σ' αὐτόν, καὶ ἀφοῦ εἶπε στὸν ληστή πὺ εἶχε σταυρωθεῖ μαζί μὲ αὐτόν· «Σήμερα θὰ βρεθεῖς μαζί μου στὸν παράδεισο»²³. Γι' αὐτὸ βέβαια καὶ ὁ μακάριος Στέφανος, ὅταν τὸν λιθοβολοῦσαν ἔλεγε· «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, δέξου τὸ πνεῦμά μου»²⁴. Γιατὶ οἱ ψυχές τῶν ἁγίων δὲν πηγαίνουν στὸν ἄδη, ὅπως οἱ ψυχές τῶν ἁμαρτωλῶν. Καὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει αὐτὸ πὺ λέγει· «Ὁ Θεὸς ὅμως θὰ ἐλευθερώσει τὴν ψυχὴ μου ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἄδη, ὅταν θὰ μὲ πάρει ἀπὸ ἐδῶ».

Στίχ. 20. «Θὰ εἰσέλθει στὸν ἄδη μέχρι νὰ βρεῖ τὴ γενεὰ τῶν πατέρων του, καὶ στὸν αἰῶνα δὲν θὰ δεῖ φῶς».

Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἔχει στερηθεῖ τὸ φῶς μαζί μὲ τοὺς ὅμοιους στοὺς τρόπος πατέρες του. Γιατὶ αὐτοὶ πὺ ἔκαναν τὰ ἔργα τοῦ σκοτους καὶ εἶχαν κτηνώδη ζωὴ, πηγαίνουν στὸ σκοτός τὸ ἐξώτερο (τὸ σκοτάδι τοῦ ἄδη)²⁵.

ΨΑΛΜΟΣ 49ος

Στίχ. 1. «Ὁ Θεὸς προσκάλεσε τὴ γῆ ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου μέχρι τὰ μέρη τῆς δύσης του».

Κλήθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ οἱ ἅγιοι ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος καὶ μίλησε καὶ κάλεσε κοντὰ του ὅλη τὴ γῆ. Καὶ τί εἶπε· «Κάνετε μαθητές μου ὅλα τὰ ἔθνη»²⁶, καὶ τό· «Πρέπει νὰ κηρυχθεῖ τὸ εὐαγγέλιο αὐτὸ σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη»²⁷. Γιατὶ ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ μεγάλη σάλπιγγα, πὺ διακηρύττει κάπ τὸ διαπεραστικό. Γιατὶ ἔτοι

25. Ματθ. 22, 13.

26. Ματθ. 28, 19.

27. Μάρκ 13, 10.

τῶν δι' αὐτοῦ κηρυγμάτων διαμνημονεύει λέγων ὁ προφήτης Ἡσαΐας «Καὶ ἔσται, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ σαλπιοῦσιν τῇ σάλπιγγι τῇ μεγάλῃ». Κέκληκε τοίνυν οὐ κατὰ γε τὸν ἱεροφάντην μόνον Μωσέα τὸν Ἰσραήλ, ἅπαντας δὲ μᾶλλον
5 τοὺς ἐξ ἀνατολῆς ἡλίου μέχρι δυσμῶν.

Νοήσεις καὶ οὕτως Μωσῆς ὁ θεσπέσιος μόνον ἐκάλει τὸν Ἰσραήλ, ἅτε δὴ καὶ μέτρον ἔχων οἰκετικόν, ἰσχυρόφωνός τε καὶ βραδύγλωσσος ὢν. Ταύτητοι κατὰ τὴν Ψάλλοντος φωνήν, «Γνωστός ἦν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ Θεός, καὶ ἐν τῷ Ἰσρα-
10 ἦλ μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ». Ὁ δέ γε τῶν ὄλων Σωτὴρ καὶ Κύριος, ἅτε δὴ καὶ ὑπάρχων ἐκ Θεοῦ Θεός, ἐπέφανεν ἡμῖν, ἵνα πᾶσαν καλέσῃ τὴν οἰκουμένην, τοὺς ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ μέχρι δυσμῶν. Ἔφη γάρ· «Δεῦτε, πάντες οἱ κοπι-
15 λετο δὲ καὶ πᾶσι τοῖς ἁγίοις μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις λέγων· «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη».

Στίχ. 2. «Ἐκ Σιών ἡ εὐπρέπεια τῆς ὠραιότητος αὐτοῦ».

Ἦν μὲν γὰρ καὶ ἔστι Θεός ὁ Λόγος ὁμοούσιος τῷ Πα-
20 τρί, καὶ τῇ κατὰ πᾶν ὀτιοῦν ἐμφερείᾳ διαπρεπῆς Ἄλλ' ὠδὲ φύσεως ἔχων, καθῆκεν ἑαυτὸν εἰς κένωσιν, ἔλαβέν τε δούλου μορφήν. Ἐδόκει δὴ οὖν οὐκ ἐν τῷ τῆς ὠραιότητος ὀραῖσθαι κάλλει, διὰ τοι τὸ ἐν ὁμοιώσει γενέσθαι τῇ πρὸς ἡμᾶς Ὅτι τοίνυν κατίδοι τις ἂν οὐκ ἀπὸ γε τῶν τῆς ἀν-
25 θρωπότητος μέτρων τὸ θεῖον αὐτοῦ καὶ ἐξαίρετον κάλλος, ἀλλ' ἐξ ὧν ἔστι Θεός καὶ ἰσοσθενῆς τῷ Πατρί, διαδείκνυσι λέγων· «Ἐκ Σιών ἡ εὐπρέπεια τῆς ὠραιότητος αὐτοῦ». Τὸ δέ, «Ἐκ Σιών», νοήσεις ἀντὶ τοῦ, ἐκ τῆς ἄνω Σιών, ἡγουν διὰ τῆς Σιών τὸ ἐξ οὐρανῶν καὶ ἄνωθεν. Οὐ γὰρ ἦν ἀπλῶς ἄν-
30 θρωπος ὁ Χριστός, ἐπουράνιος γε μᾶλλον· οὐχ ὡς ἐξ οὐρανοῦ τὴν σάρκα καταγαγὼν (γεγέννηται γὰρ ἐκ τῆς ἁγίας

28. Ἦσ. 27, 13.

29. Ψαλμ. 75, 2.

30. Ματθ. 11, 28.

ἀναφέρει στὰ κηρύγματα τοῦ ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγοντας· «Καὶ τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ σαλπίσουν μὲ τὴ μεγάλη σάλπιγγα»²⁸. Γιατὶ δὲν κάλεσε μόνο τοὺς Ἰσραηλιῖτες, ὅπως ἔκανε ὁ ἱεροφάντης Μωυσῆς, ἀλλὰ μᾶλλον ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς γῆς, ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου μέχρι τὴ δύση.

Νὰ τὸ νοήσεις ὁμως καὶ ὡς ἐξῆς· Ὁ θεοπέσιος Μωυσῆς κάλεσε μόνο τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ, γιατί εἶχε θέση ὑπερέτη, ὄντας ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος. Γι' αὐτό, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Δαβίδ, «Ἦταν γνωστός στὴν Ἰουδαία ὁ Θεός, καὶ τὸ ὄνομά του ἦταν μεγάλο»²⁹. Ἀντίθετα ὁ Σωτήρας τῶν ὅλων καὶ Κύριος, ἐπειδὴ ἦταν Θεὸς ἀπὸ Θεό, φανερώθηκε σὲ μᾶς γιὰ νὰ καλέσει ὅλην τὴν οἰκουμένη, αὐτοὺς ποὺ κατοικοῦσαν ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου καὶ μέχρι τὴ δύση. Γιατὶ εἶπε· «Ἐλάτε ὅλοι ὅσοι κοπιᾶζετε καὶ εἴσαστε φορτωμένοι, καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω»³⁰. Ἐδωσε ὁμως καὶ ἐντολὴ σὲ ὅλους τοὺς μαθητὲς καὶ ἀποστόλους λέγοντας· «Πηγαίνατε καὶ κάνετε μαθητὲς μου ὅλα τὰ ἔθνη»³¹.

Στίχ. 2. «Ἡ λαμπρότητα τῆς ὠραιότητάς του κατεβαίνει ἀπὸ τὴ Σιών».

Ὁ Λόγος ἦταν βέβαια καὶ εἶναι Θεὸς ὅμοιος στὴν οὐσία μὲ τὸν Πατέρα, καὶ μὲ θαυμαστὴ ὁμοιότητα σὲ ὅλα. Ἀλλὰ ἐνῶ ἦταν ἀπὸ τὴ φύση τοῦ τέτοιος, ταπείνωσε τὸν ἑαυτό του καὶ ἔλαβε μορφή δούλου³². Φαινόταν λοιπὸν ὅτι δὲν ἐμφανιζόταν μὲ τὸ κάλλος τῆς ὠραιότητάς του, ἐπειδὴ ἔγινε ὅμοιος μὲ μᾶς. Ὅτι λοιπὸν μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ καλὰ τὸ θεῖο καὶ ἐξαιρετο κάλλος ὄχι ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα μέτρα, ἀλλὰ ἀπὸ ὅτι εἶναι Θεὸς καὶ ἰσοδύναμος μὲ τὸν Πατέρα, τὸ δείχνει λέγοντας «Ἀπὸ τὴ Σιών κατεβαίνει ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς ὠραιότητάς του». Τό, «Ἀπὸ τὴ Σιών», νὰ τὸ ἐννοήσεις ἀντὶ τοῦ, «Ἀπὸ τὴν ἄνω Σιών», ἢ βέβαια Ἀπὸ τὸ ἐπάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς μέσω τῆς Σιών. Γιατὶ δὲν ἦταν ἀπλὸς ἄνθρωπος ὁ Χριστός, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπουράνιος. Ὅχι ὅτι κατέβασε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὴ σάρκα του (γιατὶ γεννήθηκε ἀπὸ

31. Ματθ. 28, 19.

32. Φιλ 2, 6-8.

Παρθένου), ἐπειδὴ δὲ ἦν ἐξ οὐρανῶν ὁ ἐνωθεὶς τῇ σαρκὶ Λόγος, οὐράνιος ἄνθρωπος ὠνομάσθη Χριστός· διὰ τοῦτο ἐκ Σιών ἢ εὐπρέπεια τῆς ὠραιότητος αὐτοῦ. Συνέντας αὐτοῦ τὸ κάλλος τοὺς ἁγίους ἀποστόλους εὐρήσομεν. Ἔφη 5 γὰρ ὁ πάνσοφος Παῦλος· «Εἰ γὰρ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστόν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν». Μετὰ γὰρ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν καὶ τὴν ἀναφοίτησιν τὴν εἰς οὐρανοῦς, οὐκ ἐκ τῶν τῆς κενώσεως μέτρων, ἀλλ' ἐκ λαμπρότητος τῆς θεοπροποῦς ἐπιγινώσκομεν αὐτόν.

10 **Στίχ. 3.** «Ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐμφανῶς ἤξει, ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ παρασιωπήσεται».

Πότε ἦλθεν ἐμφανῶς, εἰ μὴ ὅτε γέγονε σὰρξ, κατὰ τὴν Ἰωάννου φωνήν; Ὅτε τὴν καθ' ἡμᾶς ὁμοίωσιν ἀναλαβὼν, διὰ τῆς ἁγίας ἐγεννήθη Παρθένου καὶ τοῖς ἀνθρώποις συν- 15 ανεστράφη. Τότε γὰρ ὁρατὸς γέγονεν ὁ κατὰ φύσιν ἰδίαν οὐχ ὁρατός, ἀπτός ὁ ἀναφής, καθ' ἡμᾶς ὁ ὑπὲρ πᾶσαν τὴν κτίσιν. Ἀφίκετο τοίνυν ἐμφανῶς. Ἐλθὼν δέ, φησὶν, οὐ παρασιωπήσεται, τουτέστιν ἐλέγξει τοῦ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν, ἥγουν ὅτι τὴν τοῦ Πατρὸς βούλησιν ἀπαγγελεῖ· «καλεῖ- 20 ται» γὰρ «τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλήσ Ἄγγελος».

Στίχ. 3. «Πῦρ ἐναντίον αὐτοῦ καυθήσεται, καὶ κύκλω αὐτοῦ καταιγὶς σφόδρα».

Ἐπὶ δὲ τῆς προτέρας παρουσίας νοούμενον τὸ πῦρ, ἢ ἀντὶ τοῦ φωτός, ὡς φωτὸς γένεσιν ὀνομάζει τὸ πῦρ, ἢ ἐν- 25 νοῶμεν ὅτι φῶς προσελάσει τὸ νοητὸν τῆς ἐπὶ Χριστῷ γνώσεως, δι' ἧς ἢ εἰς αὐτὸν πράττεται πίστις. Οὗ καὶ τύπος ὁ τῆς Ἰουδαίων συναγωγῆς ἐν νυκτὶ προβιδάζων στύλος

33. Α' Κορ. 15, 47.

34. Β' Κορ. 5, 16.

35. Ἰω. 1, 14.

τὴν ἁγία Παρθένο), ἀλλὰ ἐπειδὴ ἦταν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὁ Λόγος ποὺ ἐνώθηκε μὲ τὴν σὰρκα, ὁ Χριστὸς ὀνομάσθηκε οὐράνιος ἄνθρωπος³³, γι' αὐτὸ ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς ὠραιότητάς του ὀφείλεται στὴ Σιών. Καὶ βρίσκουμε ὅτι οἱ ἀπόστολοί του κατανόησαν τὴν ὠραιότητά του. Γιατὶ εἶπε ὁ πάνσοφος Παῦλος: «Ἄν καὶ βέβαια γνωρίσαμε τὸν Χριστὸ ὡς ἄνθρωπο, ὅμως τώρα δὲν τὸν γνωρίζουμε πιά ἔτσι»³⁴. Γιατὶ μετὰ τὴν ἀνάστασή του ἀπὸ τοὺς νεκροὺς καὶ τὴν ἐπιστροφή του στοὺς οὐρανοὺς, δὲν τὸν γνωρίζουμε ἀπὸ τὰ γνωρίσματα τῆς ταπείνωσης, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν λαμπρότητα ποὺ ταιριάζει στὸν Θεό.

Στίχ. 3. «Ὁ Θεὸς μας θὰ ἔρθει φανερά καὶ δὲν
θὰ κρατήσῃ σιωπὴ».

Πότε ἦρθε φανερά, παρὰ ὅταν ἐγίνε ἄνθρωπος, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Ἰωάννη³⁵; «Ὅταν ἔλαβε τὴ δική μας μορφή, γεννήθηκε μέσω τῆς ἁγίας Παρθένου καὶ συναναστράφηκε μὲ τοὺς ἀνθρώπους³⁶. Γιατὶ τότε ἐγίνε ὄρατος αὐτὸς ποὺ ἀπὸ τὴν φύση του δὲν εἶναι ὄρατος, ψηλαφητὸς ὁ ἀψηλάφητος, ὅμοιος μὲ μᾶς αὐτὸς ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ ὅλη τὴν κτίση. Ἦρθε λοιπὸν φανερά. Καὶ ὅταν θὰ ἔρθει, λέγει, δὲν θὰ σιωπήσῃ, ἀλλὰ θὰ ἐλέγξει τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου, δηλαδὴ θὰ ἀναγγεῖλει τὴ θέληση τοῦ Πατέρα. Γιατὶ «τὸ ὄνομά του εἶναι, Ἄγγελιοφόρος μεγάλης ἀπόφασης»³⁷.

Στίχ. 3. «Θὰ καίεται φωτιὰ μπροστά του, καὶ γύρω
ἀπὸ αὐτὸν θὰ ξεσπᾶ μεγάλη καταιγίδα».

Ἡ νοητὴ φωτιὰ ἀναφέρεται στὴν πρώτη παρουσία του, ἢ ἀντὶ τοῦ φωτός, ὀνομάζει τὴ φωτιὰ ποὺ γεννᾶ τὸ φῶς, γιὰ νὰ ἔχουμε στὴ σκέψη μας, ὅτι τὸ νοητὸ φῶς θὰ ἐμφανισθεῖ πρὶν ἀπὸ τὴ γνώση γιὰ τὸν Χριστό, μὲ τὴν ὁποία πραγματοποιεῖται ἡ πίστη σ' αὐτόν. Σύμβολο βέβαια αὐτοῦ εἶναι ἡ στήλη τῆς φωτιᾶς στὴ συναγωγή τῶν Ἰουδαίων, ἡ ὁποία προβάλλει κατὰ τὴ νύχτα

36. Βαροῦχ 3, 38.

37. Ἦσ. 9, 6.

του πυρός, και καταδεικνύων αὐτὸς τὴν ὁδόν. Ἡ τὰχα που
 τουτο περινοεῖν ἀκόλουθον ἀπεισνυγμένους γὰρ ὡσπερ εἰς
 πολύτροπον ἁμαρτίαν τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν ὁ τοῦ Θεοῦ
 Λόγος εὐρῶν ἀνεξωπύρησεν εἰς ἔφεσίν τε καὶ προθυμίαν
 5 παντὸς ἀγαθοῦ πράγματος, πῦρ ὡσπερ τι νοητὸν ἐμβαλὼν
 αὐτῇ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος μέθεξιν. Ἐφη γοῦν, ὅτι
 «Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀνή-
 φθη;». Γεγόναμεν γὰρ τῷ πνεύματι ζέοντες ὅσοι τῆς τοιαύ-
 τῆς ἡξιώμεθα χάριτος καὶ τῆς θείας φύσεως γεγόναμεν
 10 κοινωνοὶ διὰ τοῦ μεταλαχεῖν ἁγίου Πνεύματος Ταύτητοι
 καὶ ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριτι πυρὸς δῆλωσις συν-
 εισφέρεται.

Βαπτιζόμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ, κατὰ γε τὴν Ἰωάννου φω-
 νήν, ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ. Ἐφη δέ πού τις περὶ
 15 αὐτοῦ τῶν ἁγίων προφητῶν, ὅτι «Ἐξαίφνης ἡξει εἰς τὸν
 ναὸν αὐτοῦ Κύριος ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε, καὶ ἄγγελος τῆς δια-
 θήκης ὃν ὑμεῖς θέλετε. Ἴδου ἔρχεται Κύριος, καὶ τίς ὑπομε-
 νεῖ ἡμέραν εἰσόδου αὐτοῦ; Ἡ τίς ὑποστήσεται ἐν τῇ ὀπτα-
 σίᾳ αὐτοῦ; Ὅτι αὐτὸς εἰσπορεύεται ὡς πῦρ χωνευτηρίου,
 20 καὶ ὡς πῶα πλυνόντων. Καὶ καθιεῖται χωνεύων καὶ καθαρί-
 ζων ὡς τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον». Ἐκτῆκει γὰρ πάντα
 ῥύπον τὸν ἐν ἡμῖν ἢ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνέργειά τε καὶ
 δύναμις, πυρὸς δίκην τὸν τῆς ἁμαρτίας δαπανῶσα συρφε-
 τόν. Ὡνησέ γε μὴν τὴν τῶν Ἰουδαίων σκληροκαρδίαν οὐ-
 25 δέν, ὅτι μὴ προσήκαντο τὴν χάριν. Ταύτητοι καὶ διὰ τῆς
 Ἰερεμίου φωνῆς ἔφη περὶ αὐτῶν ὁ τῶν ὄλων Θεός «Ἐξέλι-
 πε φυσητῆρ ἀπὸ πυρός, ἐξέλιπε μόλυβδος εἰς κενὸν ἀργυ-
 ροκόπος ἀργυροκοπεῖ. Πονηρίαὶ αὐτῶν οὐκ ἐτάκησαν. Κύ-
 κλω δὲ αὐτοῦ καταγιγίς». «Ὅσοι γὰρ θέλουσιν εὐσεβῶς ζῆν
 30 ἐν Χριστῷ, διωχθήσονται».

Νοήσεις δὲ καὶ οὕτως. Ἐωρᾶτο μὲν γάρ, ὡς φησιν, Χρι-

38. Ἐξ. 13, 21.

39. Λουκᾶ 12, 49.

40. Ρωμ. 12, 11.

41. Β' Πέτρ. 1, 4.

καὶ δείχνει τὸν δρόμο³⁸. Ἴσως ὁμως πρέπει νὰ σκεφθοῦμε τὸ ἔξῃς Ἐπειδὴ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ βρῆκε τοὺς ἀνθρώπους ὅλης τῆς γῆς κατὰ κάποιον τρόπο παγωμένους ἀπὸ τὴν πανούργα ἁμαρτία, ἀναθέρμανε τὴν ἐπιθυμία καὶ προθυμία τους πρὸς κάθε ἀγαθὸ πρᾶγμα, βάζοντας, κατὰ κάποιον τρόπο μέσα τους φωτιὰ νοητῆ, τὴ μέθεξιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γιατὶ εἶπε· «Ἦρθα νὰ βάλω φωτιὰ στὴ γῆ, καὶ τί θέλω ἀφοῦ ἤδη ἔχει ἀνάψει;»³⁹. Γιατὶ δεχθήκαμε ὅλοι τὴ θέρμη τοῦ Πνεύματος⁴⁰, ὅσοι ἀξιωθήκαμε αὐτῆς τῆς χάριτος, καὶ γίναμε κοινωνοὶ τῆς θείας φύσεως μὲ τὴν κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος⁴¹. Γι' αὐτὸ καὶ μαζὶ μὲ τὴ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος γίνεται ἀναφορὰ τοῦ πυρός.

Πράγματι βαπτίζομαστε στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Ἰωάννη⁴², μὲ ἅγιο Πνεῦμα καὶ μὲ φωτιὰ. Εἶπε ἐπίσης κάποιος κάποιος ἀπὸ τοὺς ἅγιους προφῆτες γι' αὐτόν· «Θὰ ἔρθει ξαφνικὰ στὸν ναὸ του ὁ Κύριος τὸν ὁποῖο σεῖς ζητᾶτε, καὶ ὁ ἄγγελος τῆς διαθήκης, τὸν ὁποῖο σεῖς θέλετε. Νά, ἔρχεται ὁ Κύριος, καὶ ποιὸς θὰ μπορέσει νὰ ὑπομείνει τὴν ἡμέρα τῆς εἰσόδου του; Ἡ ποιὸς θὰ ὑπομείνει τὴν παρουσία του; Γιατὶ αὐτὸς εἰσέρχεται σὰν τὴ φωτιὰ τῆς καμίνου, καὶ σὰν σταχτόνερο αὐτῶν ποὺ πλένουν. Καὶ θὰ κατεβεῖ χωνεύοντας καὶ καθαρίζοντας ὅπως τὸ ἀσήμι καὶ τὸν χρυσό»⁴³. Γιατὶ λειώνει κάθε ἀκαθαρσία ποὺ ἔχουμε ἢ ἐνέργεια καὶ ἢ δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καταστρέφοντας ὅπως ἢ φωτιὰ τὰ φρύγανα τῆς ἁμαρτίας. Βέβαια δὲν ὠφέλησε καθόλου τὴ σκληροκαρδία τῶν Ἰουδαίων, γιατί δὲν προσῆλθαν στὴ χάρις. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ἰερεμίας εἶπε γι' αὐτοὺς ὁ Θεὸς τῶν ὅλων· «Ἐξαφανίσθηκε τὸ φουσερὸ ἀπὸ τὴν φωτιὰ, ἔξαφανίσθηκε ὁ μόλυβδος. Μάταια ὁ ἀργυροκόπος ἀργυροκαπεῖ. Οἱ πονηρίες τους δὲν ἔλειψαν»⁴⁴. «Γύρω ἀπὸ αὐτὸν ὑπάρχει καταιγίδα». Γιατὶ «ὅσοι θέλουν νὰ ζήσουν μὲ εὐσέβεια στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ θὰ διωχθοῦν»⁴⁵.

Νὰ σκεφθεῖς ὁμως καὶ ὡς ἔξῃς Φανόταν βέβαια, ὅπως λέγει,

42. Ματθ. 3, 11. 43. Μαλαχ. 3, 1-3. 44. Ἰερ. 6, 29. 45. Β' Πέτρ. 3, 12.

στός ἐν εἶδει τῷ καθ' ἡμᾶς, τουτέστιν ἄνθρωπος, ἀλλ' ἦν
καὶ οὕτως ἐν ἐξουσίᾳ τε καὶ δυνάμει θεότητος· καθάπερ τι
πῦρ καὶ καταιγίδα σφοδρὰν ἐπαφίεις τοῖς ἀντικειμένοις
τοῖς παρ' αὐτοῦ θεσπίμασιν, καὶ καταφλέγων μὲν πᾶσαν
5 ἰσχὺν διαβολικὴν, δαπανῶν δὲ τὰς πονηρὰς καὶ ἀντικειμέ-
νας δυνάμεις· Οὕτω γάρ που καὶ ἐτέρωθί φησιν ὁ Ψάλλον
πρὸς αὐτὸν περὶ τῶν ἀνθεστηκότων αὐτοῦ τῇ δόξῃ· «Ὁ
Θεός μου, θοῦ αὐτοὺς τροχόν, ὡς καλάμην κατὰ πρόσω-
πον ἀνέμου, ὡσεὶ πῦρ ὃ καταφλέξει δρυμούς, ὡσεὶ φλόξ
10 κατακαύσαι ὄρη· οὕτω καταδιώξεις αὐτοὺς ἐν τῇ καταιγι-
δι σου, καὶ ἐν τῇ ὀργῇ σου συνταράξεις αὐτούς».

Στίχ. 4. «Προσκαλέσεται τὸν οὐρανὸν ἄνω,
καὶ τὴν γῆν τοῦ διακριῖναι τὸν λαὸν αὐτοῦ».

Ἐνταῦθα δὲ πάλιν τῆς τοῦ Σωτῆρος οἰκονομίας τῆς ἐφ'
15 ἡμῖν γενομένης εὐρήσεις τὸ εὐτεχνές· Πάλαι μὲν γὰρ οἱ ἐπὶ
τῆς γῆς κτηνοπρεπῆ διαζῶντες θῖον διετέλουν, καὶ «μερί-
δες ἀλωπέκων «κατὰ τὴν τοῦ Ψάλλοντος φωνήν. Λελατρεύ-
κασι γὰρ τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν, κατὰ χώρας τε καὶ
πόλεις σέβας ἔχοντες, καὶ θεὸν εἶναι νομίζοντες τὸ ἐκάστω
20 δοκοῦν. Ἐπειδὴ δὲ Θεὸς ὢν Κύριος ἐπέφανεν ἡμῖν, ἐνέ-
στραψεν ταῖς ἀπάντων καρδίαις τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας
τὸ φῶς, ἐπέστρεψε τὸ πεπλανημένον, κατέδησε τὸ ἠρω-
στηκός ἄτε δὴ πομὴν ὑπάρχων ἀγαθός, ἀπεσόδησε τοὺς
θῆρας τῆς τῶν προβάτων αὐλῆς, ἠγίασε Πνεύματι, ἠσφα-
25 λίσατο δυνάμεσιν ἀγγελικαῖς, ἐπέστησε τοῖς ἀνὰ πᾶσαν
τὴν γῆν ἁγίους μυσταγωγούς.

Προσκαλέσεται τοίνυν, φησὶν, τὸν οὐρανὸν ἄνω, τουτέ-
στιν τοὺς ὄντας ἄνω καὶ ἐν οὐρανοῖς ἁγίους ἀγγέλους, καὶ
τὴν γῆν, ἥτοι τοὺς ἐξελεγμένους ἐν αὐτῇ καὶ προχειρισθέν-
30 τας εἰς ἀποστολήν, πρὸς τὸ διακριῖναι τὸν λαὸν αὐτοῦ. Οἱ
γὰρ τὸ θεῖον ἱερουργοῦντες κήρυγμα, τοὺς μὲν πειθηνίους

ὁ Χριστὸς μὲ τὴ δική μας μορφή, δηλαδή ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ ἔτσι βρισκόταν μὲ ἐξουσία καὶ δύναμη θεότητος, ἐκτοξεύοντας σὰν κάποια φωτιὰ καὶ δυνατὴ καταιγίδα σ' αὐτοὺς ποὺ ἦταν ἀντίθετοι μὲ τὶς ἐντολές του καὶ κατακαίοντας ἀπὸ τὴ μιὰ κάθε δύναμη διαβολικὴ, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη καταστρέφοντας τὶς πονηρὲς καὶ ἀντίθετες δυνάμεις. Γιατὶ κάτι τέτοιο λέγει καὶ κάποιου ἄλλου ὁ Ψαλμωδὸς πρὸς αὐτόν, γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀντιδρουσαν στὴν δόξα του»· «Θεέ μου, μετάβαλέ τους σὲ τροχό, σὰν καλάμι ποὺ τὸ φυσᾷ ὁ ἄνεμος, σὰν φωτιὰ ποὺ κατακαίει δάση, σὰν φλόγα ποὺ κατακαίει βουνά. Ἔτσι νὰ τοὺς καταδιώξεις μὲ τὴν καταιγίδα σου καὶ νὰ τοὺς συνταράξεις μὲ τὴν ὄργή σου»⁴⁶.

Στίχ. 4. «Θὰ προσκαλέσει τὸν οὐρανὸ ἀπὸ πάνω, καὶ τὴ γῆ γιὰ νὰ διαχωρίσει τὸν λαό του».

Καὶ ἐδῶ πάλι θὰ βρεῖς τὸ σοφὸ σχέδιο τῆς οἰκονομίας τοῦ Σωτήρα ποὺ ἔγινε σὲ μᾶς. Γιατὶ παλιὰ βέβαια θὰ βρεῖς ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἔκαναν ζωὴ τέτοια ποὺ ταίριαζε στὰ κτήνη, καὶ ἀποτελοῦσαν τροφή γιὰ τὶς ἀλεπουῖδες, ὅπως λέγει ὁ Ψαλμωδός⁴⁷. Γιατὶ εἶχαν λατρεύσει τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα, τὰ ὅποια σέβονταν σὲ κάθε χώρα καὶ πόλη, καὶ λάτρευαν ὡς θεὸ αὐτὸ ποὺ ὁ καθένας νόμιζε σωστό. Ὅταν ὁμως ἐμφανίσθηκε σὲ μᾶς ὁ Κύριος ἄστραψε μέσα σὶς καρδιές ὅλων τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς θεογνωσίας, ἐπέστρεψε ἐκείνους ποὺ εἶχαν πλανηθεῖ, ἔδωσε καλὰ τοὺς ἀσθενεῖς, ἐπειδὴ ἦταν καλὸς ποιμένας, ἔδιωξε τὰ θηρία ἀπὸ τὴν αὐλὴ τῶν προβάτων, τὰ ἁγίασε μὲ τὸ Πνεῦμα, τὰ ἀσφάλισε μὲ ἀγγελικὲς δυνάμεις, καὶ τοποθέτησε σὲ ὅλη τὴ γῆ ἁγίους διδασκάλους τῶν μυστηρίων.

Θὰ προσκαλέσει λοιπόν, λέγει, τὸν οὐρανὸ ἐπάνω, δηλαδή τοὺς ἁγίους ἀγγέλους ποὺ ἦταν ἐπάνω στοὺς οὐρανοὺς, καὶ τὴ γῆ, δηλαδή ἐκείνους ποὺ ἦταν ἐκλεκτοὶ σ' αὐτὴν καὶ εἶχαν χειροτονηθεῖ ἀπόστολοι, γιὰ νὰ κρίνουν τὸν λαό του. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀσκούσαν τὸ θεῖο κήρυγμα, τοὺς ὑπάκουους τοὺς ὁδη-

47. Ψαλμ. 62, 11.

προσεκόμιζον τῷ Θεῷ, τοὺς δὲ μὴ τοιούτους ἠφίεσαν τῷ Σατανᾷ, μονονουχὶ λέγοντες· Πορεύεσθε τῷ φωτὶ τοῦ πυρὸς ὑμῶν, καὶ τῇ φλογὶ ἐξεκαύσατε. Καὶ γοῦν Ἰουδαίους προσελάλουν· ἐπειδὴ δὲ τεθέανται σκληροὺς ὄντας, καὶ πολὺν βλέποντας εἰς τὸ ἐξήνιον, διαρρήδην ἔφασκον· «Ἑγὼ ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαλῆσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτὸν καὶ ἀναξίους ἑαυτοὺς κρίνετε τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη». Ἄθρει δὴ οὖν ὅπως διακρίνουσι τὸν τοῦ Κυρίου λαόν. Ὅτι δὲ καὶ τοῖς
 10 ἁγίοις μυσταγωγοῖς ἐπικουροῦσιν ἄγγελοι, καὶ αὐτοῖς μυσταγωγούμενοις, σαφηνιεῖ Παῦλος λέγων περὶ αὐτῶν· «Οὐχὶ πάντες εἰσὶν λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν;». Οὕτω καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ τὴν κλίμακα τεθεῶσθαί
 15 φησι τὴν ἐκ γῆς ἄνω διήκουσαν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἐπεστηρίχθαι μὲν ἐπ' αὐτῇ τὸν Κύριον, ἄνω δὲ καὶ κάτω διαθεῖν τοὺς ἀγγέλους. Ἐν Κυρίῳ γὰρ τοῖς ἄνω συνήφθη τὰ κάτω, καὶ κοινωνία γέγονεν ἀνθρώποις καὶ ἀγάπης δεσμός πρὸς τοὺς ἁγίους ἀγγέλους. Ψάλλει δέ που καὶ ὁ θε-
 20 σπέσιος Δαβίδ· «Παρεμβδαλεῖ ἄγγελος κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ῥύσεται αὐτούς». Συμπράττοντες τοίνυν τοῖς ἁγίοις μυσταγωγοῖς διακρίνουσι καὶ αὐτοὶ τὸν λαὸν Κυρίου.

Στίχ. 5. «Συναγάγετε αὐτῷ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ».

25 Νοήσεις καὶ οὕτως, ἅπερ μοι δοκεῖ ἄμεινον εἰρηῆσθαι. Τοῦτό ἐστιν ἐναργῶς τὸ διακρίνεσθαι τὸν λαὸν Κυρίου παρὰ τε δυνάμεων λογικῶν, καὶ παρὰ τῶν τεταγμένων ἱερουργεῖν τὸ εὐαγγελικὸν καὶ σωτήριον κήρυγμα. Αὐτοῖς γὰρ δὴ τὸ Πνεῦμα διακελεύεται συναγεῖρειν Χριστῷ τοὺς
 30 ὁσίους αὐτοῦ. «Οὗς προέγνω», φησί, «καὶ προώρισε συμ-

48. Πράξ. 13, 46.

49. Ἐβρ. 1, 14.

γοῦσαν στὸν Θεό, ἐνῶ ἐκείνους ποὺ δὲν ἦταν τέτοιοι, τοὺς ἄφηναν στὸν Σατανᾶ, λέγοντας κατὰ κάποιον τρόπο· Πηγαίνατε στὸ φῶς τῆς φωτιᾶς σας, καὶ δυναμῶστε τὴ φλόγα. Καὶ βέβαια μιλοῦσαν στοὺς Ἰουδαίους, ἐπειδὴ ὅμως εἶχαν δεῖ ὅτι ἦταν σκληροὶ καὶ ἐκκλιναν πρὸς τὴν ἀνηπακοή, ἔλεγον καθαρά· «Ἦταν ἀναγκαῖο νὰ διδάξουμε τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ πρῶτα σὲ σᾶς, ἐπειδὴ ὅμως τὸν περιφρονεῖτε καὶ κρίνετε τοὺς ἑαυτοὺς σας ἀνάξιους τῆς αἰώνιας ζωῆς, νᾶ, στρεφόμαστε στοὺς ἐθνικούς»⁴⁸. Πρόσεχε λοιπὸν πῶς διαχωρίζουν τὸν λαὸ τοῦ Κυρίου. “Ὅτι ὅμως τοὺς ἅγιους μυσταγωγούς (διδασκάλους) τοὺς βοηθοῦν οἱ ἄγγελοι καὶ τοὺς διδάσκουν, τὸ διευκρινίζει ὁ Παῦλος λέγοντας γι’ αὐτούς· «Δὲν εἶναι ὅλοι πνεύματα ποὺ ὑπηρετοῦν καὶ στέλνονται γιὰ διακονία πρὸς χάρη ἐκείνων ποὺ πρόκειται νὰ κληρονομήσουν τὴ σωτηρία»⁴⁹.” Ἔτσι καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰακώβ λέγει, ὅτι εἶδε τὴν κλίμακα ποὺ ἀνέβαινε ἀπὸ τὴ γῆ μέχρι τὸν οὐρανό, καὶ ποὺ στὴν κορυφὴ τῆς στηριζόταν ὁ Κύριος, ἐνῶ πάνω-κάτω ἀνεβοκατέβαιναν οἱ ἄγγελοι⁵⁰. Γιατὶ μὲ τὸν Κύριο ἐνώθηκαν τὰ οὐράνια μὲ τὰ ἐπίγεια, καὶ ἔγινε κοινωνία καὶ δεσμὸς ἀγάπης μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων. Ψάλλει βέβαια κάπου καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβίδ· «Ὁ ἄγγελος τοῦ Κυρίου θὰ περικυκλώσει ἐκείνους ποὺ τὸν φοβοῦνται καὶ θὰ τοὺς σώσει»⁵¹. Συνεργαζόμενοι λοιπὸν μὲ τοὺς ἅγιους ἀποστόλους, διαχωρίζουν τὸν λαὸ τοῦ Κυρίου.

Στίχ. 5. «Συγκεντρῶστε μπροστὰ του τοὺς ἅγιους αὐτοῦ».

Νὰ τὰ νοήσεις καὶ ὡς ἐξῆς αὐτὰ ποὺ μοῦ φαίνονται ὅτι πρέπει νὰ λεχθοῦν καλύτερα. Αὐτὸ σημαίνει ὀλοκάθαρα τὸ νὰ διακρίνεται ὁ λαὸς τοῦ Κυρίου καὶ ἀπὸ τὶς λογικὲς δυνάμεις, καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶναι ταγμένοι νὰ διδάσκουν τὸ Εὐαγγελικὸ καὶ σωτήριο κήρυγμα. Γιατὶ σ’ αὐτούς δίνει ἐντολὴ τὸ ἅγιο Πνεῦμα νὰ συναθροίζουσιν στὸν ποιμνιο τοῦ Χριστοῦ τοὺς ἀφοσιωμένους σ’ αὐτόν. Γιατὶ λέγει· «Αὐτούς ποὺ γνώρισε ἀπὸ πρῖν, αὐτούς καὶ προόρισε νὰ γίνουν τῆς αὐτῆς μορφῆς μὲ τὴν εἰκόνα

50. Γέν. 28, 12.

51. Ψαλμ. 33, 8.

μόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, τούτους καὶ ἐκάλε-
 σεν· οὓς δὲ ἐκάλεσεν, τούτους καὶ ἐδικαίωσεν· οὓς δὲ ἐδι-
 καίωσεν, τούτους καὶ ἐδόξασεν». Οὐκοῦν ἐξ ἀπάσης τῆς
 γῆς τοὺς ἤδη προεγνωσμένους ὡς ἔσονται πιστοὶ καὶ γνή-
 5 σοι, συγκομίσατε, φησὶν· οἱ δὲ καὶ διατίθενται, τουτέστι
 πληροῦν ἐπείγονται τὴν διαθήκην Χριστοῦ ἐπὶ θυσίαις οὐ-
 χι ταῖς δι' αἱμάτων καὶ καπνῶν, ἐπὶ πνευματικαῖς δὲ μᾶλ-
 λον. Γέγραπται γάρ· «Θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης, καὶ ἐλ-
 πίσατε ἐπὶ Κύριον». Ταῖς τοιαύταις θυσίαις ἐπιγάννυται
 10 Θεός· προσδέξεται δὲ πάλιν ἐν εὐωδίας τάξει τῆς νοητῆς
 τὴν δοξολογίαν. Ἔφη γοῦν ὁ θεσπέσιος Μελωδός· «Ἐκύ-
 κλωσα καὶ ἔθυσα ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ θυσίαν ἀλαλαγμοῦ».
 Πλεῖστα δ' ἂν τις καὶ ἕτερα τούτοις ἐπισωρεύσειεν εὐκόλως,
 δι' ὧν ἔνεστιν ἰδεῖν ὅτι τῆς δοξολογίας τὸ χρεῖμα γένοιτ' ἂν
 15 εἰς θυσίαν εὐπαράδεκτον τῷ Θεῷ. Εἴτ' ἐφεξῆς φησι·

Στίχ. 6. «Καὶ ἀναγγελοῦσιν οἱ οὐρανοὶ
 τὴν δικαιοσύνην σου, Κύριε».

Ὅτι πρό γε τῶν ἄλλων προὔθηκε τὸ σωτήριον κήρυγμα
 τοῖς ἐξ Ἰσραήλ· ἦσαν γὰρ αὐτῶν αἱ ἐπαγγελίαι, καὶ ἡ νο-
 20 μοθεσία καὶ ἡ διαθήκη καὶ οἱ πατέρες· Ἐπειδὴ δὲ γεγόνασι
 πονηροὶ καὶ ἀμείλικτοι, καὶ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων
 ὀλίγα πεφροντικότες, τὴν τοῦ καλοῦντος εἰς σωτηρίαν ἀπε-
 ώσαντο χάριν, μεταπεφοίτηκεν δὲ ἀναγκαίως ἐπὶ τὰς ἐθνῶν
 ἀγέλας, καὶ πᾶσαν ἐκτήσατο τὴν ὑπ' οὐρανόν. Καὶ ταύτης
 25 ἔνεκα τῆς ὀσίας ψήφου ἀναγγελοῦσιν οἱ οὐρανοὶ τὴν δι-
 καιοσύνην αὐτοῦ· κριτῆς γάρ ἐστι δίκαιος, ὁσιός τε καὶ
 ἀγαθός. Ἐδίκασε δὲ καὶ ἑτέρως τοῖς τε ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν,
 καὶ τῷ πονηρῷ καὶ ἀποστάτῃ δράκοντι. Καὶ γοῦν ἔφασκεν
 ἐναργῶς «Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου, νῦν ὁ ἄρχων
 30 τοῦ κόσμου τούτου ἐκβλήθησεται ἔξω· καὶ ἐγὼ ἐὰν ὑψωθῶ
 ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν». Καίτοι φησὶν

τοῦ Υἱοῦ του, αὐτοὺς καὶ κάλεσε. Καὶ αὐτοὺς ποὺ κάλεσε, αὐτοὺς καὶ τοὺς δικαίωσε. Καὶ αὐτοὺς ποὺ δικαίωσε, αὐτοὺς καὶ τοὺς δόξασε»⁵². Συγκεντρῶστε λοιπόν, λέγει, ἀπὸ ὅλη τὴ γῆ ἐκείνους ποὺ εἶναι ἤδη ἀπὸ πρὶν γνώριμοι, γιατί θὰ εἶναι πιστοὶ καὶ γνήσιοι. Καὶ αὐτοὶ δείχνουν αὐτὴ τὴ διάθεση, δηλαδή βιάζονται νὰ ἐκπληρώσουν τὴ διαθήκη τοῦ Χριστοῦ γιὰ θυσίες, ὄχι μὲ αἵματα καὶ καπνοὺς, ἀλλὰ μᾶλλον πνευματικῆς. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ «Κάνετε θυσία δικαιοσύνης, καὶ στηρίξτε τὶς ἐλπίδες σας στὸν Κύριο»⁵³. Μὲ αὐτὲς τὶς θυσίες λάμπει ἀπὸ χαρὰ ὁ Θεός. Ὅμως δέχεται εὐχαρίστως ὑπὸ μορφὴ νοσητῆς εὐωδίας τὴ δοξολογία. Εἶπε λοιπόν ὁ θεσπέσιος Μελωδός· «Περικύκλωσα καὶ θυσίασα στὴ σκηνὴ του θυσία μὲ κραυγὴ ἐνθουσιασμοῦ»⁵⁴. Θὰ μπορούσε ὅμως κανεὶς νὰ συγκεντρώσει εὐκόλα καὶ ἄλλα σ' αὐτά, μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ δεῖ, ὅτι ἡ πράξις τῆς δοξολογίας μπορεῖ νὰ γίνῃ θυσία εὐάρεστη στὸν Θεό. Στὴ συνέχεια πάλι λέγει·

Στίχ. 6. «Καὶ θὰ διακηρύξουν οἱ οὐρανοὶ
τὴ δικαιοσύνη σου, Κύριε».

Πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους βέβαια ἀπηύθυνε τὸ σωτήριο κήρυγμα στοὺς Ἰσραηλίτες, γιατί οἱ ὑποσχέσεις καὶ ἡ νομοθεσία καὶ ἡ διαθήκη καὶ οἱ πατέρες ἀνῆκαν σ' αὐτούς. Ἐπειδὴ ὅμως εἶχαν γίνῃ πονηροὶ καὶ ἀδίστακτοι, καὶ εἶχαν φροντίσει πολὺ λίγο γιὰ τὰ εὐαγγελικὰ κηρύγματα, καὶ ἀπέρριψαν τὴ χάρη Ἐκείνου ποὺ τοὺς καλοῦσε, στράφηκε κατ' ἀνάγκη στὰ πλήθη τῶν ἐθνικῶν, καὶ κατέκτησε ὁλόκληρη τὴν οἰκουμένη. Ἐξαιτίας αὐτῆς λοιπόν τῆς ἁγίας ἀποφάσεως διακηρύσσουν οἱ οὐρανοὶ τὴ δικαιοσύνη του. Γιατὶ εἶναι κριτῆς δίκαιος, ἅγιος καὶ ἀγαθός. Δίκασε ὅμως καὶ μὲ ἄλλον τρόπο καὶ τοὺς ἀνθρώπους ὅλης τῆς γῆς, καὶ τὸν πονηρὸ καὶ ἀποστάτη δράκοντα. Καὶ πράγματι ἔλεγε ὁλοκάρθαρα· «Τώρα γίνεται κρίσις τοῦ κόσμου αὐτοῦ, τώρα ὁ ἄρχοντας τοῦ κόσμου αὐτοῦ θὰ πεταχθεῖ ἔξω, καὶ ὅταν φύγω ἐγὼ ἀπὸ τὴν γῆ, θὰ σᾶς ἐκλύσω ὅλους κοντά μου»⁵⁵. Ἄν καὶ ὁ ἴδιος λέγει· «Ὁ

54. Ψαλμ. 26, 6.

55. Ἰω. 12, 31-32.

αὐτός· «Οὐκ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ». Πῶς οὖν γέγονε κρίσις τοῦ κόσμου τούτου; Κατεψηφίσατο ὡς πλεονεκτοῦντος τοῦ Σατανᾶ καὶ σὺν αὐτῶ
 5 τῶν ἀλιτηρίων δαιμόνων, δεδικαίωκε δὲ τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ὡς ἠδικημένους. Ἐνταῦθα κριτὴν σαφῶς οἶδεν ὁ Δαβὶδ τὸν Χριστόν· καὶ ὅτι τὴν κρίσιν πᾶσαν παρὰ τοῦ Πατρὸς ἔλαβεν, οὐκ ἔκρουσεν εἰπὼν, ὅτι «Ὁ Θεὸς κριτὴς ἐστὶ». Οὕτω δικάσας ἐδοξολογήθη παρὰ τῶν ἄνω καὶ ἐν οὐρανοῖς ἀγί-
 10 ων πνευμάτων, ὡς Θεὸς κριτὴς ὅσιος, καὶ ὀρθότητι τῇ κατὰ πᾶν ὀτιοῦν ἀδεκάστῳ χρώμενος.

Στίχ. 7. «Διάψαλμα. Ἐκουσον, λαός μου, καὶ λαλήσω σοι, Ἰσραήλ, καὶ διαμαρτύρομαί σοι ὁ Θεός, ὁ Θεός σου εἰμι ἐγώ».

15 Ἐναφανδὸν ἐν τούτοις τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσωπον εἰσκεικόμισται, τοὺς ἐν νόμῳ τύπους μεθιστάντος εἰς ἀλήθειαν. Μέχρι γὰρ καιροῦ διορθώσεως τεθειῖσθαι φησὶν ὁ πάνσοφος Παῦλος τὴν διὰ Μωσέως ἐντολήν. Ὁ δὲ γε τῆς διορθώσεως καιρὸς οὐχ ἕτερος ἦν παρ' ἐκεῖνον καθ' ὃν ἔλαμψεν
 20 τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Χριστὸς ἐναργέστατα λέγων· «Εγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια». Ἀνόνητα δὲ οὖν τὰ ἐν τύποις, τῆς ἀληθείας παρουσίας· αὐτὴν γὰρ ὠδίνουσιν αἱ σκιαί, καὶ τοῦ κατὰ Χριστόν μυστηρίου τὴν μόρφωσιν ἐν τοῖς τοῦ νόμου γραμμασιν καταθροῆσαι τις ἄν, εἴπερ εἶη πνευματικός. Οὐκοῦν,
 25 ἐπειδήπερ ἔμελλεν ὁ Σωτὴρ τῆς ὑπὲρ νόμον μυσταγωγίας εἰσηγητῆς ἀναφαίνεσθαι τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, ἀναγκαίως διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος λύρας προσεγγυνᾶ καὶ διαμαρτύρεται τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ λέγων· «Ἐκουσον, λαός μου, καὶ λαλήσω σοι, Ἰσραήλ, καὶ διαμαρτύρομαί σοι». Ἴνα δὲ μή τις ὑπολά-
 30 βοι, μὴ τὰ ἀπὸ στόματος Κυρίου μᾶλλον, ἀλλ' ἐκ καρδίας

56. Ἰω. 3, 17.

57. Ἰω. 5, 27.

Θεός δὲν ἔστειλε τὸν Υἱό του στὸν κόσμον γιὰ νὰ κρίνει τὸν κόσμον, ἀλλὰ γιὰ νὰ σωθεῖ ὁ κόσμος μέσω αὐτοῦ»⁵⁶. Πῶς ὅμως ἔγινε ἡ κρίση τοῦ κόσμου αὐτοῦ; Καταδίκασε τὸν Σατανᾶ πού ἐνεργοῦσε μὲ κάθε πλεονεξία, καὶ μαζί μὲ αὐτὸν καὶ τοὺς ἀλιθῆριους δαίμονες, καὶ δικαίωσε τοὺς ἀνθρώπους πού βρισκόνταν πάνω στὴ γῆ ὡς ἀδικημένους. Ἐδῶ ὁ Δαβὶδ ἀναγνωρίζει καθαρὰ κριτὴ τὸν Χριστό. Καὶ δὲν ἀπέκρυψε τὸ γεγονός, ὅτι τὴν κρίση ὅλη τὴν ἔλαβε ἀπὸ τὸν Πατέρα⁵⁷, λέγοντας ὅτι «κριτὴς εἶναι ὁ Θεός». Ἔτσι δικάζοντας δοξολογήθηκε ἀπὸ τὰ ἅγια πνεύματα πού βρίσκονται ἐπάνω καὶ στοὺς οὐρανοὺς, ὡς κριτὴς δίκαιος, πού χρησιμοποιεῖ σὲ κάθε περίπτωση ἀμερόληπτη δικαιοσύνη.

Στίχ. 3. Διάψαλμα. Ἔκουσε, λαέ μου, γιὰτι θὰ σοῦ μιλήσω.

Ἔκουσε Ἰσραήλ, γιὰτι θὰ σοῦ δώσω διαβεβαίωση·
ὁ Θεός, ὁ Θεός ὁ δικός σου, εἶμαι ἐγώ».

Ἐμφάνερα μὲ τὰ λόγια αὐτὰ εἰσάγεται τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ, μεταβάλλοντας τοὺς τύπους τοῦ νόμου σὲ ἀλήθεια. Γιατί ὅσον καιρὸ διαρκοῦσε ἡ διόρθωση, ἴσχυε ἡ ἐντολὴ μέσω τοῦ Μωυσέως, λέγει ὁ πάνσοφος Παῦλος⁵⁸. Ἐνῶ ὁ καιρὸς τῆς διόρθωσης δὲν ἦταν ἄλλος ἀπὸ ἐκεῖνον κατὰ τὸν ὁποῖο ἔλαμψε στοὺς ἀνθρώπους ὁ Χριστὸς λέγοντας ὀλοφάνερα: «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀλήθεια»⁵⁹. Εἶναι ἀνώφελα λοιπὸν τὰ φερόμενα μὲ τύπους, ὅταν εἶναι παροῦσα ἡ ἀλήθεια. Γιατί αὐτὴν κοιλοπονοῦν οἱ σκιές, καὶ τὴ διάπλαση τοῦ σχετικοῦ μὲ τὸν Χριστὸ μυστηρίου μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν παρατηρήσει στὰ γράμματα (τοὺς τύπους) τοῦ νόμου, ἐὰν εἶναι πνευματικός. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο ὁ Σωτὴρας νὰ ἐμφανισθεῖ εἰσηγητὴς τῆς ἀνώτερης ἀπὸ τὸν νόμο διδασκαλίας στὴ γῆ, ἀναγκαῖα μὲ τὴ λύρα τοῦ Ψαλμωδοῦ δίνει τὴν ἐγγύηση καὶ διαβεβαίωση στοὺς Ἰσραηλῖτες λέγοντας: «Ἔκουσε, λαέ μου, γιὰτι θὰ σοῦ μιλήσω, ἄκουσε, Ἰσραήλ, γιὰτι θὰ σοῦ δώσω διαβεβαίωση». Καὶ γιὰ νὰ μὴ σκεφθεῖ κανεὶς, ὅτι ὁ Ψαλμωδὸς μιᾶ λέγοντας ὄχι μᾶλλον τὰ λόγια πού βγαίνουν ἀπὸ τὸ στόμα του

58. Ἐβρ. 7, 18.

59. Ἰω. 14, 6.

τῆς ἑαυτοῦ τὸν Ψάλλοντα ποιεῖσθαι τοὺς λόγους, προσεπήνεγκεν· «Ὁ Θεός, ὁ Θεός σου εἰμι ἐγώ». Ποῖος οὖν; Ἀγαθός, ὁ ἐκ καμίνου σιδηρᾶς ἀπαλλάξας τὸν Ἰσραὴλ τῆς Αἰγυπτίων πλεονεξίας, ὁ τὴν διὰ θαλάττης ὁδὸν δωρησάμενος, ὁ ἐν ἐρήμῳ διαθρέψας, ὁ τὸν νόμον ἐκεῖνόν σοι δεδωκώς. Μὴ γὰρ δὴ ἄλλον με νομοθέτην νομίσης, τῶν νόμων ὁρῶν τὸ διάφορον.

Στίχ. 12. «Ἐὰν πεινάσω, οὐ μὴ σοι εἶπω».

Ὡς ἐν ἔθει δὲ ληπτέον τό, «Ἐὰν πεινάσω, οὐ μὴ σοι εἶπω». Τὸ γὰρ ἀνέφικτον ὡς ἐφικτὸν ὑποτίθεται, διελέγχων τοὺς ἀνοήτους Ὡς γὰρ ὁ προφήτης φησὶν Ἡσαΐας, «Θεὸς αἰώνιος, Θεὸς ὁ κατασκευάσας τὰ ἄκρα τῆς γῆς, οὐ πεινάσει, οὐδὲ κοπιάσει, οὐδ' ἔστιν ἐξεύρεσις τῆς φρονήσεως αὐτοῦ».

15 Στίχ. 16. «Τῶ ἀμαρτωλῶ εἶπεν ὁ Θεός», κ. τ λ.

Ὅτι μὴ τοῖς τῶν εἰδώλων θεραπευταῖς καὶ τοῖς οὐπω τὸ θεῖον πλουτήσασιν φῶς τὰ τοιάδε προσδιαλέγεται Θεός, ἀλλὰ τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, δῆλον ἂν εἶη δῆπουθεν. Ποία γὰρ ἦν ὄλως παρ' ἐκείνοις τοῦ θείου νόμου μελέτη, οἷ μὴδὲ 20 ὅτι τέθειται διεγνώκασιν; Τίς δὲ παρ' ἐκείνοις ἦν ὁ τὴν θεῖαν διαθήκην ἀναλαβὼν ἐπὶ στόματος; Ἀμαρτωλὸν οὖν ἄρα φησὶν ἐν τούτοις τὸν ἀπειθῆ καὶ ἀλύτρωτον Ἰουδαῖον τὸν ἔτι δοῦλον τῆς ἁμαρτίας. «Πᾶς», γάρ, φησὶν, «ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δοῦλός ἐστιν τῆς ἁμαρτίας». Οὐ γὰρ ἠλευθέρωσεν αὐτοὺς ὁ Υἱός.

[Εἶτα ἐγὼ μὲν ἀνεξικακῶν σεσίγηκα, καὶ οὐχ ὑπήρτησά σοι παραχοῆμα πλημμελοῦντι τὰς δίκας, περιμένων τὴν μετάνωσιν, ὑπέλαβες δὲ σὺ ὅτι ἔσομαί σοι ὁμοῖος, τουτέστιν, ῥήθης ὅτι οὐκ ἀνεξικακῶν σεσίγηκα μᾶλλον, ἀλλ' 30 ἐπαίνων τὸν σὸν ἀξιώσας θίον, ἢ τάχα που καὶ ἠσθεῖς ἐφ'

Κυρίου, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν καρδιᾶ του, πρόσθεσε ἐπὶ πλέον· «Ὁ Θεός, ὁ Θεὸς ὁ δικός σου εἶμαι ἐγώ». Ποιὸς Θεὸς ὅμως; Ὁ ἀγαθός, ἐκεῖνος πού ἀπὸ τὴν σιδερένια κάμνο ἀπάλλαξε τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαὸ ἀπὸ τὴν πλεονεξία τῶν Αἰγυπτίων, ἐκεῖνος πού τοὺς δώρησε τὸν δρόμο μέσα ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἐκεῖνος πού τοὺς ἔθρεψε στὴν ἔρημο, ἐκεῖνος πού σοῦ ἔδωσε ἐκεῖνον τὸν νόμο. Νὰ μὴ νομίσεις λοιπὸν ὅτι εἶμαι ἄλλος νομοθέτης, βλέποντας τὴ διαφορά τῶν νόμων.

Στίχ. 12. «Ἐὰν πεινάσω δὲν θὰ σοῦ τὸ πῶ».

Πρέπει νὰ ἐκλάβουμε ὡς συνήθη ἔκφραση τό, «Ἐὰν πεινάσω δὲν θὰ σοῦ τὸ πῶ». Ὑπολαμβάνει ὡς κατανοητὸ αὐτὸ πού εἶναι ἀδιανόητο, ἐλέγχοντας τοὺς ἀνόητους. Γιατὶ, ὅπως λέγει ὁ προφήτης Ἡσαΐας· «Ὁ Θεὸς ὁ αἰώνιος εἶναι ὁ Θεὸς πού δημιούργησε τὴ γῆ ἀπ' ἄκρο εἰς ἄκρο, καὶ δὲν πεινᾷ, οὔτε κουράζεται, οὔτε μπορεῖ κανεὶς νὰ κατανοήσῃ τὸ βάθος τῆς σοφίας του»⁶⁰.

Στίχ. 16. «Στὸν ἁμαρτωλὸ ὁ Θεὸς εἶπε», κ.τ.λ.

“Ὅτι ὁ Θεὸς δὲν τὰ λέγει αὐτὰ σ' ἐκείνους πού λατρεύουν τὰ εἰδωλα καὶ δὲν ἔχουν ἀκόμα δεχθεῖ τὸ θεῖο φῶς, ἀλλὰ στοὺς ἔξ αίματος ἀπογόνους τοῦ Ἰσραήλ, θὰ μποροῦσε ὅπωςδήποτε νὰ γίνῃ φανερό. Ποιὰ δηλαδὴ μελέτη τοῦ θεοῦ νόμου ὑπῆρχε σ' ἐκείνους, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχαν γνωρίσει οὔτε ὅτι εἶχε δοθεῖ; Καὶ ποιὸς ἦταν σ' ἐκείνους πού δέχθηκε στὸ στόμα του τὴ διαθήκη τοῦ Θεοῦ;” Ἀρα λοιπὸν ἁμαρτωλὸν λέγει μὲ αὐτὰ τὸν ἀπειθαρχο καὶ ἀλύτρωτον Ἰουδαῖο, πού εἶναι ἀκόμα δοῦλος τῆς ἁμαρτίας. Γιατὶ λέγει· «Καθένας πού πράττει τὴν ἁμαρτία, εἶναι δοῦλος τῆς ἁμαρτίας»⁶¹. Γιατὶ αὐτοὺς δὲν τοὺς ἐλευθέρωσε ὁ Υἱός.

[Ἐπειτα ἐγὼ βέβαια, ἐπειδὴ εἶμαι ἀνεξίκακος, σιώπησα, καὶ δὲν σοῦ ἐπέβαλα ἀμέσως μόλις ἁμάρτησες τὶς τιμωρίες, περιμένοντας τὴ μετάνοιά σου, σὺ ὅμως νόμισες ὅτι θὰ γίνω ὁμοίος σου, δηλαδὴ πίστεψες, ὅτι δὲν σιώπησα ἀπὸ ἀνεξικακία μᾶλλον, ἀλλὰ ἐπειδὴ θεώρησα ἀξιέπαινη τὴ ζωὴ σου, ἢ ἴσως καὶ ὅτι εὐχαριστή-

οἷς ἔδρασας παρὰ νόμον. Ἐλέγξω δὴ οὖν σε, τὴν δίκην ἐπι-
 θείς καὶ τῶν ἐκτόπως βεβιωμένων πραττόμενος λόγους, καὶ
 οἷον κατὰ πρόσωπόν σου τὴν σὴν ἀνομίαν ἰστάς, ἵνα σε κο-
 λάσῃ τὸ συνειδός· καὶ αὐτὸ συμμαχεῖται τὸ πλημμέλημα τὸ
 5 σὸν κατηγοροῦν σου καὶ κατακρίνον· δεινὸν γὰρ εἰς ἐλέγ-
 χους τὸ συνειδός].

Στίχ. 20. «Καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου
 κατελάλεις».

Καθήμενοι δὲ καὶ ἐν συνεδρίοις κατελάλουν Χριστοῦ
 10 λέγοντες· «Τί ποιούμεν, ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος πολλὰ ποι-
 εῖ σημεῖα; Ἐὰν ἀφῶμεν αὐτὸν οὕτως, ἐλεύσονται οἱ Ῥω-
 μαῖοι καὶ ἀροῦσιν ἡμῖν καὶ τὸ ἔθνος καὶ τὴν χώραν». Τότε
 καὶ τὸ κατ' αὐτοῦ σκάνδαλον ἐτεκτῆναντο, καὶ τὴν τοῦ
 θανάτου πάγην ἐσκεύασαν· προσήγαγον γὰρ Πιλάτῳ καὶ
 15 σταυροῦσθαι παρεκάλουν. Εἰ δὲ ἀδελφὸν τῶν Ἰουδαίων
 καὶ υἱὸν τῆς μητρὸς αὐτῶν ὀνομάζει Χριστόν, οὐκ ἔξω
 φέρεται τοῦ καθήκοντος τὸ χρῆμα λόγου. Γέγονεν γὰρ
 κατὰ σάρκα ἐξ Ἰουδαίων, καὶ υἱὸς ἂν λέγοιτο διὰ τοῦτο
 τῆς Συναγωγῆς.

20 Στίχ. 23. «Καὶ ἐκεῖ ὁδὸς ἣ δείξω αὐτῶ
 τὸ σωτήριον Θεοῦ».

Ἐπιτήρησον γὰρ ὅτι, καίτοι πάλαι δοθέντος τοῦ νόμου,
 ὡς οὐπω δειχθείσης τῆς ὁδοῦ δι' ἧς ἂν τις ἐλάσαι πρὸς σω-
 τηρίαν, ἐπιδείξιν αὐτὴν ἐπαγγέλλεται. Ἀσυγκρίτως δὴ οὖν
 25 ἐν ἀμείνοσι τῶν διὰ Μωσέως τὰ διὰ Χριστοῦ, εἴπερ ἐν αὐ-
 τοῖς ἢ τῆς σωτηρίας ὁδός, αὐτὸς ἂν νοοῖτο ὁ Χριστὸς καὶ
 τὰ δι' αὐτοῦ θεσπίσματα. Ἐφη γοῦν Ἡσαΐας μὲν ὁ θεοπέ-
 σιος

[«Ἔσται ἐκεῖ ὁδὸς καθαρὰ, καὶ ὁδὸς ἀγία κληθήσε-
 30 ται». Καὶ πάλιν Ἰερεμίας «Στῆτε ἐν ταῖς ὁδοῖς, καὶ ἐρωτή-

θηκα για όσα έκανες αντίθετα προς τὸ νόμο. Θὰ σὲ ἐλέγξω λοιπὸν, τιμωρώντας σε, καὶ θὰ κάνω λόγο γι' αὐτὰ πού ἔζησες παράνομα, καὶ παρουσιάζοντας κατὰ κάποιον τρόπο στὸ πρόσωπό σου τὴν παρανομία σου, γιὰ νὰ σὲ βασανίζει ἡ συνείδηση καὶ νὰ συμμαχεῖ καὶ τὸ ἴδιο τὸ ἁμάρτημά σου κατηγορώντας καὶ κατακρίνοντας σε. Γιατὶ ἡ συνείδηση εἶναι φοβερὴ πρὸς ἐλέγχους].

Στίχ. 20. «Καθόσουν καὶ κατηγοροῦσες τὸν ἀδελφὸ σου».

Καθισμένοι καὶ στὰ συνέδρια κατηγοροῦσαν τὸν Χριστὸ λέγοντας: «Τί νὰ κάνουμε, πού ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς κάνει πολλὰ θαῦματα; Ἐὰν τὸν ἀφήσουμε ἔτσι θὰ ἔρθουν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ θὰ πάρουν καὶ ἐμᾶς καὶ τὸ ἔθνος καὶ τὴ χώρα»⁶². Τότε ἐπινόησαν καὶ τὸ ἐναντίον του σκάνδαλο, καὶ μηχανεύθηκαν τὴν παγίδα τοῦ θανάτου του. Γιατὶ τὸν ὀδήγησαν στὸν Πιλάτο καὶ τὸν παρακαλοῦσαν νὰ τὸν σταυρώσει. Μολονότι βέβαια ὀνομάζει τὸν Χριστὸ ἀδελφὸ τῶν Ἰουδαίων καὶ υἱὸ τῆς μητέρας τους, τὸ πρᾶγμα δὲν φέρεται ἔξω ἀπὸ τὸν πρέποντα λόγο. Γιατὶ γεννήθηκε ὡς πρὸς τὸ σῶμα ἀπὸ Ἰουδαίους, καὶ μπορεῖ νὰ λέγεται γι' αὐτὸ υἱὸς τῆς Συναγωγῆς.

Στίχ. 23. «Καὶ ἐκεῖ ὑπάρχει ὁ δρόμος στὸν ὁποῖο θὰ δείξω σ' ἐκεῖνον πού βαδίζει σ' αὐτὸν τὴ σωτηρία τοῦ Θεοῦ».

Πρόσεχε λοιπὸν ὅτι, ἂν καὶ ὁ νόμος εἶχε δοθεῖ ἀπὸ παλιά, ἐπειδὴ δὲν εἶχε ἀκόμα ὑποδειχθεῖ ὁ δρόμος διὰ τοῦ ὁποίου θὰ μπορούσε κάποιος νὰ βαδίσει πρὸς τὴν σωτηρία, ὑπόσχεται ὅτι θὰ τὸν δείξει. Εἶναι λοιπὸν ἀσυγκρίτως ἀνώτερα ἀπὸ τὰ τοῦ Μωυσῆ αὐτὰ πού δίδαξε ὁ Χριστός, ἐφόσον σ' αὐτὰ ὁ δρόμος τῆς σωτηρίας νοεῖται ὁ ἴδιος ὁ Χριστός καὶ οἱ ἐντολές του. Καὶ πράγματα εἶπε ὁ θεσπέσιος Ἡσαΐας

[«Θὰ ὑπάρξει ἐκεῖ δρόμος καθαρὸς, καὶ θὰ ὀνομασθεῖ ὁ δρόμος ἅγιος»⁶³. Ἐπίσης καὶ ὁ Ἰερεμίας «Σταθεῖτε στοὺς δρόμους,

63. Ἦσ. 35, 8.

σατε τρίβους Κυρίου αιώνιους, καὶ ἴδετε ποία ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθὴ, καὶ βαδίσετε ἐν αὐτῇ, καὶ εὐρήσετε ἀγνισμόν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν». Ἐαυτὸν γε μὴν ὁ Σωτὴρ τὴν ὁδὸν ὄντα τὴν σωτήριον ἀπέφηνε, λέγων· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός». Ὡς γὰρ ὁ
5 αὐτοῦ φησι μαθητῆς, «Οὐκ ἔστι ἕτερον ὄνομα ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς»· οὕτω καὶ ὁ θεῖος Δαβὶδ αὐτὸν εἶναί φησι τὸ ἀληθὲς καὶ μέγα καθάρισον.]

ΨΑΛΜΟΣ Ν'.

10 [Ἐπακούσας ὁ Δαβὶδ προφητικοῦ Πνεύματος θεοπύσαντος διὰ τοῦ προλεχθέντος ψαλμοῦ περὶ τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡς ἔλεγε τῷ ἁμαρτωλῷ, «Εἰ ἐθεώρῃς κλέπτην, συνέτρεχες αὐτῷ, καὶ μετὰ μοιχῶν τὴν μερίδα σου ἐτίθεις», πληγείς ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς κλεψιγάμου μοιχείας, φθάνει τοῦ
15 Θεοῦ τὴν κρίσιν, ὥσπερ στήλην κατηγορίας καθ' ἑαυτοῦ τὸν προκείμενον συνάψας ψαλμόν. Ἐφοβήθη γὰρ ἀκούσας· «Ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἤξει, καὶ τὸ πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ καυθήσεται, καὶ κύκλῳ αὐτοῦ καταγιγίς σφόδρα». Διὸ πρὸς τὸν ἔλεον κατέφυγε τοῦ Θεοῦ. Καὶ πάλιν ἀκούσας, «Τὸ στόμα σου ἐπλεόνασε κακίαν, καὶ ἡ γλῶσσά σου περιέπλεκε
20 δολιότητα· καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελάλεις, καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς μητρὸς σου ἐτίθεις σκάνδαλον», εἰς ἔννοιαν ἦλθε τῆς κατ' Οὐρίου σκευωρίας, ἣν περὶ τοῦ δεῖν ἀναιρεθῆναι κατὰ πόλεμον ἔγραψε, καὶ φησιν· «Ὅτι τὴν
25 ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω»· καὶ πάλιν· «Ῥῦσαί με ἐξ αἱμάτων, ὁ Θεός». Καὶ πάλιν ἀκούσας, «Ἐλέγξω σε καὶ παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου», φησὶν· «Ἀπόστρεψον τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου». Ἦν δὲ πάλιν πυθόμενος, «Οὐ προσδέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μύσχους, οὐδὲ ἐκ

64. Ἱερ. 6, 16.

66. Πράξ. 4, 12.

65. Ἱω. 14, 6.

67. Ψαλμ. 49, 18.

καὶ ρωτῆστε γιὰ τὰ αἰῶνια μονοπάτια τοῦ Κυρίου, καὶ μάθετε ποιὸς εἶναι ὁ δρόμος ὁ ἐνάρετος, καὶ βαδίζετε σ' αὐτόν, καὶ θὰ βρεῖτε ἔξαγνισμό στὶς ψυχές σας»⁶⁴. Ὁ Σωτήρας ὁμῶς ἀποκάλυψε ὅτι ὁ ἑαυτὸς εἶναι ὁ δρόμος πού σώζει, λέγοντας· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδός»⁶⁵. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ μαθητὴς του, «Δὲν ὑπάρχει ἄλλο ὄνομα στὴ γῆ πού δόθηκε στοὺς ἀνθρώπους, μὲ τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ σωθοῦμε»⁶⁶. Ἔτσι καὶ ὁ θεῖος Δαβὶδ λέγει, ὅτι αὐτὸς εἶναι τὸ ἀληθινὸ καὶ μεγάλο μέσο κάθαρσης].

ΨΑΛΜΟΣ 50ὸς

[Ἀκούοντας ὁ Δαβὶδ τὸ προφητικὸ Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο μὲ τὸν προηγούμενο ψαλμὸ προεῖπε γιὰ τὴν κρίση τοῦ Θεοῦ, καὶ πού ἔλεγε στὸν ἁμαρτωλό, «Ὅταν ἔβλεπες κλέφτη ἔτρεχες μαζί του, καὶ ἔκανες παρέα μὲ τοὺς μοιχοῦς»⁶⁷, πληγωμένος ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση τῆς παράνομης μοιχείας, προλαβαίνει τὴν κρίση τοῦ Θεοῦ, συνθέτοντας τὸν ψαλμὸ αὐτὸν σὰν στήλη κατηγορίας ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του. Γιατί φοβήθηκε ὅταν ἄκουσε· «Ὁ Θεὸς θὰ ἔρθει φανερά, καὶ θὰ καίει μπροστὰ του φωτιά, καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὸν θὰ ὑπάρχει σφοδρὴ καταιγίδα»⁶⁸. Γι' αὐτὸ καὶ προσέφυγε στὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ. Καὶ πάλι ἀκούοντας, «Τὸ στόμα σου γέμισε ἀπὸ κακία, καὶ ἡ γλῶσσα σου περιέπλεκε δολιότητες· καθόσουν καὶ κακολογοῦσες τὸν ἀδελφό σου, καὶ προκαλοῦσες σκάνδαλο εἰς βᾶρος τοῦ υἱοῦ τῆς μητέρας σου»⁶⁹, σκέφθηκε τὴ σκευωρία του ἐναντίον τῆς γυναίκας τοῦ Οὐρία, τὴν ὁποία κατέκρινε, γιὰ τὸ ὅτι ἔδωσε ἐντολὴ νὰ σκοτωθεῖ κατὰ τὸν πόλεμο, καὶ λέγει· «Γιατί ἐγὼ ἀναγνωρίζω τὴν ἁμαρτία μου»^{69α}. Καὶ πάλι· «Σῶσε με ἀπὸ τὴν ἐνοχὴ τοῦ θανάτου»⁷⁰. Καὶ πάλι ἀκούοντας, «Θὰ σὲ ἐλέγξω καὶ θὰ στήσω μπροστὰ στὸ πρόσωπό σου (τὴν ἀνομία σου)»^{70α}, λέγει· «Στρέψε ἄλλοῦ τὸ πρόσωπό σου ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες μου»⁷¹. Καὶ πάλι, ἀκούοντας, «Δὲν θὰ δεχθῶ ἀπὸ τὸν

68. Ψαλμ. 49, 3.
70. Ψαλμ. 50, 16.

69. Ὡπ. π. 19.
70α. Ὡπ. π. 49, 21.

69α. Ψαλμ. 50, 5.
71. Ψαλμ. 50, 11.

τῶν ποιμνίων σου χιμάρους», πρὸς ὃ ἐπήγαγεν· «Ὅτι, εἰ ἐθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἄν».

Τὰ δὲ κατὰ τὸν Οὐρίαν καὶ τὸν ἔλεγχον τοῦ Νάθαν ἐν τῇ δευτέρᾳ γέγραπται τῶν Βασιλειῶν. Πρὶν δὲ τὸν Νάθαν 5 ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐξωμολογεῖτο περὶ τῆς ἁμαρτίας, κεκρατημένος ὥσπερ ὑπὸ κάρου καὶ μέθης Ἐλλὰ οὐδὲ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν εὐθύς ὁ προφήτης ἀφίκετο. Τὸ γάρ, «Οὐπω ἀναπεπλήρωνται αἱ ἁμαρτίαι τῶν Ἀμορραίων», καὶ ἐπὶ τοῦ Δαβίδ ἦν εἰπεῖν. Οὐ γὰρ ἐχρῆν αὐτοῦ περικοπῆναι 10 τὸ αὐτεξούσιον καὶ χεῖρονα γενέσθαι κρυπτομένης ἐν βάθει τῆς μοχθηρίας. Ὅτε δὲ πᾶσαν εἰς τὸ ἐμφανὲς ἤγαγε τὴν κακίαν, καὶ ἡ νόσος χρόνου μεταξὺ γεγονότος παρήκμασε, κατάστασίν τε ἀνελάμβανεν, ἐν εὐσταθείᾳ τότε κατὰ καιρὸν ὁ προφήτης ἰατρικῶς ἐπάγει τὸ διὰ τῶν ἐλέγχων βοή- 15 θημα, οὐκ ὠμοῦ τοῦ πάθους ὄντος, οὐδὲ μὴν ἔτι φλεγμαίνοντος. Εἰκότως οὖν ἡ Γραφή καὶ τὸν χρόνον ἐπισημαίνεται λέγουσα· «Καὶ συνήγαγε αὐτὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτῆς ἀνδρός εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ὁ Δαβίδ, καὶ ἐγενήθη αὐτῷ εἰς γυναῖκα, καὶ ἔτεκεν αὐτῷ υἱόν, καὶ ἐφάνη πονη- 20 ρὸν τὸ ῥῆμα ὃ ἐποίησε Δαβίδ ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου. Καὶ ἀπέστειλε Κύριος τὸν Νάθαν πρὸς Δαβίδ». Ὡς εἶναι μεθ' ὄλον ἐνιαύσιον χρόνον. Πρὸ δὲ τούτου τῆς ψυχῆς ἔτι τεθλωμένης, ἢ καὶ οὐκ ἂν ἐνέσχετο τῶν ἐλέγχων, ἢ τι καὶ δεδράκει κατὰ τοῦ προφήτου δεινόν, κατὰ τοὺς ἐν νόσῳ πα- 25 ρακόπτοντας, οἳ καὶ γονεῦσι καὶ φιλτάτοις καὶ αὐτοῖς ἰατροῖς ἐπανίστανται. Τί οὖν ἄρα τῆς τοσαύτης ἁμαρτίας ἀνδρὶ τοσοῦτῳ τὸ αἴτιον; Αὐτὸς ἐδίδαξεν ὁ Νάθαν διὰ τοῦ παραδείγματος Δύο φησὶν ἄνδρας γεγονέναι, τὸν μὲν πλούσιον, δηλαδὴ τὸν Δαβίδ, τὸν δὲ πένητα, τὸν Οὐρίαν· εἶτα πα- 30 ροδίτην εἰσάγει ξένον ἐπιδημήσαντα τῷ πλουσίῳ, αἰνιπτό-

71α. Ὅπ. π. 9.

72. Ψαλμ. 50, 18.

72α. Β' Βασ. 11, 12.

οἶκο σου μύσχους, οὔτε ἀπὸ τὰ κοπάδια σου τράγους»^{71α}, πρόσθεσε σ' αὐτό· «Γιατί, ἐὰν ἤθελες θυσία, θὰ σοῦ πρόσφερα»⁷².

Τὰ σχετικὰ βέβαια μὲ τὸν Οὐρία καὶ τὸν ἔλεγχο τοῦ Νάθαν, εἶναι γραμμένα στὸ δεύτερο βιβλίον τῶν Βασιλειῶν^{72α}. Προτοῦ ὅμως μεταβεῖ ὁ Νάθαν σ' αὐτόν, δὲν ἔξομολογοῦνταν γιὰ τὶς ἁμαρτίες του, σὰν νὰ ἦταν κυριαρχημένος ἀπὸ βαθὺ ὕπνο καὶ μέθη. Ἀλλ' οὔτε καὶ μετὰ τὴν ἁμαρτία ὁ προφήτης πῆγε ἀμέσως. Γιατὶ τό, «Δὲν ὀλοκληρώθηκαν ἀκόμα οἱ ἁμαρτίες τῶν Ἀμμοραίων»⁷³, ἦταν δυνατὸ νὰ λεχθεῖ καὶ γιὰ τὸν Δαβίδ. Γιατὶ δὲν ἔπρεπε νὰ ἐμποδιοθεῖ ἡ ἐλευθερία τῆς θέλησής του, καὶ νὰ γίνῃ χειρότερη ἢ μοχθηρία του κρυμμένη στὸ βάθος. Ὅταν ὅμως ἔφερε ὅλη τὴν κακία του στὸ φῶς καὶ ἡ νόσος στὸν χρόνον πού μεσολάβησε παρήκμασε καὶ βελτιωνόταν ἡ κατάστασή του, μὲ σταθερότητα τότε στὸν κατάλληλον καιρὸ, μὲ τρόπο ἰατρικὸ προσθέτει ὁ προφήτης τὸ βοήθημα τῶν ἐλέγχων, καθὼς τὸ πάθος δὲν ἦταν ἄγριο, οὔτε καὶ βρισκόταν ἀκόμα σὲ φλεγμονή. Εὐλογα λοιπὸν ἡ Γραφή ἐπισημαίνει καὶ τὸν χρόνον λέγοντας· «Καὶ τὴν πῆρε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρα τῆς στὸ σπῆτι τοῦ ὁ Δαβίδ, τὴν ἔκανε γυναίκα του, καὶ τοῦ γέννησε υἱόν, φάνηκε ὅμως κακὴ ἢ πράξις τοῦ Δαβίδ στὰ μάτια τοῦ Κυρίου. Ἔτσι ἔστειλε ὁ Κύριος τὸν Νάθαν στὸν Δαβίδ»⁷⁴. Ὡστε μεσολάβησε ἕνας ὀλόκληρος χρόνος. Πρὶν ἀπὸ αὐτὸ ὅμως, ἐνῶ ἡ ψυχὴ ἦταν ἀκόμα θολωμένη, ἡ δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἀνεχθεῖ τοὺς ἐλέγχους, ἢ καὶ θὰ ἔκανε κάτι φοβερὸ ἐναντίον τοῦ προφήτη, σύμφωνα μ' αὐτοὺς πού παραφρονοῦν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς νόσου, οἱ ὅποιοι καὶ ἐξεγείρονται ἐναντίον τῶν γονέων καὶ τῶν πολὺ ἀγαπητῶν προσώπων, ἀκόμα καὶ ἐναντίον τῶν ἰδίων τῶν ἰατρῶν. Ποιὸ λοιπὸν ἦταν τὸ αἶτιον τῆς τόσο μεγάλης ἁμαρτίας τοῦ ἀνδρός; Τὸ δίδαξε ὁ ἴδιος ὁ Νάθαν μὲ ἕνα παράδειγμα⁷⁵. Ὑπῆρχαν, λέγει, δύο ἄνδρες, ὁ ἕνας πλούσιος, δηλαδὴ ὁ Δαβίδ, καὶ ὁ ἄλλος φτωχὸς, δηλαδὴ ὁ Οὐρίας. Ἐπειτα εἰσάγει καὶ ἕνα περαστικὸ ξένο, ὁ ὅποιος εἶχε ἔρθει στὸν πλούσιον, ὑπαινισσόμενος, ὅτι στὴν ψυχὴ τοῦ Δαβίδ

73. Γέν. 15, 16.

74. Β' Βασ. 11, 27 καὶ 12, 1.

75. Ὅπ. π. 21, 1.

μενος ξένον ἐπιδημῆσαι πνεῦμα τῆ ψυχῆ τοῦ Δαβίδ· χωρὶς γὰρ δυνάμεως διαβολικῆς οὐκ ἂν εἰς τοσαύτην ἀφροσύνην ἤλασεν τοσοῦτος ἀνὴρ, ὁ καὶ ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας γεγονὼς ἐγκρατής. Τοιγαροῦν ἐν τῷ τὸν Σαοὺλ ὑποφεύγειν εἶχε μὲν
 5 ἐπὶ τῆς ἐρήμου τὴν Ἀχιναάν, εἶχε δὲ τὴν Ἀβιγαίαν τελευτήσαντος τοῦ αὐτῆς ἀνδρός, ἀλλ' οὐδαμοῦ φαίνεται παρὰ τὴν φυγὴν πλησιάσας αὐταῖς· οὐδὲ γὰρ παῖδας ἔσχεν, εἰ μὴ μετὰ τελευτὴν τοῦ Σαοὺλ. Ἰκετηρίας γὰρ καὶ προσευχῶν ὁ τῆς φυγῆς ὑπῆρχε καιρός. Μετὰ δὲ τὴν βασιλείαν, φησὶν ἡ
 10 Γραφή, παῖδες αὐτῷ γεγόνασιν ἐν Χεβρών. Τὸ δὲ πνεῦμα τὸ καταστρέφον μεγάλας ψυχὰς εἰδὼς ὁ Σολομὼν ἔλεγεν· «Ἐὰν πνεῦμα τοῦ ἐξουσιάζοντος ἀναβῆ ἐπὶ σέ, τόπον σου μὴ ἀφῆς»].

Στίχ 3. «Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα
 15 ἔλεός σου».

Οὐδὲν δὲ οὕτως εἰς ἔλεον ἐπισπᾶται Δεσπότην, ὡς ὁμολογία πλημμελήματος· διὸ καὶ ὁ Δαβίδ ὅλον εἰς ἑαυτὸν ἰκετεύει χεθῆναι τὸν ἔλεον, πᾶσαν τῶν οἰκτιρωμῶν τὴν πηγὴν. Ὡς γὰρ ἐπὶ τοῦ ἐλέου τὸ μέγα ἤτησεν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν οἰ-
 20 κτιρωμῶν τὸ πλῆθος ἐξήτησεν, ὡς μεγάλου ὄντος τοῦ πλημμελήματος, καὶ μὴ δυναμένου ἄλλως ἐξαλειφθῆναι, εἰ μὴ ἀναλόγου τύχῃ φιλανθρωπίας. Μόνων γὰρ ἐστὶν τῶν τοῦ Θεοῦ οἰκτιρωμῶν τῆς μαιφονίας ἀπολοῦσαι τὰς χεῖρας. Ἐλεεῖ δὲ τὴν φύσιν ὁ πλάσας αὐτήν· οἶδε γὰρ ὅτι πολὺ νο-
 25 σοῦσα τὸ ἀδρανές, κατασεῖεται προχείρως εἰς τὰ βέθηλα τῆς σαρκὸς πάθη. Καταληϊζεται γὰρ εὐκόλως τὸν ἀνθρώπινον νοῦν ὁ τῆς ἁμαρτίας εὐρετής, συνεργὸν ἔχων τὸν ἐν τοῖς μέλεσι τῆς σαρκὸς ἀγριαίνοντα νόμον. Προσιτέον οὖν τῷ ἱατρῷ τῶν πνευμάτων, ἵνα τὸ εὐσθενές ἐργάσῃται τῷ
 30 κῶ· πᾶσα γὰρ ἰσχὺς παρ' αὐτοῦ. Τάχα δὲ προγνοὺς ὁ Δαβίδ, ὅτι κατὰ καιροὺς ἐπιλάμψει τοῖς ἐπὶ γῆς ὁ Χριστὸς

75α. Α' Βα. 14, 50.

76. Α' Βασ. 25, 39.

77. Ἐκκλ. 10, 4.

ἦρθε πνεῦμα ξένο. Γιατί χωρίς διαβολική δύναμη δὲν θὰ ἔφτανε σὲ τόσο μεγάλη ἀφροσύνη ὡς τόσο μεγάλος ἄνδρας, ὁ ὁποῖος καὶ στήν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας του ὑπῆρξε ἐγκρατής. Πράγματι, ὅταν ἔφευγε διωκόμενος ἀπο τὸν Σαούλ, εἶχε βέβαια στήν ἔρημο τὴν Ἀχινά^{75α}, εἶχε ὅμως καὶ τὴν Ἀβιγαία⁷⁶, ὅταν πέθανε ὁ ἄνδρας τῆς. Ὅμως πουθενὰ δὲν φαίνεται κατὰ τὴν φυγὴ του νὰ τίς πλησίασε. Ἀφοῦ οὔτε παιδιά ἀπέκτησε, παρὰ μόνο μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Σαούλ. Γιατὶ τὸ διάστημα τῆς φυγῆς του ἦταν καιρὸς παρακλήσεως καὶ προσευχῶν. Μετὰ ὅμως τὴ βασιλεία, λέγει ἡ Γραφή, γεννήθηκαν παιδιά δικὰ του στὴ Χεβρών. Γνωρίζοντας καὶ ὁ Σολομών τὸ πνεῦμα ποὺ καταστρέφει μεγάλες ψυχές, ἔλεγε: «Ἐὰν ἔρθει σὲ σένα πνεῦμα τοῦ ἐξουσιαστῆ (διαδόλου), νὰ μὴ ἐγκαταλείψεις τὸν τόπο σου»⁷⁷].

Στίχ. 3. «Ἐλέησέ με, Θεέ μου, σύμφωνα μὲ τὸ ἄπειρο ἔλεός σου».

Τίποτε ἄλλο δὲν προσελκύει τόσο πολὺ τὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Δεσπότη, ὅσο ἡ ὁμολογία τῆς ἁμαρτίας. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Δαβὶδ ἱκετεύει νὰ χυθεῖ ἐπάνω του ὅλο τὸ ἔλεος, ὅλη ἡ πηγὴ τῆς εὐσπλαγχνίας. Γιατί, ὅπως στήν περίπτωση τοῦ ἑλέους ζήτησε τὸ μεγάλο, ἔτσι καὶ στήν περίπτωση τῆς εὐσπλαγχνίας ζήτησε ὅλο τὸ πλῆθος τῆς, ἐπειδὴ ἦταν μεγάλο τὸ ἁμάρτημά του, καὶ δὲν μπορούσε νὰ ἐξαλειφθεῖ μὲ ἄλλο τρόπο, παρὰ μόνο ἐὰν τύχει ἀνάλογη φιλανθρωπία. Γιατὶ μόνο ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ μπορεῖ νὰ πλύνει καλὰ τὰ χέρια ποὺ ἔκαναν φόνο. Ὅμως ἔλεει τὴ φύση ἐκεῖνος ποὺ τὴν ἔπλασε. Καθόσον γνωρίζει ὅτι, ἐπειδὴ πάσχει ἀπὸ μεγάλη ἀδράνεια, ὑποκύπτει εὐκόλα στὰ βέβηλα πάθη τῆς σάρκας. Γιατὶ καταληστεύει εὐκόλα τὸν νοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὁ ἐφευρέτης τῆς ἁμαρτίας, ἔχοντας συνεργάτη τὸν νόμο τῆς σάρκας ποὺ ἀγριεῖει μέσα στὰ μέλη τῆς. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσέλθουμε στὸν ἰατρὸ τῶν πνευμάτων γιὰ νὰ κάνει τὸν νοῦ δυνατὸ. Γιατὶ κάθε δύναμη προέρχεται ἀπὸ αὐτόν. Ἴσως βέβαια ὁ Δαβὶδ, γνωρίζοντας ἀπὸ πρῖν, ὅτι μὲ τὸν καιρὸ θὰ λάμπει σ' αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται στὴ γῆ

ἐξαλείφω πάντας ἁμαρτίας τοῦ κόσμου, ἔλεος μέγα τὴν οὕτω λαμπρὰν εἰκότως χάριν καλεῖ. Γέγραπται γὰρ ὅτι «Πᾶσα ἁμαρτία ἐμφράξει τὸ στόμα αὐτῆς». Κατὰ γὰρ τὸν Ἀπόστολον· «Θεὸς ὁ δικαίων, τίς ὁ κατακρίνων;». Ἀνόμημα δὲ τὸ πλημμέλημα, ὅτι διπλῆν ἔχει τοῦ νόμου παράβασιν.

Στίχ. 4. «Ἐπιπλεῖον πλῦνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου», κ.τ.λ.

Λέγων δὲ τό, «Ἐπιπλεῖον πλῦνόν με», πάλιν ὄρα, κατὰ τὸ εἶκόσ, εἰς τοῦ Χριστοῦ μυστήριον. Εἶχεν μὲν γὰρ καὶ ὁ νόμος τὴν δι' ὕδατος κάθαρσιν, ἧς καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος διαμνημονεύει λέγων· «Εἰ γὰρ τὸ αἷμα ταύρων καὶ τράγων καὶ σποδὸς δαμάλεως ῥαντίζουσα τοὺς κεκοινωμένους ἀγιάζει πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα», πλὴν ὁ τύπος ἦν ἀδρανῆς εἰς ἀπόνιψιν ἁμαρτίας, ἐπράττετο δὲ μόνον πρὸς τὴν καθαρότητα τῆς σαρκός, ἡ δέ γε διὰ Χριστοῦ καὶ ἡ διὰ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος χάρις καὶ δύναμις, ὑπερβαίνουσα τὴν ἐν νόμῳ κάθαρσιν, ἐπιπλεῖον ἐκπλύνει· μᾶλλον δὲ καὶ τὸν εἰς ἅπαν ἐργάζεται καθαρισμόν καὶ αὐτῆς τῆς ψυχῆς.

20 Στίχ. 6. «Σοὶ μόνῳ ἤμαρτον», κ.τ.λ.

Ἄσεβῆς ὁ λέγων βασιλεῖ, Παρανομεῖς, ἔφη που ἡ θεία Γραφή. Ἐπειδὴ τοίνυν οὐδεὶς ἦν ὁ ἐλέγχειν με δυνάμενος ἡμαρτηκότα, ἐπηνώρθωσας δὲ σὺ μόνος, «Σοὶ καὶ μόνῳ ἤμαρτον». Καλῶς δὲ προστέθεικε, «Καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα». Τοῦτο γὰρ καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τέθειται· «ᾧφθη», γάρ, φησί, «τὸ γεγονὸς πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου».

Στίχ. 6. «Ὅπως ἂν δικαιωθῆς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσης ἐν τῷ κρίνεσθαί σε».

Ἐγὼ μὲν, φησί, πρόξενος ἐγενόμην κακῶν, τὸ δὲ σὸν

78. Ψαλμ. 106, 42.

80. Ἐβρ. 9, 13.

79. Ρωμ. 8, 33.

81. Ἰωβ 34, 18.

ὁ Χριστός, ἔξαλείφοντας κάθε ἁμαρτία τοῦ κόσμου, εὐλόγα ἀποκαλεῖ μεγάλη εὐσπλαγχνία τὴν τόσο λαμπρὴ χάρη. Καθόσον ἔχει γραφεῖ, «κάθε ἁμαρτία θὰ φράξει τὸ στόμα της»⁷⁸. Γιατί, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀπόστολο, «Ὅταν ὁ Θεὸς δικαιώνει, ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ θὰ τὸν κατακρίνει;»⁷⁹. Ἀνόμημα βέβαια λέγεται τὸ πλημμέλημα, γιατί ἀποτελεῖ διπλῆ παράβαση τοῦ νόμου.

Στίχ. 4. «Πλῦνε με πολὺ καλὰ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία μου», κ.τ.λ.

Λέγοντας «πλῦνε με πολὺ καλὰ», πρόσεχε πάλι, ὅπως εἶναι εὐλόγο, στὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ. Γιατί εἶχε βέβαια καὶ ὁ νόμος τὴν κάθαρση μὲ νερό, τὴν ὁποία μνημονεύει καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος λέγοντας, «Γιατί, ἐὰν τὸ αἷμα ταύρων καὶ τράγων καὶ ἡ στάχτη τῆς δαμάλας ραντίζοντας τοὺς μολυσμένους τοὺς ἀγιάζει ὡς πρὸς τὴν καθαρότητα τοῦ σώματος»⁸⁰, πλὴν ὅμως ὁ τύπος αὐτὸς ἀδυνατοῦσε νὰ καθαρίσει τίς ἁμαρτίες, καὶ πραγματοποιοῦνταν μόνο γιὰ τὴν καθαρότητα τῆς σάρκα. Ἀντίθετα ἢ διὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος χάρη καὶ δύναμη, ξεπερνώντας τὴν κάθαρση τοῦ νόμου, πλύνει περισσότερο, καὶ μᾶλλον κατορθώνει τὸν πλήρη καθαρισμὸ τῆς ψυχῆς.

Στίχ. 6. «Μόνο σὲ σένα ἁμάρτησα», κ.τ.λ.

«Εἶναι ἀσεβῆς αὐτὸς ποὺ λέγει στὸν βασιλιά, Παρανομεῖς»⁸¹, εἶπε κάποιου ἢ ἁγία Γραφή. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ὑπῆρχε κανένας ποὺ νὰ μποροῦσε, ἔχοντας ἁμαρτήσῃ, νὰ μὲ ἐλέγξει, μὲ ἐπανόρθωσες μόνος ἐσύ, «Σὲ σένα καὶ μόνο ἁμάρτησα». Καλῶς πρόσθεσε καὶ τό, «Καὶ ἔκανα μπροστά σου τὸ κακό». Γιατί αὐτὸ ἔχει ἀναφερθεῖ καὶ στὴν ἱστορία. Γιατί λέγει: «Τὸ γεγονός αὐτὸ φάνηκε κακὸ μπροστά στὸν Κύριο»⁸².

Στίχ. 6. «Γιὰ νὰ ἀναγνωρισθεῖς δίκαιος στὰ λόγια σου, καὶ νὰ ἀναδειχθεῖς νικητὴς σὲ κρίσεις σου γιὰ μένα».

Ἐγὼ βέβαια, λέγει, ἔγινα πρόξενος κακῶν, ὅμως τὸ δικό σου

82. Β' Βασ. 11, 27.

δίκαιον ἀναλάμπει καὶ οὕτως. Κρίσεως γὰρ γενομένης καὶ τῶν παρὰ σοῦ εἰς ἐμὲ γενομένων φερομένων εἰς μέσον, καὶ τῶν παρ' ἐμοῦ τε τολμημένων παρεξεταζομένων ἐκείνοις, σὺ μὲν ἀποφανθήσῃ δίκαιος καὶ φιλόανθρωπος, ἐγὼ δὲ πα-
 5 ράνομος ὀφθήσομαι καὶ ἀχάριστος. Τὸ τοίνυν «ὅπως» οὐκ ἔστιν αἰτίας ἐνταῦθα δηλωτικόν· οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἤμαρτεν ὁ Δαβὶδ ἵνα ὁ Θεὸς δικαιωθῇ, ἀλλὰ τὸναντίον καὶ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας τούτου, τοῦ Θεοῦ τὸ δίκαιον ἀναδείκνυται. Πάντων γὰρ ἀνθρώπων πεποίηται πρόνοια.

10 Στίχ 7. «Ἴδου γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην».

Τοῦτο δὲ λέγει οὐχ ὅτι φυσικὴ ἢ τῆς ἁμαρτίας ἐνέργεια (ἀτιμῶρητος γὰρ ἂν ἦν), ἀλλ' ὅτι τὸ εὐόλισθον τῇ φύσει συγκεκλήρωται· νικᾷ δὲ ὁμως γνώμη καὶ πόνοις, ἀλλ' οὐκ ἀνάγκη κρατεῖται διὰ τὸ αὐτεξούσιον. Λέγοιεν δ' ἂν καὶ οἱ ἐν Βα-
 15 θυλῶνι κατὰ τινὰς πρὸς Θεόν· Εἰ δίκας με ἀπαιτῆσαι βούλει ὧν ἐπλημιέλησα εἰς σέ, ὥρα σοι καὶ τοὺς προγόνους εἰσπράττεσθαι· οὐδὲ γὰρ ἐκείνοι εὐγνώμονες ὤφθησαν. Τρόπον οὖν τινὰ, τὴν τῶν πατέρων ἀγνωμοσύνην ἐκκληρονόμησα, καὶ ἐξ ἐκείνων τὸ ἁμαρτάνειν ἐπισύρομαι. Ἔθος τοῖς
 20 ἀγίοις ἐκμειλίσσεσθαι Θεὸν καὶ καλεῖν εἰς ἔλεον διὰ πλείστων μὲν ὅσων ἔσθ' ὅτε φωνῶν, πλὴν καὶ διὰ γε τοῦ κατηγορεῖν ἐπείγεσθαι τῆς ἐνούσης ἀσθενείας τῇ ἀνθρώπου φύσει. Ἔστι γοῦν ἀκοῦσαι βοῶντων· «Μνήσθητι ὅτι χοῦς ἔσμεν· ἄνθρωπος ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ». Καὶ πάλιν
 25 «Μνήσθητι τίς μου ἢ ὑπόστασις». Ἐναργέστερον δὲ τοῦτο τιθεὶς ὁ τληπαθέστατος Ἰωβ, ἀνεφώνει πρὸς Θεόν· «Ἡ οὐχ ὥσπερ γάλα με ἤμελξας, ἐτύρασας δέ με ἴσα τυρῶ; Δέρμα καὶ κρέα με ἐνέδυσας, ὀστέοις δὲ καὶ νεύροις με ἐνείρας; Ζωὴν δὲ καὶ ἔλεος ἔθου παρ' ἐμοί». Τοσοῦτον δὴ τοι καὶ
 30 νῦν διὰ τῶν προκειμένων στίχων ὑποδηλοῦσθαί φαμεν.

83. Ψαλμ. 102, 14-15.

84. Ψαλμ. 88, 48.

85. Ἰωβ 10, 10.

δίκαιο ἀκτινοβολεῖ καὶ ἔτσι. Γιατί, ὅταν θὰ γίνει δίκη καὶ ἔρθουν στὴ μέση αὐτὰ ποὺ ἔγιναν ἀπὸ σένα σὲ μένα, καὶ αὐτὰ ποὺ τόλμησα νὰ κάνω ἐγὼ θὰ ἐξετάζονται συγκρινόμενα μὲ ἐκεῖνα, σὺ βέβαια θὰ ἀποδειχθεῖς δίκαιος καὶ φιλάνθρωπος, ἐνῶ ἐγὼ θὰ φανῶ παράνομος καὶ ἀχάριστος. Τὸ «ὅπως» λοιπὸν ἐδῶ δὲν δηλώνει αἰτία, γιατί ὁ Δαβὶδ δὲν ἁμάρτησε γιὰ νὰ δικαιωθεῖ ὁ Θεός, ἀλλ' ἀντίθετα, καὶ μὲ τὴν ἁμαρτία τοῦ Δαβίδ, ἀναδεικνύεται τὸ δίκαιο τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ δείχνει τὴν πρόνοιάν του γιὰ ὅλους τοὺς ἄνθρωπους.

Στίχ. 7. «Γιατὶ νά, ἡ σύλληψή μου ἔγινε μέσα σὲ ἁμαρτίες».

Αὐτὸ βέβαια τὸ λέγει, ὄχι ὅτι ἦταν φυσικὴ ἢ διάπραξη τῆς ἁμαρτίας (γιατὶ τότε θὰ ἦταν ἀτιμώρητος), ἀλλὰ γιατί ἡ ὀλισθηρότητα ὑπάρχει στὴ φύση μας σὰν κληρονομία. Καὶ νικᾷ βέβαια μὲ τὴ διάθεση καὶ τοὺς κόπους, ἀλλὰ δὲν συγκρατεῖται ὑποχρεωτικά, ἐξαιτίας τοῦ αὐτεξούσιου. Θὰ μπορούσαν, σύμφωνα μὲ κάποιους, καὶ οἱ Βαβυλώνιοι νὰ ποῦν στὸν Θεό· Ἐὰν θέλεις νὰ μᾶς δικάσεις γιὰ τὶς ἁμαρτίες ποὺ κάναμε σὲ σένα, εἶναι καιρὸς σὺ νὰ δικάσεις καὶ τοὺς προγόνους μας· γιατί οὔτε ἐκεῖνοι φάνηκαν εὐγνώμονες. Δηλαδή κατὰ κάποιον τρόπο κληρονόμησα τὴν ἀγνωμοσύνη, καὶ τὸ νὰ ἁμαρτάνω τὸ φέρω ἐπάνω μου ἀπὸ ἐκείνους. Ὑπάρχει συνήθεια στοὺς ἁγίους νὰ καταπραῦνουν τὸν Θεὸ καὶ νὰ τὸν καλοῦν νὰ τοὺς λυπηθεῖ μὲ πάρα πολλὰ φωνές, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ σπεύδουν νὰ κατηγοροῦν τὴν ἀδυναμία ποὺ ὑπάρχει στὴν ἀνθρώπινη φύση. Μποροῦμε λοιπὸν νὰ τοὺς ἀκούσουμε νὰ φωνάζουν «Θυμήσου ὅτι εἴμαστε χῶμα· οἱ ἡμέρες τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σὰν τὸ χορτάρει»⁸³. Καὶ πάλι· «Θυμήσου ποιὰ εἶναι ἡ ὑπαρξή μου»⁸⁴. Καὶ ὁ ὑπομονητικώτατος Ἰωβ, θέτοντάς το πρὸ καθαρά, ἀναφωνοῦσε πρὸς τὸν Θεό· «Ἢ μήπως δὲν μὲ ἄρμεξες σὰν γάλα καὶ μὲ ἔκανες σκληρὸ σὰν τὸ τυρί; Δὲν μὲ ἔντυσες μὲ δέρμα καὶ κρέατα, καὶ δὲν μὲ ὑφανεσ μὲ ὀστᾶ καὶ νεῦρα; Μοῦ χάρισες ὅμως ζωὴ καὶ εὐσπλαγχνία»⁸⁵. Τόσο πολὺ δηλαδή καὶ τώρα, λέμε, ὅτι ὑπονοεῖται μὲ τοὺς ἐξεταζόμενους στίχους ἡ

Αὐτὴν γὰρ ἡμῶν τῆς γενέσεως τὴν ἀρχὴν οὐ δίχα ῥύπου φιλοσαρκίας γενέσθαι φησί.

Τίμιος μὲν γὰρ ὁμολογουμένως ὁ γάμος καὶ πέρα διαβολῆς τὸ χρῆμα παρὰ Θεῶ. Πλὴν εἴ τις περιεργάσαιτο τῆς 5 συνόδου τὴν πρόφασιν, ὄρεξιν εὐρήσει σαρκὸς ... αὐτήν, καὶ μὴ ἐπαμύνηται ὡς ἁμαρτία τὸ δρώμενον. Κολάζεται γοῦν ἡ σύνοδος, εἰ μὴ νόμον ἔχη τὸν βραβευτήν, καὶ παιδοποιίας ἔφεισιν τὴν ἀληθῆ τοῦ πράγματος ἀφορμὴν. Οὐκοῦν, τό γε ἦκον εἰς ὀρέξεις μόνας καὶ κίνημα σαρκικόν, ἐν 10 ἀνομίαις ἡμῶν ἢ σύλληψις, καὶ ἐν ἁμαρτίαις κισσῶσιν αἱ μητέρες. Εἰ δὲ ῥίζαν ἔχει τὴν φιλοσαρκίαν τῶν σωμάτων ἢ γένεσις, νοσεῖ που πάντως αὐτή, καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς γεννώμενα. Καὶ γοῦν ὁ ἱερώτατος Παῦλος πλείστην ὄσσην τὴν καταβοὴν τῶν σαρκικῶν ἐποιήσατο κινήματων οὕτω λέγων· 15 «Συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοῦς μου καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσίν μου. Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος· τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; Χάρις δὲ 20 τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν», δι' οὗ καὶ τῆς ἁμαρτίας ἐτιθασσεύθη νόμος, καὶ τῶν σαρκικῶν κινήματων ἢ προσβολῆ τοῖς ..αν νεύμασι, καὶ οὐχ ἔκου... χωρεῖ. Κατώρθωκε ... καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος γενόμενος ἄνθρωπος. Καὶ πιστώσεται πάλιν ὁ 25 θεσπέσιος Παῦλος· «Τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκὸς, ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιότητι σαρκὸς ἁμαρτίας καὶ περὶ ἁμαρτίας, κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν, τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κα- 30 τὰ πνεῦμα».

86. Ρωμ. 7, 22 ἔ.

87. Ρωμ. 8, 3-4.

ἀδυναμία τῆς φύσεως. Γιατὶ λέγει, ὅτι ἡ ἴδια ἡ ἀρχὴ τῆς δημιουργίας μας δὲν ἔγινε χωρὶς ρύπο φιλοσαρκίας.

Ὁ γάμος βέβαια εἶναι ὁμολογουμένως τίμιος καὶ τὸ πρῶγμα εἶναι μακριὰ ἀπὸ κατηγορία ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Πλὴν ὅμως, ἐὰν κάποιος ἐξετάσει τὴν αἰτία τῆς συνεύρεσης, θὰ βρεῖ τὴν ὄρεξιν τῆς σαρκος... αὐτὴν, ἔστω καὶ ἂν ἡ πράξις δὲν ἀντιμετωπίζεται ὡς ἁμαρτία. Τιμωρεῖται βέβαια ἡ συνεύρεση, ἐὰν δὲν ἔχει βραβευτὴ τῆς τὸν νόμο, καὶ δὲν ἔχει ὡς ἀληθινὴ ἀφορμὴ τῆς πράξεως τὴν ἐπιθυμία τῆς παιδοποιΐας. Ἐπομένως, ὅσον ἀφορᾷ μόνο τὶς ὀρέξεις καὶ τὴ σαρκικὴ ὁρμή, ἡ σύλληψή μας εἶναι ἁμαρτωλὴ, καὶ οἱ μητέρες κυφοροῦν μέσα σὲ ἁμαρτίες. Ἐὰν λοιπὸν ἡ γέννησις τῶν σωμάτων ἔχει ρίζα τὴ φιλοσαρκία, ὅπως δὴποτε πάσχει αὐτὴ, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ποὺ γεννιῶνται ἀπὸ αὐτὴν. Καὶ πράγματι ὁ ἱερώτατος Παῦλος ἐξεδήλωσε πολὺ μεγάλη κατακραυγὴ ἐναντίον τῶν σαρκικῶν ἐνώσεων, λέγοντας τὰ ἐξῆς: «Αἰσθάνομαι μεγάλη εὐχαρίστησις μὲ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ μέσα στὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο, βλέπω ὅμως ἄλλον νόμο στὰ μέλη μου, ὁ ὁποῖος ἀντιστρατεύεται στὸν νόμο τοῦ νοῦ μου, ποὺ μὲ αἰχμαλωτίζει μὲ τὸν νόμο τῆς ἁμαρτίας, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει μέσα στὰ μέλη μου. Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος! Ποιὸς θὰ μὲ ἐλευθερώσει ἀπὸ αὐτὸ τὸ σῶμα ποὺ εἶναι καταδικασμένο σὲ θάνατο; Ὁφείλουμε ὅμως χάρις στὸν Θεό, διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας»⁶⁶, μέσω τοῦ ὁποῖου δαμάσθηκε καὶ ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἡ ἐπίθεσις τῶν σαρκικῶν ὁρμῶν στὰ... πνεύματα, καὶ δὲν γίνονται θεληματικά. Κατώρθωσε ... ὅμως καὶ αὐτὸ μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἐνανθρώπησή του. Καὶ θὰ μᾶς τὸ βεβαιώσει πάλι ὁ θεσπέσιος Παῦλος «Γιατὶ ἡ ἀδυναμία τοῦ νόμου, μὲ τὴν ὁποία ἔπασχε αὐτὸς ἐξαιτίας τῆς σαρκος, ὁ Θεὸς στέλλοντας τὸν Υἱὸ του μὲ σῶμα ὅμοιο μὲ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας, καταδίκασε τὴν ἁμαρτία στὴ σάρκα, γιὰ νὰ ἐκπληρωθεῖ ἡ δικαίωσις τοῦ νόμου σὲ μᾶς, οἱ ὁποῖοι δὲν ζοῦμε σαρκικά, ἀλλὰ πνευματικά»⁶⁷.

Στίχ. 8. «Ἴδου γὰρ ἀλήθειαν ἠγάπησας, τὰ ἄδηλα
καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μοι».

Ἔδειξεν ὡς ἐξ ἀρχῆς ἢ ἀνθρώπων φύσις ὑπὸ τὴν
ἀμαρτίαν πέπτωκεν ἀπὸ τῆς ἐν Εὐᾶ παραβάσεως, καὶ ὑπὸ
5 κατάρρα ἢ γένεσις γέγονεν. Ἄνωθεν δὲ ὑφαίνει τὸν λόγον
ἵνα δείξῃ τὸ μέγεθος τῆς τοῦ Θεοῦ δωρεᾶς, ὡς τῆς οὕτω
μακρᾶς κατάρρας διὰ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας ῥυσαμέ-
νου. Ἔοικε μέντοι ἐνταῦθα ἀλήθειαν ὀνομάζειν τὸν ἐν
ἀληθείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ ἀνυπόκριτον βίον· ὁ γὰρ μὴ οὕτω
10 ζῆν ἠρημένος, ψεύδεται τῷ Θεῷ. Ὁ γὰρ ἐπὶ ἔργοις ἀγα-
θοῖς παρενεχθεὶς εἰς γένεσιν, καθ' ἃ φησιν ὁ σοφώτατος
Παῦλος, εἰ πονηρὸς γένοιτο, ψεύδεται τῷ Δημιουργῷ, τοὺς
τῆς δικαιοσύνης οὐκ ἔχων καρπούς. Οὕτω φησὶ καὶ ἐτέρω-
θι ὁ θεῖος Δαβὶδ ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ περὶ τῶν ἐξ Ἰσ-
15 ραήλ· «Υἱοὶ ἀλλότριοι ἐψεύσαντό μοι». Τοιοῦτον καὶ τό,
«Ψεύσεται ἔργον ἐλαίας». Καὶ ἐτέρως δὲ προσβαλεῖς· ὅτι
ἀδρανῆς ὁ νόμος πρὸς ἀποκάθαρσιν ἀμαρτίας, ὕδατι πε-
ριρραίνων εἰς ἔκπλυσιν τῆς σαρκός. Ἐνεστι δὲ τὸ ἄμεινον
ἀσυγκρίτως τῇ διὰ Χριστοῦ χάριτι πάντα ῥύπον ἀφανίσαι
20 δυναμένη. Μαρτυρεῖ τοίνυν ὅτι τὴν ἀλήθειαν ἀγαπᾷ ὁ Θε-
ός. Ἀλήθεια δὲ ὁ Χριστὸς καὶ τὰ δι' αὐτοῦ, ὥσπερ οὖν ὁ
νόμος, τύποι καὶ σκιαί. Σὺ οὖν, φησὶ Κύριε, ἢ ἀλήθεια ὦν
καὶ ἀλήθειαν ἀγαπῶν, βουλόμενος ἡμᾶς ἐν ἀληθείᾳ διά-
γειν, ἀποκαθαριεῖς ἡμᾶς τῆς ἀρχαίας ἀμαρτίας καὶ ὥσπερ
25 χιόνα λευκανθῆναι. Τὸ δέ, «Τὰ κρύφια ἐδήλωσάς μοι», ὡς
πάντα αὐτῷ τὰ ἐσόμενα, ἃ ἐν τῇ ἰδίᾳ σοφίᾳ ἔθετο ὁ Θεός,
διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπεκάλυψεν. Ἴσως δὲ καὶ ὀγκοῖ
τὴν ἑαυτοῦ ἀμαρτίαν πρὸς ἐντροπὴν, δεικνὺς ὅτι οὐ κατὰ
ἄγνοιαν ἤμαρτεν, ἀλλ' ἔχων τὴν γνῶσιν ἀπὸ τοῦ νόμου, καὶ
30 μετὰ τῆς βασιλείας καὶ προφητεῖα τετμημένος. Δείξας οὖν

Στίχ. 8. «Γιατί σὺ ἀγάνησες τὴν ἀλήθεια, καὶ μοῦ φανέρωσες τὰ ἄδηλα καὶ ἀπόκρυφα τῆς σοφίας σου».

Ἔδειξε ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἢ ἀνθρώπινη φύση ἔπεσε στὴν ἁμαρτία μὲ τὴν παράβαση τῆς Εὐας, καὶ ἡ δημιουργία βρέθηκε κάτω ἀπὸ τὴν κατάρα. Καὶ ἀρχίζει τὸν λόγο ἀπὸ τὴν ἀρχή, γιὰ νὰ δείξει τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, ὅτι μὲ τὸ λουτρὸ τῆς παλιγγενεσίας μᾶς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴν τόσο μακροχρόνια κατάρα. Φαίνεται λοιπὸν ἐδῶ, ὅτι ἀλήθεια ὀνομάζει τὸν ἀνυπόκριτο τρόπο ζωῆς πὺ βιώνεται μὲ ἀλήθεια καὶ δικαιοσύνη. Καθόσον ἐκεῖνος πὺ δὲν προτιμᾷ νὰ ζῆ μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, ψεύδεται στὸν Θεό. Γιατὶ αὐτὸς πὺ ἦρθε στὴ ζωὴ γιὰ νὰ κάνει ἔργα ἀγαθὰ, ὅπως λέγει ὁ σοφώτατος Παῦλος, ἐὰν γίνῃ πονηρός, ψεύδεται στὸν Δημιουργό⁸⁸, ἐπειδὴ δὲν ἔχει τοὺς καρποὺς τῆς δικαιοσύνης. Ἔτσι λέγει καὶ ἄλλοῦ ὁ θεῖος Δαβίδ, ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ γιὰ τοὺς Ἰσραηλίτες: «Υἱοὶ ξένοι μοῦ εἶπαν ψέματα»⁸⁹. Τέτοιο εἶναι καὶ τό: «Θὰ διαψεύσει τὴν προσδοκία μας τὸ ἔργο τῆς ἐλιᾶς»⁹⁰. Ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλο τρόπο νὰ τὸ νοήσεις: Ὅτι δηλαδὴ ὁ νόμος εἶναι ἀδύναμος γιὰ τὴν ἐξάλειψη τῆς ἁμαρτίας, ἐπειδὴ ραντίζει μὲ νερὸ πρὸς καθαρισμὸ τῆς σάρκα. Εἶναι ὅμως δυνατὸν τὸ ἀσυγκρίτως ἀνώτερο μὲ τὴ χάρις τοῦ Χριστοῦ, νὰ ἐξαφανίσει κάθε ἀκαθαρσία. Βεβαιώνει λοιπὸν ὅτι ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ τὴν ἀλήθεια. Καὶ ἀλήθεια βέβαια εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ ὅλα ὅσα γίνονται μέσω αὐτοῦ, ὅπως καὶ ὁ νόμος εἶναι τύποι καὶ σκιές. Σὺ λοιπὸν, λέγει, Κύριε, πὺ εἶσαι ἡ ἀλήθεια καὶ ἀγαπᾷς τὴν ἀλήθεια, θέλοντας ἐμεῖς νὰ ζοῦμε μὲ ἀλήθεια, θὰ μᾶς καθαρῖσεις τελείως ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἁμαρτία, καὶ θὰ γίνουμε λευκοὶ σὰν τὸ χιόνι. Τό, «Μοῦ φανέρωσες τὰ ἀπόκρυφα», τὸ λέγει γι' αὐτὰ πὺ τὰ ἀποκάλυψε τὸ ἅγιο Πνεῦμα γιὰ ὅσα θὰ γίνουν ἀπὸ αὐτόν, τὰ ὅποια ὄρισε μὲ τὴν σοφία τοῦ ὁ Θεός. Ἴσως ὅμως καὶ νὰ διογκώνει τὴν ἁμαρτία τοῦ ἀπὸ ἐντροπή, γιὰ νὰ δείξει ὅτι ἁμάρτησε ὄχι ἀπὸ ἄγνοια, ἀλλὰ ἔχοντας τὴ γνώση ἀπὸ τὸ νόμο, καὶ τιμήθηκε μαζὶ μὲ τὴ βασιλεία καὶ μὲ τὴν προφητεία. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐδῶ

έντεϋθεν τὸ κραταιὸν τῆς ἁμαρτίας, τὴν λύσιν ἐν τοῖς ἐξῆς αἰτεῖ, λέγων·

Στίχ. 9. «Ραντιεῖς με ὑσσώπῳ, καὶ καθαρισθήσομαι».

Ἵσσωπῳ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνέργειαν ἀφομοιοῦσι, ἅτε θερμαίνουσιν καὶ πάντα τὸν ἐν ἡμῖν ῥύπον ἀποσμήχουσιν. Ἡ ἀποκάθαρσις οὖν δι' ὑσσώπου γενήσεται, ἥτοι διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τὴν γὰρ ὑσσώπον πόαν εἶναί φασι θερμοτάτην καὶ συνεκτικὴν ἔχουσαν τὴν ἐνέργειαν καὶ δὴ καὶ ἰατρῶν παῖδες ταύτην θαυμάζουσιν, ὡς δυναμένην τὴν ἐν σπλάγχνοις ἐκτῆκεν ἀκαθαρσίαν καὶ καταλεπτύνειν εὖ μάλα τὰ τῶν φλεγμάτων συμπεπηγότα, καὶ τὴν ἐξ ἐτέρων χυμῶν σύστασιν καὶ παχύτητα, διὰ τὸ τῆς ἐνούσης αὐτῇ φυσικῆς θερμασίας εὐσθενές. Πλαγίως οὖν ὑπεμφαίνει τὴν ἐν ἡμῖν γινομένην τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνέργειαν, οὗ ἡ χάρις ζέοντος ἡμᾶς ἀποτελεῖ τῷ πνεύματι, καὶ πάντα ῥύπον ἐκτῆκει τὸν ἐν ἡμῖν, πυρὸς δίκην ἀοράτως εἰσχεομένη. Διὰ γὰρ τοι τοῦτο βαπτίζεσθαι φασιν ἡμᾶς οἱ πνευματοφόροι παρὰ Χριστοῦ Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί. Καὶ τὸ τίμιον δὲ αἷμα Χριστοῦ οὐ μόνον ἡμᾶς ἀπαλλάττει φθορᾶς, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀπάσης ἀκαθαρσίας τῆς εἰς τὸ ἔσω κεκρυμμένης, καὶ ἀποψύχεσθαι οὐκ ἐὰν πρὸς ῥάθυμον.

Στίχ. 10. «Ἀκουτιεῖς μοι ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην» κ.τ.λ.

Ἀκουσθῆναι, φησί, γενέσθαι μοι παρασκευάσεις διὰ τοῦ Πνεύματος τὴν ἐν ἐσχάτοις καιροῖς ἔσομένην ἀγαλλίασιν. Τίς δὲ ἂν εἶη αὕτη, ἢ ἐκείνη ἢ γινῶσις ἢ περὶ τῆς ἀναστάσεως, ἣν καὶ ἔδειξεν εἰπὼν, «Ἀγαλλιᾶσονται ὅστέα τεταπεινωμένα»; Πότε δὲ ἄλλοτε ἀγαλλιᾶσονται τὰ σεσημμένα ἡμῶν ὅσα, ἢ κατὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως καιρὸν, καθ' ὃν, ὡς εἰς προφητεία, «Τὰ ὅσα ἡμῶν ὡς βοτάνη ἀνατελεῖ»; Εἰκό-

παρουσίασε τὴ δύναμη τῆς ἁμαρτίας, ἀναζητᾶ σὰ παρακάτω νὰ βρεῖ τὴ λύση, λέγοντας.

Στίχ. 9. «Θὰ μὲ ραντίσις μὲ ὕσσωπο καὶ θὰ καθαρισθῶ».

Μὲ ὕσσωπο παρομοιάζει τὴν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐπειδὴ θερμαίνει καὶ καθαρίζει κάθε ἀκαθαρσία μας. Ἡ ἀποκάθαρση λοιπὸν θὰ γίνῃ μὲ ὕσσωπο, δηλαδή διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Γιατὶ ἡ ὕσσωπος εἶναι, λένε, χόρτο ποὺ ἔχει πάρα πολὺ θερμὴ καὶ συνεκτικὴ ἐνέργεια, καὶ τὴν θαυμάζουν οἱ γιατροί, ἐπειδὴ ἔχει τὴ δύναμη νὰ διαλύει τὴν ἀκαθαρσία τῶν σπλάγχχνων καὶ νὰ καταλεπτύνει τὰ στερεοποιημένα φλέγματα καθὼς καὶ τὴ σύσταση καὶ παχύτητα ἄλλων χυμῶν, λόγῳ τῆς ἰσχυρῆς φυσικῆς θερμοκρασίας ποὺ ἔχει. Μὲ τρόπο πλάγιο λοιπὸν μᾶς φανερώνει τὴν ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος ποὺ γίνεται μέσα μας, τοῦ ὁποῖου ἡ χάρις μᾶς κάνει θερμούς πνευματικά, καὶ διαλύει κάθε ἀκαθαρσία ποὺ ὑπάρχει μέσα μας, εἰσχωρώντας σὰν φωτιὰ χωρὶς νὰ φαίνεται. Γι' αὐτὸ ἀκριδῶς αὐτοὶ ποὺ ἔχουν λάβει τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τὸν Χριστὸ μᾶς λένε νὰ βαπτίζομαστε μὲ ἅγιον Πνεῦμα καὶ φωτιὰ⁹¹. Καὶ τὸ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ δὲν ἀπαλλάσσει ἐμᾶς μόνο ἀπὸ τὴ φθορά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κάθε ἀκαθαρσία ποὺ εἶναι κρυμμένη μέσα μας καὶ δὲν μᾶς ἀφήνει νὰ γίνουμε ψυχροὶ καὶ ράθυμοι.

Στίχ. 10. «Θὰ μὲ κάνεις νὰ ἀκούσω ἀγαλλίαση καὶ εὐφροσύνη», κ.τ.λ.

Προετοίμασέ με, λέγει, νὰ ἀκούσω μέσω τοῦ Πνεύματος τὴν ἀγαλλίαση ποὺ θὰ ἔρθῃ στοὺς ἔσχατους καιροὺς. Καὶ ποιά μπορεῖ νὰ εἶναι αὕτη, παρὰ ἡ γνώση ἐκείνη γιὰ τὴν ἀνάσταση τὴν ὁποία ἔδειξε λέγοντας, «Θὰ γεμίσουν ἀπὸ ἀγαλλίαση τὰ ταπεινωμένα ὄσῳτα»; Καὶ τότε ἄλλοτε θὰ χαροῦν τὰ σαπισμένα ὄσῳτα μας, ἂν ὄχι κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἀνάστασης, κατὰ τὴν ὁποία, ὅπως λέγει ἡ προφητεία, «Τὰ ὄσῳτα μας θὰ βλαστήσουν σὰν τὸ χορτάρι»⁹²;

91. Ματθ. 3, 11.

92. Ἦσ. 56, 14.

τως δὲ μετὰ τό, «Ραντιεῖς με», ταῦτα ἐπήγαγεν· ἔπεται γὰρ τῆ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος χάριτι ἢ τῆς ἀναστάσεως ἐλπίς, εἰς ἀρχὰς ἀναφέρουσα τοὺς πιστεύοντας εἰς Χριστὸν ἀτελευτήτου καὶ τρισμακαρίας ζωῆς. Τότε γὰρ οἱ δίκαιοι ἐκ-
 5 λάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος, καὶ τοῖς ὑπὲρ νοῦν ἐντροφῶντες ἀγαθοῖς ἀκατάληκτον ἔξουσι τὴν εὐφροσύνην. Οὐκοῦν ἢ μὲν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος κάθαρσις πράττεται παραχρη-
 μα (δίδοται γὰρ ἢ χάρις ἐν Χριστῷ, τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀγιάζοντος καὶ διασμήχοντος τὰς τῶν πιστευόντων καρδί-
 10 ας), ἀκούεται δέ, καὶ τέως ἐστὶν ἐλπίς οὐκ ἐψευσμένη, ἢ ἐπὶ τοῖς ἐσομένοις ἀγαθοῖς ἀγαλλίασις τε καὶ εὐφροσύνη. Δοκεῖ δέ τισι τῶν ἐξηγητῶν ἀγαλλίασις καὶ εὐφροσύνη, ἀκοαῖς θείαις ἐνηχουμένη, οὐχ ἕτερα τις εἶναι παρὰ τὸν ταύτης πάροχον, φημι δὲ Χριστόν, ὃς ἀνανεώσει καὶ ἀναστήσει
 15 τῆς ἐκάστου ψυχῆς τὰς δυνάμεις παθούσας τὴν συντριβὴν. Ὅσα γὰρ νοητέον ἐνταῦθα τὰς εὐτονίας τοῦ νοῦ. Ἀπλούστερον δέ φημι· Ἀκούσαμε, φησί, τὴν φωνὴν τῆς ἀγαλλιάσεως, ὅτι ἀφεῖταί μοι καὶ συγκεχώρηται ἢ διπλῆ ἁμαρτία.

20 **Στίχ. 11.** «Ἀπόστρεψον τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου», κ.τ.λ.

Μὴ εἶδης, φησί, τὰς ὑπ' ἐμοῦ τετολμημένας ἀνομίας, ἀλλ' ἐμὲ τὸν ταύτας ὀλοφυρόμενον. Τὸ δὲ ταῦτα αἰτεῖν, οὐδὲν ἦν ἕτερον, πλὴν ὅτι τὴν ἐν Χριστῷ βούλεσθαι δοθῆναι χάριν τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς.

25 **Στίχ. 12.** «Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός».

Κτίσις ἐν τῇ Γραφῇ λέγεται οὐ μόνον ἢ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγή, ἀλλὰ καὶ ἢ ἐκ τοῦ ὄντος. ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολή. Ἐκτίσεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανόν, τοῦτό ἐστιν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἐργάσασθαι. Κτίζει δὲ καὶ ὅταν τὸν πονη-
 30 ρὸν ἄνθρωπον καλὸν ἀπεργάσῃται· ἐνταῦθα τὸ κτίζειν πραγμάτων ἐστὶ μεταβολὴ πρὸς τὸ βέλτιον. Καὶ ἀκουσον

Εὐλόγα λοιπὸν μετὰ τὸ «θὰ μὲ ραντίσεις», πρόσθεσε αὐτά. Γιατὶ μὲ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ἀκολουθεῖ ἡ ἐλπίδα τῆς ἀνάστασης, ἡ ὁποία ἀνεβάζει αὐτοὺς πού πιστεύουν στὸν Χριστὸ στὴν ἀρχὴ τῆς ἀτελείωτης καὶ τρισμακάριστης ζωῆς. Γιατὶ τότε οἱ δίκαιοι θὰ λάμπουν σὰν τὸν ἥλιο καὶ ἀπολαμβάνοντας τὰ ἀγαθὰ πού ξεπερνοῦν τὸν νοῦ, θὰ ἔχουν ἀτελείωτη χαρὰ. Ὡστε λοιπὸν ἡ κάθαρση τοῦ ἁγίου βαπτίσματος γίνεται ἀμέσως (γιατὶ χορηγεῖται ἡ χάρη τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἁγιάζει καὶ καθαρίζει τὶς καρδιὲς αὐτῶν πού πιστεύουν), ἀκούεται ὁμως, καὶ μέχρι τώρα ὑπάρχει ἐλπίδα ἡ ὁποία δὲν ἔχει διαψευσθεῖ, ἡ ἀγαλλίαση καὶ εὐφροσύνη γιὰ τὰ ἀγαθὰ πού θὰ ὑπάρξουν. Κάποιοι μάλιστα ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτὲς πιστεύουν ὅτι ἡ ἀγαλλίαση καὶ χαρὰ, ἡ ὁποία ἀκούεται στὰ θεϊκὰ αὐτιά, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ αὐτὸς πού τὴν παρέχει, ἐννοῶ βέβαια τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος θὰ ἀνανεώσει καὶ θὰ ἀναστήσει τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς τοῦ καθενὸς πού ἔχουν πάθει συντριβή. Γιατὶ ὅστᾳ ἐδῶ πρέπει νὰ νοήσουμε τὶς ὑγιεῖς καταστάσεις τοῦ νοῦ. Καὶ πιὸ ἀπλᾶ λέγω· Εἶθε νὰ ἀκούσω, λέγει, τὴ φωνὴ τῆς ἀγαλλίασης, ὅτι ἀφέθηκε καὶ συγχωρέθηκε ἡ διπλῆ ἁμαρτία.

Στίχ. 11. «Στρέψε τὸ πρόσωπό σου μακριὰ ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες μου», κ.τ.λ.

Μὴ δεῖς λέγει, τὶς ἁμαρτίες πού ἔκανα, ἀλλὰ ἐμένα πού θρη-
νῶ γι' αὐτές. Τὸ νὰ ζητᾶ ὁμως αὐτά, δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο,
παρὰ ὅτι θέλει νὰ δοθεῖ ἀπὸ τὸν Χριστὸ χάρη σ' αὐτοὺς πού βρί-
σκονται στὴ γῆ.

Στίχ. 3. «Κτίσε μέσα μου, Θεέ μου, καθαρὴ καρδιά».

Κτίση στὴν ἁγία Γραφὴ δὲν ὀνομάζεται μόνο ἡ παραγωγή
ἀπὸ τὸ μηδὲν στὴν ὑπαρξή, ἀλλὰ καὶ ἡ μεταβολὴ ἀπὸ τὴν
ὑπαρξή πρὸς τὸ καλύτερο. Ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν οὐρανὸ, αὐτὸ ση-
μαίνει ὅτι τὸν δημιούργησε ἀπὸ τὸ μηδέν. Κτίζει ὁμως καὶ ὅταν
τὸν κακὸ ἄνθρωπο τὸν κάνει καλόν. Ἐδῶ τὸ κτίσιμο τῶν πραγ-

τοῦ Δαβίδ· ἐπειδὴ γὰρ ἦν αὐτὸς καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ ἐκτι-
 σμένη, συνεπεώθη δὲ τῇ μοιχείᾳ καὶ τῷ φόνῳ, καὶ πρὸς
 φθορὰν κατεφέρετο, «Κτίσον», φησὶν, «ἐν ἐμοὶ καρδίαν κα-
 θαράν»· οὐχ ὅτι πρότερον οὐκ εἶχε καρδίαν, οὐδὲ περὶ τῆς
 5 οὐσίας τῆς ψυχῆς λέγων, ἀλλὰ περὶ τῆς ἀρίστης πολιτείας
 Τάχα δὲ καὶ ὡς ῥυπώσης τῆς ἀπάντων καρδίας, διὰ τῆς ἐν
 Ἄδᾳμ παραβάσεως καὶ τῆς εἰς τὸ φαῦλον παρατροπῆς,
 ἀναστοιχείωσιν τινὰ τῶν καθ' ἡμᾶς γενέσθαι πραγμάτων
 οἱ ἅγιοι παρακαλοῦσι παρὰ τοῦ πάντων δημιουργοῦ τοῦ
 10 καὶ εἰδότος τὸ πλάσμα ἡμῶν καὶ πάντα ποιεῖν ἰσχύοντος, ὃ
 δὴ καὶ πεποίηκεν. Ἀνεκτίσθημεν γὰρ ἐν Χριστῷ τῇ ἀνα-
 καινώσει τοῦ νοῦς ἡμῶν, καὶ καρδίαν ἐσχήκαμεν καθαράν,
 μεθορμισθέντες εἰς ἔφεσιν ἀρετῆς.

Στίχ. 13. «Μὴ ἀπορρίψῃς με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου,
 15 καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιόν σου μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ».

Ἐκ τῶν καθ' ἑαυτὸν κινήσεις ὁ Δαβίδ, τὸ κοινὸν τῆς
 ἀνθρωπότητος πρόσωπον ἀναλαβὼν, τὰς ὑπὲρ τῆς ὑπ' οὐ-
 ρανὸν ποιεῖται λιτάς. Ἀπὸ γὰρ τῆς ἐν Ἄδᾳμ παραβάσεως,
 ὥσπερ ἐν ἀπαρχῇ τοῦ γένους, ἐν ἀποστροφῇ τοῦ Θεοῦ γέ-
 20 γονεν ἡ ἀνθρώπου φύσις καὶ γοῦν ἔξω τέθειται τοῦ πα-
 ραδείσου, καὶ ἐπάρατος ἦν ἡ πάλαι ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ
 εὐλογηθεῖσα. Ἐκτεινομένου δὲ τοῦ γένους εἰς πλῆθος, καὶ
 τυραννούσης κατὰ πάντων τῆς ἁμαρτίας. ἀπέπτη καὶ τὸ ἐν
 ἀρχαῖς ἐμφυσηθὲν ἡμῖν ἅγιον Πνεῦμα Θεοῦ, καὶ τὸ τῆς εἰ-
 25 κόνος παρεχαράττετο κάλλος. Ἔφη γὰρ ὁ τῶν ὄλων Θεός,
 ὅτι «Οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ Πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις
 τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας». Λέγων τοίνυν, «Μὴ
 ἀπορρίψῃς με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου, καὶ τὸ Πνεῦμά σου
 τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ», δύο κατὰ ταυτὸν αἰτεῖ,
 30 ἀπόλυσιν μὲν τῆς συμβάσεως ἀποστροφῆς, τοῦ γε μὴν ἁγίου

μάτων εἶναι μεταβολή πρὸς τὸ καλύτερο. Καὶ ἄκουσε τὸν Δαβίδ· Ἐπειδὴ δηλαδὴ αὐτὸς καὶ ἡ καρδιὰ του ἦταν κτισμένη καὶ μεταβλήθηκε μὲ τὴ μοιχεία καὶ τὸν φόνο, καὶ ὀδηγοῦνταν πρὸς τὴν καταστροφή, «Κτίσε», λέγει, «μέσα μου καρδιὰ καθαρή». Ὁχι ὅτι προηγουμένως δὲν εἶχε καρδιὰ, οὔτε μιλάει γιὰ τὴν οὐσία τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἄριστη ζωή. Ἴσως ὅμως καὶ ἔπειδὴ εἶναι ἀκάθαρτη ἡ καρδιὰ ὅλων ἕξαιτίας τῆς παράβασης τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς ἐκτροπῆς πρὸς τὸ κακό, οἱ ἅγιοι παρακαλοῦν νὰ γίνει κάποια ἀνάπλαση τῶν δικῶν μας πραγμάτων ἀπὸ τὸν δημιουργὸ τῶν ὅλων, ὁ ὁποῖος καὶ γνωρίζει τὸ πλάσμα μας καὶ μπορεῖ νὰ κάνει τὰ πάντα, πράγμα βέβαια ποὺ καὶ ἔκανε. Γιατὶ ἀνακαινισθήκαμε μέσω τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν ἀνάπλαση τοῦ νοῦ μας, καὶ ἀποκτήσαμε καρδιὰ καθαρή, ἔχοντας μετακινηθεῖ στὴν ἐπιθυμία τῆς ἀρετῆς.

Στίχ. 13. «Νὰ μὴ μὲ διώξεις ἀπὸ τὸ πρόσωπό σου, καὶ νὰ μὴ μοῦ ἀφαιρέσεις τὸ ἅγιο Πνεῦμα σου».

Ὁ Δαβίδ κινούμενος ἀπὸ τὰ δικά του, ἀναλαμβάνοντας τὸ κοινὸ πρόσωπο τῆς ἀνθρωπότητας, ἀπευθύνει παρακλήσεις γιὰ τὴν οἰκουμένη. Γιατὶ ἀπὸ τὴν παράβαση τοῦ Ἀδάμ, σὰν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀνθρώπινου γένους, ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου βρέθηκε σὲ ἀποστροφή τοῦ Θεοῦ· καὶ πράγματι διώχθηκε ἀπὸ τὸν παράδεισο, καὶ ἦταν καταραμένη ἡ γῆ ποὺ ἀρχικὰ εἶχε εὐλογηθεῖ ἀπὸ τὸν Δημιουργό. Καθὼς ὅμως αὐξανόταν τὸ ἀνθρώπινο γένος σὲ πλῆθος, καὶ ἀσκοῦσε τὴν τυραννικὴ τῆς ἐξουσία ἢ ἁμαρτία πάνω σὲ ὅλους, ἔφυγε καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶχε ἐμφυσηθεῖ σὲ μᾶς στὶς ἀρχές, καὶ παραχαράχθηκε ἡ ὁμορφιὰ τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων εἶπε, ὅτι «δὲν θὰ παραμείνει τὸ Πνεῦμα μου στοὺς ἀνθρώπους αὐτούς, γιατί εἶναι σάρκες»⁹³. Λέγοντας λοιπόν, «Νὰ μὴ μὲ ἀπορρίψεις ἀπὸ τὸ πρόσωπό σου, καὶ νὰ μὴ πάρεις πίσω τὸ ἅγιο Πνεῦμα σου ἀπὸ ἐμένα», ζητᾶ δύο πράγματα ταυτοχρόνως ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν ἀποστροφή

Πνεύματος ὑποστροφὴν εἰς ἡμᾶς ᾧ ὅτι γὰρ ἀπεφοίτησεν εἰκότως, ἅτε δὴ τῆς ἀπάντων καρδίας ἐγκειμένης ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος, διαδείκνυσιν εὖ μάλα τό, «Μὴ ἀντανέλης», εἰπὼν. Πλὴν ἐξ ἡμερότητας Θεοῦ, τῶν ἀδοκῆτως
 5 συμβεβηκότων τὴν λύσιν γενέσθαι παρακαλεῖ· αὕτη δ' ἦν ἡ ἀπόδοσις τοῦ ἀποπτάντος ἡμῶν ἁγίου Πνεύματος, ὃ δὴ καὶ γέγονεν ἐν Χριστῷ· τὴν γὰρ πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν λαβὼν, ἔλυσε τὴν ἀποστροφὴν, καθαρὰν καὶ ἄμωμον ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀνθρώπου φύσιν παραστήσας τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ.
 10 Ἐλαβε δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα· καίτοι καθ' ὃ νοεῖται, αὐτός ἐστιν ὁ τοῦ Πνεύματος χορηγός, καὶ δι' αὐτοῦ τοῖς ἁγίοις ἐνήσιον αὐτὸ ὁ Πατήρ. Ἐνεφύσησε γοῦν τοῖς ἀποστόλοις εἰπὼν· «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον». Οὕτω γὰρ ἐδόθη καὶ ἐν ἀρχαῖς τῇ ἀνθρώπου φύσει.

15 **Στίχ. 14.** «Ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου».

Ἐπὶ τῇ ἀρχαῖς ἀγαθῶν τὴν μέθεξιν, ὃ καὶ γέγονεν αὐτῇ μεσιτεύοντος τοῦ Χριστοῦ, ὅς ἐστιν ἀγαλλίαμα καὶ σωτήριον. Ἡλευθερώθημεν γὰρ τῆς ἐπὶ τῷ φθειρέσθαι κατηφείας, καθρημένου θανάτου, σεσώσμεθα δέ, τὸ τῆς ἁμαρτίας φορτίον ἀποπεμψάμενοι διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ ἐστηρίχθημεν τῷ ἡγεμονικῷ Πνεύματι, ὅπερ ἐστὶν ἡ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εὐανδρία, ἣν εἴπερ τις ἔλοιτο καὶ ἐνοικί-
 20 σαιτο κατὰ νοῦν, ἄρξει πάντως τῶν ἑαυτοῦ θελημάτων, καὶ πλεονεξίας ἀμείνων ἔσται διαβολικῆς, ἡγεμονοῦν ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸ Πνεῦμα. «Ὅσοι», γὰρ, φησί, «Πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Θεοῦ». Καὶ πάλιν «Πνεύματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε».

94. Ἰω. 20, 22

95. Ρωμ. 8, 14.

πὸ μᾶς συνέβη, καὶ τὴν ἐπιστροφή τοῦ ἁγίου Πνεύματος σὲ μᾶς. Γιατὶ ὅτι ἀπομακρύνθηκε δικαιολογημένα, ἀφοῦ ἡ καρδιὰ ὅλων εἶναι στραμμένη στὰ κακὰ ἀπὸ τὴ νεότητά τους, τὸ δείχνει πολὺ καλὰ τὸ ὅτι εἶπε, «Μὴ τὸ ξαναπαίρνεις». Ὡστόσο λόγῳ τῆς πραότητος τοῦ Θεοῦ παρακαλεῖ τὴν κατάργησιν αὐτῶν πὸ ἐγιναν ἀπροσδόκητα. Καὶ αὕτη ἦταν ἡ ἐπιστροφή τοῦ ἁγίου Πνεύματος πὸ εἶχε φύγει ἀπὸ μᾶς, πρᾶγμα βέβαια καὶ πὸ ἐγινε μὲ τὸν Χριστό. Γιατὶ παίρνοντας τὴ δική μας ὁμοίωσιν, κατάργησε τὴν ἀποστροφή, παρουσιάζοντας τὴ φύσιν τοῦ ἀνθρώπου στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα καθαρὴ καὶ ἄμεμπτη. Ἔλαβε ὅμως καὶ τὸ Πνεῦμα, ἂν καὶ ὅπως νοεῖται, ὁ ἴδιος εἶναι ὁ χορηγὸς τοῦ Πνεύματος, καὶ μέσῳ αὐτοῦ ὁ Πατέρας τὸ χορηγεῖ στοὺς ἁγίους. Τὸ ἐμφύσησε λοιπὸν στοὺς ἀποστόλους, λέγοντας· «Λάβετε ἅγιον Πνεῦμα»⁹⁶. Γιατὶ ἔτσι δόθηκε καὶ στὴν ἀρχὴ στὴ φύσιν τοῦ ἀνθρώπου.

Στίχ. 14. «Δῶσε μου πάλι τὴν ἀγαλλίασιν
τῆς σωτηρίας σου».

Παρακαλεῖ νὰ ὑπάρξει καὶ στὴ φύσιν τοῦ ἀνθρώπου ἡ συμμετοχὴ στὰ ἀρχικὰ ἀγαθὰ, πρᾶγμα πὸ ἐγινε σ' αὐτὴν μὲ τὴν μεσολάβησιν τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι χαρὰ καὶ σωτηρία. Γιατὶ ἐλευθερωθήκαμε ἀπὸ τὴ σκυθρωπότητα τῆς φθορᾶς μὲ τὴν κατάργησιν τοῦ θανάτου, καὶ σωθήκαμε ἀφοῦ ἀπορρίψαμε τὸ φορτίο τῆς ἁμαρτίας μὲ τὸ ἅγιον βάπτισμα, καὶ στηριχθήκαμε μὲ τὸ ἡγεμονικὸ Πνεῦμα, πὸ εἶναι ἡ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ρωμαλεότητα, τὴν ὁποία ὅταν κάποιος τὴν προτιμήσει καὶ τὴν ἐγκαταστήσει στὸν νοῦ του, θὰ ἐξουσιάσει ὅπωςδήποτε τὰ θελήματα του, καὶ θὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴν διαβολικὴ πλεονεξία, ἔχοντας μέσα του τὸ Πνεῦμα νὰ τὸν ὀδηγεῖ. Γιατὶ λέγει· «Ὅσοι ὀδηγοῦνται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, αὐτοὶ εἶναι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ»⁹⁷. Καὶ πάλι· «Νὰ ὀδηγεῖστε ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, καὶ τότε δὲν θὰ ἐκτελέσετε τὴν ἐπιθυμία τῆς σάρκα»⁹⁸.

96. Γαλ. 5, 16.

Στίχ. 16. «*Ἀγαλλιάσεται ἡ γλῶσσά μου
τὴν δικαιοσύνην σου.*»

Ἡ καὶ οὕτως Πρόφασιν πνευματικῆς ἐορτῆς τὴν σὴν ποιήσεται δικαιοσύνην, διὰ πίστεως χάριν δικαιούσαν τὸν 5 ἀσεβῆ· ἤγουν αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὃς γέγονεν ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ τε καὶ Πατρὸς δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις.

Στίχ. 17. «*Κύριε, τὰ χεῖλη μου ἀνοίξεις.*»

Ἡ ἁμαρτία πέφυκε τὴν γλῶσσαν δεσμεῖν καὶ ἐμφράτ-
10 τειν τὸ στόμα. Ἐπεὶ οὖν καὶ τοῦ Δαβὶδ κεκλεισμένα τὰ χεί-
λη διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐτύγγανεν, εὐχεται ταῦτα ἀνοιγῆναι,
καὶ τῆς προτέρας παρησίας μεταλαχεῖν. «*Τὰ χεῖλη μου
ἀνοίξεις.*» Θεόσδοτον γὰρ τὸ χρῆμά ἐστιν· «*Οὐ γὰρ ὠραῖος
αἶνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ.*» Ἀνοίγεται δὲ διὰ μετανοίας,
15 καὶ τοῦ Θεοῦ διηγεῖσθαι τὴν αἴνεσιν ἄρχεται. Καὶ οἱ δορυ-
άλωτοι δὲ διὰ τὸ μὴ ἐξεῖναι αὐτοῖς ἄδειν τὴν ὠδὴν Κυρίου
ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας, ἢ θυσίας ἐπιτελεῖν, εὐχονται τὴν ἐπάνο-
δον.

Στίχ. 19. «*Θυσία τῷ Θεῷ, πνεῦμα συντετριμ-
μένον.*»

20

Τῆς πνευματικῆς λατρείας ἡ δύναμις οὐ διὰ ψιλῆς καὶ
μόνης διανοίας ἔρχεται, συνδρομὴν δὲ αἰεὶ πως δέχεσθαι
φιλεῖ καὶ τὴν ἐξ ἔργων ἀγαθῶν εὐσομίαν, ἣν δὴ κατορθού-
ντες τὴν δι' ὑπακοῆς καὶ εὐπειθείας. Τὴν δὲ γε ὑπακοὴν
25 καρπὸν εἶναί φαμεν τρυφεράς καὶ εὐαφουῆς καρδίας καὶ
οὐδὲν ἐχούσης τὸ ἀπηνές· ὅποια τις ἦν ἡ τῶν ἀτέγκτων Ἰ-
ουδαίων σκληρὰ καὶ δυσάγωγος. Καὶ γοῦν τὸ αὐτῶν πρό-
σωπον ἀναλαβὼν ἔφη τις τῶν ἀγίων προφητῶν· «*Τί ἐπλά-
νησας ἡμᾶς, Κύριε, τῆς ὁδοῦ σου; ἐσκήρυνας ἡμῶν τὰς
30 καρδίας τοῦ μὴ φοβεῖσθαί σε.*» Σκληραῖς δὲ καρδίαις ἀπα-

Στίχ. 16. «Ἡ γλῶσσα μου με ἀγαλλίαση θὰ ὑμνεῖ
τὴ δικαιοσύνη σου».

Ἡ καὶ ἔτσι· Τὴ δικαιοσύνη σου θὰ τὴν κάνει ἀφορμὴ πνευματικῆς ἐορτῆς, γιατί χάριν τῆς πίστεως δικαιώνει τὸν ἀσεβῆ, δηλαδή ὁ ἴδιος ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὁποῖος γιὰ μᾶς ἔγινε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμός καὶ ἀπολύτρωση⁹⁷.

Στίχ. 17. «Κύριε, ἀνοίξε τὰ χεῖλη μου».

Ἡ ἁμαρτία ἀπὸ τὴ φύση της δεσμεύει τὴ γλῶσσα καὶ φράζει τὸ στόμα. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ τὰ χεῖλη τοῦ Δαβὶδ ἦταν κλειστὰ ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας του, προσεύχεται νὰ ἀνοίγουν τὰ χεῖλη του καὶ νὰ ξαναβρεῖ τὸ προηγούμενο θάρρος του. «Νὰ ἀνοίξεις τὰ χεῖλη μου», καθόσον αὐτὸ εἶναι προᾶγμα πού δίνεται ἀπὸ τὸν Θεό· «Γιατὶ δὲν εἶναι ὠραῖος ὁ ἔπαινος στὸ στόμα τοῦ ἁμαρτωλοῦ»⁹⁸. Καὶ τὸ στόμα ἀνοίγεται με τὴ μετάνοια, καὶ ἀρχίζει νὰ διηγεῖται τὴν δοξολογία τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ οἱ αἰχμάλωτοι, ἐπειδὴ δὲν τοὺς ἐπιτρέπεται νὰ ψάλλουν τὴν ᾠδὴ τοῦ Κυρίου σὲ ξένη χώρα, ἢ νὰ κάνουν θυσίες, προσεύχονται γιὰ τὴν ἐπάνοδό τους.

Στίχ. 19. «Θυσία εὐπρόσδεκτη στὸν Θεὸ εἶναι τὸ πνεῦμα
πού ἔχει συντριβεῖ με τὴ μετάνοια».

Ἡ δύναμη τῆς πνευματικῆς λατρείας δὲν ἔρχεται με τὴν ἀπλῆ καὶ μόνο σκέψη, ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο ἀγαπᾶ νὰ δέχεται σὲ βοήθεια καὶ τὴν εὐωδία τῶν καλῶν ἔργων, τὴν ὁποία κατορθώνουμε με τὴν ὑπακοὴ καὶ τὴν εὐπείθεια. Ἡ ὑπακοὴ λέμε ὅτι εἶναι καρπὸς τρυφερῆς καὶ εὐαίσθητης καρδιᾶς, ἢ ὁποία δὲν ἔχει τίποτε τὸ σκληρό, τέτοια πού ἦταν ἡ καρδιὰ τῶν σκληρόκαρδων Ἰουδαίων, σκληρὴ καὶ ἀπειθαρχη. Γι' αὐτὸ καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἁγίους προφῆτες, ἀναλαμβάνοντας τὸ πρόσωπό τους, εἶπε· «Γιατὶ μᾶς ἀπομάκρυνες, Κύριε, ἀπὸ τὸν δρόμο σου, καὶ σκληρυνες τὶς καρδιές μας, ὥστε νὰ μὴ σὲ φοβόμαστε»⁹⁹. Καὶ στίς σκληρές

99. Ἦσ. 63, 17.

ράδεκτος παντελῶς ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος. Οὐκοῦν εἶη ἄν, καὶ μάλα εἰκότως, εἰς θυσίαν τῷ Θεῷ καὶ εἰς ἀφιέρωσιν πνευματικῆς εὐοσμίας πνεῦμα συντετριμμένον, τουτέστι ψυχὴ τρυφερὰ καὶ τοῖς θείοις εἴκουσα λόγοις.

5 *Στίχ. 20. «Ἀγαθύνον, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου τὴν Σιών».*

(Κυρίλλου καὶ Εὐσεβίου). Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν, ὅταν φησὶν, ἀγαθύνῃς τὴν Σιών, εἴτουν τὴν Ἐκκλησίαν, εὐδοκήσας ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Υἱῷ, καὶ ὅταν 10 οἰκοδομηθῇ τὰ τεῖχη τῆς Ἐκκλησίας, ἅπερ εἰσὶν οἱ ταύτην περιφράττοντες ἱεροουργοὶ καὶ μυσταγωγοί, τότε καὶ ἀνενεχθήσονται θυσίαι οὐχὶ δι' αἱμάτων, ἀλλ' αἱ τῆς δικαιοσύνης, εἴτουν αἱ τῆς αἰνέσεως. Ὁμοίως καὶ ἀναφορὰ καὶ ὀλοκαυτώματα, καὶ ταῦτα δικαιοσύνη.

15 *Στίχ. 21. «Τότε ἀνοίσουσι ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν σου μόσχους».*

Ἱερὸν μὲν ζῶον καὶ κατὰ νόμον ὁ μόσχος προσκομίζεται γὰρ εἰς θυσίαν ὡς καθαρὸν, μεῖζόν γε μὲν καὶ αἰγὸς καὶ προβάτου· μεγέθει σώματος εἰς τύπον καὶ αὐτὸ τῆς τελεω- 20 τάτης θυσίας καὶ τῆς εἰς λῆξιν ἰούσης εὐοσμίας, δῆλον δὲ ὅτι τῆς νοητῆς. Ὁ γὰρ τοῦ σώματος ὄγκος εἰκὼν ἄν εἶη τῆς πνευματικῆς ποσότητος τῆς ὡς ἐν γε ταῖς ἀρεταῖς νοουμένης. «Ἀνοίσουσι δὴ οὖν, φησί, μόσχους ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν σου», τουτέστι τελεωτάτας θυσίας. Ἡ τάχα που μόσχους, 25 τοὺς τῶν λαῶν ἠγουμένους αἰνιγματωδῶς ἐνθάδε ὀνομάζει, διὰ τὴν πνευματικὴν καὶ νοητὴν εὐανδρίαν, ὣν ἔστι καὶ ἱερὸς βίος. Ἐφίστησι δὲ ἡμᾶς τοιαύταις ἐννοίαις ὁ πάνσοφος Παῦλος εἰπὼν γεγράφθαι ἐν τῷ νόμῳ· «Οὐ φμιώσεις βοῦν ἀλοῶντα». Εἶτα τούτοις ἐπενεγκῶν· «Μὴ τῶν βοῶν 30 μέλει τῷ Θεῷ; Ἡ δὲ ἡμᾶς πάντως λέγει;».

καρδιές εἶναι ἐντελῶς ἀπαράδεκτος ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Λοιπὸν θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι, καὶ πολὺ εὐλόγα μάλιστα, θυσία στὸν Θεὸ καὶ ἀφιέρωση πνευματικῆς εὐωδίας, τὸ ταπεινωμένο πνεῦμα, δηλαδή ἡ τρυφερὴ ψυχὴ καὶ ὑπάκοη στὸν λόγο τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 20. «Εὐδόκησε, Κύριε, νὰ φανεῖς ἀγαθὸς
στὴ Σιών».

(Κυρίλλου καὶ Εὐσεβίου). Μεταφορικὰ, ὅταν, λέγει, θὰ δείξεις τὴν ἀγαθότητά σου στὴ Σιών, δηλαδή στὴν Ἐκκλησία, δεχόμενος νὰ ἀνακεφαλαιώσεις τὰ πάντα μὲ τὸν Υἱό¹, καὶ ὅταν οἰκοδομηθοῦν τὰ τείχη τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα εἶναι οἱ ἱερουργοὶ καὶ οἱ διδάσκαλοι, τότε θὰ προσφερθοῦν καὶ θυσίες, ὄχι οἱ αἱματηρές, ἀλλὰ τῆς δικαιοσύνης, δηλαδή τῆς δοξολογίας, ὅμοια καὶ ἀναφορὰ καὶ ὀλοκαυτώματα, πού καὶ αὐτὰ εἶναι δικαιοσύνη.

Στίχ. 21. «Τότε θὰ προσφέρουν στὸ θυσιαστήριό σου
μόσχους».

Ὁ μόσχος εἶναι βέβαια ζῶο ἱερό, σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, γιατί προσφέρεται σὲ θυσία ἐπειδὴ εἶναι καθαρὸ, μεγαλύτερο ἀσφαλῶς καὶ ἀπὸ τὴ γίδα καὶ ἀπὸ τὸ πρόβατο, συμβολίζοντας μὲ τὸ μέγεθος τοῦ σώματός του τὴν πιὸ τέλεια θυσία, ἡ ὁποία ἀναδίδει τὴν στὸ ἔπακρο εὐωδία, καὶ φυσικὰ τὴν πνευματικὴ. Γιατὶ ὁ ὄγκος τοῦ σώματός του θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι εἰκόνα τῆς πνευματικῆς ποσότητας πού νοεῖται μὲ τὶς ἀρετές. «Θὰ προσφέρουν», λοιπὸν, λέγει, «στὸ θυσιαστήριό σου μόσχους», δηλαδή θυσίες τελειότατες. Ἡ ἴσως μόσχους μπορεῖ ἐδῶ νὰ ὀνομάζει συμβολικὰ τοὺς ἀρχηγούς τῶν λαῶν, λόγῳ τῆς πνευματικῆς καὶ νοερῆς ἀγαθότητάς τους, τῶν ὁποίων καὶ ἡ ζωὴ εἶναι ἱερή. Μᾶς μεταφέρει σὲ τέτοιες ἐννοίες ὁ πάνσοφος Παῦλος λέγοντας ὅτι ἔχει γραφεῖ στὸ νόμο, «Νὰ μὴ φιμῶνεις τὸ στόμα τοῦ βοδιοῦ πού ἀλωνίζει»¹, καὶ στὴ συνέχεια προσθέτοντας σ' αὐτὰ: «Μήπως γιὰ τὰ βόδια ἐνδιαφέρεται ὁ Θεός; Ἡ ὅπως ὅποτε τὰ λέγει γιὰ μᾶς»³.

2. Α' Κορ. 9, 9.

3. Ὅπ. π.

Κυρίλλου, ἐκ τῆς εἰς τὸν ν' ψαλμόν. Ἐνταῦθά μοι θαύμαζε τὸν μακάριον Δαβίδ. Οὐ νενίκηται παντελῶς ταῖς εἰς ἡδονὴν ἐπιθυμίαις, οὐδὲ φορτικὸν ἠγήσατο τὸν προφήτην, οὐ δεδυσφόρηκε περὶ τὸν ἔλεγχον, ἤρπασεν ὡς δῶρον τὸν 5 ἐπανορθοῦντα λόγον, ὡμολόγηκεν εὐθύς τὸ πλημμέλημα, τεθρήνηκεν ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὥσπερ τις ἠνίοχος εὐσθενῆς καὶ τεχνίτης, ταῖς τῶν ἵππων ἀκαθέκτοις ὀρμαῖς ἔξω τοῦ σταδίου παρενηνεγμένος, ἐρυθριᾷ καὶ αἰσχύνεται, οὕτω καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ παρηνέχθη μὲν ἠρέμα τοῦ πρέ- 10 ποντος, ἀλλ', ὡς ἔφην, ἤρπασε τὴν ὑπόθεσιν, τεθρήνηκεν ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας

ΨΑΛΜΟΣ ΝΑ΄.

Στίχ. 1. «Τί ἐγκαυχᾷ ἐν κακίᾳ ὁ δυνατὸς ἀνομίαν;».

15 [Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Δυνατὸν καλεῖ τὸν Δωὴκ ὡς τῷ Σαοὺλ προσρκειωμένον, ἢ καὶ ὡς ἐν τῇ κακίᾳ πολύν, ἢ τὸν Ῥαψάκην ὡς στρατηγεῖν πεπιστευμένον κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἀφ' ἧς ὠρμημένος ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων ἠχμαλωτίσθη, θαυμάζοντος δὲ καὶ ἀποροῦντος, ὡς εἰκός, τὸ προσοίμι- 20 ον, ὅτι τοσοῦτόν τινες εἰς κακίαν προέκοψαν, ὥστε, ἐφ' οἷς ἔδει πενθεῖν, ἐπὶ τούτοις καυχῶνται. Πλήν ὅτι τὸν μὲν Δωὴκ ἢ ἱστορία περιέχει, Ἰούδαν δὲ τὸν προδότην αἰνίττεται, δυνατὸν λῖαν ἐν κακίᾳ γενόμενον, ὡς τὸν εὐεργέτην προδοῦναι.

Στίχ. 4. «Ὡσεὶ ξυρὸν ἠκονημένον ἐποίησας δόλον».

25 Τοῦτο περὶ μὲν τοῦ Δωὴκ εἴρηται διὰ τὸ ξυρῆσαι καὶ ἐκκόψαι πᾶσαν τῶν ἱερέων τὴν πόλιν, οὕτως ὀξεῖα ἦν ἡ διαβολή, περὶ δὲ τοῦ Ῥαψάκου, ὡς ἀπατηῆσαι βουλομένου τὸν λαόν, ὥστε προδοῦναι τὴν πόλιν. Ὁξὺς δὲ ἦν καὶ ἀνεπαισθήτως τέμνων καὶ ὁ τοῦ Ἰούδα δόλος. Τί γὰρ τοῦ δό-

4. Δ' Βασ. 18, 28 ἐ.

5. Α' Βασ. 22, 18.

Σχόλιο τοῦ Κυρίλλου στὸν πεντηκοστὸ ψαλμὸ. Ἐδῶ θαύμαζε, παρακαλῶ, τὸν μακάριο Δαβίδ. Δὲν νικῆθηκε τελείως ἀπὸ τὴν ἡδονὴ τῶν ἐπιθυμιῶν, οὔτε θεώρησε τὸν προφήτη ἐνοχλητικόν, δὲν δυσφόρησε γιὰ τὸν ἔλεγχο ποῦ τοῦ ἔκανε· ἄρπαξε ὡς δῶρο τὰ λόγια του ποῦ τὸν ἐπαινόρθωναν. Ὁμολόγησε ἀμέσως τὸ πλημμέλημά του, ἔκλαψε μὲ θρήνους γιὰ τὴν ἁμαρτία του. Καὶ ὅπως ἓνας ἡνίοχος δυνατὸς καὶ ἐπιδέξιος, παρασυρόμενος λόγῳ τῆς ἀσυγκράτητης ὀρμῆς τῶν ἀλόγων ἔξω ἀπὸ τὸ στάδιο, κοκκινίζει καὶ ντρέπεται, ἔτσι καὶ ὁ μακάριος Δαβίδ, ἀπομακρύνθηκε βέβαια σιγὰ-σιγὰ ἀπὸ αὐτὸ ποῦ ἔπρεπε, ἀλλὰ, ὅπως εἶπα, μετανόησε γιὰ τὴν πράξη του καὶ ἔκλαψε γιὰ τὴν ἁμαρτία του.

ΨΑΛΜΟΣ 51ος

Στίχ. 1. «Γιατί καυχιέται γιὰ τὴν κακία του ὁ δυνατὸς
στὴν παρανομία;».

(Τοῦ Κυρίλλου καὶ τοῦ Θεοδωρήτου). Δυνατὸν ὀνομάζει τὸν Δαβὶδ, ἐπειδὴ ἦταν φίλος μὲ τὸν Σαούλ, ἢ καὶ ἐπειδὴ ἦταν πολὺ κακός, ἢ τὸν Ραψάκη, ποῦ ἦταν στρατηγὸς καὶ τοῦ εἶχε ἀνατεθεῖ ἢ πολιορκία τῆς Ἱερουσαλήμ, ἀπὸ τὴν ὁποία, παρακινούμενος ἀπὸ τοὺς Ἀσσυρίους, αἰχμαλωτίσθηκε⁴, θαυμάζοντας καὶ ἀπορώντας, ὅπως ἦταν φυσικό, τὴν ἀρχὴ τους, ἐπειδὴ μερικοὶ προόδευσαν τόσο πολὺ στὴν κακία, ὥστε γι' αὐτὰ ποῦ ἔπρεπε νὰ πενθοῦν, νὰ καυχῶνται. Ὡστόσο τὸν Δαβὶδ βέβαια τὸν ἀναφέρει ἢ ἱστορία, ἐνῶ τὸν Ἰούδα τὸν προδότη τὸν ὑπαινίσσεται, γιὰτὶ ὑπῆρξε πολὺ δυνατὸς στὴν κακία, ἀφοῦ προόδωσε τὸν εὐεργέτη του.

Στίχ. 4. «Σὰν ξυράφι ἀκονισμένο ἔκανες τὸν δόλο».

Αὐτὸ ἔχει εἰπωθεῖ γιὰ τὸν Δαβὶδ βέβαια ἐπειδὴ ἐξολόθρευσε ὀλόκληρη τὴν πόλη τῶν ἱερέων⁵, τοῦ ὁποίου ἦταν τόσο μεγάλη ἢ πανουργία του, ἐνῶ γιὰ τὸν Ραψάκη, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν λαό, ὥστε νὰ προδώσῃ τὴν πόλη. Αἰχμηρὸς ὅμως καὶ ποῦ πληγώνει ἀνεπαίσθητα ἦταν καὶ ὁ δόλος τοῦ Ἰούδα. Καὶ πράγ-

λου ἐκείνου ὀξύτερον, ὃν τῇ γλώσση τῆς προδοσίας ἀκονή-
σας πρὸς τοὺς συλλαβόντας τὸν Ἰησοῦν συνέθετο· «Ὁν ἂν
φιλήσω, αὐτός ἐστι, κρατήσατε αὐτόν;».

5 *Στίχ. 5. «Ἠγάπησας κακίαν ὑπὲρ ἀγαθωσύνην,
ἀδικίαν ὑπὲρ τὸ λαλήσαι δικαιοσύνην».*

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Ἠδίκηει ὁ Δωὴκ κατα-
ψευδόμενος τοῦ ἱερέως καὶ τὰ μὴπραχθέντα κατ' αὐτοῦ
λέγων· τὸ γὰρ εἰπεῖν ὡς ἐπηρώτησε τὸν Θεὸν περὶ τοῦ Δα-
βίδ, ψεῦδος ἦν καὶ οὐκ ἀλήθεια. Ἐξῆν δὲ αὐτῷ λαλήσαι δι-
10 καιοσύνην, διδάξαντι τὸν Σαούλ, ὅτι τὴν μὲν αἰτίαν τῆς
ἀναχωρήσεως τοῦ Δαβίδ ἠγνόει ὁ ἱερεὺς, ὡς φίλον δὲ αὐ-
τὸν ὑπεδέχετο τοῦ βασιλέως, καὶ ὡς ἀπεσταλμένον ἐπὶ δια-
κονία βασιλικῇ, εἰς τιμὴν τοῦ πέμψαντος ἐδεξιοῦτο. Ταῦτα
καὶ τοῦ Σατανᾶ ἰδιώματα, τὸ κακία χαίρειν, φημί, καὶ ἀδι-
15 κία. Ἐπιτιμᾶ οὖν καὶ τοῖς Ἰουδαίοις τὴν ἐν Χριστῷ δικαιο-
σύνην οὐ προσιεμένοις.

*Στίχ. 6. «Ἠγάπησας πάντα ῥήματα καταποντισμοῦ,
γλώσσαν δολίαν».*

Λέγοιτο δ' ἂν ταῦτα δικαίως καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχόντων τῶν
20 Ἰουδαίων καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰούδα· δεδυσφημήκασιν γὰρ καὶ
κεῖνοι ἀκαθέκτως εἰς τὸν Κύριον, καὶ ὁ προδότης δὲ ῥήμα-
σιν ἐκέχρητο δόλου μεστοῖς καὶ ὑποκρίσεως. Εἶεν δ' ἂν ῥή-
ματα καταποντισμοῦ τὰ εἰς θάνατον καὶ εἰς ᾄδην καταφέ-
ροντα τὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν, ψιθυρισμοί, καταλαλιαί,
25 καὶ ἡ κατὰ τοῦ Θεοῦ βλασφημία.

*Στίχ. 7. «Μεταναστεύσαι σε ἀπὸ σκηνώματος,
καὶ τὸ ῥίζωμά σου ἐκ γῆς ζώντων».*

Καὶ ἀπὸ τῆς σκηνῆς, τουτέστιν ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς μα-
30 θητείας μετέστησε, καὶ τὴν ῥίζαν ὡς ἀκανθώδους φυτοῦ ἐκ

ματι, τί πιὸ κοφτερὸ ὑπάρχει ἀπὸ τὸν δόλο ἐκείνου, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἀκόνησε τῇ γλώσσα τῆς προδοσίας, συμφώνησε μὲ ἐκείνους πού συνέλαβαν τὸν Ἰησοῦ, λέγοντας, «Αὐτὸν πού θὰ φιλήσω, αὐτὸς θὰ εἶναι, συλλάβετέ τον»⁶;

Στίχ. 5. «Ἀγάπησες τὴν κακία περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα, καὶ τὴν ἀδικία περισσότερο ἀπὸ τοῦ νὰ λὲς τὸ δίκαιο».

(Τοῦ Κυρίλλου καὶ τοῦ Θεοδωρήτου). Ἐδικοῦσε ὁ Δωὴκ τὸν ἱερέα ψευδόμενος καὶ λέγοντάς ἐναντίον του αὐτὰ πού δὲν εἶχαν γίνει. Γιατὶ λέγοντάς του ὅτι ρώτησε αὐτὸς τὸν Θεὸ γιὰ τὸν Δαβίδ, ἦταν ψέμα καὶ ὄχι ἀλήθεια⁷. Ἐπρεπε νὰ τοῦ πεῖ αὐτὸ πού ἦταν ἡ ἀλήθεια, καὶ νὰ ἐξηγήσει στὸν Σαούλ, ὅτι ὁ ἱερέας ἀγνοοῦσε τὴν αἰτία τῆς ἀναχώρησης τοῦ Δαβίδ, καὶ τὸν ὑποδέχθηκε αὐτὸν ὡς φίλο τοῦ βασιλιᾶ, καὶ ὡς ἀπεσταλμένον γιὰ βασιλικὴ ὑπηρεσία, τὸν δεξιώθηκε πρὸς τιμὴ ἐκείνου πού τὸν ἔστειλε. Αὐτὰ εἶναι τὰ γνωρίσματα καὶ τοῦ Σατανᾶ, τὸ νὰ χαίρεται, ἐννοῶ, μὲ τὴν κακία καὶ τὴν ἀδικία. Ἐπέπληξε λοιπὸν καὶ τοὺς Ἰουδαίους, ἐπειδὴ δὲν δέχθηκαν τὴ δικαιοσύνη τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 6. «Ἀγάπησες ὅλους τοὺς λόγους πού ὀδηγοῦν σὲ καταποντισμό, καὶ κάθε γλώσσα δόλια».

Αὐτὰ θὰ μπορούσαν νὰ εἰπωθοῦν δίκαια καὶ γιὰ τοὺς ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων, καὶ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Ἰούδα. Γιατὶ καὶ ἐκείνοι δυσφήμησαν ἀσυγκράτητα τὸν Κύριο, καὶ ὁ προδότης χρησιμοποίησε λόγια γεμᾶτα δόλο καὶ ὑποκρισία. Καὶ θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι λόγια καταποντισμοῦ, τὰ ὅποια ὀδηγοῦν τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου στὸν θάνατο καὶ στὸν ἄδη, καὶ οἱ ψυθιρισμοὶ καὶ οἱ κακολογίες καὶ ἡ βλασφημία ἐναντίον τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 7. «Θὰ σὲ ἐκπατρίσει ἀπὸ τὸν τόπο τῆς κατοικίας σου καὶ θὰ σὲ ξεριζώσει ἀπὸ τὴ γῆ τῶν ζωντανῶν».

Καὶ ἀπὸ τὴ σκηνή, δηλαδή ἀπὸ τὸν τόπο τῆς διδασκαλίας, τοὺς μετέθεσε, καὶ τὴ ρίζα, ὡς φυτό ἀκανθῶδες, τὴν ἀφαίρεσε

τῆς τῶν ζώντων γῆς καὶ τοῦ γεωργίου τῶν ἀποστόλων ἐξέ-
τιλε. Καὶ τοῖς Ἰουδαίων δὲ λαοῖς ταῦτα συνέβη, τὴν ἐν Χρι-
στῷ μὴ προσιεμένοις δικαίωσιν. Ὅμοιον δὲ τοῦτο τῷ, «Ἐξ-
αλειφθήτωσαν ἐκ δίβλου ζώντων». Μετετέθησαν δὲ καὶ τῆς
5 ἱερατικῆς σκηνῆς, γεγονότες αἰχμάλωτοι διὰ τὸν τοῦ Κυρί-
ου σταυρὸν [σταύρωσιν].

Στίχ. 10. «Ἦλπισα ἐπὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ
εἰς τὸν αἰῶνα».

Ἐγώ, φησὶν, οὐδενὶ τῶν ματαίων καὶ χαμαιριφῶν ἐπε-
10 ποίθησα, ἀλλ' εἰς τὸ καταδιῶκον τοὺς ἀδικουμένους θεῖον
ἔλεος. Ἀναγωγικῶς δὲ ἔλεος τοῦ Θεοῦ αἰθεῖαι Γραφαὶ τὸν
Χριστὸν ὀνομάζουσι, διὰ τὸ γεγενῆσθαι ἡμῖν δι' αὐτοῦ ἔλε-
ος. Ἀνεκεφαλαιώσατο γὰρ ἐν ἑαυτῷ τὰ πάντα καὶ ἀνεστοι-
χειώσεν ὁ Πατήρ, καὶ ὁ ἐλεημοσύνας δὲ καρποφορήσας,
15 ἐλπίζει ἐπὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, εἰδὼς ὅτι οἱ ἐλεήμονες ἐλεη-
θήσονται. Ἔχει δὲ τὴν ἐλπίδα οὐκ ἐφ' ἓνα αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ
τὸ ὑπὲρ τούτων διάστημα, οὗ μέτρον ἐστὶν ἡ ἀπειρία, ὅπερ
αἰῶνων ὀνομάζει αἰῶνα.

ΨΑΛΜΟΣ NB'.

20 Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ μαελέθ,
συνέσεως τῷ Δαβίδ».

[Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου]. Διὰ τῶν αὐτῶν ῥημάτων
σχεδὸν τῷ τρισκαιδεκάτῳ καὶ ὁ παρὼν ψαλμὸς ἔρχεται, καὶ
τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἔχει τὴν εἰς τὸν Ῥαψάκην καὶ τὰ τότε
25 γενόμενα, καὶ τὴν περὶ τῆς σωτηρίου θεοφανείας προφη-
τείαν Βραχεῖαι δὲ λέξεις τὴν ἐν ἀμφοτέροις διαφορὰν ἐρ-
γάζονται. ὁ μὲν γὰρ τρισκαιδέκατος, «Εἰς τὸ τέλος τῷ Δα-
βίδ» ἐλέγετο, ὁ δὲ παρὼν ἔχει μὲν καὶ τὴν «Εἰς τὸ τέλος»
ἐπιγραφὴν, πλεονάζει δὲ ἐν τῷ λέγειν· «ὑπὲρ μαελέθ, συνέ-

8. Ψαλμ. 68, 29.

9. Ἐφ. 1, 10.

ἀπὸ τὴν χώρα τῶν ζωντανῶν καὶ ἀπὸ τὸν ἀγρὸ τῶν ἀποστόλων. Αὐτὰ βέβαια συνέβησαν καὶ στοὺς λαοὺς τῶν Ἰουδαίων, πού δὲν ἀποδέχθηκαν τὴ δικαίωση τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸ εἶναι ὅμοιο μὲ τὸ «Νὰ διαγραφοῦν ἀπὸ τὸ βιβλίον τῶν ζώντων»⁸. Μετατέθηκαν ὁμως καὶ ἀπὸ τὴν ἱερατικὴ σκηνή, ὅταν αἰχμαλωτίσθηκαν ἐξαιτίας τῆς σταύρωσης τοῦ Κυρίου.

Στίχ. 10. «Στήριξα τὴν ἐλπίδα μου γιὰ πάντα
στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ».

Ἐγώ, λέγει, δὲν στήριξα τίς ἐλπίδες μου σὲ κανένα ἀπὸ τὰ μάτια καὶ ταπεινά, ἀλλὰ στὸ νὰ καταδιώκω αὐτοὺς πού βλάπτουν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Μεταφορικὰ ἔλεος τοῦ Θεοῦ οἱ ἅγιες Γραφές ὀνομάζουν τὸν Χριστό, ἐπειδὴ μέσω αὐτοῦ ἔδειξε τὴν εὐσπλαγχνία του σὲ μᾶς. Γιατὶ μὲ αὐτὸν ὁ Πατέρας ἀνακεφαλαίωσε καὶ ἀνακαίνισε τὰ πάντα⁹, καὶ αὐτὸς πού ἔκανε καρποὺς ἐλεημοσύνης, ἐλπίζει στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, γνωρίζοντας ὅτι οἱ ἐλεήμονες θὰ ἐλεηθοῦν. Καὶ ἔχει τὴν ἐλπίδα ὄχι γιὰ ἓνα αἶώνα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ πέρα ἀπὸ αὐτὸν διάστημα, τοῦ ὁποίου μέτρο εἶναι τὸ ἄπειρο, πού τὸ ὀνομάζει αἶώνα τῶν αἰώνων.

ΨΑΛΜΟΣ 52ος

Στίχ. 1. «Στὸ τέλος, ὑπὲρ τοῦ μαελέθ, τῆς σύνεσης
τοῦ Δαβίδ».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Καὶ ὁ ψαλμὸς αὐτὸς ἐπαναλαμβάνει σχεδὸν τὰ ἴδια λόγια μὲ τὸν δέκατο τρίτο ψαλμό, καὶ ἀναφέρεται στὴν ἴδια ὑπόθεση τῆ σχετικῆ μὲ τὸν Ραψάκη¹⁰, καὶ τὰ ὅσα ἔγιναν τότε, καὶ στὴν προφητεία γιὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Σωτήρα. Λίγες μόνο λέξεις κάνουν τοὺς δύο ψαλμοὺς νὰ διαφέρουν. Γιατὶ ὁ δέκατος τρίτος φέρει τὴν ἐπιγραφή, «Στὸ τέλος τὸν Δαβίδ», ἐνῶ ὁ ψαλμὸς αὐτὸς ἔχει βέβαια καὶ τὴν ἐπιγραφή, «Στὸ τέλος», ἐπὶ πλέον ὁμως λέγει, «ὑπὲρ Μαελέθ, συνέσεως», τὸ

10. Α' Βασ. 22, 18.

σεως», ὅπερ σημαίνει ἐπινίκιον εἶναι τὸν ψαλμόν, διὰ χορείας ἐν συνέσει γινόμενον. Τέρψις μὲν γάρ, ἦτοι χορεία, τὸ μαελὲθ ἐρμηνεύεται. Ἀντὶ δὲ τοῦ «Εἰς τὸ τέλος», ἕτεροι τῶν ἐρμηνέων, “Ἐπινίκιον”, ἐκδεδώκασι. Καὶ ἵνα τὴν ἐπι-
 5 γραφὴν πᾶσαν ἰσχνῶς θεωρήσωμεν, τὸ μὲν «Εἰς τέλος» ση-
 μαντικὸν ἂν εἴη τοῦ χρόνου καθ’ ὃν ἐμελλε πληροῦσθαι τὰ προφητευόμενα, τὰ τε κατὰ τὸν Ῥαψάκην καὶ τοὺς Ἀσσυ-
 ρίους, τὰ τε κατὰ τὴν Χριστοῦ παρουσίαν. Ὁ τε γὰρ τῶν Ἀσσυρίων παράδοξος ὄλεθρος χρόνοις πολλοῖς ὕστερον
 10 ἐγένετο μετὰ τὸν Δαβὶδ (οὗ χάριν καὶ «ὑπὲρ χορείας» ἐπι-
 γράφεται, ἣν ἐποίησαντο οἱ τῆς σωτηρίας τετυχηκότες), τό-
 τε σωτήριον τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος ἐπι-
 φανὲν τοῖς ἐπὶ γῆς, χορείαν συνεστήσατο τὴν ἐξ ἀπάντων
 ἐθνῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ συγκεκροτημένην. Καίτοι γε
 15 πεποιήται ὁ ψαλμὸς ἐπὶ τέρψεσι καὶ χορείαις ταῖς ἐν ἐσχά-
 τοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς γεγενημέναις, ὅτε κεχηρημάτικεν
 ἄνθρωπος ὁ Μονογενῆς. Τὸ δὲ «συνέσεως» ἀναγκαίως
 πρόσκειται, ἐπειδὴ περ συνέσεως ἡμῖν δεῖ πρὸς τὸ νοῆσαι
 τὴν τῆς ψαλμωδίας διάνοιαν.

20 **Στίχ. 6.** «Ὁ Θεὸς διεσκόρπισεν ὄστα
 ἀνθρωπαρέσκων».

«Ὁστα» τὰς δογματικὰς φησι δυνάμεις τῶν ἀσεβῶν, ἃ
 ταῖς ἰδίαις ἐνέθηκαν συγγραφαῖς, προσκυνεῖν ἀναπείθον-
 τες τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα.

25

ΨΑΛΜΟΣ ΝΖ΄.

Στίχ. 3. «Καὶ γὰρ ἐν καρδίᾳ ἀνομίας ἐργάζεσθε
 ἐν τῇ γῇ».

Οὐ μάτην δὲ πρόσκειται τὸ «ἐν τῇ γῇ»: κἂν γὰρ ἐν καρ-
 δία τις ἀνομίαν ποιήσῃ, ἐν τῇ γῇ ἐνεργεῖ αὐτήν, τουτέστι
 30 περὶ τὰ ὑλικά. Ἀκούσαιεν δ’ ἂν καὶ Ἰουδαῖοι. Κρίνατε εὐ-

ὁποῖο σημαίνει, ὅτι ὁ ψαλμὸς εἶναι ἐπινίκιος, καὶ γινόταν μὲ μουσικὸ χορὸ καὶ σύνεση. Γιατὶ τό, «μαιελῆθ» σημαίνει τέρψη, δηλαδή μουσικὸ χορὸ. Ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτές, ἀντὶ τοῦ, «εἰς τὸ τέλος», μετέφρασαν “ἐπινίκιον”. Καὶ γιὰ νὰ ἀποδώσουμε πιὸ ἀπλά ὀλόκληρη τὴν ἐπιγραφή, τὸ «Εἰς τέλος», σημαίνει μᾶλλον τὸν χρόνο κατὰ τὸν ὁποῖο ἐπρόκειτο νὰ ἐκπληρωθοῦν οἱ προφητεῖες, καὶ ἐκεῖνα πού ἀφοροῦν τὸν Ραψάκη καὶ τοὺς Ἀσσυρίους, καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν παρουσία τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ καὶ ὁ παράδοξος ὄλεθρος τῶν Ἀσσυρίων ἐγίνε πολλὰ χρόνια μετὰ τὸν Δαβὶδ (γιὰ χάρη τοῦ ὁποίου καὶ ἐπιγράφεται «Ἐπὲρ τοῦ χοροῦ», τὸν ὁποῖο ἔκαναν ὅσοι εἶχαν τὴν τύχη νὰ σωθοῦν), καὶ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ Θεοῦ, πού ἐμφανίσθηκε στοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὴν συντέλεια τοῦ αἰῶνα, ἔστησε χορὸ ἢ Ἐκκλησία του πού εἶχε συγκροτηθεῖ ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη. Καὶ βέβαια ὁ ψαλμὸς γράφθηκε γιὰ τὴν εὐφροσύνη καὶ τοὺς χοροὺς πού θὰ στήνονταν κατὰ τοὺς ἔσχατους καιροὺς τοῦ αἰῶνα, ὅταν θὰ γινόταν ἄνθρωπος ὁ Μονογενής. Καὶ τό, «συνέσεως», προστέθηκε κατ’ ἀνάγκη, ἐπειδὴ χρειαζόμαστε σύνεση γιὰ νὰ κατανοήσουμε τὸ βαθύτερο νόημα τῆς ψαλμωδίας.

Στίχ. 6. «Ὁ Θεὸς σκόρπισε τὰ ὄσπᾶ ἐκείνων πού θέλουν
νὰ ἀρέσουν στοὺς ἀνθρώπους».

«Ὁσπᾶ» χαρακτηρίζει τὶς δογματικὲς δοξασίαις τὶς ὁποῖες παρενέβαλαν στὰ δικά τους συγγράμματα, πείθοντας τοὺς ἀνθρώπους νὰ προσκυνοῦν τὴν κτίση, παρὰ τὸν κτίστη.

ΨΑΛΜΟΣ 57ος

Στίχ. 3. «Μέσα στὴν καρδιά σας σκέπτεστε πῶς θὰ
κάνετε παρανομίες στὴ γῆ».

Δὲν λέγεται ἄσκοπα τό, «στὴ γῆ», γιατί, κι ἂν ἀκόμα κάποιος κάνει ἁμαρτία μέσα στὴν καρδιά του, τὴν πραγματοποιεῖ στὴ γῆ, δηλαδή γύρω ἀπὸ τὰ ὑλικά. Θὰ μπορούσαν ἀκόμα καὶ οἱ

θεῖα, καὶ λογίσασθε παρ' ἑαυτοῖς εἰ τοῖς ὑμετέροις λόγοις συμφωνεῖ τὰ ἔργα· δείκνυσθε γὰρ ἀδικίαν ἐν τῇ καρδίᾳ λογιζόμενοι, καὶ ἕτερα μὲν διανοούμενοι, ἕτερα δὲ τῷ στόματι λαλοῦντες. Εἰ γὰρ καὶ οἱ λόγοι χρηστοί, δι' ὧν ἐκδικεῖν
 5 βούλεσθε τὸν νόμον, ἀλλ' ἡ καρδία πικρίας ἐστὶ πλήρης, καὶ αἱ πράξεις δὲ ὁμοίως ἀδικίας πεπλήρωνται, ἔλεγχος οὔσαι τῶν ἐν καρδίᾳ νοημάτων, ἅπερ ἐν γῆ δύνανται λανθάνειν, οὐ μὴν καὶ ὅταν πάντα γυμνὰ κρίνηται. Εἶτα ἐπάγει, σχετλιάζων ὑπὲρ τῶν τῆς σωτηρίας ἐκπεπτωκότων, τὰς
 10 μετὰ ταῦτα φωνάς, λέγων·

Στίχ. 4. «Ἀπηλλοτριώθησαν οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ μήτρας».

Εἰσὶ δὲ τινες οἱ μὴ εἰδότες τὸ ἔθος τῆς ἐν ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς φράσεως, καὶ νομίζουσιν ἀπηλλοτριῶσθαι
 15 τινὰς ἀπὸ Θεοῦ ἐκ μήτρας αὐτῆς, καὶ οἴονεϊ ἐξ αὐτῆς πεπλανῆσθαι γαστρός καὶ πρὸ τῆς τοῦ λόγου συμπληρώσεως. Ἔστι δὲ τοῦτο οὐδὲν ἕτερον εἰπεῖν, ἢ ἐκεῖνό που πάντως, ὅτι κατὰ φύσιν ἐστὶ τὸ κακόν, καὶ γεγόνασιν τινες ἐξ αὐτῆς τῆς δημιουργίας, οἱ μὲν ἀγαθοὶ τὸν τρόπον, οἱ δὲ κακοί. Ἔ-
 20 στι δὲ Μανιχαίων τὸ οὕτω φρονεῖν, μᾶλλον δὲ παραφρονεῖν· οὕτω γὰρ εἰπεῖν ἀληθέστερον. Ἐπιτήρει τοίνυν, ὅτι οὐκ εἶρηκεν ὁ μακάριος Δαβὶδ ἀπηλλοτριώθησαν ἀπὸ Θεοῦ τινες, ἀπλῶς δὲ μᾶλλον καὶ ἀπολελυμένως οὐκ ἀπὸ Θεοῦ μᾶλλον, ἀλλ' ἀπὸ μήτρας. Ὡς γὰρ ἤδη γεγονότες, φη-
 25 σὶν, ἁμαρτωλοὶ ἀπηλλοτριώθησαν μήτρας καὶ γαστρός, τουτέστι ξένοι γεγόνασι καὶ μακρᾶν, οὐ μήτραν ἔχοντες καὶ γαστέρα νοητήν, τίκτειν δυναμένην καρπούς ἀγαθοῦς. Τὰ μὲν γὰρ ἀπὸ γῆς ἡμῶν σώματα τίκτουσι κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν, αἱ δὲ τῶν ἀνθρώπων ψυχαί, καθάπερ ἀπὸ γαστρός καὶ
 30 μήτρας τῆς ἑαυτῶν καρδίας, ἐκφέρουσι καρπούς ἀγαθοῦς, ἄνωθεν καὶ παρὰ Θεοῦ τὰ τῆς εὐσεβείας δεχόμεναι σπέρματα

Ἰουδαῖοι νὰ ἀκούσουν· Νὰ κρίνετε δίκαια, καὶ νὰ σκέπτεστε μέσα σας, ἐὰν τὰ ἔργα σας συμφωνοῦν μὲ τὰ λόγια σας. Γιατὶ παρουσιάζεστε στὴν καρδιά σας νὰ σκέπθεστε ἀδικία, καὶ ἄλλα βέβαια συλλογίζεσθε, ἄλλα ὅμως λέτε μὲ τὸ στόμα σας. Γιατί, ἂν καὶ εἶναι ἀγαθὰ τὰ λόγια μὲ τὰ ὁποῖα ἰσχυρίζεσθε ὅτι ὑποστηρίζετε τὸν νόμο, ἢ καρδιά σας ὅμως εἶναι γεμάτη πικρία, καὶ οἱ πράξεις σας ἐπίσης εἶναι γεμάτες ἀδικία, ὄντας ἔλεγχος γιὰ τὶς μέσα στὴν καρδιά σας σκέψεις, οἱ ὁποῖες στὴ γῆ μποροῦν νὰ μένουν κρυφές, ὄχι ὅμως καὶ τότε πού ὅλα θὰ κρίνονται γυμνά. Ἐπειτα, παραπονούμενος γιὰ ἐκείνους πού ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴ σωτηρία, προσθέτει τὰ λεγόμενα μετὰ ἀπὸ αὐτὰ, λέγοντας·

Στίχ. 4. «Ἀποξενώθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ τὴν στιγμή πού συνελήφθησαν στὴ μήτρα».

Ὑπάρχουν μάλιστα κάποιοι πού δὲν γνωρίζουν τὴ συνήθεια τῆς φράσεως πού ὑπάρχει στὶς ἅγιες Γραφές, καὶ νομίζουν ὅτι κάποιοι ἔχουν ἀποξενωθεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ ἀκόμα ἀπὸ τὴ μήτρα, καὶ κατὰ κάποιο τρόπο πλανήθηκαν ἤδη βρισκόμενοι ἀκόμα στὴν κοιλιά, καὶ πρὶν ἀρχίσουν νὰ μιλοῦν. Αὐτὸ βέβαια δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ νὰ ποῦμε ὅπωςδήποτε, ὅτι τὸ κακὸ ὑπάρχει κατὰ φύση, καὶ ἔγιναν ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ δημιουργία, ἄλλοι ἀγαθοὶ στοὺς τρόπους, καὶ ἄλλοι κακοί. Ἀνήκει βέβαια στοὺς Μανιχαίους τὸ νὰ φρονοῦν ἔτσι, ἢ μᾶλλον νὰ παραφρονοῦν, γιατί ἔτσι εἶναι ἀληθέστερο νὰ ποῦμε. Πρόσεχε λοιπόν, ὅτι ὁ μακάριος Δαβὶδ δὲν εἶπε ὅτι κάποιοι ἀποξενώθηκαν ἀπὸ τὸν Θεό, μᾶλλον ἀπλῶς ὅτι ἀποξενώθηκαν ὄχι ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν κοιλιά, δηλαδή ἔγιναν ξένοι καὶ ἀπόμακροι, μὴ ἔχοντας πνευματικὴ μήτρα καὶ κοιλιά, ἢ ὁποῖα νὰ μπορεῖ νὰ γεννήσει καρποὺς ἀγαθούς. Γιατὶ τὰ δικά μας γήινα σώματα γεννοῦν ὅμοια μὲ τὴ φύση τους πλάσματα, ἐνῶ οἱ ψυχές τῶν ἀνθρώπων, μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά τους, σὰν ἀπὸ κοιλιά καὶ μήτρα, παράγουν καρποὺς ἀγαθούς, δεχόμενες ἀπὸ πάνω καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸ τὰ σπέρματα τῆς εὐσέβειας.

Στίχ. 4. «Ἐπλανήθησαν, ἀπὸ γαστροῦς ἐλάλησαν ψευδῆ».

Δείκνυσι δὲ ἡ προφητεία καὶ τοὺς Ἰουδαίους, μηδεμίαν τὸ παράπαν ἐσχηκότας αἰτίαν εἰς σωτηρίαν, οἱ τῇ προ-
5 γνωστικῇ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ, ἐν πεπλανημένοις ἐλογίσθησαν παρ' αὐτῶ, καὶ πρὸ τοῦ συλληφθῆναι οὐκ ἠγνοοῦντο. Ἐλάλησαν δὲ ψευδῆ οὐκ ἀπὸ γαστροῦς, ἀλλ' εἰς ἡλικίαν ἐλθόντες. Συνήθως μέντοι τῇ ἀναδιπλώσει ὁ Δαβὶδ κέχρηται τὸ γὰρ «Ἀπηλλοτριώθησαν» ταυτὸν τῶ «Ἐπλανήθησαν»,
10 καὶ «ἡ μήτρα» τῇ «γαστρί», ἵνα ἡ τὸ δι' ἀμφοτέρων δηλούμενον τοιοῦτον. Ἀπηλλοτριώθησαν οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ μήτρας καὶ ἐλάλησαν ψευδῆ, ὧν ὁ θυμὸς πρὸς τὸν πατέρα τοῦ ψεύδους τὸν πρῶτον ὄφιν ἔχει τὴν ὁμοιότητα. Ἄκουε γάρ· «Θυμὸς αὐτοῖς κατὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ ὄφεως».

15 Στίχ. 8. «Ἐξουδενωθήσονται ὡσεὶ ὕδωρ διαπορευόμενον».

Τὸ διατρέχον ὕδωρ οὐχ ἔστηκεν ἐν τῶ αὐτῶ. Κατὰ τὸν ἴσον οὖν τρόπον καὶ οἱ δυσσεβεῖς οὐ μένουσιν ἐν εὐημερίαις, ἀλλ' οἷον ὡσεὶ ὕδωρ τρέχον, δρομαῖοι βαδιοῦνται πρὸς
20 ὄλεθρον.

Στίχ. 8. «Ἐντενεῖ τὸ τόξον αὐτοῦ».

Τόξον δὲ ὅταν ἀκούσης ἐπὶ Θεοῦ, ὀργὴν ἐννόει θανατηφόρον.

Στίχ. 9. «Ὡσεὶ κηρὸς ὁ τακεῖς ἀνταναιρεθήσονται».

25 Δίκην δὲ κηροῦ πυρὶ πελάζοντος καὶ τηκομένου διαλυθήσονται καὶ τῆς ζωῆς στερηθήσονται. Τοῦτο γάρ ἐστι, «Καὶ οὐκ εἶδον τὸν ἥλιον».

Στίχ. 12. «Καὶ ἐρεῖ ἄνθρωπος Εἰ ἄρα ἐστὶ καρπὸς τῶ δικαίῳ», κ.τ.λ.

30 Τὸ «ἄρα» ἐν τούτοις οὐκ ἀμφιβάλλοντός ἐστιν, πεπλη-

Στίχ. 3. «Πλανήθηκαν, ἤδη μέσα ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τῆς μητέρας τους εἶπαν ψέματα».

Ἡ προφητεία δείχνει ὅτι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι δὲν εἶχαν καμμιὰ ἀπολύτως ἀφορμὴ γιὰ σωτηρία, καὶ αὐτοὶ ποὺ βρίσκονταν μέσα στὴν προγνωστικὴ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ὑπολογίσθηκαν ἀπὸ αὐτὸν μεταξὺ αὐτῶν ποὺ ἔχουν πλανηθεῖ, καὶ πρὶν νὰ συλληφθοῦν δὲν ἦταν ἄγνωστοι. Εἶπαν βέβαια ψέματα ὄχι μέσα ἀπὸ τὴν κοιλιὰ, ἀλλὰ ὅταν ἔγιναν ἐνήλικοι. Συνήθως δηλαδὴ ὁ Δαβὶδ χρησιμοποιεῖ ἀναδίπλωση (σύμπτυξη). Γιατὶ τό, «Ἀπαλλοτριώθηκαν» εἶναι ταυτόσημο μὲ τὸ «πλανήθηκαν», καὶ «ἢ μήτρα» μὲ τὴν «κοιλιά», ὥστε αὐτὸ ποὺ δηλώνεται καὶ ἀπὸ τὰ δύο νὰ εἶναι τὸ ἐξῆς Ἐποξενώθηκαν οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ τὴ μήτρα, καὶ εἶπαν ψέματα, ὁ θυμὸς τῶν ὁποίων εἶναι ὁμοιος πρὸς τὸν πατέρα τοῦ ψεύδους, τὸ πρῶτο φίδι. Γιατὶ ἄκουε· «Ὁ θυμὸς αὐτῶν εἶναι ὁμοιος μὲ τοῦ φιδιοῦ».

Στίχ. 8. «Θὰ ἐξαφανισθοῦν σὰν τὸ νερὸ ποὺ κυλάει».

Τὸ νερὸ ποὺ κυλάει δὲν στέκεται στὸ ἴδιο σημεῖο. Κατὰ τὸν ἴδιο λοιπὸν τρόπο καὶ οἱ ἀσεβεῖς δὲν μένουν στὶς εὐημερίες, ἀλλὰ, ὅμοια μὲ τὸ νερὸ ποὺ κυλάει, θὰ προχωρήσουν γρήγορα πρὸς τὴν καταστροφή.

Στίχ. 8. «Θὰ τεντώσει τὸ τόξο του».

Ὅταν ἀκούσεις τόξο σὲ σχέση μὲ τὸν Θεό, νὰ ἐννοεῖς ὀργὴ θανατηφόρα.

Στίχ. 9. «Θὰ ἐξοντωθοῦν σὰν τὸ κερὶ ποὺ ἔλειωσε».

Θὰ διαλυθοῦν σὰν τὸ κερὶ ποὺ πλησιάζει στὴ φωτιὰ καὶ λιώνει, καὶ θὰ στερηθοῦν τὴ ζωὴ. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει τό, «Καὶ δὲν εἶδαν τὸν ἥλιο».

Στίχ. 12. «Καὶ ὁ ἄνθρωπος θὰ πεῖ· Ἐφόσον ὑπάρχει καρπὸς στὸν δίκαιο», κ.τ.λ.

Τὸ «ἄρα» ἐδῶ δὲν εἶναι ἀνθρώπου ποὺ ἀμφιβάλλει, ἀλλὰ

ροφορημένου δὲ μᾶλλον καὶ πεπιστευκότος καὶ οἶον ἤδη
 συννεύοντος, ὅτι καρπὸν ἔχει τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης, καὶ τὴν
 παρ' αὐτοῦ φειδῶ καὶ ἐπικουρίαν. Ἡ γὰρ σώζεται μὲν αὐ-
 τός, ὡς ἔφην, ἐπαμύνοντος τοῦ Θεοῦ, κολάζεται δὲ δι' αὐ-
 5 τὸν ὁ ἁμαρτωλός.

ΨΑΛΜΟΣ ΝΗ΄.

Στίχ. 4. «Ἴδου ἐθήρευσαν τὴν ψυχὴν μου».

Οὐ γὰρ διελελοίπασιν οἱ τάλανες Ἰουδαῖοι τὰ τῆς αὐ-
 τῶν δυστροπίας ἐπιφέροντες τῷ Χριστῷ, καὶ παγίδας ἀρ-
 10 τύοντες καὶ δόλους, καὶ πάντα τρόπον ἀνόσιον ἐγχειρημά-
 των κατασκευάζοντες.

Στίχ. 6. «Καὶ σύ, Κύριε, ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων,
 ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ», κ.τ.λ.

Τὸ ἀναμάρτητον ὁ Δαβὶδ ἐν μόνῳ θεωρήσας τῷ ἐξ αὐ-
 15 τοῦ κατὰ σάρκα Χριστῷ, καὶ τὴν τῶν ὁμοφυλίων Ἰουδαίων
 κατ' αὐτοῦ μανίαν προθεωρήσας τῷ πνεύματι, τὸν τῶν δυ-
 νάμεων τῶν ἀγγελικῶν Κύριον καὶ τοῦ Ἰσραὴλ ἱκετεύει
 Θεόν, καταλιπεῖν μὲν Ἰουδαίους ἀτημελήτους, μᾶλλον μὲν
 οὐκ μηδεμιᾶς αὐτοὺς συγγνώμης ἀξιῶσαι ὡς θεοκτόνους,
 20 πᾶσαν δὲ εἰς τὰ ἔθνη μεταθεῖναι τὴν πρόνοιαν καὶ τῷ τῆς
 θεογνωσίας καταργᾶσαι φωτὶ. Οὐ μόνος δὲ ὁ Δαβὶδ εὐχε-
 ται ἐπιστροφὴν μὲν τῶν εἰδωλολατρῶν γενέσθαι ἐπὶ τὴν εἰς
 Χριστὸν πίστιν, ἀποβολὴν δὲ τοῦ Ἰσραὴλ διὰ τὴν ἀνομίαν
 αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ Κύριος. Ἄκουε γοῦν ὅπως καὶ πρὸ τῆς
 25 ἐνανθρωπήσεως, ὡς ἤδη γεγονῶς καθ' ἡμᾶς, ὑπὲρ παντός
 τοῦ κόσμου τὰς διαλέξεις ποιεῖται πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς
 Πατέρα καὶ Θεόν. Ἐπεσκέψατο μὲν γὰρ καὶ πάλαι Θεὸς
 τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἦν ἐπὶ μόνον τὸν Ἰσραὴλ ἢ ἐπίσκε-
 ψις, καὶ πεπαιδαγώγηκεν ὁ Μωσῆς διὰ τύπου καὶ σκιᾶς
 30 ἀναφέρων ἐπὶ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Τέλος γὰρ νόμου

μᾶλλον ἀπόλυτα βέβαιου καὶ πὺν ἔχει πιστέψει, καὶ ὁ ὁποῖος ἤδη συμφωνεῖ, ὅτι ἔχει καρπὸ τῆς ἀγάπης στὸν Θεό, καὶ τὴν εὐσπλαγχνία καὶ τὴ βοήθειά του Γιατὶ πραγματικά, ὅπως εἶπα, αὐτὸς βέβαια σώζεται μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ὁ ἁμαρτωλὸς κολάζεται ἐξαιτίας αὐτοῦ.

ΨΑΛΜΟΣ 58ος

Στίχ. 4. «Νά, ἔστησαν ἐνέδρες ἐναντίον τῆς ζωῆς μου».

Δὲν ἔπαυσαν δηλαδὴ οἱ ταλαίπωροι Ἰουδαῖοι νὰ καταφέρουν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ τὰ ἐπινοήματα τῆς δυστροπίας τους καὶ νὰ κατασκευάζουν παγίδες καὶ δολώματα πανουργίας, καὶ νὰ μηχανεύονται κάθε τρόπο ἀνόσιο ἐγχειρημάτων.

Στίχ. 6. «Καὶ σύ, Κύριε, ὁ Θεὸς τῶν οὐράνιων δυνάμεων ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ», κ.τ.λ.

Ὁ Δαβὶδ βλέποντας τὴν ἀναμαρτησία μόνο στὸν ἀπὸ αὐτὸν καταγόμενο κατὰ σάρκα Χριστό, καὶ προβλέποντας μέσω τοῦ Πνεύματος τὴν ἐναντίον του μανία τῶν ὁμοφύλων του Ἰουδαίων, ἱκετεύει τὸν Κύριο τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων καὶ Θεὸ τοῦ Ἰσραήλ, νὰ ἐγκαταλείψει βέβαια τοὺς Ἰουδαίους παραμελημένους, καὶ μᾶλλον νὰ μὴν τοὺς κρίνει ἄξιους καμμιᾶς συγγνώμης, ὡς θεοκτόνους, καὶ νὰ μεταθέσει ὅλη τὴ φροντίδα του στὰ ἔθνη, καὶ νὰ τοὺς φωτίσει μὲ τὸ φῶς τῆς θεογνωσίας. Καὶ δὲν εὐχεται μόνος ὁ Δαβὶδ νὰ γίνεῖ ἡ ἐπιστροφή τῶν εἰδωλολατρῶν στὴν πίστη πρὸς τὸν Χριστό καὶ ἡ ἀποβολὴ τοῦ Ἰσραήλ ἐξαιτίας τῆς παρανομία τους, ἀλλὰ καὶ ὁ Κύριος. Ἐκουσε λοιπὸν ὅτι καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνανθρώπιση, σὰν νὰ ἔχει ἤδη γίνεῖ σὰν ἐμᾶς, κάνει προσευχές γιὰ ὅλον τὸν κόσμον πρὸς τὸν οὐράνιο Πατέρα καὶ Θεό. Εἶχε βέβαια ἐπισκεφθεῖ καὶ παλιὰ ὁ Θεὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ἡ ἐπίσκεψη ἐκείνη ἦταν μόνο στὸν Ἰσραήλ, καὶ τοὺς διαπαιδαγώγησε ὁ Μωυσῆς μὲ τοὺς τύπους καὶ τὴ σκιά, μυώντας τοὺς στὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ τέλος τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν

καὶ προφητῶν ὁ Χριστός. Ἦκούετο μὲν γὰρ ὁ πάλαι νόμος, ἀλλὰ κατὰ μόνην τὴν Ἰουδαίαν, τὸ δὲ θεῖον καὶ οὐράνιον κήρυγμα ὅλην περιπεφοίτηκε τὴν ὑπ' οὐρανόν. Ἔφη γὰρ τοῦτο περὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων· «Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξ-
5 ἦλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν», καὶ τὰ ἐξῆς

(Κυρίλλου καὶ Ἡουχίου). Καὶ ταῦτα ἀνθρωπίνως πρὸς τὸν αὐτοῦ Πατέρα καὶ Κύριον τῶν δυνάμεων καὶ Θεὸν τοῦ Ἰσραὴλ τυγχάνοντα, καὶ ἰδεῖν ὁ Χριστός βούλεται καὶ προσεύχεται.

10

ΨΑΛΜΟΣ ΝΘ'.

Στίχ. 7. «Σῶσον τῇ δεξιᾷ σου».

Δεξιὰν εἶναί φαμεν τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν, δι' ὃν τὰ πάντα ἐγένετο.

15

Στίχ. 14. «Ἐν τῷ Θεῷ ποιήσωμεν δύναμιν, καὶ αὐτὸς ἐξουθενώσει τοὺς θλίβοντας ἡμᾶς».

Τοιοῦτος ἦν ὁ Παῦλος λέγων· «Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ». Καὶ πάλιν· «Οὐκ ἐγὼ δέ, ἀλλ' ἡ χάρις ἢ σὺν ἐμοί».

ΨΑΛΜΟΣ Ξ'.

20 Στίχ. 3, 4. «Ὁδηγήσάς με, ὅτι ἐγενήθης ἐλπίς μου, πύργος ἰσχύος».

[Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου). Ἐπεὶ δὲ τῶν ὀδηγούντων ἴδιον τὸ δεικνύειν ποία μὲν ἀσφαλῆς ὁδός, ποία δὲ σφαλερὰ καὶ βλαβερὰ μαρτύρεσθαι, καὶ τοῦτο Χριστὸς πεποιη-
25 κῶς εὐρίσκεται, ἐν τῷ λέγειν· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ θύρα». Τὸ δὲ «πύργος ἰσχύος», ὁμοιον ὡσεὶ λέγοι· Τεῖχος καὶ ἀσφάλεια γέγονας, εἰς τὸ μηδὲν παθεῖν ἐπηρειαζόντων τῶν

εἶναι ὁ Χριστός¹¹. Ἔτσι λοιπὸν ὁ παλιὸς νόμος ἀκουόταν, ἀλλὰ μόνο στὴν Ἰουδαία, ἀντίθετα τὸ θεῖο καὶ οὐράνιο κήρυγμα διαδόθηκε σ' ὅλη τὴ γῆ. Γιατὶ εἶπε τὸ ἕξῃς γιὰ τοὺς ἀγίους ἀποστόλους· «Τὸ κήρυγμά τους διαδόθηκε σὲ ὅλη τὴ γῆ»¹², καὶ τὰ ἐπόμενα.

(Κυρίλλου καὶ Ἡουχίου). Καὶ αὐτὰ ὁ Χριστός, κατὰ τρόπο ἀνθρώπινο, προσεύχεται πρὸς τὸν Πατέρα του καὶ Κύριο τῶν οὐράνιων δυνάμεων, καὶ πὺ εἶναι Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, καὶ θέλει νὰ τὰ δεῖ.

ΨΑΛΜΟΣ 59ος

Στίχ. 7. «Σῶσε με μὲ τὴ δεξιὰ σου».

Δεξιὰ τοῦ Πατέρα λέμε ὅτι εἶναι ὁ Υἱός, γιὰ τὸν ὁποῖο ἔγιναν τὰ πάντα.

Στίχ. 14. «Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ θ' ἀποκτήσουμε δύναμη, καὶ αὐτὸς θὰ ἐκμηδενίσει ἐκείνους πὺ μᾶς θλίβουν».

Τέτοιος ἦταν ὁ Παῦλος, πὺ ἔλεγε· «Μπορῶ νὰ τὰ κάνω ὅλα μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ δυναμώνει»¹³. Καὶ πάλι· «Ὁχι ἐγώ, ἀλλὰ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ πὺ εἶναι μαζί μου»¹⁴.

ΨΑΛΜΟΣ 60ος

Στίχ. 3, 4. «Μὲ ὁδήγησες, γιατί ὑπῆρξες ἐλπίδα μου καὶ πύργος ἰσχυρός».

(Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου). Καὶ ἐπειδὴ γνώρισμα τῶν ὁδηγῶν εἶναι νὰ δείχνουν ποιὸς δρόμος εἶναι ἀσφαλής, καὶ ποιὸς θεωρεῖται μὴ ἀσφαλής καὶ ἐπιβλαβής, καὶ αὐτὸ βρῖσκεται νὰ τὸ ἔχει κάνει ὁ Χριστός, μὲ τὸ νὰ λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ θύρα»¹⁵. Τὸ «ἰσχυρὸς πύργος», εἶναι σὰν νὰ λέγει· Ἔγινες τεῖχος καὶ ἀσφάλεια, ὥστε νὰ μὴ πάθω τίποτε κατὰ τὶς ἐνοχλήσεις ἐκ

13. Φιλ. 4, 13.

14. Α' Κορ. 15, 10.

15. Ἰω. 14, 6 καὶ 10, 9.

ἐχθρῶν. Ὡσπερ γὰρ πολεμίων ἐμβεβληκότων, οἱ πύργον ἔχοντες ἰσχυρὸν κερδαίνουσι τὴν σωτηρίαν, οὕτω μαχομένων ἡμῖν ἐχθρῶν, πύργος ἐδραῖος καὶ ἀκατάσειστος γίνεται ὁ Χριστός, καὶ ἀνασώζει ῥαδίως τοὺς ἐπ' αὐτῷ πεποι-
5 θότας.

Στίχ. 5. «Παροικήσω ἐν τῷ σκηνώματί σου εἰς τοὺς αἰῶ-
νας, σκεπασθήσομαι ἐν σκέπη τῶν πτερυγῶν σου».

(Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου). Πρὸς δὲ νοῦν, ἀφ' ὧν ἤδη εἴληφεν ἀγαθῶν, καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἐλπίζει, ὅτι δὴ εἰς
10 τὰς ἄνω σκηνάς γεγωνὸς ὑπὸ τὴν αὐτοῦ διὰ παντὸς γενή-
σεται σκέπη. Ὡσπερ γὰρ οἱ μέλλοντες ἐπιτελεῖν ἑορτήν, ἐγγύς τε καὶ ἐπὶ θύραις ἔχοντες αὐτὴν προαναπίπλονται θυμηδίας, καὶ τὴν οὕτω παροῦσαν ὡς ἤδη παροῦσαν ὁρῶ-
σιν, οὕτω καὶ οἱ ἅγιοι, χρηστὰς ἔχοντες ἐλπίδας ἐπὶ τῇ με-
15 λούσῃ ζωῇ, χαίρουσιν ἐπ' αὐτῇ. «Πτέρυγας» δὲ καλεῖ τὰς τοῦ Θεοῦ προνοητικὰς δυνάμεις, ὑφ' ἃς σκέπεται ὁ θεοφι-
λής, μηδέποτε τῆς σκηνῆς ἀναχωρῶν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δι' αἰῶνος ἐν αὐτῇ κατοικῶν.

Στίχ. 7. «Ἡμέρας ἐφ' ἡμέρας τοῦ βασιλέως προσθήσεις».

20 (Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου). Πρὸς δὲ νοῦν, σημαίνει ὁ λόγος, ὡς καὶ τοῦτο μέρος κληρονομίας ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωή. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ «ἡμέρας ἡμερῶν τοῖς ἔτεσι τοῦ βασιλέως προσθεῖναι»· σημαίνει γὰρ διὰ τῶν ἡμερῶν χρόνους τινὰς καὶ αἰῶνας μὴ ὑπολάβῃς δὲ ὅτι περὶ ἐνός τινος βασι-
25 λέως τὰ τοιάδε φησὶν, ἴσθι δὲ μᾶλλον ὅτι περὶ παντὸς τοῦ κεκλημένου πρὸς βασιλείαν οὐρανῶν, ὃν καὶ διαμένειν φη-
σιν εἰς τὸν αἰῶνα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Οἱ γὰρ σύμμορφοι γε-
νόμενοι τῶν παθημάτων αὐτοῦ, καὶ συμβασιλεύσουσιν αὐ-
τῷ διηνεκῶς. Προειπὼν μέντοι ὁ προφήτης, «Ὅτι σὺ, ὁ Θε-
30 ὁς, εἰσήκουσας τῶν εὐχῶν μου», καθ' ὑπέρβατον συνῆψε τό, «Ἡμέρας ἐφ' ἡμέρας τοῦ βασιλέως προσθήσεις». Ἀκού-

μέρους τῶν ἐχθρῶν. Γιατί, ὅπως ὅταν εἰσβάλλουν ἐχθροί, ἐκεῖνοι πού ἔχουν πύργο ἰσχυρό κερδίζουν τή σωτηρία, ἔτσι καί ὅταν μᾶς πολεμοῦν ἐχθροί, ὁ Χριστός γίνεται πύργος στερεός καί ἀδιάσειστος, καί διασώζει εὐκόλα ἐκείνους πού στηρίζουν τίς ἐλπίδες τους σ' αὐτόν.

Στίχ. 5. «Θά κατοικήσω γιά πάντα στό σκήνωμά σου, καί θά σκεπασθῶ κάτω ἀπό τή σκέπη τῶν πτερυγῶν σου».

(Κυρίλλου καί Ἀθανασίου). Σύμφωνα μέ τὸ νόημα τῶν λεγομένων, ἀπό τὰ ἀγαθὰ πού ἤδη εἶχε δεχθεῖ, ἀπό αὐτὰ ἐλπίζει καί γιά τὰ μέλλοντα, ὅτι δηλαδή ὅταν βρεθεῖ στίς οὐράνιες σκη- νές, θά βρισκεται γιά πάντα κάτω ἀπό τήν προστασία του. Γιατί, ὅπως ἐκεῖνοι πού πρόκειται νά κάνουν γιορτή, ἔχοντάς τιν πολὺ κοντὰ καί στίς πόρτες τους, εἶναι ἐκ τῶν προτέρων γεμάτοι χαρά, καί αὐτήν πού δέν εἶναι ἀκόμα παροῦσα, τήν βλέπουν σάν νά εἶναι παροῦσα, ἔτσι καί οἱ ἅγιοι, ἔχοντας καλές ἐλπίδες γιά τή μέλλουσα ζωή, χαίρονται γι' αὐτήν. «Πτέρυγες» πάλι ὀνομάζει τίς προνοητικές δυνάμεις τοῦ Θεοῦ, κάτω ἀπό τίς ὁποῖες προστα- τεύεται αὐτός πού εἶναι ἀγαπητός στόν Θεό, μὴ φεύγοντας ποτέ ἀπό τή σκηνή τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ κατοικώντας σ' αὐτήν αἰώνια.

Στίχ. 7. «Θά προσθέσεις ἡμέρες στίς ἡμέρες τοῦ βασιλιᾶ».

(Κυρίλλου καί Ἀθανασίου). Σύμφωνα μέ τὸ νόημα τῶν λεγο- μένων, ὁ λόγος σημαίνει ὅτι μέρος τῆς κληρονομίας εἶναι καί ἡ αἰώνια ζωή. Γιατί αὐτὸ σημαίνει τὸ «Θά προσθέσει πολλές ἡμέρες στά χρόνια τοῦ βασιλιᾶ». Σημαίνει δηλαδή μέ τίς ἡμέρες, κάποια χρόνια καί αἰῶνες. Νά μὴ ὑποθέσεις ὅμως ὅτι αὐτὰ τὰ λέγει γιά κάποιον βασιλιά, ἀλλὰ νά ξέρεις ὅτι μᾶλλον τὰ λέγει γιά καθέναν πού ἔχει κληθεῖ στή βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καί θά διαμένει, λέγει, αἰώνια κοντὰ στόν Θεό. Γιατί αὐτοὶ πού ἔγιναν ὅμοιοι μέ αὐτόν στά παθήματά του, θά βασιλεύσουν μαζί μέ αὐτόν αἰώνια. Προ- λέγοντας λοιπὸν ὁ προφήτης, «Γιατί σύ, Θεέ μου, ἄκουσες τίς προσευχές μου», πρόσθεσε καθ' ὑπέρβαση τὸ· «Θά προσθέσεις πάνω στίς ἡμέρες τοῦ βασιλιᾶ καί ἄλλες ἡμέρες». Ἀκούοντας δη-

κούσας γάρ, φησί, τῶν εὐχῶν μου, ἡμέρας ἐφ' ἡμέρας προσέθηκας. Διὰ μέσου δὲ ἐνεβλήθη ἡ περὶ τῶν φοβουμένων τὸ ὄνομα Κυρίου μνήμη, ἐπειδὴ καὶ αὐτοῖς ἐπήγγελλται τὴν κληρονομίαν ἢ προφητεία· ἦν δὲ ἡ αἰώνιος ζωή.

5

ΨΑΛΜΟΣ ΞΑ΄.

Στίχ. 2. «Οὐχὶ τῷ Θεῷ ὑποταγήσεται ἡ ψυχὴ μου;».

(Κυρίλλου καὶ τοῦ Νύσσης). Τὸ ὑποταγῆναι τῷ Θεῷ τὴν ψυχὴν, σωτηρίαν εἶναι ὁ Δαβὶδ ἀπεφήνατο. Ἄριστον καὶ ἐπωφελὲς καὶ ἀπάσης ἡμῖν ἐλπίδος πρόξενον ἀγαθῆς, 10 τὸ ὑποτάττεσθαι τῷ Κυρίῳ καὶ ὑποφέρειν αὐτῷ τῆς διανοίας τὸν ἀνχένα, καὶ προσοικειοῦσθαι αὐτῷ διὰ πάσης ἐπιεικειάς, τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο λέγοντας· «Ἴδου οἶδε ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι, ὅτι Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν εἶ».

15

Στίχ. 4. «Ἔως πότε ἐπιτίθεσθε ἐπ' ἄνθρωπον, φονεύετε πάντες ὑμεῖς;».

Φονευτῆς γάρ ἐστιν ὁ Σατανᾶς ψυχῶν καὶ πνευμάτων, καὶ τὰ τούτου τέκνα, καὶ τοὺς ἤδη διανενευκότας πρὸς τὸ πλημμελές, διὰ τὴν ἐνοῦσαν ἀσθένειαν τῇ φύσει, προσωθεῖν καταστρέφων. Τάχα δὲ καὶ τοῖς πονηροῖς ὑπηρέταις τοῦ δι- 20 αβόλου ὁ λόγος μάχεται, αἰτιώμενος τὴν ἀμετρίαν τῆς παρ' αὐτῶν ἐπαγομένης ἐπιβουλῆς, ὅτι οἱ μὲν ἄνθρωποι εἰσι ζῶον ἀσθενές, ὑμεῖς δὲ ἐπιτίθεσθε, οὐκ ἀρκούμενοι πρώτῃ προσβολῇ, ἀλλὰ καὶ δευτέραν καὶ τρίτην ἐπάγετε, ἕως ἂν οὕτω τὴν ψυχὴν τοῦ περιπεσόντος ἡμῖν καταστρέψητε, 25 ὥστε γενέσθαι παραπλησίαν τοίχῳ κλιθέντι καὶ φραγμῷ ἀνατραπέντι.

Στίχ. 5. «Πλὴν τὴν τιμὴν μου ἐβουλεύσαντο ἀπώσασθαι».

Μόνον γάρ οὐχὶ καὶ αὐτοῦ τοῦ λογικοῦ οἱ δαίμονες ἡμᾶς ἀπεστέρησαν, ξύλα καὶ λίθους ἀναγκάσαντες προσ-

λαδή, λέγει, τίς προσευχές μου, πρόσθεσες ἡμέρες πάνω στίς ἡμέρες. Καὶ παρενεβλήθη στή μέση ἢ μνήμη ἐκείνων πού φοβοῦνται τὸν Κύριο, γιατί καὶ σ' αὐτούς ἔχει ὑποσχεθεῖ τὴν κληρονομία ἢ προφητεία. Καὶ αὐτὴ ἦταν ἡ αἰώνια ζωὴ.

ΨΑΛΜΟΣ 61ος

Στίχ. 2. «Δὲν θὰ ὑποταγεῖ στὸν Θεὸ ἡ ψυχὴ μου».

(Κυρίλλου καὶ Γρ. Νύσσης). Τὸ νὰ ὑποταγεῖ ἡ ψυχὴ στὸν Θεὸ εἶναι σωτηρία, εἶπε ὁ Δαβίδ. Εἶναι ἄριστο καὶ ὠφέλιμο καὶ πρόξενο κάθε καλῆς ἐλπίδας, τὸ νὰ ὑποτασσάσεται κανεὶς στὸν Κύριο, νὰ σκύβει σ' αὐτὸν τὸν αὐχένα τῆς διάνοιας, καὶ νὰ γίνε-
ται οἰκεῖος μὲ αὐτὸν μὲ κάθε πραότητα, λέγοντας ἐκεῖνο τὸ προφητικό· «Νά, κοίταξε, ἐμεῖς θὰ εἴμαστε δικοὶ σου, γιατί εἶσαι ὁ Κύριος καὶ Θεός μας»¹⁶.

Στίχ. 4. «Μέχρι πότε θὰ ἐπιτίθεσθε ἐναντίον κάθε ἀνθρώπου καὶ θὰ φονεύετε ὅλοι σεῖς».

Εἶναι πράγματι ὁ Σατανᾶς φονιάς τῶν ψυχῶν καὶ πνευμά-
των, καὶ τὰ παιδιά του, καὶ ἐκείνους πού ἔκλιναν ἤδη στήν ἁμαρ-
τία, λόγω τῆς ἀδυναμίας πού ὑπάρχει στή φύση, τοὺς ὠθεῖ πρὸς
τὴν καταστροφή. Ἴσως μάλιστα ὁ λόγος μάχεται καὶ τοὺς πονη-
ροὺς ὑπηρέτες τοῦ διαβόλου, κατηγορώντας τὴν ὑπερβολικὴ ἐκ-
μέρους τους προκαλούμενη ἐπιβουλή, γιατί οἱ ἄνθρωποι εἶναι
ζῶα ἀδύναμα, ἐνῶ σεῖς ἐπιτίθεσθε χωρὶς νὰ ἀρκεῖσθε στήν πρώτη
ἐπίθεση, ἀλλὰ κάνετε καὶ δεύτερη καὶ τρίτη, μέχρι πού νὰ μπορέ-
σετε νὰ καταστρέψετε τὴν ψυχὴ ἐκείνου πού ἔπεσε σὲ σᾶς, ὥστε
νὰ γίνει ὅμοια μὲ τοῖχο πού ἔγειρε καὶ φράχτη πού γκρεμίσθηκε.

Στίχ. 5. «Ὅμως σκέφθηκαν ν' ἀφαιρέσουν τὴν τιμὴ μου».

Μᾶς στέρησαν δηλαδή κατὰ κάποιον τρόπο οἱ δαίμονες καὶ
τὸ ἴδιο τὸ λογικό μας, ἀναγκάζοντάς μας νὰ προσκυνοῦμε ξύλα

16. Ἱερ. 3, 22.

κυνεῖν, ὡς καὶ λέγεσθαι περὶ ἡμῶν· «Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὦν, οὐ συνῆκε».

Στίχ. 5. «Ἐδραμον ἐν δίψει».

Τὸ σύντονον λέγει τῆς τῶν δαιμόνων ἐπιβουλῆς, ὅτι
5 τρέχουσι καθ' ἡμῶν διψῶντες ἡμῶν τὴν ἀπώλειαν καὶ τὴν
ἀποστέρησιν τῆς τιμῆς. Ἀκούεις ὅπως οἱ τῆς ἀνομίας υἱοὶ
ἐξωθεῖν [ἐξώθεν] ἡμᾶς σπουδάξουσι τῆς ἐκνεμηθείσης πα-
ρὰ Θεοῦ τιμῆς, καὶ ἀποστερεῖν ἐπείγοντες τῶν δεδωρημέ-
νων ἡμῖν ἄνωθεν ἀγαθῶν; Θέλοντες δὲ τιμῆς ἐξῶσαι τοὺς
10 ἡγιασμένους, δεδιψήκασιν τοῦ πράγματος τὴν κατόρθωσιν,
καὶ πᾶσαν εἰς τοῦτο πεποιήνται τὴν σπουδὴν. Τοῦτο γὰρ
ἐστὶ τό, «Ἐδραμον ἐν δίψει». Ποίαις δὲ κέχρηται μηχαναῖς;

Στίχ. 5. «Τῷ στόματι αὐτῶν εὐλόγουν, καὶ τῇ καρδίᾳ
αὐτῶν κατηρῶντο».

15 Εἰσὶ γὰρ, εἰσὶν οἱ μὲν τὴν γλῶτταν ἔχουσι διφυᾶ, διπρό-
σωπον δὲ τὴν καρδίαν, οἱ χρηστοὶ μὲν εἰσιν, ὅσον ἤκον εἰς
λόγους, ἰοῦ δὲ μεμεστωμένον καὶ πονηρίας ἀπάσης ἔχουσι
τὸν νοῦν.

Στίχ. 6. «Πλὴν τῷ Θεῷ ὑποτάγηθι, ἡ ψυχὴ μου».

20 (Κυρίλλου, Βασιλείου, Θεοδωρήτου). Πάλιν τῇ ἰδίᾳ
ψυχῇ διαλέγεται, τὴν ὑποταγὴν αὐτῆς τὴν πρὸς Θεὸν ἐπι-
τείνων. Ἐνδείκνυται δὲ τὸ μέγεθος τῶν πειρασμῶν καὶ τὸ
τοῦ Ἀποστόλου λέγει· «Ὅτι οὐκ ἐάσει ἡμᾶς πειρασθῆναι
ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα ὑπενεγκεῖν». «Παρ' αὐτοῦ γὰρ ἡ ὑπομο-
25 νή μου».

Στίχ. 7. «Καὶ γὰρ αὐτὸς Θεός μου καὶ σωτὴρ μου,
ἀντιλήπτωρ μου, οὐ μεταναστεύσω».

Ὁμολογοῦμεν οὐχ ὑπεσταλμένως, ἀλλ' ἐν παρρησίᾳ τε-

καὶ λίθους, ὥστε νὰ λέγεται καὶ γιὰ μᾶς· «Ὁ ἄνθρωπος ποὺ εἶχε τιμὴ, δὲν τὸ κατόλαβε»¹⁷.

Στίχ. 5. «Ἔτρεξαν διψασμένοι».

Ἐπιφέρει τὴν ὀρμητικότητα τῆς ἐπίθεσης τῶν δαιμόνων, γιὰ τὴν ἀποστέρησιν τῆς τιμῆς. Ἐπιφέρει ὅτι οἱ υἱοὶ τῆς παρανομίας προσπαθοῦν νὰ μᾶς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν τιμὴν ποὺ μᾶς ἀπονειμήθηκε ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ ἐπιδιώκουν νὰ μᾶς ἀποστερήσουν τὰ ἀγαθὰ ποὺ μᾶς δωρήθηκαν ἀπὸ τὸν οὐρανόν; Θέλοντας λοιπὸν νὰ ἀπομακρύνουν τοὺς ἁγιασμένους ἀπὸ τὴν τιμὴν, ἔχουν διψήσει τὴν κατόρθωσιν τῆς πράξεώς τους, καὶ καταβάλλουν κάθε προσπάθειαν γι' αὐτό. Γιὰ τὸ σημαίνει τὸ, «Ἔτρεξαν διψασμένοι». Ποιᾶ τεχνάσματα ὁμῶς χρησιμοποιοῦν;

Στίχ. 5. «Μὲ τὸ στόμα τους εὐλογοῦσαν καὶ μὲ τὴν καρδιά τους καταρῶνταν».

Ἐπιφέρει δηλαδὴ ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι ἔχουν διπλὴ γλῶσσα καὶ διπρόσωπὴ καρδιά, οἱ ὅποιοι εἶναι καλοκάγαθοι βέβαια ὅσον ἀφορᾷ τὰ λόγια τους, ἀλλ' ἔχουν γεμᾶτον ἀπὸ δηλητήριο καὶ κάθε κακία τὸν νοῦν τους.

Στίχ. 6. «Ἄλλ' ὁμῶς, ψυχὴ μου, ὑποτάξου στὸν Θεόν».

(Κυρίλλου, Βασιλείου, Θεοδωρήτου). Πάλι μὲ τὴν ψυχὴν τοῦ συνομλεῖ, ἐπιτείνοντας τὴν ὑποταγὴν τῆς στὸν Θεόν. Παρουσιάζει τὸ πλῆθος τῶν πειρασμῶν, καὶ ἀναφέρει τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου· «Ὅτι δὲν θὰ μᾶς ἀφήσει νὰ δοκιμασθοῦμε περισσότερον ἀπὸ αὐτὸ ποὺ μπορούμε νὰ ὑποφέρουμε»¹⁸. «Γιὰ τὴν ὑπομονὴν μου προέρχεται ἀπὸ αὐτόν».

Στίχ. 7. «Γιὰ τὸν αὐτὸν εἶναι ὁ Θεός μου καὶ ὁ Σωτήρας μου καὶ ὁ προστάτης μου, καὶ δὲν θὰ ἀπομακρυνθῶ ἀπ' αὐτόν».

Ἐπιφέρει χωρὶς φόβον, ἀλλὰ μὲ παρηγορίαν, θαρραλέαν καὶ

18. Α' Κορ. 10, 13.

θαρσηκότες καὶ ἀληθεύοντες, ὅτι Θεὸς ἡμῶν ὁ Ἐμμανου-
 ἦλ, ὃν ἡ ἅγια θεοτόκος Παρθένος ἀπεκύησεν. Αὐτὸν οὖν
 εἰδότες ἀληθινὸν Θεὸν καὶ σωτηρίας πηγὴν, οὐκ ἀνεξόμε-
 θα τὴν δουλείαν ἀμεῖψαι καὶ πρὸς ἑτέραν δεσποτείαν ἀνα-
 5 δραμεῖν. Τὸ γὰρ «Οὐ μὴ μεταναστεύσω», ἀντὶ τοῦ «οὐ με-
 ταθήσομαι» τέθεικεν. Οὐ γενήσομαι, φησί, μετανάστης
 ἀπὸ τῆς ἀληθείας εἰς πλάνην καὶ δοῦλος τῆς ἁμαρτίας.

Στίχ. 9. «Ἐλπίσατε ἐπ' αὐτόν, πᾶσα συναγωγὴ
 λαῶν».

10 Συναγωγὴν οὐ μερικὴν τινα λέγει, καθὰ καὶ πάλιν Μω-
 σῆς. Ἐμα δὲ καὶ προφητικώτερον τὴν τῶν ἔθνῶν πάντων
 προαναφωνεῖ κλησιν. Ἐπεφάνη γὰρ ὁ Μονογενὴς οὐ μερι-
 κὴν τινα ποιούμενος κλησιν, οὐδὲ σώζων ἔτι μόνον τὸν Ἰσ-
 15 ραὴλ καθὰ καὶ διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν, ἀλλὰ τοῖς ἀνά
 πᾶσαν τὴν οἰκουμένην προσφωνῶν τε καὶ λέγων· «Ἀκού-
 σατε, πάντα τὰ ἔθνη», καὶ τὰ ἐξῆς. Ὁ μὲν γὰρ διὰ Μωσέως
 [νόμος] ἐν ἐπαίδευσεν ἔθνος, τὸν Ἰσραὴλ, ἡ δὲ διὰ Χριστοῦ
 χάρις εἰς πᾶσαν τὴν ὑπ' οὐρανὸν ἐπευρύνεται.

Στίχ. 10. «Πλὴν μάταιοι οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων».

20 Μάταιοι δὲ κατὰ τὸ ἀληθές οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων,
 τουτέστιν οἱ μόνον φρονοῦντες τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, οἱ ταῖς τῆς
 σαρκὸς ἐπιθυμίαις προσκειμένοι, καὶ μόνον ζητοῦντες τὰ
 πρόσκαιρα.

Στίχ. 11. «Πλοῦτος ἐὰν ᾖ, μὴ προστίθεσθε
 25 καρδίαν».

Μηδὲν μέγα τὸ προᾶγμα εἶναι νομίσης. Παρατρέχει
 γὰρ, ὡς ἔφην, ὁ πλοῦτος, καὶ μόνον ὀφθεις σκιας ἐν ἴσῳ
 φεύγει. Ζητῶμεν δὲ πανταχοῦ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ,
 ἐρευνῶμεν τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρε-
 30 στον καὶ τέλειον.

εὐληκρύνει, ὅτι Θεός μας εἶναι ὁ Ἐμμανουήλ, τὸν ὁποῖο γέννησε ἡ ἅγια Θεοτόκος Παρθένος. Ἀναγνωρίζοντας λοιπὸν αὐτὸν Θεὸ ἀληθινὸ καὶ πηγὴ σωτηρίας, δὲν θ' ἀνεχθοῦμε νὰ ἀνταλλάξουμε τὴ δουλεία, καὶ ν' ἀνατρέξουμε κάτω ἀπὸ ἄλλη ἐξουσία. Γιατὶ τό, «Δὲν θὰ μεταναστεύσω», τό εἶπε ἀντὶ τοῦ, Δὲν θὰ μετατεθῶ. Δὲν θὰ γίνω μετανάστης, λέγει, πηγαίνοντας ἀπὸ τὴν ἀλήθεια στὴν πλάνη, καὶ νὰ γίνω δούλος τῆς ἁμαρτίας.

Στίχ. 9. «Στηρίζετε τὴν ἐλπίδα σας στὸν Θεὸ ὅλο τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ».

Συναγωγὴ δὲν ἐννοεῖ κάποια ἐπὶ μέρος, ὅπως καὶ παλιὰ ὁ Μωυσῆς, ἀλλὰ προφητικώτερα προαναγγέλλει τὴν κλήση ὅλων τῶν ἐθνῶν. Γιατὶ ἐμφανίσθηκε ὁ Μονογενὴς ἀπευθύνοντας ὄχι κάποια μερικὴ κλήση, οὔτε σώζοντας ἀκόμα μόνο τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό, ὅπως καὶ μὲ τοὺς ἁγίους προφῆτες, ἀλλὰ προσκαλῶντας ὅλη τὴν οἰκουμένη καὶ λέγοντας: «Ἀκοῦστε, ὅλο τὰ ἔθνη»¹⁹, καὶ τὰ ἐξῆς. Γιατὶ ὁ (νόμος) ποὺ δόθηκε μέσω τοῦ Μωυσέως παιδαγωγῆσε ἓνα ἔθνος, τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό, ἐνῶ ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ ἀπλώνεται σ' ὅλη τὴ γῆ.

Στίχ. 10. «Ὅμως οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀνόητοι».

Εἶναι πραγματικὰ ἀνόητοι οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, δηλαδὴ αὐτοὶ ποὺ σκέφτονται μόνο τὰ ἐπίγεια, αὐτοὶ ποὺ εἶναι ἀφοσιωμένοι μόνο στὶς ἐπιθυμίες τῆς σάρκα, καὶ ἐπιδιώκουν μόνο τὰ πρόσκαιρα.

Στίχ. 11. «Ἐὰν τρέχει σὰν ποταμὸς ὁ πλοῦτος, μὴ προσκολλᾶτε σ' αὐτὸν τὴν καρδιά σας».

Νὰ μὴ θεωρήσεις ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι σπουδαῖο. Γιατί, ὅπως εἶπα, ὁ πλοῦτος μόλις καὶ ἐμφανισθεῖ, τρέχει ὅμοια μὲ τὴ σκιὰ καὶ φεύγει. Νὰ ζητᾶμε λοιπὸν παντοῦ τὴν δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ ἐρευνοῦμε ποιὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀγαθὸ καὶ εὐάρεστο καὶ τέλειο.

Στίχ. 12. «Ἐπαξ ἐλάλησεν ὁ Θεός,
δύο ταῦτα ἤκουσα».

Τί φής, ὦ μακάριε Δαβίδ; Ἐπαξ λαλήσαι δισχυρίζη
τὸν τῶν ὄλων Θεόν; Εἶτα πῶς ὁ λόγος ἐστὶν ἀληθής; Λελά-
5 ληκε γὰρ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ πλειστάκις, πολυμερῶς τε καὶ πο-
λυτρόπως τοῖς πατράσιν. Πῶς οὖν ἔφησεν ἐνταῦθα, ἅπαξ λα-
λήσαι τὸν Θεόν; Νοήσωμεν τοῦ λόγου τὴν δύναμιν· βούλε-
ται δέ τι τοιοῦτον δηλοῦν ὁ πνευματοφόρος· Κἂν ἅπαξ,
φησὶν, ἐλάλησεν ὁ Θεός, ἀλλ' ἔχων πᾶσαν εὐθύς τὴν τοῦ
10 συμφέροντος γνῶσιν, οὐ μακρῶν εἰς τοῦτο δεηθήσομαι λό-
γων. Ἐπαξ λαλείτω, καὶ πείθομαι· καὶ διττὴν ἐν ἑμαντῶ
συλλέγω τὴν παιδευσιν, ψυχικὴν τε ἅμα καὶ πνευματικὴν.
Διττὸς γὰρ αἰεὶ πῶς ἐστὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐπιεικείας ὁ τρόπος,
καὶ διπλοῦν ἡμῶν τὸ ἐπιτήδευμα, τὸ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας
15 προσφερόμενον παρ' ἡμῶν τῷ Θεῷ. Δεῖ γὰρ ἡμᾶς καθα-
ροὺς εἶναι τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι. Ἡ τό, «Ἐπαξ ἐλά-
λησεν», ἀντὶ τοῦ, Ἐστηκε βεβαίως ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος Μω-
σῆ ῥηθείς ἅπαξ καὶ μηκέτι μετακινούμενος, ὅτι Κύριος ὁ
Θεὸς οἰκτιρῶν καὶ ἐλεήμων καὶ δικαιοσύνην διατηρῶν.
20 Τὸ τοίνυν ἅπαξ οὐκ ἐπὶ ἀριθμοῦ τέθεικεν, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ πάν-
τως ἐσομένου. Ἀδύνατον γὰρ μὴ γενέσθαι ὃ ὁ Θεὸς ἀπε-
φήνατο. Οὐκ ἀναβαλεῖται τὴν ἀπόφασιν ὡς τό, «Ἐπαξ
ᾤμοσα ἐν τῷ ἁγίῳ μου», ἀντὶ τοῦ βεβαίως Ἡ τὸ ἅπαξ, ὅτι
κἂν πολλάκις ἐλάλησεν, εἰς αὐτῶ σκοπὸς τῶν πολυμερῶν
25 διαλέξεων, τὸ γνῶναι ἡμᾶς ἰσχυρὸν εἶναι τὸν Θεὸν καὶ φι-
λάνθρωπον, ἵν' ὡς μὲν ἰσχυρὸν φοβηθῶμεν, ὡς δὲ φιλαν-
θρώπῳ προσδράμωμεν.

Στίχ. 12, 13. «Ὅτι τὸ κράτος τοῦ Θεοῦ, καὶ σου,
Κύριε, τὸ ἔλεος».

30

Ὅτι δυνατός, φησὶν, ὁ Θεὸς ἐν τῇ κρίσει, ὁ αὐτὸς καὶ

Στίχ. 12. «Ὁ Θεὸς μίλησε μιά φορά, καὶ ἐγὼ ἄκουσα αὐτὰ τὰ δύο».

Τί λέγεις, μακάριε Δαβίδ; Ἰσχυρίζεσαι ὅτι ὁ Θεὸς τῶν ὄλων μίλησε μιά φορά; Τότε πῶς εἶναι ἀληθινὸς ὁ λόγος; Γιατὶ μίλησε ὄχι μόνο μιά φορά, ἀλλὰ πάρα πολλές, μὲ πολλοὺς καὶ διάφορους τρόπους στοὺς πατέρες²⁰. Πῶς λοιπὸν λέγεις ἐδῶ, ὅτι ὁ Θεὸς μίλησε μιά φορά; Ἄς δοῦμε τὸ νόημα τοῦ λόγου, γιατί ὁ ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα Δαβίδ θέλει νὰ πεῖ κάτι τέτοιο· Κι ἂν ἀκόμα ὁ Θεὸς μίλησε μιά μόνο φορά, λέγει, ὅμως, ἔχοντας ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὅλη τὴ γνώση αὐτῶν πού μὲ συμφέρουν, δὲν ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ μακροὺς λόγους. Ἄς μιλήσει μιά φορά, καὶ πιστεύω, καὶ ἀποκομίζω γιὰ τὸν ἑαυτό μου διπλῆ ὠφέλεια, ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ. Γιατὶ ὁ τρόπος τῆς ἀγαθότητος πρὸς ἡμᾶς εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο διπλός, ἀλλὰ διπλὸ εἶναι καὶ αὐτὸ πού προσφέρεται ἀπὸ μᾶς στὸν Θεὸ ὡς ὁσμὴ εὐωδίας. Γιατὶ πρέπει νὰ εἴμαστε καθαροὶ καὶ στὸ σῶμα καὶ στὸ πνεῦμα. Ἡ τό, «Μίλησε μία φορά», εἰπώθηκε ἀντὶ τοῦ. Σταμάτησε βέβαια ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ πού εἰπώθηκε στὸν Μωυσῆ μιά φορά, καὶ δὲν ἀλλάζει πιά, γιατί ὁ Κύριος καὶ Θεὸς εἶναι εὐσπλαγχνος καὶ ἐλεήμων καὶ κρατᾶ τὴ δικαιοσύνη²¹. Τὸ «μιά φορά» λοιπὸν χρησιμοποιήθηκε, ὄχι ὡς ἀριθμὸς, ἀλλὰ γι' αὐτὸ πού θὰ γίνεῖ ὅπωςδήποτε. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ γίνεῖ αὐτὸ πού ἀπεφάσισε ὁ Θεός. Δὲν ἀναβάλλει τὴν ἀπόφασή του, ὅπως τό, «Μιά φορά ὀρκίσθηκα στὴν ἀγιωσύνη μου»²², τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ βεβαίως. Ἡ τό, «μιά φορά», τὸ λέγει μὲ τὴν ἔννοια, ὅτι, καὶ ἂν μίλησε πολλές φορές, ἕνας ἦταν γι' αὐτὸν ὁ σκοπὸς τῶν ποικίλων ὁμιλιῶν του, τὸ νὰ γνωρίσουμε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἰσχυρὸς καὶ φιλόανθρωπος, ὥστε ὡς ἰσχυρὸν νὰ τὸν φοβηθοῦμε, ἐνῶ ὡς φιλόανθρωπον νὰ τρέξουμε κοντὰ του.

Στίχ. 12, 13. «Γιατὶ ἡ δύναμη ἀνήκει στὸν Θεό, καὶ δικό σου, Κύριε, εἶναι τὸ ἔλεος».

Ἄτι ὁ Θεὸς εἶναι δυνατός, λέγει, στὴν κρίση του, καὶ ὁ ἴδιος

22. Ψαλμ. 88, 36.

ἐλεήμων. Ἀπεφήνατο γὰρ λόγον περὶ τῆς κρίσεως, δι' οὗ
 δύο ταῦτα ἀκήκοα, ἐν μὲν ὅτι τοῖς δεηθεῖσιν ὀργῆς διὰ τὴν
 τῶν ἀμαρτημάτων ὑπερβολὴν, ὀργὴν ἀποδώσει, τοῖς δὲ
 ἄξια πεποιηκόσιν ἐλέους, ἀπονέμει ἔλεον. Τὸ γὰρ κράτος
 5 τὴν ὀργὴν σημαίνει καὶ τὴν ἀποτομίαν τὴν κατὰ τῶν ἀξί-
 ων αὐτῆς γινομένην. Κατακρατεῖ γὰρ τῶν ὅλων ὁ πάντων
 ἔχων τὴν ἐξουσίαν Θεός· καὶ ἰσχυρᾶ μὲν χειρὶ καταστρέφει
 τὸν ἀλαζόνα καὶ κολάζει τὸν ἀποστάτην, ἐλεεῖ δὲ τοὺς ἀγα-
 πῶντας αὐτόν. Ἀποδώσει γὰρ ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα αὐ-
 10 τοῦ. Μῆτε οὖν ἐλπίζετε ἐπ' ἀδικίαν, μῆτε ἐπὶ πλοῦτον προσ-
 τίθεσθε.

ΨΑΛΜΟΣ ΕΒ΄.

Στίχ. 2. «Ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου, πρὸς σὲ ὀρθοῖζω».

Ὁρθοῖζειν δέ φησι πρὸς τὸν Θεόν, οὐχ ὡς ἑτέροις
 15 πράγμασι τὴν διάνοιαν ἔχοντας, ἀλλ' ἐπὶ μόνοις τοῖς αὐτῶ
 δοκοῦσι καὶ φίλοις Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ ἀγιοπρεπῆς ἀληθῶς
 πολιτεία, καὶ τῆς ἐξαιρέτου ζωῆς τὰ κατορθώματα.

«Ἐδίψησέν σοι ἡ ψυχὴ μου, ποσαπλῶς σοι
 ἡ σὰρξ μου, ἐν γῆ ἐρήμῳ καὶ ἄβάτῳ καὶ ἀνύδρῳ».

20 (Κυρίλλου καὶ τοῦ Νύσσης). Λέγει δὲ ταῦτα ψυχὴ οὐ-
 σα μὲν ἐν γῆ ἐρήμῳ διδασκαλίας ὑγίαινούσης, ζητοῦσα δὲ
 θεϊαν ἐπιρροήν· δύναται δὲ λέγειν τό, «Ἐδίψησέ σε ἡ ψυχὴ
 μου, καὶ ἡ σὰρξ μου», καὶ ὅστις ὑποτάξει τὴν σάρκα τῷ
 πνεύματι καὶ συμφωνοῦσαν τῇ ψυχῇ ἀπεργάσεται, ἔρημον
 25 οὔσαν παθῶν καὶ ἄβατον αὐτοῖς καὶ ἄνυδρον, εἶπουν τῆς
 λαγνείας ἀπηλλαγμένην καὶ τῆς μιαρᾶς ρεύσεως καὶ τῆς
 κατὰ ἡδονὰς ὑγρότητος. Ὄταν οὖν καὶ ἡμεῖς κατανεκρώ-
 σωμεν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τότε ἐροῦμεν ἐκ παρορησίας
 τὰ τοῦ Δαβίδ· «Οὕτως ἐν τῷ ἀγίῳ», καὶ τὰ ἐξῆς Ἡ διψῶν

εἶναι καὶ ἐλεήμων. Γιατὶ ἔκανε λόγο γιὰ τὴν κρίση, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἄκουσα δύο πράγματα· ἓνα, ὅτι σ' ἐκείνους πού χρειάζονται ὀργή, λόγω τῶν πολλῶν ἁμαρτημάτων τους, θ' ἀποδώσει ὀργή, ἐνῶ σ' ὅσους ἔκαναν ἔργα ἄξια εὐσπλαγχνίας, θὰ ἀπονείμει εὐσπλαγχνία. Γιατὶ «τὸ κράτος» σημαίνει τὴν ὀργή καὶ τὴν αὐστηρότητα πού ἐπιβάλλεται ἐναντίον ὅσων ἔγιναν ἄξιοι αὐτῆς. Γιατὶ εἶναι κυρίαρχος ὅλων ὁ Θεὸς πού ἔχει τὴν ἐξουσία τῶν πάντων, καὶ μὲ τὸ ἰσχυρὸ χέρι του καταστρέφει τὸν ὑπερήφανο καὶ τιμωρεῖ τὸν ἀποστάτη, ἐνῶ ἐλεεῖ αὐτοὺς πού τὸν ἀγαποῦν. Γιατὶ θὰ ἀποδώσει στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του. Νὰ μὴ στηρίζετε λοιπὸν τὴν ἐλπίδα σας στὴν ἀδικία, οὔτε νὰ ἐπιδίδεστε στὸν πλοῦτο.

ΨΑΛΜΟΣ 62ος

Στίχ. 2. «Θέε μου, Θεέ μου, πολὺ πρῶτὶ προσεύχομαι σὲ σένα».

Λέγει νὰ προσευχῶμαστε στὸν Θεὸ πρὶν ἀκόμα ξημερώσει, ἔχοντας τὸν νοῦ μας ὄχι σὲ ἄλλα πράγματα, ἀλλὰ μόνο σ' αὐτὰ πού ἀρέσουν σ' αὐτὸν καὶ εἶναι ἀγαπητὰ. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς τρόπος ζωῆς πού ταιριάζει στοὺς ἁγίους, καὶ τὰ κατορθώματα τῆς ἐξαιρέτης ζωῆς.

Στίχ. 2. «Σὲ πόθησε ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἡ σὰρκα μου πολλές φορές, μέσα σὲ χώρα ἔρημη καὶ ἀδιάβατη καὶ ἄνυδρη».

(Τοῦ Κυρίλλου καὶ τοῦ Νύσσης). Αὐτὰ τὰ λέγει ψυχὴ πού βρίσκεται σὲ γῆ ἔρημη ἀπὸ ὑγιῆ διδασκαλία, καὶ ζητᾷ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Μπορεῖ ὅμως νὰ λέγει τό, «Σὲ δίψασε ἡ ψυχὴ καὶ ἡ σὰρκα μου», καὶ ὁποῖος ὑποτάξει τὴ σὰρκα στὸ πνεῦμα, καὶ τὸ κάνει νὰ συμφωνεῖ μὲ τὴν ψυχὴ, πού εἶναι χωρὶς πάθη καὶ ἀδιάβατη σ' αὐτὰ καὶ χωρὶς νερό, δηλαδή ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὴ λαγνεία καὶ τὴ βδελυστὴ ὄνειρωξη καὶ τὴν ὑγρότητα τῶν ἡδονῶν. Ὅταν λοιπὸν καὶ ἐμεῖς ἀπονεκρώσουμε τὰ γήινα μέλη μας, τότε θὰ ποῦμε μὲ θάρρος τὰ λόγια τοῦ Δαβίδ· «Μὲ τόση δίψα παρουσιάσθηκα στὸν ἅγιο τόπο τῆς σκηνῆς σου» καὶ τὰ λοιπὰ. Ἡ

καὶ ἐπιποθῶν τὴν περὶ τὸν ἅγιόν σου συνάφειαν. Τίς δὲ ὁ ἅγιος, ἢ ὁ μονογενὴς σου Υἱός;

Στίχ. 4. «Ὅτι κρεῖσσον τὸ ἔλεός σου ὑπὲρ ζωᾶς».

Οἱ τῷ ἐλέῳ προσελθόντες Θεοῦ, τουτέστι Χριστοῦ, οὐδὲν ἠγούμενοι τοῦ παρόντος βίου τὴν ζωὴν, τὴν τοιαύτην ἀναφθέγγονται φωνήν· ὑπὲρ πλῆθος ζωῆς τῆς παρούσης δηλονότι λέγοντες εἶναι τὸ δεδομένον αὐτοῖς παρὰ τοῦ Μονογενοῦς ἔλεος. Ἡ ἔλεος μὲν ὀνομάζει τὴν ἐν Χριστῷ σωτηρίαν, ζωᾶς δὲ τὸν νόμον, ἥτοι τῆς κατὰ νόμον πολιτείας 10 τὴν ὁδόν. Μείζον τοίνυν, φησὶν, ὑπὲρ ζωᾶς τὸ ἔλεός σου.

Στίχ. 4-5. «Τὰ χεῖλη μου ἐπαινέσουσί σε, οὕτως εὐλογήσω σε ἐν τῇ ζωῇ μου».

Καρπὸν χειλέων τὴν ὑμνωδίαν ἐπαγγέλλεται, καὶ τὸν Θεὸν οὐ μόνον στόματι εὐλογεῖν συντίθεται, ἀλλὰ καὶ διὰ 15 τῆς ζωῆς τοῦτο ποιεῖν, τουτέστι δι' ἐναρέτου πολιτείας δοξάζειν αὐτόν· καὶ φησιν, ὅτι Οὐ πρὸς Θεὸν ἀλλότριον τὰς χειρᾶς ἐκτενῶ, ἀλλ' ἢ σοὶ μόνῳ, καὶ τὸ σὸν ἐπικαλούμενος ἐν προσευχαῖς ὄνομα, οὐκ αἰτήσω παρὰ τινος αἴτημα τῶν ψευδωνύμων θεῶν· σοὶ δὲ τῷ κατὰ φύσιν ὄντι Θεῷ προσκομιῶ 20 τὰς λιτάς. Καύχημα δὲ τοῦτο ἀξιοπρεπὲς καὶ ἐξαιρετικόν, τὸ μόνον εἰδέναι τὸν τῶν ὄλων Θεόν, καὶ αὐτῷ προσκομίζειν τὰς προσευχάς.

Στίχ. 6. «Ὡς ἐκ στέατος καὶ πιότητος ἐμπλησθεὶ ἡ ψυχὴ μου».

25 Δείκνυσιν πόσον τὸ κέρδος τῶν ἐπ' αὐτῷ μόνῳ τὰς ἐλπίδας ἐχόντων. Ὡσπερ γὰρ τὸ σῶμα τοῖς ἐστεατωμένοις, ὃ ἐστὶ τοῖς λιπαροῖς, ὄψοις παιίνεται μᾶλλον, οὕτως ἡ ψυχὴ τῇ δαψιλεῖ χορηγία τοῦ Πνεύματος καὶ τῇ εὐφροσύνῃ, ἧς ἐμπλησθῆναι ὁ προφήτης εὐχεται, ἵνα ἐν χεῖλει ἀγαλλιάσε-

διψώντας και ποθώντας πολὺ τὴν ἔνωση μὲ τὸν ἅγιό σου. Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ ἅγιος, παρὰ ὁ μονογενὴς σου Υἱός;

Στίχ. 4. «Γιατὶ τὸ ἔλεός σου εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τὶς ζωές».

Αὐτοὶ ποὺ προσῆλθαν στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τοῦ Χριστοῦ, μὴ θεωρώντας τίποτε τῆ ζωῆ τοῦ παρόντος βίου, ἀναφωνοῦν αὐτὰ τὰ λόγια, λέγοντας, ὅτι ἀνώτερο ἀπὸ τὸ πλῆθος τῆς ζωῆς, δηλαδή τῆς παρούσας, εἶναι ἡ εὐσπλαγχνία ποὺ δόθηκε σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὸν Μονογενῆ. Ἡ «ἔλεος» ὀνομάζει τὴ σωτηρία μέσω τοῦ Χριστοῦ, καὶ «ζωές» τὸν νόμο, δηλαδή τὸν δρόμο τῆς σύμφωνης μὲ τὸν νόμο ζωῆς. Ἀνώτερο λοιπόν, λέγει, ἀπὸ τὶς ζωές (τὸν νόμο) εἶναι τὸ ἔλεός σου.

Στίχ. 4-5. «Τὰ χεῖλη μου θὰ σέ δοξολογοῦν. Μὲ τὸν ἴδιο πόθο θὰ σέ ὑμνῶ μὲ ὅλη τὴ ζωὴ μου».

Καρπὸ τῶν χειλέων του ὑπόσχεται τὴν ὑμνωδία, καὶ προσθέτει ὅτι θὰ δοξολογεῖ τὸν Θεὸ ὄχι μόνο μὲ τὸ στόμα του, ἀλλ' ὅτι αὐτὸ θὰ τὸ κάνει καὶ μὲ τὴν ζωὴ του, δηλαδή θὰ τὸν δοξάζει μὲ τὴν ἐνάρετη ζωὴ του. Καὶ λέγει· Δὲν θὰ ὑψώσω τὰ χεῖρια μου σὲ Θεὸ ξένο, ἀλλὰ μόνο σὲ σένα, καὶ θὰ ἐπικαλοῦμαι τὸ ὄνομά σου σὲ τὶς προσευχές μου, δὲν θὰ ζητήσω τίποτε ἀπὸ τοὺς ψεύτικους θεούς, καὶ θὰ προσφέρω σὲ σένα ποὺ εἶσαι Θεὸς ἀπὸ τὴ φύση σου τὶς προσευχές μου. Αὐτὸ εἶναι καύχημα ἀξιοπρεπὲς καὶ ἐξαιρέτο, τὸ νὰ γνωρίζουμε μόνο τὸν Θεὸ τῶν ὅλων καὶ νὰ προσφέρουμε σ' αὐτὸν τὶς προσευχές μας.

Στίχ. 6. «Ἡ ψυχὴ μου θὰ χορτάσει, ὅπως θὰ χόρταινε τὸ σῶμα μου μὲ λιπαρὰ καὶ παχιά φαγητά».

Δείχνει πόσο μεγάλο εἶναι τὸ κέρδος ἐκείνων ποὺ στηρίζουν τὶς ἐλπίδες τους μόνο σ' αὐτόν. Ὅπως δηλαδή τὸ σῶμα παχαίνει περισσότερο μὲ τὶς ἐστιατωμένες, δηλαδή τὶς λιπαρές τροφές, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ μὲ τὴν ἀφθονή χορηγία τοῦ Πνεύματος καὶ τὴν εὐφροσύνη, μὲ τὴν ὁποία εὐχεται νὰ χορτάσει ὁ προφήτης, ὥστε μὲ

ως αἰνέση τὸν Κύριον, τῆς πνευματικῆς τροφῆς κορεσθεῖς.
 "Ὅτε γάρ, φησί, τοῦ σου ἐν μνήμῃ ὀνόματος γένωμαι, τότε
 δὴ, τότε χαρᾶς πληροῦται τὸ στόμα μου.

5 Στίχ. 8. «Ἐν τῇ σκέπῃ τῶν πτερῶν σου
 ἀγαλλιάσομαι».

Τὴν φρουρητικὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ σημαίνει, ἢ τὴν
 Παλαιὰν καὶ τὴν Νέαν.

Στίχ. 9. «Ἐκολλήθη ἡ ψυχὴ μου ὀπίσω σου».

Κόλλησιν ὀνομάζει τὸ οἶονεῖ πως πεπηγὸς φρόνημα,
 10 καὶ τὸ ἐκτενὲς εἰς ἀρετὴν, καὶ τὸ ἀδιάσπαστον εἰς ἀγάπην.
 Τοιοῦτος ἦν ὁ Παῦλος λέγων «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς
 ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ;». "Ὅταν δέ τις τῷ καθαρῷ συναφθεῖη
 διὰ καθάρσεως, ὑπὸ τῆς ἐκείνου λοιπὸν ἄγεται δεξιᾶς, του-
 15 τέστι Χριστοῦ· αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ, δι' ἧς τὰ
 πάντα κατορθοῖ καὶ πάντα ἐργάζεται. Ἐκεῖνος δὲ δύναται
 κολληθῆναι τῷ Κυρίῳ, ὃ ἐπ' αὐτὸ φθάσας τὸ τῆς μακαριό-
 τητος τέλος, ὃς καὶ ἀκούει παρὰ Θεοῦ· «Σὺ δὲ αὐτοῦ στήθι
 μετ' ἐμοῦ».

Στίχ. 10. «Εἰσελεύσονται εἰς τὰ κατώτατα τῆς γῆς».

20 Κατακράζει λοιπὸν τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων δι' ἣν
 ὑπέμεινε θίαν, εὐχόμενος ταῖς αἰωνίαις αὐτοὺς παραδοθῆ-
 ναι κολάσεσιν ἢ καὶ προφητεύει, ὅτι στραφήσεται ἐπὶ τοὺς
 ἐχθροὺς, ἃ κατ' αὐτοῦ ἐμηχανήσαντο, θάνατος, καὶ ἡ εἰς
 ἄδου κατάβασις, καὶ ξίφος ὅπερ ἤραντο κατ' αὐτοῦ καὶ
 25 θηρίων ἄλωσις.

Στίχ. 11. «Παραδοθήσονται εἰς χεῖρας ῥομφαίας,
 μερίδες ἀλωπέκων ἔσονται».

Τὴν ἐκεῖ δὲ τιμωρίαν ἡ ῥομφαία δηλοῖ· ταύτης δὲ χεῖ-
 ρας ἢ τοὺς ὑπ' αὐτῆς πόνους, ἢ τοὺς ὑπηρετοῦντας αὐτῇ,

χείλη γεμᾶτα εὐφροσύνη νὰ δοξολογήσει τὸν Κύριο, χορτασμένος ἀπὸ τὴν πνευματικὴ τροφή. Γιατὶ λέγει, ὅταν φέρω στὴ μνήμη μου τὸ ὄνομά σου, τότε τὸ στόμα μου γεμίζει ἀπὸ χαρά.

Στίχ. 8. «Μὲ τὴν προστασία τῶν πτερυγῶν σου
θα γεμίζω ἀπὸ ἀγαλλίαση».

Δηλώνει τὴν φρουρητικὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, ἢ τὴν Παλαιὰ καὶ τὴ Νέα Διαθήκη.

Στίχ. 9. «Ἡ ψυχὴ μου προσκολλήθηκε σὲ σένο».

Προσκόλλησις ὀνομάζει τὸ παγιωμένο κατὰ κάποιον τρόπο φρόνημα καὶ διαρκῶς ἀσχολούμενο μὲ τὴν ἀρετὴ, καὶ τὸ ἀδιάσπαστο σὲ ἀγάπη. Τέτοιος ἦταν ὁ Παῦλος ποὺ ἔλεγε· «Ποιὸς θὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ;»²³. Ὅταν κάποιος ἔνωθεῖ μὲ τὸν καθαρὸ μέσω τῆς κάθαρσης, ὁδηγεῖται ἀπὸ τὴν δεξιὰ ἐκείνου, δηλαδή ἀπὸ τὸν Χριστό. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι τὸ δεξιὸ χερὶ τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸ ὅποιο κατορθώνει τὰ πάντα. Ὅμως ἐκεῖνος μπορεῖ νὰ προσκολληθεῖ στὸν Κύριο, ἐκεῖνος ποὺ ἔφτασε σ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ τέλος τῆς μακαριότητος, ὁ ὅποιος καὶ ἀκούει ἀπὸ τὸν Θεό· «Σὺ ὅμως στάσου ἐδῶ μαζί μου»²⁴.

Στίχ. 10. «Θὰ εἰσέλθουν στὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς».

Ὑψώνει λοιπὸν δυνατὴ τὴ φωνὴ του πρὸς τὶς ἀντίθετες δυνάμεις γιὰ τὴν βία ποὺ ὑπέφερε, εὐχόμενος νὰ παραδοθοῦν σὶς αἰώνιες τιμωρίες. Ἡ καὶ προφητεύει, ὅτι θὰ στραφοῦν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν του αὐτὰ ποὺ ἐπινόησαν ἐναντίον του, δηλαδή ὁ θάνατος καὶ ἡ κάθοδος στὸν ᾅδη, καὶ τὸ ξίφος ποὺ ὕψωσαν ἐναντίον του, καὶ τὸ φάγωμα ἀπὸ θηρία.

Στίχ. 11. «Θὰ παραδοθοῦν στὰ χέρια τῆς ρομφαίας,
καὶ θὰ γίνουν μερίδες (τροφὴ) γιὰ τὶς ἀλεπούδες».

Ἡ ρομφαία συμβολίζει τὴν ἐκεῖ τιμωρία, καὶ χέρια αὐτῆς ὀνομάζει ἢ τοὺς πόνους ποὺ προκαλοῦνται ἀπὸ αὐτή, ἢ αὐτοὺς

24. Δευτ. 5, 31.

σκευή λεγομένους ὀργῆς, καὶ διὰ τὴν πονηρίαν αἱ πονηραὶ δυνάμεις ἀλώπεκες λέγονται· μερίζονται γὰρ τὰς τῶν ἀσθενεστέρων ψυχὰς αἱ ἀλώπεκες αἱ νοηταί, αἱ νεκροῖς καὶ ὀδωδόσι τρεφόμεναι σώμασι, τουτέστι τὰ πονηρὰ καὶ δυστροπώτατα πνεύματα. Πανοῦργον γὰρ καὶ ἀκάθαρτον οὔσα θηρίον ἢ ἀλώπηξ, εἰς εἰκόνα τῶν ἀκαθάρτων τῆς πονηρίας πνευμάτων λαμβάνεται, ὑφ' ὧν τῆδέ τε κάκεισε περιλεύσονται οἱ πρὸς τὸ ῥάθυμον νενευκότες, οὐ μὴν καὶ οἱ νομοφύλακες. Ὁρθῶς γὰρ περὶ τοῦ δικαίου εἴρηται· «Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ οὐχ ὑποσκελισθήσεται τὰ διαδήματα αὐτοῦ». Ἀπορβοῖ γὰρ ὁ νόμος εἰς τὸ ἀρέσκον Θεῶ.

Στίχ. 12. «Ἐπαινεθήσεται πᾶς ὁ ὀμνύων ἐν αὐτῷ».

15 Οὕτω, φησί, καύχημα αὐτῶν ἔσται Χριστός, τῶν βασιλευσάντων δηλονότι, ὡς καὶ ὄρκον αὐτὸν ποιουμένους ἐπαινεῖσθαι δικαίως. Ὁμοῦνται γὰρ τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινόν, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Φησί δὲ καὶ ὁ θεσπέσιος Μωσῆς «Κύριον τὸν Θεόν σου φοβηθήσῃ, καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ὀμῆ», τουτέστιν ὀμώσεις. Χρὴ γὰρ καὶ ἡμᾶς καὶ ἐν ταῖς τῶν ὄρκων χρείαις, Θεοῦ τοῦ φύσει καὶ ἀληθῶς διαμεμνηῖσθαι μόνου, ἑτέρου δὲ παρ' αὐτὸν παντελῶς οὐδενός. Τοιοῦτόν τι καὶ νῦν μακάριος Δαβὶδ ἐξηγεῖται λέγων· «Ἐπαινεθήσεται πᾶς ὁ ὀμνύων ἐν αὐτῷ». Δεῖγμα γὰρ 25 μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης, τὸ εἰ γένοιτο τυχὸν ὄρκου χρεία, αὐτοῦ διαμνημονεῦσαι μόνου. Ἄρ' οὐν ἐκεῖνό φαμεν, ὅτι προτρέπει πρὸς ὄρκους ἡμᾶς ὁ τοῦ προφήτου λόγος; Καίτοι πῶς οὐκ ἄμεινον μηδὲ ὀμνύναι ποτέ; Τοῦτο γὰρ ἡμῖν ποιεῖν καὶ αὐτὸς προστέταχεν ὁ 30 Σωτήρ.

Τί οὖν ἀρά ἐστι τὸ ἐν τούτοις δηλούμενον; Πῶς ἐπαινε-

25. Ψαλμ. 36, 31.

26. Δευτ. 6, 13.

27. Ματθ. 5, 34.

πού χρησιμοποιοῦν αὐτή, πού ὀνομάζονται σκεύη τῆς ὀργῆς, καὶ ἕξαιτίας τῆς πονηρίας τους οἱ πονηρῆς δυνάμεις ὀνομάζονται ἄλεπουδες. Γιατὶ χωρίζουν σὲ μερίδες τὶς ψυχῆς τῶν πιὸ ἀδύνατων πνευματικῶν οἱ νοητῆς ἄλεπουδες, οἱ ὁποῖες τρέφονται μὲ νεκρὰ καὶ πού ἀποπνέουν δυσσομῖα σώματα, δηλαδή τὰ πονηρὰ καὶ πάρα πολὺ δύστροπα πνεύματα. Ἐπειδὴ δηλαδή ἡ ἄλεπού εἶναι πανοῦργο καὶ ἀκάθαρτο θηρίο, χρησιμοποιεῖται ὡς σύμβολο τῶν ἀκάθαρτων πνευμάτων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ περιφέρονται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ αὐτοὶ πού κλίνουν πρὸς τὴν ὀκνηρία, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ οἱ φύλακες τοῦ νόμου. Γιατὶ σωστὰ εἰπώθηκε γιὰ τὸν δίκαιο· «Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ βρῖσκεται μέσα στὴν καρδιά του, καὶ δὲν θὰ δεχθοῦν τρικλοποδιὰ τὰ βήματά του»²⁵. Γιατὶ ὁ νόμος τὸν κρατᾶ ὀρθοῖο γιὰ νὰ ἀρέσει στὸν Θεό.

Στίχ. 12. «Θὰ ἐπαινεθεῖ καθένας πού ὀρκίζεται
στὸ ὄνομά του».

Τόσο μεγάλο καύχημα, λέγει, θὰ εἶναι γι' αὐτοὺς ὁ Χριστός, δηλαδή γι' αὐτοὺς πού διατέλεσαν βασιλεῖς, ὥστε καὶ ὅταν ὀρκίζονται σ' αὐτὸν νὰ ἐπαινοῦνται δίκαια. Γιατὶ ὀρκίζονται στὸν ἀληθινὸ Θεό, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει γραφεῖ. Καὶ ὁ θεσπέσιος Μωυσῆς λέγει· «Νὰ σέβεσαι τὸν Κύριο καὶ Θεό σου, καὶ νὰ ὀμνύεις στὸ ὄνομά του»²⁶, δηλαδή νὰ ὀρκίζεσαι. Γιατὶ πρέπει καὶ ἡμεῖς καὶ σὶς ἀνάγκες τῶν ὄρκων νὰ μνημονεύουμε μόνο τὸν ἀπὸ τὴν φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό, καὶ ἀπολύτως κανένα ἄλλον ἐκτὸς ἀπὸ αὐτόν. Κάτι τέτοιο καὶ τώρα ὁ μακάριος Δαβὶδ διευκρινίζει, λέγοντας «Θὰ ἐπαινεθεῖ καθένας πού ὀρκίζεται σ' αὐτόν». Γιατὶ μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα ἀπόδειξη τῆς ἀγάπης μας σ' αὐτόν εἶναι καὶ αὐτό, ἐὰν δηλαδή παραστεῖ τυχὸν ἀνάγκη ὄρκου, νὰ μνημονεύουμε μόνο αὐτόν. Ἐπειδὴ λοιπὸν λέμε ἐκεῖνο, ὅτι ὁ λόγος τοῦ προφήτη μᾶς προτρέπει σὲ ὄρκους, Ἐὰν καὶ βέβαια πῶς δὲν εἶναι καλύτερο νὰ μὴν ὀρκίζομαστε ποτέ; Γιατὶ αὐτὸ μᾶς πρόσταξε νὰ κάνουμε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας²⁷.

Ποιὸ λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνο πού δηλώνεται μὲ αὐτό; Πῶς εἶναι

τὸς ὁ ὀμνύων κατ' αὐτοῦ; Ἔχει τινὰ σοφὴν καὶ ἀναγκαίαν
 οἰκονομίαν ὁ λόγος. Ἄκουε δέ· Οἱ ἐξ αἵματος Ἰσραήλ, καί-
 τοι τῷ θεῷ παιδαγωγούμενοι νόμῳ, ἕνα τε καὶ μόνον Θεὸν
 κεκελευσμένοι προσκυνεῖν, ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀνοσιότητος
 5 εἰς ἀτόπους εἰδωλολατρίας ἐτρόποντο κατὰ καιρούς, καὶ
 προσκεκνήκασι τοῖς ἔργοις τῶν ἰδίων χειρῶν, τὸν φύσει
 Θεὸν ἀφέντες, καὶ ὕμνον κατὰ τῶν οὐκ ὄντων θεῶν. Ἦν
 οὖν ἄρα τὸ τηνικάδε πιστὸς καὶ γνήσιος καὶ τῶν τῆς εἰ-
 δωλολατρίας ἐγκλημάτων ἀπηλλαγμένος, ὅστις μὴ ὕμνε
 10 κατὰ τινος ἐτέρου θεοῦ, ἐν δὲ ταῖς τῶν ὄρκων χρείαις ὠνό-
 μαζε τὸ ὄνομα τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος Θεοῦ. Ἀπὸ τῆς τοί-
 νων τότε κρατούσης συνηθείας τὸν πιστὸν ἀληθῶς καὶ γνή-
 σιον προσκυνητὴν κατασημαίνει λέγων· «Ἐπαινεθήσεται
 πᾶς ὁ ὀμνύων ἐν τῷ Θεῷ».

15

ΨΑΛΜΟΣ ΕΓ΄.

Στίχ 2. «Εἰσάκουσον, ὁ Θεός, φωνῆς μου,
 ἐν τῷ δέεσθαί με πρὸς σέ, ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ
 ἐξελοῦ τὴν ψυχὴν μου».

Τὸ δέ, «Εἰσάκουσόν μου ἐν τῷ δέεσθαι», ἀντὶ τοῦ, Οὐ
 20 σιωπῶντος, ἀλλ' εὐχομένου· χοῆμα γὰρ ἐπιζήμιον ἐν τοῖς
 τοιούτοις ἢ σιωπῇ. Ἦ ὅτι Ταχύ μου εἰσάκουσον καὶ ἐν αὐ-
 τῷ τῷ δέεσθαι, κατὰ τό, «Ἔτι λαλοῦντός σου, ἐρῶ· Ἴδου
 πάρεμι». Ὅρα δὲ ὅπως ἐστὶν ἀκριβῆς τῆς προσευχῆς ὁ λό-
 γος οὐ γὰρ εἴρηκεν, «Ἀπὸ ἐχθροῦ ἐξελοῦ τὴν ψυχὴν μου»,
 25 ἀλλ' «Ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ». Οὐ δέδιδε τοὺς ἀγῶνας, οὐ πα-
 ραιτεῖται τὴν μάχην, οὐ φεύγει τὴν ἀντίστασιν, αἰτεῖ δὲ μᾶλ-
 λον τὸ δύνασθαι παρὰ Θεοῦ, ἵνα μὴ καταθραύηται τῷ φό-
 βῳ. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, δηλοῖ τό, «Ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ ἐξε-
 λοῦ τὴν ψυχὴν μου». Ἀνδρείαν γὰρ αἰτεῖ τὸν Θεόν, εἰς τὸ
 30 πάντως καταβαλεῖν τὸν ἀντικείμενον.

ἄξιός ἐπαίνου αὐτός πού ὀρκίζεται ἐναντίον του; Ὁ λόγος ἔχει κάποια σαφή καὶ ἀναγκαία σκοπιμότητα. Ἦ ἀκουσε λοιπόν· Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραήλ, ἂν καὶ καθοδηγοῦνταν μὲ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, ἔχοντας λάβει ἐντολή νὰ προσκυνοῦν ἓνα καὶ μοναδικό Θεό, ἐξαιτίας τῆς μεγάλης ἀσέδειάς τους στρέφονταν κατὰ καιροὺς σὲ ἀπρεπεῖς εἰδωλολατρίες, καὶ προσκυνοῦσαν τὰ ἔργα τῶν χειρῶν τους, ἐγκαταλείποντας τὸν ἀπὸ τὴν φύση του Θεό, καὶ ὀρκίζονταν σ' αὐτούς πού δὲν ἦταν θεοί. Ἦ ἀρα λοιπόν τότε ἦταν γνήσιος πιστός, καὶ ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὶς κατηγορίες τῆς εἰδωλολατρίας ἐκεῖνος πού δὲν ὀρκιζόταν σὲ κάποιον ἄλλο Θεό, στίς ἀνάγκες ὅμως τῶν ὄρκων ἀνέφερε τὸ ὄνομα αὐτοῦ πού ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι Θεός. Ἦ ἀπὸ τὴν συνήθεια λοιπόν πού ἐπικρατοῦσε τότε, ἐπισημαίνει τὸν ἀληθινὰ πιστὸ καὶ γνήσιο προσκυνητὴ λέγοντας «Θά ἐπαινεθεῖ καθένας πού ὀρκίζεται στὸν Θεό».

ΨΑΛΜΟΣ 63ος

Στίχ. 2. «Ἦ ἀκουσε, Θεέ, τὴ φωνή μου, ὅταν προσεύχομαι σὲ σένα, γλύτωσε τὴν ψυχὴ μου ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ ἐχθροῦ».

Τό, «Ἦ ἀκουσέ με ὅταν προσεύχομαι», λέγεται ἀντὶ τοῦ, Ἦ σιωπῶντας, ἀλλὰ ὅταν προσεύχομαι. Γιατὶ ἢ σιωπὴ σ' αὐτούς εἶναι ἐπιζήμια. Ἦ ἄλλιῶς, Ἦ ἀκουσέ με γρήγορα, ἀκόμα καὶ τὴ στιγμὴ πού προσεύχομαι, σύμφωνα μὲ τό «Ἦ ἐνῶ ἀκόμα σὺ μιᾶς, θὰ πῶ· Νᾶ, εἶμαι παρών»²⁸. Πρόσεξε ὅμως πῶς ὁ λόγος τῆς προσευχῆς εἶναι ἀκριβής. Γιατὶ δὲν εἶπε, «Γλύτωσε τὴν ψυχὴ μου ἀπὸ τὸν ἐχθρό», ἀλλὰ, «Ἦ ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ ἐχθροῦ». Δὲν φοβᾶται τοὺς ἀγῶνες, δὲν παραιτεῖται ἀπὸ τὴ μάχη, δὲν ἀποφεύγει τὴν ἀντίσταση, ἀλλὰ μᾶλλον ζητᾶ τὴ δύναμη ἀπὸ τὸν Θεό, γιὰ νὰ μὴ καταπτηθεῖ ἀπὸ τὸν φόβο. Γιατὶ αὐτὸ νομίζω ὅτι σημαίνει τό, «Γλύτωσε τὴν ψυχὴ μου ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ ἐχθροῦ». Ζητᾶ δηλαδὴ ἀπὸ τὸν Θεὸ ἀνδρεία, γιὰ νὰ νικήσει ὅπωςδήποτε τὸν ἐχθρό.

28. Ἦσ. 58. 9.

Στίχ. 4. «Ἐνέτειναν τόξον, πρᾶγμα πικρόν, τοῦ κατατοξεῦσαι ἐν ἀποκρούφοις ἄμωμον».

*«Πρᾶγμα δὲ πικρόν», τὴν κατὰ τοῦ ἀμώμου, εἶπουν ἀθώου, συκοφαντίαν ἐκάλεσεν· ἐπειδὴ ἄτοπον καὶ τὸν τυ-
5 χόντα συκοφαντεῖν, τὸ δὲ τὸν δίκαιον, δεινότερον, ὄν ἐν ἀποκρούφῳ τοξεύουσι, τουτέστι κατὰ τὸ λεληθός· οὐδὲ γὰρ τολμῶσιν εἰς τὸ ἐμφανὲς αὐτὸν διαβάλλειν. Οὐ γὰρ ὄρατοῖς μάχονται βέλεσιν οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες, οὔτε μὴν τοῖς ἐκ καλάμου καὶ ξύλου πεποιημένοις, ἀλλ' οἴονεῖ τι τόξον τὴν
10 ἑαυτῶν δυστροπίαν ἐντείνοντες, βέλεσι πικροῖς καὶ φιλοκακουργῶς κατεσκευασμένοις τὰς τῶν ὁσίων κατατιτρώσκουσι ψυχάς*

Στίχ. 5. «Καὶ οὐ φοβηθήσονται».

*Τίνα φοβηθήσονται; Οὐδὲ γὰρ δεδίασιν, φησί, τὸν τῶν
15 ἁγίων προεστηκότα Θεόν· οἶονται δέ που τάχα καὶ λανθάνειν ἐκεῖνον, λέγοντες «Οὐκ ὄψεται Κύριος, οὐδὲ συνήσει ὁ Θεὸς Ἰακώβ».*

Στίχ. 6. «Ἐκραταίωσαν ἑαυτοῖς λόγον πονηρόν».

*Πονηρὰ γάρ, ὡς ἤδη πλειστάκις ἔφην, τὰ τῶν ἀνοσίων
20 ἐστὶ βουλεύματα, καὶ πάντα σκαιότητος διερευνώμενοι τρόπον προσκρούουσι τῷ φιλαρέτῳ Θεῷ.*

ΨΑΛΜΟΣ ΕΔ΄.

Στίχ. 2. «Σοὶ πρέπει ὕμνος, ὁ Θεός, ἐν Σιών, καὶ σοὶ ἀποδοθήσεται εὐχὴ ἐν Ἱερουσαλήμ».

25 «Σιών» φησιν οὐ τὴν ἐπίγειον τὴν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ χώρα κεκμημένην, ἀλλὰ τὴν ἄνω καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τὴν ἀληθῶς Καλλίπολιν, τὴν τῶν πρωτοτόκων Ἐκκλησίαν, τὴν τῶν ἁγίων μητέρα, τὸ τῶν ἀγγέλων πανάγιον ἐνδιαίτημα. Πρὸς

Στίχ. 4. «Τέντωσαν τὸ τόξο τους, πρᾶγμα ὀδυνηρό, γιὰ νὰ κατατοξεύσουν κρυφὰ τὸν ἄμεμπτο».

«Πρᾶγμα πικρὸ» ὀνόμασε τὴ συκοφαντία ἐναντίον τοῦ ἄμεμπτου, δηλαδή τοῦ ἁθώου, ἐπειδὴ εἶναι παράλογο νὰ συκοφαντοῦν τὸν τυχόντα, τὸ νὰ συκοφαντοῦν ὅμως τὸν δίκαιο, εἶναι πιὸ φοβερό, τὸν ὁποῖο τοξεύουν κρυφὰ, δηλαδή ἀπαρατήρητοι. Γιατὶ δὲν τολμοῦν νὰ τὸν συκοφαντήσουν φανερά. Καθόσον δὲν μάχονται μὲ βέλη ὄρατὰ αὐτοὶ ποὺ πιστεύουν τὰ ἐπίγεια, οὔτε μὲ τὰ καμωμένα ἀπὸ καλάμι καὶ ξύλο, ἀλλὰ τεντώνοντας κατὰ κάποιον τρόπο, ὡς τόξο, τὴ δική τους δυστροπία, μὲ βέλη μυτερὰ καὶ κατασκευασμένα μὲ τρόπο κακοῦργο, πληγώνουν τὶς ψυχὰς τῶν ἁγίων.

Στίχ. 5. «Καὶ δὲν φοβοῦνται».

Ποιὸν νὰ φοβηθοῦν; Γιατὶ δὲν φοβοῦνται, λέγει, τὸν Θεὸ ποὺ προΐσταται τῶν ἁγίων. Νομίζουν μάλιστα ὅτι τάχα καὶ ξεφεύγουν ἐκεῖνον, λέγοντας: «Δὲν θὰ μᾶς δεῖ ὁ Κύριος, οὔτε θὰ μᾶς καταλάβει ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ»²⁹.

Στίχ. 6. «Ἔκαναν ἰσχυρὸ τὸ πονηρὸ σχέδιό τους».

Εἶναι δηλαδή πονηρά, ὅπως εἶπα ἤδη πολλές φορές, τὰ ἐπινοήματα τῶν ἀνιερων, καὶ μηχανευόμενοι κάθε τρόπο κακότη-
τας, προσκρούουν στὸν Θεὸ ποὺ ἀγαπᾷ τὴν ἀρετή.

ΨΑΛΜΟΣ 64ος

Στίχ. 2. «Σὲ σένα πρέπει ὕμνος, Θεέ, στή Σιών, καὶ σὲ σένα θὰ ἀποδίδεται προσευχὴ στὴν Ἱερουσαλήμ».

«Σιών» ὀνομάζει ὄχι τὴν ἐπίγεια, ἢ ὁποῖα βρίσκεται στή χώρα τῆς Ἰουδαίας, ἀλλὰ τὴν ἄνω καὶ οὐράνια, τὴν πραγματικὰ Καλλίπολη, τὴν Ἐκκλησία τῶν πρωτοτόκων, τὴ μητέρα τῶν ἁγίων, τὴν πανάγια κατοικία τῶν ἀγγέλων. Πρὸς ὁμοιότητα αὐ-

29. Ψαλμ. 93, 7.

ὁμοιότητα δὲ ταύτης καὶ ἡμεῖς τὴν ἐπίγειον πληροῦμεν Σι-
 ὠν, τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ταῖς καθηκούσαις δοξο-
 λογίαις στεφανοῦμεν τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν.
 Ἐκεῖ γὰρ οἱ τέλειοι καὶ ἀληθεῖς ὕμνοι ἀποδίδονται τῷ Θεῷ.
 5 ὁ τοίνυν ὕμνος ὁ ἐν τῇ Σιών, ἦτοι τῇ ἐπουρανίῳ, ἢ καὶ τῇ ἐπὶ
 γῆς Ἐκκλησία, τῷ Θεῷ ἀποδιδόμενος, πρόποι ἂν μόνῳ τῷ
 ὑμνουμένῳ Θεῷ, ᾧ καὶ τὰς εὐχὰς ἀποδιδόναι προσήκει. Εὐ-
 χὴν δὲ σύνηθες τῇ Γραφῇ καλεῖν τὴν ἐπαγγελίαν ἣν ἐπαγ-
 γέλληται τις τῷ Θεῷ. Διὰ μέντοι τοῦ εἰπεῖν, «Πρὸς σὲ πᾶσα
 10 σὰρξ ἤξει», εἶπουν πιστεύσει πᾶς ἄνθρωπος (συνεκδοχικῶς
 γὰρ τὰ τοιαῦτα λέγεται, ἀπὸ μέρους τοῦ παντός δηλουμέ-
 νου), τὴν κλῆσιν πάντων τῶν ἐθνῶν εὐαγγελίζεται, ἀλλ' οὐ-
 χὶ μόνου τοῦ Ἰσραὴλ ὡς διὰ τοῦ νομικοῦ γράμματος

Στίχ. 4. «Λόγοι ἀνόμων ὑπερεδυνάμωσαν ἡμᾶς».

15 «Λόγους ἀνόμων» φησὶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν τοῦ αἰ-
 ὶνος τούτου, δι' ἧς καὶ ἐξησθένησαν τῆς ἀληθοῦς ἐκπεσόν-
 τες γνώσεως

Στίχ. 7. «Ἐτοιμάζων ὄρη ἐν τῇ ἰσχύϊ σου».

«Ἐτοιμάζων» φησὶν, ἀντὶ τοῦ καταλαεῖν καὶ εὐπρε-
 20 πεῖς ἀποφαίνειν· δύνασθαι δέ τινας ἀποπηδᾶν καὶ ἐν ὄρε-
 σι, τουτέστιν ἐν ταῖς ὑψηλοτάταις γίνεσθαι ἀρεταῖς.

Στίχ. 8. «Ὁ συνταράσσων τὸ κῦτος τῆς θαλάσσης.
 Ταραχθήσονται τὰ ἔθνη».

(Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου). «Θάλασσαν» ὀνομάζει
 25 τὸν κόσμον καὶ τὸ πλῆθος ἀπάντων ἐν αὐτῷ κατοικούντων
 ἐθνῶν. Πρὸς δὲ διάνοιαν, συνταράσσει Χριστός, οἷόν τι κῦ-
 τος καὶ πλάτος θαλάσσης, τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν, μὴ συγχω-
 ρήσας αὐτὰ ἠρεμεῖν ἐν ταῖς ἀρχαίαις ἀπάταις, κεκινήκως
 δὲ μᾶλλον εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἐαυτοῦ δυνάμεως καὶ ὑπερο-
 30 χῆς, καὶ ὥσπερ τινὰς ἤχους κυμάτων ἀνασαλεύσας ἀπάν-

τῆς καὶ ἐμεῖς ἀποτελοῦμε τὴν ἐπίγεια Σιών, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία, καὶ μὲ τὶς πρέπουσες δοξολογίες τιμᾶμε τὸν Σωτῆρα τῶν ὄλων καὶ λυτρωτῆ. Γιατὶ ἐκεῖ ἀπευθύνονται στὸν Θεὸ οἱ τέλειοι καὶ ἀληθινοὶ ὕμνοι. Ὁ ὕμνος λοιπὸν στὴ Σιών, δηλαδή στὴν ἐπουράνια, ἢ καὶ στὴν ἐπίγεια Ἐκκλησία, ἀπευθυνόμενος στὸν Θεό, ταιριάζει μόνο στὸν ὑμνούμενο Θεό, στὸν ὁποῖο πρέπει νὰ ἀπευθύνουμε καὶ τὶς εὐχές. Εὐχὴ βέβαια ἡ Γραφὴ συνηθίζει νὰ ὀνομάζει τὴν ὑπόσχεση ποὺ δίνει κάποιος στὸν Θεό. Λέγοντας λοιπὸν, «Σὲ σένα θὰ ἔρθει κάθε ἄνθρωπος», δηλαδή θὰ πιστέψει κάθε ἄνθρωπος (γιατὶ ὅλα αὐτὰ λέγονται συνεκδοχικὰ -μὲ εὐρύτερη ἔννοια-, ἀπὸ τὸ ἐπὶ μέρους δηλώνεται τὸ σύνολο), ἀναγγέλλει τὴν κλήση ὄλων τῶν ἐθνῶν, καὶ ὄχι μόνο τοῦ Ἰσραήλ, ὅπως ἔγινε μὲ τὴ Γραφὴ τοῦ νόμου.

Στίχ. 4. «Οἱ λόγοι τῶν παράνομων μᾶς ὑπερδυνάμωσαν».

«Λόγους τῶν παράνομων» ὀνομάζει τὴ σοφία τῶν σοφῶν αὐτοῦ τοῦ κόσμου, μὲ τὴν ὁποία καὶ ἐξασθένησαν, ἀφοῦ ξέφυγαν ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ γνώση.

Στίχ. 7. «Ἐξομαλύνοντας τὰ βουνὰ μὲ τὴν δύναμή του».

«Ἐτοιμάζοντας» λέγει ἀντὶ τοῦ, ἐξομαλύνει αὐτὰ καὶ τὰ παρουσιάζει εὐπρεπῆ, καὶ μποροῦν κάποιοι νὰ πηδοῦν ἀπὸ τὸ ἓνα βουνὸ στὸ ἄλλο, δηλαδή νὰ ἀνεβαίνουν στὶς πιὸ ψηλὰ ἀρετές.

Στίχ. 8. «Αὐτὸς προκαλεῖ ἀναταραχὴν στὸ κοίλωμα τῆς θάλασσας.- Θὰ ταραχθοῦν τὰ ἔθνη».

(Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου). «Θάλασσα» ὀνομάζει τὸν κόσμο καὶ τὸ σύνολο τῶν ἐθνῶν ποὺ κατοικοῦν σ' αὐτόν. Ὡς πρὸς τὸ νόημά της ἐδῶ, ὁ Χριστὸς κατὰ κάποιον τρόπο συνταράσσει τὸ κοίλωμα καὶ τὸ πλάτος τῆς θάλασσας, δηλαδή τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν, μὴ ἐπιτρέποντας σ' αὐτὰ νὰ ἡρεμοῦν μέσα στὶς ἀρχαῖες ἀπάτες, καὶ κινώντας τα μᾶλλον νὰ γνωρίσουν καλὰ τὴ δική του δύναμη καὶ ὑπεροχὴ, καὶ ἀνασαλεύοντας σὰν κάποιους ἤχους

των τὰς ἐπ' αὐτῷ δοξολογίας. Ποῦ γὰρ ἢ παρὰ τίνων οὐ
δοξολογεῖται Χριστός; Καὶ μετ' ὀλίγα. Καὶ τίνα τρόπον τα-
ραχθήσονται, πάλιν αὐτὸς διερμηνεύει λέγων· «Καὶ φοβη-
θήσονται οἱ κατοικοῦντες τὰ πέρατα ἀπὸ τῶν σημείων
5 σου». Πεφόβηνται γὰρ τὰ ἔθνη τὸν Χριστόν· ἀκηκόασι γὰρ
αὐτοῦ τὰ παράδοξα τὰ διὰ τῆς αὐτοῦ δυνάμεώς τε καὶ
ἐξουσίας τετελεσμένα, ἐγνώκασιν ἐκ μνημάτων τοὺς νε-
κροὺς ἐγειρομένους, ἐνὶ λόγῳ καὶ νεύματι τὸν παράλυτον
ἐξ οὗτω μακρᾶς ἀπήλλαξεν ἀρρωστίας, τυφλοῖς ἀδοκῆτως
10 ἐνετίθει τὸ βλέπειν, θάλασσαν ἀγριαίνουσαν κατεκοίμισε
παραδόξως. Τούτων τῶν σημείων ἀκηκοῦσα τὰ ἔθνη πεφό-
βηνται δικαίως τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν, καὶ
τὴν ἀρχαίαν σύντροφον ἀφέντα πλάνην, παρεδέξαντο τὴν
πίστιν. Ἡ «θάλασσαν» ἐνταῦθα τὸ πλῆθος τῶν ἀκαθάρτων
15 πνευμάτων φησὶν, ὃ συνταράσσεται τῇ τοῦ Χριστοῦ παρου-
σίᾳ. Διὸ καὶ φοβούμενοι ἔλεγον· «Ἦλθες ὡδε πρὸ καιροῦ
θασανίσαι ἡμᾶς». Ἡ «θάλασσαν» μὲν τὸ πλῆθος καλεῖ τῶν
τυράννων, διὰ τὸ ἀλμυρὸν τῆς εἰδωλολατρίας αὐτῶν, ἤχους
δὲ κυμάτων, τὰς κατὰ τῶν μαρτύρων ἐπιβουλάς καὶ θασά-
20 νους, ἃς τίς ὑπέμεινεν, εἰ μὴ τῇ δυνάμει Χριστοῦ ἐνεδυνα-
μοῦτο καὶ ἐστηρίζετο;

Στίχ. 9. «Ἐξόδους πρωίας καὶ ἐσπέρας τέρψεις».

(Κυρίλλου, Ἀθανασίου, Εὐσεβίου). Καὶ ὅταν ἄρξηται
τρέχειν ἡ πρωία τῆς ἡμέρας, καὶ ἐν τῇ ἐσπέρᾳ, ὃ ἐστὶν ἐν τῇ
25 ἀρχῇ τῆς ἡμέρας καὶ ἐν τῷ τέλει. Καὶ μέντοι ὅταν τὰ μεγά-
λα σημεῖα θεωρήσαντες οἱ τὴν οἰκουμένην οἰκοῦντες φο-
βηθῶσι τὸν ἀγαθὸν φόβον, τότε δὴ καὶ εἰς τὰς πρωίας καὶ
εἰς τὰς ἐσπέρας ἐξόδους, τουτέστιν ἐν παντὶ καιρῷ, τέρψις
ἔσται αὐτοῖς ἀγαλλιωμένοις ἐφ' οἷς κατώρθωσεν ἡ Χριστοῦ
30 παρουσία. Καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Χριστοῦ δύο ἐξοδοὶ, ἡγουν
πρόοδοι, ἡ μὲν πρωίας πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ Πατρὸς

κυμάτων, τὶς δοξολογίες ὄλων ποὺ γίνονται γι' αὐτόν. Γιατὶ ποῦ, ἢ ἀπὸ ποιούς δὲν δοξάζεται ὁ Χριστός; Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα. Καὶ μὲ ποιὸν τρόπο θὰ ταραχθοῦν, τὸ ἐξηγεῖ πάλι ὁ ἴδιος, λέγοντας: «Καὶ θὰ φοβηθοῦν αὐτοὶ ποὺ κατοικοῦν τὰ πέρατα ἀπὸ τὰ θαύματα σου». Πράγματι φοβήθηκαν τὰ ἔθνη τὸν Χριστό. Γιατὶ εἶχαν ἀκούσει τὰ θαύματά του ποὺ εἶχαν γίνει μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴν ἐξουσία του, γνώρισαν τοὺς νεκροὺς ποὺ ἀναστήθηκαν ἀπὸ τὰ μνήματα, μὲ ἓνα λόγο καὶ νεῦμα του ἀπάλλαξε τὸν παράλυτο ἀπὸ τὴν τόσο μακροχρόνια ἀρρώστια του, σὲ τυφλοὺς ἔδινε τὸ φῶς τοὺς χωρὶς νὰ τὸ περιμένουν, τὴν ἀγριεμένη θάλασσα τὴν ἤρέμησε μὲ τρόπο παράδοξο. Ἀκούοντας αὐτὰ τὰ θαύματα τὰ ἔθνη φοβήθηκαν δικαιολογημένα τὸν Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴ τῶν ὄλων, καὶ ἐγκαταλείποντας τὴν ἀρχαία σύντροφο πλάνη, ἀποδέχθηκαν τὴν πίστη. Ἡ «θάλασσα» ἐδῶ ὀνομάζει τὸ πλῆθος τῶν ἀκάθαρτων πνευμάτων, τὸ ὁποῖο συνταράσσεται μὲ τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου. Γι' αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὸν φόβο τοὺς ἔλεγαν: «Ἦρθες ἐδῶ πρὶν ἀπὸ καιρὸ γιὰ νὰ μᾶς βασανίσῃς;»³⁰. Ἡ «θάλασσα» ὀνομάζει τὸ πλῆθος τῶν τυράννων, λόγῳ τῆς ἀλμυρότητάς τῆς εἰδωλολατρίας τοὺς, καὶ θόρυβο τῶν κυμάτων τὶς ἀπάτες καὶ τὰ βασανιστήρια, τὶς ὁποῖες ποιὸς δὲν θὰ ὑπέμεινε, ἂν δὲν ἐνισχυόταν καὶ στηριζόταν μὲ τὴν δύναμη τοῦ Χριστοῦ;

Στιχ. 9. «Ἀπὸ τὶς πρωινὲς ἐξόδους ὡς τὶς ἑσπερινὲς τέρψεις».

(Κυρίλλου, Ἀθανασίου, Εὐσεβίου). Καὶ ὅταν ἀρχίσει νὰ τρέχει τὸ πρωὶ τῆς ἡμέρας, καὶ τὸ βράδυ, πρᾶγμα ποὺ σημαίνει στὴν ἀρχὴ τῆς ἡμέρας καὶ στὸ τέλος τῆς. Καὶ μάλιστα ὅταν οἱ κάτοικοι τῆς οἰκουμένης δοῦν τὰ μεγάλα θαύματα καὶ αἰσθανθοῦν τὸν καλὸ φόβο, τότε καὶ κατὰ τὶς πρωινὲς καὶ κατὰ τὶς ἑσπερινὲς ἐξόδους τοὺς, δηλαδή σὲ κάθε καιρὸ, θὰ εὐφραίνονται αἰσθανόμενοι ἀγαλλίαση γι' αὐτὰ ποὺ κατόρθωσε ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ καὶ οἱ δύο ἐξοδοὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή οἱ ἐμφανίσεις, ἡ πρωϊνὴ ποὺ ἔγινε πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς αἰῶνες ἀπὸ

30. Ματθ. 8, 29.

γενομένη, κατὰ τό, «Αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος», ἡ δὲ ἑσπέρας, ἡ ἐκ Παρθένου, ἣτις ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰῶνων ἀπήντησεν, ἐκάτερα δὲ τέρψις ἐστὶ καὶ ἀγαλλίασις. Ὁ μέντοι Σύμμαχος εἰπὼν, «Τὰς προσελεύσεις τοῦ
 5 ὄρθρου καὶ τῆς ἑσπέρας ὑμνολογοῦσι», τοῦτο δοκεῖ λέγειν, ὅτι καὶ ἀρχομένης καὶ ληγούσης ἡμέρας, τὴν ἀρεστὴν τῷ Θεῷ προσοίσουσιν ὑμνωδίαν οἱ τὴν πλάνην καταλιπόντες, τὸν δὲ φύσει γνόντες Θεόν. Τινὲς δὲ ἐξόδους μὲν πρωίας τὰ ἀνατολικά μέρη τῆς γῆς νοοῦσιν, ἐξόδους δὲ ἑσπέρας τὰ
 10 δυτικά. Ἐνανθρωπήσας οὖν, φησί, καὶ πολιτευσάμενος ἐπὶ γῆς, εὐφρανεῖς καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς ἀνατολῆς καὶ τοὺς ἐπὶ δυσιῶν. Ἐν τῷ φωτί σου ἐξαγάγῃς τὰ ἔθνη, καὶ ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος πληρώσῃς ταῦτα ἀγαλλιᾶσεως

Στίχ. 10. «Ἐπεσκέψω τὴν γῆν, καὶ ἐμέθυσας αὐτήν».

15 Κατεκόρεσας, φησί, τῶν ἄνωθεν ἀγαθῶν τὴν σύμπασαν γῆν, πεπλήρωκας αὐτήν τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων, τοὺς κατὰ πᾶσαν ὄντας τὴν ὑπ' οὐρανόν· ἡμᾶς δὲ τοὺς πεπλανημένους, γῆν ὄντας ξηρὰν ὥσπερ καὶ ἄνυδρον, καρποφόρον ἔδειξας καὶ γονιμωτάτην.

20 Στίχ «Ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ ἐπληρώθη ὑδάτων».

Θεοῦ ποταμὸς ὁ λόγος αὐτοῦ τυγχάνει. Αὐτὸς καὶ ζωῆς πηγὴ, καθ' ἃ εἴρηται· «Παρὰ σοῦ πηγὴ ζωῆς». Τούτου τὰ ὀρμήματα, τουτέστιν αἱ διδασκαλίαι, εὐφραίνουσι τὴν Ἐκκλησίαν.

25 Στίχ. «Ὅτι οὕτως ἡ ἐτοιμασία».

Οὕτως προνοητικώτατα καὶ θεοπρεπῶς ἐντεῦθεν δηλονότι πρόρρησις μελλόντων, καὶ οὐ γεγενημένων διήγησις.

τὸν Πατέρα, σύμφωνα μὲ τό, «Οἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῶν ἡμερῶν τοῦ αἰῶνα»³¹, καὶ ἡ ἔσπερινή πού ἐγίνε ἀπὸ τὴν Παρθένο κατὰ τὴ συντέλεια τῶν αἰῶνων, ἡ κάθε μία εἶναι εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίαση. Ὁ Σύμμαχος λοιπὸν λέγοντας, «Ἐμνολογοῦν τὶς προσελεύσεις τοῦ ὄρθρου καὶ τῆς ἑσπέρας», φαίνεται ὅτι λέγει αὐτό, ὅτι δηλαδὴ καὶ ὅταν ἀρχίζει καὶ ὅταν λήγει ἡ ἡμέρα, θὰ προσφέρουν τὴν ἀρεστὴ ὑμνωδία στὸν Θεὸ αὐτοὶ πού ἐγκατέλειψαν τὴν πλάνη καὶ γνώρισαν τὸν ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ. Ὁρισμένοι ὅμως πρωϊνὲς ἐξόδους ἐννοοῦν τὰ ἀνατολικά μέρη τῆς γῆς, καὶ ἐξόδους τῆς ἑσπέρας τὰ δυτικά. Ἀφοῦ λοιπὸν, λέγει, γίνεις ἄνθρωπος καὶ ζήσεις πάνω στὴ γῆ, θὰ γεμίσεις ἀπὸ χαρᾶ καὶ αὐτοὺς πού ζοῦν στὴν ἀνατολή καὶ αὐτοὺς πού ζοῦν στὴ δύση. Θὰ ὀδηγήσεις τὰ ἔθνη στὸ φῶς σου, καὶ κατὰ τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου θὰ τὰ γεμίσεις μὲ ἀγαλλίαση.

Στίχ. 10. «Ἐπισκέφθηκες τὴν γῆ καὶ τὴ μέθυσες».

Χόρτασες, λέγει, μὲ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ σου ὀλόκληρη τὴ γῆ, τὴ γέμισες μὲ πνευματικὰ χαρίσματα, ὅλους αὐτοὺς πού ζοῦν στὴν ὑφήλιο, ἐνῶ ἐμᾶς πού βρισκόμασταν σὲ πλάνη καὶ ἤμασταν σὰν γῆ ξερὴ καὶ ἄνυδρη, τὴν ἔκανες καρποφόρα καὶ πάρα πολὺ γόνιμη.

Στίχ. 10. «Ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ γέμισε νερά».

Ποταμὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ λόγος του. Αὐτὸς εἶναι καὶ πηγὴ τῆς ζωῆς, σύμφωνα μ' αὐτό πού ἔχει λεχθεῖ: «Ἀπὸ σένα πηγάζει ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς»³². Τὰ ὀρμητικὰ νερά αὐτοῦ, δηλαδὴ οἱ διδασκαλίαι του, γεμίζουν ἀπὸ εὐφροσύνη τὴν Ἐκκλησία.

Στίχ. 10. «Γιατὶ ἔτσι ἐγίνε ἡ ἑτοιμασία».

Ἐτσι μὲ πολὺ μεγάλη προνοητικότητα καὶ ὅπως ταιριάζει στὸν Θεό. Ἐδῶ δηλαδὴ προλέγονται αὐτὰ πού ἐπρόκειτο νὰ γίνουν, καὶ δὲν ἀποτελοῦν διήγηση ἐκείνων πού ἐγίναν.

32. Ψαλμ. 35, 10.

Στίχ. «11. «Τοὺς αὐλακας αὐτῆς μέθυσον».

(Κυρίλλου καὶ Ἑσυχίου). Αὐλακάς φησι τὰ βάθη τῆς καρδίας, ἅπερ, ὅτ' ἂν μεθυσθῇ τῇ χορηγίᾳ τοῦ Πνεύματος, πλῆθος ἐν ἡμῖν ἀρετῶν βλαστάνει.

5 Στίχ. 12. «Εὐλογήσεις τὸν στέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ
τῆς χρηστότητός σου».

Πρὸς δὲ νοῦν, «Ἐνιαυτὸς χρηστότητος» καρπὸν φέ-
ρων εὐσέβειαν ὁ τῆς ἐπιδημίας Χριστοῦ, ὅτε καὶ εὐλογήμε-
θα, ἐμφύτῳ χρηστότητι καὶ φιλανθρωπία χρησαμένου Θε-
10 οῦ. Οὕτω καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς διὰ φωνῆς Ἑσαΐου τοῦ προ-
φήτου φησί· «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με,
εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με», καὶ ἐξῆς· «καλέ-
σαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν». Δεκτὸς γὰρ ἐνιαυτὸς ἦν,
καθ' ὃν ἐνηνθρώπησεν ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος· εἰς-
15 δεδέγμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς διὰ πίστεως, προσκομίζοντος ἡμᾶς
αὐτοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Καὶ μετ' ὀλίγα· Ὅταν τοίνυν εὐ-
λογήσης τὸν στέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητός σου,
τότε καὶ τὰ πεδία σου πλησθήσονται πιότητος. Πεδίοις δὲ
καὶ γαίαις παρεικάζει τὰς τῶν πιστευόντων ψυχάς, ἃς τοῖς
20 θείοις καὶ πνευματικοῖς χαρίσμασι καταπιαίνει ὁ Θεός, ἵνα
δύνωνται φέρειν τοὺς τῆς εὐσεβείας καρπούς.

Στίχ. 13. «Καὶ ἀγαλλίασιν οἱ θουνοὶ περιζώσονται».

(Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου). Πρὸς δὲ νοῦν, Τῆς τοῦ
Θεοῦ φανείσης χρηστότητος ἢ πάλαι ἔρημος καρποφορή-
25 σει· καὶ οἱ θουνοὶ οἱ ταῖς εἰδωλικάις θυσίαις μαινόμενοι,
τοὺς τὸν ἀγγελικὸν αἵρουμένους βίον δεξάμενοι εὐφρανθή-
σονται. Ἡ θουνοῖς ἀπεικάζει τοὺς κατὰ καιροὺς τῶν ἀγί-
ων Ἐκκλησιῶν ἡγουμένους καὶ λαῶν προεστηκότας, ἧτοι
πομπένας καὶ διδασκάλους. Ὡσπερ γὰρ τῆς ἄλλης ἀπάσης

Στίχ. 11. «Γέμισε τὰ αὐλάκια τῆς».

(Κυρίλου καὶ Ἡσυχίου). «Αὐλάκια» ὀνομάζει τὰ βάθη τῆς καρδιάς, τὰ ὅποια, ὅταν μεθύσουν μὲ τὴ δωρεὰ τοῦ Πνεύματος, βλαστάνουν σὲ μᾶς πλῆθος ἀρετῶν.

Στίχ. 12. «Θὰ εὐλογήσεις τὸ στεφάνι τοῦ ἔτους τῆς ἀγαθότητάς σου».

Ὡς πρὸς τὸ νόημά του, Ἔτος τῆς ἀγαθότητάς του πού φέρει καρπὸ τὴν εὐσέβεια, εἶναι τὸ ἔτος τῆς ἔλευσης τοῦ Χριστοῦ, ὅποτε καὶ ἔχουμε εὐλογηθεῖ, ὅταν ὁ Θεὸς ἔκανε χρῆση τῆς ἔμφυτης ἀγαθότητος καὶ φιλανθρωπίας του. Ἔτσι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς μὲ τὴ γλώσσα τοῦ προφήτη Ἡσαΐα λέγει· «Ἦρθε Πνεῦμα Κυρίου σὲ μένα, μὲ τὸ ὅποιο μὲ ἔχρισε, καὶ μὲ ἔστειλε νὰ κηρύξω τὸ εὐχάριστο μήνυμα στοὺς φτωχοὺς»³³, καὶ τὰ παρακάτω· «Νὰ κηρύξω στοὺς ἀνθρώπους τὴ νέα ἐποχὴ πού εἶναι δεκτὴ ἀπὸ τὸν Κύριο». Δεκτὸς δέβαια χρόνος ἦταν ἐκεῖνος κατὰ τὸν ὅποιο ἔγινε ἄνθρωπος ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ. Γίναμε ὅμως καὶ ἡμεῖς δεκτοὶ μέσω τῆς πίστεως, ὀδηγώντας μας ὁ ἴδιος στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα· «Ὅταν λοιπὸν εὐλογήσεις τὸ στεφάνι τοῦ ἔτους τῆς ἀγαθότητάς σου, «τότε καὶ οἱ πεδιάδες σου θὰ γεμίσουν καρποφορία». Μὲ πεδιάδες καὶ μὲ χωράφια παρομοιάζει τὶς ψυχὰς ἐκείνων πού πιστεύουν, τὶς ὁποῖες ὁ Θεὸς τὶς λιπαίνει μὲ πνευματικὰ χαρίσματα, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ παράγουν τοὺς καρποὺς τῆς εὐσέβειας.

Στίχ. 13. «Καὶ οἱ λόφοι θὰ γεμίσουν ἀπὸ ἀγαλλίαση».

(Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου). Ὡς πρὸς τὸ νόημα αὐτοῦ, ὅταν ἐμφανισθεῖ ἡ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ἡ παλιὰ ἔρημος θὰ καρποφορήσει, καὶ οἱ λόφοι, οἱ ὅποιοι βεβηλώνονταν μὲ τὶς εἰδωλολατρικὰς θυσίαις, δεχόμενοι τὸν ἀγγελικὸ βίον, θὰ εὐφρανθοῦν. Ἡ μὲ λόφους παρομοιάζει τοὺς κατὰ καιροὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν, πού προΐστανται τῶν λαῶν, δηλαδὴ τοὺς ποιμένες καὶ διδασκάλους. Γιατί, ὅπως τὰ βουνὰ καὶ οἱ λόφοι εἶναι ψηλό-

γῆς ὑπερανέχουσι τὰ ὄρη καὶ οἱ βουνοί, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ τῶν ἀγίων μυσταγωγῶν ἀξία ὑψηλοτέρα τῶν ἄλλων ἐστίν. Οὗτοι καὶ ἀγαλλίασιν περιζώννυνται, τουτέστιν τὴν τοῦ Πνεύματος παράκλησιν ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς.

5 Στίχ. 14. «Καὶ αἱ κοιλάδες πληθυννοῦσι σῖτον».

Τότε καὶ αἱ κοιλάδες, τουτέστιν αἱ Ἐκκλησίαι, τὸν σῖτον ἐκεῖνον ἐπλήθυναν, περὶ οὗ ὁ Κύριος ἔλεγεν· «Ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει». Καὶ τίνος
10 χάριν αἱ Ἐκκλησίαι κοιλάδες χρηματίζουσιν; Ὅτι τῶν νοητῶν ὁρῶν, δηλαδή τῶν προφητῶν, τὸ ὕδωρ ἀποδέχονται.

ΨΑΛΜΟΣ ΞΕ΄.

«Εἰς τὸ τέλος, ᾧ δὴ ψαλμοῦ ἀναστάσεως».

Προλέγει δὲ κατὰ ταυτὸν καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν κλησιν
15 καὶ σωτηρίαν, καὶ τὴν ἀνάστασιν τῶν ψυχῶν αὐτῶν τὴν γενομένην εὐαγγελίζεται, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Ὁ ἀνιστῶν ἀπὸ γῆς πτωχόν». Καὶ μὴν καὶ τῶν ἀποστόλων εἰσφέρεται τὸ πρόσωπον, διδασκόντων ὅσα ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος πεπόνθασι τοῦ εὐαγγελικοῦ, καὶ ὡς αἱ θλίψεις εἰς αἰωνίους
20 εὐφροσύνας ἐξήγαγον αὐτούς. Ἔτι μὴν καὶ τοῦ Ἰουδαίου λαοῦ σημαίνεται ἡ ἀποβολή.

Στίχ. 3. «Εἶπατε τῷ Θεῷ· Ὡς φοβερὰ τὰ ἔργα σου».

(Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου). Καὶ οὕτω μὲν πρὸς ἱστορίαν πρὸς δὲ πνευματικὴν ἔκληψιν, λίαν φοβερὰ τὰ ἔργα
25 Χριστοῦ, εἶπουν αἱ θεοσημεῖαι, καὶ τὸ ἐκποδῶν γενέσθαι τῶν ἀκαθάρτων δαυμόνων τὰ πλήθη· πλῆθος δὲ καὶ περιουσία δυνάμεως ἢ ἀνάστασις αὐτοῦ, καταστρέφουσα μὲν τοῦ θανάτου τὸ κράτος, ἅπασαν δὲ τὴν ἀνθρώπου φύσιν

τερα ἀπὸ ὅλη τὴν ἄλλη γῆ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο καὶ ἡ ἀξία τῶν ἁγίων λειτουργῶν εἶναι ψηλότερη ἀπὸ τὴν ἀξία τῶν ἄλλων. Αὐτοὶ ζώνονται καὶ με ἀγαλλίαση, δηλαδή ἔχουν μέσα τους τὴν ἐνίσχυση τοῦ Πνεύματος.

Στίχ. 14. «Καὶ οἱ κοιλάδες θὰ γεμίσουν ἀπὸ σιτάρι».

Τότε καὶ οἱ κοιλάδες, δηλαδή οἱ Ἐκκλησίες, αὐξήσαν τὸν σῖτο ἐκεῖνο, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Κύριος εἶπε· «Ἐὰν ὁ σπόρος τοῦ σιταριοῦ πέφτοντας στὴ γῆ δὲν σαπίσει, μένει αὐτὸς μόνος του. Ἐὰν ὅμως σαπίσει, τότε παρᾶγει πολὺν καρπὸν»³⁴. Καὶ γιὰ τὴν οἱ Ἐκκλησίες ὀνομάζονται κοιλάδες; Ἐπειδὴ δέχονται τὸ νερὸ τῶν νοητῶν βουνῶν, δηλαδή τῶν προφητῶν.

ΨΑΛΜΟΣ 65ος

«Στὸ τέλος ὠδὴ ψαλμοῦ ἀναστάσεως».

Προλέγει ταυτόχρονα καὶ τὴν κλήση καὶ τὴ σωτηρία τῶν ἔθνικῶν, καὶ κηρύττει τὸ εὐχάριστο μήνυμα τῆς ἀνάστασης τῶν ψυχῶν τους ποὺ ἔγινε, σύμφωνα με αὐτὸ ποὺ ἔχει εἰπωθεῖ· «Αὐτὸς ποὺ σηκώνει ἀπὸ τὴν γῆ τὸν φτωχὸν»³⁵. Καὶ βέβαια παρουσιάζεται καὶ τὸ πρόσωπο τῶν ἀποστόλων, οἱ ὁποῖοι δδάσκουν ὅσα ἔπαθαν γιὰ χάρη τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ὅτι οἱ θλίψεις τοὺς ὀδήγησαν σὲ αἰώνιες χαρές. Ἐπίσης ὑποδηλώνεται καὶ ἡ ἀπόρριψη τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ.

Στίχ. 3. «Πέστε στὸν Θεό· Πόσο φοβερὰ εἶναι τὰ ἔργα σου!».

(Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου). Καὶ αὐτὰ βέβαια ὡς πρὸς τὴν ἱστορία, ἐνῶ ὡς πρὸς τὴν πνευματικὸ νόημα, εἶναι φοβερὰ τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή τὰ θαύματα καὶ ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ πλήθους τῶν ἀκάθαρτων δαιμόνων. Πλήθος πάλι καὶ ὑπεραφθονία δυνάμης εἶναι ἡ ἀνάστασή του, γιὰ τὴν καταστρέφει τὴ δυνάμη τοῦ θανάτου, καὶ ὀδηγεῖ ὅλη τὴν ἀνθρώπινη φύση σὲ ἀφθαρσία

35. Ψαλμ. 112, 7.

εἰς ἀφθαρσίαν ἀνακαινίζουσα. Ἄλλ' οἱ τῶν Ἰουδαίων δή-
μοι, καίτοι τῶν μεγάλων Χριστοῦ θαυμάτων γεγονότες θε-
ωροί, δέον ἀποθαυμάζειν τὸν τερατουργόν, ἐκ δὲ τῶν ἐναν-
τίων δυσφημοῦντες ἔλεγον· «Οὗτος οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμό-
5 νια, εἰ μὴ ἐν Βεελζεβούλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων». Καὶ μετ'
ὀλίγα. Ἐπιπλήττει τοίνυν αὐτοῖς ὁ μακάριος Ψαλμωδὸς λέ-
γων· «Εἶπατε τῷ Θεῷ· Φοβερὰ τὰ ἔργα σου». Παύσασθε,
φησί, τὴν οὕτως ἀσελγῆ καὶ ἀχάλινον ἀφιέντες γλῶτταν τῷ
πάντων ἡμῶν Σωτῆρι Χριστῷ. Ἔθος δὲ τοῖς ἀγίοις οὐ με-
10 τρώως ἀγανακτεῖν ἐφ' οἷς ἂν πλημμελῶσί τινες εἰς τὸν τῶν
ὄλων Σωτῆρα Χριστόν.

Καὶ ὁ μὲν μακάριος προφήτης Δαβὶδ πραότερον αὐ-
τοῖς ἐπιτιμᾷ λέγων, «Εἶπατε», καὶ τὰ ἐξῆς, ὁ δὲ γε προφή-
της Ἡσαΐας θερμότερον τοῖς ὑβρίζουσιν ἐπιπηδᾷ λέγων·
15 «Υἱοὶ ἄνομοι, σπέρμα μοιχῶν καὶ πόρνῆς». Καὶ μετ' ὀλίγα·
«Οὐχ ὑμεῖς ἐστε τέκνα ἀπωλείας;». Οὐκοῦν ἐπειδὴ ἀπει-
θοῦντας ἑώρα, ἀφείς τὸ πρὸς αὐτοὺς διαλέγεσθαι, τῷ σκκο-
φαντουμένῳ Χριστῷ προσομιλεῖ λέγων· Πολλή σου ἡ δύ-
ναμις, εἰ καὶ οἱ ἐχθροί σου ἐψεύσαντό σε, ἐκουσίως πρὸς τὸ
20 φανέν τῷ κόσμῳ θεῖόν σου φῶς μύσαντες, καὶ μηδὲ τῶν
θαυμάτων τῆς ὑπερβολῆς παρενεγκούσης αὐτοὺς εἰς τὸ
πεῖθεσθαι. Πλήθει γὰρ δυνάμεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐκτελέ-
σαντος τὴν οἰκείαν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν κατὰ τὸ ἀνθρώπι-
νον, οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ Ἑβραῖοι ἐψεύσαντο αὐτόν, τουτέστιν
25 ἐνδιέβαλλον τὴν ἀνάστασιν. Ἐχθροὺς δὲ καὶ ψεύστας τοὺς
τῶν Ἰουδαίων διδασκάλους δηλοῖ, ψευσαμένους τὴν ἀνά-
στασιν καὶ τοῖς στρατιώταις δόντες ἀργύρια

Στίχ. 4. «Πᾶσα ἡ γῆ προσκνησάτωσάν σοι
καὶ ψαλάτωσάν σοι».

30 (Κυρίλλου, Ἀθανασίου, καὶ τοῦ Νύσσης). Εἰ καὶ Ἰου-
δαῖοι, φησὶν, ἀρνήσονται σε, ἀλλ' ἀντ' ἐκείνων ὑποκλιθήσε-

ἀνακαινίζοντάς την. Ὅμως τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων, ἃν καὶ ἔγιναν αὐτόπτες μάρτυρες τῶν μεγάλων θαυμάτων τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔπρεπε νὰ θαυμάζουν τὸν θαυματουργό, δυσφημώντας τον μὲ τὰ ἀντίθετα ἔλεγαν «Αὐτὸς διώχνει τὰ δαιμόνια, ὄχι μὲ ἄλλο τρόπο, παρὰ μόνο μὲ τὸν ἄρχοντα τῶν δαιμόνων Βεελζεβούλ»³⁶. Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα· Τοὺς ἐπιπλήττει λοιπὸν ὁ μακάριος Ψαλμωδὸς λέγοντας· «Πέστε στὸν Θεό· Τὰ ἔργα σου εἶναι φοβερὰ». Σταματήστε, λέγει, νὰ βγάζετε τὴν τόσο ἀσελγῆ καὶ ἀχαλίνωτη γλῶσσα σας ἐναντίον τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ. Συνηθίζουν δηλαδή οἱ ἅγιοι νὰ ἀγανακτοῦν πολὺ γιὰ ὅσα κάνουν κάποιοι ἁμαρτάνοντας ἐναντίον τοῦ Σωτήρα τῶν ὅλων Χριστοῦ.

Καὶ ὁ μακάριος βέβαια προφήτης Δαβὶδ τοὺς ἐπιτιμᾷ ἡπιότερα λέγοντας· «Πέστε» καὶ τὰ λοιπὰ, ἐνῶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας ἐπιτίθεται ἐντονώτερα σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ὑβρίζουν, λέγοντας «Υἱοὶ παράνομοι, σπέρμα μοιχῶν καὶ πόρνης»³⁷. Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα· «Σεῖς δὲν εἴσαστε παιδιὰ τῆς ἀπώλειας»³⁸. Ἐπειδὴ λοιπὸν τοὺς ἔβλεπε νὰ μὴ πιστεύουν, ἀφήνοντας τὴ συζήτηση μαζί τους, στρέφεται πρὸς τὸν Χριστὸ λέγοντας «Εἶναι μεγάλη ἡ δύναμή σου, ἃν καὶ οἱ ἐχθροὶ σου σὲ διέψευσαν, κλείνοντας τὰ μάτια τους θεληματικὰ στὸ θεῖο φῶς σου ποὺ φάνηκε στὸν κόσμον, καὶ οὔτε τὰ ὑπερβολικὰ θαῦματά σου τοὺς ὀδήγησαν στὸ νὰ πιστέψουν. Μολονότι δηλαδή ὁ Κύριός μας μὲ τὴ μεγάλη του δύναμη ἔκανε τὴν ἀνάστασή του ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη φύση του, οἱ ἐχθροὶ του Ἑβραῖοι ψευδολόγησαν ἐναντίον του, δηλαδή διέβαλαν τὴν ἀνάσταση. Ἐχθροὺς βέβαια καὶ ψεῦστες ὀνομάζει τοὺς διδασκάλους τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι ψευδολόγησαν ἐναντίον τῆς ἀνάστασης, καὶ ἔδωσαν χρήματα στοὺς στρατιῶτες»³⁹.

Στίχ. 4. «Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τῆς γῆς ἄς σὲ προσκυνήσουν, καὶ ἄς σοῦ ψάλουν».

(Κυρίλλου, Ἀθανασίου καὶ τοῦ Νύσσης). Ἐν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, λέγει, θὰ σὲ ἀρνηθοῦν, ὅμως ἀντὶ ἐκείνων θὰ ὑποκλιθεῖ

38. Ἦσ. 57, 4.

39. Ματθ. 28, 18.

ταί σοι καὶ προσκυνήσει πᾶσα ἡ γῆ, ἥτοι τὰ ἔθνη τὰ κατοικουῖντα τὴν γῆν. Οὐκέτι γὰρ ἐν Ἱερουσαλήμ ἡ προσκύνησις, τῆς νομικῆς παυσαμένης σκιάς, κατὰ τό, «Προσκυνήσουσιν αὐτῷ ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ», καὶ τῆς προσκυνήσεως γενομένης ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, καταλλήλων ἔργων πραττομένων τῇ προσκυνήσει Θεοῦ, τῆς αὐτοῦ προσηγορίας ἐπικληθείσης αὐτοῖς. Πρόρρησις δὲ ταῦτα τοῦ παρόντος καιροῦ, καθ' ὃν ἐν ἅπασι τοῖς ἔθνεσιν ὁ τῶν ὄλων ὑμνεῖται Θεός, καὶ ὁ Δεσπότης Χριστὸς Ὑψιστος 10 παρὰ πάντων καλεῖται.

Στίχ. 5. «Ἐκεῖ εὐφρανθησόμεθα ἐπ' αὐτῷ».

(Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου). Πρὸς δὲ νοῦν, Ἐκεῖ σὺν Χριστῷ βασιλεύσομεν, ἡνίκα τοῦ νέου αἰῶνος βασιλεύσει, καὶ εὐφρανθησόμεθα ἐπ' αὐτῷ· εὐφραϊνόμεθα δὲ ἐν τῷ ποι- 15 ἦσαντι τὰ δυσχερῆ ῥάδια. Ἐκεῖ γὰρ ἡμῶν ἀπομάττεται τὸ δάκρυον, ἐκεῖ πάσης ἡμᾶς ἐξίστησι λύπης, φιλανθρώπως ἐπιφωνῶν τε καὶ λέγων· «Ἐγὼ εἰμι, ἐγὼ εἰμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἁμαρτίας σου, καὶ οὐ μὴ μνησθήσομαι».

Στίχ. 7. «Οἱ παραπικραίνοντες μὴ ὑψούσθωσαν ἐν ἑαυτοῖς».

«Παραπικραίνοντας» Ἰουδαίους καλεῖ. Τουτέστι, μὴ μέγα φρονεῖτω καὶ νῦν ὁ ὑπέροπτος λαός, τουτέστιν ὁ Ἰσραήλ, μηδὲ κατὰ τῆς τῶν ἐθνῶν πληθύος ὑψηλὴν ἐπαιρέτω τὴν ὀφρύν. Μὴ λεγέτω καθ' ἑαυτόν· Ἐγὼ γέγονα πρωτότο- 25 κος ἐν τέκνοις Θεοῦ, ἐγὼ πατέρα τὸν Ἀβραάμ ἔχω. Μὴ μέγα φρονεῖτω, ἴστω δὲ μᾶλλον ὅτι διὰ τῆς ἀπειθείας παρεπίκραναν ἐφ' ἑαυτοῖς τὸν τιμήσαντα Θεόν.

40. Σοφ. 2, 11.

41. Ἰω. 4, 24.

σὲ σένα καὶ θὰ σὲ προσκυνήσει ὅλη ἡ γῆ, δηλαδή τὰ ἔθνη ποὺ κατοικοῦν τὴν γῆ. Γιατὶ ἡ προσκύνηση δὲν γίνεται πιά στὴν Ἱερουσαλήμ, ἐπειδὴ ἔπαυσε ἡ σκιά τοῦ νόμου, σύμφωνα μὲ τὸ «Θὰ προσκυνήσουν αὐτὸν ὁ καθένας στὸν τόπο του»⁴⁰, καὶ ἡ προσκύνηση θὰ γίνει, «πνευματικὰ καὶ ἀληθινὰ»⁴¹, μὲ τὴν πραγματοποίηση ἔργων καταλλήλων μὲ τὴν προσκύνηση τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ὀνομάσθηκαν μὲ τὸ δικό του ὄνομα. Καὶ αὐτὰ εἶναι προφητεία τοῦ παρόντος καιροῦ, κατὰ τὸν ὅποιο σὲ ὅλα τὰ ἔθνη ὑμνεῖται ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, καὶ ὁ Δεσπότης Χριστὸς ὀνομάζεται ἀπὸ ὅλους Ὑψιστος.

Στίχ. 5. «Ἐκεῖ θὰ εὐφρανθοῦμε ἐξαιτίας αὐτοῦ».

(Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου). Ὡς πρὸ τὸ νόημα, Ἐκεῖ θὰ βασιλεύσομε μαζὶ μὲ τὸν Χριστόν, ὅταν θὰ βασιλεύσει στὸν καινούργιο αἰῶνα, καὶ θὰ εὐφρανθοῦμε ἐξαιτίας αὐτοῦ. Θὰ εὐφραινόμαστε ἐξαιτίας ἐκείνου ποὺ ἔκανε τὰ δύσκολα εὐκολα. Γιατὶ ἐκεῖ ἀποσπογγίζεται τὸ δάκρυ⁴², ἐκεῖ μᾶς ἀπαλλάσει ἀπὸ κάθε λύπη, προσφωνώντας μας μὲ τρόπο φιλόανθρωπο καὶ λέγοντας: «Ἐγὼ εἶμαι, ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς ποὺ ἐξαλείφει τὶς ἁμαρτίες σου, καὶ δὲν θὰ τὶς θυμηθῶ»⁴³.

Στίχ. 7. «Αὐτοὶ ποὺ μὲ πικραίνουν, ἄς μὴ ὑψώνουν τοὺς ἑαυτούς τους».

Ὡς αὐτοὺς ποὺ τὸν πικραίνουν θεωρεῖ τοὺς Ἰουδαίους. Δηλαδή, ἄς μὴ μεγαλοφρονεῖ καὶ τώρα ὁ ὑπερόπτης λαός, δηλαδή ὁ Ἰσραηλιτικός, οὔτε νὰ σηκώνει τὰ φρύδια του (ὑπερηφανεύεται) ἐναντίον τοῦ πλήθους τῶν ἐθνικῶν. Ἄς μὴ λέγει μέσα του Ἐγὼ ὑπῆρξα πρωτότοκος ἀπὸ τὰ παιδιά τοῦ Θεοῦ, ἐγὼ ἔχω πατέρα τὸν Ἀβραάμ. Ἄς μὴ μεγαλοφρονεῖ, ἀλλὰ νὰ γνωρίζει μᾶλλον, ὅτι μὲ τὴν ἀνυπακοή τους δυσσαρέστησαν πάρα πολὺ ἐναντίον τους τὸν Θεὸ ποὺ τοὺς τίμησε.

42. Ἀποκ. 7, 17

43. Ἦσ. 43, 25.

Στίχ. 8. «Ἀκουτίσατε τὴν φωνὴν τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ».

“Ὅταν, φησὶν, ἀκούσητε παρ’ ἡμῶν τίνα τρόπον προσήκει δοξολογεῖν, τότε μεθ’ ἡμῶν εὐλογήσατε, οὐκέτι ὡς πάλαι τοὺς ψευδωνύμους θεοὺς, ἀλλὰ τὸν Θεὸν ἡμῶν. Τουτέστι, διδάχθητε παρ’ ἡμῶν, καὶ τότε δοξολογήσατε μεθ’ ἡμῶν, στεφανοῦντες αἰεὶ ταῖς ἀκαταλήκτοις εὐφημίαις τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν.

Στίχ. 10. «Ὅτι ἐδοκίμασας ἡμᾶς, ὁ Θεός, ἐπύρωσας ἡμᾶς ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον».

10 (Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου). Πρὸς δὲ νοῦν, τὰς θλίψεις τὰς γενομένας διὰ τὸ κήρυγμα τοῖς ἀποστόλοις τὸ Πνεῦμα προαναφωνεῖ ἐκ προσώπου αὐτῶν ταύτας καταλέγον. “Ὡσπερ γὰρ ὁ ἄργυρος πυρὶ τηκόμενος εὖ μάλα διακαθαίρεται, οὕτω καὶ αἱ τῶν ἁγίων ψυχαὶ παντὸς ἀπαλλάττονται ῥύπτου, ταῖς τῶν πειρασμῶν ἐφόδοις προσβάλλουσαι νεανικῶς, καὶ ἡ αὐτῶν εὐδοκίμησις διὰ πυρώσεων γίνεται, δοκιμαζομένων ὡς διὰ πυρός. Ταύτας τὰς φωνὰς τοῖς ἁγίοις μάρτυσιν ὁ Παῦλος ἀνατίθησιν. Ἀλλὰ καὶ οἱ διὰ πυρός καὶ ὕδατος τοῦ ζέοντος θυμοῦ καὶ τῆς διακεχυμένης ἡδονῆς καὶ ἐπιθυμίας διελθόντες, καὶ μὴ ἐναπομείναντες τούτοις τοῖς πάθεσιν, εὐρίσκουσι τὴν ἀνάψυξιν.

Ἅ τοῦ Σωτῆρος ἡμῖν προσπεφώνηκε μαθητῆς «Ἀδελφοί, μὴ ξενίζεσθε τῇ ἐν ὑμῖν πυρώσει, πρὸς πειρασμὸν ὑμῖν ἐγγινομένη, ὡς ξένου ὑμῖν συμβαίνοντος, ἀλλὰ καθ’ ὁ κωνεῖτε τοῖς τοῦ Χριστοῦ παθήμασι, χαίρετε». Πύρωσιν δὲ φησιν ἐν τούτοις τὴν διὰ πόνων δοκιμασίαν. Χρὴ γὰρ ἡμᾶς ἐν τούτοις ὀρᾶσθαι νεανικούς, «Εἰδότες ὅτι τὸ δόκιμον ἡμῶν τῆς πίστεως κατεργάζεται ὑπομονήν. Ἀλλ’ ἡ ὑπομονή, φησὶ, ἔργον τέλειον ἐχέτω, ἵνα ᾗτε τέλειοι καὶ ὀλόκληροι, ἐν μηδενὶ λειπόμενοι». Καὶ μετ’ ὀλίγα. Οὐκοῦν οἱ γεν-

Στίχ. 8. «Ἀκοῦστε τὴ φωνὴ τῆς δοξολογίας του».

“Όταν ἀκούσετε, λέγει, ἀπὸ μᾶς μὲ ποιὸν τρόπο πρέπει νὰ τὸν δοξολογεῖτε, τότε δοξολογήσετε τον μαζί μας, ὄχι ὅπως παλιὰ τοὺς ψεύτικους θεοὺς, ἀλλὰ τὸν δικό μας Θεό. Δηλαδή δι-
δαχθεῖτε ἀπὸ ἐμᾶς, καὶ τότε δοξολογήσετε τον μαζί μὲ μᾶς τιμώ-
ντας πάντοτε μὲ τὶς ἀτελείωτες τιμητικὲς δοξολογίες τὸν Σωτήρα
καὶ Λυτρωτὴ τῶν ὅλων.

Στίχ. 10. «Γιατὶ μᾶς ὑπέβαλες σὲ δοκιμασίες, Θεέ μου,
μᾶς πυράκτωσες ὅπως πυρακτώνεται ὁ ἄργυρος».

(Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου). Ὡς πρὸς τὸ νόημα τῶν λεγομέ-
νων, Τὶς θλίψεις ποὺ ἔγιναν στοὺς ἀποστόλους ἕξαιτίας τοῦ κη-
ρύγματος, τὶς προλέγει τὸ Πνεῦμα καταλογίζοντας αὐτὲς στὸ
πρόσωπό τους. Γιατὶ, ὅπως ὁ ἄργυρος, ὅταν λειώνει μὲ τὴ φωτιά,
καθαρίζεται πολὺ εὐκόλα, ἔτσι καὶ οἱ ψυχὲς τῶν ἁγίων ἀπαλλάσ-
σονται ἀπὸ κάθε ἀκαθαρσία ἀντικρούοντας μὲ νεανικὴ δύναμη
τὶς ἐφόδους τῶν πειρασμῶν, καὶ ἡ προκοπὴ τους γίνεται μὲ πυρώ-
σεις, ὑπομένοντας δοκιμασίες σὰν μέσα σὲ φωτιά. Αὐτὰ τὰ λόγια
ἀφιερώνει ὁ Παῦλος στοὺς ἁγίους μάρτυρες⁴⁴. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι
ποὺ πέρασαν μέσα ἀπὸ τὴ φωτιά καὶ τὴ θάλασσα τῶν θλίψεων,
τὸν σὰν βραστό νερὸ θυμὸ καὶ τὴ διάχυση τῆς ἡδονῆς καὶ ἐπιθυ-
μίας, καὶ δὲν ἄντεξαν σ' αὐτὰ τὰ πάθη, βρίσκουν ἀνακούφιση.

Ὁ μαθητὴς τοῦ Σωτήρα μᾶς διακήρυξε: «Ἀδελφοί, νὰ μὴ
παραξενεύεστε μὲ τὴν πύρωση ποὺ γίνεται γιὰ νὰ δοκιμασθοῦμε,
σὰν νὰ μᾶς συμβαίνει κάτι παράξενο, ἀλλὰ νὰ χαίρεστε, γιατί
συμμετέχετε στὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ»⁴⁵. Πύρωση βέβαια μὲ
τὰ λόγια αὐτὰ ἐννοεῖ τὴ δοκιμασία μὲ πόνους. Γιατὶ πρέπει στὴν
ἀντιμετώπιση αὐτῶν νὰ φαινόμεστε σὰν δυνατοὶ νέοι, «Γνω-
ρίζοντας ὅτι ἡ δοκιμασία τῆς πίστεώς μας δημιουργεῖ ὑπομονή.
Ἀλλὰ ἡ ὑπομονή», λέγει, «ἄς παράγει τέλειο ἔργο, γιὰ νὰ εἴστε
τέλειοι καὶ ὁλοκληρωμένοι, χωρὶς νὰ ὑστερεῖτε σὲ τίποτε»⁴⁶. Καὶ
μετὰ ἀπὸ λίγα: Λοιπὸν αὐτοὶ ποὺ μὲ γενναιότητα ὑπέμειναν τοὺς

ναίως διενεγκόντες τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας καὶ εὐδοκμεῖν εἰωθότες διὰ πειρασμῶν, εἶτα νενικηκότες, καὶ εἰς τὸ τῆς ἐλπίδος καταστήσαντες τέλος, λέγουσι «Διήλθομεν διὰ πυρός καὶ ὕδατος, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυ-
5 χήν».

Πύρωσιν δὲ, ὡς ἔφην, ὀνομάζει τὴν ἐν τοῖς ἀγῶσι θλίψιν, ὕδασι δὲ πάλιν ἀφομοιοῖ τὰς τῶν διωκόντων ἐπηρεί-
ας, ἥτοι τὰς ἀκαθέκτους ὀρμὰς καὶ τὰς ἀφορήτους ἐφό-
δους ἀφόρητος γὰρ ἐστὶν τῶν ποταμίων ὑδάτων ἢ ἔφοδος.

10 **Στίχ. 11.** «Ἔθου θλίψεις ἐπὶ τῶν νώτων ἡμῶν».

Ποῦ γὰρ ἢ τοῦ παλαίειν εἰδότος εὐτεχνία διαγινώσκε-
ται, ἢ δῆλον ὅτι προτεθέντων ἀγῶνων καὶ στεφάνων ἐπηγ-
γελμένων; Ποῦ δὲ ὁ στρατιώτης; ἄρ' οὐχὶ καιροῦ καλοῦν-
τος εἰς μάχην; Οὐκοῦν καὶ τὸν γενναῖον τῆς ἀσεβείας ἐρα-
15 στήν δοκιμάζουσιν οἱ πόνοι, καταλαμπρύνουσιν οἱ πειρα-
σμοί. Θεὸς γὰρ εἰσήγαγεν εἰς τὴν παγίδα, οὐκ ἀρτύσας τὸν
πειρασμόν, συγχωρήσας δὲ μᾶλλον τὸ πειράζεσθαι, ἵνα
φαίνωνται γνήσιοι, ἵνα τὸν ἀμαράντινον κομίσωνται στέ-
φανον.

20 **Στίχ. 15.** «Ὁλοκαυτώματα μεμυαλωμένα
ἀνοίσω σοι», κ. τ. λ.

(Κυρίλλου, Ἀθανασίου, Βασιλείου). Πρὸς δὲ διάνοι-
αν, πνευματικὰ πάντα καὶ τὰ ὀλοκαυτώματα καὶ οἱ θόες
καὶ οἱ χίμαροι, οὓς ἀποδώσειν ἐπαγγέλλεται. Καὶ μετὰ κρι-
25 ῶν δὲ ἢ προσφορὰ γίνεται. Εἰσὶ δὲ «κριοὶ» κινήσεις καὶ ὀρ-
μαὶ ἀπὸ τοῦ θυμικοῦ τῆς ψυχῆς τὴν ὀρμὴν ἔχουσαι, ἢ λογι-
σμοὶ ἡγεμονικοὶ τὰ πάθη κερατίζοντες. «Βοῦν» δὲ ἱεροου-
γεῖ ὁ προσάγων θυσίαν ζῶσαν ἑαυτὸν διὰ πράξεως ἀνα-
λογεῖ γὰρ τῷ ἐκ τῆς γῆς πλασθέντι σώματι γεωπόνον
30 ὑπάρχον τὸ ζῶον ὁ βοῦς. «Χίμαροι» δὲ, τὰ μετανοίας ἔργα

ἀγῶνες ὑπὲρ τῆς πίστεως, καὶ εἶναι συνηθισμένοι νὰ προκόβουν μέσω τῶν πειρασμῶν, ἔπειτα νικῶντας καὶ φθάνοντας στὸ τέλος τῆς ἐλπίδας, λένε· «Περάσαμε μέσα ἀπὸ φωτιὰ καὶ νερό, καὶ μᾶς ὀδήγησες σὲ ἀνακούφιση».

Πύρωση βέβαια, ὅπως εἶπα, ὀνομάζει τὴ θλίψη κατὰ τοὺς ἀγῶνες, ἐνῶ μὲ ὕδατα παρομοιάζει τὶς ἀπειλὲς τῶν διωκτῶν, δηλαδή τὶς ἀχαλίνωτες ὀρμές καὶ τὶς ἀνυπόφορες ἐπιθέσεις. Γιατὶ εἶναι ἀνυπόφορη ἡ ὀρμητικὴ ἔφοδος τῶν ὑδάτων τῶν ποταμῶν.

Στίχ. 11. «Φόρτωσες στενοχώριες σοὺς ὤμους μας».

Ποῦ δηλαδή ἄλλοῦ διακρίνεται ἡ ἐπιδεξιότητα ἐκείνου ποὺ γνωρίζει νὰ παλεύει, παρὰ ὀλοφάνερα ὅταν προκηρυχθοῦν ἀγῶνες καὶ ἀναγγελθοῦν στεφάνια; Καὶ ποῦ θὰ διακριθεῖ ὁ στρατιώτης; Ἴσως ἄραγε ὅχι ὅταν ὁ καιρὸς τὸν καλέσει σὲ μάχη; Ἐπομένως καὶ τὸν γενναῖο ἐραστὴ τῆς εὐσέβειας τὸν δοκιμάζουν οἱ πόνοι καὶ τὸν καθιστοῦν λαμπρὸ οἱ πειρασμοί. Γιατὶ ὁ Θεὸς τὸν ὀδήγησε στὴν παγίδα, χωρὶς νὰ προσθέσει τὸν πειρασμό, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπιτρέποντας τὸν πειρασμό, γιὰ νὰ φανοῦν οἱ γνήσιοι καὶ νὰ ἀποκομίσουν τὸ ἀμάραντο στεφάνι⁴⁷.

Στίχ. 15. «Θὰ σοῦ προσφέρω ὀλοκαυτώματα
γεμᾶτα μὲ μυαλό», κ.τ.λ.

(Κυρίλλου, Ἀθανασίου, Βασιλείου). Ὡς πρὸς τὸ νόημα τῶν λεγομένων, ὅλα εἶναι πνευματικά, καὶ τὰ ὀλοκαυτώματα, καὶ τὰ βόδια, καὶ οἱ τράγοι, τοὺς ὁποίους ὑπόσχεται ὅτι θὰ προσφέρει. Ἡ προσφορὰ ὅμως γίνεται καὶ μὲ κριάρια. Κριάρια βέβαια εἶναι οἱ κινήσεις καὶ ὀρμές, οἱ ὁποῖες ἔχουν ὀρμητήριο τὸ θυμικὸ τῆς ψυχῆς, ἢ λογισμοὶ ἡγεμονικοὶ οἱ ὁποῖοι κτυποῦν μὲ τὰ κέρατα τὰ πάθη. Βόδι πάλι προσφέρει αὐτὸς ποὺ προσφέρει τὸν ἑαυτό του θυσία ζωντανὴ μὲ τὶς πράξεις του, γιατί τὸ βόδι, ποὺ εἶναι ζῶο καλλιεργητικόν, ἀναλογεῖ πρὸς τὸ σῶμα ποὺ πλάσθηκε ἀπὸ τὴ γῆ. Οἱ τράγοι συμβολίζουν τὰ ἔργα τῆς μετάνοιας, γιατί προσφέ-

47. Α' Πέτρ. 5, 4.

περὶ ἁμαρτίας γὰρ προσεφέροντο. «Θυμίαμα» δὲ ἡ ἀπο-
πνέουσα τῶν καθαρῶν ψυχῶν εὐωδία.

Στίχ. 16 «Δεῦτε, ἀκούσατε, καὶ διηγῆσομαι».

Οὐκ ἀρχαίων διηγημάτων ποιεῖται μνήμην, ἀλλ' οὐδὲ
5 τίνα τρόπον ἐξ Αἰγύπτου λελύτρωται κατὰ καιροῦς ὁ Ἰσρα-
ήλ, διδάσκει δὲ οὐ καθ' ἃ φησιν τὸ γράμμα τὸ νομικόν, ἀλλ'
ὡς νέας διαθήκης κηρύξας τὰ νέα, τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν
θαυμάζει κατορθώματα, ὅσα ταῖς ἀπάντων ἡμῶν ἐχαρίσατο
ψυχαῖς

10 Στίχ. 17. «Πρὸς αὐτὸν τῷ στόματί μου ἐκέκραξα,
καὶ ὕψωσα ὑπὸ τὴν γλῶσσάν μου».

Τί δὴ ἄρα ἐστὶ τό, «Ἐκέκραξα καὶ ὕψωσα ὑπὸ τὴν
γλῶσσάν μου», ἀναγκαῖον ἀκριβολογουμένους ἰδεῖν. Τινὲς
μὲν γὰρ προσευχόμενοι, τὰς Ἰουδαϊκὰς μιμοῦνται κακίας
15 καὶ τὴν τῶν ἀνοσίων Φαρισαίων ζηλοῦσι φιλοδοξίαν,
ὑψηλῇ καὶ μεγάλῃ κεχηρμένοι τῇ φωνῇ· νομίζουσι γὰρ, κα-
τὰ τὸ εἶκόσ, ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀμαθίας, ὡς εἰ μὴ μέγα κράξαι-
εν, οὐκ ἂν ἀκούσοι Θεός. Δεῖ οὖν, ἡμᾶς πάντα εἰδότος Θε-
οῦ καὶ τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ, ἠρέμα καὶ λεληθότως πρὸς αὐτὸν
20 εὐχέσθαι, καὶ ἀνακεκραγέτω μὲν ὁ νοῦς πρὸς τὸν Θεὸν διὰ
τὸ συντείνεσθαι τὴν αἴτησιν. Οὕτως ἡμᾶς αὐτὸς προσεύχε-
σθαι ἐδίδαξεν ὁ Σωτὴρ λέγων· «Σὺ δὲ ὅτ' ἂν προσεύχη»,
καὶ τὰ ἐξῆς. Τί οὖν δηλοῖ τό, «Πρὸς αὐτὸν ἐκέκραξα»; Τὴν
ἔνδον ἐνταῦθα λέγει κραυγὴν τὴν σύντονον, ἣν ἡ πεπτρω-
25 μένη καρδία ἔτικτεν.

Στίχ. 18. «Ἄδικίαν εἰ ἐθεώρουν ἐν καρδίᾳ μου,
μὴ εἰσακουσάτω μου Κύριος».

Καλὴ τῶν ἀγίων παρρησία· καθαρὸν γὰρ ἔχουσι τὸ
συνειδὸς ἀπὸ πάσης ἀδικίας. Καὶ ἕτερόν τι καύχημα προσ-
30 φέρει Θεῷ, τὸ ἔξω πάσης ἀδικίας γενέσθαι· διὸ καὶ εἰσα-

ρονταν για τις ἁμαρτίες. Τὸ θυμίαμα τέλος εἶναι σύμβολο τῆς εὐωδίας ποὺ ἀποπνέουν οἱ καθαρὲς καρδιές.

Στίχ. 16. «Ἐλᾶτε, ἀκούστε καὶ θὰ διηγηθῶ».

Δὲν ἀναφέρει παλιὲς διηγήσεις, οὔτε βέβαια καὶ μὲ ποιὸ τρόπο ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός, ἀλλὰ διδάσκει ὄχι σύμφωνα μὲ αὐτὰ ποὺ διδάσκει τὸ γράμμα τοῦ νόμου, ἀλλ' ἐπειδὴ κήρυξε τὰ νέα τῆς Καινῆς Διαθήκης, θαυμάζει τὰ θαύματα, αὐτὰ ποὺ χάρισε στὶς ψυχὲς ὅλων μας.

Στίχ. 17. «Φώναξα δυνατὰ μὲ τὸ στόμα μου πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν ἀνύψωσα κάτω ἀπὸ τὴ γλῶσσα μου».

Τί σημαίνει ἄραγε τὸ, «Φώναξα δυνατὰ καὶ τὸν ἀνύψωσα κάτω ἀπὸ τὴ γλῶσσα μου», εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ ἐρευνήσουμε μὲ ἀκριβεία. Ὅρισμένοι δηλαδὴ ὅταν προσεύχονται μιμοῦνται τὶς ἰουδαϊκὲς κακίες, καὶ ζηλεύουν τὴ φιλοδοξία τῶν ἀνιερῶν Φαρισαίων, χρησιμοποιώντας δυνατὴ καὶ ἔντονη φωνή. Γιατὶ νομίζουν, ὅπως φαίνεται, ἀπὸ τὴν πολὺ μεγάλη ἀμάθειά τους, ὅτι, ἂν δὲν φωνάξουν δυνατὰ, δὲν θὰ ἀκούσει ὁ Θεός. Πρέπει λοιπὸν, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς μᾶς γνωρίζει ὅλους, ἀκόμα καὶ αὐτὰ ποὺ ἔχουμε στὴν καρδιά μας, νὰ προσευχόμαστε ἤρεμα καὶ μυστικὰ πρὸς αὐτὸν, ἀλλὰ ὁ νοῦς μας ἄς φωνάζει δυνατὰ πρὸς τὸν Θεό, γιὰ νὰ ἐνισχύεται ἡ αἴτηση. Ἔτσι μᾶς δίδαξε νὰ προσευχόμαστε ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας, λέγοντας «Σὺ ὅμως ὅταν προσεύχεσαι»⁴⁸ καὶ τὰ παρακάτω. Τί σημαίνει λοιπὸν τό, «φώναξα πρὸς αὐτὸν δυνατὰ»; Ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν ἐσωτερικὴ κραυγὴ, τὴν πολὺ δυνατὴ, τὴν ὁποία γεννοῦσε ἡ πυρωμένη καρδιά.

Στίχ. 18. «Ἐὰν ἔβλεπα ἀδικία στὴν καρδιά μου, νὰ μὴ μὲ ἀκούσει ὁ Κύριος».

Εἶναι καλὴ ἡ παρηγορία τῶν ἁγίων, γιατί ἔχουν καθαρὴ τὴ συνείδηση ἀπὸ κάθε ἀδικία. Προσφέρει καὶ ἄλλο καύχημα στὸν Θεό, τὸ ὅτι βρέθηκε ἔξω ἀπὸ κάθε ἀδικία. Γι' αὐτὸ καὶ πιστεύει

48. Ματθ. 6, 6.

κούεσθαι θαρρεῖ. Ὁ δὲ Σύμμαχος οὕτως: «Ἀδικίαν εἰ προ-
εἶδον ἐν καρδίᾳ μου, μὴ ὑπακούσῃ Κύριος». Εἰ παρακα-
λῶν, φησί, τῆς δουλείας ἀπαλλαγῆναι καὶ τῆς ἐπανόδου
τυχεῖν, ἄδικά τινα δράσσειν μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἐφαντά-
5 σθην, τῆς θείας εὐμενείας μὴ τύχοιμι. Ὅτι δὲ οὐ ψεύδομαι,
τὰ πράγματα μαρτυρεῖ. Οὐκ εἶπεν, «εἰ ἐθεώρησα», ἀλλ' «εἰ
ἐθεώρουν». Τὸ μὲν πρῶτον, ὀλιγοχρόνιον σημαίνει τὸν πο-
νηρὸν λογισμόν, τὸ δὲ δεύτερον, πολυχροنيώτερον.

10 **Στίχ. 19.** «Εὐλόγητός ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἀπέστησε
τὴν προσευχήν μου».

Καθαρὸν γάρ με τοιούτων λογισμῶν θεασάμενος, φι-
λοτιμία τῶν οἰκείων ἠξίωσε δωρεῶν: οὕτω ταῦτα διηγησά-
μενος, τῶν εὐσεβῶν ὁ χορὸς εἰς ὕμνον συμπεραίνει τοὺς λό-
γους τοῦ καθαρὰν ἔχοντος τὴν καρδίαν μὴ ἀφίστατο ἢ κα-
15 θαρὰ προσευχῇ. Ἡ δὲ προσευχῇ, καὶ τὸ ἔλεον δηλονότι: διὰ
γὰρ τῆς προσευχῆς τὸν ἔλεον αἰτοῦμαι παρὰ Θεῶ.

ΨΑΛΜΟΣ ΕΞ΄.

Στίχ. 2. «Ὁ Θεὸς οἰκτειρήσαι ἡμᾶς».

20 «Ἐπεσκέψατο γὰρ ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους», καθά φη-
σιν ὁ μακάριος Δαβὶδ, «Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν».
Ἐδειξεν ἡμῖν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὸ ἑαυτοῦ πρόσωπον,
τουτέστι τὸν Υἱόν· εἰκὼν γὰρ ἐστὶ καὶ «χαρακτὴρ τῆς ὑπο-
στάσεως αὐτοῦ» καὶ γοῦν ἔφασκεν ἑναργῶς «Ὁ ἑωρακὴς
ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα». «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν».

25 **Στίχ. 3.** «Τοῦ γινῶναι ἐν τῇ γῇ τὴν ὁδόν σου».

Ἰκετεύω, φησὶν, ὦ Δέσποτα, τὸ σὸν ἐπιφανῆναι πρό-
σωπον, ὥστε καταργᾶσαι τὰ ἐν σκοτίῳ καθήμενα ἔθνη καὶ

49. Λουκᾶ 1, 78.
52. Ἰω. 14, 9.

50. Ψαλμ. 117, 27.
53. Ἰω. 10, 30.

51. Ἐβρ. 1, 3.
54. Λουκᾶ 1, 79.

ὅτι θὰ εἰσακουσθεῖ. Ὁ Σύμμαχος πάλι ἐρμηνεύει· «Ἐὰν προέβλεπα στήν καρδιά μου ἀδικία, νὰ μὴ μὲ εἰσακούσει ὁ Κύριος». Ἐὰν παρακαλώντας, λέγει, νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ τὴ δουλεία καὶ νὰ ἐπιτύχω τὴν ἐπάνοδό μου, σκέφθηκα νὰ διαπράξω κάποιες ἀδικίες μετὰ τὴν ἐπάνοδό μου, νὰ μὴ ἐπιτύχω τὴν εὐμένεια τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅτι δὲν λέγω ψέματα, τὸ μαρτυροῦν τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Δὲν εἶπε, “Ἐὰν εἶδα”, ἀλλὰ «Ἐὰν ἔβλεπα». Τὸ πρῶτο σημαίνει ὀλιγοχρόνιο τὸν πονηρὸ λογισμό, ἐνῶ τὸ δεύτερο μεγαλύτερης χρονικῆς διάρκειας.

Στίχ. 19. «Ἄς εἶναι εὐλογητὸς ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος δὲν ἀπέρριψε τὴν προσευχή μου».

Βλέποντάς με δηλαδή καθαρὸν ἀπὸ τέτοιες σκέψεις, ἀπὸ γενναιοδωρία μὲ ἔκανε ἄξιο τῶν δωρεῶν του. Ἀφοῦ τὰ διηγήθηκε αὐτὰ ἔτσι, ὁ χορὸς τῶν εὐσεβῶν τελειώνει σὲ ὕμνο τοὺς λόγους, γιατί ἀπὸ αὐτὸν ποὺ ἔχει καθαρὴ τὴν καρδιά δὲν εἶναι μακριὰ ἢ καθαρὴ προσευχή. Ἡ προσευχὴ βέβαια περιλαμβάνει καὶ τὴν εὐσπλαγχνία, γιατί μὲ τὴν προσευχὴ ζητῶ τὴν εὐσπλαγχνία ἀπὸ τὸν Θεό.

ΨΑΛΜΟΣ 66ος

Στίχ. 2. «Ὁ Θεὸς νὰ μᾶς λυπηθεῖ».

«Γιατὶ μᾶς ἐπισκέφθηκε ὁ ἥλιος ἀπὸ τὸν οὐρανό»⁴⁹, καὶ ὅπως λέγει ὁ μακάριος Δαβίδ, «Ὁ Θεὸς εἶναι Κύριός μας καὶ φανερώθηκε σ' ἐμᾶς»⁵⁰. Ἐδειξε σὲ μᾶς ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας τὸ πρόσωπό του, δηλαδή τὸν Υἱό του, γιατί εἶναι εἰκόνα καὶ «σφραγίδα τῆς ὑπόστασης αὐτοῦ»⁵¹. γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε ὀλοκάθαρα· «Ἐκεῖνος ποὺ εἶδε ἐμένα, ἔχει δεῖ καὶ τὸν Πατέρα»⁵². «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἕνα»⁵³.

Στίχ. 3. «Γιὰ νὰ γνωρίσουν οἱ κάτοικοι τῆς γῆς τὴν ὁδό σου».

Σὲ ἱκετεύω, λέγει, Δέσποτα, νὰ μοῦ φανερώσεις τὸ πρόσωπό σου, ὥστε νὰ φωτίσει τὰ ἔθνη ποὺ βρῖσκονται σὲ σκοτάδι⁵⁴, καὶ

πρὸς σωτηρίαν ἐλκύσαι, ὥστε τοὺς ἐν τῇ γῆ καὶ τοὺς ἐν τοῖς ἔθνεσι γινῶναι τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας. Ἐπιφανέντος γάρ σου τὸ πρόσωπον, γινώσκειται ἡ ὁδὸς ἢ πρὸς σέ ἄγουσα. Τίς δὲ αὐτῆ, ἢ ὁ εἰπών, «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός, καὶ οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ», δι' ἧς καὶ σεσώσμεθα διὰ τῆς πίστεως; Ἐγνώκαμεν τὴν ὁδὸν τὴν ἀποκομίζουσαν πρὸς τὸν Πατέρα, αὐτὸν δὴ πάλιν τὸν Υἱόν. Ὁδὸς τοῦ Θεοῦ καὶ αἱ ἐντολαί, κατὰ τό, «Ὁδὸν δικαιοματίων σου συνέτισόν με», ἃς αἰτεῖ οὐκ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ μόνῃ ἔνθα νόμος ἐδόθη κηρύττεσθαι, ἐν πᾶσι δὲ γνωσθῆναι τοῖς ἔθνεσιν.

Στίχ. 4. «Ἐξομολογησάσθωσάν σοι λαοί, ὁ Θεός».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδορήτου). Πάντων τῶν ἔθνῶν τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν προφητεύει τὸ προφητικὸν Πνεῦμα, καὶ τῇ σωτηρίᾳ τῆς οἰκουμένης ἠδόμενον, πολλάκις τὰ 15 αὐτὰ φθέγγεται, τῇ συνεχεῖ διηγῆσει εὐφροσύνης ἀπολαῦον. Φησὶ γοῦν ὅτι προσήκει λαοὺς ἅπαντας καὶ τὰ κατὰ τὴν οἰκουμένην ἔθνη εὐφραίνεσθαι καὶ χορεύειν καὶ τὰς σὰς εὐεργεσίας διεξιέναι. Ἐγνώσαν γὰρ ὅτι οὐδὲν τῶν ὄντων ἀκηδεμόνευτον, ἀλλὰ πάντων ὑπάρχεις κριτῆς δικαίας 20 ἐκφέρων τὰς ψήφους, καὶ ὁδηγῶν μὲν τοὺς πλανωμένους πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τοὺς δὲ πείθεσθαι μὴ βουλομένους κολάζων. Γνωσθείσης γὰρ τῆς ὁδοῦ τοῖς ἐν γῆ, καὶ σωτηρίου τοῦ Θεοῦ ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, ἐλευθερωθέντα πάσης κακίας καὶ πολυθέου ἀπάτης τὰ ἔθνη εὐφραίνεται, κατορθοῦν- 25 τα ἠθικὴν ἀρετὴν, καὶ ἀγάλλεται λαβόντα γινῶσιν Θεοῦ. Λαοὶ δὲ καὶ ἔθνη ἐκ παραλλήλου οἱ αὐτοί

Στίχ. 5. [«Εὐφρανθήτωσαν καὶ ἀγαλλιάσθωσαν ἔθνη».

Πάλιν ἐνός τούτων Ἑβραίων λαοῦ ἐξομολογουμένου 30 τῷ λέγοντι Θεῷ· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἁμαρτίας σου»

νά τὰ προσελκύσει στήν σωτηρία, ὥστε ὅσοι ζοῦν στή γῆ αὐτή καί οἱ ἔθνη νά γνωρίσουν τήν ὁδὸ τῆς σωτηρίας. Γιατί μέ τῆ φανέρωση τοῦ προσώπου σου θά γίνει γνωστή ἡ ὁδὸς πού ὁδηγεῖ σέ σένα. Καί ποιὰ εἶναι αὐτή, παρὰ ἐκεῖνος πού εἶπε, «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδός, καί κανένας δέν ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, παρὰ μόνο μέσω ἐμοῦ»⁵⁵, μέ τὴν ὁποία ὁδὸ καί σωζόμαστε μέσω τῆς πίστεως; Γνωρίσαμε τὴν ὁδὸ πού μᾶς ὁδηγεῖ στὸν Πατέρα, τὸν ἴδιο δηλαδή πάλι τὸν Υἱό. Ὁδὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι καί οἱ ἐντολές, σύμφωνα μέ τό, «Συνέτισέ με, ὥστε νά βαδίζω τὴν ὁδὸ τῶν ἐντολῶν σου»⁵⁶, οἱ ὁποῖες ζητᾶ νά κηρύττονται, ὄχι μόνο στήν Ἰουδαία ὅπου δόθηκε ὁ νόμος, ἀλλὰ νά γίνουν γνωστὲς καί σ' ὅλα τὰ ἔθνη.

Στίχ. 4. «Ἄς σέ δοξολογήσουν, Θεέ μου, ὅλοι οἱ λαοί».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Τὸ προφητικὸ Πνεῦμα προφητεύει τὴν ὁμολογία ὅλων τῶν ἔθνῶν στὸν Χριστό, καὶ εὐχαριστημένο μέ τὴν σωτηρία τῆς οἰκουμένης, λέγει πολλές φορές τὰ ἴδια, ἀπολαμβάνοντας μέ τὴ συνεχῆ διήγηση εὐφροσύνη. Λέγει λοιπὸν ὅτι πρέπει ὅλοι οἱ λαοί, καὶ τὰ ἔθνη ὅλης τῆς οἰκουμένης, νά χαίρονται καὶ νά χορεύουν, καὶ νά διηγοῦνται τὶς εὐεργεσίες σας. Γιατί γνώρισαν ὅτι τίποτε ἀπ' αὐτὰ πού ὑπάρχουν δέν εἶναι ἀπρόνοητα, ἀλλ' εἶσαι κριτῆς ὅλων θγάζοντας δίκαιες ἀποφάσεις, καὶ ὁδηγώντας βέβαια αὐτοὺς πού πλανῶνται στήν ἀλήθεια, τιμωρώντας ὅμως ἐκείνους πού δέν θέλουν νά πεισθοῦν. Ἀφοῦ δηλαδή ἔγινε γνωστὴ ἡ ὁδὸς στοὺς κατοίκους τῆς γῆς, καὶ ἡ σωτηρία τοῦ Θεοῦ σέ ὅλα τὰ ἔθνη, ἔχοντας ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ κάθε κακία καὶ ἀπὸ τὴν πολύθεο ἀπάτη, τὰ ἔθνη εὐφραίνονται, κατορθώνοντας τὴν ἠθικὴ ἀρετὴ, καὶ χαίρονται, ἀφοῦ ἀπέκτησαν γνώση τοῦ Θεοῦ. Λαοὶ βέβαια καὶ ἔθνη εἶναι παράλληλα ἴδιοι.

Στίχ. 5. [«Ἄς γεμίσουν ἀπὸ εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίαση τὰ ἔθνη».

Πάλι ἓνας λαὸς ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς Ἑβραίους ἐξομολογεῖται στὸν Θεὸ πού λέγει: «Ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς πού συγχωρῶ τίς

διὸ λέγε πρῶτος τὰς ἁμαρτίας σου, ἵνα δικαιωθῆς», τούτου τοῦ λαοῦ πρόσωπον φέρων ὁ ἅγιος, Τῷ Θεῷ, φησί, τὰς ἁμαρτίας μου ἐγνώρισα, καὶ τὴν ἀνομίαν μου οὐκ ἐκάλυψα. Ὁ δὲ Σωτὴρ ἐλθὼν πάντα τὰ ἔθνη ἐπὶ μετάνοιαν καλεῖ,
 5 τυχεῖν ἀφέσεως δι' ἐξομολογήσεως ὑποτιθέμενος, ἥτις καὶ τὸ εὐχαριστῆσαι δηλοῖ, ἐπιφανέντος αὐτοῖς τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ].

Στίχ. 6. «Ἐξομολογησάσθωσάν σοι λαοί, ὁ Θεός, ἐξομολογησάσθωσάν σοι λαοὶ πάντες».

10 Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλον οἱ ἐπὶ τῆς γῆς ἄνθρωποι αἰνεῖν τε καὶ καρποφορεῖν, ἐν παντὶ τόπῳ προσαγομένου θυμιάματος καὶ θυσίας καθαρᾶς; κατὰ τὴν ἐνταῦθα λέγει προφητείαν. Αἱ δὲ ταυτολογίαι προθύμους ἐργάζονται τοὺς ἀκούοντας. Εἰδέναί μέντοι προσήκει, ὡς εὐλογοῦντες ἄν-
 15 θρωποι τὸν Θεόν, λόγους αὐτῷ προσφέρουσι μόνους, ἔργω δὲ αὐτὸν εὐεργετῆσαι οὐ δύνανται. Ὁ δὲ Θεὸς εὐλογῶν βεβαιοῖ τοὺς λόγους τῷ ἔργῳ, καὶ παντοδαπῶν ἀγαθῶν παρέχει τοῖς εὐλογημένοις φορὰν. Εἶτα διδάσκει τῆς θείας εὐλογίας τυχεῖν.

20 Στίχ. 7. «Γῆ ἔδωκε τὸν καρπὸν αὐτῆς εὐλογῆσαι ἡμᾶς ὁ Θεός».

Τότε γὰρ ἐκάστου ἀνθρώπου ὁ καρπὸς εὐρίσκεται τῶν ἔργων. Γῆ γὰρ ὁ ἄνθρωπος, αἰνίττεται δὲ καὶ σταυρόν. Ὡσαύτως τὴν εὐλογίαν ἐζήτησεν. Εὐλογεῖσθαι δὲ παρακα-
 25 λοῦντες οἱ ἐξ ἔθνῶν, εὐόκασί πως παραιτεῖσθαι τὴν διὰ τοῦ νόμου κρίσιν, διψῆν δὲ μᾶλλον τὴν διὰ Χριστοῦ σωτηρίαν καὶ χάριν.

Στίχ. 8 «Καὶ φοβηθήτωσαν αὐτὸν πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς».

30 (Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Συνελαίνει γὰρ ὁ τοῦ

ἀμαρτίες σου· γι' αὐτὸ λέγε σὺ πρῶτος τὶς ἀμαρτίες σου, γιὰ νὰ δικαιωθεῖς»⁵⁷. Ἐκπροσωπώντας ὁ ἅγιος τὸν λαὸ αὐτόν, λέγει· Ἔκανα γνωστὲς τὶς ἀμαρτίες μου στὸν Θεὸ, καὶ δὲν ἔκρυψα τὴν παρανομία μου. Ὁ Σωτὴρας ὅμως ὅταν ἦρθε κάλεσε ὅλα τὰ ἔθνη σὲ μετάνοια, βεβαιώνοντάς τα ὅτι θὰ λάβουν συγχώρηση μετὰ ἀπὸ ἔξομολόγηση, ἢ ὁποῖα δηλώνει καὶ τὴν εὐχαρίστηση, ἐπειδὴ φανερώθηκε σ' αὐτοὺς τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 6. «Ἄς σὲ δοξολογήσουν, Θεέ μου, οἱ λαοί,
ἃς σὲ ἐγκωμιάσουν ὅλοι οἱ λαοί».

Πῶς δηλαδή, λέγει, σύμφωνα μὲ τὴν ἐδῶ προφητεία, οἱ ἄνθρωποι τῆς γῆς ἦταν δυνατοὶ νὰ μὴ δοξολογοῦν καὶ νὰ μὴ καρποφοροῦν, ἀφοῦ σὲ κάθε τόπο προσφέρεται θυμίαμα καὶ καθαρὴ θυσία; Οἱ ταυτολογίες βέβαια κάνουν πρόθυμους τοὺς ἀκροατές. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι εὐλογώντας οἱ ἄνθρωποι τὸν Θεό, τοῦ προσφέρουν μόνο λόγια, ἐνῶ δὲν μποροῦν νὰ τὸν εὐεργετήσουν μὲ ἔργα. Ὁ Θεὸς ὅμως εὐλογώντας, βεβαιώνει τὰ λόγια μὲ ἔργο, καὶ παρέχει στοὺς εὐλογημένους κάθε εἶδους ἀγαθά. Ἐπειτα διδάσκει ὅτι θὰ ἔχουν τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 7. «Ἡ γῆ ἔδωσε τὸν καρπὸ τῆς εἴθε νὰ μᾶς
εὐλογήσει ὁ Θεός».

Τότε δηλαδή φαίνεται ὁ καρπὸς τῶν ἔργων τοῦ κάθε ἀνθρώπου. Γιατὶ γῆ εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὑπαινίσσεται ὅμως καὶ σταυρό. Ζήτησε ἐπίσης τὴν εὐλογία. Καὶ οἱ ἐθνικοὶ παρακαλώντας νὰ εὐλογηθοῦν, μοιάζουν κάπως σὰν νὰ παραιτοῦνται ἀπὸ τὴν κρίση τοῦ νόμου, καὶ νὰ διψοῦν μᾶλλον τὴ σωτηρία καὶ χάρη τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 8. «Καὶ ἃς τὸν φοβηθοῦν ὅλα τὰ πέρατα
τῆς γῆς».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Ὁ φόβος δηλαδή τοῦ Θεοῦ

57. Ἦσ. 43, 26.

Θεοῦ φόβος εἰς κατόρθωσιν ἀρετῆς, οὗ δὴ γεγονότος, πάν-
τη τε καὶ πάντως συμβήσεται τοῖς ἔχουσιν τὸ ἐν παντὶ γενέ-
σθαι καλῶ. Ὁ γὰρ εὐλαβῶς περὶ τοὺς θείους διακειόμενος
νόμους καὶ τὸ μέλλον δειμαίνων κριτήριον, διὰ τῆς τούτων
5 φυλακῆς τὸν Θεὸν θεραπεύει, ἡ δὲ θεία θεραπεία τὴν εὐλο-
γίαν προξενεῖ. Ὅρα δὲ ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ τέλος οὐκ Ἰουδαί-
οις μόνοις, ἀλλὰ πᾶσιν ἀνθρώποις τὸν θεῖον ἔχειν εἰσηγή-
σατο φόβον. Πᾶσαι γὰρ φυλαί, πᾶσαι γλῶσσαι τὴν Τριάδα
πεφόβηται καὶ δοξάζουσιν. Ἐπισημαντέον δὲ ὅτι τῶ τρι-
10 πλασιασμῶ τὸ Θεός, ἐπαγαγὼν ἐνικῶς τὸ «Φοβηθήτωσαν
αὐτόν», καὶ τὸ τῆς ἁγίας Τριάδος παρεγύμνωσε μυστήριον,
καὶ τὸ ἐνιαῖον τῆς Θεότητος

ΨΑΛΜΟΣ ΕΖ΄.

15 **Στίχ. 2.** «Ἀναστήτω ὁ Θεός, καὶ διασκορπισθή-
τωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ».

Ἔως μὲν γὰρ ἀνεξικακῆ καὶ οὐκ ἐπιφέρει τοῖς πλημμε-
λουῖσιν τὴν αὐτοῖς πρέπουσαν κόλασιν, νοεῖται πως καθεύ-
δειν καὶ ἠρεμεῖν, ὅταν δὲ τῆς ἀγανακτήσεως κινήσῃ τὸ μέ-
τρον, τότε πως καὶ ἐξανίστασθαι καὶ καταστρατεύεσθαι
20 τῶν ἰδίων ἐχθρῶν καὶ πρὸς τοῦτο αὐτὸ ἐγκαλοῦνται τῶν
ἀγίων οἱ λόγοι. Ὅτε τοίνυν γέγονεν ἄνθρωπος, τότε γὰρ
καὶ διεσκορπίσθησαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ καὶ πεφείγασιν οἱ
μισοῦντες αὐτόν.

Στίχ. 5. «Ἄσατε τῷ Θεῷ», κ.τ.λ.

25 Τὴν γὰρ ὁδόν, τὴν ἄγουσαν ἐπὶ τοὺς οὐρανοὺς, ὁδο-
ποιεῖν παρακελεύεται τοῖς ἐπουράνιον ἀγνοοῦσι Πατέρα,
καὶ ταῖς ἐστερημέναις τοῦ νυμφίου χήραις ψυχαῖς. Τούτων
γὰρ καὶ ἔκδικος καὶ κριτῆς ἦλθε γενέσθαι. Ἐπιτῆρει τοῦ
λόγου τὸ ἀκριβές οὐ γὰρ εἶρηκεν ἀπλῶς, «Ἀγαλλιᾶσθε»,
30 προστέθεικε δὲ ἀναγκαίως τὸ «ἐνώπιον αὐτοῦ», δῆλον δὲ

ὁδηγεῖ στήν κατόρθωση τῆς ἄρετῆς, καὶ ὅταν γίνεῖ αὐτό, θὰ συμβεῖ ὅπωςδήποτε σ' αὐτοὺς πού τὸν ἔχουν νὰ βρεθοῦν σὲ κάθε καλό. Γιατὶ αὐτὸς πού φέρεται μὲ εὐλάβεια πρὸς τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ καὶ φοβᾶται τὸ μελλοντικὸ δικαστήριον, μὲ τὴν τήρησιν αὐτῶν σέβεται τὸν Θεό, καὶ ὁ σεβασμὸς τοῦ Θεοῦ προκαλεῖ τὴν εὐλογία. Πρόσεχε ὅμως ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ τέλος ἐνέβαλε τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ὄχι μόνο στοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ ὅλες οἱ φυλές, ὅλες οἱ γλῶσσες φοβοῦνται καὶ δοξάζουν τὴν ἅγια Τριάδα. Καὶ πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ, ὅτι τριπλασιάζοντας τὸ «Θεός», καὶ προσθέτοντας σὲ ἐνικὸν ἀριθμὸ τὸ, «Ἄς φοβηθοῦν αὐτόν», φανέρωσε καὶ τὸ μυστήριον τῆς ἁγίας Τριάδας, καὶ τὸ ἐνιαῖον τῆς θεότητος.

ΨΑΛΜΟΣ 67ος

Στίχ. 2. «Ἄς σηκωθεῖ ὁ Θεὸς καὶ ἄς διασκορπισθοῦν οἱ ἐχθροὶ του».

Ὅσον καιρὸ δείχνει ἀνεξικακία καὶ δὲν ἐπιβάλλει σ' αὐτοὺς πού ἁμαρτάνουν τὴν τιμωρία πού τοὺς ταιριάζει, θεωρεῖται ὅτι κατὰ κάποιο κοιμᾶται καὶ ἤρεμεῖ, ὅταν ὅμως φτάσει νὰ κυριευθεῖ ἀπὸ ἀγανάκτηση, τότε κατὰ κάποιο τρόπο σηκώνεται ἐπάνω καὶ ἐκστρατεύει ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν του. Καὶ σὲ αὐτὸ τὸν παρακινοῦν οἱ λόγοι τῶν ἁγίων. Ὅταν λοιπὸν ἔγινε ἄνθρωπος, τότε καὶ διασκορπίσθησαν οἱ ἐχθροὶ του, καὶ ἔφυγαν αὐτοὶ πού τὸν μισοῦν.

Στίχ. 5. «Ὑμνολογῆστε τὸν Θεό», κ.τ.λ.

Προστάζει νὰ ἀνοίξουν τὸν δρόμον πού ὁδηγεῖ στοὺς οὐρανοὺς, σ' αὐτοὺς πού ἀγνοοῦν τὸν ἐπουράνιον Πατέρα καὶ στίς στεῖρες ψυχές τίς στερημένες τὸν νυμφίον. Γιατὶ γι' αὐτὲς ἦρθε νὰ γίνεῖ τιμωρὸς καὶ δικαστής. Πρόσεχε τὴν ἀκρίβειαν τοῦ λόγου· γιατὶ δὲν εἶπε ἀπλῶς, «Γεμίστε ἀπὸ ἀγαλλίαση», ἀλλὰ πρόσθεσε ἀναγκαστικὰ καὶ τὸ «μπροστὰ του», δηλαδὴ μπροστὰ στὸν Σω-

ὅτι τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ. Καὶ τίς ἢ τοῦ λόγου ἐπιτήρησις. ἀναγκαῖόν ἐστιν ἰδεῖν· ἀγαλλιῶνται μὲν γὰρ ἔσθοτε καὶ οἱ φρονοῦντες τὰ ἐν κόσμῳ, πλὴν οὐκ ἐνώπιον αὐτοῦ· οὐ γὰρ ἀξιοῖ βλέπειν αὐτοὺς ἐορτάζοντας. Καὶ
 5 διὰ ποίαν αἰτίαν, ὁ προφήτης ἡμᾶς διδάξει λέγων περὶ αὐτῶν· «Μετὰ γὰρ ψαλτηρίου καὶ τυμπάνων καὶ αὐλῶν τὸν οἶνον πίνουσι, τὰ δὲ ἔργα Κυρίου οὐκ ἐμβλέπουσι, καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ οὐ κατανοοῦσι».

10 **Στίχ. 6.** «Ταραχθήτωσαν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, τοῦ πατρὸς τῶν ὀρφανῶν, καὶ κριτοῦ τῶν χηρῶν».

Τὸ κηδεμονικὸν τοῦ Θεοῦ παρέστησε, «πατέρα» εἰπὼν, καὶ τὸ δικαστικὸν «κριτὴν», καὶ ὅτι κηδεμῶν ἐστὶ τῶν ἀπροστατεύτων, καὶ κριτῆς τῶν ἀδικουμένων. Ἀλλὰ τίνες οἱ ταραπτόμενοι, ἢ οἱ ἀλιτήριοι δαίμονες; Ἐπειδὴ γὰρ κέ-
 15 κληνται τὰ ἔθνη εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, ἀναγκαίως ἐκεῖνοι ταραπτόνται ὡς καὶ θεοὶ· «Τί ἡμῖν καὶ σοί;». Οἱ δὲ πάλαι πλανώμενοι καὶ τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίστην λελατρευκότες, ὀρφανοὶ τινες ὄντες κατὰ τόνδε τὸν κόσμον ἀνεπικουρήτοι παντελῶς, καὶ πρὸς πᾶσαν πλεονεξίαν ἔτοιμοι, καὶ χῆραι
 20 μὴ ἔχουσαι τὸν νυμφίον Λόγον, διηρπασμένοι τε παρὰ τοῦ Σατανᾶ, καὶ μερίδες ἀλωπέκων γεγονότες, ἐπειδὴ πεπιστεύκασι εἰς Χριστόν, πεπλουτήκασι πατέρα τὸν Θεὸν ὡς κηδεμόνα, καὶ νυμφίον τὸν Χριστὸν τὰς θείας αὐτοῖς ἐνιέντα γονάς, ὡς συναφθέντες αὐτῷ διὰ τῆς πίστεως

25 **Στίχ. 6.** «Ὁ Θεὸς ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ».

Τόπος ἅγιος τοῦ Θεοῦ οἱ ἀγαπῶντες αὐτόν, ἢ καὶ παντὸς ἁγίου ψυχῆ.

Στίχ. 7. «Ὁ Θεὸς κατοικίζει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ».

Βεβαίαν αὐτοῖς, φησί, καὶ ἀσφαλῆ χαρίζεται τὴν ἐφ’

τήρα ὅλων μας Χριστό. Ποιὰ ὅμως εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ λόγου εἶναι ἀναγκαῖο νὰ τὸ δοῦμε. Χαίρονται δηλαδή μερικές φορές καὶ αὐτοὶ ποὺ φρονοῦν τὰ ἐγκόσµα, πλὴν ὅμως ὄχι μπροστὰ του. Γιατὶ δὲν δέχεται νὰ τοὺς βλέπει νὰ γιορτάζουν. Καὶ γιὰ ποιὰ αἰτία θὰ µᾶς τὸ πεῖ ὁ προφήτης λέγοντας γι' αὐτούς: «Μὲ ψαλτήριον καὶ τύµπανα καὶ μὲ πνευστὰ μουσικὰ ὄργανα πίνουν τὸ κρασί, τὰ ἔργα ὅμως τοῦ Κυρίου δὲν τὰ προσέχουν, καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν του δὲν τὰ κατανοοῦν»⁵⁸.

Στίχ. 6. « Ἴσως ταραχθοῦν μπροστὰ ἀπὸ τὸ πρόσωπο αὐτοῦ, ποὺ εἶναι πατέρα τῶν ὀρφανῶν καὶ κριτῆς τῶν χηρῶν».

Τὴν κηδεμονία τοῦ Θεοῦ παρουσίασε ὀνομάζοντάς τον «Πατέρα», καὶ τὸ δικαστικὸ του ἀξίωμα λέγοντάς τον «κριτῆ», καὶ ὅτι εἶναι κηδεμόνας τῶν ἀπροστατευτῶν, καὶ δικαστῆς ἐκείνων ποὺ ἀδικοῦνται. Ἄλλὰ ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ ταράζονται, παρὰ οἱ ἀλετήριοι δαίμονες; Ἐπειδὴ δηλαδή τὰ ἔθνη κλήθηκαν νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια, ἀναγκαστικὰ ἐκεῖνοι ταράσσονται ὥστε καὶ νὰ φωνάζουν «Τί σχέση ὑπάρχει ἀνάμεσα σὲ µᾶς καὶ σὲ σένα;»⁵⁹. Ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ παλιὰ βρισκόνταν στὴν πλάνη καὶ εἶχαν λατρεύσει τὴν κτίση καὶ ὄχι τὸν Κτίστη⁶⁰, ἐπειδὴ ἦταν κατὰ κάποιον τρόπο ὀρφανοὶ στὸν κόσµο αὐτὸν καὶ ἐντελῶς ἀβοήθητοι καὶ ἔτοιμοι γιὰ κάθε πλεονεξία, καὶ χῆρες ποὺ δὲν εἶχαν τὸν νυμφίον Λόγον, καὶ εἶχαν ἀρπαχθεῖ ἀπὸ τὸν Σατανᾶ, καὶ ἔγιναν μερίδες τροφῆς τῶν ἀλεπούδων, ὅταν πίστεψαν στὸν Χριστό, ἀπέκτησαν πατέρα τὸν Θεὸν ὡς κηδεμόνα, καὶ νυμφίον τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος ἔβαλε μέσα τους τὶς θεῖες καταβολές, ἐπειδὴ ἐνώθησαν μαζί του µὲ τὴν πίστη.

Στίχ. 8. «Ὁ Θεὸς στὸν ἅγιον τόπον του».

Τόπος ἅγιος τοῦ Θεοῦ εἶναι αὐτοὶ ποὺ τὸν ἀγαποῦν, ἢ καὶ ἡ ψυχὴ κάθε ἀγίου.

Στίχ. 7. «Ὁ Θεὸς ἐγκαθιστᾶ τοὺς μονότροπους σὲ κατοικία».

Λέγει ὅτι τοὺς χαρίζει μόνιμη καὶ ἔξασφαλισμένη διαμονή σὲ

ἅπασιν τοῖς ἀγαθοῖς διαμονήν. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἐν οἴκῳ
κατοικίεσθαι παρὰ Θεοῦ. Τίς δὲ ὁ μονότροπος, εἰπεῖν
ἀναγκαῖον. Πολλοὶ μὲν γὰρ παρεδέξαντο τὴν εἰς τὸν Κύριον
πίστιν, ἀλλ' οὕτω παντελῶς τὴν ἑαυτῶν διάνοιαν ἀπο-
στήσαντες τῆς ἀρχαίας ἀπάτης, νοσοῦσι ἐκ μέρους Θεὸν
μὲν γὰρ εἶναι πιστεύουσι Χριστόν, ἀλλ' ἔχουσι Ἑλληνικὰς
διαθέσεις ἐν ἑαυτοῖς· καὶ γὰρ παραιτοῦνται τῶν ἐδεσμάτων
τινὰ ὡς βδελυρὰ καὶ ἡμέρας παρατηροῦνται, ἀλλὰ καὶ εἰ-
μαρμένην τινὰ καλοῦσι καὶ τύχην καὶ γένη ἀναπλάττον-
10 τες, δι' αὐτῶν νομίζουσι διοικεῖσθαι τὰ ἀνθρώπινα πρά-
γματα. Ὁ δὲ οὕτω πεφρονηκῶς, καὶ τοῦτο μετὰ πίστιν, οὐκ
ἔστι μονότροπος, πολυγνώμων δὲ μᾶλλον καὶ πολύτροπος
καὶ ἀνασφαλῆς καὶ σεσαλευμένος

Στίχ. 7. «Ἐξάγων πεπεδημένους ἐν ἀνδρείᾳ».

15 Ὅμοιον τῷ, «Ὁ λέγων τοῖς ἐν δεσμοῖς Ἐξέλθετε, καὶ
τοῖς ἐν τῷ σκότει· Ἀνακαλύπτεσθε». Δεσμοὶ δὲ καὶ σκότος
ἢ τῶν ειδώλων λατρεία καὶ ἢ ἐν ἄδη κατοχή. Τοῦτο οὖν
φησιν, ὅτι καὶ ἐν ἄδη πορευθεῖς ἐν ἰσχυρῇ θεότητος καὶ τοῖς
ἐκεῖ πνεύμασιν ἐκήρυξεν ἀπειθήσασί ποτε, καὶ τοὺς σει-
20 ραῖς ἁμαρτημάτων πεπεδημένους καὶ δεσμοῖς πρότερον δια-
βολικοῖς κατεσφιγμένους ἠλευθέρωσε, δούς ἄφεσιν ἁμαρ-
τιῶν. Ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν τῷ θανάτῳ δεσμίους ὄντας ἐξ αἰῶ-
νος συνανέστησεν ἑαυτῷ, λύσας τῶν τοῦ θανάτου δεσμῶν.
Οὐ μόνον δὲ τοὺς ἐξ ἐθνῶν πιστεύσαντας ἠθέλησεν ἐλευθε-
25 ροῦν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκ περιτομῆς· τούτους γὰρ ἀποκαλεῖ
παραπικραίνοντας. Ἡ παραπικραίνοντας τοὺς ἀπιστοῦν-
τας λέγει, οὓς καὶ αὐτοὺς ἐβούλετο ἐξαγαγεῖν. Ἐπιμένον-
τες δὲ τῇ ἀπιστίᾳ, ὡς ἐν τάφοις δυσκώδεσι τοῖς οἰκείοις σώ-
μασι κατοικοῦσι.

ὅλα τὰ ἀγαθὰ. Γιατὶ αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἐγκαθίστανται ἀπὸ τὸν Θεὸ σὲ οἰκία. Εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ ποῦμε ποιὸς εἶναι ὁ μόνος. Πολλοὶ βέβαια δέχθηκαν τὴν πίστη στὸν Κύριο, ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἀπομάκρυναν ἀκόμα τὴ σκέψη τους ἀπὸ τὴν παλιὰ ἀπάτη, εἶναι κατὰ ἓνα βαθμὸ ἄρρωστοι. Γιατὶ πιστεύουν βέβαια ὅτι εἶναι Θεὸς ὁ Χριστός, ἀλλὰ μέσα τους ἔχουν διαθέσεις εἰδωλολατρικῆς. Γιατὶ ἀποφεύγουν κάποια ἀπὸ τὰ φαγητὰ ὡς βδελυρὰ, καὶ τηροῦν κάποιες ἡμέρες, ἀλλὰ ἐπικαλοῦνται καὶ κάποια μοῖρα καὶ τύχη καὶ ἀναπλάθουν γένη, πιστεύοντας ὅτι τὰ ἀνθρώπινα πράγματα διοικοῦνται ἀπὸ αὐτά. Αὐτὸς ὅμως ποὺ πιστεύει μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ, καὶ αὐτὸ μετὰ τὴν ἀποδοχὴ τῆς πίστεως, δὲν εἶναι μόνος, ἀλλ' εἶναι μᾶλλον ἀνθρώπος μὲ πολλὰ γνῶμες καὶ πολύτροπος καὶ ἀνασφαλῆς καὶ εὐμετάβλητος.

Στίχ. 7. «Ἐλευθερώνοντας τοὺς δέσμιους μὲ γενναιότητα».

“Ὁμοιο μὲ τό, «Αὐτὸς ποὺ λέγει στοὺς φυλακισμένους, Βγεῖτε ἔξω, καὶ στοὺς βρισκόμενους στὸ σκοτάδι, Βγεῖτε στὸ φῶς»⁶¹. Δεσμὰ καὶ σκοτάδι εἶναι ἡ λατρεία τῶν εἰδώλων καὶ ἡ κατοχὴ στὸν ἄδη. Αὐτὸ λοιπὸν λέγει, ὅτι πῆγε καὶ στὸν ἄδη μὲ θεϊκὴ δύναμη, καὶ κήρυξε καὶ στὰ πνεύματα ποὺ εἶχαν κάποτε δεῖξει ἀνυπακοή, καὶ ἐκείνους ποὺ ἦταν δεμένοι μὲ τὶς ἀλυσίδες τῶν ἁμαρτιῶν τους καὶ κατασφιγμένοι προηγουμένως μὲ τὰ διαβολικὰ δεσμὰ, τοὺς ἐλευθέρωσε, δίνοντάς τους συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν τους. Ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποὺ ἦταν δέσμοι τοῦ θανάτου ἐπὶ αἰῶνες, τοὺς ἀνέστησε μαζὶ μὲ τὸν ἑαυτό του, λύνοντάς τους ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ θανάτου. Καὶ ὄχι μόνο θέλησε νὰ ἐλευθερώσει ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς ποὺ πίστεψαν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποὺ ἦταν περιτμημένοι, γιὰ τοὺς ὁποίους λέγει ὅτι τὸν πίκραναν πολὺ. Ἡ «παραπικραίνοντας» ὀνομάζει ἐκείνους ποὺ δὲν πίστευαν, τοὺς ὁποίους βέβαια ἤθελε καὶ αὐτοὺς νὰ τοὺς βγάλει ἔξω, ἐπειδὴ ὅμως ἐπέμεναν στὴν ἀπιστία τους, κατοικοῦν στὰ σώματά τους σὰν μέσα σὲ δυσώδεις τάφους.

Στίχ. 8. «Ὁ Θεός, ἐν τῷ ἐκπορεύεσθαί σε ἐνώπιον
τοῦ λαοῦ σου».

Ὅτε τοῖς εἰδώλοις λελατρευκότα τὸν Ἰσραὴλ καὶ τοῖς
Αἰγυπτίων ἔθεσιν ἐντεθραμμένον ἐλευθεροῦν ὁ Θεὸς ἐσκέ-
5 πτετο, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν μετακομίζειν,
μονονουχὶ καὶ καταδονήσας ὁράται τὰ πάντα, τῶν μὲν
ὑδάτων εἰς αἷμα μετεσκευασμένων, οὐρανοῦ δὲ χάλαζαν
καθιέντος, τεμνομένης θαλάσσης καὶ πηγνυμένων τῶν ἐν
αὐτῇ κυμάτων, οὐρανοῦ τε μάννα καταστάζοντος. Καὶ νῦν
10 ὁ Ψαλμωδὸς δεικνύς, ὡς ὁ καταβάς μέχρις ἄδου αὐτός
ἐστίν ὁ καὶ πάλαι διὰ Μωσέως ἐξαγαγὼν ἐξ Αἰγύπτου τὸν
Ἰσραὴλ, φησὶ πρὸς αὐτόν, ὅτι Καὶ τότε καθ' ὃν καιρὸν ἐξή-
γαγες τοὺς Ἰουδαίους καὶ προηγουῦ αὐτῶν ἐν στύλῳ πυρός
καὶ νεφέλῃ κατὰ τὴν ἔρημον, ἢ σύμπασα γῆ ἐσειέτο, τῆς
15 φήμης τὰς ἀπάντων ἀκοὰς πληρούσης, ὡς ἐπισήμου γενο-
μένης τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ καὶ λαθούσης οὐδένα
τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐξάκουστα γὰρ γέγονε τὰ παρὰ σοῦ, καὶ
ἔγνω ἡ σύμπασα γῆ. Ὡσπερ γὰρ εἴ τις λέγοι τυχόν, Ἐσει-
σθη πᾶσα ἡ πόλις, ἀντὶ τοῦ ἤκουσε καὶ τεθαύμακεν, οὕτω
20 νοήσεις ἐνθάδε τὸ διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος φωνῆς· «Γῆ ἐσει-
σθη». Τεθαύμακε γὰρ τὰ παραδόξως ἀποτετελεσμένα πα-
ρὰ σοῦ τοῦ ἐν ὄρει Σινᾶ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ χρηματίσαντος.
Ἐψηλότερον δέ. Ὅτε ἐξεπορεύετο ἀπὸ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ὁ
Θεός, λέγων, «Ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν μου καὶ μετέβην
25 εἰς τὴν ἔρημον», τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίαν, τότε σεισμὸς καὶ
μεταβολὴ πραγμάτων μεγίστη ἐγένετο. Καὶ γὰρ οἱ οὐρανοὶ
τοὺς θεοὺς καὶ πνευματικοὺς λόγους καὶ νόμους ἔσταξαν,
τουτέστιν οἱ τὰ οὐράνια φρονοῦντες ἀπόστολοι. Τοῦτο καὶ
διὰ τῶν δύο χιμάρων ἐδηλοῦτο, ὧν ὁ μὲν ἐθύετο, ὁ δὲ ἀπε-
30 λύετο εἰς τὴν ἔρημον, ἵνα καὶ Χριστὸν σαρκὶ πάσχοντα νο-
ῶμεν ὑπὸ Ἰουδαίων, καὶ ἀπαθῆ κατὰ τὴν θεότητα μείναν-

Στίχ. 8. «Θεέ μου, σὺ ποὺ προπορευόσουν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λαοῦ σου».

“Όταν ὁ Ἰσραὴλ εἶχε λατρέψει τὰ εἰδωλα καὶ ὁ Θεὸς σκεπτόταν νὰ τὸν ἐλευθερώσει ἀπὸ τὰ ἔθιμα τῶν Αἴγυπτίων μὲ τὰ ὁποῖα εἶχε ἀνατραφεῖ, καὶ νὰ τὸν ἐπαναφέρει στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, παρουσιάζεται νὰ συνταράξει κατὰ κάποιον τρόπο τὰ πάντα, ἀφοῦ τὰ ὕδατα μεταβλήθηκαν σὲ αἷμα, ὁ οὐρανὸς ἔρριχνε χαλάζι, ἡ θάλασσα διαχωριζόταν στὰ δύο καὶ τὰ κύματά της γίνονταν στερεά, καὶ ὁ οὐρανὸς ἔρριχνε μάννα. Καὶ τώρα ὁ Ψαλμωδὸς δείχνοντας ὅτι αὐτὸς ποὺ κατέβηκε μέχρι τὸν ἅδη, εἶναι ὁ ἴδιος ποὺ καὶ παλιὰ μὲ τὸν Μωυσῆ ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο τὸν ἰσραηλιτικὸ λαό, λέγει σ' αὐτόν· Καὶ τότε τὸν καιρὸ ποὺ ἐλευθέρωσες τοὺς Ἰουδαίους καὶ πορευόσουν μπροστὰ ἀπὸ αὐτοὺς μὲ τὴν μορφή πύρινης στήλης καὶ νεφέλης πρὸς τὴν ἔρημο, ὁλόκληρη ἡ γῆ ἐσειέτο, καθὼς ἡ φήμη ἔφτανε στὰ αὐτιά ὄλων, γιατί ἡ ἔξοδος τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἰσραὴλ διαδόθηκε παντοῦ, καὶ δὲν διέφευγε κανένα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς. Γιατὶ ἔχουν γίνει ξακουστὰ αὐτὰ ποὺ ἔγιναν ἀπὸ σένα, καὶ τὰ ἔμαθε ὅλη ἡ γῆ. Ὅπως δηλαδὴ ἐὰν κάποιος λέγει τυχόν, Σείσθηκε ὁλόκληρη ἡ πόλη, ἀντὶ τοῦ ἄκουσε καὶ θαύμασε, ἔτσι πρέπει καὶ ἐδῶ νὰ νοήσεις αὐτὸ ποὺ λέγεται μὲ τὰ λόγια τοῦ Ψαλμωδοῦ· «Σείσθηκε ἡ γῆ». Γιατὶ εἶχε θαυμάσει τὰ ἀπίστευτα ποὺ εἶχαν γίνει ἀπὸ ἐσένα στὸ ὄρος Σινᾶ γιὰ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰσραὴλ. Μὲ ἀκόμα ὑψηλότερη ἔννοια: “Όταν προπορευόταν μπροστὰ ἀπὸ τὸν λαό του ὁ Θεὸς λέγοντας, «Ἐγκατέλειψα τὴν κληρονομία μου καὶ πῆγα στὴν ἔρημο»⁶², δηλαδὴ στὴν Ἐκκλησία τὴν προερχόμενη ἀπὸ τοὺς ἔθνικούς, τότε ἔγινε σεισμὸς καὶ πολὺ μεγάλη μεταβολὴ τῶν πραγμάτων. Γιατὶ οἱ οὐρανοὶ ἔβρεξαν τοὺς θεῖους καὶ πνευματικούς λόγους καὶ νόμους, δηλαδὴ οἱ ἀπόστολοι ποὺ πίστευαν τὰ οὐράνια. Αὐτὸ συμβολιζόταν καὶ μὲ τοὺς δύο τράγους, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ὁ ἓνας θυσιαζόταν, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἀφηνόταν ἐλεύθερος στὴν ἔρημο, ὥστε νὰ νοοῦμε τὸν Χριστὸ ποὺ καὶ ἔπαθε ὡς ἀν-

τα, καὶ ὡς εἰς ἔρημον ἀπὸ τῶν θεοκτόνων εἰς τὰ ἔθνη μεταβαίνοντα. Ἐπεφοίτησε δὲ καὶ ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις, οἷόν τινας δρόσου ψεκάδας μιμουμένη.

5 **Στίχ. 10.** «Βροχὴν ἐκούσιον ἀφοριεῖς, ὁ Θεός, τῇ κληρονομίᾳ σου».

Κατὰ μὲν τὸ γράμμα βροχὴν ὀνομάζει τὸ μάννα, ὅπερ ἰδίως καὶ ἀφωρισμένως τοῖς Ἰουδαίοις ὑετίζετο, κατὰ δὲ τὸ πνεῦμα βροχὴν μὲν λέγει τὸν εὐαγγελικὸν λόγον, τὸν ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ παρὰ Χριστοῦ πρὸς ἡμᾶς γεγονότα, ἢ 10 αὐτὸν τὸν ἐπιδημήσαντα Σωτῆρα τῇ ἀνθρωπότητι, καθὼς περ καὶ ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ, «Καταβήσεται ὡς ὑετός», καὶ τὰ ἐξῆς. «Ἐκούσιον» δέ, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς νομικῆς λατρείας. Τὰ γὰρ τῆς Παλαιᾶς τρόπον τινὰ οὐκ ἦν αὐτῷ ἐκούσια, οὐδὲ προηγουμένως ἐδόθη τῷ ἀνθρώπῳ, ἀλλ' ἐμε- 15 τρήθη τῇ φύσει τῶν παραδεχομένων. Διὸ ἔλεγε· «Τίς ἐξεξήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν;». Κληρονομία δὲ Χριστοῦ ἢ ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησία, κατὰ τό, «Δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου». Ταύτη οὖν ἀφωρίσθη κατὰ βουλήν Θεοῦ καὶ εὐδοκίαν ὁ λόγος ὁ εὐαγγελικός.

20 **Στίχ. 12.** «Τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ».

(Κυρίλλου καὶ Ἡσυχίου). Δηλαδὴ τοῖς ἀποστόλοις πολλὴν γὰρ δυνάμιν διατὰ σημείων καὶ θαυμάτων δίδωσιν.

25 **Στίχ. 13.** «Ὁραιοῦτητι τοῦ οἴκου διελέσθαι σκύλα».

Διμερίσαντο γὰρ τὴν ὑπ' οὐρανὸν οἱ μακάριοι μαθηταί, καὶ οἱ μὲν τούτοις, οἱ δὲ ἐκείνοις ἐκήρυξαν. Διείλοντο

63. Ψαλμ. 71, 6.

64. Ἱερ. 6, 20.

65. Ψαλμ. 2, 8.

θρῶπος ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ ἔμεινε ἀπαθὴς ὡς πρὸς τὴν θεότητα, καὶ ὅτι, σὰν σὲ ἔρημο, μετέβη ἀπὸ τοὺς θεοκτόνους, στὰ ἔθνη. Κατέβηκε ὅμως καὶ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, μιμούμενη κατὰ κάποιον τρόπο κάποιες σταλαγματιᾶς δροσιᾶς.

Στίχ. 10. «Ἐχώρησες καὶ ἔστειλες στήν κληρονομία σου,
Θεέ μου, βροχὴ ἑκούσια».

Σύμφωνα μὲ τὴν ἔννοια τοῦ γράμματος «βροχὴ» ὀνομάζει τὸ μάννα, τὸ ὁποῖο ἔρριχνε σὰν βροχὴ ἰδιαίτερα καὶ κατ' ἐξαίρεση στοὺς Ἰουδαίους, ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴ ὅμως ἔννοια, βροχὴ ὀνομάζει τὸν λόγο τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ ὁποῖος ἦρθε σὲ μᾶς ἀπὸ ἐπάνω καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἀπὸ τὸν Χριστό, ἢ τὸν ἴδιο τὸν Σωτήρα πού ἦρθε στήν ἀνθρωπότητα, ὅπως λέγει καὶ σὲ ἄλλον ψαλμό· «Θὰ κατεβεῖ σὰν βροχὴ»⁶³, καὶ τὰ παρακάτω. Καὶ τὴν λέγει ἑκούσια, διακρίνοντάς τὴν ἀπὸ τὴ λατρεία τοῦ νόμου. Γιατὶ τὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης κατὰ κάποιον τρόπο δὲν ἦταν γι' αὐτὸν ἑκούσια, οὔτε εἶχαν δοθεῖ στὸν ἀνθρώπο προηγουμένως, ἀλλὰ δόθηκαν στὴ φύση ἐκείνων πού τὰ δέχονταν. Γι' αὐτὸ ἔλεγε· «Ποιὸς τὰ ζήτησε αὐτὰ ἀπὸ τὰ χέρια σας»⁶⁴. Κληρονομία πάλι τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ προερχόμενη ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς Ἐκκλησία, σύμφωνα μὲ τὸ· «Θὰ δώσω στὰ ἔθνη τὴν κληρονομία μου»⁶⁵. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὀρίσθηκε ἀπὸ πρὶν σύμφωνα μὲ τὴ θέληση καὶ τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ ὁ λόγος τοῦ Εὐαγγελίου.

Στίχ. 12. «Σ' ἐκείνους πού κηρύττουν τὸ Εὐαγγέλιο
μὲ πολλὴ δύναμη».

(Κυρίλλου καὶ Ἰουχίου). Δηλαδή στοὺς ἀποστόλους, στοὺς ὁποίους ἔδωσε μεγάλη δύναμη μὲ σημάδια καὶ θαύματα.

Στίχ. 13. «Τὰ λάφυρα νὰ διαμοιρασθοῦν γιὰ τὸν
ἐξωραϊσμὸ τοῦ οἴκου».

Πράγματι οἱ μακάριοι μαθητὲς διαμοίρασαν τὴν ὑφήλιο, καὶ ἄλλοι κήρυξαν σ' αὐτούς, καὶ ἄλλοι σ' ἐκείνους. Διαμοίρασαν

τοίνυν σκύλα· τοὺς γὰρ πάλαι τῷ διαβόλῳ λελατρευκότας ταῖς νουθεσίαις ἀρπάζοντες, προσεκόμιζον τῷ Χριστῷ εἰς ὠραιότητα τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Ὁραιότης γὰρ καὶ κόσμος ἐστὶν Ἐκκλησιῶν ἢ τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων ἀγία πλη-
5 θύς.

Στίχ. 14. «Πτέρυγες περιστερᾶς περιηογυρωμένοι».

Εὐειδεστάτην ἡμῖν ὁ λόγος ζωγραφεῖ περιστερᾶν, καὶ οἶον περιηογυρωμένην τὸ χρῶμα· ὡπερ ὅταν εἷ τις ἐπὶ ἀργύρῳ λαμπρῷ καὶ διασιέλθοντι χρυσὸν ἐνδύση, ἢ
10 εἶδος ἐγχαράξῃ περιστερᾶς, καὶ φαίνεται συμμιγῆς γλω-
ρὸν τὸ ἐν τοῖς μεταφρένοις χρυσίον, οἶονεὶ πως ὠχρῷ συμ-
μειγμένον χρώματι, τότε περικαλλεστάτην ἀπεργάζεται τὴν περιστερᾶν. Ἄν τοίνυν ἐπαναπαύσωνται τοῖς ἐμοῖς κλήροις, φησί, δοθήσονται αὐτοῖς πτέρυγες περιστερᾶς
15 περιηογυρωμένοι, ἐχούσης δὲ καὶ τὰ μετάφρενα ἐν γλω-
ρότητι χρυσίου· τουτέστιν, ὡς περικαλλεστάτη γενήσεται περιστερᾶ. Οὐ γὰρ ἔτι φρονοῦσι τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀναπτή-
σσονται δὲ ὡπερ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἦτοι ὡς φρονεῖν τὰ ἐν
τοῖς οὐρανοῖς.

20 Ἄωννύμου. «Πτέρυγας» λέγει «περιστερᾶς» τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ἐν εἶδει γὰρ περιστερᾶς ἐπὶ τὰ Ἰορδάνου ἐπεφοίτησε ῥεῖθρα· ταύτης δὲ τὰ μὲν ἀπλούστερα καὶ λευ-
κότερα τοῖς ἀπλουστέροις προσφέρεται, τοῖς τε τελειότε-
ροις δὲ τὰ βαθύτατα. Τὰ μυστήρια γάρ, φησί, μοῦ ἐμοὶ καὶ
25 τοῖς ἐμοῖς. Καὶ τοὺς μὲν ὡς ἀτελεῖς γάλα ποτίζει, τοῖς δὲ τὴν στερεὰν προσφέρει τροφήν. Κλήρους δὲ τὰς δύο Δια-
θήκας καλεῖ. Ἐὰν οὖν ἑκατέρω, φησί, διδασκαλία προσέλ-
θητε, ὄψεσθε τὴν παντοδαπὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριν. Οὐχ ἀπλῶς μέντοι προσελθεῖν, ἀλλὰ καὶ διηνεκῶς προσε-
30 δεῖσαι προσέταξεν. Ἀκίνητος γὰρ ὁ ὑπνῶν.

δηλαδή τὰ λάφυρα. Γιατὶ ἐκείνους ποὺ παλιὰ εἶχαν λατρεύσει τὸν διάβολο, ἀρπάζοντάς τους μὲ τὶς νουθεσίες, τοὺς ὀδηγοῦσαν στὸν Χριστὸ γιὰ τὸν ἔξωραϊσμὸ τοῦ οἴκου του. Γιατὶ ἔξωραϊσμός καὶ στολίδι τῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι τὸ ἅγιο πλῆθος ἐκείνων ποὺ πιστεύουν στὸν Χριστό.

Στίχ. 14. «Φτερὰ τοῦ περιστεριοῦ ἐπαργυρωμένα».

Ὁ λόγος ζωγραφίζει σὲ μᾶς ὠραιότατο περιστέρι ποὺ ἔχει χρῶμα ἀσημένιο. Ὅπως δηλαδή ὅταν κάποιος ἐπάνω σὲ λαμπερὸ ἀσήμι καὶ ἀστραφτερὸ ἐπενδύσει χρυσὸ ἢ χαράξει τὴν μορφὴ περιστεριοῦ, καὶ φαίνεται ἀνάμικτο μὲ πράσινο τὸ χρυσὸ ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὶς ὠμοπλάτες, σὰν νὰ εἶναι ἀνάμικτο μὲ χρῶμα ὠχρὸ, τότε κάνει τὸ περιστέρι ὠραιότατο. Ἐὰν λοιπὸν, λέγει, ἐπαναπαυθοῦν στοὺς δικούς μας κλήρους θὰ τοὺς δοθοῦν φτερὰ περιστεριοῦ ἐπαργυρωμένα ὀλόγυρα, ποὺ ἔχουν καὶ στὴν ὠμοπλάτη του τὴν ὠχρότητα τοῦ χρυσοῦ. Θὰ γίνῃ δηλαδή σὰν ἓνα πολὺ ὠραῖο περιστέρι. Γιατὶ δὲν φρονοῦν πιά τὰ ἐπίγεια, ἀλλὰ πετοῦν κατὰ κάποιον τρόπο στοὺς οὐρανοὺς, δηλαδή πιστεύουν αὐτὰ ποὺ ὑπάρχουν στοὺς οὐρανοὺς.

Ἄνω μόνον· Φτερὰ περιστεριοῦ ὀνομάζει τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος. Γιατὶ μὲ τὴν μορφὴ περιστεριοῦ ἐμφανίσθηκε ἐπάνω στὰ νερὰ τοῦ Ἰορδάνη⁶⁶. Τὰ πιὸ ἀπλᾶ καὶ λευκὰ ἀπὸ αὐτὰ συμβολίζουν τοὺς ἀπλούστερους, ἐνῶ τὰ βαθύτατα τοὺς τελειότερους. Γιατὶ λέγει, τὰ μυστήριά μου εἶναι δικά μου καὶ γιὰ τοὺς δικούς μου. Καὶ ἄλλους βέβαια, ἐπειδὴ εἶναι ἄτελεῖς, τοὺς ποτίζει γάλα, ἐνῶ στοὺς ἄλλους προσφέρει τὴν στερεὰ τροφή. «Κλήρους» πάλι ὀνομάζει τὶς δύο Διαθήκες. Ἐὰν λοιπὸν, λέγει, πλησιάσετε στὴν κάθε μία ἀπὸ αὐτὲς τὶς διδασκαλίες, θὰ δεῖτε τὴν ποικίλη χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ δὲν πρόσταξε βέβαια ἀπλῶς νὰ πλησιάσουμε, ἀλλὰ διέταξε νὰ ἐπιμένουμε διαρκῶς στὴ μελέτη αὐτῶν. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ κοιμᾶται εἶναι ἀκίνητος.

66. Λουκᾶ 3, 22.

Στίχ. 15. «Χιονωθήσονται ἐν Σελμών».

Οἱ ἀπόστολοι δηλονότι λαμπρυνθήσονται· οὗτοι τοίνυν ἐχιονώθησαν ἐν Σελμών. Τὸ δὲ ἐν Σελμών Ἑβραϊκῆ μὲν ἐστὶν ἡ φωνή, ἐρμηνεύεται δὲ ἀνταπόδοσις. Καὶ αὐτοὶ γοῦν 5 οἱ διασταλέντες χιονωθήσονται ὡς ἐν ἀνταποδόσει, τουτέστι λαμπροὶ γενήσονται, μισθὸν ὥσπερ τῆς εἰς Χριστὸν γνησιότητος λαβόντες τὴν λαμπρότητα. Προλέγει οὖν τὴν τῆς Πεντηκοστῆς ἡμέραν, καθ' ἣν τὸ Πνεῦμα ἐν Σελμών, τουτέστι ἐν Ἱερουσαλήμ, ἐδέξαντο καὶ ἐλαμπρύνθησαν οἱ 10 ἀπόστολοι, οἷς διήρει τὴν τῆς οἰκουμένης βασιλείαν, καὶ τῶ μὲν τῶνδε τῶν ἐθνῶν, τῶ δὲ ἐκείνων προστατεῖν ἐκέλευεν.

Στίχ. 16. «Ἵδρος τοῦ Θεοῦ, ὄρος πῖον».

Πῖον δὲ ὄρος φησὶν εἶναι, καὶ μὴν καὶ τετυρωμένον· πῖον μὲν, ὡς ἔνυδρόν τε καὶ πρὸς τούτῳ καὶ εὐανθές, διὰ τε 15 τοῦτο πολλάς ἔχειν δυνάμενον προβάτων ἀγέλας. Πλεῖστα γάρ εἰσιν ἐν Ἐκκλησίαις τοῦ Σωτῆρος τὰ θρέμματα τοῖς τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ἐνσπαταλοῦντα λόγοις, καὶ τὸν θεῖόν τε καὶ οὐράνιον ἐκπίνοντα λόγον. Ἐν ταύταις γάρ ἐστὶν ὁ Χριστός, ὁ λέγων· «Εἴ τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με 20 καὶ πινέτω». Πῖον τοίνυν ὄρος, ὡς ἔνυδρόν τε καὶ εὐανθές νοητῶς ἔστι δὲ καὶ τετυρωμένον, τουτέστι, πεπηγὸς καὶ συνεστραμμένον. Ἐκλυτον γὰρ οὐδὲν ἢ ὕδαρες ἐν Ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ἔστι τὰ πάντα συνεσφιγμένα πρὸς εὐσέβειαν.

Στίχ. 18 «Τὸ ἄρμα τοῦ Θεοῦ μυριοπλάσιον».

25 Ἄρμα τοῦ Θεοῦ τὰς οὐρανίους καὶ νοητὰς δυνάμεις φησὶν, ἐν οἷς ἐποχεῖται Θεός. Εἶεν δ' ἂν ἄρμα καὶ οἱ ἀπόστολοι, οἷς ἐποχούμενος ὁ Θεὸς Λόγος διατρέχει τὴν ὑφήλιον καὶ οἱ μετ' ἐκείνους καθαρὸί, εὐθηνοῦντες ταῖς ἀρεταῖς, καὶ καρποφοροῦντες Θεῷ τὴν εὐσέβειαν, καὶ μυριο-

Στίχ. 15. «Θὰ γίνουιν λευκοὶ σὰν τὸ χιόνι στὸ ὄρος Σελμῶν».

Δηλαδή οἱ ἀπόστολοι θὰ γίνουιν λαμπροί. Αὐτοὶ λοιπὸν ἔγιναν λευκοὶ σὰν τὸ χιόνι στὸ ὄρος Σελμῶν. Ἡ λέξι βέβαια Σελμῶν εἶναι ἐρβραϊκὴ, καὶ μεταφράζεται ἀνταπόδοσις. Καὶ αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ ἔχουιν διακριθεῖ θὰ γίνουιν κατ' ἀνταπόδοσις λευκοὶ σὰν τὸ χιόνι, δηλαδή θὰ γίνουιν λαμπροί, παίρνοντασ ὡσ ἀνταμοιδή τῆσ γνησιότητάσ τοὺσ πρὸσ τὸν Χριστὸ τῆ λαμπρότητα. Προλέγει λοιπὸν τὴν ἡμέρα τῆσ Πεντηκοστῆσ, κατὰ τὴν ὁποία στῆ Σελμῶν, δηλαδή στὴν Ἱερουσαλήμ, δέχθηκαν τὸ Πνεῦμα καὶ ἔγιναν λαμπροὶ οἱ ἀπόστολοι, τοὺσ ὁποίουσ μοίρασε τῆ βασιλεία τῆσ οἰκουμένησ, καὶ στὸν ἕνα ὄρισε νὰ προϊσταται σ' αὐτὰ τὰ ἔθνη, ἐνῶ στὸν ἄλλον σὲ ἐκεῖνα.

Στίχ. 16. «Τὸ ὄρος τοῦ Θεοῦ εἶναι ὄρος εὐφορο».

Λέγει λοιπὸν ὅτι εἶναι ὄρος παχὺ καὶ εὐφορο, ἐπειδὴ ἔχει ἄφθονα νερὰ καὶ ἐπὶ πλέον ἔχει ἄφθονα ἄνθη, καὶ γι' αὐτὸ μπορεῖ νὰ ἔχει πολλὰ κοπάδια προβάτων. Γιατὶ στίσ Ἐκκλησίεσ τοῦ Σωτήρα εἶναι πάρα πολλὰ τὰ πλάσματα τὰ ὁποία τρώγουιν μὲ λαιμαργία τὰ λόγια τῆσ θεόπνευστησ Γραφῆσ, καὶ πίνουιν τὸν θεῖο καὶ οὐράνιο λόγο. Γιατὶ σ' αὐτέσ βρῖσκεται ὁ Χριστόσ, ὁ ὁποῖοσ λέγει· «Ἐὰν κανεῖσ διψᾶ, ἄσ ἔρθει σὲ μένα καὶ ἄσ πιεῖ»⁶⁷. Εἶναι λοιπὸν ὄρος εὐφορο, ἐπειδὴ ἔχει ἄφθονο νερὸ καὶ πολλὰ καὶ ὠραῖα ἄνθη νοητά. Εἶναι ὅμωσ καὶ τυρωμένο, δηλαδή στερεὸ καὶ συμπυκνωμένο. Γιατὶ στὴν Ἐκκλησία δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἀχαλίνωτο, ἢ χαλαρό, ἀλλὰ ὅλα εἶναι δεμένα σφιχτὸ μὲ τὴν εὐσέβεια.

Στίχ. 18. «Τὸ ἄρμα τοῦ Θεοῦ σέρνουιν μυριάδεσ ἀγγέλων».

Ἄρμα τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει τίσ οὐράνιεσ καὶ νοερέσ δυνάμεισ, πάνω στίσ ὁποῖεσ μεταφέρεται ὁ Θεόσ. Θὰ μπορούσαν ὅμωσ νὰ εἶναι ἄρμα καὶ οἱ ἀπόστολοι, ἐπάνω τοὺσ ὁποίουσ μεταφέρεται ὁ Θεόσ Λόγοσ καὶ διατρέχει τὴν ὑφήλιο. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνουσ εἶναι καθαροί, εὐημερώντασ στίσ ἀρετέσ καὶ καλλιερ-

πλασίονους ὄντες, τῶν παρ' Ἰουδαίοις πάλαι τῆς θείας ἐπιβά-
σεως ἀξίων.

Στίχ. 19. «Ἀνέβης εἰς ὕψος, ἠχμαλώτευσας
αἰχμαλωσίαν».

5 Εἰς ποῖον ὕψος ἀναβέβηκεν ὁ Κύριος; Εἰς τὸ τοῦ σταυ-
ρου, ὡς αὐτός σε διδάσκει λέγων· «Κἀγὼ ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ
τῆς γῆς», τουτέστιν, ὅταν τὸν ὑπὲρ τῆς πάντων ζωῆς ὑπο-
μείνω σταυρόν, «πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν». Βεβασί-
λευκε γὰρ τῆς ὑπ' οὐρανὸν διὰ τοῦ τιμίου σταυρου, καταρ-
10 γήσας τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ πάντας ἐλκύ-
σας πρὸς ἑαυτόν.

Στίχ. 19. «Ἐλαβες δόματα ἐν ἀνθρώπῳ.
Καὶ γὰρ ἀπειθοῦντας» κ.τ.λ.

(Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου). Καὶ ποῖα ταῦτά ἐστιν, αὐ-
15 τὸς ὁ Υἱὸς σαφηνιεῖ λέγων ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ καὶ
Πατρός «Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ», καὶ τὰ ἐξῆς· Τοὺς γὰρ ἀπει-
θοῦντας πάλαι καὶ πλανωμένους ἔδωκεν ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ,
ἵνα ἐν αὐτοῖς κατοικήσας διὰ τοῦ Πνεύματος, νιούς αὐτοῦς
ἀποφήνη Θεοῦ.

20 Στίχ. 20. «Κύριος ὁ Θεὸς εὐλογητός».

Οἱ γὰρ αἰεὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν προστιθέμενοι καὶ διὰ
πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ καλούμενοι πρὸς ζωὴν, ἀκαταλή-
κτοις αὐτὸν εὐφημίαις δοξολογεῖν σπουδάξουσι

25 Στίχ. 20. «Κατενοδώσαι ἡμῖν ὁ Θεὸς
τῶν σωτηριῶν ἡμῶν».

Ὁ τὴν σωτηρίαν ἡμῖν, φησί, δωρησάμενος, οὗτος ἡμῖν
καὶ τὴν ὁδὸν ἐξομαλίσει, ὥστε τοσοῦτων μὴ διαμαρτεῖν
ἀγαθῶν, καὶ θύραν ἀνοίξει τοῦ λόγου, εἰς τὸ τὴν ὁδὸν τοῦ
κηρύγματος κατενοδαθῆναι ἡμῖν.

γώντας τὴν εὐσέβεια, καὶ εἶναι ἀπειράριθμοι, οἱ μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων παλιά, οἱ ὅποιοι εἶναι ἄξιοι τῆς θείας ἀναβάσεως.

Στίχ. 19. «Ἀνέβηκες στὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ,
καὶ αἰχμαλώτισες πλῆθος αἰχμαλώτων».

Σὲ ποιὸ ὕψος ἀνέβηκε ὁ Κύριος; Στὸ ὕψος τοῦ σταυροῦ, ὅπως διδάσκει ὁ ἴδιος λέγοντας: «Καὶ ἐγὼ ὅταν ὑψωθῶ ἀπὸ τὴν γῆ», δηλαδή ὅταν ὑπομείνω τὸν σταυρὸ ὑπὲρ τῆς ζωῆς ὅλων, «θὰ ἐλκύσω ὅλους πρὸς τὸν ἑαυτόν μου»⁶⁸. Γιατὶ ἐγίνε βασιλιάς τῆς ὑψηλίου μὲ τὸν τίμο σταυρό του, ἀφοῦ κατάργησε τὸν ἄρχοντα τοῦ κόσμου αὐτοῦ καὶ προσείλκυσε ὅλους πρὸς τὸν ἑαυτό του.

Στίχ. 19. «Ἔλαβες δῶρα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους,
ἀκόμα καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἀπειθοῦσαν».κ.τ.λ.

(Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου). Καὶ ποιὰ εἶναι τὰ δῶρα αὐτά, τὸ διασαφηνίζει ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς λέγοντας ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα: «Ζήτησε ἀπὸ ἐμένα», καὶ τὰ ἐξῆς⁶⁹. Γιατὶ ἐκείνους ποὺ ἀπειθοῦσαν παλιά καὶ βρισκόνταν σὲ πλάνη, ὁ Πατέρας τοὺς ἔδωσε στὸν Υἱό, ὥστε, κατοικώντας ἀνάμεσά τους μέσω τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νὰ τοὺς ἀναδείξει υἱοὺς τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 20. «Ὁ Κύριος καὶ Θεὸς εἶναι δοξασμένος».

Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ προστίθενται πάντοτε καθημερινὰ καὶ μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστὸ καλοῦνται στὴ ζωὴ, φροντίζουν νὰ τὸν δοξολογοῦν μὲ ἀκατάπαυστους ἐπαίνους.

Στίχ. 20. «Εἶθε νὰ μᾶς κατευοδώσει ὁ Θεὸς ποὺ
μᾶς χάρισε πολλές φορές τὴ σωτηρία μας».

Αὐτός, λέγει, ποὺ μᾶς χάρισε τὴν σωτηρία μας, ὁ ἴδιος θὰ ἐξομαλύνει σὲ μᾶς καὶ τὸν δρόμο, ὥστε νὰ μὴ ἀστοχήσουμε ἀπὸ τόσο πολλὰ ἀγαθὰ, καὶ θὰ μᾶς ἀνοίξει τὴ θύρα τοῦ λόγου, ὥστε νὰ κατευοδωθεῖ σὲ μᾶς ὁ δρόμος τοῦ κηρύγματος.

69. Ψαλμ. 2, 8.

*Στίχ. 21. «Ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ Θεὸς τοῦ σώζειν,
καὶ τοῦ Κυρίου αἱ διεξοδοὶ τοῦ θανάτου».*

Θαρσοῦσι σαφῶς οἱ ἀπόστολοι, οὓς καὶ μέχρι θανάτου ἐλθόντας διὰ τὸ κήρυγμα ἐξάγει γενναίως ὁ Θεός. Τῆς αὐ-
5 τοῦ δυνάμεως εἶναι φασὶ τὰς διεξόδους τοῦ θανάτου, ἥτοι τὴν ἀπαλλαγὴν, διδόντος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν τὸ διεξελθεῖν δύνασθαι, ἥτοι ἐκφυγεῖν τοῦ θανάτου τοὺς βρόχους. Μόνος γὰρ αὐτός, Θεὸς ὢν τοῦ σώζειν καὶ πηγὴ σωτηρίας, ἐξόδους εὔρατο τοῦ θανάτου, ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν. Ἐπειδὴ
10 πᾶς ἄνθρωπος εἰς μὲν τὴν εἴσοδον τοῦ θανάτου ἔφθασε, οὐκέτι δὲ διεξελθεῖν δεδύνηται αὐτόν, ὁ δὲ διὰ τῶν παρόντων δηλούμενος Κύριος, διεξόδους ποιησάμενος τοῦ θανάτου καὶ τὴν ἀδιεξόδεντον αὐτοῦ φρουρὰν ἡμῖν διανοίξας, γέγονε Θεὸς τοῦ σώζειν, διὸ καὶ τῷ Ἰὼβ ἔλεγεν· «⁷ Ἠλθες ἐπὶ πη-
15 γὴν θαλάσσης, ἐν δὲ ἵχνεσιν ἀδύσσου περιεπάτησας; Ἀνοίγονται δέ σοι φόβῳ πύλαι θανάτου, πυλωροὶ δὲ ἄδου ἰδόντες σε ἔπτηξαν;».

*Στίχ. 23. «Ἐπιστρέψω ἐν θυθοῖς
θαλάσσης».*

20 Τοὺς κατενεχθέντας, φησὶν, εἰς τῶν ἡδονῶν τὸν θυθόν, καὶ εἰς τὰς κοσμικὰς φιληδονίας βεβαπτισμένους, ἐπιστρέψω πρὸς ἑμαυτόν.

Στίχ. 24. «Ὅπως ἂν βαφῆ ὁ ποῦς σου ἐν αἵματι».

Πῶς ἐπιστρέψουσι διδάσκει, ὅτι ἀναιρεθεισῶν τῶν
25 πονηρῶν δυνάμεων. Κατήγαγε γὰρ εἰς γῆν τὸ αἷμα αὐτῶν καὶ κατερραντίσθη τῷ κατανικῆματι αὐτῶν, κατὰ τὴν Ἡσαΐου φωνήν, ὡς καὶ τὸν πόδα αὐτοῦ βαφῆναι ἐν αἵματι. Ἱστορικώτερον δὲ τὰ τοιαῦτα διαγράφει ὁ λόγος, καὶ οἶον ὡς ἐπὶ πολέμου καὶ στρατηγοῦ διαπλάττεται. Οἱ γὰρ
30 ἐν πολέμῳ καὶ μάχαις νικᾶν εἰωθότες, τοῖς τῶν πεσόντων

70. Ἰὼβ 38, 16-17.

71 Ἡσ. 63, 3.

Στίχ. 21. «Ὁ Θεός μας, ὁ Θεός πού σώζει, καὶ στὸν Κύριο ὀφείλεται ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸν θάνατο».

Παίρνουν φανερά θάρρος οἱ ἀπόστολοι, τοὺς ὁποίους καὶ ὅταν ἀκόμα φτάνουν μέχρι τὸν θάνατο ἐξαιτίας τοῦ κηρύγματος, τοὺς σώζει γενναῖα ὁ Θεός. Λένε ὅτι οἱ διέξοδοι, δηλαδή ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸν θάνατο, εἶναι ἔργο τῆς δικῆς του δύναμης, ὁ ὁποῖος σ' αὐτοὺς πού τὸν ἀγαποῦν δίνει τὴ δύναμη νὰ διαφεύγουν, δηλαδή νὰ ξεφεύγουν τὶς παγίδες τοῦ θανάτου. Γιατὶ μόνος αὐτός, ὁ ὁποῖος εἶναι Θεός πού σώζει καὶ πηγὴ τῆς σωτηρίας, βρῆκε τὶς ἐξόδους ἀπὸ τὸν θάνατο μὲ τὴν ἀνάστασή του ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Ἐπειδὴ ὁ κάθε ἄνθρωπος ἔφτασε βέβαια στὴν εἴσοδο τοῦ θανάτου, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε ἀκόμα νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ αὐτόν, ἐνῶ ὁ Κύριος πού ἀναφέρεται ἀπὸ τὰ παρόντα, ἀφοῦ δημιούργησε διέξόδους τοῦ θανάτου καὶ ἄνοιξε τὴν ἀδιέξοδο φρουρὰ του σὲ μᾶς, ἔγινε Θεός πού σώζει. Γι' αὐτὸ καὶ στὸν Ἰωβ ἔλεγε: «Πῆγες στὴν πηγὴ τῆς θάλασσας καὶ περπάτησες στὰ ἴχνη τῆς ἀδύσσου; Ἄνοιγονται ἐπίσης σὲ σένα ἀπὸ φόβο οἱ πύλες τοῦ θανάτου καὶ οἱ φύλακες τῆς πύλης τοῦ ἄδη βλέποντάς σε φοβήθηκαν;»⁷⁰.

Στίχ. 23. «Θὰ ἐπιστρέψω τοὺς βρισκόμενους στοὺς βυθοὺς τῆς θάλασσας».

Ἐκείνους πού ἔφτασαν, λέγει, στὸν βυθὸ τῶν ἡδονῶν καὶ ἔχουν βυθιστεῖ στὶς κοσμικὲς φιληδονίες, θὰ τοὺς ἐπαναφέρω κοντὰ μου.

Στίχ. 24. «Γιὰ νὰ βαφεῖ τὸ πόδι σου μὲ αἷμα».

Διδάσκει μὲ ποιὸ τρόπο θὰ ἐπιστρέψουν, ὅταν φονευθοῦν οἱ πονηρὲς δυνάμεις. Γιατὶ χύθηκε στὴ γῆ τὸ αἷμα τους καὶ καταποτίσθηκε μὲ τὴν ὀλοκληρωτικὴ νίκη ἐναντίον αὐτῶν, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Ἡσαΐα⁷¹, ὥστε καὶ τὸ πόδι του νὰ βαφεῖ μὲ αἷμα. Ὁ λόγος ἐδῶ περιγράφει τὰ γεγονότα μὲ τρόπο περισσότερο ἱστορικό, καὶ τὰ διαπλάθει ὡς νὰ πρόκειται γιὰ πόλεμο καὶ στρατηγὸ. Γιατὶ αὐτοὶ πού συνήθως νικοῦν στὸν πόλεμο καὶ στὶς μάχες,

αἵμασι βαπτίζουσι τὸν πόδα ἐν τῷ ἐπεμβαίνειν τοῖς ἀνηρημένοις. Κάνταῦθα οὖν, ἐπειδὴ ἔδειξε τὸν τῶν ὅλων Θεόν, οἷόν τινα ἀριστεὰ τοὺς πολεμίους καταγωνιζόμενον καὶ τοὺς ἀδίκως δεδουλωμένους ἐλευθεροῦντα, διαγράφει τῷ λόγῳ καὶ αἱμάτων ῥύακας, καὶ συμπατουμένους νεκρούς, καὶ τούτους ἀτάφους ἐρριμμένους καὶ κυσὶ βορᾶν προκειμένους. Σώξεις τοιγαροῦν, φησί, τοὺς κινδυνεύοντας, καταστρατεύῃ δὲ τῶν ἐχθρῶν, ὅπως ἂν βαφῆ ὁ ποῦς σου ἐν αἵματι, βαφῆ δὲ καὶ ἡ γλῶσσα τῶν κυνῶν σου
10 ἐν αἵματι τῶν ἐχθρῶν.

Δέχεται πάλιν ὡς ἀπὸ πράγματος ἐναργουῶς τὸ παράδειγμα· ταῖς γὰρ τῶν θρεμμάτων ἀγέλαις σύνεισιν αἰεὶ καὶ κύνες, ὑλακαῖς καὶ δῆγμασι καταπτοοῦντες τοὺς θῆρας. Σύνεισι δὲ καὶ ταῖς λογικαῖς τοῦ Σωτῆρος ἀγέλαις ἱεροὶ
15 καὶ πάνσοφοι κύνες, ταῖς ἐαυτῶν εὐστομίαις καθάπερ τισὶν ὑλακαῖς τοὺς ἀλλοτρίους ἐλαύνοντες θῆρας. Κύνες οὖν Κυρίου τοὺς τῆς νοητῆς ποιμένης φύλακάς φησιν, τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ τοὺς ἐπισκόπους, ὧν δὴ καὶ ἡ γλῶσσα μονονουχὶ τοῦ αἵματος τῶν νοητῶν ἐχθρῶν ἀπογεύεται.
20 Λέγει τοίνυν ὡς μονονουχὶ θανάτου αἰτία τῶν πονηρῶν δαιμόνων γενήσεται ἡ τῶν ἀποστόλων φωνή, παρ' αὐτοῦ, τουτέστι παρὰ τοῦ Θεοῦ, βοηθουμένη. Τοῦτο δὲ μεταφορικόν τῶν γὰρ ἐχθρῶν ἀναιρεθέντων, καὶ οἱ κύνες τῶν ἀνελότων λάπτουσι τοῦ αἵματος αὐτῶν, καὶ τὰ τούτων διασπάρασσουσι σώματα. Ἐτέρως δέ, ποῦς Χριστοῦ ὁ ἐκ Μαρίας ἄνθρωπος, ὅστις διὰ τοῦ πάθους ἐδάφη τῷ αἵματι. Ἡ γλῶσσα δὲ τῶν κυνῶν, ἤγουν τῶν ἀκαθάρτων πάλιν ἐθνῶν, ἐγείσατο τοῦ ἀχράντου αἵματος, ὅτε ἐπέστρεψαν ἐκ τοῦ δι-
αβόλου.

30 **Στίχ. 27.** «Ἐν Ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν Θεὸν Κύριον ἐκ πηγῶν Ἰσραὴλ».

Πηγαὶ τοῦ Ἰσραὴλ εἶεν ἂν οἱ μακάριοι προφήται, καὶ

βυθίζουν τὸ πόδι τους στὸ αἷμα ἐκείνων ποὺ ἔπασαν, πατώντας ἐπάνω στοὺς νεκρούς. Καὶ ἐδῶ λοιπόν, ἐπειδὴ παρουσίασε τὸν Θεὸ τῶν ὅλων κατὰ κάποιο τρόπο ἄριστο νὰ καταπολεμᾷ τοὺς ἐχθρούς καὶ νὰ ἐλευθερώνει αὐτοὺς ποὺ εἶναι ὑποδουλωμένοι ἄδικα, ἀναφέρει στὸν λόγο του καὶ ρυᾶκια ἀπὸ αἵματα, καὶ νεκρούς ποὺ καταπατοῦνται, καὶ πεταμένους ἄταφους, καὶ ἐκτεθειμένους σὲ τροφή τῶν σκύλων. Σώζεις, λοιπόν, λέγει, αὐτοὺς ποὺ κινδυνεύουν καὶ κατανικᾷς τοὺς ἐχθρούς, γιὰ νὰ βαφεῖ τὸ πόδι σου μέσα στὸ αἷμα, ἀλλὰ νὰ βαφεῖ καὶ ἡ γλῶσσα τῶν σκυλιῶν σου μὲ τὸ αἷμα τῶν ἐχθρῶν.

Παίρνει πάλι τὸ παράδειγμα ἀπὸ πραγματικὸ γεγονός. Γιατὶ στὶς ἀγέλες τῶν βοοκημάτων συνυπάρχουν πάντοτε καὶ σκυλιὰ, τὰ ὁποῖα μὲ γαυγίσματα καὶ δαγκώματα καταφοβίζουν τὰ θηρία. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ στὶς λογικὲς ἀγέλες τοῦ Σωτήρα ἱεροὶ καὶ πάνσοφοι σκύλοι, οἱ ὁποῖοι μὲ τὶς εὐγλωττίες τους, σὰν μὲ κάποια γαυγίσματα, διώχνουν τὰ ξένα θηρία. Σκύλους λοιπόν τοῦ Κυρίου ὀνομάζει τοὺς φύλακες τῆς πνευματικῆς ποιμνῆς, τοὺς ἀγίους ἀποστόλους καὶ τοὺς ἐπισκόπους, τῶν ὁποίων βέβαια καὶ ἡ γλῶσσα κατὰ κάποιο τρόπο γεύεται τὸ αἷμα τῶν νοσητῶν ἐχθρῶν. Λέγει λοιπόν ὅτι ἡ φωνὴ τῶν ἀποστόλων θὰ γίνῃ αἰτία κατὰ κάποιο τρόπο τοῦ θανάτου τῶν πονηρῶν δαιμόνων, βοηθούμενη ἀπὸ αὐτόν, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν Θεό. Αὐτὸ βέβαια εἶναι μεταφορικόν. Γιατὶ ὅταν σκοτώνονται οἱ ἐχθροί, τὰ σκυλιὰ αὐτῶν ποὺ σκοτώθηκαν γλύφουν μὲ ἀπληστία τὸ αἷμά τους καὶ κατασπαράσσουν τὰ σώματα. Μὲ ἄλλη ἔννοια, πόδι τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὴ Μαρία, ὁ ὁποῖος βάφτηκε μὲ τὸ αἷμα κατὰ τὸ πάθος του. Καὶ ἡ γλῶσσα τῶν σκύλων, δηλαδὴ τῶν ἀκάθαρτων πάλι ἐθνῶν, γεύθηκε τὸ ἄχραντο αἷμα, ὅταν ἐπέστρεψαν ἀπὸ τὸν διάβολο.

Στίχ. 27. «Νὰ δοξολογεῖτε τὸν Θεὸ σὲ ἱερὲς συνάξεις, τὸν Κύριο, μέσα ἀπὸ τὶς πηγὲς τοῦ Ἰσραὴλ».

Πηγὲς τοῦ Ἰσραὴλ θὰ μποροῦσαν νὰ εἶναι οἱ μακάριοι προ-

πρό γε τούτων ὁ νόμος. Λέγει οὖν, ὡς ἄλλοθεν οὐ προσή-
 κεν ἡμῖν τὸν Θεὸν ἢ ἐκ τούτων αὐτῶν ἀρουμένους ὑμνολο-
 γεῖν. Τοῦτο δέ φησι διὰ τὰ ἑτερόδοξα τῶν αἵρετικῶν συγ-
 γράμματα. Ἐκ γὰρ τῶν νομικῶν καὶ προφητικῶν Γραφῶν
 5 ὁ Κύριος εὐλογεῖται πρὸς τῶν δυναμένων ἀντλεῖν ἐξ αὐτῶν
 σωτηρίου πηγῶν οὐσῶν μετ' εὐφροσύνης ὕδωρ.

Στίχ 28. «Ἐκεῖ Βενιαμὶν νεώτερος
 ἐν ἑκοτάσει».

Ἐκεῖ Ποῦ; Ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις, ἢ ἐν μέσῳ τῶν ψαλ-
 10 λόντων. Τίς δὲ ὁ Βενιαμίν, ἢ ὁ μακάριος Παῦλος ὁ ἐκ φυ-
 λῆς Βενιαμίν; Τὸ δέ, νεώτερος, διὰ τὸ ὕστερον αὐτῶ τῶν
 ἀποστόλων ὀφθῆναι τὸν Κύριον. Ἐν ἑκοτάσει δὲ διὰ τὴν
 εἰς τρίτον οὐρανὸν ἀρπαγὴν, καὶ διὰ τὰς ὑπερβολὰς τῶν
 ἀποκαλύψεων, κατὰ τὸ παρ' αὐτοῦ εἰρημένον· «Εἴτε ἐξέ-
 15 στημεν Θεῶ, εἴτε σωφρονουῦμεν ὑμῖν»· καὶ διὰ τὸ θειοτέ-
 ρας αὐτὸν τυχεῖν ἀλλοιώσεως Ἐφ' οὗ καὶ ἀληθεύει τό,
 «Πρωὶ ἔδεται», καὶ τό, «Ἐσπέρας διαδώσει τροφήν». Ὅ
 γὰρ διώκων τὴν Ἐκκλησίαν, ἐν ὀλίγῳ τὴν πίστιν εὐηγγε-
 λίστατο.

20 Στίχ 28. «Ἄρχοντες Ἰούδα ἡγεμόνες αὐτῶν».

Μέμνηται καὶ τῶν λοιπῶν τῆς Ἐκκλησίας παιδευτῶν
 τε καὶ ἀποστόλων, οἱ σχεδὸν ἐξ ἀπάσης φυλῆς τῆς ἐξ Ἰσρα-
 ἡλ ἀπόλεκτοι γεγόνασι καὶ φωστῆρες οἰκουμενικοί, καί
 φησιν ὅτι αὐτῶν τῶν ψαλλόντων ἄρχοντες καὶ ἡγεμόνες
 25 ἐχειροτονήθησαν, ἐκ τε τῆς Ἰούδα φυλῆς, ὡς οἱ ἀδελφοὶ
 τοῦ Κυρίου, καὶ Λευῖς, ἦτοι Ματθαῖος, ἐκ τε τῆς Ζαβουλῶν
 καὶ τῆς Νεφθαλεὶμ, ὡς Πέτρος καὶ Ἀνδρέας, καὶ οἱ τοῦ Ζε-
 βεδαίου, καὶ Φίλιππος, ἀπὸ Βηθσαιδὰ τῆς κώμης ὄντες,
 καὶ Ἰάκωβος ὁ Ἀλφαιίου ἐκ Καπερναοῦμ, Σίμων δὲ ὁ Ζη-

72. Β' Κορ. 12, 2.

73. Β' Κορ. 5, 13.

φῆτες, καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς ὁ νόμος. Λέγει λοιπὸν ὅτι δὲν πρέπει ἡμεῖς νὰ ὑμνολογοῦμε τὸν Θεό, παρὰ μόνο ἀντλώντας ἀπὸ αὐτοὺς. Καὶ αὐτὸ τὸ λέγει ἕξαιτίας τῶν ἑτεροδόξων συγγραμμάτων τῶν αἰρετικῶν. Γιατὶ ὁ Κύριος ὑμνολογεῖται μέσα ἀπὸ τὶς νομικὰς καὶ προφητικὰς Γραφὰς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μποροῦν νὰ ἀντλοῦν ἀπὸ αὐτὰς, ποὺ εἶναι πηγὰς σωτήριες, νερὸ μὲ εὐφροσύνη.

Στίχ. 28. «Ἐκεῖ εἶναι ὁ νεώτερος ὅλων τῶν πατριαρχῶν Βενιαμὶν ἕκθαμβος».

Ποῦ ἐκεῖ; Στὶς Ἐκκλησίαις, ἢ μεταξὺ αὐτῶν ποὺ ψάλλουν. Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ Βενιαμὶν, παρὰ ὁ μακάριος Παῦλος, ὁ καταγόμενος ἀπὸ τῆ φυλῆ τοῦ Βενιαμὶν; Καὶ λέγεται νεώτερος ἐπειδὴ ὁ Κύριος ἐφανίσθηκε σ' αὐτὸν μετὰ τοὺς ἀποστόλους. Σὲ ἕκστασι λέγει, ἕξαιτίας τῆς ἀρπαγῆς τοῦ στὸν τρίτο οὐρανό⁷², καὶ γιὰ τὶς ὑπερβολικὰς ἀποκαλύψεις ποὺ τοῦ ἔγιναν, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει πεῖ ὁ ἴδιος. «Εἴτε βρεθήκαμε ἐκτὸς ἑαυτοῦ, τὸ κάναμε γιὰ τὸν Θεό, εἴτε δείχνουμε σωφροσύνη τὸ κάνουμε γιὰ τὴ δική σας ὠφέλεια»⁷³, καὶ ἐπειδὴ εἶχε δεχθεῖ περισσότερο θεϊκὴ ἀλλοίωση, καὶ στὸν ὁποῖο βρῖσκει ἐπαλήθευση ἢ ρῆση· «Τὸ πρῶτὸ τρώει, καὶ τὸ βράδυ μεταδίδει τὴν τροφή»⁷⁴. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ δίωκε τὴν Ἐκκλησίαν, μέσα σὲ λίγο χρόνο κήρυττε τὴν πίστη.

Στίχ. 28. «Οἱ ἄρχοντες τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα ἡγεμόνες τους».

Θυμᾶται καὶ τοὺς ὑπόλοιπους διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀποστόλους, οἱ ὁποῖοι εἶχαν γίνῃ ἐπίλεκτοι ἀπὸ ὀλόκληρη σχεδὸν τὴνφυλὴ τοῦ Ἰσραήλ, καὶ φωστῆρες τῆς οἰκουμένης, καὶ λέγει ὅτι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ψάλλουν χειροτονήθηκαν ἄρχοντες καὶ ἡγεμόνες, καὶ ἀπὸ τῆ φυλῆ τοῦ Ἰούδα, ὅπως ἦταν οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου καὶ ὁ Λευὶ, δηλαδὴ ὁ Ματθαῖος, καὶ ἀπὸ τῆ χώρα τῆς Ζαβουλῶν καὶ τῆς Νεφθαλείμ, ὅπως ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἀνδρέας, καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου καὶ ὁ Φίλιππος, ποὺ κατάγονταν ἀπὸ τὸ χωριὸ Βηθσαιδᾶ, καὶ ὁ Ἰάκωβος τοῦ Ἀλφαίου ἀπὸ τὴν

74. Γέν. 49, 27.

λωτῆς Κανανίτης ὠνόμασαι. Ταῦτα δὲ πάντα τὰ χωρία τῆς Γαλιλαίας ἐστί· Ζαβουλὼν δὲ καὶ Νεφθαλεὶμ ἐκείνον ἔσχον τὸν κληρὸν· καὶ τούτου μάρτυρες δύο, ὁ μὲν προφήτης, ὁ δὲ εὐαγγελιστῆς· ὁ μὲν προλέγων, ὁ δὲ τὴν μαρτυρίαν προφέρων. Ὡστε ἐκ τούτων τῶν φυλῶν οὔτοι οἱ ἀποστολοὶ ὤρμηντο, οἱ καταστάντες ἄρχοντες καὶ ἡγεμόνες τῶν Ἐκκλησιῶν.

Στίχ. 29. «Ἐντεilai, ὁ Θεός, τῇ δυνάμει σου».

Δύναμιν τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν φησι, κατὰ τό, «Χριστός Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία». Παρακαλεῖ τοίνυν τὸν Πατέρα ὁ ἀποστολικὸς χορὸς, ἵνα ἐντείληται τῷ Υἱῷ τὰ περὶ τοῦ κηρύγματος· «Ἀπ' ἑμαντοῦ», γάρ, φησί, «λαλῶ σὺδέν», ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ παρὰ τοῦ Πατρὸς· καὶ ἵνα δυναμώσῃ αὐτοῖς ὃ κατήρτισεν αὐτοῖς, μονονουχὶ καὶ δακτύλῳ δεικνύς, ὅτι τὸ ἡσθενηκὸς σῶμα καὶ πεπτωκὸς εἰς θάνατον διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν, ὅτι τοῦτο δυναμώσῃ κατὰ καιροῦς ὁ Χριστός· αἰτοῦσιν οὖν ἵνα τῆς φθορᾶς ἀπαλλάξας τὸ σῶμα, τὴν ἀφθαρσίαν ἐνδύσῃ, ἀναγαγὼν αὐθις εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ, τουτέστιν εἰς τὴν ἐν ἀρχῇ μακαρίαν καὶ ἀκήρατον ζωὴν, ὃ καὶ ποιήσῃ Κύριος κατὰ καιροῦς, ὅτε καταβήσεται ἐξ οὐρανοῦ καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἄφθαρτοι.

Στίχ. 31. «Ἐπιτίμησον τοῖς θηρίοις τοῦ καλάμου».

Ἐπειδὴ πολλοὶ οἱ τῇ κατὰ Θεὸν πολιτεία τῶν ἀγίων δυσμεναίνοντες, καὶ μάλιστα οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες, τούτου χάριν εὐχεται ἐπιτιμηθῆναι αὐτοὺς θηρία ὄντας καλάμου. Ἰστέον δέ, ὅτι τόπος ἐστὶν ἐν Παλαιστίνῃ, ἐν παρόδῳ τῆς Ἱερουσαλήμ, ᾧ ὄνομα Κάλαμος, διὰ τὸ πλείστους εἶναι τοὺς καλάμους ἐν αὐτῷ· ἐν τούτῳ λανθάνουσι λέοντες δει-

75. Α' Κορ. 1, 24.

76. Ἰω. 12, 49.

Καπερναούμ, καὶ ὁ Σίμων ὁ Ζηλωτῆς ποὺ ὀνομάσθηκε Κανα-
νίτης. Ὅλα αὐτὰ τὰ χωρὶά εἶναι τῆς Γαλιλαίας. Ἡ Ζαβουλὼν καὶ
ἡ Νεφθαλείμ εἶχαν αὐτὸν τὸν κληρο. Καὶ αὐτοῦ ὑπάρχουν δύο
μάρτυρες, ὁ ἓνας προφήτης καὶ ὁ ἄλλος εὐαγγελιστής· ὁ ἓνας
προλέγει, καὶ ὁ ἄλλος προφέρει τὴ μαρτυρία. Ὡστε ἀπὸ αὐτὲς τὶς
φυλίες κατάγονταν αὐτοὶ οἱ ἀπόστολοι, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν ἄρχο-
ντες καὶ ἡγεμόνες τῶν Ἐκκλησιῶν.

Στίχ. 29. «Δῶσε, Κύριε, ἐντολή, μὲ τὴ δύναμή σου».

Δύναμη τοῦ Πατέρα ὀνομάζει τὸν Υἱό, σύμφωνα μὲ τό, «Ὁ
Χριστὸς εἶναι δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ σοφία τοῦ Θεοῦ.⁷⁵ Παρακα-
λεῖ λοιπὸν τὸν Πατέρα ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων νὰ δώσει ἐντολή
στὸν Υἱὸ σχετικὰ μὲ τὸ κήρυγμα· γιατί λέγει· «Ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου
δὲν λέγω τίποτε»⁷⁶, παρὰ αὐτὰ μόνο ποὺ θὰ ἀκούσει ἀπὸ τὸν Πα-
τέρα⁷⁷. Καὶ γιὰ νὰ ἐνισχύσει σ' αὐτοὺς αὐτὸ ποὺ τοὺς δίδαξε, δεί-
χνει κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὸ δάχτυλό του, ὅτι τὸ ἀδύνατο σῶμα,
αὐτὸ ποὺ ἔπεσε σὲ θάνατο ἕξαιτίας τῆς παράβασης τοῦ Ἀδάμ, θὰ
τὸ ἐνδυναμώσει στὸν κατάλληλο καιρὸ ὁ Χριστός. Ζητοῦν λοιπὸν
νὰ ἀπαλλάξει τὸ σῶμα ἀπὸ τὴ φθορά, καὶ νὰ τοῦ φορέσει τὴν
ἀθανασία, ἀνυψώνοντάς το πάλι ὅπως ἦταν στὴν ἀρχή, δηλαδὴ
στὴν ἀρχικὴ μακάρια καὶ ἀθάνατη ζωή, πράγμα τὸ ὁποῖο καὶ θὰ
κάνει ὁ Κύριος στὸν κατάλληλο καιρὸ, ὅταν θὰ κατεβεῖ ἀπὸ τὸν
οὐρανὸ καὶ θὰ ἀναστηθοῦν οἱ νεκροὶ πρὸς ἀφθαρσία.

Στίχ. 31. «Τιμώρησε τὰ θηρία τοῦ καλάμου».

Ἐπειδὴ πολλοὶ ἔχουν δυσμενῆ διάθεση ἐναντίον τοῦ σύμφω-
νου μὲ τὸν Θεὸ τρόπου ζωῆς τῶν ἁγίων, καὶ μάλιστα οἱ ἀκάθαρ-
τοι δαίμονες, γι' αὐτὸ παρακαλεῖ νὰ τιμωρηθοῦν αὐτοὶ ποὺ εἶναι
θηρία τοῦ καλάμου. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι ὑπάρχει
τόπος στὴν Παλαιστίνη, σὲ μέρος κοντὰ στὴν Ἱερουσαλήμ, ποὺ
λέγεται Κάλαμος, ἐπειδὴ ὑπάρχουν ἐκεῖ πολλὰ καλάμια. Σ'
αὐτὸν τὸν τόπο κρύβονται λιοντάρια φοδερὰ ποὺ τραῖνε ὡμὰ

νοὶ ὠμοδόροι, καὶ ἕτεροι θῆρες ἄγριοι περὶ τὸ ἄλσος ἐμφω-
 λεύοντες, οἳ καὶ ἐπεβούλευον τοῖς ἀνιοῦσιν εἰς Ἱερουσα-
 λήμ. Οὐκοῦν ὡς ἀπὸ πράγματος ἐμφανοῦς εἰς ἐννοίας
 ἡμᾶς κεκρυμμένας καὶ πνευματικὰς ὁ τοῦ Ψάλλοντος ἀπο-
 5 φέρει λόγος. Τί πράττουσιν οἱ ἐν τῷ Καλάμῳ θῆρες; Ἐπι-
 βουλεύουσι δεινῶς τοῖς ἀναβαίνουσιν εἰς Ἱεροσόλυμα.
 Τοῦτο αὐτὸ καὶ τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας ποιοῦντας εὐ-
 ρήσομεν· ἐπιβουλεύουσι γὰρ τοῖς ἐν τῇ νοητῇ Ἱερουσαλήμ
 ἀπιοῦσιν οἱ νοητοὶ λέοντες, οἱ τῇ ἀκαροπία καὶ κουφότητι
 10 τῶν ἀστηρίκτων ἐμφωλεύοντες, καὶ ἐπαναπαυόμενοι τοῖς
 ξηροῖς πρὸς ἀρετήν, καὶ ὑγροῖς πρὸς φιληδονίαν, κατὰ τὸ
 ἐν Ἰωβ περὶ τοῦ διαβόλου εἰρημένον, ὅτι Ὑπὸ πᾶν δένδρον
 κοιμᾶται, παρὰ κάλαμον καὶ βούτομον καὶ πάτυρον. Εἰσὶ
 δὲ καὶ ἕτεροι τοῦ Καλάμου θῆρες ἀνοσιῶν αἰρέσεων εὐ-
 15 ρεταί, καὶ λανθανόντως καὶ θηριωδῶς συγγράφοντες τὰ
 διεστραμμένα, οἳ, καθάπερ ὀδόντι τῷ καλάμῳ χρώμενοι,
 τὰς τῶν ἀπλουστέρων ψυχὰς κατεσθίουσιν.

Στίχ. 31, 32. «Διασκορπίσον ἔθνη. Ἡξουσιν
 πρέσβεις ἐξ Αἰγύπτου· Αἰθιοπία προφθάσει
 20 χεῖρα αὐτῆς τῷ Θεῷ».

(Κυρίλλου καὶ τοῦ Νύσσης). Ὡς διασκορπισθέντων
 τῶν νοητῶν ἐχθρῶν, λοιπὸν ἐπὶ τὸ κήρυγμα οἱ ἀπόστολοι
 δραμοῦνται. Πιστεύσουσι δὲ Αἰγύπτιοί τε καὶ Αἰθίοπες,
 τουτέστι τὰ πέρατα τῆς γῆς ἔσχατοι γὰρ πάντων ἐν ἀνατο-
 25 λῇ καὶ δύσει Αἰθίοπες. Σημαίνει δὲ διὰ μὲν τῶν Αἰγυπτίων
 τοὺς ἄγαν εἰδωλολάτραις καὶ ἐναντίους τῇ λατρείᾳ τοῦ Ἰσ-
 ραῆλ (ἢ γὰρ Αἴγυπτος τῆς ἀσεβείας τὸ κράτος ἀνεδήσατο),
 διὰ δὲ τῶν Αἰθιόπων τὰ πέρατα τῆς γῆς. Πῶς δὲ προσέδρα-
 30 τευόμενον τέλος τετύχηκεν, ἕξεστιν ἀπὸ τοῦ εὐνούχου
 ἰδεῖν τοῦ Αἰθίοπος, ὃν Φίλιππος πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐποδή-

κρέατα, καὶ ἄλλα θηρία ἄγρια πού φωλιάζουν γύρω ἀπὸ τὸ ἄλσος, τὰ ὅποια καὶ ὄρμουσαν ὑπουλά σὲ ἐκείνους πού ἀνέβαιναν στὴν Ἱερουσαλήμ. Λοιπὸν ἀπὸ πρᾶγμα φανερό ὁ λόγος τοῦ Ψαλμωδοῦ μᾶς ὀδηγεῖ σὲ ἔννοιες κρυφές καὶ πνευματικές. Τί ἔκαναν τὰ θηρία στὸν Κάλαμο; Μελετοῦσαν νὰ κάνουν κακὸ σὲ ἐκείνους πού ἀνέβαιναν στὰ Ἱεροσόλυμα. Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς θὰ βροῦμε νὰ κάνουν καὶ οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες. Γιατὶ ἐπιδιώκουν νὰ κάνουν κακὸ σ' αὐτοὺς πού πηγαίνουν στὴ νοητὴ Ἱερουσαλήμ τὰ νοητὰ λιοντάρια, τὰ ὅποια παραμονεύουν στὴν ἀκαρπία καὶ ἐλαφρότητα τῶν ἀσθήρικτων, καὶ ἐπαναπαύονται σ' αὐτοὺς πού εἶναι ξεροὶ στὴν ἀρετὴ καὶ ὑγροὶ στὴν φιληδονία, σύμφωνα μὲ αὐτὸ πού λέγεται στὸν Ἰὼβ γιὰ τὸν διάβολο, ὅτι κοιμᾶται κάτω ἀπὸ κάθε δένδρο, κοντὰ σὲ καλάμι καὶ ψαθόχορτο καὶ πάπυρο⁷⁸. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλα θηρία τοῦ Καλάμου, οἱ ἐφευρέτες τῶν ἀνίερων αἰρέσεων, πού κρυφὰ καὶ μὲ τρόπο θηριώδη συγγράφουν αὐτὰ πού εἶναι διεστραμμένα, οἱ ὅποιοι, χρησιμοποιώντας τὸν κάλαμο σὰν δόντι, κατατρῶγουν τὶς ψυχές τῶν ἀφελέστερων.

Στίχ. 31, 32. «Διασκορπίσε τὰ ἔθνη. – Θὰ ἔρθουν πρέσβεις ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Ἡ Αἰθιοπία θὰ ἀπλώσει καὶ αὐτὴ τὸ χέρι της στὸν Θεό».

(Κυρίλλου καὶ Γρηγ. Νύσσης). Ἐπειδὴ ἔχουν διασκορπισθεῖ οἱ νοητοὶ ἐχθροί, σὸ ἐξῆς οἱ ἀπόστολοι θὰ τρέξουν σὸ κήρυγμα. Καὶ θὰ πιστέψουν οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Αἰθίοπες, δηλαδή τὰ πέραρα τῆς γῆς. Γιατὶ τελευταῖοι ὅλων θὰ πιστέψουν οἱ Αἰθίοπες στὴν ἀνατολὴ καὶ στὴ δύση. Μὲ τοὺς Αἰγυπτίους βέβαια δηλώνει τοὺς πολὺ εἰδωλολάτρεις καὶ ἀντίθετους πρὸς τὴ λατρεία τοῦ Ἰσραὴλ (γιατὶ ἡ Αἴγυπτος ἦταν δεμένη μὲ τὸ κράτος τῆς ἀσέβειας), ἐνῶ μὲ τοὺς Αἰθίοπες τὰ πέραρα τῆς γῆς. Πῶς ὅμως προσέτρεξε ἡ Αἰθιοπία σὸ κήρυγμα καὶ ἐπέτυχε τὸ τέλος πού προφητευσόταν γι' αὐτήν, μποροῦμε νὰ τὸ δοῦμε ἀπὸ τὸν εὐνοῦχο τὸν Αἰθίοπα, τὸν ὅποιο ὁ Φίλιππος ὀδήγησε πρὸς τὴν ἀλήθεια⁷⁹,

γησε, χεῖρα ὄντα τῆς βασιλίσεως τῶν Αἰθιοπῶν, ὡς δυνάστην Αἰθιοπίας, καὶ καθ' ὃ ἐπὶ πάσης τῆς γάζης αὐτῆς εἶπουν τοῦ θησαυροῦ ἐτέτακτο. Ὅτι γε μὴν ἡ Αἰθιοπία πάντα τὰ ἔθνη δηλοῖ μέλανα ὄντα ἐν ἁμαρτία, παρίστησιν ἢ ἐν τῷ Ἄσματι διὰ μετανοίας λέγουσα νύμφη· «Μέλαινά εἰμι καὶ καλή», τὸ μὲν διὰ τὴν εἰδωλολατρίαν καὶ τὴν κακίαν, τὸ δὲ διὰ τὴν ἐξ αὐτῶν ἀναχώρησιν. Ὡστε «τὴν Αἰθιοπίαν προφθάσαι χεῖρα αὐτῆς τῷ Θεῷ», ἥτοι ἐν τῷ εὐχεσθαι, ἢ καὶ ἐν τῷ προσάγειν δῶρα τῷ βασιλεῖ τά τε τῆς εὐσεβείας ἀρώματα καὶ τὸ τῆς θεογνωσίας χρυσίον.

Στίχ. 35. «Ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ ἡ μεγαλοπρέπεια αὐτοῦ, καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐν ταῖς νεφέλαις».

Ἐξ Ἰσραὴλ γὰρ τὸ γένος κατάγοντες οἱ ἱεροὶ ἀπόστολοι, τὴν τοῦ Θεοῦ μεγαλοουργίαν δι' ὧν εἰργάζοντο θαυμάτων ὑπέδειξαν. Καὶ οἱ μετ' ἐκείνους δὲ τὸ διδασκαλικὸν δεξάμενοι χάρισμα, καθάπερ τινὲς νεφέλαι ἐκ τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος θαλάττης τὸν ὑετὸν ἀνιμώμενοι, τὴν ἀρδεΐαν τοῖς ἀνθρώποις προσφέρουσιν. Ἡ τό, «Ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐν ταῖς νεφέλαις», ἀντὶ τοῦ μεγάλη καὶ ὑψηλή καὶ 20 περίοπτος. Ἐτέρως δὲ τῷ θεωρητικωτάτῳ Ἰσραὴλ τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ γνωρίζονται, καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ τῷ ὑπερκεμένῳ τῶν γεηρῶν.

Στίχ. 36. «Θαυμαστός ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ».

Οἱ τῆς ἀρετῆς ἐρασταὶ τὸν Θεὸν δι' ἑαυτῶν εὖ βιοῦντες ὑμνεῖσθαι παρασκευάζουσι, καὶ αὐτοὶ δὲ μόνοι θαυμάζουσι τὸν Θεόν, οἷα δυνάμενοι κατανοεῖν τὰς μεγαλοπρεπεῖς οἰκονομίας αὐτοῦ. Αὐτὸς οὖν ὁ τοῦ πνευματικοῦ Ἰσραὴλ Θεός, ἴσον δὲ εἰπεῖν ὁ τῶν ἁγίων Θεός, ἐνισχύσει καὶ τὸν 30 νέον λαόν, ὥστε πάντα καὶ λαλεῖν καὶ δοῶν ὑπὲρ τῆς δόξης

αὐτὸν ποὺ ἦταν τὸ χέρι τῆς βασίλισσας τῶν Αἰθιοπῶν, ὡς δυνάστη τῆς Αἰθιοπίας, καὶ ἦταν ὀρισμένος γιὰ ὅλη τὴ γάζα αὐτῆς, δηλαδή τὸ θησαυροφυλάκιό της. "Ὅτι βέβαια ἡ Αἰθιοπία φανερώνει ὅλα τὰ ἔθνη ποὺ ἦταν μαῦρα ἀπὸ τὴν ἁμαρτία τὸ παριστάνει ἡ νύφη στὸ ᾠσμα λέγοντας μετανοώντας: «Εἶμαι μαύρη καὶ καλή»⁸⁰, τὸ ἓνα λόγῳ τῆς εἰδωλολατρίας καὶ τῆς κακίας, καὶ τὸ ἄλλο ἕξαιτίας τῆς ἀναχώρησης ἀπὸ αὐτά. "Ὡστε «ἡ Αἰθιοπία θὰ ἀπλώσει τὸ χέρι της στὸν Θεὸ» τὸ λέγει ἡ μὲ τὴν ἔννοια τῆς προσευχῆς, ἡ μὲ τὴν ἔννοια ὅτι θὰ προσφέρει δῶρα στὸν βασιλιά, τὰ ἀρώματα τῆς εὐσέβειας καὶ τὸ χρυσάφι τῆς θεογνωσίας.

Στίχ. 35. «Ἡ μεγαλοπρέπειά του βρίσκεται στὸν Ἰσραήλ, καὶ ἡ δύναμή του στὰ σύννεφα».

Ἐπειδὴ οἱ ἱεροὶ ἀπόστολοι κατάγονταν ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Ἰσραήλ, ἐπέδειξαν τὸ μεγάλο ἔργο τοῦ Θεοῦ μὲ τὰ θαύματα ποὺ ἔκαναν. Ἀλλὰ καὶ οἱ διάδοχοί τους ποὺ δέχθηκαν τὸ χάρισμα τῆς διδασκαλίας, σὰν κάποια σύννεφα, ἀφοῦ ἀνέσυραν ἀπὸ τὴ θάλασσα τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν βροχῆ, πρόσφεραν στοὺς ἀνθρώπους τὸ πότισμα. "Ἡ τὸ, «Ἡ δύναμη αὐτοῦ βρίσκεται στὰ σύννεφα», λέγεται ἀντὶ τοῦ ἔϊναι μεγάλη καὶ ὑψηλὴ καὶ ὄρατὴ ἀπὸ παντοῦ. "Ὁμως στὸν θεωρητικώτατο Ἰσραήλ τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ γίνονται γνωστὰ μὲ ἄλλον τρόπο, καὶ ἡ δύναμή του βρίσκεται σ' αὐτὸν ποὺ εἶναι πιὸ πάνω ἀπὸ τὰ γήινα.

Στίχ. 36. «Ὁ Θεὸς θαυμάζεται ἀπὸ τοὺς ἁγίους του, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ».

Οἱ ἐραστὲς τῆς ἀρετῆς βιώνοντας καλὰ μέσα τους τὸν Θεό, αὐτοὶ καὶ μόνοι θαυμάζουν τὸν Θεό, ἐπειδὴ μποροῦν νὰ κατανοοῦν τίς μεγαλοπρεπεῖς ἐνέργειες του. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Θεὸς τοῦ πνευματικοῦ Ἰσραήλ, ποὺ εἶναι ἴδιο μὲ τὸ νὰ ποῦμε ὁ Θεὸς τῶν ἁγίων, θὰ ἐνισχύσει καὶ τὸν νέο λαό, ὥστε νὰ λέγει καὶ νὰ πράττει ὅλα πρὸς δόξα αὐτοῦ, καὶ θὰ δώσει βέβαια δύναμη γιὰ

80. ᾠσμα ἁσμαίων 1, 5.

αὐτοῦ· καὶ δύνάμιν μὲν δώσει εἰς τὸ ῥυσθῆναι τῆς πλάνης τῶν εἰδώλων, κραταίωσιν δὲ εἰς τὸ ἐμμεῖναι τῇ ἀμωμῆτι πίσει Χριστοῦ, ὃς εὖνοός ἐστιν, ὡς καὶ πλάσας καὶ ἀναπλάσας καὶ τοσοῦτων ἀγαθῶν καταξιώσας τὸν λαὸν αὐτοῦ.

5

ΨΑΛΜΟΣ ΞΗ΄.

Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, τῷ Δαβίδ».

Περιέχει μέντοι ὁ ψαλμὸς προσευχὴν τοῦ Σωτῆρος ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρωπότητος προσφερομένην, τὰς τε αἰτίας δι' ἃς αὐτῷ τὸν ἐπὶ σταυροῦ κατεσκεύασαν θάνατον, ἔτι τε αὐτὸ τὸ πάθος διηγεῖται σαφῶς, καὶ τὰς μετὰ τὸ πάθος τοῖς Ἰουδαίοις συμβησομένας συμφοράς, πρὸς δὲ τούτοις καὶ εἰσαγωγὴν τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας, τῆς τε ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείας διδασκαλίαν, εἰς ἣν καὶ περιγράφει τὸν ψαλμόν. Ὅτι δὲ πᾶσαν ἦν ἠὔξατο ὁ Σωτὴρ προσευχὴν, ἐκ προσώπου τῆς ἀνθρώπου φύσεως ἠὔξατο, αὐτὸ τοῦτο ἐπισημαίνει ἐπὶ τέλους τοῦ ψαλμοῦ, καὶ φησιν «Ὅτι εἰσήκουσε τῶν πενήτων ὁ Κύριος, καὶ τοὺς πεπεδημένους αὐτοῦ οὐκ ἐξουδένωσεν». Ἐπὶ συντελείᾳ γὰρ τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐπέφανεν ἡμῖν Θεὸς Κύριος, καὶ τὴν νοητὴν ἀλλοίωσιν ἡλλοιώθημεν, οὐκ ἐξ ἀγαθῶν πεσόντες ἐπὶ τὰ χείρονα, καθὰ καὶ ἐν τῷ Ἀδάμ, ἀλλ' ἐκ παντὸς κακοῦ μεθιστάμενοι πρὸς πᾶν ἀγαθόν. Γράφει δὲ καὶ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους περὶ Χριστοῦ, ὅτι «ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ δεήσεις καὶ ἰκετηρίας, πρὸς τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου, μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων προσήνεγκε». Καὶ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον· «Μετὰ ἰδρώτων, ἀγγέλου ἐνισχύοντος, ἐν ἀγωνίᾳ γενόμενος, ἐπενέστερον προσηύχετο».

νά γλυτώσουν ἀπὸ τὴν πλάνη τῶν εἰδώλων, καὶ ἐνίσχυση στὸ νὰ παραμείνουν στὴν ἀμεμπτη πίστη τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι φιλικός, ἀφοῦ καὶ ἔπλασε καὶ ἀνακαίνισε καὶ κατέστησε τὸν λαὸ του ἄξιο τόσων μεγάλων ἀγαθῶν.

ΨΑΛΜΟΣ 68ος

Στίχ. 1. «Στὸ τέλος, γι' αὐτοὺς ποὺ θὰ ἀλλοιωθοῦν τοῦ Δαβίδ.

Ὁ ψαλμὸς βέβαια περιέχει προσευχὴ τοῦ Σωτήρα, ἡ ὁποία προσφέρεται ἐκ μέρους τῆς ἀνθρωπότητας, καὶ τὶς αἰτίες γιὰ τὶς ὁποῖες προέβησαν στὸν σταυρικὸ θάνατό του, καὶ διηγεῖται ἀκόμα καὶ τὸ ἴδιο τὸ πάθος μὲ σαφήνεια, καὶ τὶς συμφορὲς ποὺ θὰ συμβοῦν στοὺς Ἰουδαίους μετὰ τὸ πάθος. Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ἀποτελεῖ καὶ εἰσαγωγὴ τῆς εὐαγγελικῆς ζωῆς, καὶ διδασκαλία τῆς πνευματικῆς καὶ ἀληθινῆς λατρείας, στὴν ὁποία ἀφιερώνει τὸν ψαλμὸ. Ὅτι ὅμως ὀλόκληρη τὴν προσευχὴ ποὺ ἔκανε ὁ Σωτήρας τὴν ἔκανε ὡς ἐκπρόσωπος τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἐπισημαίνει στὸ τέλος τοῦ ψαλμοῦ καὶ λέγει: «Γιατὶ ὁ Κύριος εἰσάκουσε τὴν προσευχὴ τῶν φτωχῶν, καὶ δὲν περιφρόνησε τοὺς φυλακισμένους τοῦ λαοῦ του»⁸¹. Γιατὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ, ἐμφανίσθηκε σὲ μᾶς ὁ Κύριος καὶ Θεός, καὶ δεχθήκαμε τὴν πνευματικὴ ἀλλοίωση (μεταβολή), ὅχι πέφτοντας ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ στὰ χειρότερα, ὅπως ἔγινε μὲ τὸν Ἀδάμ, ἀλλὰ μετατεθήκαμε ἀπὸ κάθε κακὸ σὲ κάθε καλό. Γράφει βέβαια καὶ ὁ Παῦλος στὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴ του γιὰ τὸν Χριστό, ὅτι «Κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἐνσάρκωσής του ἀπηύθυνε δεήσεις καὶ παρακλήσεις σ' ἐκεῖνον ποὺ μποροῦσε νὰ τὸν σώσει ἀπὸ τὸν θάνατο μὲ δυνατὴ κραυγὴ καὶ δάκρυα»⁸¹. Καὶ σύμφωνα μὲ τὸ Εὐαγγέλιο: «Μὲ ἰδρώτα, ἐνῶ τὸν ἐνίσχυε ἄγγελος ὅταν κυριεύθηκε ἀπὸ ἀγωνία, προσευχόταν θερμότερα καὶ ἐντονότερα»⁸².

Στίχ. 2. «Σῶσόν με, ὁ Θεός, ὅτι εἰσήλθοσαν
ὑδάτα ἕως ψυχῆς μου».

Ἔοικε δὲ καὶ ἐκ προσώπου τοῦ Κυρίου λέγεσθαι τὰ
συμβάντα, ὅτε γενόμενος ἄνθρωπος, ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν
5 μέχρι θανάτου. Ἐπειδὴ γὰρ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, εἰκότως
καὶ εὐχεται ῥυθῆναι ἐκ τῶν πειρασμῶν τῶν χειμάρρου δί-
κην περικλυσάντων αὐτοῦ τὴν ψυχὴν. Καὶ ὁ τύπος δὲ Χρι-
στοῦ, Ἰωνᾶς, «Περιεχύθη μοι ὑδῶρ», φησὶν, «ἕως ψυχῆς
μου». Καὶ ἐν Ἰώβ· «Ἦλθες ἐπὶ πηγὴν θαλάσσης, ἐν δὲ ἴχνε-
10 σιν ἀθύσσου περιεπάτησας», δι' ὧν τὰ τοῦ ἄδου χωρία δη-
λοῦνται. Διὰ τῶν ὑδάτων τοὺς πειρασμοὺς σημαίνει ἢ θεό-
πνευστος Γραφή.

Στίχ. 3. «Ἦλθον εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης,
καὶ καταιγὶς κατεπόντισέ με».

15 (Κυρίλλου, Εὐσεβίου, Θεοδορήτου). Ποικίλλει τὸν λό-
γον ταῖς διαφόροις εἰκόσιν, οὐχ εὐρίσκων ἀξίαν εἰκόνα
τῶν κατεχόντων τοὺς αἰχμαλώτους ἀνιαρῶν. Αἰνίττεται δὲ
καὶ τὰ τοῦ ἄδου χωρία, ἔνθα μόνος ὁ Σωτὴρ καταβάς διε-
ξῆλθε. Τὸ δὲ «Ἦλθον», ὁμοιον τῶ, «Ἐγὼ τίθημι τὴν ψυχὴν
20 μου ἀπ' ἑμαντοῦ». Ἐκουσίως δὲ Χριστὸς ὑπέστη τὸν θάνα-
τον, ὃν καταιγίδα καλεῖ. Πρέπουσα δὲ φωνὴ καὶ τῶ πᾶσαν
ὁμοῦ τὴν ἀρετὴν ναυαγήσαντι· «Ἦλθον εἰς τὰ βάθη τῆς θα-
λάσσης, καὶ καταιγὶς κατεπόντισέ με».

25 Στίχ. 6. «Ὁ Θεός, σὺ ἔγνωσ τὴν ἀφροσύνην μου,
καὶ αἱ πλημμέλειαί μου ἀπὸ σοῦ οὐκ ἐκρύβησαν».

(Κυρίλλου, Γρηγορίου, Εὐσεβίου). Ἡ ὅτι, Εἰ καὶ ἦσαν
τινες πλημμέλεια, δι' αἷς τῶ σταυρῶ με προσήλων, τάχα
που σὺ πρῶτος ἔγνωσ, ὁ Θεός, ὃν οὐδὲν οἶόν τε λανθάνειν,
ἢ ἀφροσύνην μὲν φησι τὴν νομισθεῖσαν παρὰ τοῖς ἀνθρώ-

83. Φιλ. 2, 7-8.

84. Ἰωνᾶ 2, 6.

Στίχ. 2. «Σῶσε με, Θεέ μου, γιατί εἰσχώρησαν νερὰ
μέχρι τὴν ψυχὴ μου».

Φαίνεται βέβαια ὅτι τὰ γεγονότα ποὺ συνέδησαν λέγονται προσωπικὰ ἀπὸ τὸν Κύριο, ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος καὶ ταπείνωσε τὸν ἑαυτὸ του μέχρι θανάτου⁸³. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὑποφέρει γιὰ χάρη μας, δικαιολογημένα προσεύχεται νὰ λυτρωθεῖ ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς ποὺ περικύκλωσαν τὴν ψυχὴ του σὰν χείμαρρος. Καὶ ὁ Ἰωνᾶς, ποὺ εἶναι τύπος τοῦ Χριστοῦ, λέγει· «Χύθηκε γύρω μου νερὸ μέχρι τὴν ψυχὴ μου»⁸⁴. Καὶ στὸν Ἰώβ· «Πῆγες στὴν πηγὴ τῆς θάλασσας, καὶ περπάτησες στὰ ἴχνη τῆς ἀδύσσου»⁸⁵, ἀπὸ τὰ ὅποια δηλώνονται οἱ χῶροι τοῦ ἄδη. Μὲ τὰ νερὰ ἡ θεόπνευστη Γραφὴ χαρακτηρίζει τοὺς πειρασμούς.

Στίχ. 3. «Ἔηρθα στὰ βάθη τῆς θάλασσας
καὶ μὲ καταδύθισε καταιγίδα».

(Κυρίλλου, Εὐσεβίου, Θεοδορήτου). Ποικίλλει τὸν λόγο μὲ διάφορες εἰκόνες, ἐπειδὴ δὲν βρίσκει κατάλληλη εἰκόνα γιὰ τὶς θλιβερὰ γεγονότα ποὺ διακατέχουν τοὺς αἰχμαλώτους. Ὑπαινίσσεται ὁμως καὶ τοὺς χῶρους τοῦ ἄδη, τοὺς ὁποίους μόνο ὁ Σωτῆρας διέσχισε κατεβαίνοντας. Τὸ «Ἔηρθα» εἶναι ὅμοιο μὲ τὸ «Ἐγὼ θυσιάζω τὴν ψυχὴ μου μόνος μου»⁸⁶. Θέλοντας δηλαδὴ ὁ Χριστὸς ὑπέμεινε τὸν θάνατο, τὸν ὅποιο ὀνομάζει καταιγίδα. Καὶ εἶναι κατάλληλα τὰ λόγια καὶ σ' αὐτὸν ὁ ὅποιος ναυάγησε δλη μαζί τὴν ἀρετὴ· «Ἔηρθα στὰ βάθη τῆς θάλασσας, καὶ μὲ καταδύθισε καταιγίδα».

Στίχ. 6. «Θεέ μου, σὺ γνωρίζεις τὸν παραλογισμό μου,
καὶ τὰ σφάλματά μου δὲν κρύφτηκαν ἀπὸ σένα».

(Κυρίλλου, Γρηγορίου, Εὐσεβίου). Ἡ ὅτι, ἂν καὶ ὑπῆρξαν μερικὰ σφάλματα, ἕξαιτίας τῶν ὁποίων μὲ κάρφωσαν στὸν σταυρό, πρῶτος σὺ, Θεέ μου, τὰ γνωρίζεις, γιατί τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ σοῦ ξεφύγει, ἡ ἀφροσύνη ὀνομάζει αὐτὴν ποὺ θεωρήθηκε ἀπὸ

85. Ἰώβ 38, 16.

86. Ἰω. 10, 18.

ποις μωρία, τὴν τοῦ πάθους φημί. Γέγονε γὰρ ὁ τοῦ Κυρίου σταυρὸς Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, Ἕλλησι δὲ μωρία. Μωρίαν μὲν οὖν τοῦ Χριστοῦ τὸ πάθος, ἀσθένειαν δὲ τὸν σταυρὸν ὠνόμαζον. Σὺ οὖν, ὦ Πάτερ, φησὶν, ἔγνωσ τὴν διὰ
5 τοῦ σταυροῦ οἰκονομίαν· σὴ γὰρ κρίσει γεγένηται. Τοῦτο δὲ λέγει ἐπειδὴ γέγονεν ὑπήκοος τῷ Πατρὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Τὸ δέ, «Αἱ πλημμέλειαί μου ἀπὸ σοῦ οὐκ ἀπεκρούθησαν», ὅμοιον τῷ, «Τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησε».

10 **Στίχ. 9.** «Ἀπηλλοτριωμένος ἐγενήθην τοῖς ἀδελφοῖς μου».

Τῇ τοιαύτῃ χρήσαιτο φωνῇ, ὅστις ἐστὶν θεοσεβῆς ἀληθῶς καὶ πίστιν ἔχων ὀρθὴν καὶ ἀκατήλεuton. Διωκομένης γὰρ τῆς εὐσεβείας ἀπὸ τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν, ἀσθενεί-
15 τω διάθεσις ἢ πρὸς γενεάς καὶ γένη· καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης καταπεφρονημένης, ἀργεῖτω τότε καὶ τῆς εἰς ἀδελφούς ἀγάπης ὁ νόμος, ἀγαπάσθω δὲ μόνος καὶ ὑπὲρ πάντας ὁ τῶν ὄλων Θεός· αὐτῷ γὰρ τὴν οἰκείαν ὀφείλομεν ζωὴν.

20 **Στίχ. 10.** «Καὶ συνεκάλυψα ἐν νηστείᾳ τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐγενήθη εἰς ὄνειδισμούς μοι».

Εἴποι δ' ἂν τις· Καὶ μὴν φάγου καὶ οἰνοπότου δόξαν ἠνέγκατο παρὰ τοῖς κακοήθεσιν· πῶς οὖν νῦν φησὶν ὅτι ὠνειδίξετο ὡς νηστεύων; Πρὸς ὃ ῥητέον, ὅτι σπανίως καλούμενος ἀπῆει πρὸς τὰ συμπόσια αὐτός τε καὶ οἱ μαθηταί.
25 Οἱ δὲ διαβάλλοντες, τούτοις ἐχρῶντο τοῖς λόγοις, τὸν λοιπὸν τῆς αὐτοῦ διαίτης ἀγνοοῦντες καιρὸν. Πλὴν ἀρκεῖτω πρὸς ἀπόδειξιν ἢ συνεχῆς τεσσαρακονθήμερος νηστεία. Ἐπληροῦτο δὲ ταῦτα καὶ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους, ὅτε, λοιπὸν αἰρομένου τοῦ νυμφίου, ἐνήστευον οἱ μαθηταί, ὥστε

87. Α' Κορ. 1, 23.

89. Β' Κορ. 5, 21.

88. Φιλ. 2, 8.

90. Ματθ. 11, 19.

τοὺς ἀνθρώπους μωρία, ἐννοῶ ἐκείνην τοῦ πάθους. Γιατί ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου γιὰ τοὺς Ἰουδαίους ἔγινε σκάνδαλο, ἐνῶ γιὰ τοὺς Ἕλληνες μωρία⁸⁷. Μωρία λοιπὸν ὀνόμαζαν τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀδυναμία τὸν σταυρό. Σὺ ὅμως, Πατέρα, λέγει, γνώριζες τὸν σκοπὸ τῆς σταυρώσεως, γιατί ἔχει γίνει μὲ δική σου ἀπόφαση. Αὐτὸ βέβαια τὸ λέγει ἐπειδὴ ἔγινε ὑπάκουος στὸν Πατέρα μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ⁸⁸. Καὶ τό· «Τὰ πλημμελήματά μου δὲν κρύφθηκαν ἀπὸ σένα», εἶναι ὅμοιο μὲ τό· «Αὐτὸν ποὺ δὲν γνώρισε ἁμαρτία, τὸν ἔκανε ἁμαρτωλὸ γιὰ χάρη μας»⁸⁹.

Στίχ. 9. «Ἔγινα ξένος στοὺς ἀδελφοὺς μου».

Αὐτὰ τὰ λόγια θὰ χρησιμοποιοῦσε αὐτὸς ποὺ εἶναι πραγματικά θεοσεβῆς καὶ ἔχει σωστὴ πίστη καὶ ἀνόθευτη. Γιατί, ὅταν διώκεται ἢ εὐσέβεια ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀλήθειας, πρέπει νὰ μειώνεται ἢ διάθεση πρὸς τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς ἀπογόνους, καὶ ὅταν περιφρονεῖται ἢ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἃς παύει νὰ ἰσχύει τότε καὶ ὁ νόμος τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς ἀδελφούς, καὶ ἃς ἀγαπᾶται μόνος καὶ περισσότερο ἀπὸ ὅλους ὁ Θεὸς τῶν ὅλων. Γιατί σ' αὐτὸν ὀφείλομε τὴ ζωὴ μας.

Στίχ. 10. «Καὶ κάλυψα μὲ νηστεία τὴν ψυχὴ μου, καὶ ἔγινε αὐτὸ αἰτία πρὸς χλευασμὸ μου».

Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πει· Καὶ ὅμως εἶχε στοὺς κακοήθεις τὴ φήμη τοῦ φάγου καὶ τοῦ οἰνοπότη⁹⁰. Πῶς λοιπὸν τώρα λέγει ὅτι τὸν κατηγοροῦσαν ἐπειδὴ νήστευε; Σ' αὐτὸ πρέπει νὰ λεχθεῖ, ὅτι σπάνια, ὅταν τὸν καλοῦσαν, πῆγαινε σὰ συμπόσια καὶ ὁ ἴδιος καὶ οἱ μαθητές του. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ τὸν κατηγοροῦσαν χρησιμοποιοῦσαν αὐτὰ τὰ λόγια, ἀγνοώντας τὸν καιρὸ τῆς ὑπόλοιπης ζωῆς του. Πλὴν ὅμως εἶναι ἀρκετὴ γιὰ ἀπόδειξη ἢ συνεχῆς νηστεία τῶν σαράντα ἡμερῶν. Καὶ γίνονταν αὐτὰ καὶ κατὰ τὴν περίοδο τοῦ πάθους, ὅταν δηλαδὴ καθὼς ἀπομακρυνόταν ὁ νυμφίος, νήστευαν οἱ μαθητές, ὥστε καὶ αὐτός, ὅπως ἦταν εὐλογο,

καὶ αὐτὸν εἰκὸς προορῶντα τὸ πάθος καὶ τὰ παρακολου-
θούντα τοῖς Ἰουδαίοις κακά, καταπονεῖν τὴν ψυχὴν ἐν νη-
στεία· κωλυτικὴ γὰρ τῆς ἐξ ἀλόγων παθῶν ἐπάρσεως ἡ νη-
στεία. Γελῶσί τινες τῶν ἁγίων τοὺς πόνους, καὶ ὄνειδισμοῖς
5 ποιοῦνται πρόφασιν τὰ ὄντως τεθραυμασμένα.

Στίχ. 12. «Καὶ ἐθέμην τὸ ἔνδυμά μου σάκκον,
καὶ ἐγενόμην αὐτοῖς εἰς παραβολήν».

Καὶ ὁ Σωτὴρ δὲ ὑπὲρ ἡμῶν ἐξομολογεῖται καὶ κακοῦ-
ται· ὁ γὰρ σάκκος τὴν σκληρὰν αἰνίττεται δίαιταν καὶ τὸ
10 πένθος. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἰς παραβολὴν γέγονε τῷ Κυρίῳ,
τουτέστιν εἰς ὄνειδος. Σύνηθες γὰρ τοῖς φαύλοις ὄνειδίζειν
τοῖς ἀγαθοῖς δι' ἃς ἔχουσι κακοπαθείας· εἰκὸς δὲ τὸν Χρι-
στὸν μετὰ τὸ ἀναιρεθῆναι, παραβολὴν γενέσθαι τοῖς Ἰ-
ουδαίοις· οἷον, Τοιαῦτα πάθοι ὁ ἐχθρὸς ἡμῶν οἷα καὶ ὁ
15 ἑσταυρωμένος. Κατὰ δὲ τινὰς διὰ τοῦ σάκκου τὸ σῶμα ση-
μαίνεται, σκληρὸν ὄν καὶ ἀντίτυπον· διὰ γοῦν τὴν τῆς σαρ-
κὸς περιβολὴν ὠνειδίσθη ὁ Κύριος.

Στίχ. 13. «Κατ' ἐμοῦ ἠδολέσχουν οἱ καθήμενοι
ἐν πύλαις», κ.τ.λ.

20 Καὶ Ἰουδαῖοι δὲ Χριστὸν ἐν τε συμποσίοις ὠνειδίζον,
παροίνιον αὐτὸν διήγημα ποιούμενοι καὶ κωμωδίαν, ἐν τε
ταῖς πρὸς ἀλλήλων ὀμιλίαις κατεγέλων αὐτοῦ. Τὰ γὰρ συν-
έδρια τῶν ἀκαιρουμένων εἰς αὐτὸν εὐκαίρουν, καὶ ἠδολέ-
σχουν, εἶπουν ἐσχόλαζον, καὶ συνεχῶς διηγοῦντο.

25 Στίχ. 13. «Καὶ εἰς ἐμὲ ἔψαλλον οἱ πίνοντες».

Ταῦτα λέγει, τὸ παγχάλεπον τῆς Ἰουδαίων Συναγω-
γῆς ὑπεμφαίνων ναυάγιον, καὶ τὸ σὺν ἐκείνοις ἐναποπνί-
γεσθαι τῷ τῆς ἀγνωσίας θυθῶ παραιτούμενος.

προβλέποντας τὸ πάθος καὶ τὰ κακὰ ποὺ ἀκολουθοῦσαν τοὺς Ἰουδαίους, νὰ καταπονεῖ τὴν ψυχὴ του μὲ νηστεία. Γιατὶ ἡ νηστεία ἐμποδίζει τὴν ἔπαρση ἀπὸ τὰ ἄλογα πάθη. Ὅρισμένοι περιγελοῦν τοὺς κόπους τῶν ἁγίων καὶ κάνουν πρόφαση γλευασμῶν αὐτὰ ποὺ εἶναι πραγματικὰ ἄξια θαυμασμοῦ.

Στίχ. 12. «Φόρεσα ὡς ἔνδυμα σάκκο, καὶ ἔγινα
σ' αὐτοὺς ἀντικείμενο γλευασμοῦ».

Καὶ ὁ Σωτὴρας ἐξομολογεῖται γιὰ μᾶς καὶ ὑποβάλλεται σὲ κακοπαθήματα. Γιατὶ ὁ σάκκος ὑποδηλώνει τὴ σκληρὴ διαβίωση καὶ τὸ πένθος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἔγινε σὲ παραλληλισμὸ πρὸς τὸν Κύριο, δηλαδὴ πρὸς γλευασμό. Γιατὶ εἶναι συνήθεια στοὺς διεστραμμένους νὰ κατηγοροῦν τοὺς ἀγαθοὺς γιὰ τὰ κακοπαθήματα ποὺ τοὺς συμβαίνουν. Εὐλόγο βέβαια ἦταν ὁ Χριστὸς μετὰ τὸν θάνατό του νὰ γίνεῖ παράδειγμα στοὺς Ἰουδαίους δηλαδὴ νὰ λένε, Ὁ ἐχθρὸς μας νὰ πάθει αὐτὰ ποὺ ἔπαθε καὶ ὁ ἐσταυρωμένος. Σύμφωνα μὲ κάποιους, μὲ τὸν σάκκο συμβολίζεται αὐτὸ ποὺ εἶναι σκληρὸ καὶ τραχύ. Καὶ ὁ Χριστὸς λοιπὸν περιπαίχθηκε ἐξαιτίας τοῦ ἐνδύματος τοῦ σώματός του.

Στίχ. 13. «Φλυαροῦσαν ἐναντίον μου αὐτοὶ
ποὺ κάθονταν στὶς πύλες», κ.τ.λ.

Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι περιγελοῦσαν τὸν Χριστὸ στὰ συμπόσια, κάνοντάς τον διήγηση καὶ κωμωδία, καὶ στὶς μεταξύ τους συζητήσεις τὸν περιγελοῦσαν. Γιατὶ τὰ συνέδρια αὐτῶν ποὺ δὲν εἶχαν καιρὸ, εἶχαν διαθέσιμο χρόνον γι' αὐτόν, καὶ φλυαροῦσαν ἀνόητα, δηλαδὴ διέκοπταν τὴν ἐργασία τους καὶ διαρκῶς διηγοῦνταν τὰ σχετικὰ μ' αὐτόν.

Στίχ. 13. «Καὶ αὐτοὶ ποὺ ἔπιναν ἔψαλλαν σ' ἔμένα».

Αὐτὰ τὰ λέγει ὑπονοώντας τὸ φοβερώτατο ναυάγιο τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὸ ὅτι μαζὶ μὲ ἐκείνους πνίγεται ἐγκαταλελειμένος στὸν βυθὸ τῆς ἀφροσύνης.

Στίχ. 14. «Ἐγὼ δὲ τῇ προσευχῇ μου πρὸς σέ, Κύριε».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Ὁ Σύμμαχος· «Ἐμοὶ δὲ προσευχὴ σὺ, Κύριε». Τούτων, φησί, γινομένων, ἐγὼ πρὸς 5 σὲ τείνω τὸ ὄμμα καὶ τὴν παρὰ σοῦ προσμένω βοήθειαν. Φαίη δ' ἂν καὶ ὁ Σωτὴρ πρὸς τὸν Πατέρα· Εἰ καὶ ἐχλεύαζόν με καὶ πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν ἀνταπεδίδοσάν μοι, ἀλλ' οὖν ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ οὐ παύσομαι πρὸς σὲ χρώμενος τῇ προσευχῇ. Καὶ τοῦτο δῆλον ἐξ ὧν παρέθηκεν αὐτὸν ὁ εὐ- 10 αγγελιστὴς καὶ ἐν τῷ σταυρῷ ὑπὲρ τῶν σταυρούντων εὐχόμενον. Εἶτα τίθησιν ἐξῆς καὶ τὰ ῥήματα τῆς προσευχῆς.

Στίχ. 14. «Καιρὸς εὐδοκίας, ὁ Θεός».

Εὐδόκησε γὰρ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ· τὸ δὲ ἀνακεφαλαιώσασθαι 15 ἔστι τὸ ἀναλαβεῖν καὶ ἀνακομίσει τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς. «Εὐδοκίαν» δὲ καλεῖ τὴν βουλήν τοῦ Θεοῦ, ὥστε ἡμᾶς σωθῆναι καλῶς αὐτῷ δόξασαν. «Ὅτε οὖν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, 20 ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ». Εἰς τοῦτο ἐλθὼν, φησί «Καιρὸς εὐδοκίας», ὁμοιον τῷ, «Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα».

Στίχ. 14. «Ἐν τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους σου ἐπάκουσόν μου, ἐν ἀληθείᾳ τῆς σωτηρίας σου».

Τοῦτο δὲ ποιήσεις, ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντα με σώσας 25 διὰ τῆς ἀναστάσεως. Ὑπὲρ αὐτῶν γὰρ ἀναδέχομαι ζωὴν καὶ σωτηρίαν· σὺν ἐμοὶ γὰρ ζωοποιηθήσονται οἱ δι' ἁμαρτίαν νεκροί. Μόνη μέντοι ἀληθὴς ἢ παρὰ Θεοῦ σωτηρία, τυπικῆς οὐσῆς τῆς ὑπὸ ἰατρῶν καὶ στρατηγῶν σωτηρίας.

91. Λουκᾶ 23, 34.

93. Γαλ. 4, 4.

92. Ἐφ. 1, 10.

94. Ἰω. 17, 1.

Στίχ. 14. «Ἐγὼ ὅμως μὲ τὴν προσευχή μου ἀπευθύνομαι σὲ σένα, Κύριε».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Ὁ Σύμμαχος ἐρμηνεύει: “Γιὰ μένα ὅμως προσευχή εἶσαι σύ, Κύριε”. Ἐνῶ γίνονται αὐτά, λέγει, ἐγὼ στρέφω τὰ μάτια μου σὲ σένα, καὶ περιμένω τὴ βοήθειά σου. Θὰ μπορούσε καὶ ὁ Σωτήρας νὰ πεῖ στὸν Πατέρα του: “Ἄν καὶ μὲ χλεύαζαν καὶ μοῦ ἀνταπέδιδαν κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν, ὅμως ἐγὼ δὲν θὰ πάψω νὰ χρησιμοποιοῦ τὴν προσευχή πρὸς ἐσένα ὑπὲρ αὐτῶν. Καὶ αὐτὸ εἶναι φανερὸ ἀπὸ αὐτὰ πού ἔχει παραθέσει ὁ εὐαγγελιστής, ὅτι αὐτὸς καὶ πάνω στὸν σταυρὸ προσευχόταν ὑπὲρ ἐκείνων πού τὸν σταύρωναν⁹¹. Καὶ στή συνέχεια παραθέτει καὶ τὰ λόγια τῆς προσευχῆς.

Στίχ. 14. «Εἶναι καιρὸς τῆς ἀπόφασής σου, Θεέ μου».

Εὐαρεστήθηκε δηλαδή ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας νὰ ἀνακεφαλαιώσῃ τὰ πάντα στὸν Χριστό⁹². Τὸ νὰ ἀνακεφαλαιώσῃ αὐτὰ σημαίνει νὰ ἀναλάβῃ καὶ νὰ ἐπαναφέρει τὴ φύση τῶν πραγμάτων στὴν ἀρχικὴ τους κατάστασι. «Εὐδοκία» βέβαια ὀνομάζει τὴν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποία καλῶς ἔβγαλε ὥστε νὰ σωθοῦμε ἐμεῖς». «Ὅταν λοιπὸν συμπληρώθηκε ὁ χρόνος, τότε ἔστειλε ὁ Θεὸς τὸν Υἱό του, ὁ ὁποῖος γεννήθηκε ἀπὸ γυναίκα καὶ ἔζησε σύμφωνα μὲ τὸν νόμο, γιὰ νὰ ἐξαγοράσῃ ἐκείνους πού ἦταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ νόμου»⁹³. Ἐρχόμενος λοιπὸν σ' αὐτό, λέγει, «Εἶναι καιρὸς εὐδοκίας», πού εἶναι ὅμοιο μὲ τό: «Ἐχει ἔλθει ἡ ὥρα»⁹⁴.

Στίχ. 14. «Ἄκουσέ με σύμφωνα μὲ τὴ μεγάλη εὐσπλαχνία σου, πραγματοποιώντας τὴ σωτηρία μου».

Καὶ θὰ τὸ κάνῃς αὐτὸ σώζοντας ἐμένα, πού πέθανα γι' αὐτούς, μὲ τὴν ἀνάστασι. Καθόσον γι' αὐτούς ἀναλαμβάνω τὴ ζωὴ καὶ τὴ σωτηρία. Γιατὶ μαζὶ μὲ ἐμένα θὰ ζωοποιηθοῦν αὐτοὶ πού λόγῳ τῆς ἁμαρτίας εἶναι νεκροί. Μόνη δηλαδή ἀληθινὴ εἶναι ἡ σωτηρία τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἡ σωτηρία ἀπὸ τοὺς γιατροὺς καὶ τοὺς στρατηγούς εἶναι τυπική.

Στίχ. 15. «*Ῥυσθείην ἐκ τῶν μισούντων με,
καὶ ἐκ τῶν θαθέων τῶν ὑδάτων*».

Αἰτεῖ καὶ ὁ Σωτὴρ ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων ῥυσθῆναι, οἱ ἐμίσουν αὐτὸν ὡς εἰς πρόσωπον αὐτῶν ἐλέγχοντα τὴν ἐν
5 θάθει κρυπτομένην πονηρίαν. Ἡ θάθος ὑδάτων τὸν θάνατον λέγει καὶ τοὺς πειρασμοὺς οὓς ἐν Χριστῷ νικῶμεν. «Ἐν ᾧ γὰρ πέπονθεν αὐτὸς πειρασθεῖς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι».

10 Στίχ. 16. «*Μὴ με καταποντισάτω καταιγὶς ὑδατος*», κ.τ.λ.

(Κυρίλλου καὶ Εὐσεβίου). Ὑδατος δὲ καταιγίδα καὶ
δυθὸν καὶ φρέαρ ὀνομάζειν ἔοικεν ἢ τοὺς ἐν τῷ πειράζε-
σθαι κινδύνους, ἢ καὶ αὐτὸν ἔσθ' ὅτε τὸν ἄδην. Φησὶ γάρ·
«*Ἀνήγαγες ἐξ ἄδου τὴν ψυχὴν μου*» ὡς οἱ εἰς φρέαρ ἐμπε-
15 σόντες, οὗ τὸ στόμα ἐνεφράγη. Δηλώσας δὲ καὶ ὁ Κύριος
διὰ τοῦ, «*Ἐνεπάγην εἰς ἴλιν δυθοῦ*», τὴν τοῦ σώματος ἐν τῷ
θανάτῳ λύσιν, καὶ παραστήσας τὴν εἰς ἄδου κάθοδον, νῦν
περὶ τῆς ἀνόδου φησὶ· «*Ῥυσθείην*», λέγων, «*ἐκ τῶν θαθέων
τῶν ὑδάτων*», καὶ τὰ ἐξῆς *Τὰς μὲν γὰρ ἄλλας ψυχὰς κατέ-*
20 *πιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας, καὶ τὸ φρέαρ συνέσχεν ἀποκλείσαν*
τῷ ἑαυτοῦ στόματι. Φρέαρ δὲ στόμα ἔχον ὁ θάνατος, ἐξ αἰῶ-
νος ἅπαντας καταπεπωκὼς τοὺς εἰς αὐτὸν καταπεπτωκό-
τας, καὶ μετὰ τὸ καταπιεῖν, ἐπικλείσας τὸ ἑαυτοῦ στόμα
πρὸς τὸ μὴ τινα πρὸς ζωὴν παλινδρομῆσαι. Ἐπ' ἐμοὶ δέ,
25 *φησὶ μὴ γένοιτο τοῦτο. Λέγει δὲ «καταιγίδα», ὑπεμφαίνων*
τὸ παγχάλεπον τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς νανάγιον, καὶ τὸ
σὺν ἐκείνοις ἀποπνίγεσθαι τῷ τῆς ἀγνωσίας δυθῷ παραι-
τούμενος. Πῶς δέ, εἰπὼν ἄνω, «Καταιγὶς κατεπόντισέ με»,
30 *νῦν λέγει, «Μὴ με καταποντισάτω»; Ὅτι ἐπεὶ ἔστι δυθισθέν-*
τα πάλιν ἀνανήξασθαι, εὐχεται ὧν ἐπειράθη μὴ πάλιν πει-

Στίχ. 15. «Εἶθε νὰ γλυτώσω ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ μὲ μισοῦν
καὶ ἀπὸ τὰ βαθειὰ νερά».

Καὶ ὁ Σωτῆρας ζητᾷ νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι τὸν μισοῦσαν, ἐπειδὴ στὸ πρόσωπο αὐτῶν ἤλεγχε τὴν πονηρία ποὺ ἔκρυβαν βαθειὰ μέσα τους. Ἡ βάθος ὑδάτων ἐννοεῖ τὸν θάνατο καὶ τοὺς πειρασμοὺς ποὺ νικᾶμε μὲ τὸν Χριστό. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὑπέφερε ὁ ἴδιος μὲ ὅσα δοκιμάσθηκε, μπορεῖ νὰ βοηθήσει ἐκείνους ποὺ δοκιμάζονται»^{95α}.

Στίχ. 16. «Ἄς μὴ μὲ καταποντίσει ἢ καταιγίδα
τοῦ νεροῦ», κ.τ.λ.

(Κυρίλλου καὶ Εὐσεβίου). Καταιγίδα νεροῦ καὶ θυθὸ καὶ φρέαρ φαίνεται νὰ ὀνομάζει ἢ τοὺς κινδύνους τῶν πειρασμῶν, ἢ κάποτε καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἄδη. Γιατὶ λέγει· «Ἀνέβασες ἀπὸ τὸν ἄδη τὴν ψυχὴ μου»⁹⁵, ὅπως αὐτοὶ ποὺ ἔπεσαν μέσα σὲ πηγάδι, τοῦ ὁποίου τὸ στόμιο ἔχει φραγεῖ. Ἄφοῦ δήλωσε καὶ ὁ Κύριος μὲ τό, «Κόλλησα στὴν λάσπη τοῦ θυθοῦ», τὴν διάλυση τοῦ σώματος μὲ τὸν θάνατο, καὶ ἄφοῦ παρουσίασε τὴν κάθοδο στὸν ἄδη, τώρα κάνει λόγο γιὰ τὴν ἀνοδο, λέγοντας· «Εἶθε νὰ γλυτώσω ἀπὸ τὰ βαθειὰ νερά» καὶ τὰ ἐξῆς. Γιατὶ τὶς ἄλλες ψυχὲς τὶς κατὰπτε ὁ θάνατος ἄφοῦ τὶς ἔθεσε κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του καὶ κράτησε κλειστὸ τὸ φρέαρ φράσσοντας τὸ στόμα του. Ἐχοντας στόμα ὁ θάνατος τὸ φρέαρ, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνα ἔχει καταπιεῖ ὅλους ἐκείνους ποὺ ἔπεσαν σ' αὐτόν, καὶ ἄφοῦ τοὺς κατὰπτε, ἔκλεισε καλὰ τὸ στόμα του γιὰ νὰ μὴ ἐπιστρέψει κανένας στὴ ζωὴ. Σὲ μένα ὅμως, λέγει, εἶθε νὰ μὴ συμβεῖ αὐτό. Καταιγίδα λέγει, ὑποδηλώνοντας τὸ φοβερώτατο ναυάγιο τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων, καὶ θέλοντας ν' ἀποφύγει τὸν πνιγμὸ μαζὶ μὲ ἐκείνους μέσα στὸν θυθὸ τῆς ἀγνωσίας. Πῶς ὅμως, λέγοντας πρὸ πάντων, «Μὲ καταθύθισε καταιγίδα», τώρα λέγει, «Νὰ μὴ μὲ καταποντίσει»; Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦταν δυνατόν ἄφοῦ θυθίσθηκε νὰ ἀνεβεῖ πάλι στὴν ἐπιφάνεια, εὐχεται τὶς δοκιμασίαις ποὺ πέρασε, νὰ μὴ τὶς

95. Ψαλμ. 29, 4.

ραν λαβεῖν. Κύματα οἶδα καὶ ἄλλα καὶ κλύδωνα φοβερόν ἐπανιστάμενον τῇ ψυχῇ τὸν ἐκ τῶν παθῶν τῆς σαρκός, οἷς χρὴ δυσπρόσιτον ὄντα, μηδαμῶς τῆς ἀπ' αὐτῶν πικρίας ἀναπίμπλασθαι, ἀλλ' αἰεὶ προσευχόμενον λέγειν· «Ῥυσθεῖην ἔκ τῶν θαθέων τῶν ὑδάτων», καὶ τὰ ἕξῃς.

Στίχ. 17. «Εἰσακουσόν με, Κύριε, ὅτι χρηστὸν τὸ ἔλεός σου».

(Κυρίλλου καὶ Εὐσεβίου). Διὰ τί δὲ καὶ ὁ Μονογενῆς χρήζει τοῦ εἰσακουσθῆναι, ἴσος ὢν τῷ Πατρὶ καὶ ὁμότιμος, αὐτὸς τὴν αἰτίαν λέγει· «Ὅτι χρηστὸν τὸ ἔλεός σου», τουτέστι, Διὰ τοῦτο εἰσακουσθῆναι χρήζω, ἐπειδὴ ἄνθρωπος διὰ τὴν σὴν φιλανθρωπίαν γέγονα, καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων εἰκότως ταῦτα ἀναδέχομαι.

15 Στίχ. 18. «Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τοῦ παιδός σου».

(Κυρίλλου καὶ Εὐσεβίου). Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ Πατὴρ διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν ἀποστραφεῖς ἦν τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν, τούτου χάριν πάλιν πρὸς αὐτὴν ἐπιστρέψαι τὸν Πατέρα τὸ πρόσωπον ὁ Χριστὸς παρακαλεῖ, καὶ μὴ ἐπιμεῖναι ὀργιζόμενον, ἐκ μεταφορᾶς τῶν ἐν ταῖς ὀργαῖς ἀποστρεφόντων τὸ πρόσωπον. Ἀποστροφή δὲ Θεοῦ ἢ ἐγκατάλειψις

Στίχ. 18. «Ὅτι θλίβομαι, ταχὺ ἐπάκουσόν μου».

(Κυρίλλου καὶ Εὐσεβίου). Διὰ τὴν τῆς ὀδύνης ὑπερβολὴν, ταχεῖαν μοι παράσχου παραψυχὴν. Τί τὸ θλίβον; εἴτε 25 ἐξήγησαι τὸ λυποῦν, ὡς Δαβίδ. Ἄκουε τοίνυν λέγοντος ἑναργῶς «Ὅτι αἱ ἀνομίαι μου ὑπερῆραν τὴν κεφαλὴν μου, ὥσει φορτίον ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ». Οὐκοῦν πρόσελθε τῷ λέγοντι· «Δεῦτε πρὸς με, πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς». Φαίη δ' ἂν καὶ ὁ Χριστὸς

ὑποστῆί πάλι. Κύματα γνωρίζω καὶ ἄλλα καὶ καταιγίδα φοβερή πού ἐξεγείρεται στήν ψυχὴ ἀπὸ τὰ πάθη τῆς σάρκα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ μένω μακριά, ὥστε νὰ μὴ γεμίζω ἀπὸ τὴν πικρία τους, ἀλλὰ προσευχόμενος πάντοτε νὰ λέγω· «Εἶθε νὰ σωθῶ ἀπὸ τὰ βαθειὰ νερά», καὶ τὰ ἔξις.

Στίχ. 17. «Ἐκκουσε με σε παρακαλω, Κυριε, γιατι το ελεος σου εινα αγαθο».

(Κυρίλλου καὶ Εὐσεβίου). Γιατί καὶ ὁ Μονογενὴς ἔχει ἀνάγκη νὰ εἰσακουσθεῖ, ἐνῶ εἶναι ἴσος καὶ ὁμότιμος μὲ τὸν Πατέρα, ὁ ἴδιος λέγει τὴν αἰτία· «Γιατί τὸ ἔλεός σου εἶναι ἀγαθόν», δηλαδή, γι' αὐτὸ πρέπει νὰ εἰσακουσθῶ, ἐπειδὴ ἔγινα ἄνθρωπος ἐξαιτίας τῆς δικῆς σου φιλανθρωπίας, καὶ πολὺ δίκαια ἀναλαμβάνω αὐτὰ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους.

Στίχ. 18. «Να μη αποστρέψεις το προσωπο σου ἀπο ἐμένα τον δοῦλο σου».

(Κυρίλλου καὶ Εὐσεβίου). Ἐπειδὴ καὶ ὁ Πατέρας, ἐξαιτίας τῆς παράβασης τοῦ Ἀδάμ, εἶχε ἀποστραφεῖ τὴν ἀνθρώπινη φύση, γι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς παρακαλεῖ τὸν Πατέρα νὰ στρέψει πάλι τὸ πρόσωπό του πρὸς αὐτήν, καὶ νὰ μὴ ἐπιμείνει ὀργισμένος, σὰν ἐκείνους πού πάνω στήν ὀργή τους στρέφουν ἄλλοῦ τὸ πρόσωπό τους. Ἀποστροφή βέβαια τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἐγκατάλειψη.

Στίχ. 18. «Ἐκκουσε με γρηγορα, γιατι ειμαι θλιμμενος».

(Κυρίλλου καὶ Εὐσεβίου). Λόγω τῆς ὑπερβολικῆς ὀδύνης μου, δῶσε μου γρήγορα παρηγοριά. Πές, τί εἶναι αὐτὸ πού σε κάνει νὰ θλίβεσαι; ἔξηγησε, Δαβίδ, αὐτὸ πού σε λυπεῖ. Ἐκκουσε λοιπὸν πού λέγει ὀλοκάθαρα· «Ἐπειδὴ οἱ ἁμαρτίες μου ὑψώθηκαν πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μου, ἔπεσαν ἐπάνω μου σὰν βαρὺ φορτίον»⁶. Πλησίασε τότε κοντὰ σὲ Ἐκεῖνον πού λέγει· «Ἐλᾶτε κοντὰ μου ὅλοι οἱ κουρασμένοι καὶ φορτωμένοι, καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς ξεκουράσω»⁷. Θὰ μπορούσε βέβαια καὶ ὁ Χριστὸς νὰ πεῖ στὸν

πρὸς τὸν Πατέρα· Ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ κτήματος θλίβομαι τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε ἐλευθερῶσαι τὸν ἀφ' ἡμῶν αἰχμάλωτον. Ταχὺ δὲ εἰσάκουσον, ἐπειδὴ χρήζει ταχύτητος τὸ κατ' αὐτὸν μυστήριον.

5 *Στίχ. 19.* «Πρόσχευ τῇ ψυχῇ μου, καὶ λύτρωσαι αὐτήν».

Εἶποι δ' ἂν καὶ ὁ Σωτὴρ πρὸς τὸν Πατέρα· Λύτρωσαι τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ τοῦ κατασχόντος, δηλονότι θανάτου. Καὶ ποῖος ἄρα ἐστὶν ὁ τῆς λυτρώσεως τρόπος; Ἡ ἐν Χριστῷ δικαίωσις, ἢ διὰ πίστεως σωτηρία, τῶν πλημμελημάτων ἢ ἀφεςις ἢ διὰ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος. Οὕτως ἐλυτρώσατό ποτε τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ, ὡς ἐν σκιαῖς καὶ τύποις προκαταγράφων ἡμῖν τοῦ Χριστοῦ τὸ μυστήριον καὶ τὸ τοῖς ἀγγέλοις ἄγνωστον.

Στίχ. 19. «Ἔνεκα τῶν ἐχθρῶν μου ῥῦσαί με».

15 Καὶ ὁ Σωτὴρ δὲ ἐξ ἧς πεπόνθαμεν ἀδικίας παρὰ τῶν νοητῶν ἐχθρῶν, ἀπὸ ταύτης ἐπὶ τὸν ἔλεον τὸν ἡμέτερον διεγείρει τὸν Πατέρα. Εἰ δέ τις ἐπαπορήσοι πῶς τοσαῦτα δεηθεὶς ὁ Χριστός, οὐκ ἐξέφυγε τοὺς πειρασμούς, ἀκουσάτω ὅτι ηὔχετο μὲν ὡς ἄνθρωπος μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν, 20 ἐπεὶ δὲ συνέφερε παθεῖν αὐτὸν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, κατεδέξατο τὰ πάθη, προελόμενος τὸ θεῖον θέλημα παρὰ τὸ ἀνθρώπινον.

Στίχ. 20. «Σὺ γὰρ γινώσκεις τὸν ὄνειδισμόν μου».

Καὶ ὁ Σωτὴρ δὲ πρὸς τὸν Πατέρα, Οἶδας, φησί, τὸν 25 ὄνειδισμόν ὃν ὑπὲρ τοῦ σου ὄνειδίσθην ὀνόματος, τὴν αἰσχύνην ἣν ὑπὲρ ἀληθείας ἀνέτλην τῆς σῆς, τὴν ἐντροπὴν ἣν ὑπὲρ τῆς δόξης ὑπέσχον τῆς σῆς. Οἱ γὰρ θλίβοντές με, οἱ κολαφίζοντες, οἱ σταυροῦντες, ἐνώπιον πάντα δρῶσι τῶν σῶν ὀφθαλμῶν.

Πατέρα· Αἰσθάνομαι θλίψη γιὰ τὸ κοινὸ κτῆμα, δηλαδή τὸν ἄνθρωπο, ὥστε νὰ ἐλευθερώσω τὸν αἰχμάλωτο ἀπὸ ἐμᾶς. Καὶ ἄκουσέ με σὲ παρακαλῶ γρήγορα, γιὰτὶ τὸ μυστήριον τὸ σχετικὸ μ' αὐτὸν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ταχύτητα.

Στίχ. 19. «Πρόσεξε τὴν ψυχὴ μου καὶ λύτρωσέ την».

Θὰ μπορούσε καὶ ὁ Σωτήρας νὰ πεῖ πρὸς τὸν Πατέρα· Γλύτωσε τὴν ψυχὴ μου ἀπὸ αὐτὸν ποὺ τὴν κυρίευσε, δηλαδή ἀπὸ τὸν θάνατον. Καὶ ποῖος ἄραγε εἶναι ὁ τρόπος τῆς ἀπελευθέρωσης; Ἡ δικαίωση μέσω τοῦ Χριστοῦ, ἡ σωτηρία μέσω τῆς πίστεως, ἡ συγχώρηση τῶν ἁμαρτημάτων μὲ τὸ ἅγιον βάπτισμα. Ἔτσι ἐλευθέρωσε κάποτε τοὺς Ἰσραηλίτες, προτυπώνοντας σὲ μᾶς μὲ σκιὰς καὶ τύπους τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον ἦταν ἄγνωστο καὶ στοὺς ἀγγέλους.

Στίχ. 19. «Ἐξαιτίας τῶν ἐχθρῶν μου γλύτωσέ με».

Καὶ ὁ Σωτήρας ὅμως, ἀπὸ τὴν ἀδικία ποὺ πάθαμε ἀπὸ τοὺς νοητοὺς ἐχθρούς, ἀπὸ αὐτὴν διεγείρει τὸν Πατέρα πρὸς τὴν εὐσπλαγχνία πρὸς ἐμᾶς. Ἐὰν ὅμως κάποιος ἀπορώντας ἐρωτήσει πῶς, ἀφοῦ παρακάλεσε τόσο ὁ Χριστός, δὲν ἀπέφυγε τοὺς πειρασμούς, ὡς ἀκούσει, ὅτι προσευχόταν βέβαια ὡς ἄνθρωπος νὰ μὴ μπῆ σὲ πειρασμό, ἐπειδὴ ὅμως συνέφερε νὰ πάθει αὐτὸς γιὰ τὴ δική μας σωτηρία⁹⁸, δέχθηκε τὰ πάθη, προτιμώντας τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, παρὰ τὸ ἀνθρώπινο.

Στίχ. 20. «Γιὰτὶ σὺ γνωρίζεις τὸν χλευασμὸ μου».

Καὶ ὁ Σωτήρας πρὸς τὸν Πατέρα λέγει· Γνωρίζεις τὸν χλευασμὸ ποὺ δέχθηκα γιὰ τὸ ὄνομά σου, τὸν ἐμπαιγμὸ ποὺ ὑπέμεινα γιὰ τὴν ἀλήθειά σου, τὴν ντροπὴ ποὺ δοκίμασα γιὰ τὴ δική σου δόξα. Γιὰτὶ αὐτοὶ ποὺ μοῦ προξενοῦν θλίψη, αὐτοὶ ποὺ μοῦ δίνουν κολαφίσματα, αὐτοὶ ποὺ μὲ σταυρώνουν, τὰ κάνουν ὅλα μπροστὰ στὰ μάτια σου.

98. Λουκᾶ 24, 26.

*Στίχ. 21. «Ὀνειδισμόν προσεδόκησεν ἡ ψυχὴ μου
καὶ ταλαιπωρίαν».*

Ἐντεῦθεν καὶ ὁ Χριστὸς τὸ πάθος διηγεῖται, ὃ καὶ σα-
φῶς ἡμῖν οἱ εὐαγγελισταὶ διηγήσαντο. Οὐχ ὑπῆρχε δὲ ὁ
5 συλλυπούμενος καὶ ὁ παρακαλῶν, διὰ τὸ καὶ τοὺς μαθητὰς
ἄλλον ἀλλαχοῦ φυγεῖν.

*Στίχ. 22. «Ἔδωκαν εἰς τὸ βρωμὰ μου χολήν,
καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος».*

(Κυρίλλου καὶ Θεοδορήτου). Καὶ αὐτὴν μοι, φησί, τὴν
10 τροφήν, πικρὰν καὶ ἀνιαρὰν κατεσκευάσαν· ἀνήδονος γὰρ
τοῖς μετ' ὀδύνης ἐσθίουσι καὶ ἡ ἡδίστη τροφή. Ἐπισημαί-
νονται δὲ καὶ οἱ μακάριοι εὐαγγελισταί, ὅτι δεδιψηκότι τῷ
Χριστῷ, κατὰ τὸν τοῦ σταυροῦ καιρὸν, καὶ πιεῖν αἰτήσαντι,
προσεκόμισαν ὄξος χολῆ συμμιγέν, καὶ γευσάμενος, φησὶν,
15 οὐκ ἤθελεν πιεῖν», ἵνα ἡ Γραφή πληρωθῇ ἡ ψαλμικὴ αὕτη.

*Στίχ. 23. «Γενηθήτω ἡ τράπεζα αὐτῶν ἐνώπιον
αὐτῶν εἰς παγίδα».*

(Κυρίλλου καὶ Θεοδορήτου). Οὕτω καὶ ὁ Σύμμαχος
ἠρμήνευεν «Γένοιτο ἡ τράπεζα αὐτῶν ἔμπροσθεν αὐτῶν εἰς
20 παγίδα καὶ εἰς τιμωρίαν», ὥστε συλληφθῆναι ἐντεῦθεν καὶ
τὰ συμβησόμενα τοῖς Ἰουδαίοις μετὰ τὸ πάθος κατασημαί-
νειν. Ὅμοιον δὲ ὡς εἰ λέγοι· Τὰ παραπλήσια ὑπομείνεια,
ᾧν πείραν με λαβεῖν παρεσκευάσαν. «Οὐαὶ» γὰρ «τῷ ἀνό-
μῳ, ὅτι πονηρὰ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ συμβήσεται αὐτῷ».

25 *Στίχ. 24. «Σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν
τοῦ μὴ βλέπειν».*

(Κυρίλλου καὶ Θεοδορήτου). Ἐπάγαγε αὐτοῖς τὸ ζο-
φῶδες νέφος τῶν πειρασμῶν, ἵνα, μηδαμιόθεν πρὸς τὴν τῶν
θείων μυστηρίων ἀνανεύοντες ἔλλαμπιν, Ἰουδαῖοι κακοὶ

Στίχ. 21. «Ἡ ψυχὴ μου περιμένε ἐμπαιγμὸν
καὶ ταλαιπωρίαν».

Ἐδῶ καὶ ὁ Χριστὸς διηγεῖται τὸ πάθος, τὸ ὁποῖο διηγήθη-
καν σὲ μᾶς καὶ οἱ εὐαγγελιστὲς μὲ σαφήνεια. Καὶ δὲν ὑπῆρχε
κανένας πού νὰ πάσχει μαζί του καὶ νὰ τὸν παρηγορεῖ, γιατί καὶ
οἱ μαθηταὶ ἔφυγαν ὁ καθένας ἄλλου.

Στίχ. 22. «Μοῦ ἔδωσαν ἀντὶ γιὰ φαγητὸ χολή,
καὶ ἀντὶ γιὰ νερὸ μὲ πότισαν ξύδι».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Καὶ τὴν ἴδια τὴν τροφή τὴν
ἔκαναν πικρὴ καὶ δυσάρεστη. Γιατί καὶ ἡ πιὸ εὐχάριστη τροφή
εἶναι δυσάρεστη σ' αὐτοὺς πού τὴν τρῶνε μὲ πόνο. Ἀλλὰ καὶ οἱ
μακάριοι εὐαγγελιστὲς ἐπισημαίνουν, ὅτι ὅταν δίψασε ὁ Χριστὸς
κατὰ τὴ διάρκεια τῆς σταύρωσης καὶ ζήτησε νὰ πιεῖ, τοῦ πρόσ-
φεραν ξύδι ἀναμιγμένο μὲ χολή, καὶ ὅταν τὸ δοκίμασε, λέγει,
«δὲν ἤθελε νὰ πιεῖ^{99α}, γιὰ νὰ ἐκπληρωθεῖ ἡ ψαλμικὴ Γραφή.

Στίχ. 23. «Εἶθε τὸ τραπέζι τους νὰ μεταβληθεῖ
σὲ παγίδα μπροστά τους».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Ἔτσι τὸ ἐρμήνευσε καὶ ὁ Σύμ-
μαχος, «Εἶθε τὸ τραπέζι τους νὰ γίνεи μπροστά τους παγίδα καὶ
τιμωρία τους», ὥστε νὰ συλληφθεῖ ἀπὸ αὐτὰ νὰ ὑποδηλώνει καὶ
αὐτὰ πού θὰ συμβοῦν στοὺς Ἰουδαίους μετὰ τὸ πάθος. Μοιάζει
αὐτὸ σὰν νὰ λέγει· Εἶθε νὰ πάθουν τὰ παρόμοια μὲ αὐτὰ πού ἐπι-
χείρησαν νὰ πάθω ἐγώ. Γιατί λέγει· Ἀλλοίμονο σὸν παράνομο,
γιατί θὰ τοῦ συμβοῦν κακὰ ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του^{99α}.

Στίχ. 24. «Ἄς σκοπισθοῦν τὰ μάτια τους
γιὰ νὰ μὴ βλέπουν».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Προκάλεσε σ' αὐτοὺς τὸ σκο-
τεινὸ σύννεφο τῶν πειρασμῶν, ὥστε, μὴ βλέποντας ἀπὸ πουθενὰ
πρὸς τὴν λάμψη τῶν θείων μυστηρίων, οἱ κακοὶ Ἰουδαῖοι, νὰ

κακῶς ἀπόλωνται, διὰ τὰς σφῶν ἀπονοίας καὶ τὸ λίαν ἀκρατὲς εἰς ἀπειθείαν. Πῶς δὲ καὶ Ἰουδαῖοι οὐκ ἐσκοτίσθησαν, μὴ δεξάμενοι τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον; Οἱ ἐπειδὴ σταυρῶ παρέδωκαν τὸν τῶν ὅλων Κύριον, ἔδν μὲν αὐτοῖς ὁ ἥλιος, συνεσκοτάσε δὲ ἐν ἡμέρᾳ τὸ φῶς, σημεῖον ἐναργὲς τοῦ κατεσκοτίσθαι καὶ νοητῶς τὰς τῶν σταυρωσάντων ψυχάς. Πώρωσις γὰρ ἀπὸ μέρους γέγονε τῷ Ἰσραὴλ, καὶ κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται, καὶ ὀφθαλμοὺς ἔχοντες οὐ βλέπουσι, διὰ τὸ παραιτήσασθαι τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, καὶ ἐκουσίως μῦσαι τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας.

Στίχ. 24. «Καὶ τὸν νῶτον αὐτῶν διαπαντὸς σύγκαμψον».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Καὶ τὰς ὀσφύας αὐτῶν διαπαντὸς ἐξάρθρωσον· δουλείαν τῶν Βαβυλωνίων καταψήφισαι, Δέσποτα, ἵνα οἷς ποιοῦσι περιπέσωσιν εἰς ἐπίπονον ἐργασίαν συγκεκυφότες αἰεὶ.

Στίχ. 25. «Ὁ θυμὸς τῆς ὀργῆς σου καταλάβοι αὐτούς».

Θυμὸν τοίνυν ὀργῆς τὴν ὀξεϊαν καὶ ἐπίπονον ἐκάλεσε τιμωρίαν. Καὶ ἐπὶ τοὺς σταυρωτὰς δὲ ὁ θυμὸς τῆς θείας ὀργῆς, οὐ μερικῶς ὡς πολλάκις, ἀλλὰ τελέως ἐξεκενώθη, καὶ κατέλαβεν αὐτοὺς πᾶν εἶδος τιμωρίας.

Στίχ. 27. «Ὅτι, ὃν σὺ ἐπάταξας, αὐτοὶ κατεδίωξαν».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Σὺ μὲν, φησί, δίκας μετῆς παροινίας εἰσπρατιόμενος, οἷόν τισι δημίσις παρέδωκας τοῖς Βαβυλωνίοις, οὗτοι δὲ πλείοσί με ἢ προσέταξας κακοῖς περιέβαλον, καὶ ἐπηύξησάν μοι τὴν διὰ τὴν ἁμαρτιαν ὀδύνην. Ταύτην αὐτῶν καὶ ὁ τῶν ὅλων Θεὸς κατηγορεῖ τὴν ὠμότητα, καὶ φησιν· «Ἐγὼ αὐτοὺς παρέδωκα εἰς τὰς χεῖράς σου, σὺ δὲ οὐκ ἔδωκας αὐτοῖς ἔλεος τοῦ πρεσβυ-

ἀφανισθοῦν μὲ κακὸν τρόπο, ἕξαιτίας τῶν παράφρονων ἐνεργειῶν τους καὶ τῆς ἀσυγκράτητης ἀπειθείας τους. Καὶ πῶς δὲν σκοτίστηκαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ἀφοῦ δὲν δέχθηκαν τὸν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης; Αὐτοὶ ἐπειδὴ παρέδωσαν στὸν σταυρὸ τὸν Κύριο τῶν ὄλων, ἔδωσε βέβαια γι' αὐτοὺς ὁ ἥλιος καὶ σκοτείνιασε τὴν ἡμέρα τὸ φῶς, σημάδι φανερὸ ὅτι σκοτίσθηκαν καὶ νοητὰ οἱ ψυχῆς ἐκείνων πού τὸν σταύρωσαν. Γιατὶ εἶχε συμβεῖ μερικὴ ἀναισθησία στὸν Ἰσραήλ, καὶ στὴν καρδιά τους ὑπάρχει κάλυμμα, καὶ ἐνῶ ἔχουν μάτια, δὲν βλέπουν, ἐπειδὴ ἀρνήθηκαν τὸ ἀληθινὸ φῶς, καὶ ἔκλεισαν μὲ τὴ θέλησή τους τὰ μάτια τῆς καρδιάς τους.

Στίχ. 24. «Κάνε νὰ κυρτωθεῖ ἡ ράχη τους
γιὰ πάντα».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Καὶ ἐξάρθρωσε τὶς μέσες τους γιὰ πάντα. Καταδίκασέ τους νὰ γίνουν δοῦλοι τῶν Βαβυλωνίων, Δέσποτα, ὥστε νὰ καταντήσουν, ἕξαιτίας αὐτῶν πού κάνουν, σὲ ἐπίπονη ἐργασία, μένοντας ὑποδουλωμένοι γιὰ πάντα.

Στίχ. 25. «Εἶθε νὰ τοὺς κυριεύσει ὁ θυμὸς τῆς ὀργῆς σου».

Θυμὸ βέβαια τῆς ὀργῆς ὀνόμασε τὴν ἔντονη καὶ κοπιαστικὴ τιμωρία. Ἀλλὰ καὶ στοὺς σταυρωτὲς του ὁ θυμὸς τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ ἐκδηλώθηκε ὄχι περιορισμένος, ὅπως ἔγινε πολλὲς φορές, ἀλλὰ πλήρης, καὶ τοὺς συνόδευσε κάθε εἶδος τιμωρίας.

Στίχ. 27. «Γιατί, ἐκεῖνον πού ἐσὺ τὸν πάταξες,
αὐτοὶ τὸν καταδίωξαν».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Σὺ βέβαια, λέγει, ἐκδικούμενος τὴν παράφρονη συμπεριφορὰ τους, τοὺς παρέδωσες σὰν σὲ κάποιους δημίους στοὺς Βαβυλωνίους, καὶ αὐτοὶ μὲ περιέβαλαν μὲ περισσότερα κακὰ ἀπὸ αὐτὰ πού πρόσταξες, καὶ μοῦ αὐξήσαν τὸν πόνο γιὰ τὴν ἁμαρτία μου. Αὐτὴν τὴν σκληρότητά τους κατηγορεῖ καὶ ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, λέγοντας: «Ἐγὼ τοὺς παρέδωσα στὰ χέρια σου, καὶ σὺ δὲν τοὺς ἔδειξες εὐσπλαγχνία. Βάρυνες

τέρου ἐβάρυνας τὸν ζυγόν, καὶ νεώτερον οὐκ ἠλέησας». Εἰ δὲ περὶ τῶν σταυρωτῶν ὁ λόγος, αἰτίας ἐστὶ τοῦτο παράθεσις, δι' ἣν τὰ τοιαῦτα πείσονται.

Ὁμοιον δὲ τῷ παρὰ τῷ Ζαχαρίᾳ· «Πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα». Συγχωρήσας γὰρ παθεῖν τὸν Υἱόν, αὐτὸς παραδοῦναι λέγεται. Πέπονθε δὲ καὶ ὁ Υἱὸς οὐκ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλ' ἐκὼν· ἦν γὰρ αὐτῷ τὸ πάθος τῷ κόσμῳ σωτήριον. Τοῦτον οὖν, φησί, τὸν κατὰ τὴν σὴν εὐδοκίαν ἐν παταγμοῖς διὰ τὸ πάθος γενόμενον αὐτοὶ 10 οὐ παραδεξάμενοι, ἔξω που τῆς ἐαυτῶν σωτηρίας ἀπήλασαν. Οὐχ ὅτι οὖν ὁ Πατήρ, ἀλλ' ὅτι, κρεῖττον οἰκονομούμενος, εἰς θάνατον, καθὼς προώριστο, παρέδωκε τὸν Υἱόν, ἀνεύθυνοι ἂν εἶεν διὰ τοῦτο οἱ ταύτῃ ὑπηρετησάμενοι τῆ 15 βουλή. Οὐ γὰρ ἀρέσαι Θεῷ σπεύδοντες τοῦτο ποιεῖν ἐδοκίμασαν, ἀλλὰ ψυχῆς αὐτοκινήτῳ παρανομοῦντες βουλή καὶ φθόνῳ στρατηγούμενοι φονικῶ, τοῦτο κατεπράξαντο. Εἶτα ἐπάγει, ὅτι «Ἐπὶ τὸ ἄλγος τῶν τραυμάτων μου προσέθηκαν». Ἐπειδὴ αὐτὸς μὲν ἐταπείνωσεν ἑαυτόν, οἱ δὲ θανάτῳ περιέβαλον· ἢ ὅτι οὐ μόνον ἀπέκτειναν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ διέβαλον καὶ ἐσυκοφάντησαν· διὰ τοῦτο 20 πάλιν αὐτοῖς ἐπαρᾶται τὰ ἐξῆς.

Στίχ. 28. «Πρόσθετε ἀνομίαν ἐπὶ τὴν ἀνομίαν αὐτῶν».

(Κυρίλλου καὶ Εὐσεβίου). Τοῦτό φησιν διὰ τὴν πρόσθεσιν τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἀνομίαν ἐκάλεσε τὴν διὰ τὴν 25 ἁμαρτίαν ἐπαγομένην τιμωρίαν. Εἰ δὲ περὶ τῶν σταυρωτῶν ὁ λόγος, ὅτι τῇ κατὰ τὸν Κύριον ἀνομία καὶ ἑτέραν ἀνομίαν προσθήσουσι, τὸν μὲν τοῦ Ζεβεδαίου Ἰάκωβον μαχαίρα ἀπεκτονότες, ξύλῳ δὲ τὸν ἀδελφόθεον, καὶ λίθοις Στέφανον. Ἡ μία μὲν ἀνομία, ὅτι τὴν ἀλήθειαν ἐλθοῦσαν οὐκ 30 ἐδέξαντο, τῇ σκιᾷ τοῦ νόμου παρανόμως προσκαθήμενοι,

1. Ἦσ. 47, 6.

2. Ζαχ. 13, 7.

τὸν ζυγὸ τοῦ γέροντα, καὶ δὲν λυπήθηκες τὸν νεώτερο»¹. Καὶ ἐὰν ὁ λόγος εἶναι γιὰ τοὺς σταυρωτῆς, αὐτὸ εἶναι αἰτία σύγκρισης, γιὰ τὴν ὁποία θὰ πάθουν τὰ ἴδια.

“Ὁμοιο εἶναι καὶ αὐτὸ ἀναφέρει ὁ Ζαχαρίας· «Θὰ χτυπήσω τὸν ποιμένα καὶ θὰ διασκορπισθοῦν τὰ πρόβατα»². Γιατί, ἐνῶ ἐπέτρεψε νὰ πάθει ὁ Υἱός, λέγεται ὅτι τὸν παρέδωσε αὐτός. Καὶ ὁ Υἱός ἔπαθε ὄχι ἀναγκαστικά, ἀλλὰ μὲ τὴ θέλησή του. Γιατί τὸ πάθος του ἦταν σωτηρία γιὰ τὸν κόσμο. Αὐτὸν λοιπὸν, λέγει, πού, σύμφωνα μὲ τὴ δική σου ἀγαθὴ προαίρεση, ὀδηγήθηκε μὲ κολαφίσματα στὸ πάθος, αὐτοὶ δὲν τὸν παραδέχθηκαν, καὶ τὸν ἀπομάκρυναν κατὰ κάποιον τρόπο ἔξω ἀπὸ τὴ σωτηρία τους. “Ὁχι λοιπὸν ὅτι ὁ Πατέρας, ἀλλ’ ἐπειδὴ ἀποβλέποντας τὸ θεῖο σχέδιο σὲ κάτι ἀνώτερο, παρέδωσε σὲ θάνατο τὸν Υἱό, ὅπως εἶχε προορισθεῖ, θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι ἀνεύθινοι γι’ αὐτὸ ἐκεῖνοι πού ὑπηρετήσαν τὴν ἀπόφαση. Γιατί δὲν ἐπιχείρησαν νὰ τὸ κάνουν αὐτὸ ἐπειδὴ ἠθελαν νὰ ἀρέσουν στὸν Θεό, ἀλλὰ τὸ διέπραξαν παρανομώντας μὲ αὐθόρμητη θέληση τῆς ψυχῆς καὶ ὀδηγούμενοι ἀπὸ φθόνον φονικό. “Ἐπειτα προσθέτει· «Στὸν πόνο τῶν τραυμάτων μου πρόσθεσαν κι ἄλλον»³. Ἐπειδὴ αὐτὸς βέβαια ταπείνωσε τὸν ἑαυτό του, ἐνῶ ἐκεῖνοι τὸν θανάτωσαν. “Ἡ ἐπειδὴ ὄχι μόνο τὸν θανάτωσαν, ἀλλὰ κατηγόρησαν καὶ συκοφάντησαν καὶ τὴν ἀνάστασή του. Γι’ αὐτὸ πάλι τοὺς καταριέται τὰ ἐξῆς.

Στίχ. 28. «Πρόσθεσε στὴν μία ἀνομία τους καὶ ἄλλη».

(Κυρίλλου καὶ Εὐσεβίου). Αὐτὸ τὸ λέγει γιὰ τὴν πρόσθεση τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἄνομία ὀνόμασε τὴν τιμωρία πού ἀκολουθεῖ τὴν ἁμαρτία. “Ἄν ὅμως ὁ λόγος εἶναι γιὰ τοὺς σταυρωτῆς, τὸ λέγει ἐπειδὴ στὴν ἀνομία ἐναντίον τοῦ Κυρίου θὰ προσθέσουν καὶ ἄλλη ἀνομία, ἀφοῦ τὸν Ἰάκωβο τοῦ Ζεβεδαίου τὸν σκότωσαν μὲ μάχαιρα, καὶ τὸν ἀδελφὸ τοῦ Κυρίου μὲ ξύλο, καὶ μὲ πέτρες τὸν Στέφανο⁴. ἢ μία παρανομία εἶναι ὅτι δὲν ἀποδέχθηκαν τὴν ἀλήθεια πού ἦρθε, παραμένοντας παράνομα στὴν σκιά

3. Φιλ 2, 8.

4. Πράξ 7, 57-59.

έτέρα δὲ ἀνομία, ὅτι, ἐξωσθέντες τῆς Ἰουδαίας καὶ τοῦτο
 που τῆς τυπικῆς λατρείας, τελοῦσιν αὐτὴν ὅπου οὐκ ἔξεστι.
 Διὸ οὐκ εἰσέρχονται ἐν δικαιοσύνῃ τῆς διὰ πίστεως Ἰησοῦ
 Χριστοῦ, πόρρω δὲ γενήσονται καὶ τῆς τοῖς δικαίοις ἀπο-
 5 δοθησομένης τρυφῆς

Στίχ. 29. «Ἐξαλειφθήτωσαν ἐκ βίβλου ζώντων,
 καὶ μετὰ δικαίων μὴ γραφήτωσαν».

Καὶ οἱ σταυρωταὶ δέ, εἰ καὶ πρῶτοι ἐνεγράφησαν διὰ
 τοὺς παρὰ Θεῷ ζῶντας πατέρας αὐτῶν, ὡς καὶ αὐτοῖς δε-
 10 δόσθαι τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλ' οὖν, ἐπειδὴ τοιαῦτα ἐτόλμη-
 σαν, εἰκότως ἐξαλειφθήσονται, οὐδὲ παρὰ Θεῷ ἐγγραφῆ-
 σονται μετὰ τῶν ἐκλεγομένων δικαίων καὶ τῆς παρ' αὐτῷ
 ζωῆς ἀξίων, ὡς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς καὶ τῆς σωτηρίας
 παραιτησάμενοι. Τὰ γὰρ προστακτικῶς εἰρημένα, προαγο-
 15 ρευτικῶς χρῆ ἐξακούεσθαι. Βίβλος δὲ ζωῆς, ἡ μνήμη καὶ ἡ
 γνῶσις τοῦ Θεοῦ· ἐκεῖ γράφεται τὰ ἔργα. Μακάριος οὖν ὁ
 τῆς ἐν τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ γραφῆς ἀξιούμενος.

Στίχ. 30. «Πτωχὸς καὶ ἀλγῶν εἰμι ἐγώ, ἡ σωτηρία σου,
 ὁ Θεός, ἀντελάβε(οι)τό μου».

20 Τὸ δὲ «Πτωχὸς καὶ ἀλγῶν εἰμι ἐγώ», τοῦτο σημαίνει ἐκ
 προσώπου τῶν δορυαλῶτων λεγόμενον· Ἐν πτωχείᾳ με
 ἰδὼν καὶ ἐν πολλαῖς ὀδύναϊς ἐξεταζόμενον, τῆς σῆς σωτη-
 ρίας ἠξίωσας. Φησὶ καὶ ὁ Κύριος ὅτι «Πτωχὸς εἰμι», καθ' ὃ
 ἐκένωσεν ἑαυτὸν καὶ γέγονεν ἄνθρωπος· ἀλγῶν δὲ καθ' ὃ
 25 σταυρὸν ὑπέμεινεν καὶ τὰς ἐκ τῶν Ἰουδαίων πληγὰς, εἰ-
 πὼν πρὸς τὸν Πατέρα· «Ἡ σωτηρία σου, ὁ Θεός, ἀντελάβε-
 τό μου». Λέγει μὲν ἀνθρωπίνως καὶ τοῦτο, τετήρηκε δὲ
 πανταχοῦ τῆς οἰκονομίας τὸν τρόπον· ἔδει γὰρ γενόμενον
 ἄνθρωπον καὶ ἐγηγέρθαι λέγεσθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς αὐ-
 30 τόν. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ εὐαγγελικὴ πολιτεία κηρύττεται

τοῦ νόμου, καὶ ἄλλη παρανομία, ὅτι, ἀφοῦ ἐκδιώχθηκαν ἀπὸ τὴν Ἰουδαία καὶ ἀπὸ τὴν τυπικὴ λατρεία, τὴν τελοῦν ἐκεῖ ὅπου δὲν ἐπιτρέπεται. Γι' αὐτὸ δὲν εἰσέρχονται στὴ δικαίωση ποὺ παρέχεται μέσω τῆς πίστεως στὸν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ θὰ βρεθοῦν μακριὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀπόλαυση ποὺ θὰ δοθεῖ στοὺς δίκαιους.

Στίχ. 29. «' Ἀς σῶσθουν ἀπὸ τὸ βιβλίο τῶν σωσμένων,
καὶ ἄς μὴ γραφοῦν μαζί μὲ τοὺς δίκαιους».

Καὶ οἱ σταυρωτές, ἂν καὶ εἶχαν γραφεῖ πρῶτοι, ἐπειδὴ οἱ πατέρες τους ζοῦσαν κοντὰ στὸν Θεό, ὥστε καὶ σ' αὐτοὺς νὰ ἔχουν δοθεῖ οἱ ὑποσχέσεις, ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ τόλμησαν νὰ κάνουν αὐτὰ, δικαιολογημένα θὰ διαγραφοῦν, καὶ δὲν θὰ ἐγγραφοῦν ἀπὸ τὸν Θεὸ μαζί μὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς δίκαιους ποὺ εἶναι ἄξιοι νὰ ζήσουν δίπλα σ' αὐτόν, ἐπειδὴ ἀρνήθηκαν τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς καὶ τῆς σωτηρίας. Γιατὶ αὐτὰ ποὺ ἔχουν εἰπωθεῖ ὡς προστάγματα, πρέπει νὰ ἀκούωνται δημοσίως. Βίβλος τῆς ζωῆς βέβαια εἶναι ἡ μνήμη καὶ ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖ γράφονται τὰ ἔργα. Εἶναι μακάριος λοιπὸν αὐτὸς ποὺ ἀξιῶνεται νὰ γραφεῖ στὴν οὐράνια Ἱερουσαλήμ.

Στίχ. 30. «'Εγὼ εἶμαι φτωχὸς καὶ ὑποφέρω.
Εἶθε νὰ μὲ στηρίξει, Θεέ, ἡ σωτηρία σου».

Τὸ «'Εγὼ εἶμαι φτωχὸς καὶ ὑποφέρω» δείχνει ὅτι λέγεται ἀπὸ ἐκπρόσωπο τῶν αἰχμαλώτων πολέμου. Βλέποντάς με νὰ δοκιμάζομαι μέσα στὴ φτώχεια καὶ σὲ πολλές θλίψεις, μὲ ἔκανες ἄξιο τῆς σωτηρίας σου. Καὶ ὁ Κύριος λέγει, «Εἶμαι φτωχός», ἀφοῦ ταπείνωσε τὸν ἑαυτό του καὶ ἔγινε ἄνθρωπος, καὶ ὑποφέροντας, ἀφοῦ ὑπέστη σταύρωση καὶ τὰ χτυπήματα τῶν Ἰουδαίων, λέγει στὸν Πατέρα: «Ἡ σωτηρία, Θεέ, μὲ στηρίξε». Καὶ αὐτὸ βέβαια τὸ λέγει ὡς ἄνθρωπος, καὶ διατήρησε παντοῦ τὸν τρόπο τῆς θείας οἰκονομίας. Γιατὶ ἔπρεπε, ἀφοῦ ἔγινε ἄνθρωπος, νὰ λέγεται καὶ ὅτι ἀναστήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα του. Καὶ ἀπὸ τότε κηρύσσεται καὶ ὁ εὐαγγελικὸς τρόπος ζωῆς, τὴν ὁποία ἀρχι-

ἦς ἤρξεν ὁ κατὰ Θεὸν χορός, πτωχὸς τῷ πνεύματι, ὃς εἰσέρχεται εὐχαριστῶν ἐπὶ τῇ γενομένῃ αὐτῷ σωτηρίᾳ παρὰ τοῦ Μονογενοῦς Ἐπαγγέλλεται δὲ μηκέτι τὰς δι' αἱμάτων προσφέρειν θυσίας, τὰς δι' αἰνέσεων δὲ μᾶλλον καὶ πνευματικὰς.
5 Διὸ ἐπάγει·

Στίχ. 31. «Αἰνέσω τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου μετ' ᾠδῆς».

Θρηνηῆσαι δὲ ἄξιον τὴν Ἰουδαίων παρανομίαν, συνιδεῖν οὐ βουλομένων τῆς νομικῆς λατρείας τὸ νηπιῶδες, καίτοι τῶν ἐν Βαβυλῶνι δορυαλώτων ὑμνεῖν τὸν Θεὸν μετὰ
10 τὴν ἐπάνοδον ὑπισχνουμένων.

Στίχ. 32. «Ἀρέσει τῷ Θεῷ ὑπὲρ μόσχον νέον».

Τουτέστι τριετῇ καὶ τέλειον· τοιαῦτα γὰρ ἦσαν τὰ κατὰ τὸν νόμον θύματα. Ἰστέον δὲ ὅτι τότε μόσχος ἄρσην ἐθύετο,
15 ἠνίκα ἡ Συναγωγὴ περιέπιπτεν ἁμαρτία, προσεφέρετο δὲ καὶ ὑπὲρ ἀρχιερέως Ἐπεὶ οὖν ἀρχιερεῖς καὶ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ κατ' αὐτοῦ τοὺς ὑπὸ χεῖρα διήγειραν καὶ αἴτιοι τῆς αὐτῶν ἁμαρτίας ἐγένοντο, ἔδει δὲ τούτοις τῆς διὰ νόμου καθάρσεως, Οὐκ
20 αἰσθητόν, ἔφη, μόσχον ἐγὼ προσφέρω, τὴν καθαρὰν δὲ θυσίαν καὶ ἀναμίακτον, ἣν ἐν τῇ ἐμῇ Ἐκκλησίᾳ κατέστησα.

Στίχ. 33. «Ἰδέτωσαν πτωχοὶ καὶ εὐφρανθήτωσαν».

Φασὶ δὲ καὶ οἱ ἀπόστολοι περὶ τῶν δι' αὐτῶν πιστευσάντων εἰς Χριστόν, ὅτι, ταῦτα γνόντες, οἱ τῷ πνεύματι
25 πτωχοὶ ἀγαλλιαθήσονται.

Στίχ. 35. «Αἰνεσάτωσαν αὐτὸν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ, θάλασσα», κ.τ.λ.

(Κυρίλλου καὶ Θεοδορήτου). Ἐπάσαν, φησὶ, τὴν κτίσιν εἰς κοινωνίαν τῆς ὑμνωδίας καλῶ καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα

σε ὁ κατὰ Θεὸν χορός, ὁ φτωχὸς κατὰ τὸ πνεῦμα (ταπεινός), ὁ ὁποῖος παρουσιάζεται νὰ εὐχαριστεῖ γιὰ τὴν σωτηρία ποῦ τοῦ ἔγινε ἀπὸ τὸν Μονογενῆ. Ὑπόχεται ἐπίσης ὅτι δὲν θὰ προσφέρει ποτὲ πιά τις αἱματηρὲς θυσίες, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκεῖνες ποῦ γίνονται μὲ δοξολογίες καὶ εἶναι πνευματικές. Γι' αὐτὸ προσθέτει:

Στίχ. 31. «Θὰ ἐξυμνήσω τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου μὲ ᾠδή».

Ἄξιζει ὅμως νὰ θρηνήσουμε τὴν παρανομία τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι δὲν θέλουν νὰ κατανοήσουν τὴ νηπιότητα τῆς λατρείας τοῦ νόμου, μολονότι βέβαια οἱ αἰχμάλωτοι στὴ Βαβυλώνα ὑπόσχονται ὅτι θὰ ὑμνοῦν τὸν Θεὸ μετὰ τὴν ἐπάνοδο.

Στίχ. 32. «Θὰ ἀρέσει στὸν Θεὸ περισσότερο ἀπὸ νεαρὸ μοσχάρι».

Δηλαδή μοσχάρι τριῶν ἐτῶν καὶ τέλειο, γιὰ τὴν τέτοια ἦταν τὰ σύμφωνα μὲ τὸν νόμο θύματα. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι τότε μόνο θυσιαζόταν ἀρσενικὸ μοσχάρι, ὅταν ἡ Συναγωγὴ ἔπεφτε σὲ ἁμαρτία, καὶ προσφερόταν καὶ γιὰ τὸν ἀρχιερέα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀρχιερεῖς καὶ ἄρχοντες συγκεντρώθηκαν μαζί ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ καὶ ξεσήκωσαν τοὺς κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τους ἐναντίον του, καὶ ἔγιναν αἵτιοι τῆς ἁμαρτίας τους, καὶ ἔπρεπε νὰ γίνει σ' αὐτοὺς ἡ καθορισμένη ἀπὸ τὸν νόμο κάθαρση, λέγει Ἐγὼ δὲν προσφέρω ὄρατὸ μοσχάρι, ἀλλὰ τὴν καθαρὴ καὶ ἀναίμακτη θυσία, τὴν ὁποία καθιέρωσα στὴν Ἐκκλησία μου.

Στίχ. 33. «Ἄς δοῦν οἱ φτωχοὶ καὶ ἄς εὐφρανθοῦν».

Ὅμως καὶ οἱ Ἀπόστολοι λέγουν γι' αὐτοὺς ποῦ μέσω αὐτῶν πίστεψαν στὸν Χριστό, ὅτι, γνωρίζοντάς τα αὐτὰ οἱ φτωχοὶ καὶ ταπεινοί, θὰ εὐφρανθοῦν.

Στίχ. 35. «Ἄς τὸν ὑμνήσουν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα», κ.τ.λ.

(Κυρίλλου καὶ Θεοδορήτου). Καλῶ, λέγει, ὅλη τὴν κτίση νὰ πάρει μέρος στὴν ὑμνωδία, ἀκόμα καὶ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τῆς

οὐκ ἀπόχρη γὰρ ἢ μία γλῶττα τὰς θείας διηγήσασθαι χά-
 ριτας. Δοξολογοῦσι δὲ καὶ Θεὸν ἀκαταλήκτως αἱ ἄνω δυ-
 νάμεις, συμπάσης ἐλευθερωθείσης τῆς γῆς. Γέγονε δὲ καὶ
 τοῦτο κατόρθωμα τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας, τοῦ
 5 συνάψαντος τοῖς ἄνω πνεύμασι τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα μία
 καὶ ἡ αὐτὴ παρὰ πάντων τελεῖται λατρεία. Εἰ δὲ οἱ ἐν οὐ-
 ρανοῖς ἐπὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων χαίρουσι σωτηρία, καὶ αἰνοῦ-
 σιν ἐπὶ τούτῳ τὸν Θεόν, πολλῶ μᾶλλον αὐτοὶ οἱ σωθέντες
 ἐπὶ τῆς γῆς αἰνέσουσι τὸν σῶσαντα. Διὸ πρόσκειται «καὶ ἡ
 10 γῆ», ἵνα εἴπῃ· Πάντα αὐτὸν ὑμνεῖτω τὰ ἄνω, τὰ κάτω. Ἐπὶ
 γὰρ τῶν κυριωτέρων τὰ κατὰ μέρος συμπεριέλαβεν. Ἐν δὲ
 τῇ θαλάσῃ εἶπεν, ἐπειδὴ καὶ ἐν ταῖς νήσοις ἔμελλον τὸ σω-
 τήριον τοῦ Θεοῦ παραδέχεσθαι.

Στίχ. 36, 37. «Ὅτι ὁ Θεὸς σώσει τὴν Σιών, καὶ οἰκοδο-
 15 μηθήσονται αἱ πόλεις τῆς Ἰουδαίας. Καὶ τὸ σπέρμα
 τῶν δούλων αὐτοῦ καθεξουσίαν αὐτῆν».

Ἐψηλότερον δὲ, Σιών ἢ ἁγίων Ἐκκλησία, ἣς καὶ αἱ
 πόλεις ᾠκοδομήθησαν, αἱ ἀνεγερμέναι ψυχαὶ ἐκ τοῦ τῆς
 ἀπιστίας ὀλίσθου δι' ἐξομολογήσεως Ἰουδαία γὰρ ἐξομο-
 20 λόγησις ἐρμηνεύεται. Δοῦλοι δὲ Θεοῦ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι,
 σπέρμα δὲ αὐτῶν οἱ δι' αὐτῶν εἰς Χριστὸν πιστεύσαντες.

ΨΑΛΜΟΣ ΞΘ΄.

Στίχ. 1. «Εἰς τὸ τέλος, τῷ Δαβὶδ εἰς ἀνάμνησιν,
 εἰς τὸ σῶσαί με Κύριον».

25 Δύναται δὲ καὶ ἀπὸ Χριστοῦ προσάγεσθαι ὑπὲρ τῆς
 ἀνθρωπότητος, ἀξιούσης εἰς τὸ βοηθῆσαι αὐτῇ διαναστῆ-
 ναι τὸν Θεόν. Οὕτω γὰρ συνέβαιεν ἐντραπῆναι μὲν τοὺς
 ἀνακεμένους αὐτῇ πολεμίους δαίμονας, εὐφρανθῆναι δὲ
 τοῖς ὅσοι χαίρουσιν ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ αὐτῆς. Διὸ βοᾷ·

φύσεως. Γιατί δὲν ἀρκοῦσε ἢ μία γλῶσσα νὰ διηγηθεῖ τὶς χάρες τοῦ Θεοῦ. Τὸν Θεὸ τὸν δοξολογοῦν ἀκατάπαυστα καὶ οἱ οὐράνιες δυνάμεις καὶ ὅλη ἡ ἐλευθερωμένη γῆ. Καὶ αὐτὸ εἶναι κατόρθωμα τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Σωτήρα μας, ὁ ὁποῖος ἔνωσε μὲ τὰ οὐράνια πνεύματα τοὺς γήινους, ὥστε νὰ τελεῖται μία καὶ ἡ ἴδια λατρεία ἀπὸ ὅλους. Καὶ ἂν οἱ οὐρανοὶ χαίρονται μὲ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων καὶ ὑμνοῦν γι' αὐτὸ τὸν Θεό, πολὺ περισσότερο αὐτοὶ ποὺ σώθηκαν πάνω στὴ γῆ θὰ ὑμνήσουν ἐκεῖνον ποὺ τοὺς ἔσωσε. Γι' αὐτὸ προστίθεται «καὶ ἡ γῆ», γιὰ νὰ πει· Νὰ τὸν ὑμνοῦν τὰ πάντα, τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια. Γιατί ἀπὸ τὰ κυριώτερα συμπεριέλαβε καὶ τὰ ἐπὶ μέρους. Ἄνεφερε ἐπίσης καὶ τὴ θάλασσα, γιατί ἐπρόκειτο καὶ στὰ νησιά νὰ ἀποδεχθοῦν τὴ σωτηρία τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 36, 37. «Γιατί ὁ Θεὸς θὰ σώσει τὴ Σιών, καὶ θὰ οἰκοδομηθοῦν οἱ πόλεις τῆς Ἰουδαίας. – Καὶ οἱ ἀπόγονοι τῶν δούλων του θὰ τὴν κυριεύσουν».

Κατὰ ὑψηλότερη ἔννοια, Σιών εἶναι ἡ Ἐκκλησία τῶν ἁγίων, τῆς ὁποίας καὶ οἱ πόλεις οἰκοδομήθηκαν, δηλαδὴ οἱ ψυχές ποὺ σηκώθηκαν ἀπὸ τὸν κατήφορο τῆς ἀπιστίας μὲ τὴν ἔξομολόγηση. Γιατί Ἰουδαία μεταφραζόμενη σημαίνει ἔξομολόγηση. Δοῦλοι πάλι τοῦ Θεοῦ εἶναι οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, ἐνῶ σπέρμα αὐτῶν εἶναι αὐτοὶ ποὺ πίστεψαν στὸν Χριστὸ μέσω αὐτῶν.

ΨΑΛΜΟΣ 69ος

Στίχ. 1. «Στὸ τέλος· Τοῦ Δαβίδ, Πρὸς ἀνάμνηση τῆς σωτηρίας μου ἀπὸ τὸν Κύριο».

Εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπευθίνεται καὶ ἀπὸ τὸν Χριστὸ ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητας, ἡ ὁποία ζητᾷ νὰ σηκωθεῖ ὁ Θεὸς γιὰ νὰ τὴ βοηθήσει. Γιατί ἔτσι θὰ συνέβαινε νὰ ντραποῦν οἱ ἐχθροὶ δαίμονες ποὺ εἶναι ἐγκατεστημένοι σ' αὐτήν, καὶ νὰ γεμίσουν ἀπὸ εὐφροσύνη αὐτοὶ ποὺ χαίρονται γιὰ τὴ σωτηρία της. Γι' αὐτὸ φωνάζει·

Στίχ. 3. «Αἰσχυνθήτωσαν καὶ ἐντραπήτωσαν οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν μου».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Διαμάρτοισιν, φησὶν, οἱ τῆς ἐμῆς σφαγῆς ἐφιέμενοι, καὶ τὴν ἐντεῦθεν αἰσχύνην καρ-
5 πώσονται. Ὑψηλότερον δέ, οἱ δαίμονες οἱ ἐπὶ τῷ γενομένῳ
μοι πάλαι πτώματι, διὰ τὴν τοῦ θανάτου κατάραν, ἐπαρθέν-
τες καὶ ἐπιχαρέντες, μηκέτι μου κυριευσάτωσαν. Ἀξία δέ
τοῦ Δαβὶδ ἡ εὐχή· οὐ γὰρ κατεύχεται τῶν εἰς χρήματα ἐπι-
βουλευόντων, ἢ περὶ γῆς ὄρων, ἀλλὰ τῶν εἰς ψυχὴν, ἥτοι
10 δαιμόνων, καὶ τῶν συνεργούντων τοῦτοις πονηρῶν καὶ
ἀπίστων ἀνθρώπων.

Στίχ. 3, 4. «Ἀποστραφήτωσαν εἰς τὰ ὀπίσω, οἱ λέγοντές μοι· Εὐ̅γε, εὐ̅γε».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Οἱ τοῖς ἐμοῖς, φησί, κα-
15 κοῖς ἐφηδόμενοι, τράποιντο εἰς φυγὴν μετ' αἰσχύνης, τὴν
ἐμὴν ὀρῶντες μεταβολὴν, καὶ μὴ ἀπολαύσαιεν τῆς εὐφρο-
σύνης. Τὸ γάρ, «Εὐ̅γε», ἔθος ἐστὶ λέγειν τοῖς ἀνθρώποις,
ὅταν τινὸς τύχῃσι τῶν καθ' ἡδονήν. Λέγουσι δὲ τοῦτο καὶ
οἱ δαίμονες ἀμαρτανόντων ἡμῶν· ἔστι δ' ὅτε καὶ γέλωτα ἐκ-
20 πέμπουσιν ἐμπαίζοντες ἡμῖν. Πλὴν τῷ ἀμαρτάνοντι συμφέ-
ρει ἀποστραφῆναι εἰς τὰ ὀπίσω, διὰ μετανοίας παλινδρο-
μοῦντι ἐφ' ὃ καταλέλοιπεν ἀγαθόν, μετὰ τοῦ αἰσχύνεσθαι
θέλειν.

Στίχ. 6. «Εγὼ δὲ πτωχὸς ἐμὶ καὶ πένης ὁ Θεός, βοήθησόν μοι».

25

Ἴσως δὲ καὶ ἐκ προσώπου ταῦτα τοῦ λαοῦ τῶν ἐθνῶν
λέγεται, τοῦ πτωχοῦ καὶ πένητος διὰ τὴν ἀμαρτίαν καὶ τὴν
ἀσέβειαν, παρακαλοῦντος ἐπιταχῆναι τοῦ Χριστοῦ τὴν βο-
ήθειαν, καὶ καταισχυνθῆναι τοὺς νοητοὺς ἐχθρούς.

Στίχ. 3. « Ἄς αἰσχυνοῦν καὶ ἄς ἐντραποῦν αὐτοὶ
 πού ζητοῦν τὴν ψυχὴ μου».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Εἶθε νὰ ἀποτύχουν, λέγει, αὐτοὶ πού ἐπιθυμοῦν τὴ σφαγὴ μου, καὶ νὰ ἀπολαύσουν τὴν ντροπὴ ἀπὸ αὐτὴν. Κατὰ πνευματικότερη ἔννοια, οἱ δαίμονες πού ὑπερηφανεύθησαν παλαιότερα γιὰ τὴν πτώση μου πού συνέβη ἕξαιτίας τῆς κατάρας τοῦ θανάτου, καὶ χάρηκαν, νὰ μὴ μὲ κυριεύσουν ποτὲ πιά. Εἶναι ἄξια ὁμως ἢ προσευχὴ τοῦ Δαβίδ· γιὰτὶ δὲν προσεύχεται ἐναντίον ἐκείνων πού ἐπιβουλεύονται χρήματα ἢ σύνορα γῆς, ἀλλὰ ἐναντίον ἐκείνων πού ἐπιβουλεύονται τὴν ψυχὴ, δηλαδὴ τῶν δαιμόνων, καὶ τῶν πονηρῶν καὶ ἀπίστων ἀνθρώπων πού συνεργάζονται μὲ αὐτούς.

Στίχ. 3, 4. « Ἄς τραποῦν σὲ φυγὴ αὐτοὶ πού μοῦ λένε·
 Εὔγε, εὔγε».

(Κυρίλλου καὶ Θεοδωρήτου). Αὐτοὶ, λέγει, πού εὐχαριστοῦνται μὲ τὰ δικά μου κακά, εἶθε νὰ τραποῦν σὲ φυγὴ ντροπιασμένοι, βλέποντας τὴ δικὴ μου μεταβολή, καὶ νὰ μὴ δοκιμάσουν τὴ χαρά. Γιατὶ τό, «Εὔγε», συνηθίζουν οἱ ἄνθρωποι νὰ τὸ λένε, ὅταν ἐπιτύχουν κάτι πού εἶναι εὐχάριστο. Ὅμως τὸ λένε καὶ οἱ δαίμονες ὅταν ἁμαρτάνουμε ἐμεῖς. Μερικὲς φορὲς μάλιστα ξεσποῦν καὶ σὲ γέλια ἐμπαίζοντάς μας. Ὡστόσο σ' αὐτὸν πού ἁμαρτάνει συμφέρει νὰ γυρίσει πίσω, ἐπιστρέφοντας μὲ τὴ μετάνοια στὸ καλὸ πού εἶχε ἐγκαταλείψει, αἰσθανόμενος ντροπὴ.

Στίχ. 6. « Ἐγὼ ὁμως εἶμαι φτωχὸς καὶ πένης
 Θεέ μου, βοήθησέ με».

Ἴσως ὁμως αὐτὰ νὰ λέγονται ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ τῶν ἐθνικῶν, ὁ ὁποῖος εἶναι φτωχὸς καὶ στερημένος ὄλων ἕξαιτίας τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς ἀσέβειας, ὁ ὁποῖος παρακαλεῖ νὰ ἐπιταχυνθεῖ ἡ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ, καὶ νὰ καταντροπιασθοῦν οἱ νοητοὶ ἐχθροί.

ΨΑΛΜΟΣ Ο΄.

Στίχ. 2. «*Ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ῥῦσαί με
καὶ ἐξελοῦ με*».

(Κυρίλλου καὶ Βασιλείου). Ἔστι δικαιοσύνη τοῦ Πα-
5 τρός ὁ Υἱός, δι' οὗ ἐρρύσθημεν τῆς κατεχούσης ἡμᾶς ἁμαρ-
τίας εἰς φθοράν. Ὁ μὲν οὖν ἔχων εἰς Θεὸν ἐλπίδα, μέχρι
τοῦ παντός αἰῶνος οὐ καταισχνηθήσεται, καθάπερ ὁ ἐπί τι
πεποισθὼς ἕτερον, ἠνίκα τῆς ἐλπίδος ἐκπέσῃ· ὁ πεποισθὼς
γάρ, φησὶν, ἐπὶ πλούτῳ, οὗτος πεσεῖται. Καὶ μὴ ἐλπίζετε
10 ἐπὶ υἱοὺς ἀνθρώπων, οἷς οὐκ ἔστι σωτηρία. Καὶ ἐπικατά-
ρατος ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον, εὐλογημένος δὲ
ἄνθρωπος ὃς πέποιθεν ἐπὶ τῷ Κυρίῳ. Καὶ γὰρ τοίνυν, φησὶν,
εἰ μὲν ἐπ' ἄνθρωπον ὅλως ἢ ἐπ' ἄλλο τι τῶν ἐπιβούλων καὶ
σφαλερῶν ἀνηψά μου τῆς ψυχῆς τὴν ἐλπίδα, ἄξιός εἶην
15 καταισχνέσθαι. Εἰ δὲ πάντων μὲν τῶν ἄλλων ὑπερεῖδον,
πρὸς σὲ δὲ μόνον ἐπήρεισά μου τὴν ὅλην πεποίθησιν, μὴ
δὴ, ὁ Θεός, καταισχναιίμην δι' αἰῶνος. Μνησθεῖς δὲ τῆς
συμφύτου δικαιοσύνης τῆς πᾶσι διανεμητικῆς τοῦ κατ'
ἀξίαν, ῥῦσαί με τῶν ἐπιτιθεμένων ἀνθρώπων ἢ διαμιόνων,
20 καὶ τῆς αὐτῶν ἐξελοῦ σκαιότητος.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΑ΄.

Στίχ. 1. «*Ὁ Θεός, τὸ κριμᾶ σου τῷ βασιλεῖ δός*».

Καὶ ποῖον κριμᾶ διαδεξάμενος, ὡς ἐν ὀλίγοις εἰπὼν ὁ
μακάριος Παῦλος, ὅτι εὐδόκησεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἀνα-
25 κεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ.

Στίχ. 3. «*Ἀναλαβέτω τὰ ὄρη εἰρήνην τῷ λαῷ,
καὶ οἱ βουνοὶ δικαιοσύνην*».

(Κυρίλλου, Διδύμου, Ἀθανασίου) Ὁρη καὶ βουνοὺς
ἐνταῦθα ἀγγελικὰς δυνάμεις φησὶν, τὰ πάλαι μὲν διὰ τὴν

ΨΑΛΜΟΣ 70ος

Στίχ. 2. «Μὲ τὴ δικαιοσύνη σου γλύτωσέ με
καὶ ἐλευθέρωσέ με».

(Κυρίλλου καὶ Βασιλείου). Ὁ Υἱὸς εἶναι ἡ δικαιοσύνη τοῦ Πατέρα, μὲ τὸν ὁποῖο ἀπαλλαχθήκαμε ἀπὸ τὴν ἁμαρτία τῆς φθορᾶς ποὺ μᾶς κατεῖχε. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ ἐλπίζει στὸν Θεό, δὲν θὰ ντροπιασθεῖ ποτὲ στοὺς αἰῶνες, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ἔχει πεποίθηση σὲ κάτι ἄλλο, ὅταν χάσει τὴν ἐλπίδα. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ στηρίζει τὶς ἐλπίδες του στοὺς ἀνθρώπους, αὐτὸς θὰ πέσει. Καὶ νὰ μὴ στηρίζετε τὶς ἐλπίδες σας στοὺς ἀνθρώπους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν ὑπάρχει σωτηρία. Καὶ εἶναι καταραμένος αὐτὸς ποὺ στηρίζει τὴν ἐλπίδα του σὲ ἄνθρωπο, ἐνῶ εἶναι εὐλογημένος ὁ ἄνθρωπος ποὺ πιστεύει στὸν Κύριο. Καὶ ἐγώ, λέγει, ἐὰν ἀνέθετα τὴν ἐλπίδα τῆς ψυχῆς μου σὲ ἄνθρωπο γενικὰ ἢ σὲ κάτι ἄλλο ἀπὸ τὰ βλαβερὰ καὶ σφαλερὰ, θὰ ἦμουν ἄξιος νὰ καταντροπιασθῶ. Ἐὰν ὅμως παράβλεψα ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ μόνο σὲ σένα στήριξα ὅλη μου τὴν πεποίθηση, νὰ μὴ ἐπιτρέψεις, Θεέ μου, νὰ καταντροπιασθῶ στὸν αἰῶνα. Ἐνθυμούμενος ὅμως τὴν ἐμφυτὴ δικαιοσύνη σου, ἡ ὁποία διανέμει σὲ ὅλους αὐτὸ ποὺ τοὺς ἀξίζει, γλύτωσέ με ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἢ τοὺς δαίμονες ποὺ μοῦ ἐπιτίθενται, καὶ σῶσε με ἀπὸ τὴν βαναισότητά τους.

ΨΑΛΜΟΣ 71ος

Στίχ. 1. «Θεέ, δῶσε στὸν βασιλιὰ τὸ κρίμα (ἐντολή) σου».

Καὶ ποιά ἐντολή δέχθηκε, τὸ λέγει μὲ λίγα λόγια ὁ μακάριος Παῦλος, ὅτι δηλαδή ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας θέλησε νὰ ἀνακεφαλαιώσῃ τὰ πάντα μὲ τὸν Χριστό⁶.

Στίχ. 3. «Ἐὰς φέρουν τὰ βουνὰ εἰρήνην στὸν λαὸ
καὶ οἱ λόφοι δικαιοσύνη».

(Κυρίλλου, Διδύμου, Ἀθανασίου). Ὁρη καὶ βουνὰ ἐδῶ ὀνομάζει τὶς ἀγγελικὰς δυνάμεις, οἱ ὁποῖες παλιὰ βέβαια ἔξαιτίας

κεχυμένην ἀσέβειαν μὴ ἐπιχωριαζούσας τῇ γῆ, νῦν δὲ εἰρή-
νην πρὸς πάντας ἀνθρώπους κελευομένας ἀναλαμβάνειν.

Στίχ. 4. «Σώσει τοὺς υἱοὺς τῶν πενήτων».

5 Καὶ τίνες εἶεν ἄρα ἐνθάδε οἱ σημαινόμενοι πένητες, τί-
νες δὲ καὶ οἱ τούτων υἱοί, ἀναγκαῖον ἰδεῖν. Πένητας τοίνυν
ὀνομάζει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους· ἦσαν γὰρ πτωχοὶ τῷ
πνεύματι· σέσωκε τοίνυν ἡμᾶς τοὺς τῶν πενήτων υἱοὺς, κα-
τὰ Πνεῦμα δικαίως ἐν τῇ πίστει καὶ ἀγιάσας.

10 Στίχ. 5. «Καὶ συμπαραμενεῖ τῷ ἡλίῳ».

Τὸ «Συμπαραμένει», τουτέστι, τῷ παντὶ χρόνῳ συνε-
κτείνεται ὁ Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος· ὅτι καὶ πρὸ τῆς σελή-
νης γενεὰς γενεῶν ἦν.

15 Στίχ. 7. «Ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη,
καὶ πλῆθος εἰρήνης, ἕως οὗ ἀνταναιρεθῆ ἡ σελήνη».

Ἀνατελεῖ ἡμῖν ἐν ἡμέραις Χριστοῦ δικαιοσύνη διὰ πί-
στεως· πλῆθος δὲ εἰρήνης διὰ τῆς πρὸς Θεὸν ἐπιστροφῆς.
Καὶ πρὸς τούτοις ἔτι ἀνταναιρεῖται ὁ διάβολος. Ἐπιτήρει
20 ὅπως οὐκ εἴπεν ἀναιρεῖσθαι, ἀλλ' ἀνταναιρεῖσθαι τὴν σε-
λήνην· ὡς γὰρ ἤδη ἀνελῶν τὸν ἄνθρωπον, ἀνταναιρεῖται ὁ
διάβολος.

[Καὶ ἄλλως κατὰ πᾶσαν ἐδοξάζετο τὴν οἰκουμένην ὁ
τῆς νυκτὸς ἄρχων ὁ διάβολος, ὡς ἐν τύπῳ διὰ τῆς σελήνης
25 δηλούμενος, ἢ τε τέθειται εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτὸς, νόθον τι
φῶς, τὴν τοῦ κόσμου σοφίαν διδούς· ἀλλὰ τὴν τούτου κα-
τέλυσε δόξαν ὁ αἰῶν τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, οὗ ἐν ταῖς
ἡμέραις ἀνέτειλε δικαιοσύνη μὲν διὰ πίστεως, πλῆθος δὲ
εἰρήνης διὰ τῆς πρὸς Θεὸν ἐπιστροφῆς. Καλῶς δὲ τό,
30 ἀνταναιρεθῆσεται· ἀνθ' ὧν ἀνεῖλεν ἄνθρωπον, ἀναιρεθῆ-
σεται.]

τῆς διάχυτης ἀσέβειας δὲν ἐπισκέπτονταν συχνὰ τῆ γῆ, τώρα ὅμως διατάσσονται νὰ φέρουν εἰρήνη σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Στίχ. 4. «Θὰ σώσει τοὺς υἱοὺς τῶν φτωχῶν».

Καὶ ποιοὶ εἶναι ἄραγε οἱ φτωχοὶ ποὺ ἀναφέρονται ἐδῶ, καὶ ποιοὶ οἱ υἱοὶ τους, εἶναι ἀναγκαῖο νὰ τὸ δοῦμε. Φτωχοὺς λοιπὸν ὀνομάζει τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, γιατί ἦταν φτωχοὶ πνευματικά. Ἐσωσε λοιπὸν ἐμᾶς τοὺς υἱοὺς τῶν φτωχῶν, δικαιώνοντάς μας πνευματικά καὶ ἁγιάζοντάς μας μὲ τὴν πίστη.

Στίχ. 5. «Καὶ θὰ παραμείνει αἰῶνια μαζὶ μὲ τὸν ἥλιο».

Τό, «Παραμένει», σημαίνει ὅτι ὁ Θεὸς παραμένει σὲ ὅλον τὸν χρόνο καὶ μαζὶ του παραμένει καὶ ὁ ἄνθρωπος, γιατί καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ σελήνη ὑπῆρχε ἐπὶ σειρὰ γενεῶν.

Στίχ. 1. «Θὰ ἀνατείλει κατὰ τὶς ἡμέρες τοῦ δικαιοσύνη καὶ ἄφθονη εἰρήνη μέχρι ποὺ νὰ ἐκλείψει ἡ σελήνη».

Θὰ ἐπικρατήσει σὲ μᾶς κατὰ τὶς ἡμέρες τοῦ Χριστοῦ δικαιοσύνη μέσω τῆς πίστεως, καὶ διαρκῆς εἰρήνη, μὲ τὴν ἐπιστροφή στὸν Θεό. Καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ θὰ καταργηθεῖ ἀμοιβαῖα καὶ ὁ διάβολος. Πρόσεχε ὅτι δὲν εἶπε ἀπλῶς καταργεῖται, ἀλλὰ καταργεῖται ἀμοιβαῖα ἡ σελήνη. Ὅπως δηλαδὴ κατέστρεψε τὸν ἄνθρωπο, καταστρέφεται ἀμοιβαῖα καὶ ὁ διάβολος.

[Καὶ κατ' ἄλλη ἐρμηνεία: Ὁ ἄρχοντας τῆς νύχτας διάβολος δοξαζόταν σ' ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη, ἐμφανιζόμενος μὲ τὴ μορφή τῆς σελήνης, ἡ ὁποία ἔχει ὀρισθεῖ νὰ ἐξουσιάζει τὴ νύχτα δίνοντας, σὰν κάποιον νόθο φῶς, τὴ σοφία τοῦ κόσμου. Ὅμως τὴ δόξα αὐτοῦ τὴν κατάργησε ἐκεῖνος ποὺ σηκώνει τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου, σὲς μέρες τοῦ ὁποίου ἀνέτειλε ἀπὸ τὴ μὰ δικαιοσύνη μέσω τῆς πίστεως, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεγάλη εἰρήνη μὲ τὴν ἐπιστροφή στὸν Θεό. Καὶ πολὺ σωστὰ χρησιμοποιεῖται τό, θὰ καταργηθεῖ ἀμοιβαῖα. Ἐπειδὴ κατέστρεψε τὸν ἄνθρωπο, θὰ καταστραφεῖ ἀμοιβαῖα καὶ αὐτός].

Στίχ. 8. [«Καὶ κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης
(ἕως θαλάσσης)».

Καὶ τί ἐστίν, «Ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης»; Πρῶτον ἡμῖν ὀρίζει τῆς Ἰουδαίων χώρας τοὺς ὄρους· εἶτα καὶ κατὰ 5 πᾶσαν, φησί, τὴν οἰκουμένην ἐκταθήσεται τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. Ὅρος δὲ τῆ τῶν Ἰουδαίων χώρα, ὡς ἐκ μὲν βορειοτέρων, παράκειται τῇ θαλάσση τῇ κατὰ Παλαιστίνην καὶ Φοινίκην· ἐκ δὲ τῶν νοτιωτέρων παράκειται πάλιν θαλάσση τῇ Ἀλυκῇ, ἣ γούνη τῇ Ἐρυθρᾷ. Ὅρίζει τοίνυν τῆς Ἰου- 10 δαίων χώρας τὸ μέτρον, καὶ φησι· «Κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης». Ἀλλὰ μικρὸν τοῦτο τῷ πάντων ἡμῶν Σωτῆρι Χριστῷ· οὐ γὰρ ἦν ἀκόλουθον μέχρι μόνης τῆς Ἰουδαίων χώρας τὸ τῆς βασιλείας αὐτοῦ στέλλεσθαι μέτρον.

15 Στίχ. 9. «Ἐνώπιον αὐτοῦ προπεσοῦνται Αἰθίοπες».

Αἰθίοπας μὲν ἐν τούτοις εἶναι νοητούς φησι, τοὺς κατεσκοτισμένην ἔχοντας τὴν καρδίαν καὶ οἴονεὶ μελαινομένους τὸν νοῦν· ἐχθρούς δὲ τοὺς ἀντιπίπτοντας τῷ ἀπταιίστῳ κη- 20 ρύγματι καὶ μαχομένους τέως τῇ ἀληθείᾳ. Οἱ γὰρ πάλαι μισοῦντες Χριστὸν καὶ πολέμιον ἔχοντες πρὸς αὐτὸν τὸ φρόνημα, τουτέστιν οἱ τῇ ἀληθείᾳ μαχόμενοι, διὰ τοῦ προσκυνεῖν ἀψύχοις εἰδώλοις καὶ ὑποκεῖσθαι τῷ Σατανᾷ, χοῦν λείξουσι, τουτέστιν, εἰς γῆν πεσοῦνται, προσκυνοῦντες αὐτῷ δηλονότι, καὶ οἴονεὶ τῶν γονάτων προκυλιόμενοι].

25 Στίχ. 10. «Βασιλεῖς Θαρσεῖς -
Βασιλεῖς Σαββᾶ».

Θαρσεῖς ἐθνῶν Αἰθιοπίους ἐστί. Ἐτι δὲ τὸ Θαρσεῖς σημαίνει τὸ χρώμα τὸ ὑακίνθινον, ὡς παρὰ τῷ προφήτῃ ἔχομεν· «Ὁμοίωμα αὐτῶν ὡς Θαρσεῖς». Σημαίνει δὲ παρὰ

6α. Ἰεζ. 1, 16.

7. Ἰωνᾶ 1, 3.

Στίχ. 8. «Καὶ θὰ κατακυριεύσει τῆ γῆ,
ἀπὸ τῆ μία θάλασσα μέχρι τὴν ἄλλη».

Καὶ τί σημαίνει, «ἀπὸ τῆ μιᾶ θάλασσα μέχρι τὴν ἄλλη»; Πρῶτον ὀρίζει τὰ ὅρια τῆς χώρας τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἔπειτα λέγει ὅτι ἡ βασιλεία του θὰ ἐπεκταθεῖ σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη. Καὶ ὄριο βέβαια τῆς χώρας τῶν Ἰουδαίων, ἀπὸ τὸν βορρᾶ εἶναι ἡ θάλασσα τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Φοινίκης, καὶ ἀπὸ τὸν νότο πάλι βρίσκεται κοντὰ στὴ θάλασσα τὴν Ἀλυκὴ, δηλαδή τὴν Ἐρυθρὰ. Ὁρίζει λοιπὸν τὴν ἔκταση τῆς χώρας τῶν Ἰουδαίων, καὶ λέγει· «Θὰ κυριεύσει τῆ γῆ ἀπὸ τῆ μία θάλασσα μέχρι τὴν ἄλλη. Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι μικρὸ γιὰ τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων Χριστό. Γιατὶ δὲν ἦταν φυσικὸ νὰ περιορισθεῖ ἡ ἔκταση τῆς βασιλείας του μόνο μέχρι τῆ χώρα τῶν Ἰουδαίων.

Στίχ. 9. «Μπροστὰ του θὰ πέσουν καὶ θὰ τὸν προσ-
κυνήσουν οἱ Αἰθίοπες».

Αἰθίοπες βέβαια ἐδῶ λέγει τοὺς νοητούς, δηλαδή αὐτοὺς ποὺ ἔχουν σκοπισμένη τὴν καρδιά τους, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο μαῦρο τὸν νοῦ τους, ἐνῶ ἐχθροὺς ἐκείνους ποὺ ἐπιτίθενται στὸ ἀλάνθαστο κήρυγμα καὶ πολεμοῦν τώρα τὴν ἀλήθεια. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ παλιὰ μισοῦσαν τὸν Χριστὸ καὶ εἶχαν ἐχθρική στάση πρὸς αὐτόν, δηλαδή αὐτοὶ ποὺ πολεμοῦσαν τὴν ἀλήθεια, μὲ τὸ νὰ προσκυνοῦν ἄψυχα εἰδωλα καὶ νὰ ὑποτάσσονται στὸν Σατανᾶ, θὰ γλείψουν τὸ χῶμα, δηλαδή θὰ πέσουν στὴ γῆ, προσκυνώντας τον προφανῶς, καὶ κυλιόμενοι κατὰ κάποιον τρόπο μπροστὰ του μὲ τὰ γόνατά τους.

Στίχ. 10. «Οἱ βασιλεῖς τῆς πόλεως Θαρσεῖς,-
οἱ βασιλεῖς τῆς πόλεως Σαββᾶ».

Οἱ Θαρσεῖς εἶναι Αἰθίοπες. Ἐπίσης τὸ ὄνομα Θαρσεῖς σημαίνει τὸ χρῶμα τοῦ ὑακίνθινου (τοῦ ζουμπουλιοῦ), ὅπως τὸ βρίσκουμε στὸν προφήτη· «Εἶναι ὅμοιοι μὲ τοὺς Θαρσεῖς»⁴⁴. Στὸν Ἰωνᾶ σημαίνει καὶ τὴν πόλη Ταρσό'. Ἡ Σαββᾶ ἦταν πόλη τῆς

τῷ Ἰωνᾷ καὶ Ταρσὸν πόλιν. Σαβδᾶ πόλις τῆς Ἰνδίας, ἀφ' ἧς ἦλθεν ἡ βασίλισσα Νότου πρὸς Σολομῶντα.

Στίχ 11, 12. «Προσκυνήσουσιν αὐτῷ.
 "Οτι ἐρρύσατο πτωχὸν ἐκ δυνάστου».

5 Προσκυνήσουσιν ἅπαντες, τῆς πικρᾶς τοῦ διαδόλου τυραννίδος ἀπαλλαγέντες· δυνάστην γὰρ αὐτὸν ὠνόμασεν, πτωχὸν δὲ τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν, ὡς ἔρημον γενομένην τηνικαῦτα Θεοῦ.

[Καὶ τίνα δέ φησιν ἐν τούτοις πτωχὸν καὶ πένητα, ἢ δῆ-
 10 λον ὅτι τὸν ἐξ ἔθνῶν λαόν; Οὕτω γὰρ αὐτῶν καὶ ὁ Σωτὴρ διεμέμνητο λέγων διὰ φωνῆς Ἡσαΐου· «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἶνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με». Πτωχοὶ γὰρ ἦσαν οἱ πλανώμενοι, πλοῦτον μὲν οὐκ ἔχοντες τὸν ἐξ ἀρετῶν, ἐστερημένοι δὲ καὶ τῆς ἀληθοῦς
 15 γνώσεως, καί, καθά φησιν ὁ μακάριος Παῦλος, «ἐλπίδα μὴ ἔχοντες, καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ»].

Στίχ 15. «Καὶ προσεύξονται περὶ αὐτοῦ διὰ παντός».

(Κυρίλλου καὶ Εὐσεβίου). Καὶ τίνες οἱ προσευξάμενοι, ἢ δῆλον ἡμεῖς οἱ τὴν αὐτοῦ παραδεξάμενοι πίστιν; Ἀνατεί-
 20 νοντες γὰρ πρὸς Θεὸν τὰς εὐχὰς, τὴν τῶν ἀγαθῶν χορηγίαν αἰτοῦμεν δοθῆναι διὰ Χριστοῦ.

Στίχ 17. «Ἔστω τὸ ὄνομα αὐτοῦ εὐλογημένον».

Ποῦ γὰρ οὐκ ἔστι Χριστός, ἢ ποῖον ἔθνος οὐ τετίμηται τῇ τοιαῦδε κλήσει;

25 Στίχ 17. «Πρὸ τοῦ ἡλίου διαμενεῖ τὸ ὄνομα αὐτοῦ».

Πῶς οὖν ἔλαβεν ὅπερ ἔχων αἰεὶ φαίνεται; [Πῶς ἢ τίνα τρόπον προέγνω; Καὶ γὰρ πρὸ καταβολῆς κόσμου τὸ Χριστοῦ μυστήριόν φησιν, ὃ, καθὼς ὁ πάνσοφος γράφει

Ἰνδίας, ἀπὸ τὴν ὁποία ἦρθε ἡ βασίλισσα τοῦ Νότου στὸν Σολομώντα.

Στίχ. 11, 12. «Θὰ τὸν προσκυνήσουν. - Γιατὶ γλύτωσε τὸν φτωχὸ ἀπὸ τὸν ἐξουσιαστή του».

Θὰ τὸν προσκυνήσουν ὅλοι ἐπειδὴ ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ τὴ σκληρὴ τυραννία τοῦ διαδόλου, γιατί αὐτὸν ὀνόμασε δυνάστη, ἐνῶ φτωχὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση, ἐπειδὴ ἐκεῖνον τὸν καιρὸ εἶχε ἀποξενωθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό.

[Καὶ ποιὸν ὀνομάζει, λέγει, μὲ αὐτὰ φτωχὸ καὶ πένη, παρὰ, ὅπως εἶναι φανερό, τὸν λαὸ τῶν ἐθνικῶν; Γιατὶ ἔτσι τοὺς ἀνέφερε καὶ ὁ Σωτῆρας λέγοντας μὲ τὴν φωνὴ τοῦ Ἡσαΐα: «Πνεῦμα τοῦ Κυρίου ἦρθε σὲ μένα, μὲ τὸ ὁποῖο μὲ ἔχρισε, καὶ μὲ ἔστειλε νὰ κηρύξω τὸ χαρμόσυνο μήνυμα στοὺς φτωχοὺς»⁸. Γιατὶ φτωχοὶ ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ βρισκόνταν στὴν πλάνη, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχαν τὸν πλοῦτο τῶν ἀρετῶν καὶ ἦταν στερημένοι καὶ τῆς ἀληθινῆς γνώσεως, καί, ὅπως λέγει ὁ μακάριος Παῦλος. «Δὲν εἶχαν ἐλπίδα, καὶ ἦταν ἄθεοι μέσα στὸν κόσμo»⁹].

Στίχ. 15. «Καὶ θὰ προσεύχονται γι' αὐτὸν παντοπινά».

(Κυρίλλου καὶ Εὐσεβίου). Καὶ ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ προσευχήθηκαν, παρὰ, ὅπως εἶναι φανερό, ἐμεῖς ποὺ ἔχουμε ἀποδεχθεῖ τὴν πίστη του; Γιατί, ἀπευθύνοντας πρὸς τὸ Θεὸ τὶς προσευχῆς μας, ζητοῦμε νὰ μᾶς δοθεῖ ἡ χορήγηση τῶν ἀγαθῶν διὰ τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 17. «᾿Ας εἶναι εὐλογημένο τὸ ὄνομά του».

Ποῦ δηλαδὴ δὲν ὑπάρχει Χριστός, ἢ ποιοὶ ἔθνος δὲν ἔχει τιμηθεῖ μὲ τὸ ὄνομα αὐτό;

Στίχ. 17. «Τὸ ὄνομά του ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ τὸν ἥλιο».

Πῶς λοιπὸν ἔλαβε αὐτὸ ποὺ φαίνεται ὅτι τὸ εἶχε πάντοτε; [Πῶς ἢ μὲ ποιὸν τρόπο τὸ γνώρισες ἀπὸ πρὶν; Γιατὶ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, λέγει, ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου,

Παῦλος, σεσίγηται μὲν χρόνοις αἰωνίοις, ἐφανερώθη δὲ ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς. Εἰ τοίνυν προεγνώσθη Χριστός, προεγνώσμεθά που πάντως καὶ ἡμεῖς σὺν αὐτῷ].

5 **Στίχ. 18.** «Ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος».

Διεξελθὼν πάντα ἃ κατώρθωσεν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ, ὕμνον ἀναπέμπει αὐτῷ λέγων, ὡς Αὐτὸς εἶ ὁ Θεὸς Ἰσραήλ, ὁ μόνος δυνηθεὶς ταῦτα ποιῆσαι τὰ θαυμάσια, ἢ τὸ καταργῆσαι τὴν δυναστείαν τοῦ Σατανᾶ, καὶ ἐξελέσθαι τοὺς ἐπι-
10 βουλευομένους τῆς τῶν δαιμόνων τυραννίδος. Σκόπει δὲ ὡς οὐχ ἀρμόσει τῷ Σολομῶντι τῷ ἐκ τῆς Οὐρίου οὐδὲν τῶν εἰρημένων ἐν τῷ ψαλμῷ, οὔτε τό, «Πρὸ τοῦ ἡλίου τὸ ὄνομα αὐτοῦ», οὐδὲ τό, «Πρὸ τῆς σελήνης γενεᾶς γενεῶν εἶναι». Ἐκ πάντων οὖν δῆλον, ὅτι εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν
15 Χριστὸν λέλεκται.

Στίχ. 19. «Καὶ εὐλογητὸν τὸ ὄνομα τῆς δόξης αὐτοῦ».

Κάμπτει γὰρ αὐτῷ πᾶν γόνυ, καί, δοξαζομένου τοῦ Υἱοῦ, συνδοξάζεται καὶ ὁ γεννήσας αὐτόν· δόξαν γὰρ εἶ-
ναί φησιν τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν. Οὕτω γάρ που τὰς πρὸς
20 αὐτόν διαλέξεις ποιούμενος ὡς Υἱός· «Πάτερ, δόξασόν σου τὸν Υἱόν, ἵνα καὶ ὁ Υἱὸς δοξάσῃ σε». Τοῦτο τοίνυν τὸ ὄνομα, φησὶν, τουτέστι τὸ Υἱός, ἦτοι Χριστός Ἰησοῦς, εὐλογη-
μένον ἔσται εἰς τοὺς αἰῶνας.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΒ΄.

25 **Στίχ. 20.** «Κύριε, ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα
αὐτῶν ἐξουδενώσεις».

Πόλιν ὀνομάζει τοῦ Θεοῦ τὴν ἄνω καὶ νοητήν, ἣτις

τὸ ὁποῖο, ὅπως γράφει ὁ πάνσοφος Παῦλος, κρατήθηκε μυστικὸ ἐπὶ αἰῶνες, καὶ φανερώθηκε κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ¹⁰. Ἐὰν λοιπὸν προγνωρίσθηκε ὁ Χριστός, ὅπως δῆποτε ἔχουμε προγνωρισθεῖ καὶ ἐμεῖς μαζί του].

Στίχ. 18. «Ὁ μόνος ποὺ κάνει θαυμαστὰ ἔργα».

Ἐξέθεσε ὅλα ὅσα ἔκαμε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς παρουσίας του στὴ γῆ, τοῦ ἀπευθύνει ὕμνο, λέγοντας, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, ὁ μόνος ποὺ μπόρεσε νὰ κάνει αὐτὰ τὰ θαυμαστὰ ἔργα, ἢ τὸ νὰ καταργήσῃ τὴ δύναμη τοῦ Σατανᾶ καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ αὐτοὺς ποὺ βασανίζονταν ἀπὸ τὴν τυραννία τῶν δαιμόνων. Πρόσεχε ὅμως, ὅτι δὲν ταιριάζει στὸν Σολομώντα, ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὴ γυναῖκα τοῦ Οὐρία, κανένα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀναφέρονται στὸν ψαλμό, οὔτε τό, «Τὸ ὄνομά του ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὸν ἥλιο», οὔτε τὸ ὅτι «ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὴν σελήνη ἐπὶ γενεές γενεῶν». Ἀπὸ ὅλα λοιπὸν γίνεται φανερό, ὅτι ἔχουν εἰπωθεῖ γιὰ τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό.

Στίχ. 19. «Καὶ εἶναι εὐλογημένο τὸ ὄνομα τῆς δόξας του».

Λυγίζει δηλαδὴ σ' αὐτὸν κάθε γόνατο, καὶ ὅταν δοξάζεται ὁ Υἱός, δοξάζεται μαζί του καὶ ἐκεῖνος ποὺ τὸν γέννησε. Καθόσον λέγει ὅτι ὁ Υἱός εἶναι δόξα τοῦ Πατέρα. Γιατὶ ἔτσι περίπου κάνει τίς συζητήσεις μὲ αὐτὸν ὡς Υἱός: «Πατέρα, δόξασε τὸν Υἱό σου, γιὰ νὰ σὲ δοξάσῃ καὶ ὁ Υἱός σου»¹¹. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ ὄνομα, λέγει, δηλαδὴ τὸ Υἱός, ἦτοι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, θὰ εἶναι εὐλογημένος σουὺς αἰῶνες.

ΨΑΛΜΟΣ 72ος

Στίχ. 20. «Κύριε, στὴν πόλη σου θὰ περιφρονήσῃς τὴν εἰκόνα τους».

Πόλη τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει τὴν οὐράνια καὶ νοητὴ πόλη, ἢ

11. Ἰω. 17, 1.

ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν. Εἰ μὲν γὰρ ἦσαν φυλάξαντες τὴν σὴν εἰκόνα, εἰκότως καὶ τῆς ἐπουρανίου πόλεως κατηξίωτο.

Στίχ. 24. «*Ἐν τῇ βουλῇ σου ὠδήγησάς με*».

Ἐπειδὴ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἐργάτης ἐπὶ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι καυχώμενος ἔλεγεν, «Ἐκράτησας», κ.τ.λ., τουτέστι, φύλακά με τῶν σῶν κατέστησας θελημάτων, ταύτης ἔνεκα τῆς αἰτίας μέγα καὶ ἐξαίρετον ἀποφαίνων ὁ τῶν ὅλων Θεός, οἰονεῖ πως ἀναφωνεῖ, καὶ φησι· «Τί γὰρ μοι ὑπάρχει», κ.τ.λ.

10 Στίχ. 27. «*Ὅτι ἰδοὺ οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ σοῦ, ἀπολοῦνται*».

Μακρύνονται τινες ἀπὸ τοῦ Κυρίου οὐ τοπικοῖς διαστήμασιν, ἀλλ' ὡς ἐν τάξει καὶ γνώσει καὶ τρόποις. Οἱ μὲν γὰρ πονηροί τε καὶ ἄδικοι καὶ τοῖς ἑτέροις πλημμελήμασιν ἔνοχοι, μακρὰν εἶναι λέγονται Θεοῦ. «Τίς γὰρ κοινωνία φωτὶ 15 πρὸς σκότος». Οἱ δὲ ἀγαθοὶ καὶ δίκαιοι καὶ τῶν εἰς εὐσέβειαν ἀνδραγαθημάτων ἐπιστήμονες, ἐγγύς εἰσι τοῦ Θεοῦ

Στίχ. 27. «*Ἐξωλόθρευσας πάντα τὸν πορνεύοντα ἀπὸ σοῦ*».

Μήτηρ πορνείας ἐστὶν ἀπιστία. Τίς γὰρ πιστεύων εἶναι 20 πανταχοῦ τὸν Θεόν, καὶ ἐκάστη πράξει παρεστάναι, καὶ ταῖς βουλαῖς τῶν καρδιῶν ἐφορᾷ, ἢ τὴν ἔννοιαν τὴν πονηρὰν παραδέχεται ἢ τελεσιουργῆ τὸ κακόν; Ὅθεν ὡς μὴ μέλλειν τῶν γινομένων ὑπ' αὐτῶν τὸν Θεὸν ὑπολαμβάνοντες, εἰκότως ἐξολοθρευθήσονται. Παύσωμεν τῆς νοητῆς 25 πορνείας τοὺς τρόπους, ἵνα μὴ τὸν τοῖς φιλαμαρτήμοσι πρέποντα καὶ ὀφειλόμενον ὄλεθρον ὑπομείνωμεν. Εἴη δ' ἄν νοητὴ πορνεία πᾶν εἶδος φανλότητος καὶ ἀκαθαροσύνης, καὶ ἐπειδὴ αἱ ἁμαρτίαι διυστῶσιν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐγγίζοντος, περιέλωμεν τὸ χαλεπὸν τοῦτο διάφραγμα καὶ τὸ

ὅποια εἶναι μητέρα μας. Ἐάν λοιπὸν εἶχαν φυλάξει τὴ δική σου εἰκόνα, εὐλογα θὰ γίνονταν ἄξιοι καὶ τῆς ἐπουράνιας πόλεως.

Στίχ. 24. «Μὲ ὁδήγησες στὸ θέλημά σου».

Ἐπειδὴ αὐτὸς ποῦ ἐφάρμοξε τὸ θέλημά του, καυχώμενος γιὰ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ ἔλεγε, «Μὲ συγκράτησες» κ.λ.π., δηλαδή μὲ ἔκανες φύλακα τῶν θελημάτων σου, ἀπὸ αὐτὴν τὴν αἰτία ὁ Θεὸς τῶν ὅλων παρουσιάζοντάς τον μεγάλο καὶ ἑξαίρετο, φωνάζει κατὰ κάποιον τρόπο δυνατὰ καὶ λέγει· «Τί ὑπάρχει λοιπὸν γιὰ μένα στὸν οὐρανό;», κ.τ.λ.

Στίχ. 27. «Γιατὶ νὰ, αὐτοὶ ποῦ ἀπομακρύνονται ἀπὸ ἔσένα, χάνονται».

Ἀπομακρύνονται κάποιον ἀπὸ τὸν Κύριο, ὅχι σὲ ἀποστάσεις τοπικῆς, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν πίστη καὶ τὴ γνώση καὶ τοὺς τρόπους. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποῦ εἶναι πονηροὶ καὶ ἄδικοι καὶ ἔνοχοι καὶ τῶν ἄλλων ἁμαρτιῶν, λέγονται ὅτι βρίσκονται μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ λέγει· «Ποιὰ σχέση ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸ φῶς καὶ τὸ σκοτάδι;»¹². Ἐνῶ οἱ ἀγαθοὶ καὶ οἱ δίκαιοι καὶ οἱ γνῶστες τῶν ἀνδραγαθημάτων τῆς εὐσέβειας, βρίσκονται κοντὰ στὸν Θεό.

Στίχ. 27. «Ἐξολοθρευσεσ κάθε πόρνον ἀπὸ σένα».

Ἡ ἀπιστία εἶναι μητέρα τῆς πορνείας. Γιατὶ ποιὸς πιστεύοντας ὅτι ὁ Θεὸς βρίσκεται παντοῦ, εἶναι παρὼν σὲ κάθε πράξη, καὶ βλέπει τίς ἐπιθυμίες τῶν καρδιῶν, ἢ ἀποδέχεται τὴν πονηρὴ σκέψη, ἢ διαπράττει τὸ κακό; Γι' αὐτὸ, ἐπειδὴ νομίζουν ὅτι δὲν τὸν ἐνδιαφέρει τὸν Θεὸ γι' αὐτὰ ποῦ κάνουν, δικαιολογημένα θὰ ἐξολοθρευθοῦν. Ἄς παύσουμε τοὺς τρόπους τῆς νοερῆς πορνείας, γιὰ νὰ μὴ ὑποστοῦμε τὸν ὀλεθρο ποῦ ταιριάζει καὶ ὀφείλεται σ' αὐτοὺς ποῦ εἶναι φίλοι τῆς ἁμαρτίας. Νοσητὴ πορνεία θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι κάθε εἶδος αἰσχροτήτας καὶ ἀκαθαρσίας, καὶ ἐπειδὴ οἱ ἁμαρτίες μᾶς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν Θεὸ ποῦ εἶναι κοντὰ μας, ἄς ἀπομακρύνουμε αὐτὸ τὸ φοβερὸ χάρισμα, ποῦ ἐμποδίζει

κωλύον οὐδὲν γενέσθαι ἐγγύς. «Θεός», γάρ, φησίν, «ἐγγίζων ἐγώ εἰμι, καὶ οὐχὶ Θεὸς πόρωθεν».

Στίχ. 28. «Ἐμοὶ δὲ προσκολλᾶσθαι τῷ Θεῷ».

Κολλώμεθα δὲ Θεῷ, κατὰ διάθεσιν ἐγγίζοντες αὐτῷ
5 καὶ τοῖς θείοις αὐτοῦ κατακολουθοῦντες θεσπίσμασιν. Οὕτω γάρ πού φησι καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ· «Ὁ ἐμὲ ἀγαπῶν, ἐμοὶ ἀκολουθεῖ, καί, ὅπου ἐγώ εἰμι, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμός».

ΨΑΛΜΟΣ ΟΓ΄.

Στίχ. 14. «Ἔδωκας αὐτὸν βρῶμα λαοῖς τοῖς Αἰθίοψι».

10 Αἰθίοπας γὰρ νοητέον τοὺς οἴονεὶ σκοτεινὴν τε καὶ ἀλαμπῆ τὴν διάνοιαν ἔχοντας, τὴν οὕτω κατηνυγασμένην καὶ τὸ θεῖον οὐκ ἔχουσαν φῶς. Ἄλλ' οἱ μὲν προσπίπτοντες τῷ Υἱῷ, περὶ ὧν εἴρηται, «Ἐναντίον αὐτοῦ προπεσοῦνται Αἰθίοπες», λαμπρύνονται παρ' αὐτοῦ καὶ διακεκράγασι
15 «Ἔστω ἡ λαμπρότης Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐφ' ἡμᾶς», οἱ δὲ δυσσαπόνιπτον ἔχοντες τὴν ἀκαθαρσίαν, καὶ ἐν τῷ μελαίνεσθαι μεμενηκότες, καταθοινήσονται τὰς τοῦ ἀποστάτου δράκοντος κεφαλὰς, ὑποκείσονται δὲ τῇ ῥομφαίᾳ.

Στίχ. 15. «Σὺ ἐξήρανας ποταμοὺς Ἡθάμ».

20 Τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ γεγενημένα φησί, ὅτε ἐπότισε τὸν λαὸν ἐκ πέτρας. Τὸ δὲ «Ἡθάμ» ἐρμηνεύεται νότος εἰς νότον δὲ τῆς Ἰουδαίων χώρας ὁ Ἰορδάνης ἀνάκειται.

Στίχ. 17. «Θέρους καὶ ἔαρ σὺ ἐποίησας».

Τάχα δὲ καὶ τὰ τέσσαρα τῆς ὑπ' οὐρανὸν κλίματα ση-
25 μᾶναι θέλων ὁ Προφήτης, ἀναφωνεῖ πρὸς Θεόν· «Θέρους καὶ ἔαρ σὺ ἐποίησας», τουτέστι τὰ θερινὰ καὶ νότια τῆς οἰκουμένης μέρη καὶ τὰ δόρεια καὶ ψυχρὰ. Ὡς τό, «Τὸν βορ-

νά μὴ μᾶς πλησιάσει κατὰ κανένα τρόπο. Γιατὶ λέγει· Ἐγὼ εἶμαι Θεὸς ποὺ πλησιάζω, καὶ ὄχι Θεὸς ποὺ μένω μακριά»¹³.

Στίχ. 28. «Σ' ἐμένα ὅμως ἢ προσκόλλησι στὸν Θεό», κ.τ.λ.

Προσκολλώμαστε στὸν Θεό, ἐγγίζοντάς τον μὲ τὴ διάθεσή καὶ ἀκολουθώντας πιστὰ τὶς θεῖες ἐντολές του. Γιατὶ αὐτὰ λέγει περίπου καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας· «Αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ ἐμένα, ἀκολουθεῖ ἐμένα, κι ὅπου εἶμαι ἐγώ, ἐκεῖ εἶναι καὶ ὁ διάκονός μου»^{13α}.

ΨΑΛΜΟΣ 73ος

Στίχ. 14. «Τὸν ἔδωσες τροφή στοὺς Αἰθίοπες».

Αἰθίοπες πρέπει νὰ θεωροῦμε ἐκείνους ποὺ ἔχουν κατὰ κάποιον τρόπο σκοτεινὸ καὶ χωρὶς φωτισμὸ τὸν νοῦ, ποὺ δὲν ἔχει ἀκόμα λάμψει σ' αὐτὸν καὶ δὲν ὑπάρχει τὸ θεῖο φῶς. Ἀλλὰ ἐκεῖνοι ποὺ πέφτουν γονατιστοὶ στὸν Υἱό, γιὰ τοὺς ὁποίους ἔχει εἰπωθεῖ, «Θὰ γονατίσουν μπροστά του Αἰθίοπες»¹⁴, φωτίζονται ἀπὸ αὐτὸν καὶ κραυγάζουν, «Ἦ Ἄς εἶναι ἡ δόξα καὶ ἡ λαμπρότητα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ μας ἐπάνω μας»¹⁵, ἐνῶ ὅσοι ἔχουν ἀκαθαρσία ποὺ δύσκολα καθαρίζεται, καὶ παραμένουν μέσα στὴ μαυρίλα (τὸ σκοτάδι), θὰ κατατρώγουν τὰ κεφάλια τοῦ παραβάτη δράκοντα, καὶ θὰ πέσουν κάτω ἀπὸ τὴ ρομφαία.

Στίχ. 15. «Σὺ ξέρανες τὰ ποτάμια τῆς Ἡθάμ».

Ἐννοεῖ αὐτὰ ποὺ εἶχαν γίνει στὴν ἔρημο, ὅταν πότισε τὸν λαὸ μὲ νερὸ ἀπὸ τὸν βράχο. Ἡ λέξη Ἡθάμ ἐρμηνεύεται νότος, καὶ ὁ Ἰορδάνης βρῖσκεται στὸν νότο τῆς χώρας τῶν Ἰουδαίων.

Στίχ. 17. «Τὸ θέρος καὶ τὴν ἀνοιξη σὺ τὰ ἔκανες».

Προφανῶς ὁ Προφήτης θέλοντας νὰ ὀνομάσει καὶ τὰ τέσσερα κλίματα τῆς ὑψηλίου, ἀναφωνεῖ πρὸς τὸν Θεόν· «Τὸ θέρος καὶ τὴν ἀνοιξη ἐσὺ τὰ ἔκανες», δηλαδή τὰ θερινὰ καὶ τὰ νότια μέρη τῆς οἰκουμένης, καὶ τὰ βόρεια καὶ ψυχρά. Ὅπως τὸ, «Τὸν

14. Ψαλμ. 71, 9.

15. Ψαλμ. 89, 17.

ρᾶν καὶ τὴν θάλασσαν σὺ ἔκτισας». Παρήκε δὲ τὸ μετόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα, ὅτι ἀντίκειται τὸ μὲν θέρος τῷ μετοπώρῳ, ὃ δὲ χειμῶν τῷ ἔαρι.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΔ΄.

5 *Στίχ. 5. «Εἶπα τοῖς παρανομοῦσι, Μὴ παρανομεῖν, καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι· Μὴ ὑψοῦτε κέρας».*

Κατὰ μὲν ἱστορίαν τοῖς Ἀσσυρίοις καὶ Βαβυλωνίοις ἐντέλλεται μὴ βλασφημεῖν κατὰ τοῦ Θεοῦ, μηδὲ μέγα φρονεῖν ἐπὶ τῇ ἰδία ἰσχύϊ. Τὸ γὰρ κέρας λαμβάνεται μὲν εἰς εἰ-
10 κὸνα ἰσχύος, ἥγουν βασιλείας, κατὰ τὸ περὶ Χριστοῦ εἰρη-
μένον· «Τὸ κέρας αὐτοῦ ὑψωθήσεται ἐν δόξῃ», τουτέστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ τοῦ κατάρχειν τῶν ὅλων ἰσχύς τε καὶ ἐξου-
σία. Κατασημαίνει δὲ καὶ ὑπεροψίαν, ὡς ἐνταῦθα τό, Μὴ ὑψοῦτε κέρας. Πρὸς δὲ νοῦν, λέγοι ἂν ὁ Σωτῆρ, ὅτι Στερε-
15 ὤσας τῆς Ἐκκλησίας τοὺς στύλους, τουτέστι τοὺς ἀποστό-
λους, τοῖς ἄλλοις παρήνεσα μὴ παρανομεῖν· δύναται δὲ ταῦτα πρὸς τὸ ἕτερον τάγμα τῶν ἐκ περιτομῆς λέγεσθαι, τῶν καταστασιασάντων τοῦ Σωτῆρος καὶ κατεπαρθέντων αὐτοῦ, δι' οὓς ἐτάκη αὐτῶν ἡ γῆ καὶ πάντες οἱ ἐν αὐτῇ. Ὁ-
20 λας γὰρ ὡσπερ τῇ θεομάχῳ γλώσση τὰς ἡνίας οἱ Φαρισαῖοι χαλάσαντες, εὐτροχωτάτην ὡσπερ κατὰ Χριστοῦ τὴν δυσφημίαν ἐποιοῦντο, καὶ παρηνόμουν, ὃν ἠκιστα ἐχρῆν δυσσεβῶς κατακρίνοντες. Ὑψουν δὲ καὶ τὸ κέρας, ἐπίστασθαι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ δισχυριζόμενοι ἐν τῷ λέγειν· «Ἡμεῖς
25 οἶδαμεν, ὅτι Μωσεῖ λελάληκεν ὁ Θεός».

Στίχ. 6. «Μὴ ἐπαίρετε εἰς ὕψος τὸ κέρας ὑμῶν, μὴ λαλεῖτε κατὰ Θεοῦ ἀδικίαν».

Ἄμαρτάνουσι δὲ καὶ λαλοῦσι κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν

βορρᾶ καὶ τὴ θάλασσα ἐσὺ τὰ δημιούργησες»¹⁶. Καὶ παρέλειψε τὸ φθινόπωρο καὶ τὸν χειμῶνα, ἐπειδὴ τὸ καλοκαίρι εἶναι ἀντίθετο στὸ φθινόπωρο, καὶ ὁ χειμῶνας στὴν ἀνοιξη.

ΨΑΛΜΟΣ 74ος

Στίχ. 5. «Εἶπα στοὺς παράνομους, νὰ μὴ παρανομοῦν καὶ στοὺς ἁμαρτωλοὺς, Μὴν ἐπαίρεσθε γιὰ τὴ δύναμῆ σας».

Σύμφωνα μὲ τὴν ἱστορία στοὺς Ἀσσυρίους καὶ στοὺς Βαβυλωνίους προστάζει νὰ μὴ βλασφημοῦν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, οὔτε νὰ ὑπερηφανεύονται γιὰ τὴ δύναμῆ τους. Γιατὶ τὸ κέρασ χρησιμοποιεῖται ὡς σύμβολο τῆς δύναμης, δηλαδή τῆς βασιλείας, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ εἶχε εἰπωθεῖ γιὰ τὸν Χριστό· «Τὸ κέρασ του θὰ ὑψωθεῖ μὲ δόξα»¹⁷, δηλαδή ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμῆ του θὰ κυριαρχεῖ σὲ ὅλα. Ὑποδηλώνει ὅμως καὶ ὑπεροψία, ὅπως ἐδῶ τὸ, «Μὴ κυριεύεσθε ἀπὸ ὑπεροψία». Ὡς πρὸς τὸ πνευματικὸ ὅμως νόημά του θὰ μπορούσε ὁ Σωτῆρας νὰ πεῖ· Ἐφοῦ στερέωσα στοὺς στύλους τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή τοὺς ἀποστόλους, τοὺς ἄλλους τοὺς συμβούλευσα νὰ μὴ παρανομοῦν. Αὐτὰ ὅμως μπορούν νὰ εἰπωθοῦν στὸ ἄλλο τμῆμα τῶν προερχόμενων ἀπὸ τὴν περιτομή, οἱ ὁποῖοι στασίασαν ἐναντίον τοῦ Σωτῆρα καὶ ἔδειξαν ἔπαρση πρὸς αὐτόν, ἐξαιτίας τῶν ὁποίων ἔλειωσε ἡ γῆ τους καὶ ὅλοι ὅσοι ὑπῆρχαν σ' αὐτήν. Γιατὶ οἱ Φαρισαῖοι σπάζοντας κατὰ κάποιον τρόπο μὲ τὴν θεομάχο γλώσσα τους ὅλα τὰ χαλινάρια, ἔκαναν ταχύτερη τὴ δυσφήμιση ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, καὶ παρανομοῦσαν ἐναντίον αὐτοῦ, τὸν ὁποῖο δὲν ἔπρεπε καθόλου νὰ τὸν κατηγοροῦν μὲ ἀσέβεια. Πρόβαλλαν βέβαια καὶ τὸ ἀλαζονικὸ φρόνημά τους, ἰσχυριζόμενοι ὅτι γνωρίζουν καλὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, λέγοντας· «Ἐμεῖς γνωρίζουμε ὅτι ὁ Θεὸς μίλησε στὸν Μωυσῆ»¹⁸.

Στίχ. 6. «Μὴ σηκώνετε ψηλά τὸ ἀλαζονικὸ φρόνημά σας καὶ νὰ μὴ μιλάτε ἐναντίον τοῦ Θεοῦ ἀδίκως».

Ἄμαρτάνουν λοιπὸν καὶ ἀποδίδουν ἀδικία στὸν Θεὸ αὐτοὶ

οἱ ἀπὸ τῶν ἔθνῶν εἰδωλολατροῦντες, ἐπαίρουσι δὲ ὡσπερ εἰς ὕψος τὸ κέρασ, καὶ γαῦρον ἐκτείνουσι τὸν αὐχένα Θεῶ προσκρούοντες οἱ τοῖς τῆς ἀληθείας μαχόμενοι δόγμασι, καὶ ψευδηγορεῖν εἰωθότες, καὶ μὴ εἰδότες μήτε ἅ λέγουσι, 5 μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται. Καὶ γὰρ τὰ κερασφόρα ζῶα σφόδρα ἐπὶ τοῖς κέρασι γανριᾶ. Παρεγγυᾶ δὲ αὐτοῖς ὁ λόγος μὴ αὔξειν τὴν ἀνομίαν, μηδὲ κατὰ τοῦ Θεοῦ τὴν γλῶτταν κινεῖν.

10 *Στίχ. 7. «Ὅτι οὔτε ἀπὸ ἐξόδων, οὔτε ἀπὸ δυσμῶν, οὔτε ἀπὸ ἐρήμων ὀρέων».*

Διὰ τούτων τὸν πάντα κόσμον τῆς οἰκουμένης σημαίνει· ἔξοδον μὲν τὴν ἀνατολήν, ἀφ' ἧς ὁ ἥλιος ἔξεισι· δυσμὸν δὲ τὴν ἑσπερίαν· ὄρη τε ἔρημα τὸ ἀρκτῶον καὶ νότιον· ταῦτα γὰρ δι' ἀμετρίαν κρουῦ τε καὶ καύσωνος ἀοίκητά ἐστι 15 Μὴ παρανομεῖτε τοῖνυν, φησίν, ὅτι οὐδὲν τῶν ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ παρανομούντων λάθοι τὸν Θεόν.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΕ΄.

Στίχ. 5. «Φωτίζεις σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὀρέων αἰωνίων».

20 Καὶ προφήται καὶ ἀπόστολοι ὄρη λεχθεῖεν ἂν διὰ τὸ ὑψηλὸν τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ἀρετῆς, καὶ ὅτι χθαμαλὸν καὶ χαμαιριφές· ἐν αὐτοῖς οὐδὲν· αἰώνια δέ, σώζεται γὰρ καὶ διαμένει διηνεκῶς ὁ παρ' αὐτῶν κηρυχθεὶς παρὰ Θεοῦ λόγος. Φωτιζόμεθα οὖν δι' αὐτῶν, τουτέστιν ὀδηγούμεθα, δι- 25 δασκόμεθα.

Στίχ. 8. «Σὺ φοβερός εἶ. Πάντες οἱ κύκλω αὐτοῦ οἴσουσι δῶρα».

(Κυρίλλου, Διδύμου, Ἐφρ.). Τὸ φοβερὸν αἰνίττεται διὰ πάντων. «Κύκλω δὲ αὐτοῦ» τοὺς ἁγίους καλεῖ τὰς ἀρετὰς 30 προσφέροντας.

πού ἀπὸ τὰ ἔθνη λατρεύουν τὰ εἰδωλα. Καὶ σηκώνοντας κατὰ κάποιον τρόπο ψηλὰ τὸ κέρασ καὶ τεντώνοντας ὑπερήφανα τὸν ἀνχένα τους, ἐπιτίθενται στὸν Θεὸ αὐτοὶ πού μάχονται τὴν ἀλήθεια, καὶ συνηθίζουν νὰ ψεύδονται, χωρὶς μάλιστα νὰ γνωρίζουν οὔτε αὐτὰ πού λένε, οὔτε ποιὰ πράγματα ὑποστηρίζουν. Γιατὶ τὰ ζῶα πού ἔχουν κέρατα καυχῶνται πολὺ γιὰ τὰ κέρατά τους. Τοὺς παροτρύνει ὁ λόγος νὰ μὴ αὐξάνουν τὴν παρανομία, οὔτε νὰ κινοῦν τὴ γλῶσσα τους ἐναντίον τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 7. «Οὔτε ἀπὸ τὴν ἀνατολή, οὔτε ἀπὸ τὴ δύση, οὔτε ἀπὸ τὰ ἔρημα βουνά».

Μὲ αὐτὰ ὑποδηλώνει ὅλον τὸν κόσμον τῆς οἰκουμένης. Ἐξοδο ὀνομάζει τὴν ἀνατολή, ἀπὸ τὴν ὁποία βγαίνει ὁ ἥλιος, δύση τὴν ἔσπερία, καὶ βουνὰ ἔρημα τὸ βόρειο καὶ τὸ νότιο μέρος. Γιατὶ αὐτὰ, λόγῳ τοῦ ὑπερβολικοῦ ψύχους καὶ τοῦ καύσωνα, εἶναι ἀκατοίκητα. Μὴ παρανομεῖτε λοιπόν, λέγει, γιατί τίποτε ἀπὸ αὐτὰ πού σὲ ὅλη τὴν κτίση παρανομοῦν δὲν διαφεύγει τὸν Θεό.

ΨΑΛΜΟΣ 75ος

Στίχ. 5. «Ἐσὺ φωτίζεις μὲ θαυμαστὸ τρόπο πάντων ἀπὸ τὰ αἰῶνια βουνά».

Καὶ οἱ προφῆτες καὶ οἱ ἀπόστολοι θὰ μπορούσαν νὰ ὀνομασθοῦν βουνά, λόγῳ τῆς ὑψηλῆς ἀρετῆς πού ὑπάρχει σ' αὐτούς, καὶ γιατί δὲν ὑπάρχει σ' αὐτούς τίποτε τὸ χαμηλὸ καὶ γήινο. Αἰῶνια βέβαια τὰ λέγει, ἐπειδὴ σώζεται καὶ παραμένει αἰῶνια ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ πού κηρύχθηκε ἀπὸ αὐτούς. Φωτιζόμαστε λοιπόν μὲ αὐτούς, δηλαδή ὀδηγούμαστε καὶ διδασκόμαστε.

Στίχ. 8. «Σὺ εἶσαι φοβερός. — Ὅλοι οἱ γύρω ἀπὸ αὐτὸν προσφέρουν δῶρα».

(Κυρίλλους, Διδύμου, Ἐφρ.). Ὑπαινίσσεται τὸ φοβερὸ μὲ ὄλα. — «Τοὺς γύρω ἀπὸ αὐτὸν» ὀνομάζει τοὺς ἁγίους, οἱ ὁποῖοι προσφέρουν τίς ἀρετές τους.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΣ΄.

Στίχ. 2. «Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα».

Οἱ μὲν γὰρ πλοῦτον ἔχοντες τὸν ἐπίγειον καὶ δι' αὐτοῦ
πολλάκις τὰς τῶν ἐπιβουλεπόντων ἐφόδους ἀποσκευάζον-
5 ται. Ὅπλον δὲ τῷ δικαίῳ Θεός, καὶ τὸ διὰ τῆς ἄνωθεν ἐπι-
κουρίας σώζεσθαι προσδοκᾶν.

Στίχ. 4. «Ἦδολέσχησα, καὶ ὠλιγοψύχησε
τὸ πνεῦμά μου».

Τὸ δὲ «Ἦδολέσχησά» φησιν ἀντὶ τοῦ «Πεφρόντικα καὶ
10 ἐν μερίμναις γέγονα λεπταῖς, ὥστε καὶ ἐγγὺς γενέσθαι μι-
κροψυχίας». Εἶτα τί γέγονεν, ἢ ποῖον ἦν ὅλως τὸ πρᾶγμα τὸ
ἀδολεσχεῖν, ἢτοι μεριμνᾶν ἀναπειθῶν, διαδείκνυσιν ἐφεξῆς
λέγων. «Προκατελάβοντο φυλακὰς πάντες οἱ ἐχθροί μου».
Καὶ δὴ τοῦτο τί πάλιν ἐστίν. Ὅτε πολέμιοι περικαθέζονται
15 πόλιν, ἐὰν μὲν ὀρῶσιν τὰς φυλακὰς, ἢτοι τὰς ἐπάλξεις, οἱ
οἰκοῦντες αὐτὴν ἐν ἐλπίσιν εἰσὶ τοῦ σώζεσθαι. ἐὰν δὲ νυ-
στάξωσιν, εἶτα ἐπελθόντες οἱ ἐχθροὶ λάβωσι τὰς φυλακὰς
καὶ ὑπερβῶσι τὰ τεῖχη, τότε καὶ νενικήκασιν. Ὅταν οὖν ὁ
Ψαλμωδός, ὡς ἐξ ὁμοιώματος τοῦ τοιούτου πράγματος, λέ-
20 γει, «Προκατελάβοντο φυλακὰς πάντες οἱ ἐχθροί μου», δι-
δάξει βούλεται, ὅτι Νενικήκασί με πάντες οἱ ἐχθροί μου
καὶ κεκρατήκασιν οἱ πολέμιοι. Καὶ μετ' ὀλίγα. Ὡς πόλιν νε-
νικήκασιν καὶ κεκρατήκασιν οἱ ἐχθροί.

Στίχ. 11. «Αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου».

25 «Δεξιὰν» ἀντιλαμβανομένην ἀγίων καὶ σώζουσαν αὐ-
τοὺς καὶ καταφέρουσαν ἐχθροὺς καὶ ἀνατρέπουσαν τοὺς
ἀνθεστηκότας, τὴν τοῦ Πατρὸς φησι, τὴν ἄχρονον καὶ αἰδι-
ον, ἣτις ἐστὶν ὁ Μονογενής. Διὰ γὰρ τοῦτο αὐθὶς με βαλών,
ἐπάγει. Ἦλλοίωμαι καὶ γὰρ, πεφρόνηκα λοιπὸν ὀρθῶς. Διά-
30 κεμαι δὲ ὅτι καὶ ἀγαπᾶ καὶ σώζει Θεὸς τοὺς ἀγίους.

ΨΑΛΜΟΣ 76ος

Στίχ. 2. «Φώναξα δυνατὰ μὲ τῆ φωνή μου στὸν Κύριο».

Αὐτοὶ βέβαια ποὺ ἔχουν τὸν ἐπίγειο πλοῦτο, μὲ αὐτὸν πολλές φορές ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὶς ἐπιθέσεις ἐκείνων ποὺ τοὺς ἐπιβουλεύονται, ἐνῶ στὸν δίκαιο ὄπλο του εἶναι ὁ Θεός, καὶ ἡ ἐλπίδα του ὅτι θὰ σωθεῖ ἀπὸ τὴν οὐράνια βοήθεια.

Στίχ. 4. «Παραδόθηκα σὲ ρεμβασμοὺς καὶ ὀλιγοψύχησε τὸ πνεῦμα μου».

Τό, «Παραδόθηκα σὲ ἀδολεσχία», τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, Παραδόθηκα σὲ φροντίδες καὶ σὲ λεπτὲς μέριμνες, ὥστε νὰ φτάσω σὲ μικροψυχία. Ἐπειτα τί ἔγινε, ἢ ποιὸ ἦταν γενικὰ τὸ προᾶγμα τῆς φροντίδας, δηλαδή ἡ αἰτία ποὺ τὸν πείθει νὰ ἐπιδίδεται σὲ τέτοια μέριμνα, τὸ δείχνει καθαρὰ λέγοντας «Κατέλαβαν ἐκ τῶν προτέρων τὶς φρουρὲς ὅλοι οἱ ἐχθροὶ μου». Καὶ αὐτὸ πάλι τί σημαίνει; Ὅταν ἐχθροὶ περικυκλώνουν τὴν πόλη, ἐὰν βλέπουν τὰ φυλάκια, δηλαδή τὶς ἐπάλξεις, οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἐλπίζουν ὅτι θὰ σωθοῦν, ἐὰν ὅμως οἱ φύλακες νυστάξουν καὶ στὴν συνέχεια ἐπιτεθοῦν οἱ ἐχθροὶ καὶ κυριεύσουν τὰ φυλάκια καὶ πέρασουν πάνω ἀπὸ τὰ τείχη, τότε καὶ ἔχουν νικήσει. Ὅταν λοιπὸν ὁ Ψαλμωδός, μιμούμενος αὐτὸ τὸ παράδειγμα, λέγει, «Ὅλοι οἱ ἐχθροὶ μου κατέλαβαν ἐκ τῶν προτέρων τὰ φυλάκια», θέλει νὰ διδάξει, ὅτι Μὲ νίκησαν οἱ ἐχθροὶ μου καὶ μὲ συνέλαβαν οἱ πολέμοι. Καὶ ἔπειτα ἀπὸ λίγα. Σὴν πόλη μὲ νίκησαν καὶ μὲ αἰχμαλώτισαν οἱ ἐχθροὶ.

Στίχ. 11. «[Αὕτῃ εἶναι ἡ μεταβολὴ τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου]».

«Δεξιὰ» ἡ ὁποία βοηθᾷ τοὺς ἁγίους καὶ τοὺς σώζει καὶ κρημνίζει τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀνατρέπει ὅσους προβάλλουν ἀντίσταση, ὀνομάζει τὴν ἄχρονη καὶ αἰώνια δεξιὰ τοῦ Πατέρα, ποὺ εἶναι ὁ Μονογενής. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς πάλι βάλλοντάς με, προσθέτει. Ἔχω ἀλλοιωθεῖ καὶ ἐγώ, ἔχω πᾶ φρόνημα σωστό. Πιστεύω δηλαδή ὅτι ὁ Θεὸς καὶ ἀγαπᾷ καὶ σώζει τοὺς ἁγίους].

(Κυρίλλου καὶ τοῦ Θεολόγου). Νοήσεις δὲ καὶ ὧδε·
 Νῦν ἠρξάμην νοεῖν ὀρθῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ὅπερ ἂν οἰ-
 κονομικῶς ἐργάζεται Θεός· ὅτι ὁ Χριστὸς καθ' ἡμᾶς γέγο-
 νε καὶ εἰς τὸ κρεῖττον ἠλλοίωσεν. Ἐλλοίωμαι γὰρ καὶ γὰρ ἐκ
 5 διαθέσεως εἰς διάθεσιν· πεφρόνηκα λοιπὸν ὀρθῶς· διάκει-
 μαι δὲ ὅτι καὶ ἀγαπᾷ καὶ σώζει Θεὸς τοὺς ἀξίους. Καὶ πᾶς
 δέ, ἥτοι ἐκ κακίας ἐπιστρέφων, ἢ ἐν ἀρετῇ μένων καὶ προ-
 κόπτων, λεγέτω· «Νῦν ἠρξάμην»· αὕτη ἡ ἀλλοίωσις, ἣν ἡ
 δεξιὰ τοῦ Ὑψίστου χαρίζεται, τὸ αἰεὶ διὰ τῶν γυμνασίων
 10 τῆς εὐσεβείας ἐπὶ τὸ μείζον προκόπτειν. Ὁ γὰρ προκό-
 πτων εἰς ἀρετὴν, οὐκ ἔστιν ὅτε οὐκ ἀλλοιοῦται. Λέγεται δὲ
 καὶ ὁ Μονογενὴς ἀλλοιωθῆναι, ὡς τῆς θείας φύσεως συγ-
 καταβάσει πρὸς τὸ ἡμέτερον σχῆμά τε καὶ εἶδος ἀλλοιω-
 θείσης, οὐ κατ' ἀποβολήν, ἀλλὰ κατὰ πρόσληψιν.

15 **Στίχ. 14.** «Ὁ Θεός, ἐν τῷ ἁγίῳ ἢ ὁδός σου».

Ὁδὸν γὰρ εἶναί φησι τοῦ Θεοῦ τὰς ἀληθείας οἰκονο-
 μίας, τὰς ἐφ' ἐκάστῳ πράγματι διοικήσεις, τουτέστιν ἐν παν-
 τὶ πράγματι δικαίῳ καὶ ἁγίῳ.

20 **Στίχ. 15.** «Σὺ εἶ, ὁ Θεός, ὁ ποιῶν θαυμάσια,
 ἐγνώρισας ἐν τοῖς λαοῖς τὴν δύναμίν σου».

Αὐτὸς γὰρ ἔστιν ὁ ποιῶν θαυμάσια, ὅτι μόνος ἐστὶ φύ-
 σει καὶ ἀληθείᾳ Θεός.

Στίχ. 16. «Ἐλυτρώσω ἐν τῷ βραχίονί σου».

(Κυρίλλου, Ἡουχίου, Διδύμου). Δύναμιν καὶ βραχί-
 25 να νοήσεις εἶναι τὸν τοῦ Θεοῦ Υἱόν.

[Κολαζομένων γὰρ Αἰγυπτίων καὶ τὰς ἀφορήτους ἐκεί-
 νας ὑπομενονόντων πληγᾶς, ὁ Ἰσραὴλ ἐπαιδεύετο, καὶ ὡς
 ἦτις ἐστὶν ἡ τοῦ σώζοντος δύναμις δι' αὐτῶν ἐπαιδεύετο
 τῶν πραγμάτων].

(Κυρίλλου καὶ τοῦ Θεολόγου). Μπορεῖς ὅμως νὰ τὰ ἐννοήσεις καὶ ὡς ἐξῆς· Τώρα ἄρχισα νὰ καταλαβαίνω σωστὰ καὶ συνειδητὰ αὐτὸ πὺν μπορεῖ νὰ κάνει ὁ Θεὸς κατ' οἰκονομία· ὅτι ὁ Χριστὸς ἔγινε σὰν ἐμᾶς καὶ μᾶς μετέβαλε πρὸς τὸ καλύτερο. Γιατὶ καὶ ἐγὼ μεταβλήθηκα ἀπὸ τὴ μία διάθεση στὴν ἄλλη. Ἔχω πιστέψει λοιπὸν σωστά. Καὶ πιστεύω ὅτι ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ καὶ σώζει αὐτοὺς πὺν εἶναι ἄξιοι. Καὶ καθένας πὺν ἢ ἐπιστρέφει ἀπὸ τὴν κακία, ἢ παραμένει στὴν ἀρετὴ καὶ προκόβει στὴν ἀρετὴ, ἃς λέγει· «Τώρα ἄρχισα», αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλλοίωση τὴν ὁποία χαρίζει ἡ δεξιὰ τοῦ Ὑψίστου, τὸ νὰ προκόβει κανεὶς μὲ τὶς ἀσκήσεις τῆς εὐσέβειας πρὸς τὸ καλύτερο. Γιατὶ αὐτὸς πὺν προκόβει στὴν ἀρετὴ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ μεταβάλλεται. Λέγεται μάλιστα ὅτι καὶ ὁ Μονογενὴς ἀλλοιώθηκε, ἀφοῦ ἡ θεία φύση του μὲ συγκαταβάσεις ἀλλοιώθηκε πρὸς τὸ δικὸ μας σχῆμα καὶ μορφὴ, ὄχι ἀποβάλλοντας αὐτὸ πὺν ἦταν, ἀλλὰ προσλαμβάνοντας τὴ φύση μας.

Στίχ. 14. «Θεέ μου, ἡ ὁδός σου ὁδηγεῖ στὸ ἅγιο».

Ἡ ὁδὸς τοῦ Θεοῦ, λέγει, εἶναι οἱ ἀλήθειες τοῦ σχεδίου τῆς οἰκονομίας του, οἱ φροντίδες γιὰ κάθε πρᾶγμα, δηλαδὴ γιὰ κάθε πρᾶγμα δίκαιο καὶ ἅγιο.

Στίχ. 15. «Σὺ εἶσαι ὁ Θεὸς πὺν κάνεις θαυμαστὰ ἔργα καὶ γνώρισες στοὺς λαοὺς τὴ δύναμή σου».

Δηλαδὴ αὐτὸς εἶναι πὺν κάνει θαύματα, γιὰτὶ εἶναι ὁ μόνος ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὰ Θεός.

Στίχ. 16. «Μὲ λύτρωσες μὲ τὸν βραχίονά σου».

(Κυρίλλου, Ἡσυχίου, Διδύμου). Δύναμη καὶ βραχίονα πρέπει νὰ θεωρήσεις ὅτι εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

[Ἦταν δηλαδὴ τιμωροῦνταν οἱ Αἰγύπτιοι καὶ ὑπέφεραν ἐκεῖνες τὶς ἀβάσταχτες πληγές, ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς διδασκόταν, καὶ μάθαινε ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα, ποῖα εἶναι ἡ δύναμη ἐκείνου πὺν τοὺς ἔσωζε].

*Στίχ. 17. «Εἶδοσάν σε ὕδατα, ὁ Θεός, καὶ ἐφοβήθησαν,
καὶ ἐταράχθησαν ἄβυσσοι».*

*Λυτροῦται τὸ σωτήριον βάπτισμα, καὶ τῆς τοῦ διαβόλου
πλεονεξίας ἀπαλλάττει γοργῶς. Κατακρατεῖ γὰρ ἡμῶν
5 διὰ τῆς ἁμαρτίας τῆς οὔσης ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν.*

*Στίχ. 19. «Φωνὴν ἔδωκαν αἱ νεφέλαι,
καὶ γὰρ τὰ βέλη σου διαπορεύονται», κ.τ.λ.*

*Κατὰ δὲ τροπολογίαν, τὰ πλήθη τῶν ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις
τοῦ Θεοῦ συγκροτουμένων λαῶν, ὕδασι παρωμοιωμέ-
10 να, ἰδόντα τὸν εἰς ἀνθρώπους ἐπιδεδημένα Θεόν, φόβον
ἀνέλαβον σωτήριον, ὃς ἀρχὴ ἐστὶ σοφίας Αἱ δὲ ἄβυσσοι, τὸ
τάγμα τῶν ἀπίστων, ἐταράχθησαν ἐπανιστάμεναι κατὰ τῆς
Ἐκκλησίας. Αἱ δὲ νεφέλαι αἱ ἐκελεύσθησαν μὴ βρέχειν ἐπὶ
τὸν πρότερον ἀμπελῶνα τὸν Ἰσραήλ, οἱ τοῦ Σωτῆρος μα-
15 θηταί, οἱ τὸν εὐαγγελικὸν διακονοῦντες λόγον, καὶ καθ'
ὄλης τῆς οἰκουμένης τὸν οὐράνιον ὑέτον διαδεδωκότες,
φωνὴν ἔδωκαν· εἰς πᾶσαν γὰρ τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος
αὐτῶν. Καὶ τὰ σωτήρια βέλη καὶ ἐκλεκτά, τὰ τιτρώσκοντα
τὰς τῶν σωζομένων ψυχάς, αὐτοὶ πάλιν οἱ ἀπόστολοι, ἢ τὰ
20 πεπτρωμένα τοῦ Θεοῦ λόγια καὶ ἡ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια,
πανταχοῦ διεπορεύθησαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ βροντή, ὁ εὐαγγελι-
κὸς λόγος ὁ κατακτυπήσας τὴν ὑπ' οὐρανόν, ἐξ οὗ καὶ τι-
νες υἱοὶ βροντῆς ἄνομάσθησαν. Ἐν τῷ τροχῷ διεδόθη, του-
τέστιν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τῷ σφαιροειδεῖ καὶ κυκλοφορι-
25 κῶς κινουμένῳ, ἐν ᾧ ἕτερος τροχὸς ἐστὶν ὁ τῶν ἀνθρώπων
βίος, κατὰ τὸ ἐν Ἰεζεκιήλ, «Τροχὸς ἐν τροχῷ».*

*Ἀλλὰ καὶ ἀστραπαὶ αἱ τὸ νοητὸν ἡμῖν ἐξαστράπτουσαι
φῶς, οἱ τοῦ Εὐαγγελίου ἱερουργοί, πρὸς οὓς ἐρρέθη· «Υ-
μεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου», μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς
30 ἔφανα. Οὐ γὰρ πού φαμεν ὅτι τῆς εἰς ὑέτους γεγενημένης*

19. Σοφία Σειράχ 1, 16. Ψαλμ. 110, 10.

20. Πρὸβλ. Ψαλμ. 18, 5.

Στίχ. 17. «Σὲ εἶδαν τὰ ὕδατα, Θεέ μου, καὶ φοβήθηκαν,
καὶ ταράχθηκαν τὰ βάθη τῆς θάλασσας».

Τὸ βάπτισμα τοῦ Σωτήρα σώζει καὶ ἀπαλλάσσει γρήγορα ἀπὸ τὴν πλεονεξία τοῦ διαβόλου. Γιατὶ μᾶς κατεξουσιάζει μὲ τὴν ἁμαρτία ἢ ὅποια ὑπάρχει στὰ μέλη μας.

Στίχ. 19. «Τὰ σύννεφα ἐξαπέλυσαν βροντὲς
γιατὶ τὰ διέσχισαν ὡς βέλη οἱ ἀστραπὲς σου» κ.τ.λ.

Ἀλληγορικά, τὰ πλήθη τῶν λαῶν ποὺ συγκροτοῦν τὶς Ἐκκλησίες τοῦ Θεοῦ, παρομοιαζόμενα μὲ ὕδατα, ὅταν εἶδαν τὸν Θεὸ ποὺ εἶχε ἔρθει στοὺς ἀνθρώπους, κυριεύθηκαν ἀπὸ φόβο σωτήριο, ὃ ὅποῖος εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς σοφίας¹⁹. Οἱ ἄβυσσοι εἶναι τὸ πλῆθος τῶν ἀπίστων, ποὺ ταράχθηκαν καὶ ἐξηγέρθηκαν ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ σύννεφα πάλι ποὺ διατάχθηκαν νὰ μὴ βρέχουν στὸν προηγούμενο ἀμπελώνα, δηλαδή στὸν Ἰσραήλ, εἶναι οἱ μαθητὲς τοῦ Σωτήρα, οἱ ὅποιοι κηρύττοντας τὸν λόγο τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἔχοντας διαδώσει σὲ ὁλόκληρη τὴν οἰκουμένη τὴν οὐράνια βροχή, ἔβγαλαν φωνή· γιατί ὁ λόγος τους διαδόθηκε σὲ ὅλη τὴ γῆ²⁰. Καὶ τὰ σωτήρια καὶ ἐκλεκτὰ βέλη, τὰ ὅποια πλήγωναν τὶς ψυχὲς αὐτῶν ποὺ σώζονται, εἶναι οἱ ἴδιοι πάλι οἱ ἀπόστολοι, ἢ τὰ πυρακτωμένα λόγια τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος, ποὺ διαδόθηκαν παντοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἡ βροντὴ εἶναι ὁ εὐαγγελικὸς λόγος, ὃ ὅποῖος καταχτύπησε τὴν οἰκουμένη, ἐξαιτίας τοῦ ὁποίου καὶ κάποιοι ὀνομάσθηκαν υἱοὶ τῆς βροντῆς²¹. Διαδόθηκε μὲ τὸν τροχὸ, δηλαδή στὸν κόσμον αὐτὸν τὸν σφαιρικό, ποὺ κινεῖται κυκλικά, στὸν ὅποιο κόσμον ὑπάρχει καὶ ἄλλος τροχός, ὁ ἀνθρώπινος βίος, σύμφωνα μὲ τὸν Ἰεζεκιήλ: «τροχὸς μέσα σὲ τροχό»²².

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀστραπὲς, οἱ ὅποιες ἀστράφτουν σὲ μᾶς τὸ νοητὸ φῶς, οἱ ἱερούργοι τοῦ Εὐαγγελίου, στοὺς ὁποίους εἰπώθηκε, «Σεῖς εἶστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου»²³, φώτισαν μέχρι τὰ πέρατα τῆς γῆς. Καὶ δὲν λέμε βέβαια ὅτι ὁ Δαβὶδ ἀναφέρει τὴν ἀστραπή

21. Μάρκ. 3, 17.

22. Ἰεζ. 1, 16.

23. Ματθ. 5, 14.

ἀστραπῆς ἐποιεῖτο μνήμην ὁ Δαβὶδ, ἀλλὰ τὴν τοῦ νοητοῦ
 καὶ θείου φωτὸς ἀνάλαμπιν τῷ τῆς ἀστραπῆς ἤθελε κατα-
 σημαίνειν ὀνόματι. Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ πᾶς ἅγιος οὐ γεγωνί-
 ωται οὐδὲ ἔχει τι σκολιόν, ἀλλὰ τροχὸς ἐστὶν ὀλίγῳ μέρει
 5 τῆς γῆς ἐφαπτόμενος, καὶ ἡ φωνὴ τῆς σοφίας ἐν τῷ τοιού-
 τῳ γίνεται μηδὲν ἔχοντι καμπύλον. Ὁ δὲ ἁμαρτωλὸς τὰ τε
 ἄλλα σκολιὸς ἐστὶ· κἂν εὐχῆται, ἐν ταῖς γωνίαις εὐχεται,
 κατὰ κεκλιμένας εὐθείας καὶ οὐ τὴν ἐπ' εὐθείας φέρουσαν
 ὁδὸν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Ἡμᾶς δὲ καὶ αἰσθηταὶ μὲν ἀστραπαὶ
 10 ἐπιστρεφέτωσαν πρὸς τὸν βροντῶντα καὶ ἀστράπτοντα Θε-
 ὄν· ἔχουσι γὰρ τι θαυμαστόν, τὸ τὰς αὐγὰς ἀθρόον φαινομέ-
 νας φαίνειν τῇ οἰκουμένῃ, ὥστε λύεσθαι τὸ τῆς νυκτὸς σκό-
 τος· οὐ μόνον γὰρ ἥλιος λύει τὸ σκότος, ἀλλὰ καὶ ἀστραπή.
 Εἰ δὲ δεῖ κἂν ταῦθα προσαναμεῖναι τῷ λόγῳ, ὥσπερ κατὰ τι
 15 παράδειγμα, τροχοὶ ὄντες δέχονται τὴν φωνὴν οἱ μεγαλό-
 φωνοι ἀπόστολοι τοῦ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον λόγου, οὕτω καὶ
 ἀστράπτουσι, καὶ λάμπει αὐτῶν τὸ φῶς ἔμπροσθεν τῶν ἀν-
 θρώπων, καὶ ἔστιν ἰδεῖν ἀστραπὰς τῶν νοημάτων αὐτῶν
 καὶ τῶν πράξεων.

20

ΨΑΛΜΟΣ ΟΖ'.

Στίχ. 13. «Διέρρηξε θάλασσαν, καὶ διήγαγεν αὐτούς».

Σέσωκε δὲ καὶ ἡμᾶς κατὰ τὸν ἴσον τρόπον ὁ Κύριος
 ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διεβίβασε γὰρ ἡμᾶς καὶ παρεσκεύ-
 ασεν, καθάπερ τινὰ θάλασσαν, τοῦ παρόντος βίου τὸν κλύ-
 25 δωνα, τὰς ἐπαναστάσεις, τοὺς πειρασμούς, τὰ κύματα. Κε-
 κρατήκαμεν δι' αὐτοῦ καὶ τῶν ἀνθεστηκότων. «Δέδωκεν
 ἡμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν
 δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ». Εἰσήγαγεν δὲ ἡμᾶς καὶ εἰς τὴν γῆν
 τῆς ἐπαγγελίας, ἧς διεμέμνητο λέγων «Μακάριοι οἱ προ-
 30 εἶς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν».

πού ἐκδηλώνεται στίς βροχές, ἀλλὰ ἤθελε νὰ ἐπισημάνει μὲ τὸ ὄνομα τῆς ἀστραπῆς τὴν λάμψη τοῦ νοητοῦ καὶ θείου φωτός. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε, ὅτι καὶ κάθε ἅγιος δὲν φέρει γωνίες, οὔτε ἔχει κάτι κυρτό, ἀλλ' εἶναι τροχός πού ἐφάπτεται μόνο σὲ λίγο μέρος τῆς γῆς, καὶ ἡ φωνὴ τῆς σοφίας γίνεται σ' αὐτὸν χωρὶς νὰ ἔχει τίποτε τὸ καμπύλον. Ἀντίθετα ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ σὰ ἄλλα εἶναι κυρτός, καὶ ὅταν προσεύχεται, προσεύχεται στίς γωνίες, σὲ σπαστές εὐθεῖες, καὶ ὄχι στὴν ὁδὸ τῆς ψυχῆς του πού ὀδηγεῖ κατ' εὐθεῖαν. Ἐμᾶς ὅμως καὶ οἱ αἰσθητὲς ἀστραπὲς μᾶς κάνουν νὰ ἐπιστρέψουμε πρὸς τὸν Θεὸ ὁ ὁποῖος βροντᾷ καὶ ἀστράφτει, γιατί ἔχουν κάτι τὸ θαυμαστό, τὸ ὁποῖο μὲ τίς συνεχεῖς λάμπεις φωτίζει τὴν οἰκουμένη, ὥστε νὰ διαλύεται τὸ σκοτάδι τῆς νύχτας. Γιατὶ δὲν διαλύει τὸ σκοτάδι μόνο ὁ ἥλιος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀστραπή. Καὶ ἐὰν πρέπει καὶ ἐδῶ νὰ ἐπιμείνουμε στὸν λόγο, σὰν ἓνα παράδειγμα, οἱ μεγαλόφωνοι ἀπόστολοι πού εἶναι τροχοί, δέχονται τὴ φωνὴ τοῦ λόγου πού εἶναι σύμφωνος μὲ τὸ Εὐαγγέλιο, καὶ ἔτσι ἀστράπτουν, καὶ τὸ φῶς τους λάμπει μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, καὶ μποροῦμε νὰ δοῦμε τίς ἀστραπὲς τῶν νοημάτων καὶ τῶν πράξεών τους.

ΨΑΛΜΟΣ 77ος

Στίχ. 5. «Ἐσχισε τὴ θάλασσα καὶ τοὺς πέρασε ἀπὸ μέσα».

Ἐσωσε ὅμως καὶ ἐμᾶς μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός. Γιατὶ μᾶς πέρασε, σὰν μέσα ἀπὸ κάποια θάλασσα, ἀπὸ τὴ θαλασσοταραχὴ τῆς ἐδῶ ζωῆς, τίς ἀναστατώσεις, τοὺς πειρασμούς, τὰ κύματα, καὶ ὑπερισχύσαμε μέσω αὐτοῦ καὶ ἐκείνων πού ἀντιπρόκειντο. Μᾶς ἔδωσε τὴ δύναμη νὰ πατάμε ἐπάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς, καὶ πάνω σὲ ὅλη τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ²⁴. Μᾶς εἰσήγαγε ὅμως καὶ στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, τὴν ὁποία μνημόνευσε λέγοντας «Εἶναι μακάριοι οἱ πραεῖς, γιατί αὐτοὶ θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ»²⁵.

25. Ματθ. 5, 4.

Στίχ. 24. «Ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς».

Ἄρτος οὐρανοῦ ὁ τοῦ Θεοῦ Μονογενῆς· δηλονότι αὐτό ἐστι τὸ μάννα τὸ ἀληθές, ὁ ἄρτος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πάση τῇ λογικῇ κτίσει χορηγούμενος.

5

ΨΑΛΜΟΣ ΟΗ΄.

Στίχ. 5. «Ἔως πότε, Κύριε, ὀργισθήσῃ εἰς τέλος;».

Ὅτι δέχεται Χριστὸς καὶ σφόδρα ἐτοιμῶς τὰς τῶν ἁγίων πρεσβείας, ἃς ἀντιποιοῦντο πολλάκις ὑπὲρ τῶν 10 πεπλημμεληκότων, συναγωνίζονται γὰρ ὡς ἀδελφοῖς, καὶ μερίζονται τῶν ἐν θλίψει τὸ δάκρυον, καὶ ἰδίας ποιοῦνται τὰς ἑτέρων συμφοράς, καὶ ὡς αὐτοὶ πάσχοντες δι' ἀγάπην, τῷ φιλαγάθῳ Θεῷ προσπίπτουσι λέγοντες· «Ἔως πότε, Κύριε, ὀργισθήσῃ εἰς τέλος, ἐκκαυθήσεται ὡς πῦρ ὁ ζῆλός 15 σου;». Μὴ μέχρι παντός, φησὶν, καὶ ἀκαταλήκτως ἐπαφήσης τὴν ὀργὴν τοῖς ἡμαρτηκόσιν. Οὐ πέφυκας εἶναι τοιοῦτος πλήττει γὰρ ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τοὺς ἡμεληκότας τοῦ ζῆν ἐθέλειν ὀρθῶς· ἐπειδὴ δέ ἐστὶν πολὺς καὶ ἀπαράβλητος [ἀπαραβόητος] εἰς φιλάνθρωπίαν, «οὐ κατὰ τὰς ἀνομίας 20 ἡμῶν ἐποίησεν ἡμῖν, οὐδὲ κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν». Συστέλλει γὰρ αἰεὶ τὰς ὀργάς, καὶ οὐκ ἰσορρόπως τοῖς παρ' ἡμῶν ἁμαρτήμασιν ἐπιφέρει τὰς τιμωρίας καὶ γοῦν διὰ τὸ μέγεθος τῆς ἐνούσης αὐτῷ ἡμερότητος καὶ ἀμνησικακίας, μονονουχὶ καὶ ἐγκαλοῦσίν τινες αὐτῷ ὅτι 25 καὶ ὄλως ὀργίζεται. Καὶ γοῦν ὁ καρτερικώτατος Ἰωβ αὐτὸ δὴ τοῦτο ποιῶν προσήρχετο λέγων· «Διὰ τί οὐκ ἐποιήσω τῆς ἀνομίας μου λήθην καὶ καθαρισμόν τῆς ἁμαρτίας;». Καὶ διὰ τί λέγω, ἐγκαλεῖς τῷ Δεσπότη; Οὐκ ἐγκαλῶ, φησὶν, αὐτῷ δὲ μᾶλλον τὴν αὐτῷ συνήθη καὶ ἔμφυτον ἡμερότητα. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ γενναῖος ἀθλητής.

Στίχ. 24. «Τοὺς ἔδωσε ἄρτον οὐράνιο».

Ἄρτος οὐράνιος εἶναι ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τὸ ἴδιο τὸ ἀληθινὸ μάννα, ὁ ἄρτος ὁ οὐράνιος ποὺ χορηγεῖται σὲ κάθε λογικὸ δημιούργημα.

ΨΑΛΜΟΣ 78ος

Στίχ. 5. «Μέχρι πότε, Κύριε θὰ ὀργίζεσαι χωρὶς
νὰ τελειώνει ἡ ὀργή σου;».

Ὅτι ὁ Χριστὸς δέχεται καὶ πολὺ πρόθυμα τὶς μεσολαθήσεις τῶν ἁγίων ποὺ κάνουν ὑπὲρ ἐκείνων ποὺ διέπραξαν πλημμελήματα, γιὰτὶ ἀγωνίζονται μαζί τους ὡς ἀδελφοὶ καὶ συμμερίζονται τὰ δάκρυα ἐκείνων ποὺ εἶναι θλιμμένοι, καὶ κάνουν δικές τους τὶς συμφορές τῶν ἄλλων, καὶ σὰν νὰ πάσχουν οἱ ἴδιοι ἀπὸ ἀγάπη, πέφτουν γονατιστοὶ μπροστὰ στὸν Θεὸ λέγοντας «Μέχρι πότε, Κύριε, θὰ εἶσαι ὀργισμένος χωρὶς νὰ ἔχει τέλος ἡ ὀργή σου, καὶ ὁ ζῆλος σου θὰ καίεται σὰν τὴ φωτιά;». Μὴν ἀφήσεις γιὰ πάντα, λέγει, καὶ χωρὶς τέλος τὴν ὀργή γιὰ αὐτοὺς ποὺ ἁμάρτησαν. Δὲν εἶσαι τέτοιος ἀπὸ τὴ φύση σου. Γιὰτὶ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων πλήττει αὐτοὺς ποὺ παραμελοῦν καὶ δὲν θέλουν νὰ ζοῦν σωστά, ἐπειδὴ ὅμως εἶναι πλούσιος καὶ ἀπαράβλητος σὲ φιλανθρωπία, «δὲν μᾶς φέρεται ἀνάλογα μὲ τὶς παρανομίες μας, οὔτε μᾶς ἀνταπίδει τιμωρίες ἀνάλογα μὲ τὶς ἁμαρτίες μας»²⁶. Γιὰτὶ περιορίζει πάντοτε τοὺς θυμούς του, καὶ δὲν μᾶς ἐπιβάλλει τὶς τιμωρίες ἀνάλογα μὲ τὰ ἁμαρτήματά μας. Καὶ μάλιστα ἕξαιτίας τῆς πραότητος καὶ ἀμνησικακίας ποὺ τὸν διακρίνει τὸν κατηγοροῦν κατὰ κάποιον τρόπο μερικοὶ γιὰ τὸ ὅτι ὀργίζεται γενικά. Καὶ πράγματι ὁ ὑπομονητικώτατος Ἰώβ, κάνοντας αὐτὸ ἀκριβῶς, προσέρχεται πρὸς αὐτὸν λέγοντας «Γιὰτὶ δὲν λησιμόνησες τὴν ἀνομία μου, καὶ δὲν καθάρισες τὴν ἁμαρτία μου»²⁷. Καὶ γιὰτὶ, λέγω, κατηγορεῖς τὸν Δεσπότη; Δὲν τὸν κατηγορῶ, λέγει, ἀλλὰ ζητῶ μᾶλλον τὴ συνηθισμένη σ' αὐτὸν καὶ ἔμφυτη πραότητά του. Αὐτὰ λοιπὸν ὁ γενναῖος ἀθλητής.

Στίχ. 6. «Ἐκχεον τὴν ὀργὴν σου ἐπὶ τὰ ἔθνη
τὰ μὴ ἐπεγνωκότα σε», κ.τ.λ.

Ὁφελούσιν ἡμᾶς αἱ τῶν ἁγίων εὐχαί· προσπίπτουσι
γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Θεῷ, καὶ τὴν καθ' ἡμῶν ἐρχομένην ὀρ-
5 γὴν οἴονεϊ πῶς ἐφ' ἑτέρους μεθιστώσι λέγοντες· «Ἐκχεον
τὴν ὀργὴν σου ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ μὴ γινώσκοντά σε, καὶ ἐπὶ βα-
σιλείας αἱ τὸ ὄνομά σου οὐκ ἐπεκαλέσαντο». Ἐὰρ οὖν καθ'
ἐτέρων ἀπλῶς καὶ οὐδὲν ἡμαρτηκότων ἐκχεῖσθαι βούλεται
τὰ ἐκ τῆς θείας ὀργῆς; Εἶτα πῶς ἂν ἠνέσχετο ὁ Θεὸς προ-
10 τρέποντος ἀδικεῖν; Ἡ πῶς ἂν ἦν ὅλως ἅγιος ὁ τὴν οὕτω
σκληρὰν ποιούμενος προσευχήν; Τί οὖν ἐστὶν ὃ φησιν; Ὅτι
ἂν μὲν γὰρ πλημμελώσιν τινες τῶν ὑπὸ Θεῷ γεγονότων καὶ
τὴν ὑπ' αὐτῷ λατρείαν τετιμηκότων, τότε πάντως παιδεύει
ἐπιμετρούσας τὴν κίνησιν, καὶ φειδοῖ κεράσας τὰ ἐξ ὀργῆς
15 ὅτι ἂν δὲ ὡσὶ τινες τῶν οὐκ εἰδόντων αὐτὸν οἱ διηνεκῶς πα-
ροξύνοντες, τότε καὶ ἀχάλινον αὐτοῖς ἐπαφίησι τὸν θυμόν.

Στίχ. 8. «Ὅτι ἐπτωχεύσαμεν σφόδρα».

Καὶ ποῖος ἄρα ἐστὶ τῆς καθ' ἡμᾶς νοουμένης πτωχείας
ὁ τρόπος, καὶ ποῖον ὅλως ἀποβεβλήκαμεν πλοῦτον, ἀναγ-
20 καῖόν ἐστιν ἰδεῖν. Γυμνὴ γέγονεν ἡ ἀνθρώπου φύσις παν-
τὸς ἀγαθοῦ, ἔρημος τῶν ἄνωθεν χαρισμάτων, ἔξω τῆς πρὸς
Θεὸν οἰκειότητος. Διὰ τε τὴν μεσολαβήσασαν ἁμαρτίαν
ἀπεδυσάμεθα τὴν ἀφθαρσίαν, ὡμῶ καὶ ἀνοσίῳ περιπεσόν-
τες ληστῇ, φημί δὴ τῷ Σατανᾷ. Ὁ γὰρ Θεὸς θάνατον οὐκ
25 ἐποίησεν, ἀλλ' ἐπὶ ἀφθαρσία ἔκτισε τὰ πάντα, καὶ σωτήριοι
αἱ γενέσεις τοῦ κόσμου· «φθόνῳ δὲ διαβόλου ὁ θάνατος εἰς
τὸν κόσμον εἰσῆλθεν». Οὐκοῦν ἐπτωχεύσαμεν σφόδρα, ἀλλ'
ἐν Χριστῷ πεπλουτήκαμεν, ἀναλαβόντες τὰ ἐν ἀρχῇ. Συνε-
πτώχευσε γὰρ ἡμῖν πλούσιος ὢν, ἵνα ἡμεῖς τῇ αὐτοῦ πτω-
30 χείᾳ πλουτήσωμεν.

28. Σοφ. Σολ. 1, 13.

29. Σοφ. Σολ. 2, 23-24.

30. Β' Κορ. 8, 9.

Στίχ. 6. «Χύσε τὴν ὀργή σου στὰ ἔθνη
 ποὺ δὲν σὲ γνωρίζουν καλά», κ.τ.λ.

Οἱ εὐχῆς τῶν ἁγίων μᾶς ὠφελοῦν, γιατί ἐκλιπαροῦν γονατιστοὶ τὸν Θεὸ γιὰ μᾶς, καὶ τὴν ὀργή ποὺ ἔρχεται ἐναντίον μας τὴν μεταθέτουν κατὰ κάποιον τρόπο σὲ ἄλλους, λέγοντας: «Στείλε τὴν ὀργή σου στὰ ἔθνη ποὺ δὲν σὲ γνωρίζουν, καὶ σὲ βασιλεῖες ποὺ δὲν ἐπικαλέσθηκαν τὸ ὄνομά σου». Ἔρα λοιπὸν θέλει νὰ χύσει τὴν ὀργή τοῦ Θεοῦ ἀπλῶς σὲ ἄλλους ποὺ δὲν ἔχουν ἁμαρτήσῃ καθόλου; Καὶ πῶς θὰ μπορούσε ὁ Θεὸς νὰ ἀνεχθεῖ κάποιον ποὺ τὸν προτρέπει νὰ ἀδικήσῃ; ἢ πῶς θὰ ἦταν ἅγιος γενικὰ αὐτὸς ποὺ κάνει τὴν τόσο σκληρὴ προσευχή; Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ ποὺ λέγει; Ὅτι, ἐὰν κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ πίστεψαν στὸν Θεὸ καὶ ἔχουν τιμήσῃ τὴν πρὸς αὐτὸν λατρεία, διέπραξαν πλημμελήματα, τότε ὀπωσδήποτε τοὺς τιμωρεῖ, ἐπιμετρῶντας τὴν κίνηση καὶ ἀναμιγνύοντας μὲ εὐσπλαγχνία τὴν ὀργή του. Ἐὰν ὅμως ὑπάρχουν κάποιος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν τὸν γνώρισαν καὶ οἱ ὁποῖοι συνεχῶς τὸν ἐξοργίζουν, τότε ἐκδηλώνει ἀχαλίνωτον τὸν θυμὸ του ἐναντίον τους.

Στίχ. 8. «Γιατὶ Γίναμε πάρα πολὺ φτωχοί».

Εἶναι ἀναγκαῖο νὰ δοῦμε ποιὸς ἄραγε εἶναι ὁ τρόπος τῆς νοούμενης σχετικὰ μὲ μᾶς φτώχειας, καὶ ποιὸν πλοῦτο γενικὰ ἀποδόσαμε. Ἡ ἀνθρώπινη φύση ἀπογυμνώθηκε ἀπὸ κάθε ἀγαθό, στερήθηκε τὰ οὐράνια χαρίσματα, καὶ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν οἰκειότητά της πρὸς τὸν Θεό, καὶ ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας ποὺ μεσολάβησε, ἀποδόσαμε τὴν ἀθανασία, ἀφοῦ πέσαμε σὲ ὠμὸ καὶ ἀνίερο ληστή, ἐννοῶ στὸν Σατανᾶ. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν δημιούργησε τὸν θάνατο²⁸, ἀλλὰ «δημιούργησε τὰ πάντα ἀθάνατα», καὶ οἱ δημιουργίες τοῦ κόσμου ἦταν σωτήριες, καὶ «ἀπὸ τὸν φθόνον τοῦ διαβόλου μπῆκε ὁ θάνατος στὸν κόσμον»²⁹. Γίναμε λοιπὸν πάρα πολὺ φτωχοί, ἀλλὰ πλούτισαμε μέσῳ τοῦ Χριστοῦ, ἀποκτώντας ξανά τὰ ἀρχικά δῶρα. Γιατὶ φτώχευσε μαζί μας, ἐνῶ ἦταν πλούσιος, ὥστε μὲ τὴ δική του φτώχεια νὰ γίνουμε πλούσιοι ἐμεῖς³⁰.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΘ΄.

Στίχ. 3. «Ἐναντίον Ἐφραΐμ καὶ Βενιαμὴν
καὶ Μανασσῆ».

Ἀπὸ τῶν ἐπιφανεστάτων τριῶν φυλῶν ἅπαν τὸ γένος
5 τοῦ Ἰσραὴλ σημαίνει.

Στίχ. 3. «Ἐλθέ εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς».

Εἴρηται μὲν γὰρ τὰ τοιαῦτα προφητικῶς. Ἐκδέθηκε δὲ
εἰς πέρας, ὡς ἔφη, εἰς ἡμᾶς εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κα-
τήνησεν. Ἐν ἐσχάτοις γὰρ τοῦ αἰῶνος καιροῖς γέγονεν ἄν-
10 θρωπος ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος.

Στίχ. 4. «Ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου, καὶ σωθησόμεθα».

Πρόσωπον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὀνομάζουσι τὸν Υἱ-
ὸν· εἰκὼν γὰρ ἐστὶν καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ,
καὶ ἐν αὐτῷ καὶ μόνῳ τὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς διαφαίνεται
15 κάλλος. Ἐπιλάμπαντος ἡμῖν τοῦ προσώπου τοῦ Πατρὸς,
τουτέστι τοῦ Υἱοῦ, ἐπεστρέψαμεν πρὸς Θεὸν ζῶντα καὶ
ἀληθινὸν ἐκ ματαίας ἡμῶν πατροπαραδότου ἀναστροφῆς,
καὶ σεσώσαμεθα δι' αὐτοῦ.

Στίχ. 5. «Ἔως πότε ὀργίξῃ ἐπὶ τὴν προσευχὴν
20 τοῦ δούλου σου;».

Οὐκέτι αἰτιᾶται βραδύνοντα, παρακαλεῖ δὲ μᾶλλον
ἐπιταχῦναι τὴν χάριν· πλὴν ὁ πάντα γινώσκων Θεὸς οἶδε
καὶ τὸν ἐκάστων τῶν πραγμάτων εὐοικότα καιρόν.

Στίχ. 6. «Ποτιεῖς ἡμᾶς ἐν δάκρυσιν ἐν μέτρῳ».

25 Ὀδυρόμενοι καὶ στένοντες μεταλαγχάνομεν τῆς ἀναγ-
καίας. Τοῦτο δὲ πεποίηκας, ἀντιμετρήσας ταῖς ἁμαρτίαις
ἡμῶν τὴν τιμωρίαν.

ΨΑΛΜΟΣ 79ος

Στίχ. 3. [«Ἐνώπιον τῶν Ἐφραΐμ, τοῦ Βενιαμίν
καὶ τοῦ Μανασσῆ».

Μὲ τίς τρεῖς αὐτὲς ἐπιφανέστερες φυλὲς δηλώνει ὁλόκληρο
τὸ γένος τῶν Ἰσραηλιτῶν].

Στίχ. 3. «Ἐλα νὰ μᾶς σώσεις».

Αὐτὰ βέβαια ἔχουν λεχθεῖ μὲ προφητικὴ σημασία, καὶ πραγ-
ματοποιήθηκαν, ὅπως εἶπα, στὶς ἡμέρες μας σὲ μᾶς, στοὺς ὁποί-
ους κατέληξαν οἱ αἰῶνες³¹. Γιατὶ κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ὁ
μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔγινε ἄνθρωπος.

Στίχ. 4. «Ἐμφάνισέ μας τὸ πρόσωπό σου καὶ θὰ σωθοῦμε».

Πρόσωπο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα ὀνομάζουν τὸν Υἱόν, γιατί
εἶναι εἰκόνα καὶ σφραγίδα τῆς ὑπόστασής του, καὶ σ' αὐτὸν καὶ
μόνο φαίνεται καθαρὰ ἡ ὠραιότητα τοῦ Πατέρα³². Γιατὶ ὅταν
ἔλαμψε σὲ μᾶς τὸ πρόσωπο τοῦ Πατέρα, δηλαδή τοῦ Υἱοῦ, ἐπι-
στρέψαμε στὸν ζωντανὸ καὶ ἀληθινὸ Θεό, ἀπὸ τὸν ἀνόητο καὶ
ἄσκοπο πατροπαράδοτο τρόπο ζωῆς μας, καὶ ἔχουμε σωθεῖ
μέσω αὐτοῦ.

Στίχ. 5. «Μέχρι πότε θὰ ὀργίζεσαι μὲ τὴν προσευχὴ
τοῦ δούλου σου».

Δὲν τὸν κατηγορεῖ ὅτι ἀργεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν παρακαλεῖ νὰ
στείλει γρηγορότερα τὴ χάρη του. Ὁμως ὁ Θεὸς ποὺ τὰ γνωρίζει
ὅλα, γνωρίζει καὶ τὸν καιρὸ τοῦ καθενὸς ἀπὸ τὰ πράγματα.

Στίχ. 6. «Μέχρι πότε θὰ μᾶς ποτίζεις μὲ ἄφθονα δάκρυα».

Κλαίοντας καὶ ἀναστενάζοντας κερδίζουμε τὴν ἀναγκαῖα
διατροφή μας. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔκανες στέλνοντάς μας ἀνάλογη μὲ
τὶς ἁμαρτίες μας τιμωρία.

31α. Β΄ Κορ. 4,4. Ἐβρ. 1,3.

Στίχ. 7. «Ἔθου ἡμᾶς εἰς ἀντιλογίαν
τοῖς γείτοσιν ἡμῶν».

Τέθεινται δὲ υἱοὶ Ἰσραὴλ πρὸς ἀντιλογίαν τοῖς γείτοσιν, καὶ εἰς μνηκτηρισμὸν τοῖς ἐχθροῖς, ἄρα τίνα τρόπον; Ἀσθενοῦντες δηλονότι καὶ πεπατημένοι καὶ πεσόντες ὑπὸ πόδας ἐχθρῶν· οὐ γὰρ ἦν εὐπράττειν δύνασθαι καταλυποῦντας. Οὐκ ἐγκαλοῦσιν ὡς ἀδικήσαντι, θρηνοῦσι δὲ μᾶλλον ὡς ἔρημον γεγονότα τῆς παρ' αὐτοῦ βοηθείας τὸν Ἰσραὴλ.

10 Στίχ. 10, 11. «Ὠδοποίησας ἔμπροσθεν αὐτῆς,
καὶ κατεφύτευσας τὰς ῥίζας αὐτῆς», κ.τ.λ.

Προπορευόμενος γὰρ ἐξέβαλεν ἀπὸ προσώπου αὐτῶν ἔθνη. Ῥίζα δὲ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀμπέλου Μωσῆς ἢ Ἰησοῦς. Οὗτοι τὴν γῆν τῆς ἑαυτῶν εὐσεβείας ἐπλήρωσαν· παντα-
15 χοῦ γὰρ αὐτῶν αἱ ἀρεταὶ διέβησαν. Ἄμπελον τροπικῶς τὸν λαὸν ὀνομάσας, ἐπέμενε τῇ τροπῇ. Καὶ ὄρη μὲν καλεῖ τὴν τῶν ὁμόρων ἐθνῶν ἰσχύν, σκιὰν δὲ ταῦτα καλύπτουσαν τὴν τοῦ Ἰσραὴλ δυναστείαν τούτοις ἐπιτεθεῖσαν, κέδρους δὲ τοῦ Θεοῦ τοὺς ὑψηλοὺς ἄρχοντας, τοὺς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ
20 τὸ ἄρχειν εἰληφότας ἀναδενδράδας δὲ τὰς κέδρους συγκαλυπτούσας τὴν Ἰσραηλιτικὴν βασιλείαν περιφανεστέραν τούτων γεγενημένην· τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ μακαρίου Δαβὶδ καὶ ἐπὶ τοῦ Σολομῶντος μεμαθήκαμεν γενέσθαι. Ὁ μὲν γὰρ μέγας Δαβὶδ οὐ μόνον παρὰ τῶν ἀλλοφύλων καὶ Ἰδουμαί-
25 ων καὶ Ἀμμιανιτῶν καὶ Μωαβιτῶν, ἀλλὰ καὶ παρὰ Σύρων ἑκατέρων δασμοὺς ἐκομίζετο. Πρὸς δὲ τὸν Σολομῶντα καὶ Αἰθιοπῶν ἔδραμεν βασίλισσα· οὕτω παρὰ πᾶσιν ἐγένετο πολυθρύλητος. Κλήματα δὲ τοῦ λαοῦ λέγει τὸ πλῆθος παραφυάδας δὲ, τοὺς προσηλύτους τοὺς ἐκ τῶν ἐθνῶν προσε-
30 ληλυθότας καὶ τὴν θεῖαν δεξαμένους ἐπίγνωσιν. Διὰ πάντων δὲ τὴν προτέραν εὐκαρτίαν ἐδήλωσε τοῦ λαοῦ.

Στίχ. 6. «Μᾶς ἔκανε ἀντικείμενο ἀντιλογίας
στοὺς γείτονές μας».

Μὲ ποιὸ τρόπο ἄραγε οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραήλ ἔγιναν ἀντικείμενο ἀντιλογίας στοὺς γείτονές τους καὶ χλευάζονται ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς τους; Μὲ τὸ νὰ καταστοῦν ἀδύναμοι, νὰ καταπατοῦνται καὶ νὰ εἶναι πεσμένοι κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἐχθρῶν. Γιατὶ δὲν ἦταν δυνατόν νὰ εἶναι εὐτυχησμένοι προκαλώντας τους οἱ ἐχθροὶ θλίψεις. Δὲν τὸν κατηγοροῦν ὅτι τοὺς ἀδίκησε, ἀλλὰ θρηνοῦν μᾶλλον ἐπειδὴ ἀποξενώθηκε ἀπὸ τὴ βοήθειά του ὁ Ἰσραήλ.

Στίχ. 10, 11. «Ἔνοιξες μπροστά της τὸν δρόμο,
καὶ φύτεψες βαθειὰ τὶς ρίζες της», κ.λπ.

Βαδίζοντας δηλαδὴ μπροστά ἀπὸ αὐτήν, ἔδιωξε ἀπὸ μπροστά τους τοὺς ἐθνικούς. Ρίζα βέβαια τῆς ἰουδαϊκῆς ἀμπέλου ἔγιναν ὁ Μωυσῆς ἢ ὁ Ἰησοῦς. Αὐτοὶ γέμισαν τὴ γῆ μὲ τὴν εὐσέβειά τους, γιατί οἱ ἀρετές τους διαδόθηκαν σ' ὅλοκληρη τὴ γῆ. Ὄνομάζοντας τὸν λαὸ μεταφορικὰ ἀμπέλο, ἐπέμενε στὴ μεταφορά. Καὶ βουνὰ βέβαια ὀνομάζει τὴ δύναμη τῶν γειτονικῶν λαῶν, σκιὰ ἢ ὅποια καλύπτει αὐτὰ ὀνομάζει τὴν ἐξουσία τοῦ Ἰσραήλ ποὺ ἐπιβλήθηκε σ' αὐτὰ, κέδρους τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει τοὺς ἀνώτερους ἄρχοντες, οἱ ὅποιοι εἶχαν λάβει ἀπὸ τὸν Θεὸ τὴν ἐξουσία νὰ ἄρχουν, καὶ παραφυάδες τὶς κέδρους ποὺ ἐπισκιάζουν τὴ βασιλεία τοῦ Ἰσραήλ, ἢ ὅποια ἔγινε πιὸ ἔνδοξη ἀπὸ αὐτούς. Καὶ αὐτὸ ἔχουμε διδαχθεῖ ὅτι συνέβη κατὰ τὴ βασιλεία καὶ τοῦ Δαβὶδ καὶ τοῦ Σολομώντα. Καὶ πράγματι ὁ μέγας Δαβὶδ εἰσέπραττε φόρους, ὄχι μόνο ἀπὸ τοὺς ἀλλόφυλους καὶ τοὺς Ἰδουμαίους καὶ τοὺς Ἀμμωνῖτες καὶ τοὺς Μωαβῖτες, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς Σύρους, ἐνῶ τὸν Σολομώντα πῆγε καὶ τὸν ἐπισκέφθηκε ἡ βασίλισσα τῶν Αἰθιόπων². Τόσο πολὺ περιλάλητος ἔγινε σὲ ὅλους. Κλήματα πάλι ὀνομάζει τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, ἐνῶ παραφυάδες τοὺς προσήλυτους ποὺ εἶχαν προσέλθει ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς καὶ ἀσπάσθηκαν τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ. Μὲ ὅλα αὐτὰ φανέρωσε τὴν προηγούμενη καρποφορία τοῦ λαοῦ.

Στίχ. 14. «Καί μονιὸς ἄγριος».

(Κυρίλλου καὶ Ἡουχίου). Νοήσεις ταῦτα καὶ εἰς τὸν διάβολον.

Στίχ. 15. «Ἐπίστρεψον δὴ
καὶ ἐπίβλεψον».

5 Παῦσον τὴν ἀποστροφὴν ἐπιμελήθητι τῆς κεχερωσμένης, καθεὶς ἐπ' αὐτῇ τὸν νοητὸν ὑέτόν. Περιίδαλε, καθάπερ τινὶ φραγμῶ, δυνάμεσι λογικαῖς, καὶ τῇ σαυτοῦ δυνάμει καὶ χάριτι κατάρτισαι, «ἦν ἐφύτευσεν ἡ δεξιὰ σου». Δεξιὰ δὲ
10 τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς δι' αὐτοῦ γάρ, ὡς διὰ χειρός, τὰ πάντα ἐργάζεται. Τότε γάρ ἡ ἐμπεπυρισμένη ἀναβλαστήσει καὶ ἀναδιώσεται καὶ ἀγαθοὺς ἐκδώσει καρπούς· οἱ γὰρ ἐμπυρίσαντες αὐτὴν ἀπολοῦνται. Πρόσωπον δὲ Θεοῦ ὁ Υἱὸς· εἰκὼν γάρ ἐστι καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, καὶ ἐν
15 αὐτῷ τεθεάμεθα τὸν Πατέρα.

Στίχ. 15, 16. «Ἐπίσκεψαι τὴν ἄμπελον ταύτην, καὶ κατάρτισαι αὐτήν», κ.τ.λ.

Ἐτοίμασον δέ πως ἐπὶ Υἱὸν ἀνθρώπου, τουτέστι, χάρισσον αὐτοῖς καρδίαν ἀγαθὴν, ὡς καὶ ἐπιγνώσθαι καὶ δέξασθαι
20 διὰ τῆς πίστεως τὸν γενόμενον ἄνθρωπον. Καὶ μετ' ὀλίγα· Ὅτε τοίνυν καταρτίσει, φησὶ, τὴν ἄμπελον ταύτην καὶ ἐτοιμάσει αὐτῆς τὴν καρδίαν εἰς τὸ παραδέξασθαι διὰ τῆς πίστεως τὸν γενόμενον Υἱὸν ἀνθρώπου, τότε δὴ πάντως ἡ ἐμπεπυρισμένη πυρὶ καὶ ἀνεσκαμμένη εἰς ἀχρειότητα
25 κατανήσασα παντελῆ, ἀναβλαστήσει πάλιν καὶ ἀναδιώσεται καὶ ἀγαθοὺς ἐκδώσει καρπούς· οἱ γὰρ ἐμπυρίσαντες αὐτὴν καὶ ἀνασκάψαντες ἀπὸ ἐπιτιμῆσεως τοῦ προσώπου σου ἀπολοῦνται. Πρόσωπον δὲ πάλιν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὀνομάζει τὸν Υἱὸν· εἰκὼν γάρ ἐστιν καὶ χαρακτήρ τῆς ὑπο-
30 στάσεως αὐτοῦ, καὶ ἐν αὐτῷ τεθεάμεθα τὸν Πατέρα.

Στίχ. 14. «Καὶ ἄγριος κάπρος».

(Τοῦ Κυρίλλου καὶ Ἑσυχίου). Αὐτὰ μπορεῖς νὰ τὰ ἐκλάβεις καὶ γιὰ τὸν διάβολο.

Στίχ. 15. «Ἐπίστρεψε καὶ ρίξε τὸ βλέμμα σου ἀπὸ τὸν οὐρανὸ».

Σταμάτησε τὴν ἀποστροφή σου. Φρόντισε τὴν ἀκαλλιέργητη γῆ, ρίχνοντας σ' αὐτὴν τὴ νοσητὴ βροχή. Περίφαξέ την, σὰν μὲ κάποιον φραγμὸ μὲ τὶς λογικὲς δυνάμεις, καὶ μὲ τὴ δική σου δύναμη καὶ χάρις διάπλασε «αὐτὴν ποὺ φύτεψε τὸ δεξιὸν σου χέρι». Δεξιὸν βέβαια χέρι τοῦ Πατέρα εἶναι ὁ Υἱός, γιὰτὶ μέσω αὐτοῦ, σὰν μὲ τὸ χέρι του, δημιουργεῖ τὰ πάντα¹³. Γιατὶ τότε αὐτὴ ποὺ εἶναι καμμένη θὰ ξαναβλαστήσει καὶ θὰ ξαναζήσει, καὶ θὰ δώσει καλοὺς καρπούς. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ τὴν ἔκαψαν θὰ χαθοῦν. Πρόσωπο πάλι τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ Υἱός. Γιατὶ εἶναι εἰκόνα καὶ σφραγίδα τῆς ὑπόστασής του, καὶ στὸ πρόσωπο αὐτοῦ ἔχομε δεῖ τὸν Πατέρα.

Στίχ. 15-16. «Ἐπισκέψου τὴν ἄμπελο αὐτὴν καὶ προετοίμασέ την κατάλληλα».

Προετοίμασέ τους κατὰ κάποιον τρόπο γιὰ τὸν Υἱὸ τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ χάρισέ τους ἀγαθὴ καρδιά, ὥστε νὰ γνωρίσουν καὶ νὰ δεχθοῦν μὲ τὴν πίστη αὐτὸν ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος. Καὶ ὕστερα ἀπὸ μερικὰ ἄλλα: "Ὅταν λοιπὸν θὰ περιποιηθεῖ τὴν ἄμπελο αὐτὴ καὶ θὰ κάνει τὴν καρδιά τους ἑτοιμὴ νὰ ἀποδεχθεῖ μὲ τὴν πίστη αὐτὸν ποὺ ἔγινε Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, τότε ὀπωσδήποτε ἢ καμμένη μὲ φωτιά καὶ κατασκαμμένη, ποὺ κατάντησε σὲ πλήρη ἐξαχρείωση, θὰ ξαναβλαστήσει πάλι καὶ θὰ ξαναζωντανέψει, καὶ θὰ ἀποδώσει καρπούς ἀγαθοῦς. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ τὴν ἔκαψαν καὶ τὴν κατέσκαψαν, μὲ τὴν ἐπίπληξη τοῦ προσώπου σου θὰ χαθοῦν. Πρόσωπο πάλι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα ὀνομάζει τὸν Υἱό. Γιατὶ εἶναι εἰκόνα καὶ σφραγίδα τῆς ὑπόστασής του, καὶ στὸ πρόσωπό του ἔχομε δεῖ τὸν Πατέρα.

Στίχ. 18. «Ἐπ' ἄνδρα δεξιᾶς σου,
καὶ ἐπὶ υἷον ἀνθρώπου».

Ὁμολογοῦμεν ὡς ἐν τούτοις αὐτὸν ὀνομάζει τὸν τῶν ὄλων Σωτῆρα Χριστόν, τουτέστι τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ
5 Λόγον· ἐπειδὴ γέγονεν ἄνθρωπος, ἀνθρωπίνως καλεῖ τὰ
περὶ αὐτοῦ. Οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός, οὗτός ἐστιν ὁ ἐνανθρω-
πήσας τοῦ Θεοῦ Λόγος καὶ τὴν δι' ἡμᾶς ὑπομείνας κένω-
σιν καὶ μεμενηκὼς ὅπερ ἦν.

ΨΑΛΜΟΣ Π'.

10 Στίχ. 6. «Ἐν τῷ ἐξελθεῖν αὐτὸν ἐκ γῆς Αἰγύπτου,
γλῶσσαν ἦν οὐκ ἔγνω ἤκουσεν».

Μέγα τι τοῦτο καὶ ἐξαίρετον, καὶ ἀρκεῖ πρὸς πᾶσαν εὐ-
ημερίαν τῷ γε ἅπαξ ἀνδρὶ φιλοθεωτάτῳ. Ἐξεκομίσθη γὰρ
ἐκ γῆς Αἰγύπτου ἐν χειρὶ κραταιᾷ καὶ βραχίονι ὑψηλῷ,
15 καθ' ἃ γέγραπται, διέφυγε τὰς ἐκεῖσε πλεονεξίας. Καὶ μετ'
ὀλίγα. Ταῦτα πάντα παρελάσας ὁ τὴν ᾠδὴν ἀναφέρων δια-
μέμνηται τῆς ἐν Σινᾷ νομοθεσίας· Ἐκεῖ γὰρ ἤκουσεν ὁ Ἰσ-
ραὴλ γλῶσσαν ἦν οὐκ ἔγνω. Ἐκεῖ πρώτη γέγονεν αὐτῷ
προφητεία περὶ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ. Καὶ
20 τίνα τρόπον, ἐρῶ. Παρέστησαν μὲν γὰρ ὑπὸ τὸ ὄρος Σινᾷ,
καταβεθηκότος ἐπ' αὐτῷ τοῦ Θεοῦ ἐν εἴδει πυρός. Εἶτα, κα-
θὼς ἐν τῇ Ἐξόδῳ γέγραπται, ἐλάλησε Κύριος τοὺς λόγους
τούτους «Ἄκουε, Ἰσραὴλ· Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, ὁ
ἐξαγαγὼν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐξ οἴκου δουλείας». Καὶ μετ'
25 ὀλίγα, εἰτά φησι τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν· «Καὶ ὁ λαὸς ἅπας εἶ-
ρακε φωνὴν, καὶ τὰς λαμπάδας τοῦ πυρός, καὶ τὴν φωνὴν
τῆς σάλπιγγος, καὶ τὸ ὄρος καπνίζον. Καὶ ἐφοβήθησαν πᾶς
ὁ λαός, καὶ ἀπέστησαν μακρόθεν. Καὶ εἶπον τῷ Μωσθεῖ λέ-
γοντες Λάλει σὺ πρὸς ἡμᾶς, καὶ μὴ λαλεῖτω πρὸς ἡμᾶς ὁ

Στίχ. 18. «Στὸν ἄνδρα τῆς δεξιᾶς σου
καὶ στὸν Υἱὸ τοῦ ἀνθρώπου».

Ὁμολογοῦμε ὅτι μὲ αὐτὰ ὀνομάζει τὸν ἴδιο τὸν Σωτήρα Χριστό, τὸν Σωτήρα τῶν ὅλων, δηλαδή τὸν μονογενῆ Λόγο τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος, ἀναφέρει τὰ σχετικά μὲ αὐτὸν μὲ τρόπο ἀνθρώπινο. Αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός, αὐτὸς εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος καὶ ὑπέμεινε τὴν ταπείνωση γιὰ μᾶς³⁴, καὶ παρέμεινε αὐτὸ ποὺ ἦταν.

ΨΑΛΜΟΣ 80ος

“Ὅταν βγῆκε ἔξω ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἄκουσε φωνὴ
τὴν ὁποία δὲν κατάλαβε».

Αὐτὸ ἦταν κάτι τὸ μεγάλο καὶ ἐξαιρετικό, καὶ εἶναι ἀρκετὸ γιὰ κάθε εὐμερία στὸν ἄνθρωπο ποὺ ἀγαπᾷ μὰ γιὰ πάντα τὸν Θεό. Γιατὶ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο μὲ τὴ συμπαράσταση ἰσχυροῦ χειριοῦ, καὶ μὲ δύναμη ἀνώτερη, ὅπως ἔχει γραφεῖ³⁵, διέφυγε τὶς ἐκεῖ διαπραπτόμενες πλεονεξίες. Καὶ λίγο παρακάτω Ἐφοῦ τὰ ξεπέρασε ὅλα αὐτά, αὐτὸς ποὺ ἀπευθύνει τὴν ὠδὴ, φέρνει στὴ μνήμη του τὴ νομοθεσία τοῦ Σινᾶ. Γιατὶ ἐκεῖ ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἄκουσε γλῶσσα τὴν ὁποία δὲν κατάλαβε. Καθόσον ἐκεῖ ἔγινε σ’ αὐτὸν ἡ πρώτη προφητεία γιὰ τὸν Σωτήρα ὅλων μας Χριστό. Καὶ μὲ ποιὸν τρόπο, θὰ σᾶς τὸ πῶ. Βρίσκονταν κάτω ἀπὸ τὸ ὄρος Σινᾶ, ὅταν κατέβηκε σ’ αὐτὸ ὁ Θεὸς μὲ τὴ μορφή φωτιᾶς. Ἐπειτα, ὅπως ἔχει γραφεῖ στὴν Ἐξοδο, ἀπηύθυνε ὁ Κύριος τὰ ἐξῆς λόγια: «Ἄκουσε, Ἰσραηλιτικὸ λαέ· Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος καὶ Θεὸς σου, ὁ ὁποῖος σὲ ἔβγαλα ἀπὸ τὴ χώρα τῆς Αἰγύπτου καὶ ἀπὸ τὴ γῆ τῆς δουλείας»³⁶. Καὶ ὕστερα ἀπὸ μερικὰ ἄλλα ἡ ἅγια Γραφή λέγει: «Καὶ ὅλος ὁ λαὸς ἄκουε τὴ φωνὴ καὶ ἔβλεπε τὶς ἀναμμμένες λαμπάδες καὶ ἄκουε τὴ φωνὴ τῆς σάλπιγγας, καὶ ἔβλεπε τὸ ὄρος ποὺ κάπνιζε. Φοβήθηκε τότε ὅλος ὁ λαός, καὶ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ αὐτό. Καὶ εἶπαν στὸν Μωυσή· Μίλα σὺ σὲ μᾶς, καὶ νὰ μὴ μᾶς

36. Ἐξ. 20, 1-2.

Θεός, ἵνα μὴ ἀποθάνωμεν». Ἀκούεις ὅπως ἀσυνήθους οὐκ ἀνέχονται φωνῆς, οὐ φέρουσι λαλοῦντα τὸν Θεόν;

Καὶ μετ' ὀλίγα, διὰ τοῦτο θαυμάζων φησὶν ὁ Ψαλμωδὸς περὶ αὐτοῦ· «Ἐν τῷ ἐξέλθειν αὐτὸν ἐκ γῆς Αἰγύπτου»,
5 καὶ τὰ ἐξῆς. Ἦκουσε γὰρ νομοθετοῦντος τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἅπαξ ἀφόρητον ἦν τὸ πρᾶγμα αὐτοῖς, ἐξήτουν μεσίτην, λέγοντες τῷ μακαρίῳ Μωσεῖ· «Λάλει σὺ πρὸς ἡμᾶς, καὶ μὴ λαλείτω πρὸς ἡμᾶς ὁ Θεός, ἵνα μὴ ἀποθάνωμεν». Εἶτα τί τὸ ἐντεῦθεν; Συνεῖδεν εὐθύς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ὅτι χρήσομεν
10 τοῦ μεσιτεύοντος. Ἄλλ' οὐκ ἐνεδέχετο Μωσέα, θνητὸν ὄντα καθ' ἡμᾶς, μεσίτην αἰεὶ γενέσθαι Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· διὰ τοῦτο παραχρῆμα τὴν ἐπὶ Χριστῷ προφητείαν ἐποιεῖτο λέγων· «Προφήτην αὐτοῖς ἀναστήσω ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ὡσπερ σέ, καὶ θήσω τοὺς λόγους μου ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ,
15 καὶ λαλήσει κατὰ πάντα ὅσα ἂν ἐντείλωμαι αὐτῷ. Καὶ ἔσται ὃς ἂν μὴ ἀκούσῃ ὅσα ἂν λαλήσῃ ὁ προφήτης ἐκεῖνος ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ἐκδικήσω ἐξ αὐτοῦ».

Γέγονε τοίνυν ἡμῶν καὶ Θεοῦ μεσίτης ὁ Υἱός. Μεσίτης δὲ πῶς; Καθῆκεν ἑαυτὸν εἰς κένωσιν, ἔλαβε δούλου μορ-
20 φήν, συνανεστράφη τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ὡς ἄνθρωπος. Καὶ μετὰ πολλὰ ὁ Πατὴρ ἔφη, ὅτι θήσω τοὺς λόγους μου ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, καὶ λαλήσει αὐτοῖς πάντα ὅσα ἂν ἐντείλωμαι αὐτῷ. Ὁ δὲ Υἱὸς ἔφη· «Ἄπ' ἑμαντοῦ οὐ λαλῶ, ἀλλ' ὁ πέμψας με Πατὴρ, αὐτὸς μοι ἐντολὴν δέδωκεν τί εἴπω καὶ
25 τί λαλήσω». Καὶ πάλιν· «Τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λελάληκα ὑμῖν, οὐκ ἔστιν ἐμὰ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με». Λαλεῖ δὲ τὰ τοῦ Πατρὸς οὐχ ὡς διάκονος λόγων, ἀλλ' ὡς αὐτὸς ὢν ὁ Λόγος τοῦ Πατρὸς. Διὰ τοῦτό φησιν Ἡσαΐας ὁ προφήτης περὶ αὐτοῦ, ὅτι «Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου
30 αὐτοῦ· καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλής Ἄγγελος». Μεγάλῃ δὲ βουλή τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἦν ἐξηγγειλεν ἡμῖν ὁ Υἱός, Λόγος ὢν, ὡς ἔφην, τοῦ Πατρὸς.

μιλᾷ ὁ Θεός, γιὰ νὰ μὴ πεθάνουμε»³⁷. Βλέπεις ὅτι δὲν ἀνέχονται τὴν ἀσυνήθιστη φωνή, δὲν ὑποφέρουν τὸν Θεὸ πού ὁμιλεῖ;

Καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγα, θαυμάζοντας γιὰ τὸ γεγονός αὐτὸ ὁ Ψαλμωδὸς λέγει γι' αὐτόν «Ὅταν θῆκε αὐτὸς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο», καὶ τὰ παρακάτω. Γιατὶ ἄκουσε τὸν Θεὸ νὰ νομοθετεῖ. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ γεγονός γι' αὐτοὺς ἦταν τελείως ἀνυπόφορο, ζητοῦσαν μεσολαβητὴ, λέγοντας στὸν μακάριο Μωυσῆ· «Μίλα σὺ σὲ μᾶς, καὶ ἄς μὴ μιλᾷ σὲ μᾶς ὁ Θεός, γιὰτὶ θὰ πεθάνουμε». Καὶ ἔπειτα τί ἔγινε; Κατάλαβε ἀμέσως ὁ Θεός καὶ Πατέρας, ὅτι ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ μεσολαβητὴ. Ἀλλὰ δὲν δεχόταν τὸν Μωυσῆ, πού ἦταν θνητὸς σὰν ἐμᾶς, νὰ γίνεи γιὰ πάντα μεσίτης μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων, γι' αὐτὸ ἔκανε ἀμέσως τὴν προφητεία γιὰ τὸν Χριστὸ λέγοντας· «Θὰ στείλω σ' αὐτοὺς προφήτη ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς τους σὰν ἐσένα, καὶ θὰ βάλω στὸ στόμα του τὰ λόγια μου, καὶ θὰ πεῖ ὅλα ὅσα θὰ τοῦ δώσω ἐντολὴ νὰ πεῖ. Ὅποιος ὅμως δὲν ἀκούσει αὐτὰ πού θὰ πεῖ ὁ προφήτης ἐκεῖνος στὸ ὄνομά μου, θὰ τὸν τιμωρήσω»³⁸.

Ἐγινε λοιπὸν ὁ Υἱὸς μεσίτης ἀνάμεσα σὲ μᾶς καὶ στὸν Θεό. Μεσίτης ὅμως μὲ ποιὸν τρόπο; Ταπεινώσε τὸν ἑαυτό του, πῆρε τὴ μορφή δούλου, συναναστράφηκε μὲ τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἄνθρωπος³⁹. Καὶ ὕστερα ἀπὸ πολλὰ ἄλλα ὁ Πατέρας εἶπε· Θὰ βάλω τὰ λόγια μου τὸ στόμα του, καὶ θὰ πεῖ σ' αὐτοὺς ὅλα ὅσα θὰ τοῦ δώσω ἐντολὴ. Καὶ ὁ Υἱὸς εἶπε· «Δὲν μιλῶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου, ἀλλὰ ὁ Πατέρας πού μὲ ἔστειλε, αὐτὸς μοῦ ἔδωσε ἐντολὴ τί νὰ πῶ καὶ τί νὰ μιλήσω»⁴⁰. Καὶ πάλι· «Τὰ λόγια πού σᾶς εἶπα, δὲν εἶναι δικὰ μου, ἀλλὰ ἐκείνου πού μὲ ἔστειλε»⁴⁰. Καὶ λέγει τὰ λόγια τοῦ Πατέρα, ὄχι ὡς ὑπηρέτης λόγων, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ ἴδιος εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Πατέρα. Γι' αὐτὸ ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγει γι' αὐτόν «Γεννήθηκε γιὰ μᾶς Παιδί, τοῦ ὁποίου ἡ ἀρχὴ βρῖσκεται στὸν ὦμο του. Καὶ τὸ ὄνομά του εἶναι Ἀγγελιοφόρος μεγάλης ἀποφάσεως»⁴¹. Καὶ μεγάλη ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα εἶναι ἐκείνη πού ἐξηγγεῖλε σὲ μᾶς ὁ Υἱός, ὄντας, ὅπως εἶπα, Λόγος τοῦ Πατέρα.

39. Φιλ. 2, 6-8.

40. Ἰω. 12, 49 καὶ 14, 10.

41. Ἰσ. 9, 6.

Στίχ. 7. «Αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐν τῷ κοφίνῳ ἐδούλευσαν».

Οἱ γὰρ τοῖς τῆς πλινθίας ὑπηρετοῦντες πόνοις, κοφίνῳ τὸν πηλὸν ἐμβάλλοντες φέρουσι κατὰ νότου. Κόφινος δὲ καλεῖται καὶ μέχρι νῦν τὸ σκεῦος ἐν ᾧ ποιοῦνται τὰ βαστά-
5 γματα. Τὸν τοίνυν νότον αὐτῶν, φησὶν, ἀπέστησεν ἀπὸ ἄρ-
σεων, τουτέστιν ἠλευθέρωσε βασταγμάτων. ἠλευθέρωσε δὲ καὶ τὰς χεῖρας τοῦ μὴ δουλεύειν ἐν τῷ κοφίνῳ. Αὕτη μὲν οὖν ὡς ἐν ὀλίγοις ἢ τῶν στίχων διάνοια, τὸ δυσχερὲς ἔχου-
σα παντελῶς οὐδέν. Καὶ μετὰ πολλά· Ἀλλὰ τῶν μὲν ἔλευ-
10 θερουμένων σαρκικῶς διάκονος ἦν ὁ Μωσῆς, ἡμῶν δὲ τῶν κατὰ πνεῦμα μεσίτης γέγονεν ὁ Χριστός· αὐτὸς γὰρ τὸν νο-
ητὸν κατέλυσε Φαραῶ, τουτέστιν τὸν Σατανᾶν· ἀπεσόβη-
σεν αὐτὸν τῆς κατὰ πάντων πλεονεξίας. Αὐτὸς ἡμᾶς ἀπήλ-
λαξεν οὐ σωματικῆς μᾶλλον, ἀλλὰ νοητῆς δουλείας.

15 Στίχ. 16. «Οἱ ἐχθροὶ Κυρίου ἐψεύσαντο αὐτῷ».

Προσδοκηθέντες γὰρ ὅτι πάντη τε καὶ πάντως τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας ἀποδώσουσι τὸν καρπὸν, ἐκ τῶν ἐναντίων γεγόνασι πονηροί.

Στίχ. 17. «Ἐκ πέτρας μέλι ἐχόρτασεν αὐτούς».

20 Ὡσεὶ καὶ ἔφασκεν· ὡσεὶ παιδίον, ἔφη, ἄρτιγενὲς καὶ βραχὺ καὶ πολλῆς δεόμενον τῆς ἐπιμελείας ἐξέθρεψε Θεός, ἄρτον μὲν εἰς κόρον παρατιθείς αὐτοῖς, τροφῇ δὲ τῇ διὰ μέλιτος ἐμπλησθῆναι παρασκευάσας· οἰκειοτάτη γὰρ αὕτη νηπίοις τροφή.

25

ΨΑΛΜΟΣ ΠΑ΄.

Στίχ. 1. «Ὁ Θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ θεῶν».

Καὶ Θεὸν μὲν ἐν τούτοις ἀναμφιλόγως τὸν Σωτῆρα καλεῖ, Θεὸν ἀληθινόν, οὐ νόθον, οὐ ψευδώνυμον, ἀλλ' οὐδὲ ἐν χάριτος μέρει παρ' ἑτέρου λαχόντα τὴν κλησιν, ἀλλ' ὄντα

Στίχ. 7. «Τὰ χέρια του δούλεψαν με τὸ κοφίνι».

Ἐκεῖνοι δηλαδή πού ἐργάζονταν στοὺς κόπους τῆς πλινθοποιίας, βάζοντας τὸν πηλὸ στὸ κοφίνι τὸν μετέφεραν στὸν ὦμο τους. Κοφίνι βέβαια ὀνομάζεται καὶ μέχρι σήμερα τὸ σκεῦος μέσα στὸ ὁποῖο τοποθετοῦνται τὰ μεταφερόμενα ἀντικείμενα. Τὸν ὦμο αὐτῶν λοιπὸν, λέγει, τὸν ἀπομάκρυνε ἀπὸ αὐτὰ πού σηκώνωναν, δηλαδή τὸν ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὰ βάρη. Ἐλευθέρωσε ὅμως καὶ τὰ χέρια τους, ὥστε νὰ μὴ σηκώνουν τὰ κοφίνια. Αὕτῃ λοιπὸν μὲ λίγα λόγια εἶναι ἡ ἔννοια τῶν στίχων, χωρὶς νὰ ἔχει καμμιά δυσκολία. Καὶ ὕστερα ἀπὸ πολλὰ ἄλλα: «Καὶ ἐκείνων βέβαια πού ἐλευθερώνονταν σαρκικὰ ὑπηρέτης ἦταν ὁ Μωυσῆς, σὲ μᾶς ὅμως πνευματικὸς μεσίτης ἔγινε ὁ Χριστός. Γιατὶ αὐτὸς κατάργησε τὸν νοητὸ Φαραῶ, δηλαδή τὸν Σατανᾶ. Τὸν ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴν πλεονεξία πάνω σὲ ὅλους. Αὐτὸς μᾶς ἀπομάκρυνε ὄχι ἀπὸ τὴν σωματικὴ, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πνευματικὴ δουλεία.

Στίχ. 16. «Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Κυρίου τοῦ εἶπαν ψέματα».

Ἐνῶ δηλαδή ἀναμενόταν ὅτι ὅπωςδήποτε καὶ μὲ κάθε τρόπο θὰ ἀποδώσουν στὸν Θεὸ τὸν καρπὸ τῆς εὐσέδειάς τους, αὐτοὶ ἀντίθετα ἔγιναν κακοί.

Στίχ. 17. «Τοὺς χόρτασε μὲ μέλι ἀπὸ πέτρα».

Σὰν νὰ ἔλεγε: Ὁ Θεὸς τοὺς ἔθρεψε σὰν παιδιὰ νεογέννητο καὶ μικρό, πού εἶχε μεγάλη ἀνάγκη ἀπὸ φροντίδα, παρέχοντάς τους ψωμί βέβαια μέχρι χορτασμοῦ, ἀλλὰ καὶ τροφή ἀπὸ μέλι μὲ ὑπεραφθονία, γιατί ἡ τροφή αὕτη εἶναι πολὺ ἀγαπητὴ στὰ νήπια.

ΨΑΛΜΟΣ 81ος

Στίχ. 1. «Ὁ Θεὸς βρέθηκε σὲ σύναξη θεῶν».

Θεὸ βέβαια μὲ αὐτὰ ἀποκαλεῖ χωρὶς ἀμφιβολία τὸν Σωτῆρα, Θεὸ ἀληθινὸ, ὄχι νόθο, οὔτε ψευδώνυμο, οὔτε φυσικὰ κατὰ χάρις ἀπέκτησε ἀπὸ ἄλλον τὴν ὀνομασία, ἀλλ' εἶναι κατὰ φύση καὶ

τουτον κατὰ φύσιν καὶ ἀληθῶς ὅπερ ἦν, ὃ καὶ λέγεται. Θεοὺς δὲ πάλιν φησὶν τοὺς οὐκ ὄντας μὲν τοῦτο κατὰ ἀλήθειαν, ὠνομασμένους δὲ οὕτω κατὰ χάριν, ὧν καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος διαμνημονεύει λέγων· «Καὶ γὰρ εἶπερ εἰσὶν λεγόμενοι θεοὶ καὶ κύριοι πολλοὶ ἐν τε οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἡμῖν εἷς Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς ἐξ αὐτοῦ· καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ». Εἰσὶν οὖν ἄρα τινὲς κατὰ χάριν ὠνομασμένοι θεοί. Καὶ γοῦν εἴρηται καὶ πρὸς ἡμᾶς διὰ τῆς τοῦ
 10 Ψάλλοντος φωνῆς· «Ἐγὼ εἶπα· Θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες». Θεὸς οὖν ὑπάρχων ἀληθινός, ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἔσθῃ ἐν συναγωγῇ θεῶν. Καὶ ποίων ἄρα θεῶν; Τῶν διὰ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα τῆ τοῦ Θεοῦ κλήσει τετιμημένων. Οὕτω γὰρ αὐτοὺς καὶ ὁ Παῦλος ὀνομάζει λέ-
 15 γων· «Θεοὺς οὐ κακολογήσεις, καὶ ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς».

Στίχ. 6. «Ἐγὼ εἶπα· Θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ Ὑψίστου».

Ἐπειδὴ γὰρ υἱοὶ γεγόναμεν αὐτοῦ, ἅτε τὸν φύσει καὶ ἀληθῆ Γιὸν λαβόντες εἰς νοῦν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος,
 20 διὰ τοῦτο καὶ τετιμήμεθα τῆ κλήσει καὶ ὠνομάσθημεν θεοί, καίτοι κατὰ φύσιν οὐκ ὄντες τοῦτο, ἀλλὰ τιμῆς ἔνεκα καὶ δόξης. Πλὴν εἰ καὶ λεγόμεθα θεοί, ἀλλ' εἷς ἐστὶ φύσει καὶ ἀληθῶς, καὶ ἐπάνω πάντων, ἡμεῖς δὲ κατὰ μέθεξιν, ὡς ἔφην.

25

ΨΑΛΜΟΣ ΠΒ΄.

Στίχ. 3. «Ἴδου οἱ ἐχθροί σου ἤχησαν».

Ἴδου ἕτερον εἶδος τῆς πρὸς Θεὸν ἐχθρας ὁ Προφήτης ἐξέθετο. Οἱ γὰρ τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῖς ἁγίοις ἐχθραίνον-

42. Α' Κορ. 8, 5-6.

43. Ψαλμ. 81, 6.

ἀληθινὰ αὐτὸ ποὺ εἶναι καὶ λέγεται. Θεοὺς πάλι ὀνομάζει αὐτοὺς ποὺ δὲν εἶναι πραγματικοὶ θεοί, ἀλλὰ ὀνομάζονται ἔτσι κατὰ χάρη, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος λέγοντας «Γιατί, ἂν καὶ ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ ὀνομάζονται θεοὶ καὶ κύριοι καὶ στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ, ἀλλὰ γιὰ μᾶς ὑπάρχει ἓνας Θεός, ὁ Πατέρας, ἀπὸ τὸν ὁποῖο δημιουργήθηκαν τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς ἀπὸ αὐτόν. Καὶ ἓνας Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, μὲ τὸν ὁποῖο δημιουργήθηκαν ὅλα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ»⁴². Ἐπειδὴ λοιπὸν ὑπάρχουν κάποιοι οἱ ὁποῖοι κατὰ χάρη ὀνομάσθηκαν θεοί. Καὶ πραγματικῶς ἔχει λεχθεῖ καὶ πρὸς ἡμᾶς μὲ τὴ γλῶσσα τοῦ Ψαλμωδοῦ· «Ἐγὼ εἶπα· Ὅλοι σας εἴσατε θεοὶ καὶ υἱοὶ τοῦ Ὑψίστου»⁴³. Ὦντας λοιπὸν ἀληθινὸς Θεὸς ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ, παραβρέθηκε στὴ σύναξη θεῶν. Ποιῶν ὅμως ἄραγε θεῶν; Ἐκείνων ποὺ μὲ τὴν κλήση τοῦ Θεοῦ ἔχουν τιμηθεῖ μὲ τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης. Γιατὶ ἔτσι τοὺς ὀνομάζει καὶ ὁ Παῦλος λέγοντας «Νὰ μὴ κατηγορήσεις τοὺς θεοὺς, οὔτε νὰ κακολογήσεις τὸν ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου»⁴⁴.

Στίχ. 6. «Ἐγὼ εἶπα· Εἴσατε θεοὶ καὶ υἱοὶ τοῦ Ὑψίστου».

Ἐπειδὴ λοιπὸν γίναμε υἱοὶ αὐτοῦ, ἀφοῦ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δεχθήκαμε τὸν ἀπὸ τῆ φύση του καὶ ἀληθινὸ Υἱό, γι' αὐτὸ καὶ τιμηθήκαμε μὲ τὴν κλήση καὶ ὀνομασθήκαμε θεοί, ἂν καὶ ἀπὸ τῆ φύση μας δὲν εἴμαστε αὐτὸ, ἀλλὰ γιὰ νὰ τιμηθοῦμε καὶ νὰ δοξασθοῦμε. Ὅμως, ἂν καὶ λεγόμαστε θεοί, ἓνας εἶναι ὁ κατὰ φύση καὶ ἀληθινὸς Θεός, καὶ πάνω ἀπὸ ὅλους, ἐνῶ ἡμεῖς, ὅπως εἶπα, εἴμαστε θεοὶ κατὰ μετοχή.

ΨΑΛΜΟΣ 82ος

Στίχ. 3. [«Νά, οἱ ἐχθροὶ σου ξέσπασαν σὲ κραυγές».

Νά, ὁ προφήτης παρουσίασε καὶ ἄλλο εἶδος ἐχθρας πρὸς τὸν Θεό. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ ἐχθρεύονται τὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς

44. Πράξ. 23, 5.

τες, πρὸς αὐτὸν ἂν αἰροῦνται πόλεμον, οὐπερ ἐκεῖνοι δου-
λοι καὶ οἰκεῖοι φίλοι τυγχάνουσιν].

[Καὶ τίς κατὰ Θεοῦ βουλευσασθαί τι ἢ διαθέσθαι ἢ καὶ
ὄλως φαντασθῆναι, τοῦ μὴ μόνον ὄψειν, ἀλλὰ καὶ λογι-
5 σμοῖς ἀπροσίτου δυνήσεται; Ἄλλ' ἐαυτῶ τὰ τῶν εἰς αὐτοὺς
πεποιθότων λογίζεται, καὶ τούτου χάριν αἱ κατ' ἐκείνων
ἐπιβουλαὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ὡς πατρὸς τῶν ἐπιβουλε-
ομένων καὶ προστάτου καὶ κηδεμόνος λέγονται. Τίνες δὲ οἱ
τὰς ἐπιβουλάς ἐργαζόμενοι;].

10 Στίχ. 3. «Οἱ μισοῦντές σε ἦσαν κεφαλὴν».

Πάλιν ὡς ἐπὶ ὄφρων καὶ ἀσπίδων φησὶ τὸ «ἦσαν κε-
φαλήν». Ὡσπερ γὰρ οἱ ὄφεις δάκνοντες αἴρουνσιν ἡρέμα
τὴν κεφαλὴν καὶ ἀνακουφίζουσι τῆς γῆς, οὕτω καὶ οἱ μα-
χόμενοι τῇ δόξῃ Χριστοῦ ἐπαίρουσιν ἡρέμα τὴν κεφαλὴν
15 ἀλλὰ πίπτουσι παραχρῆμα· πλήττονται γὰρ παρ' αὐτοῦ,
ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ συντριβὼν τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων.

Στίχ. 7. «Τὰ σκηνώματα τῶν Ἰδουμαίων,
καὶ οἱ Ἰσμαηλίται», κ.τ.λ.

Ἔθνη δὲ ταῦτα βάρβαρα καὶ πολέμια τῶ κατὰ σάρκα
20 Ἰσραήλ, ἀλλόφυλοι διαφερόντως ἐκλήθησαν. Ἄλλ' ἔσωξε
μὲν κακείνους τὸ τηνικαῦτα δὲ Θεός, ἀπράκτους τὰς τῶν
ἔθνῶν ἀποφαίνων ἐφόδους.

Στίχ. 9. «Καὶ Ἀσσοῦρ συμπαρεγένετο
μετ' αὐτῶν».

25 Εἰς αὐτὴν ἁμαρτάνει τὴν γνῶσιν ὁ τὸν πεφυκότα νοῦν
ὄραν τὴν γνῶσιν ἁμαρτάνειν [ἁμαρτάνων] ἀναγκάζει, οἱ
δὲ τὸν κατὰ σοῦ πόλεμον ἀναδεξάμενοί εἰσιν Γεβάλ, ἔτι καὶ
Ἀσσοῦρ καὶ ἔξῃς.

ἀγίους, προτιμοῦν τὸν πόλεμο πρὸς αὐτόν, τοῦ ὁποίου ἐκεῖνοι εἶναι δοῦλοι καὶ φίλοι].

[Καὶ ποιὸς θὰ μπορέσει νὰ σκεφθεῖ κάτι, ἢ νὰ διηγηθεῖ, ἢ γενικὰ νὰ φαντασθεῖ κάτι ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι ἀπλησίαστος ὄχι μόνο μὲ τὰ μάτια, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς λογισμούς; Ἀλλ' ὑπολογίζει στὸν ἑαυτό του ὅσα γίνονται ἐναντίον ἐκείνων πού ἔχουν πεποίθησι σ' αὐτούς, καὶ ἔξαιτίας αὐτοῦ οἱ σκευωρίες ἐναντίον ἐκείνων καταλογίζονται στὸν ἴδιο τὸν Θεό, ἐπειδὴ εἶναι πατέρας καὶ προστάτης καὶ κηδεμόνας αὐτῶν πού δέχονται τὶς σκευωρίες. Ποιοὶ ὅμως εἶναι ἐκεῖνοι πού κατασκευάζουν τὶς σκευωρίες;].

Στίχ. 3. «Αὐτοὶ πού σὲ μισοῦν σήκωσαν κεφάλι».

Πάλι τό, «Σήκωσαν κεφάλι» τὸ λέγει σὰν νὰ πρόκειται γιὰ δηλητηριώδη φίδια. Γιατὶ ὅπως τὰ φίδια ὅταν δαγκώνουν σηκώνουν ἤρεμα τὸ κεφάλι ἀποσπώντας το ἀπὸ τὴ γῆ, ἔτσι καὶ αὐτοὶ πού πολεμοῦν τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ σηκώνουν ἤρεμα τὸ κεφάλι τους, ἀλλὰ πέφτουν ἀμέσως, γιατί χτυπῶνται ἀπὸ αὐτὸν ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι πού συντρίβει τὰ κεφάλια τῶν δρακόντων.

Στίχ. 7. «Οἱ διαμένοντες σὲ σκηνὲς Ἰδουμαῖοι
καὶ οἱ Ἰσμαηλίτες», κ.τ.λ.

Τὰ ἔθνη αὐτά, βάρβαρα καὶ ἐχθρικά ἐναντίον τοῦ κατὰ σάρκα Ἰσραήλ, ὀνομάσθηκαν ἀλλόφυλοι ἐπειδὴ διέφεραν. Ἀλλὰ τοὺς ἔσωζε βέβαια τότε καὶ ἐκείνους ὁ Θεός, κάνοντας ἀνεπιτυχεῖς τὶς ἐπιθέσεις τῶν ἐθνικῶν.

Στίχ. 9. «Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀσσύριοι ἦρθαν
μαζὶ μὲ αὐτούς».

Στὴ γνώση αὐτὴ κάνει λάθος αὐτὸς πού ἀναγκάζει τὸν νοῦ, πού ἀπὸ τὴ φύση του ἔχει τὴ δύναμη νὰ βλέπει τὴ γνώση, νὰ κάνει λάθος, ἐκεῖνοι ὅμως πού ἀνέλαβαν τὸν ἐναντίον σου πόλεμο εἶναι ὁ Γεβάλ, καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ Ἀσσύριος, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΓ΄.

Στίχ. 2. «Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου».

Αἰώνια καὶ ἐπουράνια ταῦτα τὰ σκηνώματα λέγει. Ἐπειδὴ δὲ χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ πάντας οἰκτείροντος Θεοῦ κέκληνται παρὰ Χριστοῦ, καὶ τὸν τῆς διανοίας ἀνοίξαντες ὀφθαλμὸν εἰσεδέξαντο τῆς ἀληθείας τὸ φῶς, ἐπέγνωσαν τὴν ἀλήθειαν, ἔμαθον τῆς εὐσεβείας τὰς ὁδούς, εἰσῆλθον εἰς τὰς θείας αὐλάς, ὑμνολογοῦσι λοιπὸν τὸν τῶν ὄλων Σωτῆρα Χριστόν.

10 Στίχ. 4. «Τρυγῶν [εὐρεν] νοσοιὰν ἑαυτῇ».

Θαυμάξουσιν, ὡς ἔφην, τῆς Ἐκκλησίας τὸ κάλλος, ἐπαινοῦσι δὲ καὶ τῶν ἐν αὐταῖς διδασκάλων τὸ ἐπιεικές, ὅτι καθάπερ τινὲς τρυγόνες τοὺς ἑαυτῶν θάλπουσι νεοττοὺς παρὰ τοῖς θείοις θυσιαστηρίοις Νεοττοὶ δὲ διδασκάλων, οἱ 15 δι' αὐτῶν πιστεύοντες πατέρες γὰρ εἰσι πνευματικοί. Ἔθος δὲ τῇ θεοπνεύστῃ Γραφῇ τρυγόσιν ἀφομοιοῦν τοὺς ἀγίους μυσταγωγούς. Καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν; Λαλίστατος καὶ εὐφωγός ἐστιν ἡ τρυγῶν, ἡμῖν δὲ τοῖς φιλομαθέσιν οἱ τῶν μυσταγωγούντων εἰσὶ λόγοι. Τρυγόνες οὖν οὗτοι ἄρα εἰσὶ πνευ- 20 ματικοί. Οὐχὶ ἡ ψυχὴ δὲ μόνη γάννυται καὶ ἀγάλλεται, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα κεκοινώνηκε τῆς θυμηδίας, δεξάμενον τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως. Τοῦτο γὰρ ὁ λόγος αἰνίττεται. Διὰ τοῦτο καὶ ζῶντα τὸν Θεὸν προσηγόρευσεν, ὡς ζωῆς ὑπάρχοντα χρηγόν. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ οἱ Βαβυλώνιοι θεοί, καὶ 25 μὲν δὴ καὶ οἱ τῶν ἡμετέρων προγόνων, καὶ ἄψυχοι ἦσαν καὶ ἀναίσθητοι παντελῶς, καὶ μάλα εἰκότως οἱ ἐκείνων ἀπαλλαγέντες, ζῶντα τὸν ἀληθῆ Θεὸν ὀνομάζουσι.

Στίχ. 5. [«Μακάριοι οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ οἴκῳ σου».

Ἐν γὰρ ταῖς ἐκκλησίαις μάλιστα τὰς τῆς σωτηρίας συλλέγουσιν ἀφορμὰς οἱ τῶν ἀγιοπρεπῶν σπουδασμάτων ἐπι-

ΨΑΛΜΟΣ 83ος

Στίχ. 2. «Πόσο ἀγαπητὰ εἶναι τὰ σκηνώματά σου».

ἽΟνομάζει τὰ σκηνώματα αὐτὰ (δηλαδή τὸν ναὸ) αἰώνια καὶ ἐπουράνια.

[Ἐπειδὴ μὲ τὴ χάρη καὶ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, ποὺ δείχνει τὴν εὐσπλαγχνία του πρὸς ὅλους, κλήθηκαν ἀπὸ τὸν Χριστό, καὶ ἀφοῦ ἀνοιξαν τὰ μάτια τῆς διάνοιάς τους δέχθηκαν τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας, γνώρισαν καλὰ τὴν ἀλήθεια, ἔμαθαν τοὺς δρόμους τῆς εὐσέβειας, καὶ μπῆκαν στὶς θεϊκὲς αὐλές, ὑμνοῦν πλέον τὸν Σωτῆρα τῶν ὅλων Χριστό].

Στίχ. 4. «Ἡ τρυγὸνα βρῆκε φωλιὰ γιὰ τὸν ἑαυτὸ της».

ἽΟπως εἶπα, θαυμάζουν τὴν ὠραιότητα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπαινοῦν τὴν ἐπιείκεια τῶν διδασκάλων, γιατί, σὰν κάποιες τρυγόνες περιθάλλουν τοὺς νεοσσούς τους στὰ θεῖα θυσιαστήρια. Νεοσσοὶ βέβαια τῶν διδασκάλων εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ πιστεύουν μέσω αὐτῶν, γιατί εἶναι πνευματικοὶ πατέρες τους. Εἶναι συνήθεια δηλαδή τῆς ἁγίας Γραφῆς νὰ ἔξομοιώνει μὲ τρυγόνες τοὺς ἁγίους διδασκάλους. Καὶ γιὰ ποιά αἰτία; Ἡ τρυγὸνα εἶναι λαλίστατη καὶ καλλίφωνη, καὶ γιὰ μᾶς ποὺ ἀγαπᾶμε τὴ μάθηση, εἶναι τὰ λόγια τῶν διδασκάλων. ἽΑρα αὐτοὶ εἶναι πνευματικὲς τρυγόνες. Καὶ δὲν λάμπει ἀπὸ χαρὰ καὶ χαίρεται μόνο ἡ ψυχὴ, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα συμμετέχει στὴν ψυχικὴ χαρὰ, δεχόμενο τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνάστασης. Γιατί αὐτὸ ὑπαινίσσεται ὁ λόγος. Γι' αὐτὸ καὶ ὀνόμασε τὸν Θεὸ ζωντανό, γιατί εἶναι χορηγὸς τῆς ζωῆς. ἽΕπειδὴ δηλαδή οἱ θεοὶ τῶν Βαβυλωνίων, ἀλλὰ καὶ τῶν δικῶν μας προγόνων, ἦταν καὶ ἄψυχοι καὶ ἐντελῶς ἀναίσθητοι, πολὺ εὐλόγα καὶ αὐτοὶ ποὺ ἀπαλλάχθηκαν ἀπὸ ἐκείνους, ὀνομάζουν ζωντανὸ τὸν ἀληθινὸ Θεό.

Στίχ. 5. [«Μακάριοι αὐτοὶ ποὺ κατοικοῦν στὸν οἶκο σου».

Κατ' ἔξοχὴν μέσα στὶς ἐκκλησίες συλλέγουν τὶς ἀφορμὲς τῆς σωτηρίας οἱ γνῶστες τῶν μαθημάτων ποὺ ταιριάζουν στοὺς ἁγί-

στήμονες· λαλεῖ γὰρ ἐν αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ προφητῶν ἁγίων, διὰ φωνῆς ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν. Καὶ ὡσπερ ἐν ἰατρείῳ πολλοὶ μὲν οἱ νοσοῦντές εἰσιν, ἐσθότε καὶ κατὰ διαφόρους τρόπους, ἔξεστι δὲ ἐκάστῳ τῆς προσφόρου θεραπείας τυχεῖν, οὕτω καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις εὐρίσκομεν].

Στίχ. 6. «Ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ διέθετο».

Καὶ ποίας ἀναβάσεις; Τὰς εἰς οὐρανὸν δηλονότι. Διενθυμούμεθα γὰρ καθ' ἑαυτούς, καὶ ἐν ἐλπίσιν ἐσμέν ὅτι εἰς 10 τὴν ἄνω πόλιν ἀναβησόμεθα, τὴν τῶν ἁγίων μητέρα, τὴν ἐν οὐρανοῖς Ἐκκλησίαν, κακεῖ συνεσόμεθα τῷ πάντων Σωτῆρι Χριστῷ.

[Θεὸς θεῶν ὁ ὀφθείς κατὰ σάρκα. Μὴ τοίνυν ταῖς Ἰουδαϊκαῖς ἀμαθίαις κατακολουθεῖν σπουδάζωμεν, πιστεύω- 15 μεν δὲ μᾶλλον ὅτι καὶ Υἱὸς ἐστὶν ἀληθῶς, καὶ ἐκ Θεοῦ Θεός, ὁ κατὰ σάρκα ἐκ γυναικὸς ὁ δι' ἡμᾶς καταβεβηκὼς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, ἵνα ἡμᾶς εἰς τὴν ἰδίαν ἀνακομίση δόξαν, ἵνα ἐν αὐτῷ τὸ δοῦλον υἰοποιηθῆ, πλουτήσῃ τὸ ἐν πτωχείᾳ, κρεῖττον γένηται θανάτου τὸ ὑπὸ φθοράν, ἅγιον τὸ ὑφ' 20 ἀμαρτίαν. Ταῦτα γὰρ πάντα πεπλουτήκαμεν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ].

Στίχ. 9. «Κύριε, ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων».

Κύριον δὲ τῶν δυνάμεων καὶ Θεὸν Ἰακώβ ὀνομάζει Χριστόν, ἵνα μὴ τις πρόσφατον αὐτὸν νομίση Θεὸν διὰ τὴν 25 κατὰ σάρκα γέννησιν, πιστεύωμεν δὲ μᾶλλον ἐκεῖνον ὑπάρχειν, ὡ καὶ αὐτοὶ λελατρεύκασιν οἱ τοῦ Ἰσραὴλ πατέρες, ὃν ἐν προγνώσει τεθέανται, οὐ τὸ μυστήριον οὐκ ἠγνόησαν, ἀποκαλύπτοντος δηλονότι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ διὰ τῆς φωταγωγίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

ους, γιατί όμιλεῖ σ' αὐτούς τὸ ἅγιο Πνεῦμα μέσω τῶν ἁγίων προφητῶν, μὲ τὴν φωνὴ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν εὐαγγελιστῶν. Καὶ ὅπως στὸ ἱατρεῖο ὑπάρχουν πολλοὶ βέβαια ἀσθενεῖς, καὶ μάλιστα κάποτε μὲ διαφορετικὲς παθήσεις, μπορεῖ ὅμως ὁ καθένας νὰ ἔχει τὴν κατάλληλη θεραπεία, τὸ ἴδιο βλέπουμε καὶ στὶς Ἐκκλησίες].

Στίχ. 6. «Ἀποφάσισε νὰ ὀδηγήσει τὴν καρδιά του
σὲ ἀναβάσεις».

Καὶ σὲ ποιὲς ἀναβάσεις; Εἶναι φανερὸ σὲ αὐτὲς ποὺ ὀδηγοῦν στὸν οὐρανό. Γιατὶ ἔχουμε μέσα μας τὴν ἐπιθυμία καὶ ζοῦμε μὲ τὶς ἐλπίδες ὅτι θὰ ἀνέβουμε στὴν οὐράνια πόλη, τὴν μητέρα τῶν ἁγίων, τὴν οὐράνια Ἐκκλησία, καὶ ἐκεῖ θὰ εἴμαστε μαζὶ μὲ τὸν Σωτήρα ὅλων Χριστό.

[Εἶναι Θεὸς τῶν θεῶν αὐτὸς ποὺ ἐμφανίσθηκε μὲ σάρκα. Ἄς μὴ σπεύδουμε λοιπὸν νὰ ἀκολουθήσουμε τὶς ἰουδαϊκὲς ἀμάθειες, ἀλλὰ νὰ πιστεύουμε μᾶλλον ὅτι καὶ Υἱὸς εἶναι πραγματικά, καὶ Θεὸς ἀπὸ Θεό, αὐτὸς ποὺ κατέβηκε κατὰ σάρκα ἀπὸ γυναίκα γιὰ μᾶς στὰ δικά μας, γιὰ νὰ μᾶς ἀνεβάσει στὴ δική του δόξα, ὥστε μέσω αὐτοῦ νὰ γίνεῖ υἱὸς αὐτὸς ποὺ ἦταν δούλος, νὰ γίνεῖ πλούσιος ἀπὸ τὸν θάνατο αὐτὸ ποὺ βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὴ φθορά⁶, καὶ ἅγιο αὐτὸ ποὺ βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὴν ἁμαρτία⁷. Γιατὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἀποκτήσαμε μὲ τὴν ἔλευση τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ].

Στίχ. 9. «Κύριε, Θεὲ τῶν δυνάμεων».

Κύριο τῶν δυνάμεων καὶ Θεὸ τοῦ Ἰακώβ ὀνομάζει τὸν Χριστό, γιὰ νὰ μὴ νομίσει κανεὶς ὅτι εἶναι Θεὸς νεόφερτος, λόγω τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεώς του, ἀλλὰ νὰ πιστεύουμε μᾶλλον ὅτι εἶναι ἐκεῖνος τὸν ὁποῖο εἶχαν λατρεύσει οἱ πατριάρχες τοῦ Ἰσραὴλ, τὸν ὁποῖο εἶχαν δεῖ μὲ πρόγνωση, καὶ τοῦ ὁποῖου τὸ μυστήριον δὲν τὸ ἀγνόησαν, γιατί τοὺς τὰ ἀποκάλυπτε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας καὶ μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Στίχ. 11. «Ἐξελεξάμην παραριπτεῖσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μᾶλλον, ἢ οἰκεῖν με ἐπὶ σκηνώμασιν ἁμαρτωλῶν».

Τῆς σῆς κηδεμονίας, ὦ Δέσποτα, ὁ σὸς λαὸς ἀπολαύων αἰεὶ τῷ σῷ προσεδρεύει ναῶ, πολλὴν ἐντεῦθεν τὴν ὠφέλειαν καρπούμενος. Ἄ γὰρ ἐν μιᾷ τῇ σῇ ἡμέρᾳ ἐδρέψατο, οὐκ ἂν ἐτέρωθεν συναγάγοι, πολλὰς ἀναλώσας ἡμερῶν χιλιάδας. Ταῦτα μὲν καὶ τοῖς ἐν Βαβυλῶνι δορυαλώτοις λέγειν ἤρμοττεν, ἀσεδέσιν ἀνθρώποις συμβιωτεύειν ἠναγκασμένοις, 10 κέρδος δὲ ἐντεῦθεν ποριζομένοις οὐδέν, λογιζομένοις τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ νεῶ πάλιν ὠφέλειαν.

Στίχ. 12. [«Ὅτι ἔλεος καὶ ἀλήθειαν ἀγαπᾷ Κύριος».

Καλὴν τῷ ψαλμῷ ὁ προφήτης σφραγίδα ἐπέθηκε τὴν εἰς Θεὸν ἐλπίδα, ἧς μακάριον ἔχουσιν. ἄγκυρα γὰρ τῷ χει- 15 μαζομένῳ, τῷ δὲ πολεμουμένῳ τεῖχος ἀρραγὲς γίνεται].

ΨΑΛΜΟΣ ΠΕ΄.

Στίχ. 3. «Πρὸς σὲ κεκράξομαι ὄλην τὴν ἡμέραν».

Τὸ «ὄλην τὴν ἡμέραν», ἀντὶ τοῦ καθ' ὄλην τὴν ἡμέραν, ἤγουν ἐν παντὶ καιρῷ. Χρὴ γὰρ ἡμᾶς ἀδιαλείπτως προσπί- 20 πτειν τῷ Θεῷ καὶ παρ' αὐτοῦ τὸν ἔλεον ἐπιζητεῖν.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΣ΄.

Στίχ. 1. «Οἱ θεμέλιοι αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἁγίοις».

**Ὁρεσι παρεικάζει τὴν Ἐκκλησίαν ἢ θεόπνευστος Γραφή, διὰ τὸ ὑψηλὸν τῶν ἐν αὐτῇ θείων δογμάτων. *Ὁρη οὖν 25 νοοῦμεν τὰς Ἐκκλησίας, ἧτοι τοὺς ἐν αὐταῖς. Ναοὶ γὰρ ἔσμεν Θεοῦ ζῶντος, καὶ οἶκος Θεοῦ κατὰ τὰς Γραφάς. Ποῖα δὲ αὐτὰ ἔστι τὰ θεμέλια ἃ τίθησιν ἐν ἡμῖν Χριστός,*

Στίχ. 11. «Προτίμησα νὰ εἶμαι παραπεταμένος
στον οἶκο τοῦ Θεοῦ μου μᾶλλον, παρὰ νὰ κατοικῶ
σὲ ἀρχοντόσπιτα ἁμαρτωλῶν».

Ὁ λαός σου, Δέσποτα, ἀπολαμβάνοντας τὴ φροντίδα σου παραμένει μὲ ζῆλο στὸν δικό σου ναό, καρπούμενος πολλὴ ὠφέλεια ἀπὸ αὐτό. Γιατὶ αὐτὰ πού ἀποκόμισε σὲ μὴ δική σου ἡμέρα, δὲν θὰ μπορούσε νὰ τὰ ἀποκομίσει μὲ ἄλλον τρόπο ἀκόμα καὶ ἂν ζοῦσε χιλιάδες ἡμέρες. Αὐτὰ βέβαια ταίριαζε νὰ τὰ λένε καὶ οἱ αἰχμάλωτοι στὴ Βαβυλώνα, οἱ ὁποῖοι ἦταν ἀναγκασμένοι νὰ ζοῦν μαζί μὲ ἀνθρώπους ἀσεβεῖς, χωρὶς νὰ ἔχουν κανένα κέρδος ἀπὸ ἐκεῖ, σκεπτόμενοι τὴν ὠφέλεια πάλι ἀπὸ τὸν ναὸ τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 12. [«Γιατὶ ὁ Κύριος ἀγαπᾷ τὸ ἔλεος καὶ τὴν ἀλήθεια».

Ὁ προφήτης ἔβαλε καλὴ σφραγίδα στὸν ψαλμὸ αὐτὸν τὴν ἐλπίδα στὸν Θεό, τὴν ὁποία εἶναι μακάριο νὰ κατέχουμε⁴⁸. Γιατὶ εἶναι ἄγκυρα σ' αὐτὸν πού δοκιμάζεται ἀπὸ τρικυμία, ἐνῶ σ' αὐτὸν πού πολεμᾶται γίνεται τεῖχος στερεό].

ΨΑΛΜΟΣ 85ος

Στίχ. 3. «Σὲ σένα θὰ φωνάζω δυνατὰ ὅλη τὴν ἡμέρα».

Τὸ «ὅλη τὴν ἡμέρα» λέγεται ἀντὶ τοῦ κατ' ὅλη τὴν ἡμέρα, δηλαδὴ σὲ κάθε στιγμή. Γιατὶ πρέπει ἡμεῖς νὰ γονατίζουμε ἀσταμάτητα μπροστὰ στὸν Θεὸ καὶ νὰ ζητᾶμε ἀπὸ αὐτὸν τὸ ἔλεός του.

ΨΑΛΜΟΣ 86ος

Στίχ. 1. «Τὰ θεμέλιά του βρίσκονται στὰ ἅγια βουνά».

Μὲ βουνὰ παρομοιάζει ἡ θεόπνευστη Γραφή τὴν Ἐκκλησία, λόγῳ τῶν ὑψηλῶν δογμάτων πού ὑπάρχουν σ' αὐτήν.- Βουνὰ λοιπὸν ἐννοοῦμε τὶς Ἐκκλησίες, δηλαδὴ αὐτοὺς πού βρίσκονται σ' αὐτές. Γιατὶ εἴμαστε ναοὶ τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ, καὶ οἶκος τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὶς Γραφές⁴⁹. Καὶ ποιὰ εἶναι αὐτὰ τὰ θεμέλια

διδάξει λέγων ὁ Παῦλος· «Πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, καὶ πρὸς ἐπὶ τούτοις ἀνδρεία καὶ ὑπομονή, σωφροσύνη καὶ ἐγκράτεια, πραότης καὶ μακροθυμία», καὶ ἅπαξ ἀπλῶς πᾶν εἶδος ἀρετῆς.

5 Ἡ ἐπίγειος Σιών, ἢ κατὰ τὴν Ἰουδαίαν χώραν, μέρος μὲν ἐστὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, ὑψηλὴ δὲ καὶ ὡσπερ ἐν ὄρει διακειμένη· διὰ τοῦτο καὶ ἐρμηνεύεται σκοπευτήριον. Ταύτη τοίνυν τῇ ὡς ἐν ὄρει διακειμένη Σιών ἀπεικάζει τὴν Ἐκκλησίαν, ἥγουν τὴν τῶν πιστευσάντων πληθύν, τὸ Γράμμα
10 τὸ ἱερόν. Ὑψηλὴ γάρ, οὐδὲν ἔχουσα ταπεινόν· οὐδὲ γὰρ ἀξιοὶ φρονεῖν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ζητεῖ δὲ μᾶλλον τὰ ἄνω, καὶ οἱ τῆς Ἐκκλησίας δὲ τρόφιοι περιπατοῦσι μὲν ἐπὶ γῆς, ἔχουσι δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΗ΄.

15 **Στίχ. 5.** «Ἔως τοῦ αἰῶνος ἐτοιμάσω τὸ σπέρμα σου».

Ἐγήγερται ἐκ σπέρματος αὐτοῦ τὸ κατὰ σάρκα Χριστός, καὶ ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς, ἐξ ἧς καὶ αὐτός ἦν ὁ μακάριος Δαβίδ.

Στίχ. 11. «Ἐν τῷ βραχίονι τῆς δυνάμεώς σου».

20 Βραχίονα δὲ τοῦ Πατρὸς ὀνομάζει τὸν Υἱόν· ἐνεργεῖ γὰρ δι' αὐτοῦ τὰ πάντα, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ διὰ τῆς ἑαυτῶν χειρὸς πάντα ποιεῖν εἰθίσμεθα.

Στίχ. 16. «Κύριε, ἐν τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου σου πορεύονται».

25 Ἐν τῷ φωτὶ τῷ διὰ τοῦ Πνεύματος τῷ ἐκπεμπομένῳ διὰ τοῦ σου προσώπου, τουτέστι τοῦ σου Υἱοῦ, πορεύονται· Ὁδηγεῖ γὰρ ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἰς ἕκαστα τῶν ἐν φωτὶ πρακτέων.

τὰ ὅποια θάζει μέσα μας ὁ Χριστός, μᾶς τὸ διδάσκει ὁ Παῦλος λέγοντας: «Πίστη, ἐλπίδα, ἀγάπη· καὶ ἐπὶ πλέον ἀνδρεία καὶ ὑπομονή, σωφροσύνη καὶ ἐγκράτεια, πραότητα καὶ μακροθυμία»⁵⁰, καὶ γενικὰ κάθε εἶδος ἀρετῆς.

Ἡ ἐπίγεια Σιών, πού βρίσκεται στή χώρα τῆς Ἰουδαίας, εἶναι μέρος τῆς Ἱερουσαλήμ, ὑψηλή καὶ στημένη κατὰ κάποιο τρόπο πάνω σέ βουνό, γι' αὐτὸ καὶ ἐρμηνεύεται σκοπευτήριο. Μὲ αὐτὴν λοιπὸν τὴν Σιών, τὴ στημένη σ' ἄν πάνω σέ βουνό, παρομοιάζει ἡ ἁγία Γραφή⁵¹ τὴν Ἐκκλησία, δηλαδή τὸ πλῆθος αὐτῶν πού πίστεψαν. Γιατὶ εἶναι ὑψηλή, ἀφοῦ δὲν ἔχει τίποτε τὸ ταπεινό· καθόσον ἀξιώνει νὰ πιστεύουμε, ὄχι αὐτὰ πού ὑπάρχουν στή γῆ, ἀλλὰ μᾶλλον ζητᾶ τὰ οὐράνια, καὶ οἱ τρόφιμοι τῆς Ἐκκλησίας περπατοῦν βέβαια πάνω στή γῆ, ἀλλ' εἶναι πολῖτες τῶν οὐρανῶν⁵².

ΨΑΛΜΟΣ 88ος

Στίχ. 5. «Θὰ στηρίζω τοὺς ἀπογόνους σου
μέχρι τῆ συντέλεια τῶν αἰώνων».

Ὁ Χριστός ὡς ἄνθρωπος γεννήθηκε ἀπὸ τὸ σπέρμα του καὶ ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα, ἀπὸ τὴν ὁποία καταγόταν καὶ ὁ μακάριος Δαβίδ.

Στίχ. 11. «Μὲ τὸν δυνατὸ βραχίονά σου».

«Βραχίονα» τοῦ Πατέρα ὀνομάζει τὸν Υἱό, γιατί ὅλα τὰ κάνει μέσω αὐτοῦ⁵³, ὅπως βέβαια καὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι εἴμαστε συνηθισμένοι νὰ κάνουμε τὰ πάντα μὲ τὸ δικό μας χέρι.

Στίχ. 16. «Κύριε, θὰ βαδίσουν μὲ τὸ φῶς
τοῦ προσώπου σου».

Θὰ πορευθοῦν μὲ τὸ φῶς τοῦ Πνεύματος πού ἐκπέμπεται μέσω τοῦ δικοῦ σου προσώπου, δηλαδή τοῦ Υἱοῦ σου. Γιατὶ ἐμᾶς μᾶς ὁδηγεῖ τὸ ἅγιο Πνεῦμα σὲ κάθε τι ἀπὸ αὐτὰ πού πρέπει νὰ γίνονται μέσα στὸ φῶς.

Στίχ. 17. «Ἐν τῷ ὀνόματί σου ἀγαλλιάσονται».

Ἄει γὰρ ἡμᾶς στέφανοι τὸ καλὸν ὄνομα τοῦ Χριστοῦ τὸ ἐπικληθὲν εἰς ἡμᾶς· ὠνομάσαμεθα γὰρ διὰ Χριστὸν Χριστιανοί.

5 Στίχ. 22. [«Ἡ γὰρ χεὶρ μου συναντιλήψεται αὐτῷ, καὶ ὁ βραχίον μου κατισχύσει αὐτόν».

Ὁ Σωτὴρ ἔφασκε· «Τὰ ἔργα ἃ δέδωκέ μοι ὁ Πατὴρ ἵνα ποιήσω αὐτά· αὐτὰ τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ, ὅτι αὐτὸς με ἀπέσταλκε». Καὶ πάλιν· «Ἀπ' ἐμοῦ λαλῶ οὐδέν· 10 ὁ δὲ Πατὴρ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων ποιεῖ τὰ ἔργα αὐτός». Καὶ τοῦτο ἔστιν ὃ λέγει νῦν ὁ Πατὴρ περὶ αὐτοῦ· «Ἡ γὰρ χεὶρ μου συναντιλήψεται αὐτῷ, καὶ ὁ βραχίον μου κατισχύσει αὐτόν»].

Στίχ. 24. «Τοὺς μισοῦντας αὐτὸν τροπώσομαι».

Μετὰ γὰρ τὸν τοῦ Σωτῆρος σταυρὸν δειναῖς καὶ ἀφύ-
15 πτοις περιπέπτωκε συμφοραῖς ἢ τῶν Ἰουδαίων συναγωγῇ. Παρεδόθησαν γὰρ εἰς χεῖρας ἐχθρῶν, οἱ καὶ πᾶσαν αὐτῶν ἠρήμωσαν τὴν χώραν καὶ διεσκορπίσθησαν.

Στίχ. 25. «Υψωθήσεται τὸ κέρας αὐτοῦ».

Ἔθος τῆ θεοπνεύστῃ Γραφῇ κέρας ὀνομάζειν ἐπὶ μὲν τῶν
20 ἁμαρτωλῶν τὴν ὑπεροψίαν, ἐπὶ δὲ τῶν δικαίων τὴν δόξαν.

[Τοῖς ὀνόμασι τοῖς μάλιστα πρέπουσι τῷ Πατρὶ καὶ αὐ-
τὸς ὁ Υἱὸς δοξάζεται· οἷόν τι φημι, Θεὸς ἀληθινός, ὁ Πα-
τὴρ τοῦτο ἔστι καὶ ὁ Υἱὸς αὐτὸς γὰρ ἔστιν «ἡ ἀλήθεια καὶ
ἡ ζωή». Καὶ τοῦτο ἔλεγε πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, ὅτι «Πάν-
25 τα τὰ ἐμὰ σὰ ἔστι, καὶ τὰ σὰ ἐμά»].

Στίχ. 27. [«Αὐτὸς ἐπικαλέσεται με, Πατὴρ μου εἰ σύ».

Θήσει δὲ αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ πρωτότοκον, καθὰ καὶ Παῦ-

Στίχ. 17. «Μὲ τὸ ὄνομά σου θὰ ἀγάλλονται».

Πάντοτε βέβια μᾶς ἐπιβραβεύει τὸ καλὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ μὲ τὸ ὁποῖο ὀνομασθήκαμε, γιατί ἐξαιτίας τοῦ Χριστοῦ ἔχομε ὀνομασθεῖ Χριστιανοί.

Στίχ. 22. [«Γιατὶ τὸ χέρι μου θὰ εἶναι βοηθός του, καὶ ὁ βραχίονάς μου θὰ τὸν ἐνδυναμώνει».

Ὁ Σωτήρας ἔλεγε· «Τὰ ἔργα πού μου ἔδωσε ὁ Πατέρας νὰ κάνω, αὐτὰ τὰ ἔργα πού κάνω μαρτυροῦν γιὰ μένα, ὅτι αὐτὸς μὲ ἔστειλε»⁵⁴. Καὶ πάλι· «Ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μου δὲν λέγω τίποτε, ἀλλὰ ὁ Πατέρας μου, πού μένει μέσα μου, αὐτὸς κάνει τὰ ἔργα»⁵⁵. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο πού λέγει ὁ Πατέρας γι' αὐτόν· «Γιατὶ τὸ χέρι μου θὰ εἶναι βοηθός του καὶ ὁ βραχίονάς μου θὰ τὸν ἐνδυναμώνει»].

Στίχ. 24. «Ἐκείνους πού τὸν μισοῦν θὰ τοὺς κατατροπώσω».

Μετὰ τὴ σταύρωση τοῦ Σωτήρα ἡ συναγωγή τῶν Ἰουδαίων περιέπεσε σὲ ἀναπόφευκτες συμφορές. Γιατὶ παραδόθηκαν στὰ χέρια ἐχθρῶν, οἱ ὁποῖοι ἐρήμωσαν ὀλόκληρη τὴ χώρα, καὶ διασκορπίσθηκαν.

Στίχ. 25. «Θὰ ὑψωθεῖ ἡ δόξα του».

Εἶναι συνήθεια στὴ θεόπνευστη Γραφή νὰ ὀνομάζει «κέρας» στὴν περίπτωση βέβαια τῶν ἁμαρτωλῶν τὴν ὑπεροψία, ἐνῶ στὴν περίπτωση τῶν δικαίων τὴ δόξα.

[Μὲ τὰ ὀνόματα πού ταιριάζουν κατ' ἐξοχὴ στὸν Πατέρα δοξάζεται καὶ ὁ ἴδιος ὁ Υἱός. Θέλω νὰ πῶ τὸ ἐξῆς μὲ αὐτό· εἶναι Θεὸς ἀληθινὸς ὁ Πατέρας, τὸ ἴδιο καὶ ὁ Υἱός, γιατί αὐτὸς εἶναι «ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ»⁵⁶. Καὶ αὐτὸ ἔλεγε στὸν Πατέρα του, ὅτι «Ὅλα τὰ δικά μου εἶναι δικά σου, καὶ τὰ δικά σου δικά μου»⁵⁷].

Στίχ. 27. [«Αὐτὸς θὰ μὲ ἐπικαλεσθεῖ λέγοντας Ἐσὺ εἶσαι Πατέρας μου».

Καὶ θὰ τὸν ὀρίσει ὁ Θεὸς καὶ πρωτότοκο, ὅπως λέγει ὁ μέγας

λος ὁ μέγας φησὶν· «Εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς»· καὶ πάλιν· «Πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ πρωτότοκος πάσης κτίσεως». Ἔλεγε δὲ καὶ ὁ Σωτὴρ τῆ Μαριά· «Πορευθεῖσα, εἶπε τοῖς ἀδελφοῖς μου· Πορεύομαι
5 πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν». Καὶ γὰρ μονογενὴς μὲν ἐστὶν ὡς Θεός, πρωτότοκος δὲ ὡς ἄνθρωπος· ἀδελφούς γὰρ ἔχει τοὺς πεπιστευκότας, καὶ Πατέρα ἑαυτοῦ καλεῖ τὸν Θεὸν ὡς Θεός· Θεὸν δὲ αὐτοῦ πάλιν ὡς ἄνθρωπος].

10 **Στίχ. 29.** «Εἰς τὸν αἰῶνα φυλάξω αὐτῷ τὸ ἔλεός μου, καὶ ἡ διαθήκη μου πιστὴ αὐτῷ».

Αὐτῷ μὲν τῷ πεπιστευκότι δι' αὐτοῦ λαῷ φησι· ἔλεος δὲ τὴν διὰ πίστεως ἄφεσιν. Πιστὴ δὲ διαθήκη ἀντὶ τοῦ ἀσφαλῆς καὶ βεβαία καὶ μένουσα· ἡ μὲν γὰρ πρώτη διαθήκη πέ-
15 πανται διὰ τὸ αὐτῆς ἀσθενὲς καὶ ἀνωφελές. «Οὐδὲν γὰρ ἐτελείωσεν ὁ νόμος». Πέπανται μὲν γὰρ ἡ πρώτη διαθήκη σκιᾶς ἔχουσα τύπον, καὶ μόνον τῆς ἀληθείας τὴν μόρφωσιν, εἰσαγωγή δὲ γέγονεν ἡμῖν κρείττονος ἐλπίδος, δι' ἧς ἐγγίζομεν τῷ Θεῷ, ὡς ὁ μακάριος γράφει Παῦλος

20 **Στίχ. 37.** «Ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος».

Θρόνον φησὶν ἐν τούτοις τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν, Χριστοῦ δὲ θρόνος ἡ Ἐκκλησία· ἐπαναπαύεται γὰρ αὐτῇ, καθ' ἃ καὶ ἐν τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις. Γέγραπται γὰρ· «Ὁ οὐρανός μοι θρόνος». Καὶ ἡ μὲν ἐν τοῖς οὐρανοῖς
25 Ἐκκλησία θρόνος ἐστίν, ὁμοίως δὲ πάλιν καὶ ἡ ἐπὶ γῆς θρόνος τοῦ πάντων ἡμῶν κρατοῦντος Θεοῦ. Ἔσται οὖν, φησὶ ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ καταστράπτουσα καὶ φωτίζουσα τὴν ὑπ' οὐρανὸν καὶ μένουσα διηνεκῶς ὥσπερ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη. Ὡσπερ οὐδεὶς ἐν οὐρανοῖς τὸν ἡλίου καὶ σελήνης κύ-
30 κλον σβέσαι δυνήσεται, οὕτως οὐδεὶς ἐν ἀνθρώποις ἀμαν-

Παῦλος· «Γιὰ νὰ εἶναι αὐτὸς πρωτότοκος μεταξύ πολλῶν ἀδελφῶν»⁵⁸. Καὶ πάλι· Πρωτότοκος ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, καὶ πρωτότοκος ὅλης τῆς κτίσεως»⁵⁹. Ἄλλὰ καὶ ὁ Σωτῆρας ἔλεγε στὴ Μαρία· «Πήγαινε καὶ πὲς στοὺς ἀδελφούς μου· Πηγαίνω στὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα σας, καὶ Θεό μου καὶ Θεό σας»⁶⁰. Γιατὶ ὡς Θεὸς εἶναι μονογενής, καὶ ὡς ἄνθρωπος πρωτότοκος, καὶ ἔχει ὡς ἀδελφούς του αὐτοὺς ποὺ πίστεψαν, καὶ ὀνομάζει Πατέρα του τὸν Θεὸ ὡς Θεός, καὶ Θεό του ἐπίσης ὡς ἄνθρωπος.

Στίχ. 29. «Θὰ διατηρήσω αἰῶνια τὸ ἔλεός μου γι' αὐτόν, καὶ ἡ διαθήκη μου μὲ αὐτόν θὰ παραμείνει πιστή».

Λαὸ του βέβαια ὀνομάζει αὐτόν ποὺ πίστεψε μέσω αὐτοῦ, καὶ ἔλεος τὴν συγχώρηση διὰ τῆς πίστεως. Ἡ διαθήκη πάλι χαρακτηρίζεται πιστή, δηλαδή ἀσφαλῆς καὶ σταθερὴ καὶ μόνιμη. Γιατὶ ἡ πρώτη διαθήκη ἔχει παύσει ἐπειδὴ ἦταν ἀδύναμη καὶ ἀνώφελη· καθόσον λέγει· «τίποτε δὲν ὀλοκλήρωσε ὁ νόμος»⁶¹. Ἐπαισε δηλαδή νὰ ἰσχύει ἡ πρώτη διαθήκη ἐπειδὴ ἀποτελοῦσε τύπο σκιᾶς καὶ μόνο μόρφωση τῆς ἀλήθειας, καὶ ἔγινε γιὰ μᾶς εἰσαγωγή ἀνώτερης ἐλπίδας, μὲ τὴν ὁποία προσεγγίζουμε τὸν Θεὸ^{61α}, ὅπως γράφει ὁ μακάριος Παῦλος.

Στίχ. 37. «Ὁ θρόνος του θὰ εἶναι διαρκῆς ὅπως ὁ ἥλιος».

«Θρόνο» ἐδῶ ὀνομάζει τὴν ἐξουσία του, δηλαδή τὴν Ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἶναι θρόνος τοῦ Χριστοῦ, γιατί ἀναπαύεται σ' αὐτήν, ὅπως καὶ στοὺς ἁγίους ἀγγέλους. Καθόσον ἔχει γραφεῖ· «Ὁ οὐρανὸς εἶναι θρόνος μου»⁶². Καὶ ἡ οὐράνια βέβαια Ἐκκλησία εἶναι θρόνος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπίγεια Ἐκκλησία εἶναι θρόνος τοῦ Θεοῦ ποὺ ἐξουσιάζει ὅλους ἐμᾶς. Λέγει λοιπὸν ὅτι ἡ Ἐκκλησία θὰ ἀκτινοβολεῖ καὶ θὰ φωτίσει τὴν οἰκουμένη, καὶ θὰ παραμένει παντοπνὰ ὅπως ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη. Ὅπως δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ σβήσει στὸν οὐρανὸ τὸν κύκλο τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, ἔτσι κανένας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν θὰ μαυρίσει ποτὲ τις ἀκτι-

61. Ἐβρ. 7, 19.

61α Ἐβρ. ὁπ. π.

62. Ἦσ. 66, 1.

ρώσει ποτὲ τὰς τῆς Ἐκκλησίας αὐγὰς, ἤτοι τὴν λαμπρότητα τὴν νοητὴν· φαίνει δὲ αἰεὶ καθάπερ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη.

Στίχ. 39. «Σὺ δὲ ἀπόσω καὶ ἐξουδένωσας, ἀνεβάλου τὸν Χριστόν σου», κ.τ.λ.

5 Ἀντὶ τοῦ ἀπωσθῆναι καὶ ἐξουδενωθῆναι, συγκεχώρη-
 κας. Οὐ γὰρ ὁ Πατὴρ ἀπόσωτο καὶ ἐξουδένωσε τὸν ἴδιον
 Υἱόν, Ἰουδαῖοι δὲ μᾶλλον τοῦτο πεπρόρασι, πλὴν κατὰ συγ-
 χώρησιν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. «Ἀνεβάλου τὸν Χριστόν
 σου», τουτέστιν ὑπερέθου πληρῶσαι τὰς ἐπαγγελίας τὰς πε-
 10 ρὶ αὐτοῦ. Πῶς δὲ ὑπερέθετο; «Κατέστρεψας τὴν διαθήκην
 τοῦ δούλου σου». Ἐπηγγείλω, φησὶν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα μένει
 (αὕτη γὰρ γέγονεν ἢ παρὰ σοῦ περὶ αὐτοῦ διαθήκη), ἀλλ'
 ἐσταύρωσαν αὐτὸν Ἰουδαῖοι, κατελογίσθη μετὰ νεκρῶν.
 Πέπονθε, φησί, καὶ ἐσταυρώθη. Οὐκοῦν «Κατέστρεψας τὴν
 15 διαθήκην τοῦ δούλου σου εἰς τὴν γῆν ἐβεβήλωσας τὸ ἀγία-
 σμα αὐτοῦ»· ἔρριψας, φησὶν, εἰς τὴν γῆν τὴν δόξαν αὐτοῦ.
 Ὅσον γὰρ ἦκεν εἰς τὸ παθεῖν, ψιλὸς ἄνθρωπος ἐνομίσθη.
 Ἀλλ' οὐ μεμένηκεν ἐν νεκροῖς, οὔτε μὴν ἀδοξίαν τινὰ προ-
 σετρίψατο τὸ πάθος αὐτῶ, ἀλλ' ἐδοξάσθη μᾶλλον δι' αὐτοῦ.
 20 Πλὴν τὰ συμβεβηκότα φασὶν οἱ προφηῆται.

Στίχ. 44. «Οὐκ ἀντελάβου αὐτοῦ ἐν τῷ πολέμῳ».

Ἐπειδὴ γὰρ ὅλως Θεὸς ὢν φύσει καὶ Υἱὸς ἀληθινὸς
 καὶ τῶν δυνάμεων Κύριος ἠνέσχετο παθεῖν, καίτοι μὴ πα-
 θεῖν δυνάμενος, εἴπερ ἤθελεν μὴ παθεῖν, σεσίγηκας δὲ καὶ
 25 αὐτός, ὦ Πάτερ, διὰ τοῦτό φαμεν ὅτι οὐκ ἀντελάβου αὐτοῦ.
 Πόλεμον δὲ ὀνομάζει τὸν καιρὸν τοῦ τιμίου σταυροῦ, ὅτε
 κατεστρατεύοντο τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ Ἡρώδης τε καὶ
 Πόντιος Πιλάτος σὺν ἔθνεσι καὶ λαοῖς Ἰσραὴλ, καὶ αὐτὸς
 πάντως ὁ Σατανᾶς.

30 Στίχ. 45. «Κατέλυσας ἀπὸ καθαρισμοῦ αὐτόν».

Τὸ «κατέλυσας», ἀντὶ τοῦ «κατήνεγκας»· τὸ γὰρ λυόμε-

νοβολίες τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή τὴ νοητὴ λαμπρότητα, καὶ θὰ φέγγει πάντοτε ὅπως ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη.

Στίχ. 39. «Σὺ ἐπέτρεψες ν' ἀπώθηθεὶ καὶ ἐξουδενωθεί, καὶ ἀνέβαλες τὴ διαθήκη σου γιὰ τὸν Χριστό σου».

Τὸ «ἀπώθησες καὶ ἐξουδένωσες» λέγεται ἀντὶ τοῦ “ἐπέτρεψες”. Γιατὶ δὲν ἀπώθησε καὶ ἐξουδένωσε ὁ Πατέρας τὸν δικό του Υἱό, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ἔκαναν μᾶλλον οἱ Ἰουδαῖοι, ὅμως κατὰ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα: «Ἀνέβαλες τὸν Χριστό σου», δηλαδή ἀνέβαλες τὴν ἐκπλήρωση τῶν ὑποσχέσεων γι' αὐτόν. Καὶ πῶς τὶς ἀνέβαλε; «Κατέστρεψες τὴ διαθήκη τοῦ δούλου σου». Ὑποσχέθηκες, λέγει, ὅτι θὰ μείνει αἰώνια (γιατὶ αὐτὴ ἦταν ἡ ὑπόσχεσή σου γι' αὐτόν), ἀλλὰ τὸν σταύρωσαν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ συγκαταλέχθηκε μετὰ τῶν νεκρῶν. Ἔπαθε, λέγει, καὶ σταυρώθηκε. Ἐπομένως «Ἀθέτησες τὴ διαθήκη τοῦ δούλου σου, βεβήλωσες στὴ γῆ τὸ ἁγίασμά του». Ἐρριξες, λέγει, στὴ γῆ τὴ δόξα του. Γιατὶ, ὅσον ἀφορᾶ τὸ πάθος, θεωρήθηκε ἀπλὸς ἄνθρωπος. Ἀλλ' ὅμως δὲν ἔμεινε μετὰ τῶν νεκρῶν, οὔτε βέβαια τὸ πάθος τοῦ προσῆψε κάποια ντροπὴ, ἀλλὰ μᾶλλον δοξάσθηκε μὲ αὐτό. Τὰ ὅσα βέβαια συνέβησαν τὰ διηγοῦνται οἱ προφῆτες.

Στίχ. 44. «Δὲν τὸν βοήθησες στὸν πόλεμο».

Ἐπειδὴ δηλαδή ἦταν τέλειος Θεὸς ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀληθινὸς Υἱὸς καὶ Κύριος τῶν δυνάμεων, ἀνέχθηκε νὰ πάθει, ἂν καὶ βέβαια μπορούσε νὰ μὴ πάθει, ἔὰν φυσικὰ ἤθελε νὰ μὴ πάθει, ἀλλὰ σιώπησες καὶ σύ, Πατέρα, γι' αὐτὸ λέμε, ὅτι δὲν τὸν βοήθησες. Πόλεμο βέβαια ὀνομάζει τὸν καιρὸ τοῦ τιμίου σταυροῦ, τότε ποὺ ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῆς δόξας τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ Ἡρώδης καὶ ὁ Πόντιος Πιλάτος μαζὶ μὲ τοὺς ἔθνικοὺς καὶ τὰ πλήθη τοῦ Ἰσραὴλ⁶³, καὶ ὅπως ὅποτε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σατανᾶς.

Στίχ. 45. «Κατάργησες τὸν καθαρισμό του».

Τὸ «κατέλυσες» χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ “κατέστρεψες”,

63. Πράξ 4, 27.

νον καταφέρεται. Κατήνεγκας τοίνυν ἀπὸ καθαρισμοῦ αὐτοῦ, τουτέστι ἀπὸ τοῦ πιστεῦσθαι, ὅτι καθαρὸς ἐστίν. Ὑπενοήθη γὰρ εἶναι πονηρός, καὶ ὡς ἁμαρτωλὸς κατεκρίθη.

Στίχ. 45. [«Τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν κατέρραξας».

5 Ἐπειδὴ πέπονθε σαρκικῶς καὶ γέγονεν ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος, καὶ ἐνόμισαν οἱ σταυρώσαντες ὅτι πεπονθῶς συνεστάλη καὶ πέπανται τοῦ καὶ ὅλως εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι, διὰ τοῦτο τὰς τῶν σταυρωσάντων ὑπονοίας διερμηνεύει λέγων· «Καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν κατέρραξας»].

10 Στίχ. 47. Ἔως πότε, Κύριε, ἀποστρέψει εἰς τέλος;».

Ἵσθαι ὅπως βούλεται μαθεῖν τὴν οἰκονομίαν; «Ἔως πότε, Κύριε;»· τουτέστι, μέχρι τίνος ἰσχύσει τὰ τῶν Ἰουδαίων τολμήματα; «Ἀπέκτειναν», φησί, «τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς».
 15 ἼΑρα κείσεται νεκρός; ἼΑρα ἀποστρέψει εἰς τέλος καὶ ἐκκαυθήσεται ὡς πῦρ ἡ ὀργή σου; Ἡ ἀποστροφή δὲ καὶ ὀργὴ οὐ κατὰ Χριστοῦ· μὴ τοῦτο νόμισον, ἀλλ' ἡ καθ' ἡμῶν ἡμεῖς γὰρ πολυτρόπως πεπλημμελήκαμεν, τῆς τρυφῆς ἐκπεπτώκαμεν, ὡς ἔν γε τοῖς πρωτοπλάστοις φημί.

20 Στίχ. 49. Τίς ἐστίν ἄνθρωπος, ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον;».

ἸΑληθὲς σὺν ὅτι οὐ ματαίως ἔκτισας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· μαρτυρήσει καὶ αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἡ φύσις ἀπεθάνομεν ἐν Ἀδάμ, ἀλλ' ἐζήσαμεν ἐν Χριστῷ.

25 Στίχ. 50. Ποῦ ἐστίν τὰ ἐλέη σου τὰ ἀρχαῖα;».

ἸΑρχαῖα ἐλέη τοῦ Θεοῦ φησιν, ἡ πρὸ καταβολῆς κόσμου ὠρισμένη εἰς ἀφθαρσίαν ἀναστοιχείωσις.

γιατί αὐτὸ ποὺ διαλύεται, καταστρέφεται. Κατέστρεψες λοιπὸν τὸν καθαρισμὸ του, δηλαδή τὸ νὰ πιστεύεται ὅτι εἶναι καθαρὸς. Γιατὶ σχηματίσθηκε ἡ ὑποψία ὅτι εἶναι ἁμαρτωλὸς⁶⁴, καὶ ὡς ἁμαρτωλὸς καταδικάσθηκε.

Στίχ. 45. [«Κατέστρεψες τὸν θρόνο του στὴ γῆ».

Ἐπειδὴ ἔπαθε ὡς πρὸς τὴ σάρκα του καὶ ἔγινε ἐλεύθερος μετὰ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ τὸν σταύρωσαν νόμισαν ὅτι μετὰ τὸ πάθος του μειώθηκε καὶ ἔπαυσε νὰ ὑπάρχει γενικὰ καὶ νὰ ὀνομάζεται, γι' αὐτὸ ἐρμηνεύει τὶς ὑπόνοιες ἐκείνων ποὺ τὸν σταύρωσαν λέγοντας: «Καὶ τὸν θρόνο του στὴ γῆ τὸν κατέστρεψες»].

Στίχ. 47. «Μέχρι πότε, Κύριε, θὰ μᾶς ἀποστρέφῃσαι χωρὶς τέλος;».

Βλέπεις ὅτι θέλει νὰ μάθει τὴ φροντίδα τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν τύχη τοῦ κόσμου; «Μέχρι πότε, Κύριε;». Δηλαδή μέχρι πότε θὰ ἰσχύουν οἱ τολμηρὲς πράξεις τῶν Ἰουδαίων; «Θανάτωσαν», λέγει, «τὸν ἀρχηγὸ τῆς ζωῆς»⁶⁵. Ἐραγε θὰ παραμείνει νεκρὸς; Ἐραγε θὰ μᾶς ἀποστρέφῃσαι μέχρι τὸ τέλος καὶ ἡ ὀργή σου θὰ φουντώσει σὰν φωτιά; Ἡ ἀποστροφή καὶ ὀργή δὲν θὰ εἶναι ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, μὴν τὸ νομίσεις αὐτό, ἀλλὰ ἐναντίον μας. Γιατὶ ἐμεῖς ἔχουμε ἁμαρτήσῃ με διάφορους τρόπους, καὶ ἐκπέσαμε ἀπὸ τὴν ἀπόλαυση, ὅπως δηλαδή ἔγινε καὶ με τοὺς πρωτόπλαστους.

Στίχ. 49. «Ποιὸς ἄνθρωπος ὑπάρχει, ὁ ὁποῖος θὰ ζήσει καὶ δὲν θὰ δεῖ θάνατο;».

Εἶναι ἀλήθεια λοιπὸν ὅτι δὲν ἔφερες στὴν ὑπαρξὴ ἀσκοπα τοὺς ἀνθρώπους. Αὐτὸ τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ἡ φύση τῶν πραγμάτων. Πεθάναμε μετὰ τὸν Ἀδάμ, ἀλλὰ ζήσαμε μετὰ τὸν Χριστό.

Στίχ. 50. «Ποῦ εἶναι, Κύριε, τὰ παλιὰ σου ἐλέη;»

Παλιὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει τὴν πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργία καθορισμένη ἀνάπλαση τοῦ κόσμου πρὸς ἀθανασία.

Στίχ. 51. Οὐ̅ ὑπέσχον ἐν τῷ κόλπῳ μου
πολλῶν ἐθνῶν».

Δεχόμεθα γάρ πως εἰς κόλπους τὰ δῶρα ὅταν προσφέ-
ρουσί τινες. Μνησθῆναι δὲ παρακαλοῦσι Θεὸν τῆς ὑποσχέ-
σεως δοθείσης ἐν τῷ κόλπῳ πολλῶν ἐθνῶν. Τί γὰρ ὑπέσχε-
το τοῖς ἔθνεσιν ὁ Σωτῆρ; Ἀμαρτίας ἄφεσιν, θανάτου λύσιν,
σωτηρίαν καὶ ζωὴν.

Στίχ. 52. «Οὐ̅ ἠνείδισαν τὸ ἀντάλλαγμα
τοῦ Χριστοῦ σου».

10 Τουτέστι τὴν Ἐκκλησίαν, ἣτοι τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐ-
τόν· τούτους γὰρ εἶναι φάμεν τὴν Ἐκκλησίαν. Εἴρηται δὲ
ἀντάλλαγμα διὰ ποίαν αἰτίαν; Ἀντὶ γὰρ τῆς Ἰουδαίων Συν-
αγωγῆς δέδωκεν ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν.

ΨΑΛΜΟΣ 4'.

15 Στίχ. 2. «Ὁ Θεός μου, καὶ ἐλπιῶ ἐπ' αὐτόν».

Ὁραῖς ὅσην ἔχει παρησίαν παρὰ Θεῷ; Ὅλον γὰρ ἐαν-
τόν ὥσπερ ἀναθείς αὐτῷ, ἐπ' αὐτῷ πᾶσαν ἔχει τοῦ σώζε-
σθαι τὴν ἐλπίδα. Τρισμακάριος δὲ ὁ τοιοῦτος, καὶ ἀπάσης
εὐημερίας ἔσται μεστός. Ψάλλει γοῦν ὁ μακάριος Δαβὶδ
20 καὶ φησιν· «Κύριε, ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, μακάριος ἄνθρω-
πος ὁ ἐλπίζων ἐπὶ σέ».

Στίχ. 3. «Αὐτὸς ῥύσεται σε ἐκ παγίδος θηρευτῶν,
καὶ ἀπὸ λόγου ταραχῶδους».

Καὶ ποιός ἐστιν ὁ ταραχῶδης λόγος; Ὁ παρὰ τοῖς ἀνο-
25 σίοις αἰρετικοῖς συγγέουσι γὰρ τὰς τῶν ἀκεραίων καρδίας
δυσφημοῦντες ἀφυλάκτως, καὶ μὴ νοοῦντες μήτε ἅ λέγου-
σιν, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται. Οἱ μὲν γὰρ τῆς πρὸς
τὸν Πατέρα Θεὸν ὁμοουσιότητος, τό γε ἤκον ἐπ' αὐτοῖς

Στίχ. 51. «Ἡ ὑπόσχεση ποὺ δόθηκε στὸν κόλπο μου πολλῶν ἐθνῶν».

Δεχόμεθα δηλαδή κατὰ κάποιον τρόπο στοὺς κόλπους τὰ δῶρα ποὺ μᾶς προσφέρουν κάποιοι. Παρακαλοῦν λοιπὸν τὸν Θεὸ νὰ θυμηθεῖ τὴν ὑπόσχεση ποὺ ἔδωσε στὸν κόλπο του πολλῶν ἐθνῶν. Τί δηλαδή ὑποσχέθηκε στὰ ἔθνη ὁ Σωτήρας; Συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν, κατάργηση τοῦ θανάτου, σωτηρία καὶ ζωή.

Στίχ. 52. «Τὸν χλευασμό τους πρὸς τὸ ἀντάλλαγμα τοῦ Χριστοῦ σου».

Δηλαδή τὴν Ἐκκλησία, ἥτοι αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν σ' αὐτόν, γιατί αὐτοὶ λέμε ὅτι εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Καὶ γιὰ ποιὸ λόγο ὀνομάσθηκε ἀντάλλαγμα; Ἐπειδὴ ἀντὶ τῆς συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων ἔδωσε ὁ Πατέρας στὸν Υἱό του τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία.

ΨΑΛΜΟΣ 90ὸς

Στίχ. 2. «Εἶναι ὁ Θεός μου καὶ αὐτὸς εἶναι ἡ ἐλπίδα μου».

Βλέπεις πόσο θάρρος ἔχει στὸν Θεό; Γιατί ἔχοντας κατὰ κάποιον τρόπο ἀφιερῶσει ὅλον τὸν ἑαυτό του σ' αὐτόν, στηρίζει σ' αὐτόν ὅλη τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας του. Εἶναι τρισμακάριος ὁ ἄνθρωπος αὐτός, καὶ θὰ εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ κάθε εὐτυχία. Ψάλλει λοιπὸν ὁ μακάριος Δαβὶδ καὶ λέγει· «Κύριε, Θεὲ τῶν δυνάμεων, εἶναι μακάριος ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἐλπίζει σὲ σένα»⁶⁶.

Στίχ. 3. «Αὐτὸς θὰ σὲ γλυτώσει ἀπὸ τὴν παγίδα τῶν κυνηγῶν καὶ ἀπὸ λόγο ποὺ προξενεῖ ταραχή».

Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ προκαλεῖ ταραχή; Αὐτὸς ποὺ προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἀνίερους αἰρετικούς, γιατί προκαλοῦν σύγχυση στὶς καρδιές τῶν ἁγίων δυσφημώντας χωρὶς προφύλαξη, καὶ μὴ κατανοώντας οὔτε αὐτὰ ποὺ λένε, οὔτε αὐτὰ ποὺ ὑποστηρίζουν. Γιατί ἄλλοι ἀφαιροῦν, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτούς, ἀπὸ τὸν Υἱὸ τὴν ὁμοουσιότητά του πρὸς τὸν Πατέρα Θεό, καὶ τὸν

κατασύρουν τὸν Υἱὸν, καὶ τῶν ἀνωτάτω καταφέρουσι θρόνων, ἐναριθμοῦντες τοῖς κτίσμασι, καὶ τὸν τῶν ὅλων γενεσιουργὸν καὶ τεχνίτην πεποιῆσθαι λέγοντες, καὶ ἐξ οὐκ ὄντων παρῆχθαι πρὸς ὑπαρξιν. Ἔτεροι δὲ τοῦ ἁγίου καταψεύδονται Πνεύματος, κτίσμα λέγοντες καὶ αὐτό, καὶ πῦρ καὶ κόλασιν ταῖς ἐαυτῶν καταχέοντες κεφαλαῖς. Τί οὖν ὁ Ψάλλων περὶ αὐτῶν; «Καταπόντισον, Κύριε, καὶ καταδίελε τὰς γλώσσας αὐτῶν· γεγόνασι γὰρ τῆς ἀληθείας κατήγοροι, καὶ τοῦ ψεύδους συνασπισταί». Ταραχώδης οὖν ὁ λόγος αὐτῶν, οὐ γὰρ ἔχει τῆς ἀληθείας τὴν ἀσφάλειαν.

Στίχ. 5. «Οὐ φοβηθήσῃ ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ, ἀπὸ βέλους πετομένου ἡμέρας».

Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστιν; Δύο τρόπους ἴσμεν ἐπιβουλῆς ἢ γὰρ ἀφανῶς καὶ ληληθότως καὶ ὡς ἐν νυκτὶ καὶ σκότῳ λανθάνοντες, ἀρτύουσί τινες οἷς ἂν βούλωνται παγίδας καὶ κατασκευάζουσι δόλους, ἢ ἐναργῶς καὶ ὡς ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἐμφανῶς. Οὐκοῦν «φόβον» μὲν ὀνομάζει «νυκτερινὸν» τὸν ἔτι λανθάνοντα κίνδυνον, καὶ ὡς ἐν νυκτὶ καὶ σκότῳ κρυπτομένην πανουργίαν, «βέλος ἐν ἡμέρᾳ πετόμενον», τὴν ὡς ἐν φωτὶ καὶ ἐναργῶς ἐπιβουλήν.

Στίχ. 6. «Ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ».

«Δαιμόνιον δὲ μεσημβρινὸν» ὀνομάζει τὴν ἀκηδίαν, ἢτοι τὴν ὀλιγωρίαν· συμβαίνει δὲ τοῦτό τισιν ἔσθ' ὅτε. Καὶ μετ' ὀλίγα· Σύμπτωμα τοίνυν πάσχουσί τινες, ὅτ' ἂν ὁ νοῦς ὀκλάσῃ πρὸς φιληδονίαν, ὅτ' ἂν ἀτονήσῃ καρδιά καὶ κατενεχθῆ πρὸς φιλοσαρκίαν, ὅτ' ἂν ἀκηδιάσῃ πρὸς τὰ τῆς εὐσεβείας ἔργα καὶ ὀλιγορήσῃ πρὸς πόνους τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς. Ἀλλὰ καὶ τότε σώζει Θεός, ἀπαλλάττει γὰρ ἀπὸ συμπτώματος καὶ ἐξ ἀκηδίας, τουτέστι δαιμονίου μεσημβρινοῦ.

κατεβάζουν ἀπὸ τοὺς ἀνώτερους θρόνους, συγκαταλέγοντάς τον μεταξὺ τῶν κτισμάτων, καὶ λένε ὅτι τὸν δημιούργησε ὁ δημιουργὸς καὶ τεχνίτης τῶν ὄλων, καὶ ὅτι ἦρθε στὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὸ μηδέν. Ἄλλοι πάλι ψευδολογοῦν ἐναντίον τοῦ ἁγίου Πνεύματος, λέγοντας ὅτι εἶναι καὶ αὐτὸ κτίσμα, καὶ χύνουν φωτιὰ καὶ κόλαση στὰ κεφάλια τους. Τί λέγει λοιπὸν ὁ Ψαλμωδὸς γι' αὐτούς; «Βύθισέ τους στὴ θάλασσα, Κύριε, καὶ διαίρεσε τὶς γλῶσσες τους»⁶⁷, γιατί ἔγιναν κατήγοροι τῆς ἀλήθειας καὶ ὑπερασπιστὲς τοῦ ψεύδους. Προξενεῖ λοιπὸν ταραχὴ ὁ λόγος τους, γιατί δὲν ἔχει τὴ βεβαιότητα τῆς ἀλήθειας.

Στίχ. 5. «Νὰ μὴ φοβηθεῖς ἀπὸ φόβο νυχτερινό,
οὔτε ἀπὸ θέλος ποὺ ρίχνεται τὴν ἡμέρα».

Καὶ τί σημαίνει αὐτὸ; Γνωρίζουμε δύο τρόπους ἐπιβουλῆς. Ἡ δηλαδή κρυφὰ καὶ χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουμε, καὶ σὰν σὲ νύχτα καὶ μέσα στὸ σκοτάδι στήνουν κάποιοι κρυφὰ παγίδες σὲ ὁποίους θέλουν καὶ μηχανεύονται ἀπάτες, ἢ ὀλοκάθαρα καὶ φανερά σὰν νὰ εἶναι ἡμέρα. «Φόβο νυχτερινό» λοιπὸν ὀνομάζει τὸν κίνδυνο ποὺ εἶναι ἀκόμα κρυφὸς καὶ σὰν πανουργία ποὺ κρύβεται μέσα στὴ νύχτα καὶ στὸ σκοτάδι, ἐνῶ «θέλος ποὺ ρίχνεται τὴν ἡμέρα» ἐννοεῖ τὴν ἐπιβουλή ποὺ γίνεται σὰν μέσα σὲ φῶς καὶ φανερά.

Στίχ. 6. «Οὔτε ἀπὸ ἀπροσδόκητο συμβάν καὶ ἀπὸ
δαιμόνιο μεσημβρινό».

«Μεσημβρινὸ δαιμόνιο» ὀνομάζει τὴν ἀκηδία, δηλαδή τὴν ἀδιαφορία, πρᾶγμα ποὺ συμβαίνει πολλές φορές σὲ κάποιους. Καὶ ὕστερα ἀπὸ μερικὰ ἀλλά: Σύμπτωμα λοιπὸν πάσχουν κάποιοι ὅταν ὁ νοῦς λυγίσει πρὸς τὴ φιληδονία, ὅταν ἡ καρδιὰ ἀτονίσει καὶ πέσει στὴ φιλοσαρκία, ὅταν δείξει ἀδιαφορία γιὰ τὰ ἔργα τῆς εὐσέβειας, καὶ παραμελήσει τοὺς κόπους γιὰ τὴν ἀρετή. Ἄλλὰ καὶ τότε ὁ Θεὸς σώζει, γιατί ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν κατάστασιν αὐτὴ καὶ τὴν ἀδιαφορία, δηλαδή ἀπὸ τὸ μεσημβρινὸ δαιμόνιο.

Στίχ. 7. «Πεσεῖται ἐκ τοῦ κλίτους σου χιλιάς».

«Κλίτος» μὲν γάρ φησιν τὸ μέρος τὸ ἀριστερόν, ἤτοι τὸ πλάγιον. Οὐκοῦν καὶ εἰ πολλοὶ τινες εἶεν, φησὶν, καὶ ἀριθμοῦ κρείττονες οἱ τοῖς σεβομένοις Θεὸν ἐπιβουλεύοντες, 5 ἀλλ' ὄψει πίπτοντας αὐτοὺς ἐντεῦθεν κάκειθεν, σὲ αὐτὸν δὲ παραδόξως σωζόμενον διὰ τὸν προεστηκότα καὶ προμαχόμενον. Ὡς γάρ φησιν τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν, «Ἐν χειρὶ κρυφαία πολεμεῖ Κύριος ἐπὶ Ἀμαλήκ, ἀπὸ γενεῶν εἰς γενεάς». Οὐ γὰρ πεπαύσεται σώζων τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν.

10 Στίχ. 9. «Ὅτι σὺ, Κύριε, ἡ ἐλπίς μου τὸν Ὑψιστον ἔθου καταφυγὴν σου».

Ἐπισημήνασθαι δὲ ἀναγκαῖον, ὅτι τοὺς προκειμένους στίχους ἑτέρως νοοῦσιν τινες, κακῶς καὶ κεκιδδηλευμένως ἀναφέρουσι γὰρ αὐτοὺς εἰς τὸ αὐτοῦ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, 15 συνάπτοντες τοὺς στίχους καὶ λέγοντες, «Ὅτι σὺ, Κύριε, ἡ ἐλπίς μου, τὸν Ὑψιστον ἔθου καταφυγὴν σου». Καὶ μετ' ὀλίγα· Φασὶ γὰρ αὐτὸν καταφυγὴν ἔχειν τὸν Ὑψιστον, δῆλον δὲ ὅτι τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα. Γέγονε δὲ πρόφασις αὐτοῖς τῆς τοιαύτης ἐννοίας ὁ Σατανᾶς αὐτὸς γὰρ 20 οὕτω νενόηκεν τοὺς στίχους καὶ τοῦτο ἰσώμεθα ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν Γραμμιάτων. Ὅτε γὰρ ἐπείραζεν αὐτόν, ἀνήγαγεν αὐτόν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, καὶ δὴ καὶ ἔφασκεν «Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, βάλε σεαυτὸν κάτω ἐνταῦθα. Γέγραπται γάρ, ὅτι Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σου, τοῦ 25 διαφυλάξαι σε ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς σου». Συκοφάντης γὰρ ὑπάρχων καὶ πλάνος ὁ Σατανᾶς τὰ περὶ ἡμῶν εἰρημένα καὶ αὐτῷ προσάπτει τῷ προσώπῳ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ.

Ἄλλ' ἡμεῖς οὐχ οὕτως νοοῦμεν ὡς νοεῖν ἔθος τῷ Σατα- 30 νᾶ. Εἰ δὲ οὕτω νενόηκασιν Ἀρειανοὶ θαυμαστόν οὐδὲν ἀκολουθοῦσι γὰρ τῷ ἰδίῳ πατρὶ. Ψεύστης γὰρ ἐστὶν ὁ Σα-

Στίχ. 7. «Θὰ πέσει στὸ πλευρό του χιλιάδα ἀνθρώπων».

«Κλίτος» βέβαια ὀνομάζει τὸ ἀριστερὸ μέρος, δηλαδή τὸ πλάγιο. Λοιπὸν ἂν καὶ εἶναι πολλοί, λέγει, καὶ ἀναρίθμητοι ἐκεῖνοι ποὺ ἐχθρεύονται αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦν τὸν Θεό, ὅμως θὰ τοὺς δεῖς νὰ πέφτουν ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, καὶ τὸν ἑαυτὸ σου παραδόξως νὰ σώζεται, ἕξαιτίας ἐκείνου ποὺ προΐσταται καὶ μάχεται ὑπερασπίζοντάς σε. Γιατί, ὅπως λέγει ἡ ἁγία Γραφή, «Μὲ χερί κρυφὸ πολεμᾷ ὁ Κύριος τὸν Ἀμαλήκ ἀπὸ γενεῆς σὲ γενεῆς»⁶⁸. Δὲν σταματᾷ δηλαδή νὰ σώζει αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν.

Στίχ. 9. «Γιατὶ σύ, Κύριε, εἶσαι ἡ ἐλπίδα μου.
Ἔκανες τὸν Ὑψιστο καταφύγιό σου».

Εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἐπισημάνουμε, ὅτι τοὺς στίχους αὐτοὺς μερικοὶ τοὺς ἐννοοῦν διαφορετικὰ, μὲ τρόπο κακὸ καὶ νοθευμένο. Γιατὶ τοὺς ἀποδίδουν στὸ πρόσωπο τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ, ἐνώνοντας τοὺς στίχους καὶ λέγοντας: «Ὅτι σύ, Κύριε, ἡ ἐλπίδα μου, ἔκανες καταφύγιό σου τὸν Ὑψιστο». Καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγα: Γιατὶ λένε, ὅτι ἔχει καταφύγιό του τὸν ἴδιο τὸν Ὑψιστο, δηλαδή τὸν οὐράνιο Πατέρα. Πρόφαση βέβαια σ' αὐτοὺς τῆς ἐρμηνείας αὐτῆς ἔγινε ὁ Σατανᾶς γιατί αὐτὸς ἔτσι εἶχε νοήσει τοὺς στίχους. Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ γνωρίσουμε ἀπὸ τὰ λεγόμενα στὰ εὐαγγέλια. Γιατὶ ὅταν τὸν πείραζε, τὸν ἀνέβασε στὸν πύργο τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ εἶπε: «Ἐὰν εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ρίξε τὸν ἑαυτὸ σου ἐδῶ κάτω. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: Θὰ δώσει ἐντολὴ στοὺς ἀγγέλους του νὰ σὲ προσέχουν σὲ ὅλους τοὺς δρόμους σου»⁶⁹. Ὄντας δηλαδή ὁ Σατανᾶς συκοφάντης καὶ πλάνος, ἀκόμα καὶ αὐτὰ ποὺ εἶναι εἰπωμένα γιὰ μᾶς, τὰ ἀποδίδει καὶ στὸ πρόσωπο τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ.

Ἐμεῖς ὅμως δὲν σκεπτόμαστε ὅπως συνηθίζει νὰ σκέπτεται ὁ Σατανᾶς. Ἄν τώρα σκέπτονται ἔτσι οἱ Ἀρειανοί, καθόλου παράξενο· καθόσον ἀκολουθοῦν τὸν δικό τους πατέρα. Γιατὶ ὁ Σα-

68. Ἐξ. 17, 16.

69. Ματθ. 4, 5-6.

τανᾶς, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐν αὐτῷ οὐχ ἔστηκεν, κατὰ τὴν τοῦ
 Σωτῆρος φωνήν. Καὶ μετ' ὀλίγα· Εἶ γάρ ἐστι κατ' αὐτοὺς
 ἀληθὲς τὸ τοιοῦτον, ἐλπίδα μὲν αὐτὸν ἡμεῖς τὸν Χριστὸν πε-
 ποιήμεθα, αὐτὸς δὲ καταφυγὴν ἔχει τὸν Πατέρα, οὐκοῦν
 5 βοηθουμένῳ προσπεφύγαμεν, Σωτῆρα καλοῦμεν τὸν παρ'
 ἑτέρου σωζόμενον. Οὐκ ἔστι ταῦτα, μὴ γένοιτο. Λέγομεν
 τοίνυν τοῖς οὕτω φρονεῖν εἰωθόσιν· Ἄλλα ἡμῖν λαλεῖτε, καὶ
 ἀναγγέλλετε ἡμῖν ἑτέραν πλάνησιν. Ἐξω τῆς εὐθείας ἔρχε-
 σθε τρίβου, τὴν βασιλικὴν ἀφέντες ὁδόν, εἰς ἀκάνθας πίπτε-
 10 τε καὶ δόθρους, τῆς ἀληθείας ἐκπεπτώκατε. Ἴσος καὶ ὁμοι-
 ος κατὰ πάντα ἐστὶ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, καὶ χαρακτήρ ἐστι
 τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, εἰκὼν καὶ ἀπαύγασμα τῆς δόξης
 αὐτοῦ, Ὑψιστός ἐστι καθ' ἃ ὁ Πατήρ.

Στίχ. 10. «Μάστιξ οὐκ ἐγγιεῖ τῷ σκηνώματί σου».

15 Τὸ σκῆνωμα παρὰ τῆ θεοπνεύστῳ Γραφῇ οὐ πάντως τὸ
 σῶμα δηλοῖ, ἀλλ' ἢ πόλιν ἢ χώραν ἢ οἶκον. Πιστώσεται δὲ
 τοῦτο λέγων ὁ μακάριος Δαβὶδ· «Εἰ ἀναθήσομαι ἐπὶ κλίνης
 στρωμνῆς μου, εἰ δώσω ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ τοῖς
 βλεφάροις μου νυσταγμὸν καὶ ἀνάπαισιν τοῖς κροτάφοις
 20 μου, ἕως οὗ εὗρω τόπον τῷ Κυρίῳ, σκῆνωμα τῷ Θεῷ Ἰα-
 κώβ».

Στίχ. 11. «Ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται
 περὶ σοῦ».

Τούτοις ἐχρήσατο τοῖς στίχοις ὁ Σατανᾶς, ὡς ἐπ' ἀν-
 25 θρώπου κοινοῦ τὰ τοιαῦτα λέγων τῷ πάντων ἡμῶν Σωτῆρι
 Χριστῷ. Ἐπειδὴ γάρ ἐστιν ὁλος σκότος καὶ κατεσκοτισμέ-
 νην ἔχει τὴν διάνοιαν, οὐ συνῆκε τῶν εἰρημένων τὴν δύνα-
 μιν ὅτι ὁ ψαλμὸς ἐκ προσώπου παντὸς δικαίου εἴρηται βο-
 ηθουμένου ὑπὸ τοῦ Ὑψίστου, ὄντος Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ. Ἡ-
 30 γνόησε δὲ πρὸς τούτῳ ὅτι, Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, γέγονεν ἄν-

τανᾶς εἶναι ψεύστης, καὶ ἡ ἀλήθεια δὲν μένει σ' αὐτόν⁷⁰, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Σωτήρα. Καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγα· Γιατί, ἐὰν αὐτό, σύμφωνα μὲ αὐτούς, εἶναι ἀλήθεια, καὶ ἐμεῖς ἔχουμε κάνει ἐλπίδα μας τὸν Χριστό, ἐνῶ αὐτὸς ἔχει καταφύγιό του τὸν Πατέρα, τότε ἐμεῖς ἔχομε προσφύγει σ' αὐτὸν ποὺ δέχεται βοήθεια καὶ ὀνομάζουμε Σωτήρα ἐκεῖνον ποὺ σώζεται ἀπὸ ἄλλον. Αὐτὰ δὲν εἶναι σωστά, μὴ γένοιτο. Λέμε λοιπὸν σ' αὐτούς ποὺ συνηθίζουν νὰ πιστεύουν ἔτσι· Μᾶς λέτε ἄλλα, καὶ μᾶς κηρύττετε ἄλλη πλάνη. Βαδίζετε ἔξω ἀπὸ τὴν εὐθεῖα ὁδὸ, καὶ ἔχοντας ἐγκαταλείπει τὴν βασιλικὴ λεωφόρο, πέφτετε σὲ ἀγκάθια καὶ βόθρους, ἐκπέσατε ἀπὸ τὴν ἀλήθεια. Ὁ Υἱὸς εἶναι ἴσος καὶ ὅμοιος σὲ ὅλα μὲ τὸν Πατέρα, καὶ εἶναι σφραγίδα τῆς ὑπόστασής του, εἰκόνα καὶ ἀκτινοβολία τῆς δόξας του⁷¹, εἶναι Ὑψιστος ὅπως ὁ Πατέρας.

Στίχ. 10. «Μᾶστιγα δὲν θὰ ἐγγίσει τὸν τόπο διαμονῆς σου».

Τὸ σκῆνωμα στὴν θεόπνευστη Γραφή δὲν σημαίνει ὀπωσδήποτε τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ πόλη καὶ χώρα καὶ κατοικία. Καὶ τὸ βεβαιώνει αὐτὸ ὁ μακάριος Δαβὶδ λέγοντας· «Δὲν θὰ ἀνεβῶ στὴν κλίνη ποὺ χρησιμοποιοῦ ὡς στρώμα μου, οὔτε θὰ παραδώσω τὰ μάτια μου σὲ ὕπνο καὶ τὰ βλέφαρά μου σὲ νύστα καὶ ἀνάπαυση στοὺς κροτάφους μου, μέχρι νὰ βρῶ τόπο κατάλληλο γιὰ τὸν Κύριο, κατοικία γιὰ τὸν Θεὸ τοῦ Ἰακώβ⁷²».

Στίχ. 11. «Γιατί θὰ δώσει ἐντολὴ στοὺς ἀγγέλους του γιὰ σένα».

Αὐτοὺς τοὺς στίχους τοὺς χρησιμοποίησε ὁ Σατανᾶς λέγοντας αὐτά, σὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ κοινὸν ἄνθρωπο, στὸν Σωτήρα ὅλων μας Χριστόν⁷³. Γιατί ἐπειδὴ ὁλόκληρος εἶναι σκοτεινὸς καὶ ἔχει σκοτισμένον τὸν νοῦ του, δὲν κατάλαβε τὴν σημασία αὐτῶν ποὺ ἔχουν λεχθεῖ, ὅτι δηλαδή ὁ ψαλμὸς εἰπώθηκε ἐκ μέρους κάθε δίκαιου ποὺ βοηθεῖται ἀπὸ τὸν Ὑψιστο, ποὺ εἶναι Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ. Ἀγνόησε ἐπίσης μαζὶ μὲ αὐτό, ὅτι ὁ Λόγος, ἐνῶ εἶναι

72. Ψαλμ. 131, 3-5.

73. Ματθ. 4, 6.

θρωπος, καὶ αὐτὸς ἦν ὁ οἰκονομικῶς πειραζόμενος. Ἄλλ' ὁ
 μὲν Σατανᾶς, ὡς ἔφην, ὡς ἐπὶ ἀνθρώπου κοινοῦ, ἢ καὶ ὡς
 ἐφ' ἐνὸς τῶν ἀγίων προφητῶν, εἰρησθαι τοὺς λόγους ὑπε-
 λάμβανεν. Ἔστι δὲ τῶν ἀτοπωτάτων ἡμᾶς τοὺς εἰδότας
 5 ἀκριβῶς τὸ μυστήριον, καὶ πεπιστευκότας ὅτι Θεός ἐστιν
 καὶ Υἱὸς Θεοῦ, καὶ ὅτι δι' ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς γέγονεν ἄνθρω-
 πος, ὑπονοεῖν περὶ αὐτοῦ τοὺς στίχους εἰρησθαι. Οὐχ ἀρμό-
 ζει τοίνυν τῷ προσώπῳ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ
 τὸ λέγεσθαι, «Τὸν Ὑψιστον ἔθου καταφυγὴν σου»· αὐτὸς
 10 γὰρ ἐστιν ὁ Ὑψιστος, ἡ πάντων καταφυγή, ἡ πάντων ἐλπίς,
 ἡ πάντα ἰσχύουσα τοῦ Πατρὸς δεξιὰ. Ἔδει τοίνυν ἐφ' ἐκά-
 στου τῶν γνησίων προσκνητῶν νοεῖσθαι τε καὶ λέγεσθαι
 παρὰ τοῦ Πατρὸς «Τὸν Ὑψιστον ἔθου καταφυγὴν σου· οὐ
 προσελεύσεται πρὸς σέ κακά, καὶ μάστιξ οὐκ ἐγγιεῖ τῷ σκη-
 15 νώματί σου». Ἀσφαλίζεται γὰρ ὁ Ὑψιστος, τουτέστι Χρι-
 στός, τοὺς ἐπ' αὐτῷ πεποιθότας καὶ τοὺς προσιόντας αὐτῷ
 μετὰ πίστεως.

Στίχ. 12. «Ἐπὶ χειρῶν ἀρουσί σε», κ.τ.λ.

Ὡσπερ γὰρ οἱ κατὰ σάρκα πατέρες, ὅτ' ἂν ἴδωσιν ὁδὸν
 20 τραχεῖαν καὶ δύσβατον ἀρπάζουσιν εἰς χειρας τὰ βρέφη,
 μὴ ἄρα πως ἀδικηθῆ, τρυφερὸν ἔχοντα τὸν πόδα καὶ οὐπω
 διὰ σκληρᾶς ὁδοῦ θῆναι δυνάμενα, οὕτω καὶ αἱ λογικαὶ δυ-
 νάμεις τοὺς οὐπω πονεῖν ἰσχύοντας, νηπιοπρεπῆ δέ πως
 τὴν διάνοιαν ἔχοντας, οὐκ ἐῷσι πονεῖν ὑπὲρ δύναμιν, ἀλλὰ
 25 παντὸς ἐξέλκουσι πειρασμοῦ, μὴ ἄρα πως ὀλιγορήσαντες,
 ὑπὸ πόδας γένωνται τοῦ Σατανᾶ, καὶ ἀπαγορεύσωσι τὸ δου-
 λεύεσθαι δουλεύειν Θεῷ.

Στίχ. 13. «Ἐπ' ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιθήσῃ».

Καὶ μὴν αὐτὸν καταπεπάτηκεν ὁ Χριστός, καὶ εἰς ἔτι
 30 καὶ νῦν καταπατεῖ, διδοὺς τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς ἐξουσίαν

Θεὸς ἔγινε ἄνθρωπος, καὶ αὐτὸς ἦταν ἐκεῖνος ποῦ δοκιμαζόταν κατ' οἰκονομία. Ἄλλὰ ὁ Σατανᾶς, ὅπως εἶπα, νόμιζε ὅτι οἱ λόγοι ἀπευθύνονταν σὲ κάποιον κοινὸ ἄνθρωπο, ἢ σὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς ἅγιους προφήτες. Εἶναι λοιπὸν ἀπὸ τὰ πλέον παράλογα, ἐμεῖς ποῦ γνωρίζουμε ἀκριβῶς τὸ μυστήριον καὶ πιστεύουμε ὅτι εἶναι Θεὸς καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι γιὰ χάριμας ἔγινε ἄνθρωπος σὰν ἐμᾶς, νὰ ὑποψιαζόμαστε ὅτι οἱ στίχοι εἰπώθηκαν γι' αὐτόν. Δὲν ἀρμόζει λοιπὸν στὸ πρόσωπο τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ ὁ λόγος, «Ἐκανες καταφύγιό σου τὸν Ὑψιστο Θεό», γιὰτι αὐτὸς εἶναι ὁ Ὑψιστος, τὸ καταφύγιον ὅλων, ἡ ἐλπίδα ὅλων, ἡ δεξιὰ τοῦ Πατέρα, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ κάνει τὰ πάντα. Πρέπει λοιπὸν σὲ καθέναν ἀπὸ τοὺς γνήσιους προσκυνητὲς νὰ σκέπτεται καὶ νὰ λέγεται ἀπὸ τὸν Πατέρα: «Ἐκανες τὸν Ὑψιστο καταφύγιό σου. Δὲν θὰ σὲ πλησιάσουν κακά, καὶ καμμιά δυστυχία δὲν θὰ ἀγγίξει τὸν τόπο τῆς διαμονῆς σου». Γιατι ὁ Ὑψιστος, δηλαδὴ ὁ Χριστός, ἀσφαλίζει αὐτοὺς ποῦ στηρίζουν τὴν πεποίθησή τους σ' αὐτόν, καὶ αὐτοὺς ποῦ προσέρχονται σ' αὐτόν μὲ πίστη.

Στίχ. 12. «Θὰ σὲ σηκώσουν στὰ χέρια τους», κ.τ.λ.

Ὅπως δηλαδὴ οἱ κατὰ σάρκα πατέρες ὅταν δοῦν δρόμο ἀνώμαλο καὶ δύσβατον, ἀρπάζουν τὰ βρέφη στὰ χέρια τους, γιὰ νὰ μὴ πληγωθοῦν τυχόν, ἐπειδὴ ἔχουν τρυφερὰ πόδια καὶ δὲν μποροῦν ἀκόμα νὰ βαδίσουν σὲ κακοτράχαλο δρόμο, ἔτσι καὶ οἱ λογικὲς δυνάμεις, ἐκείνους ποῦ δὲν μποροῦν ἀκόμα νὰ καταπονηθοῦν καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἔχουν νηπιακὸ μυαλό, δὲν τοὺς ἀφήνουν νὰ κουρασθοῦν περισσότερο ἀπὸ ὅσο μποροῦν, ἀλλὰ τοὺς ἀποσποῦν ἀπὸ κάθε πειρασμό, μήπως ἀπὸ ἀμέλεια βρεθοῦν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ Σατανᾶ, καὶ τοὺς ἐμποδίσουν νὰ θέλουν νὰ ὑπηρετοῦν τὸν Θεό.

Στίχ. 13. «Θὰ περπατᾶς πάνω σὲ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκο».

Καὶ βέβαια αὐτόν τὸν καταπάτησε ὁ Χριστός, καὶ τὸν καταπατεῖ ἀκόμα καὶ τώρα, δίνοντας στοὺς μαθητὲς του ἐξουσία νὰ

του̅ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν του̅ ἐχθροῦ.

Στίχ. 13. «Καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα».

Λέων μὲν οὖν καὶ δράκων καὶ βασιλίσκος νοηθεῖη ἂν
 5 αὐτός τε ὁ Σατανᾶς καὶ οἱ συναποστάντες αὐτῷ ἄγγελοι
 πονηροί, οἱ τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν μὴ τηρήσαντες, οἷς ὁ ζόφος
 του̅ σκότους εἰς αἰῶνα τετήρηται. Ἄσπις καὶ βασιλίσκος
 νοηθεῖεν ἂν λέων τε καὶ δράκων καὶ οἱ τοῖς ἐκείνου θελή-
 10 ας μμηταί, οἱ πικροὶ καὶ δεινοὶ καὶ παγχάλεποι, οἱ τῶν
 ἀγρίων θηρῶν οὐδὲν διαφέροντες, ἀπομιμούμενοι δὲ καὶ
 τὴν τῶν ἰοβόλων πικρίαν. Καί, εἰ θούλει, δέχου ὄφεις τε καὶ
 βασιλίσκους τοὺς τῶν ἀνοσίων αἰρέσεων εὐρετάς.

Στίχ. 14. «Ὅτι ἔγνω τὸ ὄνομά μου».

15 Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ γινώσκων τὸ ὄνομα αὐτοῦ; Ὁ αὐτῷ καὶ
 μόνῳ λατρεύων, καὶ μόνῳ προσκυνῶν αὐτῷ, καὶ ἐπ' αὐτῷ
 Θεὸν ἕτερον οὐκ εἰδώς ὁ ἐκ καθαροῦ συνειδότος λατρεύ-
 ων αὐτῷ, καὶ εἰς ἅπαν ἀπηλλαγμένος τῶν τῆς εἰδωλολατρί-
 ας αἰτιαμάτων, ὁ ὑποτιθεῖς εὐήνιον αὐτῷ τὸν τῆς διανοίας
 20 αὐχένα, ὁ τοῖς αὐτοῦ δουλεύων θελήμασιν, οὗτος εἶδεν τὸ
 ὄνομα αὐτοῦ. Ὅνομα δὲ ὅτ' ἂν ἀκούσης, τὴν δόξαν νόει.
 Γέγραπται γὰρ ὅτι «Κρεῖττον ὄνομα καλόν, ἢ πλοῦτος πο-
 λύς», τουτέστι δόξα.

Στίχ. 16. «Μακρότητι ἡμερῶν ἐμπλήσω αὐτόν».

25 Καὶ τίνα του̅τον ἐμπλήσειν ἐπαγγέλλεται τῇ τῶν ἡμε-
 ρῶν μακρότητι; Ἀναδράμωμεν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ὄλης
 ᾠδῆς. Ἐφη τοίνυν· «Ὁ κατοικῶν ἐν βοηθείᾳ του̅ Ὑψίστου,
 ἐν σκέπῃ του̅ Θεοῦ του̅ οὐρανοῦ ἀβλισθήσεται». Εἴ τις τοί-

74. Λουκᾶ 10, 19.

75. Β' Πέτρ. 2, 17.

76. Παροιμ. 22, 1.

πατοῦν πάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς, καὶ σ' ὀλόκληρη τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ (διαβόλου)⁷⁴.

Στίχ. 13. «Καὶ θὰ καταπατήσεις λιοντάρι καὶ δράκοντα».

Λιοντάρι λοιπὸν καὶ δράκος καὶ βασιλίσκος θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σατανᾶς, καὶ οἱ πονηροὶ ἄγγελοι ποὺ ἀποστάτησαν μαζί μὲ αὐτόν, οἱ ὅποιοι δὲν κράτησαν τὴν ἐξουσία τους, γιὰ τοὺς ὁποίους ἔχει φυλαχθεῖ τὸ πιὸ βαθὺ σκοτάδι στὸν αἰῶνα⁷⁵. Ἀσπίδα καὶ βασιλίσκος θὰ μπορούσαν νὰ νοηθοῦν τὸ λιοντάρι καὶ ὁ δράκος (Σατανᾶς) καὶ ἐκεῖνοι ποὺ συνηθίζουν νὰ ὑπηρετοῦν τὰ θελήματά του, καὶ εἶναι μμητὲς τῆς δυστροπίας ἐκείνου, οἱ δεινοὶ καὶ φοβερώτατοι, οἱ ὅποιοι δὲν διαφέρουν καθόλου ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία, καὶ ἀπομμοῦνται καὶ τὸ φαρμάκι τῶν δηλητηριωδῶν θηρίων. Καὶ ἐὰν θέλεις, δέξου ὡς φίδια καὶ βασιλίσκους τοὺς ἐφευρέτες τῶν ἀνίερων αἰρέσεων.

Στίχ. 14. «Γιατὶ γνωρίζει τὸ ὄνομά μου».

Ποιὸς ἀραγε εἶναι ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει τὸ ὄνομά του; Ἐκεῖνος ποὺ λατρεύει μόνο αὐτόν, καὶ προσκυνεῖ μόνο αὐτόν, καὶ δὲν ἀναγνωρίζει Θεὸν ἄλλον πάνω ἀπὸ αὐτόν, αὐτὸς ποὺ τὸν λατρεύει μὲ καθαρὴ συνείδηση, καὶ εἶναι γιὰ πάντα ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὶς κατηγορίες τῆς εἰδωλολατρίας, αὐτὸς ποὺ βάζει τὸν αὐχένα τῆς διάνοιάς του πειθαρχημένον σ' ἐκεῖνον, αὐτὸς ποὺ ὑπηρετεῖ τὰ θελήματα ἐκείνου, αὐτὸς γνωρίζει τὸ ὄνομά του. Ὅταν ὅμως ἀκούσεις ὄνομα, νὰ ἐννοεῖς τὴ δόξα. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ: «Εἶναι προτιμότερο τὸ καλὸ ὄνομα, παρὰ ὁ πολὺς πλοῦτος»⁷⁶, δηλαδή ἡ δόξα.

Στίχ. 16. «Θὰ τὸν γεμίσω μὲ μακρότητα ἡμερῶν».

Καὶ ποιὸν ὑπόσχεται ὅτι θὰ τὸν γεμίσει μὲ μακρότητα ἡμερῶν; Ἄς ἀνατρέξουμε στὴν ἀρχὴ ὀλόκληρης τῆς ὁδοῦ. Εἶπε λοιπὸν «Αὐτὸς ποὺ κατοικεῖ κάτω ἀπὸ τὴν βοήθεια τοῦ Ὑψίστου, θὰ περνᾷ τὶς νύχτες του ἀναπαυόμενος κάτω ἀπὸ τὴν προ-

νων ἐστὶν ὑπὸ τὴν βοήθειαν τοῦ Ὑψίστου καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ, οὗτος ἐμπλησθήσεται τῇ μακρότητι τῶν ἡμερῶν, ὅψεται δὲ καὶ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ, τουτέστι τὴν σωτηρίαν τὴν διὰ Χριστοῦ. Ἐπαγγέλλεται 5 τοίνυν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν τὴν εἰς αἰῶνα τὸν μέλλοντα ζωὴν, τὴν μακαρίαν καὶ ἀπονωτάτην καὶ ἄμωμον καὶ εἰς ἀπεράντους αἰῶνας ἐκτεινομένην.

ΨΑΛΜΟΣ 7Α΄

Στίχ. 1. «Ψαλμὸς ᾠδῆς».

10 Ἔστι τῆς ᾠδῆς ὅλος ὁ σκοπὸς εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου· εἰκὼν δὲ ὡσπερ ἐστὶ τὸ Σάββατον τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας, ἣν αὐτὸς ἡμῖν κεκαινοτόμηκεν ὁ Σωτὴρ, μεταβαλὼν τὰς τοῦ νόμου σκιάς εἰς τὴν πνευματικὴν λατρείαν.

15 Στίχ. 2. «Ἀγαθὸν τὸ ἐξομολογεῖσθαι τῷ Κυρίῳ».

Ἡ ἐξομολόγησις ὕμνος ἐστὶ μετ' εὐχαριστίας εἰς δόξαν Θεοῦ συγκείμενος. Ὀφείλομεν δὲ τῷ πάντων ἡμῶν Σωτῆρι Χριστῷ τὰς ὑπὲρ ὧν εὐπεπόνθαμεν εὐχαριστίας εὐηρογετήθημεν δὲ παρ' αὐτοῦ πολυτρόπως. Θεὸς γὰρ ὢν, Κύριος 20 ἐπέφανεν ἡμῖν, δόξῃ θεοπρεπεῖ περιεστράπτων τὰ σύμπαντα καὶ τὴν τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας ἀκτῖνα δωρούμενος

Στίχ. 3. «Τοῦ ἀναγγέλλειν τὸ πρωὶ τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου κατὰ νύκτα».

Μὴ ὑπολάβῃς ὅτι διῆστησιν ἐν τούτοις ὁ Ψάλλων τὴν 25 τῆς ᾠδῆς δύναμιν, ὡς χρῆναι μὲν τῷ πρωὶ τὸ ἔλεος ἀναγγεῖλαι, τὴν δὲ ἀλήθειαν κατὰ νύκτα. Οὐ τοῦτό φησιν ἀναγνωσόμεθα δὲ οὕτως τὸν στίχον «Τοῦ ἀναγγέλλειν τῷ πρωὶ καὶ κατὰ νύκτα, τουτέστιν ἐν ἡμέρᾳ καὶ νυκτὶ τὸ ἔλεος καὶ τὴν

στασία τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ»⁷⁷. Ἐάν λοιπὸν κάποιος εἶναι κάτω ἀπὸ τὴ βοήθεια τοῦ Ὑψίστου, καὶ κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τοῦ Θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ, αὐτὸς θὰ ζήσει πάρα πολλές ἡμέρες, καὶ θὰ δεῖ τὸ σωτήριο τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τὴν μέσω τοῦ Χριστοῦ σωτηρία. Ὑπόσχεται λοιπὸν σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν τὴ ζωὴ στὸν μελλοντικὸ αἰῶνα, ποὺ θὰ εἶναι μακάρια, χωρὶς κόπο καὶ ἄμεμπτη, καὶ θὰ παρατείνεται στοὺς ἀπέραντους αἰῶνες.

ΨΑΛΜΟΣ 91ος

Στίχ. 1. «Ψαλμὸς ὠδῆς».

Ὁλος ὁ σκοπὸς τῆς ὠδῆς ἀναφέρεται στὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου, τὸ ὁποῖο κατὰ κάποιον τρόπο ἀποτελεῖ εἰκόνα τῆς χριστιανικῆς ζωῆς καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας, τὴν ὁποία εἰσήγαγε σὲ μᾶς ὁ Σωτῆρας σὰν μιὰ καινούργια ζωὴ, μεταβάλλοντας τὶς σκιὲς τοῦ νόμου, σὲ λατρεία πνευματικὴ.

Στίχ. 2. «Εἶναι καλὸ νὰ δοξολογοῦμε τὸν Κύριο».

Ἡ δοξολογία εἶναι ὕμνος εὐχαριστήριος, ποὺ γίνεται πρὸς δόξα τοῦ Θεοῦ. Ὅφείλουμε ἀσφαλῶς στὸν Σωτῆρα ὅλων μας Χριστὸ τὶς εὐχαριστίες μας γιὰ τὶς εὐεργεσίες του. Καὶ βέβαια εὐεργετηθήκαμε ἀπὸ αὐτὸν μὲ πολλοὺς τρόπους. Γιατί, ἐνῶ ἦταν Θεός, φανερώθηκε Κύριος σὲ μᾶς⁷⁸, κάνοντας τὰ σύμπαντα νὰ ἀστράψουν μὲ τὴν θεοπρεπῆ δόξα του, καὶ δωρίζοντας τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 3. «Νὰ κηρύττουμε τὸ πρωὶ καὶ τὴ νύχτα τὴν εὐσπλαγχνία σου καὶ τὴν ἀλήθειά σου».

Νὰ μὴ νομίσεις ὅτι μὲ αὐτὰ διαχωρίζει ὁ ψαλμωδὸς τὸ νόημα τῆς ὠδῆς, ὅτι πρέπει δηλαδή τὸ πρωὶ νὰ κηρύττουμε τὴν εὐσπλαγχνία του, καὶ τὴ νύχτα τὴν ἀλήθεια του. Δὲν λέγει αὐτό. Πρέπει λοιπὸν νὰ διαβάσουμε τὸν στίχο ὡς ἑξῆς «Νὰ διακηρύττουμε τὸ πρωὶ καὶ τὸ βράδυ, δηλαδή τὴν ἡμέρα καὶ τὴν νύχτα,

ἀλήθειαν». Τὸ δὲ «ἀναγγέλλειν» τὸ “Ανακηρύττειν” ἐστίν, ὃ ἐστὶ δοξολογεῖν. Καὶ τί τὸ ἀναγγελλόμενον; Τὸ ἔλεος καὶ ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός· τουτέστι Χριστός· ἐλεήθημεν γὰρ ἐν αὐτῷ, ἐδικαιώθημεν ἐν πίστει, ἡγιάσθημεν διὰ
 5 τοῦ Πνεύματος, ἐλυτρώθημεν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου πλεονεξίας, εἰς υἱοὺς τετάγμεθα, κληρονόμοι γεγόναμεν τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας Ἠλέησε τοίνυν ἡμᾶς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐν Χριστῷ· ἐδίδαξε δὲ ἡμᾶς δι’ αὐτοῦ τὴν ἀλήθειαν, τουτέστι τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκύνησιν καὶ λα-
 10 τρείαν.

Στίχ. 5. «Ἐν τῷ ποιήματί σου».

Ποῖημα δὲ τὸ κάλλιστον, ἡγουν κατόρθωμα τῆς βουλῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, καὶ οἶον ἔργον τῆς αὐτοῦ χειρός, τῆς ἐφ’ ἡμῖν οἰκονομίας ἢ δύναμις, ὡς αὐτὸς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ
 15 Χριστός· «Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον», φησὶν, «ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ’ ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον».

Στίχ. 7. «Ἀσύνητος οὐ συνήσει ταῦτα».

Οὐ γὰρ πάντων ἐστὶν ἀπλῶς τὸ συνιέναι δύνασθαι τὸ
 20 οὕτω βαθὺ καὶ σεπτὸν μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ἐκείνων δὲ μᾶλλον οἷς ἂν αὐτὸς ὁ Πατὴρ ἀποκαλύψειεν.

Στίχ. 8. «Ἐν τῷ ἀνατεῖλαι ἀμαρτωλούς».

Ἀνέτειλαν γοῦν, φησὶν, ὡς χόρτος, ἡγουν ὡς ἐν ἀγρῷ βοτάνῃ· βραχὺ δὲ ὥσπερ ἀνθήσαντες, μετὰ τοῦτο διέκνυ-
 25 ψαν τουτέστι κατεκάμφθησαν καὶ ἐταπεινώθησαν καὶ εἰς παντελῆ κατέβησαν ὄλεθρον, οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν κατὰ Χριστοῦ.

Στίχ. 9. «Σὺ δὲ Ὑψιστος», κ.τ.λ

Ὑψιστος γὰρ ἐστὶν ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ

τὴν εὐσπλαγχνία καὶ τὴν ἀλήθεια». Τὸ «νὰ ἀναγγέλλομε» σημαίνει νὰ διακηρύττουμε, δηλαδή νὰ δοξολογοῦμε. Καὶ ποιὸ εἶναι αὐτὸ ποὺ διακηρύσσεται; Ἡ εὐσπλαγχνία καὶ ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, δηλαδή ὁ Χριστός. Γιατὶ ἐλεηθήκαμε μὲ αὐτόν, δικαιωθήκαμε μὲ τὴν πίστη, ἁγιασθήκαμε μὲ τὸ Πνεῦμα, ἀπαλλαγθήκαμε ἀπὸ τὴν πλεονεξία τοῦ διαβόλου, καταταχθήκαμε στοὺς υἱούς, γίναμε κληρονόμοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Μᾶς ἐλέησε λοιπὸν ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας μὲ τὸν Χριστό, καὶ μᾶς δίδαξε μέσω αὐτοῦ τὴν ἀλήθεια, δηλαδή τὴν πνευματικὴ καὶ ἀληθινὴ προσκύνηση καὶ λατρεία.

Στίχ. 5. «Μὲ τὸ δημιούργημά σου».

Τὸ πιὸ καλὸ δημιούργημα, δηλαδή τὸ κατόρθωμα τῆς ἀπόφασης τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τὸ ἔργο τοῦ χεριοῦ του, εἶναι τὸ κατόρθωμα τῆς σχετικὰ μὲ ἐμᾶς οἰκονομίας, ὅπως μᾶς δίδαξε ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Γιατὶ λέγει· «Τόσο πολὺ ἀγάπησε ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε ἔστειλε τὸν μονογενῆ Υἱό του, μὲ σκοπὸ καθέναν ποὺ θὰ πιστεύει σ' αὐτόν νὰ μὴ χάνεται, ἀλλὰ νὰ ἔχει ζωὴ αἰώνια»⁷⁹.

Στίχ. 7. «Ὁ ἀσύνητος δὲν θὰ τὰ καταλάβει αὐτά».

Δηλαδή δὲν μποροῦν ὅλοι νὰ κατανοήσουν τὸ τόσο βαθὺ καὶ σεβαστὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, παρὰ μόνον ἐκεῖνοι στοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος ὁ Πατέρας τὸ φανέρωσε.

Στίχ. 8. «Ὅταν οἱ ἁμαρτωλοὶ εὐτυχοῦν».

Φύτρωσαν λοιπὸν, λέγει, σὰν χορτάρια, δηλαδή ὅπως τὰ βότανα στὸν ἀγρό, καὶ ἀφοῦ ἀνθῆσαν γιὰ λίγο, μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ἔσκυψαν, δηλαδή λύγισαν καὶ ταπεινώθηκαν καὶ ἔφτασαν σὲ ὀλοκληρωτικὴ καταστροφή, αὐτοὶ ποὺ διαπράττουν τὴν ἀνομία ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 9. «Σὺ ὅμως εἶσαι Ὑψιστος», κ.τ.λ.

Δηλαδή ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι Ὑψιστος, ἔστω

εἰ καθῆκεν ἑαυτὸν εἰς ἐκούσιον κένωσιν καὶ τὸ τῆς ἀνθρω-
 πότητος ὑπέδου σμικροπρεπές, ἵνα τὴν ἀνθρώπου φύσιν
 ἀναχαλκεύσῃ πρὸς ἀφθαρσίαν, καὶ ὑψώσῃ τὸ ταπεινόν, καὶ
 τιμήσῃ τὸ ἡτιμωμένον, ἵνα τῇ τῆς υἰοθεσίας χάριτι καταλαμ-
 5 πρύνῃ τὸν δοῦλον. «Συνεπτώχευσε γὰρ ἡμῖν, πλούσιος ὢν,
 ἵνα ἡμεῖς τῇ αὐτοῦ πτωχείᾳ πλουτήσωμεν». Ὁ ὕψιστος τοίνυν
 ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ εἰ γέγονεν ἄνθρωπος· οὐ γὰρ ἀπέστη
 τοῦ εἶναι Θεός, ἀλλὰ μεμένηκεν ὅπερ ἦν. Σὺ μὲν γάρ, φησὶν,
 ὦ Κύριε, κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχων, Ὁ ὕψιστος ἐν
 10 ὑψηλοῖς διαμένεις, τὸν σύμπαντα αἰῶνα οὐ τρεπόμενος, οὐκ
 ἀλλοιούμενος, ἀλλ' εἰς ἄπειρον ἑαυτοῦ διαμένων ὅμοιος,
 ἡμεῖς δὲ οἱ ταπεινοὶ καὶ μακρὰν τῆς σῆς ἀπέχοντες δυνάμε-
 ως, ἄλλοτε ἄλλοθεν φερόμεθα καὶ μεταβαλλόμεθα.

Στίχ. 11. «Καὶ ὑψωθήσεται ὡς μονοκέρωτος».

15 Τὸν μονοκέρωτᾶ φασὶ ζῶον εἶναι, ὃ κέρας ἐπὶ τοῦ με-
 τώπου ἐγήγερται, ὑψηλόν τε καὶ ἄθραυστον, ὃ κεκρημένον
 πρὸς τὰ ἕτερα τῶν ζώων, ἀεὶ νικᾷ καὶ περιγίνεται, καὶ ἔστιν
 ἰσχυρὸν καὶ δυσάντητον. Τούτῳ τῷ μονοκέρωτι παρεικάζει
 τὸν νέον λαὸν ἢ θεία Γραφή. Νέον δὲ ὅταν εἴπω λαόν, τοὺς
 20 διὰ πίστεως νόει, οἱ πάντα νενικήκασιν τὰ ἔθνη.

Στίχ. 12. «Καὶ ἐπεῖδεν ὁ ὀφθαλμὸς μου
 ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου».

Τὸ «ἐπεῖδεν» ἐστὶ τὸ ἰδεῖν πεπτωκότας ἐχθροὺς ἀτονή-
 σαντας τοὺς δι' ἐναντίας. Οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ τῇ ἀληθείᾳ μα-
 25 χόμενοι καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ δόξῃ τὸ ἑαυτῶν ὀπλίζοντες θρά-
 σος. Τοιοῦτοί τινες ἦσαν οἱ τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς
 ἡγούμενοι, Γραμματεῖς τε καὶ Φαρισαῖοι· οὐ διαλελοίπασιν
 γὰρ ἐπιτηδῶντες Χριστῷ καὶ ἀνοσίως αὐτοῦ τῇ δόξῃ μαχό-
 μενοι.

80. Φιλ. 2, 6-8.

81. Β' Κορ. 8, 9.

καὶ ἂν κατέβασε τὸν ἑαυτοῦ σὲ θεληματικὴ ταπείνωση καὶ ὑποδύθηκε τὴν μικροπρέπεια τῆς ἀνθρωπότητος⁸⁰, γιὰ νὰ ἀναπλάσει τὴν ἀνθρώπινη φύση πρὸς ἀφθαρσία, νὰ ὑψώσει τὸ ταπεινό, καὶ νὰ τιμήσει τὸ ἀτιμασμένο, ὥστε μὲ τὴ χάρη τῆς υἰοθεσίας νὰ δοξάσει τὸν δοῦλο. Γιατὶ λέγει, «Ἐγινε φτωχὸς μαζί μας, ἐνῶ ἦταν πλούσιος, ὥστε μὲ τὴ δική του φτώχεια νὰ γίνουμε πλούσιοι»⁸¹. Εἶναι λοιπὸν Ὑψιστος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ μολονότι ἔγινε ἄνθρωπος, δὲν ἔπαψε νὰ εἶναι Θεός, ἀλλὰ παρέμεινε αὐτὸ πού ἦταν. Γιατὶ σὺ βέβαια, Κύριε, λέγει, μένοντας στὰ ἴδια καὶ ἀμετάβλητα, παραμένεις Ὑψιστος μεταξὺ ὑψηλῶν, χωρὶς νὰ μεταβάλλεσαι στὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα, χωρὶς νὰ ἀλλοιώνεσαι, ἀλλὰ παραμένοντας ἴδιος σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες, ἐνῶ ἐμεῖς οἱ ταπεινοί, πού βρισκόμαστε μακριὰ ἀπὸ τὴ δική σου δύναμη, μεταφερόμαστε πότε ἐδῶ καὶ πότε ἐκεῖ καὶ μεταβαλλόμαστε.

Στίχ. 11. «Καὶ θὰ ὑψωθεῖ σὰν μονοκέρωτος».

Ὁ μονόκερος λένε ὅτι εἶναι ζῶο, στὸ μέτωπο τοῦ ὁποίου ὑψώνεται κέρατο ψηλὸ καὶ ἄθραυστο, τὸ ὁποῖο ὅταν χρησιμοποιεῖται ἐναντίον τῶν ἄλλων ζώων, πάντοτε νικᾷ καὶ ὑπερισχύει, καὶ εἶναι δυνατὸ καὶ δύσκολα ἀντιμετωπιζόμενο. Μὲ αὐτὸν τὸν μονόκερωτα παρομοιάζει ἡ ἁγία Γραφή τὸν νέο λαό. Καὶ ὅταν λέγω νέο λαό, νὰ ἐννοεῖς αὐτοὺς πού μὲ τὴν πίστη νίκησαν ὅλα τὰ ἔθνη.

Στίχ. 12. «Καὶ εἶδε ὁ ὀφθαλμὸς μου τοὺς ἐχθρούς μου».

Τὸ «εἶδε» σημαίνει ὅτι εἶδε τοὺς ἐχθρούς νὰ ἔχουν πέσει, ἀφοῦ ἀποδυναμώθηκαν οἱ ἀντίπαλοι. Αὐτοὶ βέβαια εἶναι ἐκεῖνοι πού μάχονται τὴν ἀλήθεια καὶ ὀπλίζουν τὸ θράσος τους ἐναντίον τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ. Τέτοιοι ἦταν κάποιοι προϊστάμενοι τῆς Συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, οἱ ὁποῖοι δὲν παρέλειπαν νὰ ὀρμοῦν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, καὶ νὰ πολεμοῦν ἀνόσια τὴ δόξα αὐτοῦ.

Στίχ. 13. «Δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει».

Φοῖνιξι δὲ καὶ κέδροις τοὺς ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένους παρεικάξειν ἀξιοῖ τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν. Φυτόν γάρ ἐστιν ὁ φοῖνιξ ἀειθαλής, εὐριζόν τε καὶ ὑψηλόν καὶ εὐκάρδιον, εὐ-
5 ὠδή καὶ γλυκὴν ἔχον τὸν καρπόν. Τοιοῦτοι δὲ πάντες οἱ τὴν ἐν Χριστῷ δικαιοσύνην ἔχοντες· ἐστήκασι γὰρ ἐδραῖοι καὶ ἀκατάσειστοι, λευκὴν ἔχοντες τὴν καρδίαν. Οὕτω που καὶ ὁ Ψάλλων φησί· «Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός».

10 Στίχ. 15. «Ἔτι πληθυνθήσονται ἐν γήρει πίονι».

Οὐκ ἔσται, φησὶν, αὐτῶν ἡ εὐθηνία πρόσκαιρος, μήποτε τοῦτό τις περὶ τῶν ἐθνῶν διὰ τὸ ἐξανθῆσαι στοχάσεται, ἀλλ' ἐν γήρει λιπαρῷ πληθύνονται καὶ προκόπτουσι· τοῦ γὰρ χρόνου προϊόντος πληθύνεται τῶν ἐθνῶν ἡ εὐσέβεια.

15 Στίχ. 16. «Πεφυτευμένοι ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου, ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξανθήσουσιν».

Οἶκον δὲ Κυρίου καὶ αὐλὰς τὰς ἁγίας Ἐκκλησίας εἶναί φησιν, ἐν αἷς οἱ πεφυτευμένοι διὰ τῆς πίστεως καρποφοροῦσιν ἐν ὑπομονῇ. Ἐξανθοῦσι δηλαδὴ ἐν ταῖς ἀνά μέρος
20 Ἐκκλησίαις. Οἶκον γὰρ Θεοῦ περιεκτικῶς τὴν καθόλου Ἐκκλησίαν προσηγόρευσεν.

ΨΑΛΜΟΣ 138.

Στίχ. 1. «Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν».

Ὁ γὰρ μεθ' ἡμῶν ἄνθρωπος πρὸ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀνα-
25 στάσεως, ὅτε πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀνέβη Πατέρα, τότε τὴν ἰδίαν εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο, καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς ὑπάρχουσαν αὐτῷ περιεζώσατο δύναμιν· κεκάθικε γὰρ βασιλεύων μετὰ τοῦ Πατρός.

Στίχ. 13. «Ὁ δίκαιος θὰ ἀνθήσει σὰν τὸν φοῖνικα».

Μὲ φοῖνικες καὶ κέδρους ἡ ἀγία Γραφή θέλει νὰ παρομοιάζει αὐτοὺς πού ἔχουν δικαιωθεῖ ἐν Χριστῷ. Γιατὶ ὁ φοῖνικας εἶναι φυτὸ ἀειθαλές, καλὰ ριζωμένο, ψηλὸ καὶ θαλερό, ἔχοντας ἀρωματικὸ καὶ γλυκὸ καρπὸ. Τέτοιοι εἶναι καὶ αὐτοὶ πού ἔχουν τὴ δικαίωση στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ· γιατί στέκονται σταθεροὶ καὶ ἀκλόνητοι, ἔχοντας καθαρὴ καρδιά. Αὐτὸ περίπου λέγει καὶ ὁ Ψαλμωδός· «Κτίσε μέσα μου, Θεέ μου, καρδιά καθαρή»⁸².

Στίχ. 15. «Ἀκόμα καὶ στὰ βαθειὰ γεράματα τους θὰ προκόδουν».

Ἡ ἀφθονία τους, λέγει, δὲν θὰ εἶναι πρόσκαιρη· κατὰ κανένα τρόπο νὰ μὴ τὸ σκεφθεῖ κανεὶς αὐτὸ γιὰ τοὺς ἔθνικους, ἐπειδὴ ἀνθησαν τώρα, ἀλλὰ στὰ βαθειὰ γεράματα τους θὰ πληθύνουν τὰ ἀγαθὰ τους καὶ θὰ προκόψουν. Γιατὶ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου αὐξάνεται ἡ εὐσέβεια τῶν ἔθνικῶν.

Στίχ. 16. «Φυτευμένοι στὸν οἶκο τοῦ Κυρίου καὶ στὶς αὐλές τοῦ Θεοῦ μας, θὰ ἀνθήσουν».

«Οἶκο τοῦ Κυρίου καὶ αὐλές» ὀνομάζει τίς Ἐκκλησίες, μέσα στὶς ὁποῖες αὐτοὶ πού εἶναι φυτευμένοι μὲ τὴν πίστη καρποφοροῦν μὲ ὑπομονή. Δηλαδή ἀνθίζουν στὶς ἐπὶ μέρους Ἐκκλησίες. Γιατὶ οἶκο τοῦ Θεοῦ ὀνόμασε περιεκτικὰ τὴν Ἐκκλησία στὸ σύνολό της.

ΨΑΛΜΟΣ 92ος

Στίχ. [1. «Ὁ Κύριος ἐβασίλευσε».

Δηλαδή αὐτὸς πού πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνάσταση ἦταν σὰν ἐμᾶς, ὅταν ἀνέβηκε στὸν οὐράνιο Πατέρα, τότε φόρεσε τὴ δική του μεγαλοπρέπεια, καὶ ζώσθηκε τὴ δύναμη πού ὑπῆρχε σ' αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀρχή. Γιατὶ κάθισε μαζί μὲ τὸν Πατέρα βασιλεύοντας].

82. Ψαλμ. 50, 12.

[Καίτοι γὰρ καθ' ἡμᾶς γενόμενος ἄνθρωπος, καὶ ὡς εἶς ἐξ ἡμῶν ὀρώμενος ἐπὶ τῆς γῆς, θεοπρεπεστάτην δύναμιν ἐνεδύσατο, καὶ πεφόρηκεν ἐξουσίαν ἣν ἔχει καὶ αὐτὸς ὁ Πατήρ· κατήργηκε γὰρ τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου, δυνάμει δη-
 5 λονότι θεοπρεπεστάτη χρώμενος Ἐπλάσθη δὲ τὸ σχῆμα τοῦ λόγου ὡς ἐπὶ βασιλέως μέλλοντος πολεμίοις συμβάλλειν, καὶ τὴν τοῦ πολέμου σκευὴν περιτιθεμένου. «Ἐνεδύσατο», φησί, «δύναμιν». Πεπολέμηκε γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν, κατήργηκε δὲ διὰ τοῦ σταυροῦ ἀρχὰς καὶ τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους
 10 τούτου, καὶ τεθριάμβευκε θρόνους καὶ ἐξουσίας, παρέστησε δὲ ἡμᾶς δι' ἑαυτοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Ταύτην ἐνεδύσατο τὴν δύναμιν. Ἐνεδύσατο δὲ πρὸς τούτοις καὶ εὐπρέπειαν καὶ τίνα τρόπον; Καίτοι γενόμενος ἄνθρωπος καθ' ἡμᾶς τουτέστιν, ἔδειξεν ἡμῖν ἐν ἑαυτῷ τὸ τῆς θεότητος κάλλος Εἵ-
 15 δομεν γὰρ αὐτὸν καὶ ἐν ἀνθρωπότητι Θεόν].

Στίχ. 3. «Ἐπῆραν οἱ ποταμοί, Κύριε, ἐπῆραν οἱ ποταμοὶ φωνὰς αὐτῶν».

Μέγα γὰρ τοι καὶ ἐξαίσιον ὁ τῶν ἁγίων ἐφώνησε λόγος, καὶ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καθ'
 20 ᾧ γέγραπται, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν. Ποταμοὺς γὰρ ἐν τούτοις ὠνομάσθαι φαμὲν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ὧν αἱ φωναί, τουτέστιν αἱ διδασκαλίαι, γεγόνασι γνώριμοι τοῖς ἀπανταχοῦ.

[Βασιλεύσαντος γὰρ τοῦ Κυρίου καὶ περιζωσαμένου
 25 δύναμιν, ἐνδυνασμένου τε εὐπρέπειαν, τότε καὶ «ἐπῆραν οἱ ποταμοὶ φωνὰς αὐτῶν». Ποταμῶ μὲν γὰρ καὶ πηγῇ καὶ χειμάρρῳ παρεικάζει πολλάκις τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον. Καὶ γοῦν ἔφη πού ψάλλων ὁ Δαβὶδ· «Ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ ἐπληρώθη ὑδάτων». Πρόεισι γὰρ ὡς ποτα-
 30 μὸς ἐκ πηγῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν γεννηθεὶς Θεὸς Λόγος].

[Μολονόπι δηλαδή ἔγινε ἄνθρωπος σὰν ἐμᾶς καὶ φαινόταν σὰν ἓνας ἀπὸ ἐμᾶς στὴ γῆ, ἀπέκτησε δύναμη τέτοια πού ταιριάζει μόνο σὲ Θεό, καὶ ἀπέκτησε ἐξουσία τὴν ὁποία ἔχει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πατέρας. Γιατὶ κατάργησε τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ, χρησιμοποιώντας φυσικὰ τὴ δύναμη πού ταιριάζει σὲ Θεό. Καὶ διαμορφώθηκε τὸ σχῆμα τοῦ Λόγου ὅπως συμβαίνει μὲ βασιλιὰ πού πρόκειται νὰ συγκρουσθεῖ μὲ ἐχθρούς καὶ φορεῖ πολεμικὴ ἐξάρτηση. Γιατὶ λέγει, «Φόρεσε δύναμη». Πολέμησε δηλαδή γιὰ μᾶς, καὶ μὲ τὸν σταυρὸ κατέλυσε τὶς ἀρχές καὶ τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ σκοτίου αὐτοῦ, καὶ νίκησε θρόνους καὶ ἐξουσίες⁸³, καὶ παρουσίασε ἐμᾶς μέσω τοῦ ἑαυτοῦ του στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Αὕτῃ τὴ δύναμη ντύθηκε. Μαζὶ μ' αὐτὰ ὅμως ντύθηκε καὶ μεγαλοπρέπεια· καὶ μὲ ποιὸν τρόπο; Ἄν καὶ εἶχε γίνοι ἄνθρωπος δηλαδή σὰν ἐμᾶς⁸⁴, ἔδειξε σὲ μᾶς μὲ τὸν ἑαυτό του τὴν ὠραιότητα τῆς θεότητος. Γιατὶ τὸν εἶδαμε Θεὸ καὶ μὲ ἀνθρώπινη μορφῇ].

Στίχ. 3. «Ἵψωσαν οἱ ποταμοί, Κύριε, Ἵψωσαν οἱ ποταμοὶ τὴ φωνὴ τους».

Ὁ λόγος τῶν ἀγίων ἀκούσθηκε δυνατὰ καὶ ἐξαίσια, καὶ ὁ ἦχος του διαδόθηκε σὲ ὅλη τὴ γῆ, ὅπως ἔχει γραφεῖ⁸⁵, καὶ οἱ λόγοι τους στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Γιατὶ γι' αὐτὰ λέμε ὅτι ὀνομάσθηκαν ποταμοὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, τῶν ὁποίων οἱ φωνές, δηλαδή οἱ διδασκαλίαι, ἔγιναν γνωστὲς παντοῦ.

[Ὅταν δηλαδή βασίλευσε ὁ Κύριος καὶ περιζώσθηκε δύναμη καὶ ντύθηκε μεγαλοπρέπεια, τότε καὶ «οἱ ποταμοὶ Ἵψωσαν τὶς φωνές τους». Γιατὶ ἡ Γραφὴ παρομοιάζει πολλὰ φορὲς τὸν ἱερὸ λόγον τοῦ Θεοῦ μὲ ποταμὸ καὶ πηγὴ καὶ χεῖμαρρο. Καὶ πράγματι ὁ Δαβὶδ εἶπε κάπου ψάλλοντας: «Ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ γέμισε νερά»⁸⁶. Γιατὶ ἀναβλύζει σὰν ποταμὸς ἀπὸ τὴν πηγὴ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ὁ Θεὸς Λόγος πού γεννήθηκε ἀπὸ αὐτὸν κατὰ φύσιν].

83. Ἐφ. 6, 12.

85. Ψαλμ. 18, 5.

84. Ἰω. 1, 14.

86. Ψαλ. 64, 10.

[Οὐ γὰρ σεσιγήκασιν οἱ μακάριοι μαθηταί, ἐπῆραν δὲ μᾶλλον τὰς ἑαυτῶν φωνάς· τουτέστι, διεκήρυξαν εἰς ἅπασαν γῆν τοῦ Χριστοῦ μυστήριον].

Στίχ. 4. «Ἀπὸ φωνῶν ὑδάτων πολλῶν».

5 Ὡσπερ γάρ, φησὶν, ἀπὸ πολλῶν ὑδάτων καὶ ὡς ἐκ τῆς τῶν κυμάτων ἡχῆς οἱ τῆς θαλάσσης μετεωρισμοί, τουτέστιν εἰς ὕψος, ἤγουν εἰς μετέωρον αἰρομένη φωνὴ θαυμάζεται, οὕτω καὶ ἡ δοξολογία τῶν ἔθνῶν ὑμνοῦσι γὰρ τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα Χριστόν.

10 Στίχ. 4. «Θαυμαστός ἐν ὑψηλοῖς ὁ Κύριος».

Εἰ γὰρ καὶ «γέγονε σὰρξ ὁ Λόγος», κατὰ τὴν Ἰωάννου φωνήν, καὶ πεφόρηκεν δούλου μορφήν, καὶ καθῆκεν ἑαυτὸν εἰς ταπείνωσιν, ἀλλὰ μὴν καὶ οὕτως ἐν ὑψώμασι τοῖς θεοπρεπέσι καὶ ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ Δεσπότης ἐστίν

15 ΨΑΛΜΟΣ 17.

Στίχ. 3. «Ἔως πότε ἁμαρτωλοί, Κύριε;».

Καὶ τίνες οὗτοί εἰσιν; Οἱ Γραμματεῖς δηλονότι καὶ Φαρισαῖοι, οἱ τολμῶντες ἐξουθενῶσαι Χριστόν.

Στίχ. 5. «Τὸν λαόν σου, Κύριε, ἔταπείνωσαν».

20 Ἐκάκωσαν γὰρ ἀληθῶς τὸν τοῦ Θεοῦ κληρον οὐ γὰρ συνεχωρήκασιν αὐτοῖς ἐπιγινῶναι Χριστόν, οὐδὲ τῶν διὰ πίστεως μετασχεῖν ἀγαθῶν. Ὄταν δὲ πομὴν ἐπιβουλεύσῃ προβάτοις, καὶ ὁ τῆς ἀγέλης ἡγούμενος οὐδένα ποιῆται τὸν λόγον τῶν πομινίων, τότε καλεῖται πρὸς δικαίας ὁργὰς
25 ὁ τῆς ἀγέλης Δεσπότης. Τοῦτο πεπονθότας Ἰουδαίους εὐρήσομεν ὁμοῦ τοῖς ἰδίους καθηγηταῖς.

Διπλὸν αὐτοῖς ὁ λόγος ἐπιφέρει τὸ αἰτίημα. Οὐ γὰρ ἀδικοῦσι μόνον τοῖς ἀσθενεστέροις, καὶ οὐκ ἦν εἰκὸς ἐλεεῖσθαι μᾶλλον, τούτοις ἀφορήτοις περιβάλλουσι συμφοραῖς (τοῦ

[Πράγματι οί μακάριοι μαθητές δὲν εἶχαν σιωπήσει, ἀλλὰ ὑψωσαν μᾶλλον τὶς φωνές τους, δηλαδή διακήρυξαν σὲ ὅλη τὴ γῆ τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ].

Στίχ. 4. «Ἀπὸ τὶς φωνές πολλῶν ὑδάτων».

“Ὅπως δηλαδή, λέγει, ἀπὸ τὰ πολλὰ νερὰ καὶ ἀπὸ τὴ βοή τῶν κυμάτων, τὰ μουγκριτὰ τῆς θάλασσας, δηλαδή ἡ βοή ποῦ ἀνεβαίνει ψηλά, θαυμάζεται, ἔτσι καὶ ἡ δοξολογία τῶν ἔθνῶν. Γιατὶ ὑμνοῦν τὸν Σωτήρα τῶν ὅλων Χριστὸ.

Στίχ. 4. «Ὁ Κύριος εἶναι θαυμαστός στὰ ὑψη τοῦ οὐρανοῦ».

Ἄν καὶ βέβαια «Ὁ Λόγος ἐγένετο ἄνθρωπος»⁸⁷, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Ἰωάννη, καὶ ἔλαβε τὴ μορφή δούλου καὶ ταπείνωσε τὸν ἑαυτό του⁸⁸, ἀλλ’ ὅμως καὶ ἔτσι καὶ στὰ θεοπρεπῆ ὑψη καὶ μὲ τὴ μορφή τοῦ δούλου εἶναι Δεσπότης.

ΨΑΛΜΟΣ 93ος

Στίχ. 3. «Μέχρι πότε θὰ ὑπάρχουν ἁμαρτωλοί, Κύριε?».

Καὶ ποιοὶ εἶναι αὐτοί; Δηλαδή οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, ποῦ τολμοῦν νὰ ἐξουθενώσουν τὸν Χριστὸ.

Στίχ. 5. «Ταπείνωσαν, Κύριε, τὸν λαό σου».

Πραγματικὰ δηλαδή μεταχειρίσθηκαν ἄσχημα τὸν κληρο τοῦ Θεοῦ, γιατί δὲν τοὺς ἐπέτρεψαν νὰ γνωρίσουν καλὰ τὸν Χριστό, οὔτε καὶ νὰ μετάσχουν στὰ ἀγαθὰ μὲ τὴν πίστη. Ὅταν ὅμως ὁ ποιμένας σκέφτεται νὰ κάνει κακὸ στὰ πρόβατα, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κοπαδιοῦ δὲν δίνει σημασία στὰ ποιμνια, τότε προκαλεῖται ἡ δίκαια ὀργὴ τοῦ Κυρίου τῆς ἀγέλης. Αὐτὸ βλέπουμε ὅτι ἔπαθαν οἱ Ἰουδαῖοι μαζί μὲ τοὺς καθοδηγητές τους.

Ὁ λόγος ἀποδίδει δύο κατηγορίες. Γιατὶ δὲν ἀδικοῦν μόνο τοὺς πρὸ ἀδύναμους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ποῦ ἦταν εὐλογο νὰ τοὺς εὐσπλαγχνίζονται μᾶλλον, σ’ αὐτοὺς προκαλοῦν ἀνυπόφορες

87. Ἰω. 1, 14.

88. Φιλ. 2, 6-8.

το γὰρ δηλοῖ τὸ ἀπέκτειναν), ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀνω-
 τάτω βλασφημοῦσι φύσιν, οὔτε ἐφορᾶν αὐτὴν λέγοντες τὰ
 ἀνθρώπινα, οὔτε μὴν ἐπισκέπτεσθαι τὰ καθ' ἡμᾶς. Ἑλλή-
 νων ἐστὶ τῶν ἀθέων ἢ τοιαύτη δόξα, τῶν μῆτε εἰδόντων τὸν
 5 φύσει καὶ ἀληθῶς ὄντα Θεόν, μῆτε νοεῖν ἀνεχομένων ὅτι
 τοῖς αὐτοῦ νεύμασι διοικεῖται τὰ πάντα. Ἀλλὰ νενοσηκάσι
 τινες τῶν ἐξ Ἰσραὴλ τὴν τοιαύτην ἀπόνοϊαν.

Στίχ. 7, 8. «Καὶ εἶπαν· Οὐκ ὄψεται Κύριος.
 Σύνετε δὴ ἄφρονες ἐν τῷ λαῷ».

10 Ὁ ἔλεγχος ἐν τούτοις τὴν ἐπιτίμησιν καὶ τὴν ἀγανάκτη-
 σιν δηλοῖ. Ἐφη γὰρ ὁ Σολομών· «Υἱέ μου, μὴ ὀλιγώρει
 παιδείας Κυρίου, μηδὲ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος· ὄν
 γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν πα-
 ραδέχεται». Οὐκοῦν τῶν ἐλέγχων ἢ δύναμις τὸ μαστίζε-
 15 σθαι δηλοῖ. Φυσικὸς λογισμὸς μηδαμῶς ἔλαττον εἶναι τοῦ
 ποιηθέντος τὸ πεποιηκός. Ἀφρονες οὖν εἰκότως καὶ μω-
 ροί, οἱ μὴδὲ τοσοῦτον γινώσκοντες τῶν κατὰ φύσιν πράξε-
 ων, εἰς τοὺς παρὰ φύσιν ἀναγωγούς λογισμούς, καὶ τῷ μὴ
 βούλεσθαι κρίσιν ὑποσχεῖν ἐπὶ τοιούτοις τοῖς πεπραγμέ-
 20 νοις, ἤδη καὶ δοξάζειν ἀναπείθουσιν, ὡς οὐδ' ἔσται κρίσις
 τὸ δὲ ἀδύνατον ὑπολαβεῖν· εἰ μὴ καὶ ἀνηκουστεῖν περὶ τὰ
 λεγόμενα καὶ ἀβλεπεῖν περὶ τὰ γινόμενα καὶ ἀγνοεῖν ταῦ-
 τα νομίσειέ τις τὸν Θεόν.

[Ἐλέγχων αὐτῶν τὴν ἁμαρτίαν ὁ Θεὸς οὐκ εὐθύς ἐπή-
 25 γαγε τὰ ἐξ ὀργῆς, ἀλλ' ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος καὶ
 ἀπαράδλητον ἔχων τὴν ἡμερότητα, χαρίζεται μᾶλλον αὐ-
 τοῖς τῆς νοουθεσίας τὸ φάρμακον, καὶ τὸν τῆς κατηγήσεως ἐξ-
 αρτύει λόγον· «Σύνετε δὴ, ἄφρονες». Ὡσεὶ λέγων· Κἂν ὄψῃ
 ἢ καὶ νῦν γοῖν φρονήσατε, ἐκεῖνο καθ' ἑαυτοὺς ἐννενοηκό-
 30 τεσ· «Ὁ φυτεῖσας ἑτέροις ἀκοήν, αὐτὸς οὐκ ἀκούει· Ὁ πλά-

συμφορῆς (γιατὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ ἀπέκτειναν), ἀλλὰ βλασφημοῦν καὶ τὴν ἴδια τὴν ἀνώτατη φύση, λέγοντας ὅτι αὐτὴ δὲν ἐπιβλέπει τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλ' οὔτε ἐποπτεύει τὰ σχετικὰ μὲ μᾶς. Ἡ ἀντίληψη αὐτὴ εἶναι τῶν ἀθέων Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι οὔτε γνωρίζουν τὸν ἀπὸ τῆ φύση του καὶ ἀληθινὸ Θεό, οὔτε ἀνέχονται νὰ σκεφθοῦν ὅτι ὅλα ρυθμίζονται μὲ τὴν δική του συγκατάνευση. Ἀλλὰ καὶ κάποιοι ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτες κυριεύθησαν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀσθένεια τῆς παραφροσύνης.

Στίχ. 7, 8. «Καὶ εἶπαν· Δὲν θὰ μᾶς δεῖ ὁ Κύριος.
Συνεπισθεῖτε σεῖς οἱ ἄφρονες ἀνάμεσα στὸν λαό».

Ὁ ἔλεγχος μὲ αὐτὰ φανερῶνει τὴν ἐπιτίμηση καὶ τὴν ἀγανάκτηση. Γιατὶ ὁ Σολομὼν εἶπε· «Παιδί μου, νὰ μὴ παραμελεῖς τὴν παιδεία τοῦ Κυρίου, οὔτε νὰ ἀπογοητεύεσαι ὅταν ἐλέγχεσαι ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ ὁ Κύριος αὐτόν πού ἀγαπᾷ τὸν παιδεύει, καὶ μαστιγώνει κάθε υἱὸ τὸν ὅποιο ἀποδέχεται»⁸⁹. Ἄρα λοιπὸν ἡ δύναμη τῶν ἐλέγχων φανερῶνει τὸ μαστίγωμα. Φυσικὸς συλλογισμὸς δείχνει, ὅτι δὲν εἶναι καθόλου κατώτερος ὁ δημιουργὸς ἀπὸ τὸ δημιούργημα. Εὐλόγα λοιπὸν εἶναι ἀνόητοι καὶ μωροὶ ἐκεῖνοι πού δὲν γνωρίζουν καλὰ τίς φυσιολογικὲς πράξεις, καὶ ὁδηγοῦνται στοὺς παρὰ φύση συλλογισμοὺς, καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ θέλουν νὰ ὑποστοῦν κρίση γι' αὐτὰ πού ἔχουν κάνει, ἤδη καὶ τοὺς μεταπείθουν νὰ πιστεύουν ὅτι δὲν θὰ γίνεαι κρίση. Ἐκεῖνο ὅμως πού εἶναι ἀδύνατο νὰ τὸ διανοηθεῖ κανεὶς, εἶναι νὰ νομίζει ὅτι ὁ Θεὸς καὶ δὲν ἀκούει ὅσα λέγονται, καὶ παραβλέπει αὐτὰ πού γίνονται, καὶ τὰ ἀγνοεῖ.

[Ὁ Θεὸς ἐξετάζοντας τὴν ἁμαρτία τους, δὲν ἐπέβαλλε ἀμέσως τίς ποινὲς τῆς ὀργῆς του, ἀλλὰ σὰν ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος πού εἶναι καὶ πού ἔχει ἀσύγκριτη πραότητα, τοὺς χαρίζει μᾶλλον τὸ φάρμακο τῆς νοθεσίας, καὶ τὸ συνδέει μὲ τὸν λόγο τῆς κατήχησης «Συνεπισθεῖτε λοιπὸν, ἀνόητοι». Σὰν νὰ τοὺς λέγει· Ἔστω καὶ ἀργὰ ἢ καὶ τώρα πιστέψετε σκεπτόμενοι μέσα σας ἐκεῖνο· «Αὐτὸς πού φύτεψε σὲ ἄλλους αὐτιά, ὁ ἴδιος δὲν ἀκούει; Αὐτὸς

σας ἡμῖν ὀφθαλμόν, οὐχ ὄρα;». Ὁ πάντων ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν χορηγὸς αὐτὸς ἐστέρηται τούτων; Οὐκοῦν τὰς τῶν ἀσυνέτων ἀφέντες γνώμας, μνημονεύσωμεν λέγοντος τοῦ Παροιμιστοῦ· «Ὁρθὰς τροχιάς ποίει σοῖς ποσί, καὶ τὰς ὁδοὺς σου κατεύθυνον». Ἐνώπιον γάρ εἰσι τῶν Θεοῦ ὀφθαλμῶν ὁδοὶ ἀνδρός· εἰς δὲ πάσας τὰς τροχιάς αὐτοῦ σκοπεύει. Οὕτω διακεείμενοι τὸν ὀρθὸν καὶ ἀμώμητον διαζήσομεν βίον, ὡς ἐφορῶντος Θεοῦ].

Στίχ. 10. [«Ὁ παιδεύων ἔθνη οὐχὶ ἐλέγξει;».

10 Βούλεται ματαιότητος μὲν ἀποστῆναι τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ προσκαίρων καὶ φθαρτῶν καὶ ἀπολλυμένων πραγμάτων, ἀνθελέσθαι δὲ μᾶλλον τὰ πεπηγότα καὶ μένοντα καὶ εἰς ζωὴν ἀποφέροντα τὴν αἰώνιον. Διαλογισμοὺς δὲ φησιν ἐν τούτοις τὰς ἐνθυμήσεις, ἧτοι τὰς ἐπιθυμίας, ἃς ἐφ' ἑκά-
15 στω πράγματι ποιοῦνται τινες].

Στίχ. 12. [«Μακάριος ἄνθρωπος ὃν ἂν παιδεύσης».

Ἐπαίδευε μὲν τοὺς ἀρχαιοτέρους ὁ Μωσῆς τὰς νομικὰς αὐτοῖς τελῶν λατρείας, ἀλλ' οὐκ ἦσαν μακάριοι· οὐ γὰρ εἶχον τὴν ἐν πίστει δικαιοσύνην, οὐδὲ τὸν διὰ τοῦ Πνεύματος
20 ἁγιασμόν. Μακάριοι δὲ κατὰ τὸ ἀληθὲς οἱ ἐν Χριστῷ τελειούμενοι, καὶ τὸν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος φωτισμὸν παρ' αὐτοῦ κερδαίνοντες, καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ μυστηρίων ἀκριβῆ τὴν γνώσιν καταπλουτήσαντες. Καὶ μετ' ὀλίγα· Παιδεύσεις δὲ τίνα τρόπον; Ἄρα διὰ μαστίγων; Οὐ τοῦτό φησιν· ἀλλὰ
25 πῶς ἐνθάδε νοεῖσθαι χρή, αὐτὸς ὁ Ψαλμωδὸς ἐρμηνεύει, λέγων· «Καὶ ἐκ τοῦ νόμου σου διδάξεις αὐτόν»].

Στίχ. 13. «Ἄφ' ἡμερῶν πονηρῶν».

Ἡμέραι γὰρ ὄντως ἀποφράδες καὶ πονηραὶ τοῖς ἀπομηθειῖσιν ὀλοτελῶς καὶ εἰς κόλασιν τῆς διὰ πυρὸς κατοική-
30 σεσθαι μέλλουσιν αἱ τῆς ἀδεκάστου κρίσεως.

πού μᾶς ἔβαλε μάτια δὲν βλέπει; Αὐτὸς πού μᾶς ἔδωσε ὅλα τὰ ἀγαθὰ, ὁ ἴδιος τὰ στερεῖται αὐτά;” Λοιπὸν ἀφήνοντας τὶς ἀντιλήψεις τῶν ἀνοήτων, ἅς θυμηθοῦμε τὸν συγγραφέα τῶν Παροιμιῶν πού λέγει· «Κάνε ὁμαλὲς τὶς τροχιὲς πού ἀκολουθοῦν τὰ πόδια σου, καὶ εὐθεῖα τὴν πορεία τῆς ζωῆς σου»⁹⁰. Γιατὶ οἱ δρόμοι τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ, καὶ παρακολουθεῖ ὅλες τὶς πορεῖες του. Ζώντας ἔτσι, θὰ διανύσουμε τὸν ὀρθὸ καὶ ἄμεμπτο βίον, γιατί μᾶς ἐπιβλέπει ὁ Θεός].

Στίχ. 10. [«Αὐτὸς πού παιδαγωγεῖ τὰ ἔθνη δὲν θὰ τοὺς ἐλέγξει»].

Θέλει οἱ ἄνθρωποι νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ αὐτὰ πού εἶναι μάταια καὶ πρόσκαιρα καὶ φθαρτά, καὶ πράγματα πού καταστρέφονται, καὶ ἀντ’ αὐτῶν νὰ προτιμήσουν τὰ σταθερὰ καὶ αὐτὰ πού μένουν καὶ ὀδηγοῦν στὴν αἰώνια ζωὴ. Διαλογισμοὺς βέβαια ὀνομάζει μὲ αὐτὰ τὶς ἀναμνήσεις, δηλαδή τὶς ἐπιθυμίες, πού ἔχουν οἱ ἄνθρωποι γιὰ κάθε πράγμα].

Στίχ. 12. [«Εἶναι μακάριος ὁ ἄνθρωπος πού θὰ παιδεύσεις»].

Ὁ Μωυσῆς παίδευε τοὺς ἀρχαιότερους τελώντας σ’ αὐτοὺς τὶς λατρεῖες τοῦ νόμου, ἀλλὰ δὲν ἦταν μακάριοι, γιατί δὲν εἶχαν τὴ δικαίωση μὲ τὴν πίστη, οὔτε τὸν ἁγιασμὸ τοῦ Πνεύματος. Ἀντίθετα μακάριοι πραγματικὰ εἶναι αὐτοὶ πού ὀδηγοῦνται στὴν τελείωση μέσω τοῦ Χριστοῦ, καὶ κερδίζουν ἀπ’ αὐτὸν τὸν φωτισμὸ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἔχουν ἀποκτήσει ἀκριβῆ γνώση τῶν σχετικῶν μὲ αὐτὸν μυστηρίων. Κι ἔπειτα ἀπὸ λίγα· Καὶ θὰ τοὺς παιδαγωγήσεις μὲ ποιὸν τρόπο; Μήπως μὲ τὰ μαστίγια; Δὲν λέγει αὐτό· ἀλλὰ τὸ πῶς πρέπει νὰ νοεῖται ἐδῶ, τὸ ἐξηγεῖ ὁ Ψαλμωδὸς λέγοντας «Καὶ θὰ τὸν διδάξεις μὲ τὸν νόμο σου»].

Στίχ. 13. «Ἀπὸ ἡμέρες πονηρῆς».

Ἡμέρες πραγματικὰ σκοτεινῆς καὶ πονηρῆς γιὰ ἐκείνους πού ἔχουν ἀποκοπεῖ τελείως καὶ πρόκειται νὰ ὀδηγηθοῦν στὴν κόλαση τῆς φωτιᾶς, εἶναι ἐκεῖνες τῆς ἀμερόληπτης κρίσης.

Στίχ. 13. [*«Ἔως οὗ ὀρυγῆ τῷ ἁμαρτωλῷ βόθρος».*

Τοῖς φιλαμαρτήμοσι δὲ ὁ βόθρος ὀρυγήσεται· καταπεμφθήσονται γὰρ εἰς αὐτοῦ, ὡς κολασθησόμενοι σὺν τῷ Σατανᾷ].

5 Στίχ. 14. [*«Ὅτι οὐκ ἀπώσεται Κύριος τὸν λαόν».*

Οὐ γὰρ μέχρι παντός συγκεχώρηκεν ἡμᾶς τοῖς τῆς ἁμαρτίας ὑποφέρεσθαι βόθροις, ἀλλ' ἐξείλετο καὶ σέσωκεν, ἀμνησικᾶκῃ χάριτι δικαιώσας τοὺς ἀσεβεῖς, καὶ ῥύπου παντός ἀπαλλάξας τοὺς μεμολυσμένους].

10 Ἀπεδήμησε γὰρ ἀφ' ἡμῶν τό γε ἦκον εἰπεῖν εἰς τὴν σάρκα, μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν, ἀνελθὼν ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ καθίσας ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. Ἐπειδὴ δὲ Θεός ἐστι τὰ πάντα πληρῶν, καὶ μεστός μὲν ἔστιν ὁ οὐρανός αὐτοῦ, μεστή δὲ καὶ ἡ σύμπασα γῆ, διακεῖμεθα καὶ
15 πιστεύομεν, ὅτι καὶ νῦν ἐστι μεθ' ἡμῶν, καὶ δι' αὐτοῦ κερδαίνομεν τὸ δύνασθαι νικᾶν τὰς μεθοδείας τοῦ διαδόλου, καὶ τῆς ἁμαρτίας τὴν τυραννίδα, καὶ τῶν ἐμφύτων ἡδονῶν τὴν ἔφοδον. Καὶ μετ' ὀλίγα. ἜΑρ' οὖν, ἐπειδήπερ ἡμεῖς μὲν ἐν τῷ κόσμῳ μεμενήκαμεν, αὐτὸς δὲ ἀνέβη πρὸς τὸν Πατέ-
20 ρα, ἀπέστη τῶν ἀγαπώντων αὐτόν; Οὐδαμῶς· αὐτὸς γὰρ ἡμᾶς πεπληροφόρηκεν εἰπών· «Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς, ἀλλὰ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς». ἜΗλθεν γὰρ πρὸς ἡμᾶς, ἀποστείλας ἡμῖν ἀνθ' ἑαυτοῦ καὶ ὡς ἑαυτὸν τὸν Παράκλητον, τουτέστι τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον Πνεῦμα,
25 ἴδιον δὲ ὑπάρχον καὶ αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ.

Στίχ. 15. [*«Ἔως οὗ δικαιοσύνη ἐπιστρέφῃ εἰς κρίσιν».*

Δικαιοσύνην μὲν ὀνομάζει Χριστόν· ἐπιστρέψειν δέ φησιν εἰς κρίσιν αὐτόν· ἀνελήφθη μὲν γὰρ πατήσας τὸν θάνατον, καὶ ἀνέβη πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν,

Στίχ. 13. «Μέχρι πού νὰ ἀνοιγεῖ γιὰ τὸν ἁμαρτωλὸ βόθρος».

Ὁ βόθρος θὰ ἀνοιγεῖ γι' αὐτοὺς πού εἶναι φίλοι τῆς ἁμαρτίας. Γιατὶ θὰ σταλοῦν στὸν ἄδη, γιὰ νὰ κολασθοῦν μαζί μὲ τὸν Σατανᾶ.

Στίχ. 14. «Γιατὶ ὁ Κύριος δὲν θὰ ἀπωθήσει τὸν λαό».

Δὲν ἐπέτρεψε δηλαδὴ γιὰ πάντα νὰ ὀδηγούμαστε στοὺς βόθρους τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ μᾶς ἐλευθέρωσε καὶ μᾶς ἔσωσε, δικαιώνοντας τοὺς ἀσεβεῖς μὲ χάρη χωρὶς μνησικακία, καὶ ἀπαλλάσσοντας τοὺς μολυσμένους ἀπὸ κάθε ἀκαθαρσία.

Ἐφυγε λοιπὸν ἀπὸ μᾶς ὡς πρὸς τὴν σάρκα, μετὰ τὴν ἀνάστασή του ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ἀνεβαίνοντας στοὺς οὐρανοὺς καὶ καθίζοντας στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι Θεὸς πού γεμίζει τὰ πάντα, καὶ εἶναι γεμᾶτος ὁ οὐρανὸς ἀπὸ αὐτὸν γεμάτη ἐπίσης καὶ ὅλη ἡ γῆ, ζοῦμε ἔτσι καὶ πιστεύουμε, ὅτι καὶ τώρα εἶναι μαζί μας, καὶ μέσω αὐτοῦ κερδίζουμε τὴ δύναμη νὰ νικᾶμε τὶς μεθοδεῦσεις τοῦ διαβόλου, τὴν τυραννία τῆς ἁμαρτίας καὶ τὴν ἐπίθεση τῶν ἔμφυτων ἡδονῶν. Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα: Ἔρα λοιπὸν, ἐπειδὴ ἔμεῖς μείναμε στὸν κόσμον, ἐνῶ αὐτὸς ἀνέβηκε πρὸς τὸν Πατέρα, ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ αὐτοὺς πού τὸν ἀγαποῦν; Καθόλου, γιατί ὁ ἴδιος μᾶς διαβεβαίωσε λέγοντας: «Δὲν θὰ σᾶς ἀφήσω ὀρφανούς, ἀλλ' ἔρχομαι σὲ σᾶς»⁹¹. Πράγματι ἦρθε σὲ μᾶς στέλλοντάς μας ἀντὶ αὐτοῦ, καὶ σὰν τὸν ἑαυτό του τὸν Παράκλητο, δηλαδὴ τὸ Πνεῦμα πού ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα, τὸ ὁποῖο εἶναι ἴδιο καὶ τοῦ Υἱοῦ.

Στίχ. 15. [«Μέχρι πού νὰ ἐπιστρέψει ἡ δικαιοσύνη γιὰ νὰ κρίνει».

«Δικαιοσύνη» φυσικὰ ὀνομάζει τὸν Χριστόν, καὶ λέγει ὅτι θὰ ἐπιστρέψει αὐτὸς γιὰ νὰ κρίνει. Γιατὶ ἀναλήφθηκε βέβαια ἀφοῦ νίκησε τὸν θάνατον καὶ ἀνέβηκε πρὸς τὸν οὐράνιον Πατέρα

91. Ἰω. 14, 18.

ἀλλ' ἐπιστρέψει κατὰ καιρούς εἰς κρίσιν, καὶ σὺν αὐτῷ πάντες οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ, τουτέστιν οἱ ἅγιοι].

«Δικαιοσύνη» ἐστὶν αὐτὸς ὁ τῶν ὅλων Σωτὴρ καὶ Κύριος. Οὕτω γὰρ αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ διὰ τῶν ἁγίων
 5 προφητῶν ὀνομάζει λέγων· «Ἐγγίζει ταχὺ ἡ δικαιοσύνη μου, καὶ τὸ ἔλεός μου ἀποκαλυφθῆναι». Καὶ μετ' ὀλίγα· Ἐπιστρέψει εἰς κρίσιν, τουτέστιν ἐξ οὐρανοῦ παραγενήσεται ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων, ἵνα κρίνῃ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ. Τότε γάρ, φησὶν,
 10 «ὅταν ἡ δικαιοσύνη ἐπιστρέψῃ εἰς κρίσιν, καὶ ἐχόμενοι αὐτῆς ἔσονται», τουτέστιν ἐγγὺς καὶ περὶ αὐτήν, ἦτοι σὺν αὐτῇ, πάντες οἱ εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ, τουτέστιν οἱ δίκαιοι.

Στίχ. 16. [«Τίς ἀναστήσεται μοι ἐπὶ πονηρευομένοις;».

15 Μαχομένῳ μοι, φησί, κατὰ τῶν πονηρευομένων τίς συναντιστήσεται; ἢ τίς συμπαραστήσεται μοι ἐπὶ τοῖς ἐργαζομένοις τὴν ἀνομίαν; Καὶ οὐκ ἀγνοούντων ἐστὶν ἡ φωνή, ἀλλ' εὐεῖδόντων καὶ πεπιστευκότων, ὅτι πάντῃ τε καὶ πάντως συμπαραστάτην ἔξουσι Χριστόν, καὶ αὐτὸς αὐτοῦς ἐξελεῖται,
 20 καὶ κρείττονας ἀποφανεῖ τῆς τῶν ἐχθρῶν δυστροπίας].

Στίχ. 18 [«Εἰ ἔλεγον· Σεσάλευται ὁ ποῦς μου».

Πόδα δέ φησιν ἐν τούτοις οὐ τὸν τοῦ σώματος (μὴ γὰρ τοῦτο ὑπολάβῃς), ἀλλὰ τὴν τῆς διανοίας ῥοπήν καὶ τῆς ψυχῆς τὴν θέλησιν, ἀφ' ἧς ἐφ' ἕκαστον τῶν πρακτικῶν ἐρχό-
 25 μεθα. Ἐκαστος γὰρ ἡμῶν πεπίστευται τῆς ἑαυτοῦ διανοίας τὸ πηδάλιον. Οὐκοῦν ὁ μὲν τῆς ἀγνεΐας ἐραστής καὶ τὴν θεοφιλεστάτην ἐγκράτειαν ἀσκῶν ὑποσαλεύεται, πολλάκις καταστρέφοντος τοῦ Σατανᾶ, προσηκόντως, πρὸς ἐκτόπους ἡδονάς πλην ἐπαμύνει καὶ σώζει ὁ Θεός].

καὶ Θεοῦ, ἀλλὰ θὰ ἐπιστρέψει στὸν κατάλληλο καιρὸ γιὰ νὰ κρίνει, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν θὰ ἔρθουν καὶ αὐτοὶ ποὺ εἶναι καθαροὶ στὴν καρδιά, δηλαδή οἱ ἅγιοι].

Δικαιοσύνη εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας ὅλων καὶ Κύριος. Γιατὶ ἔτσι τὸν ὀνομάζει ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας μέσω τῶν ἁγίων προφητῶν, λέγοντας· «Πλησιάζει γρήγορα νὰ ἀποκαλυφθεῖ ἡ δικαιοσύνη μου καὶ ἡ εὐσπλαγχνία μου»⁹². Καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγα· Θὰ ἐπιστρέψει γιὰ νὰ κρίνει, δηλαδή θὰ ἔρθει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μὲ τὴ δόξα τοῦ Πατέρα του, μαζὶ μὲ τοὺς ἅγιους ἀγγέλους, γιὰ νὰ κρίνει τὴν οἰκουμένη μὲ δικαιοσύνη. Γιατὶ τότε, λέγει, «Ὅταν ἐπιστρέψει ἡ δικαιοσύνη γιὰ νὰ κρίνει, μαζὶ μὲ αὐτὴν θὰ βρισκονται», δηλαδή κοντὰ καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὴν, ἦτοι μαζὶ μὲ αὐτὴν, «ὅλοι οἱ εἰλικρινεῖς», δηλαδή οἱ δίκαιοι.

Στίχ. 16. [«Ποιὸς θὰ μὲ ὑπερασπισθεῖ ἔναντι τῶν πονηρῶν;».

Καθὼς μάχομαι, λέγει, ἔναντι τῶν πονηρῶν, ποιὸς θὰ ἀντισταθεῖ μαζὶ μου, ἢ ποιὸς θὰ μὲ συμπαρασταθεῖ ἔναντι τῶν αὐτῶν ποὺ διαπράττουν τὴν παρανομία; Καὶ αὐτὰ δὲν εἶναι λόγια ἀνθρώπων ποὺ ἀγνοοῦν, ἀλλὰ ἀνθρώπων ποὺ γνωρίζουν καλὰ καὶ πιστεύουν, ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ ἔχουν συμπαραστάτη τοὺς τὸν Χριστόν, καὶ αὐτὸς θὰ τοὺς ἐλευθερώσει καὶ θὰ τοὺς ἀναδείξει ἀνώτερους ἀπὸ τὴν δυστροπία τῶν ἐχθρῶν].

Στίχ. 18. [«Ἐλεγα· Κλονίσθηκε τὸ πόδι μου».

«Πόδι» μὲ αὐτὰ δὲν ἐννοεῖ τὸ σωματικὸ (μὴ δηλαδή ὑποθέσεις αὐτό), ἀλλὰ τὴν κλίση τοῦ νοῦ καὶ τὴν θέληση τῆς ψυχῆς μὲ τὴν ὁποία προχωροῦμε σὲ κάθε πράξη. Γιατὶ ὁ καθένας ἀπὸ ἐμᾶς ἔχει ἐμπιστοσύνη στὸ πηδάλιο τοῦ νοῦ του. Ἄρα λοιπὸν αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ τὴν ἀγνότητα καὶ ἐφαρμόζει τὴν ἐγκράτεια ποὺ εἶναι ἀγαπητὴ στὸν Θεό, κλονίζεται πολλὰς φορὲς παρακινούμενος ἀπὸ τὸν Σατανᾶ μὲ τρόπο κατάλληλο σὲ παράνομες ἡδονές, ἀλλὰ τὸν ἐνισχύει καὶ τὸν σώζει ὁ Θεός].

Στίχ. 19. «Αἱ παρακλήσεις σου εὐφραναν
τὴν ψυχὴν μου».

Παρακαλεῖ Θεὸς τοὺς κάμνοντας ὑπὲρ ἀρετῆς, τοὺς πονοῦντας δι' εὐσέβειαν, τοὺς κατορθοῦν ἐθέλοντας τὴν ἀρεσκουσάν αὐτῷ πολιτείαν, τοὺς κατανεκροῦντας τὸ κίνημα τῆς σαρκός, καὶ μαχομένους τοῖς ἰδίοις θελήμασιν, ἕως ἂν τὸ σπουδαζόμενον κατορθώσωσιν.

Στίχ. 20. «Μὴ συμπροσέσται σοι θρόνος ἀνομίας;».

«Ἄνομίαν» μὲν ὀνομάζει τὸν Σατανᾶν· ἀνομίας γάρ 10 ἔστι καὶ ἁμαρτίας εὐρετῆς καὶ διδάσκαλος, ὁ δὲ «θρόνος» σημαίνει τὴν ἀρχήν, ἥτοι τὴν ἐξουσίαν. Ἐρ' οὖν, ὡς Δέσποτα, φησὶν, ἔστι τις οὕτως ἀμαθῆς καὶ ἀσύνετος, ὡς οἰηθῆναι καὶ κατὰ νοῦν λαβεῖν, ὅτι τῆς σῆς βασιλείας κοινωνός ἔστιν ὁ τῆς ἀνομίας θρόνος, τουτέστιν ἢ τοῦ διαβόλου τυ- 15 ραννὶς καὶ ἀρχή; Μὴ γένοιτο, φησὶν· μόνος γὰρ εἶ Θεὸς καὶ τῶν δυνάμεων Κύριος, καὶ κατάρχεις τῶν ὄλων μετὰ τοῦ ἰδίου Πατρός.

[Ἐπὶ γὰρ παντὶ θείῳ προστάγματι πλάσσει κόπον ὁ Σατανᾶς· οὐ γὰρ ἔα τοὺς κατορθοῦν ἐθέλοντας τὴν ἀρετὴν 20 εὐκόλως τοῦτο δύνασθαι δοῦν, ἐπιβουλεύει δὲ καὶ ἐπιπηδᾷ, καὶ εἰς τοὺς τῆς ἀνομίας δόθρους κατασύρειν ἐπιχειρεῖ τοὺς ἐθέλοντας τὴν εὐαγῆ καὶ ἐννομοτάτην κατορθῶσαι ζωὴν. «Πλάττει τοίνυν κόπον ἐπὶ προστάγματι», μαχόμενος δηλονότι ταῖς θεαῖς ἐντολαῖς, καὶ οὐκ ἔων τοὺς ἀγαθοὺς 25 ἄνδρας κατορθοῦν αὐτάς Ἀποτραχύνει δὲ μᾶλλον τῆς εὐσεβείας τὴν ὁδόν, λειοτάτην οὖσαν καὶ εὐτροχωτάτην τοῖς ἐθέλουσι βαδίζειν αὐτήν].

Στίχ. 21. «Θηρεύσουσιν ἐπὶ ψυχὴν δικαίου».

[Ἐπιβουλεύουσι γὰρ τοῖς ἀγίοις οἷ τε πονηροὶ καὶ ἀλι- 30 τήριοι δαίμονες, καὶ ἄνθρωποι σὺν αὐτοῖς ἄδικοι καὶ βδελυρώτατοι καὶ θεοστυγεῖς, οἷς τὰ ἐκείνων μέλει φρονεῖν καὶ

Στίχ. 19. «Οί παρακλήσεις σου γέμισαν με εὐφροσύνη
τὴν ψυχὴ μου».

Ὁ Θεὸς παρηγορεῖ αὐτοὺς ποὺ κοπιᾶζουν γιὰ τὴν ἀρετὴ, αὐτοὺς ποὺ μοχθοῦν γιὰ τὴν εὐσέβεια, αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ ζήσουν τὸν τρόπο ζωῆς ποὺ ἀρέσει σ' αὐτόν, αὐτοὺς ποὺ ἀπονεκρώνουν τὶς ἐπιθυμίες τῆς σάρκας καὶ μάχονται τὰ δικά τους θελήματα, μέχρι ποὺ νὰ κατορθώσουν αὐτὸ ποὺ ἐπιδιώκουν.

Στίχ. 20. «Μήπως ὑπάρχει σὲ σένα θρόνος ἀνομίας».

Ἐπισημαίνεται ὡς ἀνομία ὁ θρόνος τοῦ Σατανᾶ. Ἐπειδὴ εἶναι ἐφευρέτης καὶ δάσκαλος τῆς ἁμαρτίας, ἐνῶ ὁ «θρόνος» σημαίνει τὴν ἀρχή, δηλαδή τὴν ἐξουσία. Ἄραγε λοιπὸν, Κύριε, λέγει, ὑπάρχει κανεὶς τόσο ἀμαθὴς καὶ ἀνόητος, ὥστε νὰ νομίσει καὶ νὰ βάλει στὸν νοῦ του, ὅτι μέτοχος τῆς βασιλείας σου εἶναι ὁ θρόνος τῆς παρανομίας, δηλαδή ἡ τυραννίδα καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ διαβόλου; Μὴ γένοιτο, λέγει. Γιατὶ εἶσαι μόνος Θεὸς καὶ Κύριος τῶν δυνάμεων, καὶ ἐξουσιάζεις τὰ πάνταμαζὶ μετὰ τὸν Πατέρα σου.

[Σὲ κάθε δηλαδή θεϊκὸ πρόσταγμα ὁ Σατανᾶς ἐπινοεῖ κόπο. Γιατὶ δὲν ἀφήνει ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ ἐφαρμόσουν τὴν ἀρετὴ, νὰ μποροῦν αὐτὸ νὰ τὸ κάνουν εὐκόλα, ἀλλὰ στήνει ἐνέδρες καὶ ἐφορμᾶ, καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ παρασύρει στοὺς βόθρους τῆς παρανομίας ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀμεμπτη καὶ σύμφωνα μετὰ τὸν θεῖο νόμο ζωή. Ἐπινοεῖ λοιπὸν κόπο σὲ κάθε ἐντολή, πολεμώντας δηλαδή τὶς θεῖες ἐντολὲς καὶ μὴ ἀφήνοντας τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρες νὰ τὶς ἐφαρμόσουν, κάνοντας δύσκολο τὸν δρόμο τῆς εὐσέβειας, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁμαλώτατος καὶ εὐκόλος σ' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ τὸν βαδίσουν].

Στίχ. 21. «Θὰ θηρεύσουν τὴν ψυχὴ τοῦ δίκαιου».

[Μελετοῦν σκευωρίες ἐναντίον τῶν ἁγίων οἱ πονηροὶ καὶ ἀλιτήριοι δαίμονες, καὶ μαζὶ μετὰ αὐτοὺς καὶ ἄνθρωποι ἄδικοι καὶ βδελυροὶ καὶ θεομίσητοι, οἱ ὁποῖοι ἐπιδιώκουν νὰ ἀσπασθοῦν αὐτὰ ποὺ πιστεύουν ἐκεῖνοι, καὶ στήνουν παγίδες μετὰ πολλοὺς

πολυτρόπους ἰσθῶσι παγίδας· ἀλλ' ὡς φησιν ὁ Σολομών, «Οὐκ ἐπιτεύξεται δόλιος θήρας». Ἐκρούεται γὰρ καὶ σώζει Θεὸς τοὺς ἀνακειμένους αὐτῶ, ὥστε καὶ χαίροντας ἐπὶ τούτῳ λέγειν· «Ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὡς στρουθίον ἐρρύσθη ἐκ τῆς παγίδος τῶν θηρευόντων· ἡ παγὶς συνετριβή, καὶ ἡμεῖς ἐρρύσθημεν»].

Καὶ μετ' ὀλίγα· Τεθηρεύκασι δὲ τὰς τῶν ἀγίων ψυχάς, καὶ παγίδας ἔστησαν αὐταῖς οἷ τε πονηροὶ καὶ ἀλιτήριοι δαίμονες, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τούτων ἡγούμενος Σατανᾶς. Ἐπι-
10 βουλεύουσι γὰρ ἀγίῳ παντὶ καὶ ἐπιτρίζουσι τοὺς ὀδόντας κατὰ τῶν εἰωθότων εὐδοκιμεῖν. Γέγραπται γὰρ ὅτι «Τὰ βρώματα αὐτοῦ ἐκλεκτά».

ΨΑΛΜΟΣ 141.

Στίχ. 1. [«Δεῦτε, ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ».

15 Οἱ ταῦτα λέγοντες, πρὸς συνάφειαν καλοῦσι τοὺς ἀφεστηκότας ἑαυτῶν. Οὐ γὰρ τοῖς παροῦσιν, ἀλλὰ τοῖς κεχωρισμένοις πρέπει τὸ «Δεῦτε». Ἐχωρίσθη δέ τινα τρόπον ὁ Ἰσραήλ, ἄρα τοῖς κατὰ τόπον νοουμένοις διαστήμασιν οὐδαμῶς, ἀλλὰ τῇ κατὰ γνώμην ἀνυποταξία. «Δεῦτε» τοίνυν,
20 ἀφέντες τὸ ἐξήνιον καὶ ἀποβαλόντες τὸ ἀνυπότακτον, «ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ», τουτέστιν, Ἐπιλαβώμεθα τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, κληρονομήσωμεν τῶν παρ' αὐτοῦ χαρισμάτων τὴν μετουσίαν, ἣτις τὴν υἰοθεσίαν ἡμῖν χαρίζεται, Πνεύματος ἀγίου μέθεξιν, ἁμαρτιῶν ἄφεισιν, καὶ οὐρανῶν
25 βασιλείαν].

[Ὁ ἀλαλαγμὸς φωνὴ τίς ἐστὶν ἐπινίκιος, ἀναφερομένη πεπτωκότων ἐχθρῶν καὶ πολεμίων ἀπολωλότων. Δεῦτε τοίνυν, ἀλαλάξωμεν τῷ Σωτῆρι καὶ Λυτρωτῇ· ἐλυτρώσατο γὰρ τὸν τε Ἰσραήλ καὶ τοὺς ἐξ ἔθνῶν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου

τρόπους. Ἀλλά, ὅπως λέγει ὁ Σολομών, «Ὁ πονηρὸς δὲν θὰ ἐπιτύχει νὰ συλλάβει τὰ θηράματά του»⁹³. Γιατὶ ὁ Θεὸς ἐλευθερώνει καὶ σώζει ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀφοσιωμένοι σ' αὐτόν, ὥστε καὶ χαρούμενοι γι' αὐτὸ νὰ λένε· «Ἡ ψυχὴ μας σὰν σπουργίτι γλύτωσε ἀπὸ τὴν παγίδα τῶν κυνηγῶν. Ἡ παγίδα θρυμματίσθηκε, καὶ ἐμεῖς σωθήκαμε»⁹⁴].

Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα· Κυνήγησαν βέβαια τὶς ψυχὲς τῶν ἁγίων, καὶ ἔστησαν καὶ παγίδες σ' αὐτὲς οἱ πονηροὶ καὶ ἐκδικητικοὶ δαίμονες, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἀρχηγὸς τοὺς Σατανᾶς. Γιατὶ ἐπιβουλεύονται τὸν κάθε ἅγιο καὶ τρίζουν τὰ δόντια τοὺς ἐναντίον ἐκείνων ποὺ συνήθως εὐδοκимоῦν. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Οἱ τροφές του εἶναι ἐκλεκτές»⁹⁵.

ΨΑΛΜΟΣ 94ος

Στίχ. 1. [«Ἐλᾶτε νὰ ἐκφράσουμε τὴ χαρὰ μας στὸν Κύριο».

Αὐτοὶ ποὺ τὰ λένε αὐτὰ καλοῦν σὲ ἔνωση ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ αὐτούς. Γιατὶ τὸ «ἐλᾶτε» ταιριάζει σ' αὐτούς ποὺ ἔχουν ἀποχωρισθεῖ, καὶ ὄχι στοὺς παρόντες. Χωρίσθηκε κατὰ κάποιον τρόπο ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός, καθόλου ὅμως ὡς πρὸς τὰ νοούμενα τοπικὰ διαστήματα, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν ἀνυποταξία τῆς γνώμης. «Ἐλᾶτε» λοιπὸν, ἀφήνοντας τὸ ἀγαλίνωτο καὶ ἀποβάλλοντας τὴν ἀνυποταξία, «νὰ ἐκφράσουμε τὴ χαρὰ μας στὸν Κύριο», δηλαδή, Νὰ κάνουμε κτῆμα μας τὴν πίστη σ' αὐτόν, νὰ κληρονομήσουμε τὴν συμμετοχὴ μας στὰ χαρίσματα του, ἢ ὅποια μᾶς χαρίζει τὴν υἰοθεσία, τὴ μέθεξη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν].

[Ὁ ἀλαλαγμὸς εἶναι μὰ νικητήρια φωνή, ποὺ ἐκβάλλεται ὅταν πέφτουν οἱ ἐχθροὶ καὶ καταστρέφονται αὐτοὶ ποὺ μᾶς πολεμοῦν. Ἐλᾶτε λοιπὸν νὰ φωνάξουμε ἀπὸ χαρὰ πρὸς τὸν Σωτήρα καὶ Λυτρωτὴ, γιατί ἐλευθέρωσε καὶ τὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό, καὶ τοὺς ἔθνικοὺς ἀπὸ τὴν πλεονεξία τοῦ διαδόλου, ἀπὸ τὴν τυραν-

95. Ἀββακ. 1. 16.

πλεονεξίας, ἐκ τῆς τῶν ἐχθρῶν τυραννίδος, ἐξ ἁμαρτιῶν καὶ αἰτιαμάτων ἀπήλλαξε τοῦ κατακρίνοντος νόμου καὶ δίκας ἀπαιτοῦντος τοὺς ἡμαρτηκότας, ἐδικαίωσε δὲ διὰ τῆς πίστεως Ἑλληνας τε καὶ Ἰουδαίους καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη].

5 Κατορρησώμεθα τῷ Σατανᾷ, καταλαλάξωμεν αὐτοῦ κειμένου καὶ πεπτωκότος, κατασκιρτήσωμεν ἀνοσίου θηρός ἀφύκτω παγίδι συνειλημμένου.

Στίχ. 3. [«Ὅτι Θεὸς μέγας Κύριος».

Ἔρα οὖν τὸ μέγας φησὶν ὡς πρὸς σύγκρισιν ἐτέρων μι-
10 κρῶν; Οὐ τοῦτό φησιν, ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον, ὅτι μόνῳ πρέπει τῷ κατὰ φύσιν Θεῷ τὸ τῆς μεγαλειότητος ἀξίωμα. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ἀληθῶς ἡ τοῦ Θεοῦ δόξα καὶ ἡ ἀσύγκριτος μεγαλειότης. Ὅτι δὲ μέγας Θεὸς ἐστὶ Χριστός, οὕτω τε ὠνομάσθη καὶ παρὰ ταῖς θεοπνεύστοις Γραφαῖς, πιστώσεται λέ-
15 γων ὁ μακάριος Παῦλος «Προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ»].

[Ποίους θεούς; Ἔρα ψευδωνύμους; Οὐ τοῦτό φησιν, ἀλλὰ τοὺς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς τουτέστι, τὰς λογικὰς
20 καὶ ἄνω δυνάμεις, καὶ ἀγίους δὲ τοὺς ὄντας ἐπὶ τῆς γῆς, οἷς τὸ τῆς θεότητος ὄνομα δέδοται παρὰ τοῦ πάντων ἐπέκεινα τιμῆς ἔνεκα καὶ δόξης. Οὕτως αὐτῶν καὶ ὁ Ψαλμῶδός διαμνημονεύει λέγων «Θεὸς θεῶν Κύριος ἐλάλησε», καὶ τὰ ἐξῆς].

25 Στίχ. 4. [«Καὶ τὰ ὕψη τῶν ὀρέων αὐτοῦ ἐστίν».

Ποῖά ἐστίν ὕψηλὰ τῶν ὀρέων; τουτέστι, τὰ ἐπηρμένα κατὰ τὴν δόξαν καὶ περιφανέστερα τῶν ἐν οὐρανοῖς Ἀρχαί, Θρόνοι, Δυνάμεις, Ἐξουσίαι, Κυριότητες, Ἀρχάγγελοι, καὶ αὐτὰ τὰ Σεραφίμ. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα αὐτοῦ ἐστίν· ὁ μὲν

νική ἐξουσία τῶν ἐχθρῶν, ἀπό τις ἁμαρτίες καὶ τις κατηγορίες. Ἐπάλλαξε ἀπὸ τὸν νόμο ποὺ κατακρίνει καὶ ἀπαιτεῖ τὴν καταδίκη αὐτῶν ποὺ ἁμάρτησαν, καὶ δικαίωσε μέσω τῆς πίστεως τοὺς Ἕλληνες καὶ τοὺς Ἰουδαίους καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἔθνη].

Ἄς χλευάσουμε τὸν Σατανᾶ, ἃς ἀλαλάξουμε μὲ χαρὰ βλέποντάς τον πεσμένο καὶ κείμενο καταγῆς, ἃς ἀναπηθήσουμε ἀπὸ χαρὰ γιὰ τὸ ἀνίερο θηρίο ποὺ ἔχει συλληφθεῖ σὲ παγίδα ἀπὸ τὴν ὁποία δὲν μπορεῖ νὰ ξεφύγει.

Στίχ. 3. [«Ὅτι ὁ Κύριος εἶναι μέγας Θεός».

Ἄρα λοιπὸν τὸ μέγας τὸ λέγει σὲ σύγκριση μὲ ἄλλους μικρούς; Δὲν ἐννοεῖ αὐτὸ, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι μόνο στὸν Θεὸ ταιριάζει κατὰ φύση τὸ ἀξίωμα τῆς μεγαλειότητος. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι πραγματικὰ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀσύγκριτη μεγαλειότητα. Ὅτι ὅμως ὁ Χριστὸς εἶναι μέγας Θεός, καὶ ὀνομάσθηκε ἔτσι ἀπὸ τις θεόπνευστες Γραφές, τὸ ἐπιβεβαιώνει ὁ μακάριος Παῦλος λέγοντας: «Περιμένοντας τὴν εὐλογημένη ἐλπίδα μας καὶ τὴν ἐμφάνιση τῆς δόξας τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁶].

[Ποιὸς θεοὺς; Ἄραγε τοὺς ψεύτικους; Δὲν ἐννοεῖ αὐτοὺς, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ βρίσκονται στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ, δηλαδή τις λογικὲς καὶ οὐράνιες δυνάμεις, καὶ τοὺς ἁγίους ἐκείνους ποὺ βρίσκονται στὴ γῆ, στοὺς ὁποίους δόθηκε τὸ ὄνομα τῆς θεότητος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ εἶναι πέρα ἀπὸ ὅλους, πρὸς τιμὴ καὶ δόξα τους. Ἔτσι αὐτοὺς τοὺς ἀναφέρει καὶ ὁ Ψαλμωδὸς λέγοντας «Ὁ Θεὸς ὁ Κύριος τῶν θεῶν μίλησε»⁷, καὶ τὰ ἐξῆς].

Στίχ. 4. [«Καὶ τὰ ψηλὰ βουνὰ εἶναι δικὰ του».

Ποιὰ εἶναι τὰ ψηλὰ βουνὰ; Τὰ ψηλὰ ὡς πρὸς τὴ δόξα καὶ τὰ πὸ περίλαμπρα ἀπὸ τὰ βρισκόμενα στοὺς οὐρανούς οἱ Ἄρχές, οἱ Θρόνοι, οἱ Δυνάμεις, οἱ Ἐξουσίες, οἱ Κυριότητες, οἱ Ἀρχάγγελοι, καὶ τὰ Σεραφίμ. Ὅλα αὐτὰ εἶναι δικὰ του. Γιατὶ αὐτὸς ὡς Υἱὸς

γὰρ ὡς Υἱὸς συγκάθηται τῷ Πατρὶ, οἱ δὲ παρεστήκασι λειτουργοῦντες αὐτῷ, καὶ δοξολογίαις στεφανοῦντες αὐτόν].

Στίχ. 5. [«Ὅτι αὐτοῦ ἐστὶν ἡ θάλασσα».

Εἶδες πῶς Δεσπότην αὐτὸν ἀποφαίνεται τῶν ἀπάντων;
 5 Πῶς ἡμεῖς θαυμάζομεν τοὺς ἐπὶ γῆς βασιλέας; Γῆς καὶ θαλάσσης δεσπότας αὐτοὺς ὀνομάζομεν, ἀλλὰ μέχρι τούτων ἐπιμετροῦντες αὐτοῖς τὰς εὐφημίας, οὐκέτι ποιητὰς αὐτοῦ τῶν στοιχείων γενέσθαι φαμέν· πρέπει γὰρ τοῦτο μόνῳ τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ· αὐτὸς γὰρ ἐστὶ τῶν ὄλων γενεσιουργὸς
 10 καὶ τεχνίτης Ἡκέτωσαν τοίνυν οἱ πλανώμενοι, καὶ πρὸς τὴν ἀληθείαν ἐρχέσθωσαν φῶς· ἐπιγινωσκέτωσαν μεθ' ἡμῶν τὸν ἐνανθρωπήσαντα τοῦ Θεοῦ Λόγον, ὁμολογεῖτωσαν ὅτι καὶ Θεὸς ἐστὶ καὶ Θεοῦ Υἱὸς κατὰ ἀλήθειαν].

15 Στίχ. 6. [«Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν».

Ὅταν ἴδητε, φησὶν, εἶδει τῷ καθ' ἡμᾶς, ἦγουν ἐν ἀνθρωπεῖα μορφῇ, πεφηνότα τὸν τῶν ὄλων βασιλέα καὶ Κύριον, τὸν σύνθρονον τῷ Πατρὶ Θεὸν Λόγον, μὴ ἀγνοήσητε τὴν οἰκονομίαν, μὴ φύγητε τὸ προσκυνεῖν αὐτῷ, μὴ παραιτήσησθε τὸ προσπίπτειν αὐτῷ, ἐπίγνωτε δὲ μᾶλλον, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς λαὸς αὐτοῦ].
 20

Στίχ. 8. [«Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε».

Καὶ τί ἐστὶ τὸ σήμερον; Κατὰ τὸν ἐνεσθηκότα δηλονότι καιρὸν, καθ' ὃν γέγονεν ἄνθρωπος ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ
 25 Λόγος τότε γὰρ ἅπαντες ἠκούσαμεν τῆς φωνῆς αὐτοῦ. Οὐ γὰρ λελάληκε πρὸς ἡμᾶς δι' ἐνὸς τῶν ἀγίων τινός, ἀλλ' οὐδὲ ἐν τάξει προφητῶν παραγέγονε πρὸς ἡμᾶς, ἀλλ' ὡς Θεὸς τῶν ὄλων καὶ Κύριος].

Στίχ. 10. [«Τεσσαράκοντα ἔτη προσώχθισα».

30 Οἱ γὰρ ἐξ Ἰσραὴλ ταῖς ἀπειλαῖς προσέχειν οὐκ ἠθέλη-

κάθεται μαζί με τὸν Πατέρα, ἐνῶ οἱ ἄλλοι παραστέκονται ὑπηρετώντας τον, καὶ στεφανώνοντάς τον με δόξολογίες].

Στίχ. 5. [«Γιατὶ δική του εἶναι ἡ θάλασσα».

Βλέπεις πῶς τὸν παρουσιάζει Δεσπότη τῶν ὄλων; Πῶς ἐμεῖς θαυμάζουμε τοὺς ἐπίγειους βασιλεῖς; Τοὺς ὀνομάζουμε δεσπότες τῆς γῆς καὶ τῆς θάλασσας, ἀλλὰ μέχρι αὐτὰ τοὺς ἀπονέμουμε τοὺς ἐπαίνους, καὶ δὲν λέμε ὅτι αὐτοὶ εἶναι δημιουργοὶ τῶν στοιχείων. Γιατὶ αὐτὸ ταιριάζει μόνο στὸν Θεὸ τῶν πάντων. Γιατὶ μόνο αὐτὸς εἶναι δημιουργὸς καὶ τεχνίτης τῶν ὄλων. "Ἐξέρθουν λοιπὸν αὐτοὶ ποὺ βρίσκονται στὴν πλάνη καὶ ἄς πλησιάσουν στὸ φῶς τῆς ἀλήθειας. "Ἐξαναγνωρίσουν μαζί με μᾶς τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος, ἄς ὁμολογήσουν, ὅτι πραγματικὰ εἶναι καὶ Θεὸς καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ].

Στίχ. 6. [«Ἐλάτε νὰ τὸν προσκυνήσωμε καὶ νὰ πέσωμε μπροστὰ του».

"Ὅταν δεῖτε, λέγει, νὰ ἐμφανίζεται μετὰ τὴ μορφὴ τῆ δικῆ μας, δηλαδή με ἀνθρώπινη μορφὴ, ὁ βασιλεὺς τῶν ὄλων καὶ Κύριος, ὁ σύνθρονος μετὰ τὸν Πατέρα Θεὸς Λόγος, νὰ μὴ ἀγνοήσετε τὴν οἰκονομία τοῦ Θεοῦ, νὰ μὴ ἀποφύγετε νὰ τὸν προσκυνεῖτε, νὰ μὴ παύσετε νὰ ὑποκλείνεστε σ' αὐτόν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ κατανοήσετε, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς μας, καὶ ἐμεῖς εἴμαστε λαὸς του].

Στίχ. 8. [«Σήμερα ἐὰν ἀκούσετε τὰ λεγόμενά του».

Καὶ τί σημαίνει τὸ σήμερα; Σημαίνει τὸν παρόντα καιρὸ, κατὰ τὸν ὁποῖο ἔγινε ἄνθρωπος ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ. Καθόσον τότε ὅλοι ἀκούσαμε τὴ φωνὴ του. Γιατὶ δὲν μίλησε σὲ μᾶς μέσω κάποιου ἀπὸ τοὺς ἁγίους, οὔτε καὶ ἦρθε σὲ μᾶς μετὰ τὸν τρόπο ἐρχομοῦ τῶν προφητῶν, ἀλλ' ὡς Θεὸς τῶν ὄλων καὶ Κύριος].

Στίχ. 10. [«Σαράντα χρόνια ὑπέμεινα κακομεταχείριση».

Οἱ Ἰσραηλίτες δὲν θέλησαν νὰ προσέξουν τίς ἀπειλές, οὔτε

σαν, οὐδὲ μεταμελεία λύσαι τὴν ἀπειλήν ἠβουλήθησαν, οὐδὲ χάριν τῆς τοῖς πατράσιν ἐπηγγελμένης οὐκ ἀπήλυσαν γῆς τὴν γὰρ ἐκείνην κατάπανσιν αὐτοῦ προσηγόρευσεν].

ΨΑΛΜΟΣ 7Ε΄.

5 . Στίχ. 1. [«Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ᾄσμα καινόν».

Πάντα γέγονεν ἐν Χριστῷ καινά, καὶ τὰ ἀρχαῖα παρῆλθε, καὶ ἐφ' ἡμῖν πεπλήρωται τὸ ἐν βίβλῳ Ψαλμῶν γεγραμμένον· «Ἀνακαινισθήσεται ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης σου». Ἀνεκαινίσθημεν γὰρ ἐν Χριστῷ, «τὸν μὲν παλαιὸν ἄνθρωπον 10 ἀποδυσάμενοι, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, ἐνδυσάμενοι δὲ τὸν νέον, τὸν ἀνακαινούμενον κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν»].

Στίχ. 2. «Εὐαγγελίξεσθε ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸ σωτήριον αὐτοῦ», κ. τ. λ.

15 Αὐτοῦ δὲ τίνος; Δηλονότι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός· τουτέστι τὸν Υἱόν, περὶ οὗ φησι πρὸς ἡμᾶς δι' ἑνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν· «Ἐγγίξει ταχὺ ἡ δικαιοσύνη μου, καὶ τὸ ἔλεός μου ἀποκαλυφθῆναι, τὸ δὲ σωτήριόν μου ὡς λαμπὰς καθήσεται». Ἐλεος δὲ καὶ δικαιοσύνην ὀνομάζει τὸν Υἱόν· 20 ἠλεήθημεν γὰρ δι' αὐτοῦ καὶ μεμαθήκαμεν πᾶσαν ὁδὸν δικαιοσύνης· Καὶ μετ' ὀλίγα· Τὸ δὲ «ἡμέραν ἐξ ἡμέρας», ἀντὶ τοῦ «Κατὰ πᾶσαν ἡμέραν», ὃ δὴ καὶ κατώρθωσαν οἱ μακάριοι μαθηταί· οὐδένα γὰρ παραλελοίπασι καιρόν, καθ' ὃν οὐ περιῆσαν κατὰ πᾶσαν χώραν τε καὶ πόλιν, εὐαγγελιζόμενοι τὸν Χριστὸν καὶ τὸ θεῖον ἱερουροῦντες κήρυγμα· 25 Διεκήρυξαν δὲ τοῖς ἀπανταχόσε λαοῖς τὰ ἔνδοξα αὐτοῦ, τὰ θαυμάσια αὐτοῦ, τουτέστι τὰς μεγαλοπρεπεῖς μεγαλουργίας, τὰ παραδόξως τετελεσμένα.

98. Β' Κορ. 5, 17.

99. Ψαλμ. 102, 5.

σκέφτηκαν νὰ ἔξαιλείψουν τὴν ἀπειλὴ μὲ μετάνοια, γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἀπόλαυσαν τὴ γῆ ποῦ εἶχε ὑποσχεθεῖ ὁ Θεὸς στοὺς πατέρες τους. Γιατὶ εἶχε προαναγγείλει ἐκείνη τὴν ἀνάπαυση αὐτοῦ].

ΨΑΛΜΟΣ 95^ο

Στίχ. 2. [«Ὑμνήστε τὸν Κύριο μὲ ὕμνο καινούργιο».

Μὲ τὸν Χριστὸ ὅλα ἔγιναν καινούργια⁸, καὶ τὰ ἀρχαῖα πέρασαν, καὶ ἐκπληρώθηκε γιὰ μᾶς αὐτὸ ποῦ ἔχει γραφεῖ στὸ βιβλίο τῶν Ψαλμῶν «Θὰ ἀνακαινισθεῖ ἡ νεότητά του ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν ἀετό»⁹. Πράγματι ἀνακαινισθήκαμε μὲ τὸν Χριστό, ἀφοῦ ἀποδόσαμε τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος φθείρεται ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες τῆς ἀπάτης¹, καὶ ντυθήκαμε τὸν νέο, ὁ ὁποῖος ἀνανεώνεται σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα ἐκείνου ποῦ τὸν δημιούργησε²].

Στίχ. 2. «Νᾶ διακηρύσσετε κάθε ἡμέρα
τὸ σωτήριο κήρυγμά του», κ.τ.λ.

Τὸ κήρυγμα αὐτοῦ· τίνος ὄμως; Ἀσφαλῶς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, δηλαδή νὰ κηρύσσετε τὸν Υἱό, γιὰ τὸν ὁποῖο λέγει σὲ μᾶς μὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς ἅγιους προφῆτες: «Πλησιάζει γρήγορα ἡ δικαιοσύνη μου καὶ θὰ ἀποκαλυφθεῖ ἡ εὐσπολαγχνία μου, ἐνῶ ἡ σωτηρία μου θὰ φωτίσει σὰν λαμπάδα»³. Εὐσπλαγχνία βέβαια καὶ δικαιοσύνη ὀνομάζει τὸν Υἱό, γιατί ἐλεηθήκαμε μέσω αὐτοῦ καὶ διδαχθήκαμε κάθε ὁδὸ τῆς δικαιοσύνης. Καὶ ἔπειτα ἀπὸ λίγα: Καὶ τὸ «ἀπὸ τῆς μίας ἡμέρας στὴν ἄλλη ἡμέρα», λέγεται ἀντὶ τοῦ, κάθε ἡμέρα, πράγμα τὸ ὁποῖο κατόρθωσαν οἱ μακάριοι μαθητές. Γιατὶ δὲν ἄφησαν κανένα καιρὸ, κατὰ τὸν ὁποῖο δὲν γύρισαν σὲ κάθε χώρα καὶ πόλη, κηρύττοντας τὸν Χριστὸ καὶ ὑπηρετώντας τὸ κήρυγμα τοῦ Θεοῦ. Διακήρυξαν δηλαδή στοὺς λαοὺς κάθε τόπου τὴ δόξα του, τὰ θαύματά του, ἦτοι τὶς μεγαλοπρεπεῖς θαυματουργίες του, τὰ ὅσα εἶχαν τελεσθεῖ μὲ τρόπο παράδοξο.

1. Ἐφ. 4, 22.

2. Κολ. 3, 10.

3. Ἦσ. 56, 1 καὶ 62, 1.

Στίχ. 4. [*«Ὅτι μέγας Κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα».*]

Μέγας ὄντως ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ θεοπρεπεστάτην ἔχει τὴν κατὰ πάντων ὑπεροχὴν· ἴσος δὲ καὶ ὁμοούσιος αὐτῷ
 5 παντελῶς οὐδεὶς· Εἷς γάρ ἐστιν Υἱὸς φύσει ἀληθῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, καὶ τοῖς τοῦ τεκόντος αὐτὸν ἀξιώμασι στεφανούμενος, αἰνετὸς σφόδρα, τουτέστι δοξολογούμενος παρὰ τε τῶν ἄνω καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πνευμάτων καὶ παρὰ τῶν ὄντων ἐπὶ γῆς· Τὸ καινὸν οὖν ἄσμα πρὸς τοῖς εἰρημέ-
 10 νοις διδάσκει, τὸν Κύριον τοῦ καινοῦ ἄσματος μέγαν τινὰ εἶναι καὶ αἰνετὸν σφόδρα, καὶ πρὸς τούτοις φοβερὸν ἐπὶ πάντας τοὺς θεοὺς· μέγαν μὲν ὡς Θεοῦ Λόγον καὶ πάντων Δημιουργόν, αἰνετὸν δὲ ὡς εὐεργέτην καὶ Σωτῆρα πάντων, φοβερὸν δὲ οὐ πᾶσιν, ἀλλὰ τοῖς πάλαι νομιζομένοις θεοῖς,
 15 δηλαδὴ τοῖς πονηροῖς δαίμοσιν, οὓς καθεῖλεν, ἀπελάσας τῆς κατὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπιβουλῆς· Διόπερ, ἵνα μὴ κατὰ τῶν ἁγίων, τῶν δὴ θεῶν προσηγορευμένων, ὑπολάβοις αὐτὸν φοβερὸν εἰρηῆσθαι, ἀναγκαίως ἐπήγαγεν· «Ὅτι πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια». Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος μέγας ἐστὶ
 20 καὶ αἰνετὸς σφόδρα].

Στίχ. 5. [*«Οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια».*]

Τουτέστι πονηρὰ καὶ ἀκάθαρτα πνεύματα, τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν ἐφ' ἑαυτοῖς ἀρπάζοντα καὶ ὥσπερ τινὰ κόνιν τὴν ἐκ τῆς ἀμαθίας ἀγλὺν ταῖς διανοίαις τῶν ἀνθρώπων ἐπι-
 25 πάττοντα, ἵνα μὴ ἀναβλέψαντες τὸν τῶν ὅλων ἴδωσι Δημιουργόν καὶ Κύριον. Ἄλλ' ἵνα ἡμεῖς οἱ πεφωτισμένοι καὶ τὴν τῆς ἀληθείας πλουτήσαντες γνῶσιν, καταδεικνύωμεν αὐτοῖς ὃν ἠγνόουν λέγοντες, «Ὁ δὲ Κύριος τοὺς οὐρανοὺς ἐποίησεν». Ἀπὸ γὰρ τῆς τῶν ἔργων μεγαλουργίας καὶ ἀπὸ
 30 καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς αὐτῶν θεωρεῖται. Ἔστι μὲν (μὴ) ὄρατὸν τῇ φύσει τὸ Θεῖον, καὶ οὐκ

Στίχ. 4. [«Γιατί ὁ Κύριος εἶναι μέγας καὶ πάρα πολὺ ἐπαινετός».

Ὁ Κύριός μας εἶναι πραγματικὰ μέγας, καὶ ἔχει τὴν ὑπεροχή του σὲ ὅλα θεοπρεπέστατη, χωρὶς νὰ εἶναι κανένας ἀπολύτως ἴσος καὶ ὁμοούσιος μὲ αὐτόν. Γιατὶ ἓνας Υἱὸς ὑπάρχει ἀληθινὸς ἀπὸ τὴ φύση του τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, καὶ εἶναι στεφανωμένος μὲ τὰ ἀξιώματα ἐκείνου ποὺ τὸν γέννησε, ἐπαινετός ὑπερβολικά, δηλαδή δοξολογούμενος ἀπὸ τὰ ἄνω καὶ οὐράνια πνεύματα, καὶ ἀπὸ τὰ δημιουργήματα ποὺ ὑπάρχουν στὴ γῆ. Τὸ καινούργιο λοιπὸν ἄσμα, μαζί μὲ τὰ ὅσα ἔχουν λεχθεῖ, διδάσκει ὅτι ὁ Κύριος τοῦ νέου ἄσματος εἶναι μέγας καὶ πάρα πολὺ ἐπαινετός, καὶ μαζί μὲ αὐτὰ εἶναι φοβερός σὲ ὅλους τοὺς θεούς. Καὶ εἶναι μέγας ὡς Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Δημιουργὸς τῶν πάντων, ἀλλὰ δὲν εἶναι σὲ ὅλους φοβερός, ἀλλὰ σὲ ἐκείνους ποὺ παλιὰ θεωροῦνταν θεοί, δηλαδή στοὺς πονηροὺς δαίμονες, τοὺς ὁποίους κατάργησε, ἀπομακρύνοντάς τους ἀπὸ τὴ σκευωρία τους ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων. Γι' αὐτὸ, γιὰ νὰ μὴ νομίσεις ὅτι ὀνομάζεται φοβερός ἐναντίον τῶν ἁγίων, οἱ ὁποῖοι βέβαια ὀνομάζονται θεοί, πρόσθεσε ἀναγκαστικά· «Ὅτι ὅλοι οἱ θεοὶ τῶν ἐθνικῶν εἶναι δαιμόνια». Ἀντίθετα ὁ Κύριος εἶναι μέγας καὶ πάρα πολὺ ἐπαινετός].

Στίχ. 5. [«Οἱ θεοὶ τῶν ἐθνικῶν εἶναι δαιμόνια».

Δηλαδή εἶναι πονηρὰ καὶ ἀκάθαρτα πνεύματα, τὰ ὁποῖα ἀρπάζουν τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ στοὺς ἑαυτοὺς τους, καὶ σὰν κάποια σκόνη, ἀπλώνουν τὴν ὀμίχλη τῆς ἀμάθειας στὰ μυαλὰ τῶν ἀνθρώπων, γιὰ νὰ μὴ κοιτάξουν πρὸς τὰ ἑπάνω καὶ δοῦν τὸν Δημιουργὸ καὶ Κύριο τῶν ὅλων. Ἐμεῖς ὅμως οἱ φωτισμένοι, ποὺ ἔχομε ἀποκτήσει τὴ γνώση τῆς ἀλήθειας, ἅς φανερώσουμε σ' αὐτοὺς Ἐκεῖνον ποὺ ἀγνοοῦσαν, λέγοντας «Τοὺς οὐρανοὺς τοὺς δημιούργησε ὁ Κύριος». Γιατὶ ὁ δημιουργὸς αὐτῶν βλέπεται ἀνάλογα ἀπὸ τὰ μεγαλόπρεπα ἔργα καὶ ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τῶν κτισμάτων. Εἶναι βέβαια ἀόρατος στὴ φύση ὁ Θεός, καὶ δὲν

ἂν τις ἴδοι εἴ ποτέ τί κατὰ φύσιν ἐστίν, ἀπὸ δὲ τῆς καλλονῆς τῶν κτισμάτων καὶ ἀπὸ τοῦ κάλλους τῆς ὀρωμένης κτίσεως, τὸ ὑπερφυῆς τῆς δόξης αὐτοῦ θεωρεῖται].

Στίχ. 6. [«Ἐξομολόγησις καὶ ὠραιότης ἐνώπιον αὐτοῦ».

5 Καὶ τί ἐστὶ τό, «Ἐνώπιον αὐτοῦ»; ἢ καὶ τί θούλεται εἰπεῖν ὁ στίχος; Οὐδένα γάρ, φησὶν, ἐφορᾶν ἀξιοῖ, εἰ μὴ τις εἶη ὠραιότητα τὴν πνευματικὴν ἔχων εἰς νοῦν καὶ καρδίαν, εἰδῶς δὲ καὶ ἐξομολογεῖσθαι, τουτέστι, δοξολογεῖν μεγαλοπρεπῶς καὶ ἀξίως τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης. Τοῦτό ἐστὶν «Ἐξομολόγησις καὶ ὠραιότης ἐνώπιον αὐτοῦ», τουτέστιν ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ].

Στίχ. 8. «Ἔρατε θυσίας, καὶ εἰσπορεύεσθε εἰς τὰς ἀύλας αὐτοῦ».

Εἰσπορεύεσθε δὲ διὰ ποίας ἐρχόμενοι τρίβους; διὰ πί-
15 στεως δηλονότι· αὕτη γάρ ἐστὶν ἡ τῆς σωτηρίας εἰσβολή. Καὶ μετ' ὀλίγα· Καὶ ποίας θυσίας, ὁ μακάριος Παῦλος διαμνημονεύει, λέγων, «Παραστήσατε τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν καθαρὰν, ζῶσαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν».

20 Στίχ. 10. «Κρινεῖ λαοὺς ἐν εὐθύτητι».

Ἔκρινε λαοὺς ἐν εὐθύτητι ὁ Κύριος, σέσωκε τὴν ὑπ' οὐρανόν, τῶν τοῦ διαβόλου χειρῶν ἐξείλατο, ἠλευθέρωσε τῆς τῶν δαμιόνων τυραννίδος, δεδικαίωκεν ἐν πίστει, τοὺς πεπλανημένους ποτὲ ὑπέθηκε τοῖς ἑαυτοῦ ζυγοῖς, ἀγίους
25 ἀπέφηνε προσκνητάς, κατεδίκασε τὸν ὄλεθρον τοῦ Σατανᾶ καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ.

Στίχ. 11. «Σαλευθήτω ἡ θάλασσα».

Θάλασσαν δὲ ὅταν ἀκούσης ἐν τούτοις, μὴ ταύτην ὑπολάβῃς εἶναι τὴν σημαινομένην, ἑτέραν δὲ μᾶλλον, τουτέστι

μπορεῖ κανένας νὰ δεῖ τί ἀκριβῶς εἶναι κατὰ φύση⁵, ἀλλὰ ἡ ὑπερφυσικὴ δόξα του φαίνεται ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τῶν δημιουργημάτων καὶ ἀπὸ τὸ κάλλος τῆς κτίσεως⁶].

Στίχ. 6. [«Δοξολογία καὶ ὠραιότητα ἐνώπιον αὐτοῦ.

Καὶ τί σημαίνει τό, «ἐνώπιόν του»; ἢ καὶ τί θέλει νὰ πεῖ ὁ στίχος; Γιατὶ λέγει, κανένα δὲν κάνει ἄξιο νὰ τὸν δεῖ, ἐκτὸς ἐὰν ὑπάρχει κάποιος πού ἔχει τὴν πνευματικὴ ὠραιότητα στὸν νοῦ καὶ στὴν καρδιά, καὶ γνωρίζει νὰ ἐξομολογεῖται, δηλαδή νὰ δοξολογεῖ μὲ μεγαλοπρέπεια καὶ ὅπως ἀξίζει στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ σημαίνει· «Ἐξομολόγηση καὶ ὠραιότητα ἐνώπιόν του», δηλαδή στὰ μάτια του].

Στίχ. 8. «Πάρτε τοὺς ὤμους σας σφάγια πρὸς θυσία καὶ πηγαίνετε στὶς αὐλές του».

Πηγαίνετε ἀκολουθώντας ποιούς δρόμους; Φυσικὰ τὸν δρόμο τῆς πίστεως. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ εἴσοδος τῆς σωτηρίας. Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα· Ποιὲς θυσίες ὅμως νὰ προσφέρετε, τὸ ἀναφέρει ὁ μακάριος Παῦλος λέγοντας· «Νὰ παρουσιάσετε τὰ σώματά σας θυσία καθαρὴ, ζωντανή, ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὸν Θεό, τὴ λογικὴ λατρεία σας»⁷.

Στίχ. 10. «Θὰ κρίνει τοὺς λαοὺς μὲ δικαιοσύνη».

Ἐκρινε λαοὺς μὲ δικαιοσύνη ὁ Κύριος, ἔσωσε τὴν οἰκουμένη, τοὺς ἀπέσπασε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ διαβόλου, τοὺς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴν τυραννία τῶν δαιμόνων, δικαίωσε μὲ τὴν πίστη ἐκείνους πού κάποτε εἶχαν πέσει σὲ πλάνη, τοὺς ἔβαλε κάτω ἀπὸ τοὺς δικούς του ζυγούς, τοὺς ἔκανε ἅγιους προσκυνητές, καταδίκασε τὸν ὄλεθρο τοῦ Σατανᾶ καὶ τῶν δαιμόνων του.

Στίχ. 11. « Ἄς σαλευθεῖ ἡ θάλασσα».

Ὄταν ἀκοῦς θάλασσα στὰ λεγόμενα αὐτά, νὰ μὴ νομίζεις ὅτι πρόκειται γι' αὐτὴν πού δηλώνεται, ἀλλὰ μᾶλλον γιὰ ἄλλη,

7. Ρωμ. 12. 1.

τὸν περιέγειον τοῦτον χώρον, ἦτοι τὴν οἰκουμένην ἅπασαν
καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ.

Στίχ. 11. [«Εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοί».

Ὁ μὲν γὰρ ἀρχέκακος Σατανᾶς, ὁ τῶν ζιζανίων σπο-
5 ρεύς, ὁ πάσης φανλότητος εὐρετής καὶ διδάσκαλος, ἤρπα-
σεν εἰς θάνατον τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν ἐν ἀρχαῖς διὰ τῆς
ἐν Ἀδὰμ παραβάσεως, ἀνεμόρφωσε δὲ πάλιν εἰς ἀφθαρσί-
αν αὐτὴν ὁ πάντων Δημιουργός, καταργήσας τὸν θάνατον
ἐν Χριστῷ, καὶ ἀποστήσας τοῦ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν. Οὐ-
10 κοῦν ἐπὶ τούτοις ἐορτάζειν κελεύει τοὺς τε ὄντας ἐν οὐρανῷ
καὶ ἅπαντας δὲ τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγον
«Εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοί, καὶ ἀγαλλιᾶσθω ἡ γῆ»].

Στίχ. 12. «Τότε ἀγαλλιᾶσονται πάντα
τὰ ξύλα τοῦ δρυμοῦ».

15 Οὐ τί πού φαμεν ὡς τῶν ἀναισθήτων ξύλων τὸ χαίρειν
ἐστί, πρέπει δ' ἂν μᾶλλον ἀγίοις τὸ χρεῖμα, οὓς δὴ μᾶλλον
ἠσθηναί φησιν, ἐπιλάμπσαντος τῷ κόσμῳ Χριστοῦ

Στίχ. 13. «Ὅτι ἔρχεται κρίνειν τὴν γῆν».

Ἦλθε γάρ, ὁσία ψήφῳ καὶ θεοπρεπεῖ χρησάμενος, κα-
20 ταδικάσει μὲν τὸν ἀρχέκακον θῆρα καὶ εἰς τὴν φλόγα πέμ-
ψει τὴν ἀκοίμητον, λυτρώσεται δὲ τοὺς ὑπ' αὐτὸν γεγονό-
τας, τουτέστιν ἡμᾶς, καὶ δικαιώσει πίστει.

ΨΑΛΜΟΣ 75.

«Τῷ Δαβίδ, ὅτε ἡ γῆ αὐτοῦ καθίσταται».

25 Δαβίδ μὲν ὠνομάσθη πλεισταχοῦ παρὰ τῆς θεοπνεύ-
στου Γραφῆς ὁ ἐκ σπέρματος Δαβίδ γεγονώς κατὰ σάρκα
Χριστός, καθάπερ ἀμέλει καὶ Ἰσραὴλ, οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ Ἰ-
ακώβ, οἱ ἐξ Ἰακώβ. Ἄδεται τοίνυν ὁ ψαλμὸς τῷ Δαβίδ τῷ

δηλαδή για τὸν χῶρο αὐτὸν ποὺ εἶναι γύρω ἀπὸ τὴν γῆ, ἤτοι ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη καὶ αὐτοὺς ποὺ ὑπάρχουν σ' αὐτήν.

Στίχ. 11. [« Ἄς εὐφρανθοῦν οἱ οὐρανοί».

Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κακοῦ Σατανᾶς, ὁ σπορέας τῶν ζιζανίων, ὁ ἐφευρέτης καὶ δάσκαλος κάθε κακότητος, ἄρπαξε στὸν θάνατο τὴν ἀνθρώπινη φύση στὶς ἀρχές μετὰ τὴν παράβαση τοῦ Ἀδάμ, τὴν ἀναμόρφωσε ὅμως πάλι σὲ ἀθανασία ὁ Δημιουργὸς ὅλων, καταργώντας τὸν θάνατο μετὰ τὸν Χριστὸ καὶ ἀπομακρύνοντας ἀπὸ τὸν κόσμο τὴν ἁμαρτία. Γι' αὐτὸ λοιπὸν παραγγέλλει τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἐκείνους ποὺ βρίσκονται στὸν οὐρανό, καὶ ὅλους ὅσοι εἶναι πάνω στὴ γῆ, λέγοντας Ἄς εὐφραίνονται οἱ οὐρανοί, καὶ ἄς ἀγάλλεται ἡ γῆ»].

Στίχ. 12. «Τότε θὰ χαίρονται ὅλα τὰ δένδρα τοῦ δάσους».

Δὲν λέμε βέβαια ὅτι ἡ χαρὰ εἶναι γνώρισμα τῶν ἀναίσθητων δένδρων, ἀλλ' ὅτι αὐτὴ ταιριάζει μᾶλλον στοὺς ἁγίους, οἱ ὅποιοι μᾶλλον χάρηκαν, λέγει, μετὰ τὴν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ στὸν κόσμο.

Στίχ. 13. «Γιατὶ ἔρχεται νὰ κρίνει τὴ γῆ».

Ἦρθε δηλαδή, χρησιμοποιοῦντας ἅγια καὶ θεοπρεπῆ ἀπόφαση, ἀπὸ τὴ μὴ νὰ καταδικάσει τὸ θηρίο ποὺ εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κακοῦ καὶ νὰ τὸ στείλει στὴν ἀκοίμητη φωτιά, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ ἐλευθερώσει ἐκείνους ποὺ ὑποτάχθηκαν σ' αὐτόν, δηλαδή ἡμᾶς, καὶ νὰ μᾶς δικαιώσει μετὰ τὴν πίστη.

ΨΑΛΜΟΣ 96ος

«Τοῦ Δαβὶδ, ὅταν ἡ γῆ ἔγινε δική του».

Δαβὶδ βέβαια ὀνομάσθηκε σὲ πολλὰ μέρη τῆς θεόπνευστης Γραφῆς ὁ Χριστὸς ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὸ σπέρμα τοῦ Δαβὶδ κατὰ σάρκα, ὅπως πάλι καὶ Ἰσραὴλ αὐτοὶ ποὺ εἶναι ἀπόγονοι τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ Ἰακώβ, οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰακώβ. Ἀφιερώνεται

κατὰ σάρκα Χριστῶ. Ἔδεται δὲ πότε καὶ ἐπὶ τίσιν; Ὅποτε, φησὶν, ἡ γῆ αὐτοῦ κατέστη. Καὶ μετ' ὀλίγα Ἐπέφανεν γὰρ ἡμῖν ὁ μονογενῆς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἔπαυσε τοὺς θορούδους, κατέστησε τὴν γῆν. Καὶ τίνα τρόπον, ὁ ψαλμὸς διδάξει λέ-
5 γων· «Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν, ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ, εὐφραν-
θήτωσαν νῆσοι πολλαί». Οὕτω κατέστη τὰ καθ' ἡμᾶς· δε-
βασίλευκε γὰρ ὁ Χριστός. Αὕτη γέγονεν τῆς ἐορτῆς ἡ πρό-
φασις.

Στίχ. 2. [«Δικαιοσύνη καὶ κρίμα
κατόρθωσις».

10

Βεβασίλευκε γὰρ ἡμῶν ὁ Χριστός, ἵνα δικαιώσῃ τῇ πί-
στει τοὺς ἐν ἁμαρτίαις. Ἐχρήσατο δὲ καὶ θεοπρεπεῖ καὶ
φιλαγάθῳ κρίματι· δεδικαίωκε γὰρ οὐκ ἐξ ἔργων δικαιο-
σύνης, ἀλλὰ κατὰ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος Σέσωκε δὲ ἡμᾶς καὶ
15 δι' ὕδατος. Δι' ὕδατος δὲ ποίου; Τοῦ ἁγίου μυστικοῦ δη-
λονότι, ἐν ᾧ συνετριβῆ καὶ πεπάτηται, μᾶλλον δὲ καὶ ἀπό-
λωλεν ὁ πολυκέφαλος δράκων καὶ αἱ σὺν αὐτῷ δυνάμεις
πονηραί].

Στίχ. 3. [«Πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ προπορεύεται».

20 Πῦρ φησιν οὐ πάντως τοῦτο τὸ αἰσθητόν, οὔτε μὲν τὴν
ὀρωμένην φλόγα, ἀλλὰ θεῖαν τινὰ δύναμιν ἄμαχον, καὶ δυσ-
άντητον καὶ δυσδιάφευκτον, πυρὸς δίκην κατεσθίουσαν
τοὺς ἐχθρεύοντας αὐτῷ. Οὗτοι δὲ ἦσαν καὶ πρό γε τῶν ἄλ-
λων οἱ ἀλιτήριοι δαίμονες καὶ τῆς ἀγέλης αὐτῶν ἐπιστά-
25 τῆς τοῦτον κατέφλεξεν ὁ Σωτὴρ τοῖς ἄλλοις ὁμοῦ. Οὐ γὰρ
ἦν ἐτέρωσ ἐξελέσθαι τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ὑπ' αὐτῷ γενομένους,
εἰ μὴ καθάπερ τι πῦρ ἀφῆκεν αὐτῷ τὴν δαπανῶσάν τε καὶ
ἀφανίζουσαν αὐτὴν ὀργήν. Οὕτως οὖν ἐξείλετο τοὺς ὑπ'
αὐτῷ γεγονότας, σέσωκε τοὺς ἐν αἰχμαλωσίᾳ, ἐρρύσατο
30 τοὺς πεπλανημένους, καὶ εἰς τὸ τῆς ἀληθείας ἐκάλεσε
φῶς].

λοιπόν ὁ ψαλμὸς αὐτὸς στὸν Δαβίδ, δηλαδή στὸν κατὰ σάρκα Χριστό. Πότε ὅμως ψάλλεται καὶ σέ ποιούς; Ὅταν, λέγει, ἡ γῆ ἔγινε δική του. Καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγα. Γιατὶ φανερώθηκε σέ μᾶς ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ, σταμάτησε τὶς ταραχές, γαλήνευσε τὴ γῆ. Καὶ μὲ ποιὸν τρόπο, τὸ διδάσκει ὁ ψαλμὸς λέγοντας: «Ὁ Κύριος ἔγινε βασιλιάς, ὡς γεμίσει ἀπὸ ἀγαλλίαση ἡ γῆ, ὡς εὐφρανθοῦν πολλὰ νησιά». Ἔτσι ἔγιναν τὰ δικά μας. Γιατὶ ἔγινε βασιλιάς ὁ Χριστός. Αὐτὴ ὑπῆρξε ἡ αἰτία τῆς ἑορτῆς.

Στίχ. 2. [«Δικαιοσύνη καὶ δίκαιες ἀποφάσεις εἶναι τὸ κατόρθωμά του»].

Γιατὶ ἔγινε βασιλιάς μας ὁ Χριστός, γιὰ νὰ δικαιώσει μὲ τὴν πίστη τοὺς ἁμαρτωλοὺς, καὶ χρησιμοποίησε κρίση θεοπρεπῆ καὶ φιλόανθρωπη. Γιατὶ δικαίωσε ὄχι ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ νόμου, ἀλλὰ μὲ τὴν μεγάλη εὐσπλαχνία του⁸. Ἀλλὰ μᾶς ἔσωσε καὶ μὲ νερό. Μὲ ποιὸ ὅμως νερό; Τὸ ἅγιο καὶ μυστικὸ δηλαδή, μέσα στοῦ ὁποῖο συνετρίβη καὶ πατήθηκε, καὶ μᾶλλον καταστράφηκε ὁ δράκος μὲ τὰ πολλὰ κεφάλια καὶ οἱ μαζὶ μ' αὐτὸν πονηρὲς δυνάμεις].

Στίχ. 3. [«Φωτιὰ προπορεύεται μπροστὰ ἀπὸ αὐτόν»].

Φωτιὰ ὀνομάζει ὄχι ὅπως σὴν ποτε τὴν αἰσθητή, οὔτε βέβαια τὴ φλόγα ποὺ εἶναι ὄρατῆ, ἀλλὰ κάποια δύναμη ἀκαταμάχητη καὶ δύσκολα ἀποκρουόμενῃ καὶ ἀναπόφευκτη, ἢ ὁποῖα κατατρώγει σὰν φωτιὰ ἐκείνους ποὺ τὸν ἐχθρεύονται. Τέτοιοι ἦταν καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους οἱ ἀλιτήριοι δαίμονες καὶ ὁ ἐπιστάτης τῆς ἀγέλης τους. Αὐτὸν τὸν κατάκαψε ὁ Σωτὴρας μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους. Γιατὶ δὲν ὑπῆρχε ἄλλος τρόπος νὰ ἐλευθερώσει τοὺς ἀνθρώπους ποὺ εἶχαν ὑποταχθεῖ σ' αὐτόν, παρὰ μόνον στέλλοντας σ' αὐτόν σὰν τὴν ὄργη του ποὺ κατατρώγει καὶ ἐξαφανίζει. Ἔτσι λοιπὸν ἐλευθέρωσε ἐκείνους ποὺ εἶχαν ὑποταχθεῖ σ' αὐτόν, ἔσωσε τοὺς αἰχμαλώτους, λύτρωσε ἐκείνους ποὺ βρισκόνταν στὴν πλάνη, καὶ τοὺς κάλεσε στὸ φῶς τῆς ἀλήθειας].

8. Τίτ. 3, 5.

Στίχ. 4. [*«Ἐφαναὶ αἱ ἀστραπαὶ αὐτοῦ
τῆ οἰκουμένη»*].

Πεφανέρωται γὰρ ἡ ἔκλαμψις τοῦ Χριστοῦ τοῖς ἀνὰ πᾶ-
σαν τὴν γῆν, καὶ πεφώτικεν τὰς ἀπάντων καρδίας. Καὶ μετ'
5 ὀλίγα· Ἔοικεν ἐν τούτοις ὁ μακάριος Ψαλμωδὸς ἀστραπὰς
ὀνομάζειν Χριστοῦ τοὺς τὸ θεῖον καὶ εὐαγγελικὸν ἱερουργοῦντας κήρυγμα, τουτέστιν ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς,
οἷς καὶ αὐτὸς ἔφη Χριστός· «Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου». Φῶς μὲν γὰρ τὸ ἀληθινὸν αὐτὸς ἐστὶν ὁ Υἱός, κατα-
10 φωτίζων ἅπασαν κτίσιν λογικὴν. Ἐπειδὴ δὲ γεγόνασι μέτοχοι τοῦ παρ' αὐτοῦ φωτός, καὶ αὐτοὶ χρηματίζουσι φῶς τοῦ κόσμου. Οὗτοι τοίνυν οἱ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων ἱερουργοὶ καθάπερ ἀστραπαὶ γεγόνασι, τὴν ὑπ' οὐρανὸν διατρέχοντες πανταχοῦ, καὶ τὸ θεῖον καὶ νοητὸν ταῖς τῶν μυ-
15 σταγωγουμένων καρδίαις εἰσπέμποντες φῶς].

Στίχ. 4. [*«Εἶδε, καὶ ἐσαλεύθη ἡ γῆ»*].

Τὸ δὲ εἶδε, ἀντὶ τοῦ ἀνέβλεψεν. Προειπὼν γὰρ ὅτι ἔφαναὶ αἱ ἀστραπαὶ αὐτοῦ τῆ οἰκουμένη, διαδείκνυσιν εὐθύς ὅσον ὠφέλησε τὴν ὑπουράνιον τὸ ἀποσταλῆναι παρὰ Χρι-
20 στοῦ τὰς νοητὰς ἀστραπὰς, δι' ὧν ἐλέγομεν σημαίνεσθαι τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς, ὧν ταῖς πανσόφοις μυσταγωγίαις ἀνέβλεψεν ἡ γῆ. Κατόρθωμα δὲ καὶ τοῦτο τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ].

Στίχ. 5. «*Τὰ ὄρη ὡσεὶ κηρὸς ἐτάκησαν*».

25 «Ὁρη» δέ φησιν τὰς ὑψηλὰς καὶ ὑπερηφάνους δυνάμεις τὰς ἀντικεμιμένας, ἧγουν τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου, διὰ πολλὴν ἄγαν ὑπερηφανίαν ὄρεσι παρεικαζομένους, ἃς κατέτηξεν ὁ Σωτὴρ ὡσεὶ κηρὸν, οἷόν τι πῦρ κηρῶ προσβεβληκός.

Στίχ. 4. [«Οἱ ἀστραπὲς αὐτοῦ καταφώτισαν
τὴν οἰκουμένην».

Φανερώθηκε δηλαδή ἡ λάμψη τοῦ Χριστοῦ στοὺς κατοίκους ὅλης τῆς γῆς καὶ φώτισε τὶς καρδιὲς ὅλων. Καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγα· Μὲ αὐτὰ ὁ μακάριος Ψαλμωδὸς φαίνεται νὰ ὀνομάζει ἀστραπὲς τοῦ Χριστοῦ ἐκείνους ποὺ ὑπηρετοῦν τὸ θεῖο καὶ εὐαγγελικὸ κήρυγμα, δηλαδή τοὺς ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστὲς, στοὺς ὁποίους καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἶπε· «Σεῖς εἶστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου»⁹. Γιατὶ φῶς βέβαια τὸ ἀληθινὸ εἶναι ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος καταφωτίζει ὅλη τὴν λογικὴ δημιουργία¹⁰. Ἐπειδὴ ὅμως ἔχουν γίνει μέτοχοι τοῦ δικοῦ του φωτός, ἀποτελοῦν καὶ αὐτοὶ φῶς τοῦ κόσμου. Αὐτοὶ λοιπὸν οἱ ἱερουργοὶ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων ἔγιναν σὰν ἀστραπὲς, διατρέχοντας παντοῦ τὴν οἰκουμένη καὶ βάζοντας τὸ θεῖο καὶ νοητὸ φῶς μέσα στὶς καρδιὲς τῶν διδασκομένων].

Στίχ. 4. [«Εἶδε ἡ γῆ τὴν ἐμφάνισή του καὶ κλονίσθηκε».

Τὸ «εἶδε» λέγεται ἀντὶ τοῦ “ἀνέβλεψε”. Γιατί, ἀφοῦ εἶχε πεῖ πρῶτα ὅτι οἱ ἀστραπὲς του φώτισαν τὴν οἰκουμένη, δείχνει ἀμέσως καθαρὰ πόσο ὠφέλησε τὴν ὑφήλιο ἡ ἀποστολὴ ἀπὸ τὸν Χριστὸ τῶν νοητῶν ἀστραπῶν, μὲ τὶς ὁποῖες λέμε ὅτι χαρακτηρίζονταν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ εὐαγγελιστὲς, μὲ τὶς πάνσοφες διδασκαλίαι τῶν ὁποίων ξαναβρῆκε ἡ γῆ τὸ φῶς της. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐπίσης κατόρθωμα τοῦ Σωτήρα ὅλων μας Χριστοῦ].

Στίχ. 5. «Τὰ βουνὰ ἔλειωσαν σὰν κερὶ».

«Βουνὰ» ὀνομάζει τὶς ὑψηλὲς καὶ ὑπερήφανες δυνάμεις, οἱ ὁποῖες ἦταν ἀντίθετες, δηλαδή τοὺς κοσμοκράτορες αὐτοῦ τοῦ σκοτούς, οἱ ὁποῖοι ἐξαιτίας τῆς πολὺ μεγάλης ὑψηρηφάνειάς τους παρομοιάζονται μὲ βουνά. Αὐτὲς τὶς δυνάμεις τὶς ἔλειωσε ὁ Σωτήρας σὰν κερὶ, σὰν κάποια φωτιὰ ποὺ ἄγγιξε κερὶ.

10. Ἰω. 1, 9.

Στίχ. 6. [*Ἐάνηγγειλαν οἱ οὐρανοὶ
τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ.*]

Οὐρανοὺς φησιν ἐν τούτοις οὐκ αὐτὸ τὸ στοιχεῖον, ἀλλὰ
τοὺς ὄντας ἐν οὐρανοῖς, τουτέστι τοὺς ἁγίους ἀγγέλους· οὗ-
5 τοι τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀναγγελοῦσι.
Σέσωκε γὰρ τοὺς ἐπὶ γῆς, δικαιοῦσας ἐν πίστει τῇ ἐν Χριστῶ.
Οὕτω γὰρ πλήρης γέγονεν ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐπεὶ
καὶ ἡ πρακτικὴ ἀρετὴ πολλαχοῦ δικαιοσύνη καλεῖται, ταύ-
την ἀναγγέλλειν πραγματικῶς μόνοι ἴσασι οἱ οὐρανοί, ὄν-
10 τες ἄνδρες δίκαιοι. Ἐπιδεικνυμένην γὰρ πίστιν ἀναγγελεῖ
δίκαιος, τῆς πίστεως αὐτῶν εἰς δικαιοσύνην λογιζομένης].

Στίχ. 7. [*Ἐπροσκυνήσατε αὐτῷ πάντες ἄγγελοι.*]

Τίνι προσκυνεῖν ἐπιτάττονται; Χριστῶ δηλονότι, τουτέ-
στιν ἐνανθρωπήσαντι τῷ Μονογενεῖ. «Ὅταν» γὰρ, φησὶν,
15 «εἰσαγάγη τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει· Καὶ
προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ». Ἀναγκαί-
ως δὴ ἐνταῦθα τὴν προσκύνησιν τῶν ἀγγέλων εἰσήγαγεν,
ἵνα μὴ αἰσχυρθῶμεν προσκυνῆσαι Θεῷ ὃν προσκυνοῦσιν
ἄγγελοι· ἅμα δὲ γινῶμεν, ὡς εἰς ἀγγέλων τάξιν οἱ προσκυ-
20 νοῦντες τὸν Θεὸν ἀνερχόμεθα. Πρὸς τούτοις ὅτι τῶν ἀγγέ-
λων τὸ προσκυνεῖν ἴδιον, οὐ τὸ προσκυνεῖσθαι. Οἱ τοίνυν
δαίμονες, ἀποπεσόντες καὶ ταύτης τῆς ἀξίας τῶν ἀγγέλων,
προσκυνεῖσθαι δυνήσονται, ἀλλ' ἀπάτη τῶν προσκυνούν-
των].

25 Στίχ. 8. [*Ἐἤκουσε, καὶ εὐφράνθη Σιών.*]

Ἐοικεν οὖν ἐν τούτοις ἡμῖν ὁ λόγος τὴν πρώτην τῶν Ἰ-
ουδαίων κλησὶν βουλεσθαι καταδηλοῦν, ἣν δὴ καὶ πρώτην
ἐποιήσατο Χριστός. Τοῦτο καὶ πάλαι διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ
ἔφη λέγων· «Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ

Στίχ. 6. [«Οἱ οὐρανοὶ διακήρυξαν
τὴ δικαιοσύνη αὐτοῦ».

«Οὐρανοὺς» μὲ αὐτὰ ὀνομάζει ὄχι αὐτὸ τὸ στοιχεῖο, ἀλλὰ ἐκείνους πού βρίσκονται στοὺς οὐρανοὺς, δηλαδή τοὺς οὐράνιους ἀγγέλους, οἱ ὅποιοι διακηρύττουν τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. Γιατὶ ἔσωσε τοὺς ἀνθρώπους, δικαιοῦνόντας τοὺς μὲ τὴν πίστη τοὺς στὸν Χριστό. Ἔτσι δηλαδή γέμισε ἡ γῆ μὲ τὴν δόξα του. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἡ ἔμπρακτὴ ἀρετὴ σὲ πολλὰ μέρη ὀνομάζεται δικαιοσύνη, αὐτὴν γνωρίζουν νὰ τὴν διακηρύττουν πραγματικὰ μόνοι οἱ οὐρανοί, πού εἶναι οἱ δίκαιοι ἄνδρες. Γιατὶ τὴν ἀποδεδειγμένη πίστη τὴν διακηρύττει ὁ δίκαιος, ἐπειδὴ ἡ πίστη αὐτῶν θεωρεῖται δικαιοσύνη¹¹].

Στίχ. 7. [«Προσκυνεῖστε τὸν ὅλοι οἱ ἄγγελοι».

Ποιὸν διατάσσονται νὰ προσκυνήσουν; Εἶναι φανερό ὅτι τὸν Χριστό, δηλαδή τὸν Μονογενῆ πού ἔγινε ἄνθρωπος. Γιατὶ λέγει· «Ὅταν παρουσιάζει τὸν πρωτότοκο στὴν οἰκουμένη, λέγει· Καὶ νὰ τὸν προσκυνήσουν ὅλοι οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ»¹². Κατ' ἀνάγκη δηλαδή ἐδῶ εἰσήγαγε τὴν προσκύνηση τῶν ἀγγέλων, γιὰ νὰ μὴ ντραποῦμε νὰ προσκυνήσουμε τὸν Θεό, τὸν ὅποιον προσκυνοῦν οἱ ἄγγελοι, καὶ συγχρόνως νὰ γνωρίσουμε, ὅτι ἐμεῖς πού προσκυνοῦμε τὸν Θεὸν ἀνεβαίνουμε στὴν τάξη τῶν ἀγγέλων, καὶ μαζί μ' αὐτὰ ὅτι γνώρισμα τῶν ἀγγέλων εἶναι νὰ προσκυνοῦν, ὄχι νὰ προσκυνοῦνται. Οἱ δαίμονες λοιπόν, ὅταν ἐξέπεσαν καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ἀξίωμα τῶν ἀγγέλων, μποροῦν νὰ προσκυνοῦνται, ἀλλὰ μὲ ἀπάτη αὐτῶν πού τοὺς προσκυνοῦν].

Στίχ. 8. [«Ἄκουσε ἡ Σιών καὶ γέμισε ἀπὸ χαρὰ».

Μὲ αὐτὰ λοιπόν φαίνεται ὅτι ὁ λόγος θέλει νὰ μᾶς φανερώσει τὴν πρώτη κλήση τῶν Ἰουδαίων, τὴν ὁποία βέβαια καὶ πρώτη ἔκανε ὁ Χριστός. Αὐτὸ τὸ εἶπε καὶ παλιὰ μὲ τὴν φωνὴ τοῦ Δαβὶδ λέγοντας· «Ἐγὼ ὅμως τοποθετήθηκα βασιλιάς ἀπὸ αὐτὸν στὴ

12. Ἐβρ. 1,6.

Σιών ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ, διαγγέλλων τὸ πρόσταγμα Κυρίου». Τουτέστι, φανερόν καταστήσει τὸ ἀγαθὸν θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός].

Στίχ. 11. [«Φῶς ἀνέτειλε τῷ δικαίῳ».

5 Τὸ «ἀνέτειλέ» φησιν ἀντὶ τοῦ ἀνατέλλει. Πᾶς γὰρ εἴ τις ἐστὶν ἀγαθὸς καὶ δίκαιος, τούτῳ πάντως εἰς νοῦν καὶ καρδίαν τὸ νοητὸν καὶ θεῖον ἀνατέλλει φῶς. Οὐ γὰρ ἄμοιροι τῶν ἱερῶν ἔσονται χαρισμάτων οἱ τῶν ἀρίστων σπουδασμάτων ἐπιμεληταί. Τῷ τοίνυν τὴν πρακτικὴν ἀρετὴν, δι-
10 καιοσύνην καλουμένην, κατορθώσαντι ἀνέτειλε φῶς γνώσεως, οὐκ ἄλλο τυγχάνον τοῦ φωτὸς τοῦ ἀληθινοῦ, περὶ οὗ ὁ Πατὴρ εἶπε· «Τοῖς δὲ φοβουμένοις τὸ ὄνομά μου ἀνατελεῖ ἥλιος δικαιοσύνης»].

Στίχ. 11. «Τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ».

15 Καὶ τί ἐστὶ τὸ εὐθὴ τὴν καρδίαν ἔχειν; Τὸ οἶον ὀρθὴν καὶ ἀδιάστροφον.

Στίχ. 12. [«Εὐφράνθητε, δίκαιοι, ἐν τῷ Κυρίῳ».

Πρέπει γὰρ ὄντως τοῖς ἀγαπῶσι Χριστὸν καὶ τοῖς τῆς εὐσεβείας ἐρασταῖς, τὸ ἐπ' αὐτῷ λίαν εὐφραίνεσθαι, καὶ ἐπὶ
20 τοῖς δοθησομένοις ἡμῖν ἀγαθοῖς παρ' αὐτοῦ, δηλονότι πνευματικοῖς, ἃ καὶ ἀσφαλῆ καὶ ἀναπόβλητον ἔχει τὴν κτίσιν (κίνησιν)].

Στίχ. 12. «Ἐξομολογεῖσθε τῇ μνήμῃ
τῆς ἀγιωσύνης αὐτοῦ».

25 Ἡ ἐξομολόγησις τὴν εὐχαριστίαν δηλοῖ. Δεῖ τοίνυν εὐχαριστεῖν ὅτι Θεὸς ὢν φύσει καὶ Κύριος τῶν ὅλων καὶ σύνθρονος τῷ Πατρὶ, ὁ ἐπάνω πάντων καὶ ὑπὲρ πάντας, κατηξίωσεν ἡμῶν ποιήσασθαι μνήμην μνημονεύσας δέ, καὶ ἡν-

Σιών, τὸ ἅγιο ὄρος αὐτοῦ, διακηρύττοντας τὴν ἐντολὴ τοῦ Κυρίου»¹³. Δηλαδή νὰ κάνει γνωστὸ τὸ ἀγαθὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα].

Στίχ. 11. [«Ἀνέτειλε φῶς στὸν δίκαιο».

Τὸ «ἀνέτειλε» τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ “ἀνατέλλει”. Γιατὶ καθένας ποὺ εἶναι ἀγαθὸς καὶ δίκαιος, σ’ αὐτὸν ὅπωςδήποτε, στὸν νοῦ καὶ στὴν καρδιά του, ἀνατέλλει τὸ νοητὸ καὶ θεῖο φῶς. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ φροντίζουν γιὰ τὰ ἄριστα ἐπιτεύγματα δὲν θὰ στερηθοῦν τὰ ἱερὰ χαρίσματα. Σ’ αὐτὸν λοιπὸν ποὺ ἐφάρμοσε τὴν ἔμπρακτη ἀρετὴ, ἢ ὁποῖα ὀνομάζεται δικαιοσύνη, ἀνέτειλε τὸ φῶς τῆς γνώσεως, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ ἀληθινὸ φῶς, γιὰ τὸ ὁποῖο ὁ Πατέρας εἶπε· «Σ’ ἐκείνους λοιπὸν ποὺ φοβοῦνται τὸ ὄνομά μου, θὰ ἀνατείλει ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης¹⁴].

Στίχ. 11. «Σ’ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν εὐθεῖα καρδιά».

Καὶ τί σημαίνει τὸ νὰ ἔχει κάποιος εὐθεῖα καρδιά; Τὸ νὰ εἶναι σωστὴ καὶ ὄχι διεστραμμένη.

Στίχ. 12. [«Εὐφρανθεῖτε, δίκαιοι, μὲ τὸν Κύριο».

Ταιριάζει πραγματικὰ σ’ αὐτοὺς ποὺ ἀγαποῦν τὸν Χριστὸ καὶ εἶναι ἐραστές τῆς εὐσέβειας, τὸ νὰ αἰσθάνονται χαρὰ γι’ αὐτὸν, καὶ γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ θὰ μᾶς δοθοῦν ἀπὸ αὐτόν, φυσικὰ τὰ πνευματικὰ, τῶν ὁποίων ἡ ἀπόκτηση καὶ ἀσφαλὴς εἶναι, καὶ δὲν ἀπομακρύνεται].

Στίχ. 12. «Δοξολογήστε τὸν Κύριο ἐνθυμούμενοι τὴν ἀγιωσύνη αὐτοῦ».

Ἡ δοξολογία φανερώνει τὴν εὐχαριστία. Πρέπει λοιπὸν νὰ τὸν εὐχαριστοῦμε, γιατί, ἐνῶ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ καὶ Κύριος τῶν ὅλων καὶ σύνθρονος μὲ τὸν Πατέρα, αὐτὸς ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ ὅλα καὶ πάνω ἀπὸ ὅλους, καταδέχθηκε νὰ μᾶς θυμηθεῖ, καὶ ὅταν μᾶς θυμήθηκε, καὶ μᾶς εὐλόγησε. Καὶ αὐτὸ τὸ

λόγησε. Καὶ τοῦτο διδάξει λέγων ὁ μακάριος Δαβίδ· «Κύριος ἐμνήσθη ἡμῶν, καὶ ηὐλόγησεν ἡμᾶς».

ΨΑΛΜΟΣ 47.

Στίχ. 1. «Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ᾄσμα καινόν».

5 «Καινόν τὸ ᾄσμα» πάντα γὰρ ἐν Χριστῷ καινά, τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν. Καὶ μετ' ὀλίγα. [Καὶ ποῖα ταῦτά ἐστι τὰ καινά; Τὰ διὰ Χριστοῦ δηλονότι. Πάλαι μὲν γάρ, ὡς ἔφην, ἐλυτρώσατο διὰ Μωϋσέως τὸν Ἰσραήλ ὁ τῶν ὅλων Θεὸς καὶ πικρᾶς αὐτοὺς ἐξείλετο δουλείας· κατεπνίγετο δὲ καὶ ἐν
10 θαλάσῃ διώκων ὁ Φαραώ, καὶ ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ Θεὸς ἐδοξάζετο. Ἄλλ' ἐν τούτοις μὲν τὰ ἐκείνων. Ἰδωμεν δὲ τὰ καινά τὰ διὰ Χριστοῦ. Οὐχ ἐν ἔθνος ἐλυτρώθη, καθὰ καὶ πάλαι μόνος ὁ Ἰσραήλ, σέσωσται δὲ μᾶλλον ἢ σύμπασα γῆ. Οὐκ ἄνθρωπον Αἰγύπτιον πεπνιγμένον ὀρῶμεν ἐν θαλάσ-
15 σῃ, ἀλλ' αὐτὸν τὸν ἀλαζόνα καὶ ἀλιτήριον Σατανᾶν πεσόντα καὶ κείμενον ὑπὸ πόδας ἁγίων. Ἔφη γάρ που Χριστός· «Ἴδου δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ». Ὁφεις δὲ καὶ σκορπίους ὀνομά-
20 ζει τοὺς πονηροὺς καὶ ἰοβόλους δαίμονας, ὧν τῆς σκαιότητος ἀπηλλάγημεν].

Καὶ μετ' ὀλίγα· Ἐπὶ τίσιν ἄρα καὶ ποίας ἔχοντες τοῦ ψάλλειν τὰς ἀφορμὰς, αὐτὸς σε πάλιν διδάξει λέγων· «Ὅτι θαυμαστὰ ἐποίησεν ὁ Κύριος». Καὶ ποῖα ταῦτά ἐστι; Τὰ
25 ἐξαιρέτα καὶ τεθαυμασμένα, ἃ πεποίηκεν ὁ τῶν ὅλων Σωτὴρ καὶ Κύριος].

Στίχ. 1. [«Ἔσωσεν αὐτῷ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ».

Ἔσωσε γὰρ τὴν ὑπ' οὐρανὸν ἡ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς, του-

15. Ψαλμ. 113, 20.

16. Β' Κορ. 5, 17.

διδάσκει ὁ μακάριος Δαβίδ, λέγοντας· «Ὁ Κύριος μᾶς θυμήθηκε καὶ μᾶς εὐλόγησε»¹⁵.

ΨΑΛΜΟΣ 97ος

Στίχ. 1. «Ψάλετε στὸν Κύριο ἄσμα καινούργιο».

Τὸ ἄσμα εἶναι καινούργιο, γιατί ὅλα μὲ τὸν Χριστὸ εἶναι καινούργια. Τὰ ἀρχαῖα ἔχουν περάσει¹⁶. Καὶ μετὰ ἀπὸ μερικά ἄλλα: [Καὶ ποιά εἶναι αὐτὰ τὰ καινούργια; Αὐτὰ ποὺ μᾶς δόθηκαν μέσω τοῦ Χριστοῦ. Γιατί παλιὰ βέβαια, ὅπως εἶπα, ἐλευθέρωσε τὸν Ἰσραὴλ μὲ τὸν Μωυσῆ ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, καὶ τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν σκληρὴ δουλεία, καὶ πνίγηκε στὴ θάλασσα ὁ Φαραὼ διώκοντάς τους, καὶ δοξάσθηκε μέσω αὐτοῦ ὁ Θεός. Ἄλλὰ αὐτὰ βέβαια ὅσον ἀφορᾶ ἐκείνους. Ἄς δοῦμε ὅμως καὶ τὰ νέα ποὺ ἔγιναν μὲ τὸν Χριστὸ. Δὲν λυτρώθηκε ἓνα ἔθνος, ὅπως παλιὰ μόνο ὁ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ σώθηκε μᾶλλον ὁλόκληρη ἡ γῆ. Δὲν βλέπουμε μόνο ἓνα ἄνθρωπον Αἰγύπτιο πνιγμένον, ἀλλὰ τὸν ἴδιο τὸν ἀλαζονικὸ καὶ ἀλιτήριο Σατανᾶ νὰ ἔχει πέσει, καὶ νὰ βρῖσκεται κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τῶν ἀγίων. Γιατί εἶπε κάποιου ὁ Χριστός· «Νά, σᾶς ἔδωσα ἐξουσία νὰ πατᾶτε πάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς καὶ πάνω σ' ὅλη τὴν δύναμη τοῦ ἐχθροῦ, καὶ δὲν θὰ σᾶς βλάψει τίποτε»¹⁷. Φίδια βέβαια καὶ σκορπιούς ὀνομάζει τοὺς πονηροὺς καὶ δηλητηριώδεις δαίμονες, ἀπὸ τῶν ὁποίων τὴν βαναυσότητα ἔχουμε ἀπαλλαγεῖ].

Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα ἄλλα: Γιὰ ποιά ἄραγε καὶ ποιὲς ἀφορμὲς εἶχαν νὰ ψάλλουν, αὐτὸς πάλι θὰ σὲ διδάξει λέγοντας· «Γιατί ὁ Κύριος ἔκανε ἔργα θαυμαστά». Καὶ ποιά εἶναι αὐτά; Τὰ ξεχωριστὰ τελείως καὶ ἄξια θαυμασμοῦ, τὰ ὁποῖα ἔκανε ὁ Σωτῆρας ὅλων καὶ Κύριος.

Στίχ. 1. [«Τὸν ἔσωσε ἡ δεξιὰ του».

Ἐσωσε δηλαδή τὴν οἰκουμένη ἢ δεξιὰ τοῦ Πατέρα, δηλαδή

17. Λουκᾶ 10, 19.

τέστιν ὁ Υἱός· οὕτως αὐτὸν καὶ αὐτὸς ὁ Πατὴρ ὀνομάζει λέγων· «Ὅτι ἀρῶ εἰς τὸν οὐρανὸν τὴν χειρὰ μου, καὶ ὁμοῦμαι τὴν δεξιάν μου», ἐν ἧ ἔστερέωσα τὸν οὐρανὸν καὶ ἐθεμελίωσα τὴν γῆν.

5 [Διέσωσε γὰρ ἡ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, τουτέστιν ὁ Υἱός, τῷ ἰδίῳ γεννήτορι τὴν οἰκουμένην πρὸς θεογνωσίαν ἀναγαγὼν, καὶ θανάτου καὶ φθορᾶς ἐξελὼν τὸ ἐξ ἁμαρτίας συντετριμμένον ποίημα, καίτοι κατ' εἰκόνα γεγονὸς τοῦ Κτίσαντος.

10 [«Δεξιάν» τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὀνομάζει τὸν Υἱόν· δι' αὐτοῦ γὰρ ὡς διὰ χειρὸς ἰδίας τὰ πάντα εἰς τὸ εἶναι παρήνεγκεν ὁ Πατὴρ, καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ σοφώτατος Ἰωάννης περὶ αὐτοῦ· «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ
15 πρὸς τὸν Θεόν. Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν». Ἄλλ' ὥσπερ ἡ τοῦ ἀνθρώπου χεὶρ οὐκ ἄλλοτρία τοῦ σώματός ἐστιν, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ· αὕτη τοίνυν ἡ πάντων ἰσχύουσα τοῦ Πατρὸς δεξιὰ, ἡ πάντων δημιουργὸς καὶ τεχνίτις, ἦν πάντα τὰ ἔργα τρέμει,
20 σέσωκεν ἑαυτῷ τε καὶ τῷ Πατρί. Τί δὲ σέσωκεν; Ἄπασαν δηλονότι τὴν ὑπ' οὐρανόν· σεσαγήνευκε γὰρ διὰ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων εἰς ἐπίγνωσιν τῆς δόξης αὐτοῦ].

Στίχ. 2. [«Ἐγνώρισε Κύριος τὸ σωτήριον αὐτοῦ»

Σωτήριον καὶ δικαιοσύνην ὀνομάζει [τὸν] Χριστόν· σέ-
25 σωκε γὰρ ἡμᾶς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ δι' αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ, καὶ δεδικαίωκεν ἐν πίστει].

Στίχ. 3. [«Εἶδον πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν».

Τουτέστιν, Οὐδεὶς ἀπομεμένηκεν ἀμέτοχος τῆς διὰ Χρι-
30 στοῦ σωτηρίας. Κέκληται γὰρ, ὡς ἔφην, διὰ τῆς πίστεως ἡ σύμπασα γῆ].

ὁ Υἱός. Ἔτσι τὸν ὀνομάζει καὶ ὁ Πατέρας λέγοντας: «Γιατὶ θὰ σηκώσω στὸν οὐρανὸ τὸ χέρι μου, καὶ θὰ ὀρκισθῶ στὴ δεξιὰ μου»¹⁸, μὲ τὴν ὁποία στερέωσα τὸν οὐρανὸ καὶ θεμελίωσα τὴ γῆ.

[Ἔσωσε πράγματι τὴν οἰκουμένη ἢ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, δηλαδή ὁ Υἱός, μὲ τὸν ἴδιο τὸν Πατέρα του, ὀδηγώντας αὐτὴν στὴ θεογνωσία καὶ ἐλευθερώνοντας ἀπὸ τὸ θάνατο καὶ τὴ φθορὰ τὸ δημιούργημα ποὺ εἶχε συντριβεῖ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, μολονότι εἶχε γίνει σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ δημιουργοῦ του.

[«Δεξιὰ» τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα ὀνομάζει τὸν Υἱό, γιατί μὲ αὐτὸν, σὰν χέρι δικό του, ὁ Θεὸς ἔφερε τὰ πάντα στὴν ὑπαρξη. Καὶ μᾶς βεβαιώνει ὁ σοφώτατος Ἰωάννης λέγοντας γι' αὐτόν: «Στὴν ἀρχὴ ὑπῆρχε ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦταν μαζί μὲ τὸν Θεό, καὶ Θεὸς ἦταν ὁ Λόγος. Αὐτὸς ὑπῆρχε στὴν ἀρχὴ μὲ τὸν Θεό. Ὅλα ἔγιναν μέσω αὐτοῦ, καὶ χωρὶς αὐτὸν δὲν ἔγινε τίποτε»¹⁹. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδή τὸ χέρι τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ξένο ἀπὸ τὸ σῶμα, ἀλλ' ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτὸ καὶ βρίσκεται σ' αὐτό, ἔτσι λοιπὸν αὐτὴ ἢ παντοδύναμη δεξιὰ τοῦ Πατέρα, ἢ ὁποία εἶναι δημιουργὸς καὶ τεχνήτρια, τὴν ὁποία τρέμουν ὅλα τὰ ἔργα, ἔσωσε μὲ τὸν ἑαυτὸ της καὶ τὸν Πατέρα. Τί ἔσωσε ὅμως; Ἔσωσε ὁλόκληρη τὴν οἰκουμένη, γιατί τὴν σαγήνευσε μὲ τὰ εὐαγγελικὰ κηρύγματα καὶ τὴν ὀδήγησε στὴν ἐπίγνωση τῆς δόξας του].

Στίχ. 2. [«Ὁ Κύριος ἔκανε γνωστὴ τὴ σωτηρία του».

Σωτηρία καὶ δικαιοσύνη ὀνομάζει τὸν Χριστόν. Γιατὶ μέσω αὐτοῦ καὶ μὲ αὐτὸν μᾶς ἔσωσε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας καὶ μᾶς δικαίωσε μὲ τὴν πίστη^{19α}].

Στίχ. 3. [«Ὅλα τὰ πέρατα τῆς γῆς εἶδαν τὴ σωτηρία τοῦ Θεοῦ μας».

Δηλαδή, Κανένας δὲν ἔμεινε ἀμέτοχος τῆς σωτηρίας ποὺ δόθηκε μέσω τοῦ Χριστοῦ. Γιατί, ὅπως εἶπα, κλήθηκε μέσω τῆς πίστεως ὁλόκληρη ἡ γῆ].

18. Δευτ. 32, 40.

19. Ἰω. 1, 1-3

19α. Ρωμ. 5, 1.

Στίχ. 8. [«Ποταμοὶ κροτήσουσι χειρὶ».

Ποίας ἔχουσι χεῖρας οἱ ποταμοί; Ἡ πῶς κροτήσαι δύ-
νανται; Ἐπειδὴ δεσποζομένων τῶν ἔθνῶν καὶ καλουμένων
διὰ τῆς πίστεως, ἔχαιρον οἱ μαθηταί, τοῖς κροτοῦσι παρα-
5 πλησίως ὕδων ἐπινικίων ἐξάρχοντες ἐκ περιχαρείας, ποτα-
μοῖς αὐτοὺς παρεικάζει λέγων· «Ποταμοὶ κροτήσουσι χειρὶ
ἐπὶ τὸ αὐτό».

Γ' Ἔθος τῆ θεοπνεύστῳ Γραφῇ πηγαῖς τε καὶ ποταμοῖς
ἐσθότε παρομοιοῦν τοὺς ἁγίους προφήτας, ἀποστόλους
10 καὶ εὐαγγελιστάς, ἔτι τε πρὸς τούτοις τοὺς τῶν ἁγίων Ἐκκ-
λησιῶν ἡγουμένους, τοὺς τὸν θεῖον τοῖς λαοῖς πρεσβεύον-
τας λόγον, καὶ τῶν ἱερῶν δογμάτων ὄντας ἐπιστήμονας, καὶ
μυσταγωγικὸν ἔχοντας ἐπιτήδευμα. Καὶ γοῦν ἔφη περὶ αὐ-
τῶν διὰ φωνῆς Ἡσαΐου τοῦ προφήτου· «Ἀντλήσατε τὸ
15 ὕδωρ μετ' εὐφροσύνης ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ σωτηρίου». Σω-
τηρίου δὲ αὐτοὺς ὀνομάζει πηγάς· ἀναβρύνουσι γὰρ ὡς-
περ τοῖς ὑπὸ χεῖρα λαοῖς τὸν ἐξ οὐρανοῦ λόγον, αὐτοὶ δε-
χόμενοι παρὰ Χριστοῦ. Ὡς γὰρ αὐτοὶ φασιν οἱ ἅγιοι· «Ἐκ
τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν».

20 Γ' Ὅταν τοίνυν ἀκούσης περὶ τῶν ἁγίων ποταμῶν ὅτι
κροτήσουσι χεῖρας, ἀντὶ τοῦ «εὐφρανθήσονται», νόει, τερ-
φθήσονται καὶ χαρήσονται καὶ ἐορτάσουσι. Διὰ ποίαν αἰ-
τίαν; Ὅτι ἔσωσε Κύριος τὴν ὑπουράνιον, ὅτι καταδέδηκεν
ἐξ οὐρανοῦ ὁ Μονογενὴς ὢν Λόγος, καὶ γέγονεν ὁμοιος
25 ἡμῖν, ἵνα καταργήσῃ τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου, ἵνα
παραλύσῃ τὴν φθοράν, ἀναστρέψῃ θάνατον, ἀποστήσας
τοῦ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἡμᾶς καθαρὸς ἀπεργάσῃ
διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἀγιάσῃ διὰ τοῦ Πνεύματος, υἱοὺς ἀπο-
φήνας Θεοῦ. Αὕτη τῆς τῶν ἁγίων θυμηδίας ἢ πρόφασις,
30 ἐπὶ τούτοις κελεύονται κροτεῖν, τουτέστιν εὐφραίνεισθαι].

Στίχ. 8. [«Οἱ ποταμοὶ ἄς χειροκροτήσουν».

Ποιὰ χέρια ἔχουν οἱ ποταμοί; Ἡ πῶς μποροῦν νὰ χειροκροτήσουν; Ἐπειδὴ ὀδηγούμενα τὰ ἔθνη κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ Δεσπότη καὶ καλούμενα μὲ τὴν πίστη, οἱ μαθητὲς χαίρονταν, προεξάρχοντας στίς ἐπινίκιες ὠδὲς καὶ ψάλλοντας ὅμοια μὲ ἐκείνους πὺ χειροκροτοῦσαν γεμᾶτοι χαρᾶ, τοὺς παρομοιάζει μὲ ποταμούς, λέγοντας «Οἱ ποταμοὶ ἄς χειροκροτήσουν ὅλοι μαζί».

[Ἡ θεόπνευστη Γραφή συνηθίζει πολλές φορές νὰ παρομοιάζει μὲ πηγὲς καὶ ποταμούς τοὺς ἁγίους προφῆτες, τοὺς ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστές, καὶ μαζί μὲ αὐτοὺς ἀκόμα καὶ τοὺς προισταμένους τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν, οἱ ὅποιοι κηρῦττουν στοὺς λαοὺς τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶναι θαθεῖς γνῶστες τῶν ἱερῶν δογμάτων, καὶ ἔχουν ἀναλάβει τὸ διδακτικὸ ἔργο. Καὶ πράγματι εἶπε γι' αὐτοὺς μὲ τὴ φωνὴ τοῦ προφήτη Ἡσαΐα· «Ἀντλήστε τὸ νερὸ μὲ χαρὰ ἀπὸ τὴς πηγὲς τῆς σωτηρίας»²⁰. Σωτήριες δέβαια πηγὲς ὀνομάζει αὐτοὺς. Γιατὶ ἀναβρῦζουν κατὰ κάποιον τρόπο στοὺς λαοὺς τῆς δικαιοδοσίας τους τὸν λόγο ἀπὸ τὸν οὐρανό, τὸν ὅποιο δέχονται ἀπὸ τὸν Χριστό. Γιατί, ὅπως λένε οἱ ἴδιοι οἱ ἅγιοι, «Ἀπὸ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἐλάβαμε ὅλοι ἐμεῖς»²¹.

[Ὅταν λοιπὸν ἀκούσεις γιὰ τοὺς ποταμούς τῶν ἁγίων ὅτι χειροκροτοῦν, νὰ σκέφτεσαι ὅτι λέγεται ἀντὶ τοῦ “θα εὐφρανθοῦν, θα αἰσθανθοῦν ἀγαλλίαση, θα χαροῦν καὶ θα ἐορτάσουν. Γιὰ ποιὰ αἰτία; Ἐπειδὴ ἔσωσε ὁ Κύριος τὴν οἰκουμένη, ἐπειδὴ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ αὐτὸς πὺ εἶναι ὁ Μονογενὴς Λόγος, καὶ ἔγινε ὅμοιος μὲ ἐμᾶς, γιὰ νὰ καταργήσῃ τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ, γιὰ νὰ καταργήσῃ τὴ φθορὰ, νὰ καταστρέψῃ τὸν θάνατο, ἀπομακρύνοντας τὴν ἁμαρτία ἀπὸ τὸν κόσμον, καὶ νὰ μᾶς καθαρῖσει μὲ τὸ βάπτισμα, νὰ μᾶς ἀγιάσῃ μὲ τὸ Πνεῦμα, ἀναδεικνύοντάς μας υἱοὺς τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀφορμὴ τῆς χαρᾶς τῶν ἁγίων, γι' αὐτὰ παίρνουν ἐντολὴ νὰ χειροκροτοῦν, δηλαδὴ νὰ χαίρονται].

21. Ἰω. 1, 16.

Στίχ. 8. [*«Τὰ ὄρη ἀγαλλιᾶσονται».*

Ἡ Ὄρη φησὶν οὐ ταῦτα τὰ αἰσθητὰ καὶ ὁρώμενα, ἀλλὰ τὰς νοεράς καὶ ὑψηλὰς δυνάμεις, ἥτοι τοὺς τὸν θεῖον θρόνον περιεστῶτας ἀγγέλους Ἐψηλαὶ γοῦν εἰσιν αἱ ἀρεταί. 5 Αὗται τοίνυν αἱ λογικαὶ καὶ ἀνωτάτω δυνάμεις χαίρουσι λίαν ἐπὶ τοῖς ἐν Χριστῷ διασεσωσμένοις, χαίρουσι δὲ δι' ἡμᾶς δοξολογοῦσαι τὸν σῶσαντα].

ΨΑΛΜΟΣ ΉΉ.

Στίχ. 1. [*«Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν».*

10 Πεμπέτωσαν εἰκῆ τῆς ἑαυτῶν βασκανίας τὰ θέλη κατὰ Χριστοῦ, ἀρτυέτωσαν ἐπιβουλάς οὐδὲν ἀδικῆσαι δυναμένας τὸν οὐδὲν εἰδῶτα παθεῖν].

Στίχ. 2. [*«Κύριος ἐν Σιών μέγας».*

Οὐ παρὰ τῆ Σιών σωματικῆ μέγας ἦν ἢ ὑψηλὸς ὁ Σω- 15 τῆρ, παρὰ τῆ νοητῆ δὲ μᾶλλον, τουτέστι τῆ Ἐκκλησίᾳ, ἣν αὐτὸς ἑαυτῷ παρέστησε, «μὴ ἔχουσαν σπῖλον ἢ ῥυτίδα, ἀγίαν δὲ μᾶλλον καὶ ἄμωμον», κατὰ τὸ γεγραμμένον.

[Οὐ γὰρ καθ' ἓνα τῶν ψευδωνύμων θεῶν γινωσκόμενος μὲν παρὰ τινων, ἀγνοούμενος δὲ παρ' ἑτέρων, ἀλλ' αὐ- 20 τὸς ἐν οὐρανῷ μὲν δοξαζόμενος παρὰ τῶν ἄνω πνευμάτων, ἐπὶ γῆς δὲ προσκυνούμενος παρ' ἡμῶν. Ἐψηλὸς τοιγαροῦν ἐν δόξῃ καὶ τὸν ἑαυτοῦ φόβον ἐντιθεὶς τοῖς εἰδόσιν αὐτόν, σωτηρία δὲ καὶ τοῦτο ψυχῆς].

Στίχ. 3. [*«Ἐξομολογησάσθωσαν πάντες τῷ ὀνόματί σου».*

25

Αἱ τιμαί φησί, τῶν βασιλέων ἀγαπῶσιν ἔχειν τὸ δύνασθαι κρίνειν καὶ νομοθετεῖν. Ἀκολουθεῖ γὰρ πάντως τῆ τοῦ βασιλέως τιμῆ τὸ χρῆναι κρίνειν καὶ νομοθετεῖν. Ἡδὴ κρι-

Στίχ. 8. [«Τὰ βουνὰ νὰ γεμίσουν ἀπὸ ἀγαλλίαση».

«Βουνὰ» ὀνομάζει ὄχι αὐτὰ τὰ αἰσθητὰ καὶ ὄρατὰ, ἀλλὰ τὶς νοερὲς καὶ ὑψηλὲς δυνάμεις, δηλαδή τοὺς ἀγγέλους ποὺ στέκονται γύρω ἀπὸ τὸν θρόνο τοῦ Θεοῦ. Οἱ ἀρετὲς δηλαδή εἶναι ὑψηλές. Αὐτὲς λοιπὸν οἱ λογικὲς καὶ ἀνώτατες δυνάμεις χαίρονται πολὺ γι' αὐτοὺς ποὺ σώθηκαν μὲ τὸν Χριστό, χαίρονται καὶ γιὰ μᾶς δοξολογώντας αὐτὸν ποὺ μᾶς ἔσωσε].

ΨΑΛΜΟΣ 98ος

Στίχ. 1. [«Ὁ Κύριος ἀνέλαβε τὴ βασιλεία».

Ἦς ρίχνουν ἄσκοπα τὰ βέλη τοῦ φθόνου τοὺς ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ, ἃς κατασκευάζουν σκευωρίες οἱ ὅποιοι δὲν μποροῦν νὰ βλάψουν καθόλου αὐτὸν ποὺ δὲν γνωρίζει νὰ παθαίνει τίποτε].

Στίχ. 2. [«Ὁ Κύριος στὴ Σιών εἶναι μέγας».

Ὁ Σωτὴρας δὲν ἦταν μέγας ἢ ὑψηλὸς στὴ σωματικὴ Σιών, ἀλλὰ μᾶλλον στὴν νοητὴ, δηλαδή στὴν Ἐκκλησία, τὴν ὁποία ὁ ἴδιος παρουσίασε στὸν ἑαυτό του ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κηλίδα ἢ ρύπο, καὶ μᾶλλον ἁγία καὶ ἄμεμπτη²², ὅπως ἔχει γραφεῖ].

[Πράγματι δὲν ἦταν ὅπως καθέννας ἀπὸ τοὺς ψεύτικους θεοὺς, γνωριζόμενοι βέβαια ἀπὸ μερικοὺς, ἀγνοούμενοι ὅμως ἀπὸ ἄλλους, ἀλλὰ αὐτὸς στὸν οὐρανὸ δοξάζεται ἀπὸ τὰ οὐράνια πνεύματα, ἐνῶ στὴ γῆ προσκυνεῖται ἀπὸ μᾶς. Εἶναι λοιπὸν ὑψηλὸς σὲ δοξα, καὶ ἐμπνέοντας τὸν φόβο του σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν γνωρίζουν, πράγμα βέβαια ποὺ εἶναι σωτηρία τῆς ψυχῆς].

Στίχ. 3. [«Ἦς δοξολογήσουν ὅλοι τὸ ὄνομά σου».

Οἱ τιμές, λέγει, τῶν βασιλέων ἐπιθυμοῦν νὰ ἔχουν τὴ δύναμη νὰ δικάζουν καὶ νὰ νομοθετοῦν. Γιατὶ ἀκολουθεῖ ὀπωροδήποτε τὴν τιμὴ τοῦ βασιλιᾶ ἢ ἀνάγκη νὰ δικάζει καὶ νὰ νομοθετεῖ. Ἦδη

22. Ἐφ. 5, 27.

τήσ ἐστι καὶ νομοθέτης Θεὸς τοῦ παντός. Γέγραπται γάρ· «Ὅτι Θεὸς κριτής ἐστι». Καὶ πάλιν· «Εἷς ἐστι νομοθέτης καὶ κριτής». Καί, «Τιμὴ βασιλέως κρίσιν ἀγαπᾷ». Πρόσεσι δὲ τῷ Υἱῷ τὸ δύνασθαι κρίνειν καὶ νομοθετεῖν. Καὶ γοῦν
5 ἔφη πρὸς ἡμᾶς· «Οὐδὲ γὰρ ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ Υἱῷ, ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα»].

Στίχ. 3. «Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ ὀνόματί σου τῷ μεγάλῳ».

10 Μέγα γὰρ καὶ ὑψηλὸν τὸ τῆς θεότητος ὄνομα, ἡγουν ἡ δόξα. Οὐ γὰρ ἐστὶν καθ' ἐν τῶν κτισμάτων ὁ τῶν ὄλων Δημιουργός, ἀπαραβλήτοις δὲ μᾶλλον ὑπεροχαῖς τὰ πάντα ὑπέγκειται, ὅμοιον δὲ αὐτῷ κατὰ φύσιν οὐδέν, πλὴν ὅτι μόνος ὁ ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ καὶ ὁμοούσιος αὐτῷ Θεός
15 Λόγος, ὃς δοξολογεῖται γενόμενος ἄνθρωπος παρὰ τῶν Σεραφίμ. Αὐτός γάρ ἐστιν «τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα· καὶ γὰρ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ πᾶν γόνυ κάμπτει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς».
20 Μέγα δὴ οὖν καὶ τεθαυμασμένον τὸ τῆς θεότητος ὄνομα, εἶπερ αὐτῷ κάμπτει πᾶν γόνυ, προσκυνούσης δηλονότι τῆς κτίσεως καὶ ταῖς θεοπρεπέσι τιμαῖς στεφανούσης αὐτόν.

Στίχ. 5. «Ὑψοῦτε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν».

Τουτέστιν, Ὑψιστον εἶναι πιστεύετε τὸν ἐνανθρωπήσαντα τοῦ Θεοῦ Λόγον, μηδὲν ταπεινὸν φρονήσαντες περὶ αὐτοῦ, καθάπερ ἀμέλει καὶ οἱ τάλανες Ἰουδαῖοι.

Στίχ. 5. [«Καὶ προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ».

Ἄρ' οὖν καὶ πόδας τοιούτους ἔχει Θεὸς ἐπικεμένους

ὁ Θεὸς εἶναι κριτῆς καὶ νομοθέτης τοῦ σύμπαντος. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι κριτῆς»²³· καὶ ἄλλοῦ πάλι· «Ἐνας εἶναι ὁ νομοθέτης καὶ ὁ κριτῆς»²⁴· καί· «Ἡ τιμὴ τοῦ βασιλιᾶ ἀγαπᾷ τὴν δίκαια κρίση»²⁵. Ὑπάρχει ὁμοίως καὶ στὸν Υἱὸ ἡ δύναμη νὰ κρίνει καὶ νὰ νομοθετεῖ. Καὶ πράγματι εἶπε σὲ μᾶς «Γιατὶ ὁ Πατέρας δὲν κρίνει κανένα, ἀλλὰ ὅλη τὴν κρίση τὴν ἔδωσε στὸν Υἱό, ὥστε ὅλοι νὰ τιμοῦν τὸν Υἱό, ὅπως τιμοῦν καὶ τὸν Πατέρα»²⁶].

Στίχ. 3. «Ἄς δοξολογήσουν τὸ μεγάλο ὄνομά σου».

Εἶναι πράγματι μεγάλο καὶ ὑψηλὸ τὸ ὄνομα τῆς θεότητος, δηλαδή ἡ δόξα του. Γιατὶ ὁ Δημιουργὸς τῶν ὅλων δὲν εἶναι σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ κτίσματα, ἀλλὰ βρίσκεται πάνω ἀπὸ ὅλα μὲ ἀσύγκριτες ὑπεροχές, καὶ ὅμοιος μὲ αὐτὸν κατὰ φύση δὲν ὑπάρχει κανένας, ἐκτὸς μόνον ἀπὸ τὸν ὁμοούσιο μὲ αὐτὸν Θεὸ Λόγο, ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ αὐτὸν καὶ ὑπάρχει μέσα σ' αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἔγινε ἄνθρωπος καὶ δοξολογεῖται ἀπὸ τὰ Σεραφίμ. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι τὸ ὄνομα τὸ ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ὄνομα. Καθόσον «στὸ ὄνομα αὐτοῦ λυγίζι κάθε γόνατο ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ κάθε γλῶσσα θὰ ὁμολογήσει, ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς εἶναι ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα»²⁷. Εἶναι λοιπὸν μεγάλο καὶ θαυμαζόμενο τὸ ὄνομα τῆς θεότητος, ἐφόσον σ' αὐτὸ κάμπτεται κάθε γόνατο, τὸν προσκυνεῖ δηλαδή ἡ κτίση καὶ τὸν στεφανώνει μὲ τιμὲς ποὺ ταιριάζουν στὸν Θεό.

Στίχ. 5. «Ὑμνεῖτε ὡς Ὑψιστο τὸν Κύριο καὶ Θεό μας».

Δηλαδή, νὰ πιστεύετε ὅτι εἶναι Ὑψιστος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος, χωρὶς νὰ πιστεύετε τίποτε τὸ ταπεινὸ γι' αὐτόν, ὅπως βέβαια οἱ ταλαίπωροι Ἰουδαῖοι.

Στίχ. 5. [«Καὶ νὰ προσκυνεῖτε τὸν τόπο ὅπου πατοῦν τὰ πόδια του».

Ἄρα λοιπὸν ὁ Θεὸς ἔχει καὶ πόδια τέτοια ποὺ πατοῦν πάνω

τῷ ὑποποδίῳ; ἄρα καὶ χειῖρας καὶ ὀφθαλμούς; Μὴ τοῦτο ὑπολάβῃς. Σκευάζεται μὲν γὰρ ὁ ὑπ' αὐτῷ λόγος ὡς ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς καὶ ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, νοεῖται δὲ τὰ ἐπ' αὐτῷ θεοπρεπῶς. Ἐπειδὴ τοίνυν ἔθος ἐστὶ τοῖς προσκυνουῖσι τοὺς ἐπὶ γῆς βασιλέας φιλεῖν τοὺς πόδας αὐτῶν, ἐκ τῆς παρὰ ἀνθρώποις συνηθείας ἐπὶ Θεοῦ τὸν λόγον ἀναφέρει λέγων ὁ Ψαλμωδός· «Καὶ προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ»].

Στίχ. 7. [«Ὅτι ἐφύλασσον τὰ μαρτύρια αὐτοῦ».

10 Οὐκοῦν τετίμηκεν ὡς τιμήσαντας, ἠγάπησεν ὡς γνησίους οἰκέτας, ὡς τῶν αὐτοῦ θεσπισμάτων γεγονότας φύλακας. Οὐκοῦν οὐκ ἄμισθος ἢ ὑπακοή, μᾶλλον δὲ τῆς ἀνωτάτω τιμῆς πρόξενος διὰ τὸ εὐπειθές καὶ εὐάγωγον].

ΨΑΛΜΟΣ 138.

15 Στίχ. 2. [«Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν εὐφροσύνῃ».

Τουτέστι, μὴ στυγνοί, μὴ κατηφεῖς, μηδὲ ὀκνηροὶ πρὸς ἀγαθουργίαν, πρόθυμοι δὲ μᾶλλον καὶ ἰλαροὶ καὶ τῇ ἐλπίδι χαίροντες, ἐλπίδι δὲ πάντως τῇ τοῖς ἁγίοις ἠὐπρεπισμένη.]

[Εἰ δέ τις μὴ δουλεύοι αὐτῷ ἐν εὐφροσύνῃ, μὴ τολμάτω
20 παριέναι ἐνώπιον αὐτοῦ, ἀνίπτοις ποσὶ παραβάλλων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ].

Στίχ. 3. «Γνωῦτε, ὅτι Κύριος αὐτός ἐστιν ὁ Θεός».

Οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός, ὁ τῷ ἰδίῳ αἵματι πᾶσαν λυτρωσάμενος τὴν γῆν. Αὐτός ἐστιν ὁ καὶ τοῦ ἡμετέρου ποιήματος δημιουργός. Οὐ γὰρ αὐτομάτως συνέστημεν, ἀλλὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἔργον ἐσμέν. Διὸ καὶ λαὸς αὐτοῦ καὶ πρόβατα αὐτοῦ τυγχάνομεν. Εἴη δὲ λαὸς ὁ λογικωτέραν τάξιν ἐπέχων· πρόβατα δὲ οἱ μὴ τσοαύτην ἔχοντες διάκρισιν, μη-

στό ὑποπόδιο; Ἐπειδή ἔχει καὶ χέρια καὶ μάτια; Νὰ μὴ σκεφθεῖς αὐτό. Γιατὶ ὁ λόγος σχετικὰ μὲ αὐτὸν συντίθεται ἀπὸ τὰ δικά μας καὶ ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ἀλλὰ νοοῦνται τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὸν κατὰ τρόπο θεοπρεπῆ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὑπάρχει συνήθεια αὐτοὶ ποὺ προσκυνοῦν τοὺς ἐπίγειους βασιλεῖς νὰ φιλοῦν τὰ πόδια τους, ἀπὸ τὴ συνήθεια ποὺ ἐπικρατεῖ στοὺς ἀνθρώπους ὁ Ψαλμωδὸς ἀναφέρει τὸν λόγο καὶ στὸν Θεό, λέγοντας «Καὶ νὰ προσκυνεῖτε τὸν τόπο ὅπου πατοῦν τὰ πόδια του»].

Στίχ. 7. [«Ἐπειδὴ τηροῦσαν τὶς ἐντολές του»].

Τοὺς τίμησε δηλαδή ἐπειδὴ τὸν τίμησαν, τοὺς ἀγάπησε ὡς εἰλικρινεῖς δούλους, ἐπειδὴ ἔγιναν φύλακες τῶν ἐντολῶν του. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἡ ὑπακοή χωρὶς ἀμοιβή, ἀλλὰ μᾶλλον προκαλεῖ τὴν ἀνώτατη τιμὴ λόγω τῆς εὐπειθείας καὶ τῆς πειθαρχίας].

ΨΑΛΜΟΣ 99ος

Στίχ. 2. [«Ὑπηρετῆστε τὸν Κύριον μὲ εὐφροσύνη»].

Δηλαδή ὄχι σκυθρωποὶ καὶ κατηφεῖς, οὔτε ὀκνηροὶ πρὸς ἀγαθοεργία, ἀλλὰ μᾶλλον πρόθυμοι καὶ εὐθυμοὶ καὶ χαρούμενοι λόγω τῆς ἐλπίδας, τῆς ἐλπίδας ποὺ ὅπωςδήποτε εἶναι ἐτοιμασμένη γιὰ τοὺς ἀγίους].

[Ἐὰν ὅμως κάποιος δὲν τὸν ὑπηρετεῖ μὲ χαρά, νὰ μὴ τολμᾷ νὰ πλησιάζει μπροστά του, πηγαίνοντας στὴν Ἐκκλησία μὲ ἀνίπτα πόδια²⁸].

Στίχ. 3. «Μάθετε ὅτι ὁ Κύριος, αὐτὸς εἶναι ὁ Θεός».

Αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ αἷμα του ἐλευθέρωσε ὅλη τὴ γῆ. Αὐτὸς εἶναι ὁ Δημιουργὸς καὶ τῆς δικῆς μας ὑπαρξῆς. Γιατὶ δὲν ἤρθαμε στὴν ὑπαρξῆ μὲ τρόπο αὐτόματο, ἀλλ' εἴμαστε ἔργο τῶν χειρῶν του. Γι' αὐτὸ καὶ εἴμαστε καὶ λαὸς του καὶ πρόβατά του. Καὶ εἶναι λαὸς αὐτὸς ποὺ βρίσκεται σὲ λογικότερη τάξη, ἐνῶ πρόβατα ἐγκεῖνοι ποὺ δὲν ἔχουν τόσο μεγάλη διάκριση,

δὲ πειραν τῶν θείων λογίων, κατὰ τό· «Ἐπλανήθην ὡς πρό-
βατον ἀπολωλός».

ΨΑΛΜΟΣ Ρ'.

[«Ψαλμός τῷ Δαβίδ».

5 «Τῷ Δαβίδ ψαλμός». Τουτέστιν, ὕμνος καὶ δοξολογία
τῷ ἐκ σπέρματος Δαβίδ τῷ κατὰ σάρκα Χριστῷ. Ἀνέφυ
γὰρ ἐξ Ἰεσσαὶ καὶ Δαβίδ τὸ τῆς εἰρήνης φυτόν, τὸ θεϊόν τε
καὶ εὐγενές καὶ ὑπερκόσμιον βλάστημα. Καὶ μετ' ὀλίγα· Εἰς-
κεκόμισται δὲ πρόσωπον ἀνδρός ἁγίου, πολιτείας ἡμῖν τῆς
10 ἐξαιρέτου καταγράφον τοὺς τύπους, καὶ οὐχ ἵνα τοὺς παρά
τινων τύπους ἀρπάσῃ, οὐδ' ἵνα δόξαν θηράσῃται κενήν
(ἀλλότριον γὰρ τοῦτο ἁγίων), ἀλλ' ἵνα μᾶλλον ἡμᾶς ὠφελή-
σῃ διὰ τούτου, καὶ μάθωμεν τίνα τρόπον πολιτεύεσθαι χρῆ
τοὺς ἐθέλοντας ἀρέσκειν Θεῷ].

15 **Στίχ. 1.** [«Ἐλεον καὶ κρίσιν ἄσομαί σοι,
Κύριε».

Οἶδά σε, φησίν, ἐλεήμονα καὶ δίκαιον ὄντα κριτήν, καὶ
ἐπ' αὐτοῖς δὴ τούτοις ὑμνήσω σε. Ἐλέησε γὰρ ἡμᾶς ὁ Θεός
καὶ Πατήρ, ἐν Χριστῷ δικαιώσας τῇ πίστει, καὶ χαρισάμε-
20 νος ἡμῖν τὴν ἄφεσιν τῶν ἀρχαίων πλημμελημάτων, καὶ κρί-
σιν ἐφ' ἡμῖν δικαίαν ἐξενεγκών].

Στίχ. 2. [«Ψαλῶ καὶ συνήσω ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ».

«Ψαλῶ» σοι, φησίν, ὦ Δέσποτα, καὶ δοξολογήσω σε δι-
ηνεκῶς, «συνήσω δὲ καὶ ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ». Τουτέστι, μετὰ
25 συνέσεως καὶ σοφίας βαδιουῖμαι τὴν ὀρθὴν καὶ ἀδιάστρο-
φον καὶ ἀμώμητον ὁδόν. Χρῆ γὰρ ἡμᾶς εἶναι συνετωτά-
τους τοὺς ἐθέλοντας εὐαρεστεῖν τῷ Θεῷ καὶ σοφίας μεμε-
στωμένην ἔχειν τὴν καρδίαν σοφίας δὲ οὐ τῆς ἐπιγείου καὶ

οὔτε γνώση τῶν θείων λόγων, σύμφωνα μὲ τὸ «Περιπλανήθηκα σὰν χαμένο πρόβατο»²⁹.

ΨΑΛΜΟΣ 100ος

[«Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ».

«Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ», δηλαδή ὕμνος καὶ δοξολογία στὸν ἀπόγονο τοῦ Δαβίδ, στὸν κατὰ σάρκα Χριστό. Γιατὶ φύτρωσε ἀπὸ τὸν Ἰεσσαὶ καὶ τὸν Δαβίδ τὸ φυτὸ τῆς εἰρήνης, ὁ θεῖος καὶ εὐγενὴς καὶ ὑπερκόσμιος βλαστὸς. Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα: Ἔχει προσκομισθεῖ πρόσωπο ἀγίου ἀνδρα, περιγράφοντάς μας τοὺς τύπους τοῦ ἐξαιρέτου τρόπου ζωῆς, καὶ ὄχι γιὰ νὰ ἀρπάξει τοὺς τύπους ἀπὸ κάποιους, οὔτε γιὰ νὰ θηρεύσει μάταια δόξα (γιατὶ αὐτὸ εἶναι ξένο στοὺς ἀγίους), ἀλλὰ μᾶλλον γιὰ νὰ μᾶς ὠφελήσῃ μὲ αὐτόν, καὶ νὰ μάθομε μὲ ποιὸν τρόπο πρέπει νὰ ζοῦν αὐτοὶ ποὺ θέλουν νὰ ἀρέσουν στὸν Θεό].

Στίχ. 1. [«Θὰ ὑμνήσω, Κύριε, τὴν εὐσπλαγχνία καὶ τὴ δικαιοσύνη σου».

Σὲ γνωρίζω, λέγει, ὅτι εἶσαι φιλεύσπλαγχνος καὶ δίκαιος κριτής, καὶ γι' αὐτὰ ἀκριδῶς θὰ σὲ ὑμνήσω. Γιατὶ μᾶς ἔλεησε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, δικαιώνοντάς μας μὲ τὴν πίστη στὸν Χριστό, καὶ χαρίζοντάς μας τὴ συγχώρηση τῶν παλιῶν ἁμαρτημάτων μας, ἀλλὰ καὶ θγάζοντας γιὰ μᾶς δίκαια ἀπόφαση].

Στίχ. 2. [«Θὰ ψάλω καὶ θὰ συμβαδίσω σὲ ὁδὸ ἄμεμπτη».

Θὰ σοῦ «ψάλω», λέγει, Δέσποτα, καὶ θὰ σὲ δοξολογήσω, καὶ αὐτὸ παντοπινά, καὶ θὰ βαδίσω στὸν ἄμεμπτο δρόμο. Δηλαδή θὰ βαδίσω μὲ σύνεση καὶ σοφία τὸν σωστὸ καὶ χωρὶς διαστροφῆς καὶ ἄμεμπτο δρόμο. Γιατὶ πρέπει ἐμεῖς ποὺ θέλουμε νὰ γίνουμε ἀρεστοὶ στὸν Θεὸ νὰ εἴμαστε φρονιμότατοι, καὶ νὰ ἔχουμε γεμάτη τὴν καρδιά μας ἀπὸ σοφία, σοφία ὅμως ὄχι τὴν ἐπάγεια καὶ

29. Ψαλμ. 118, 176.

κοσμικῆς, ἐκεῖνης δὲ μᾶλλον ἦν χαρίζεται Χριστός. Ἐν αὐτῷ γὰρ «πάντες εἰσὶν οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ γνώσεως ἀπόκρυφοι»· καὶ αὐτὸς σοφοῖ τυφλοῦς, καὶ συνέσεως ἀπάσης ἐστὶ χορηγός].

5 [Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστιν; Ἐως μὲν γὰρ ἔσμεν ἐν ῥύποις καὶ ἁμαρτίαις οὐκ ἔχομεν ἑαυτοῖς κατοικοῦντα Χριστόν, ὅταν δὲ τοὺς τῆς ἁμαρτίας ἀποनिψώμεθα ῥύπους καὶ καθαρῶσμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελέσωμεν δὲ καὶ ἀγιωσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ, τότε
10 γὰρ παρ' ἡμῖν γίνεται καὶ ἐν ἡμῖν ἀυλίζεται καὶ οἴκός ἐσμεν αὐτοῦ].

Στίχ. 2. [«Διεπορευόμενη ἐν ἀκακίᾳ καρδίας».

Τί ἐστὶ τό, «Ἐν ἀκακίᾳ καρδίας μου»; Ἀντὶ τοῦ, Ἀπονήρως καὶ ἀφιλοπραγμόνως, οὐ θορύβους ἀγαπῶν πραγμάτων κοσμικῶν καὶ περισπασμῶν εἰκαίων, ἔχων δὲ μᾶλλον ἐν ἑμαυτῷ τὸν νοῦν εὐσταθῆ καὶ ἠρεμοῦντα, κατ' ἐκείνον που πάντως τὸν ἀρχαῖον Ἰακώβ, περὶ οὗ γέγραπται· «Καὶ ἦν Ἰακώβ ἄπλαστος ἀνὴρ οἰκῶν οἰκίαν»].

20 Στίχ. 3. [«Οὐ προεθέμην πρὸ ὀφθαλμῶν μου
πραῖγμα παράνομον».

Οὐδενί, φησί, προσέσχον φαύλω τε καὶ ἀνοσίῳ πράγματι, καὶ καλοῦντι πρὸς παρανομίαν. Πολλὰ δὲ ταῦτα καὶ περὶ ἡμᾶς. Παρανομεῖ γὰρ τις, ὅταν εἰς ἐπιθυμίαν ἐμπέση τῶν οὐδὲν αὐτῷ προσηκόντων, καὶ γίνηται τῶν ἀλλοτριῶν
25 ἄδικος ἐραστής. Παρανομεῖ δὲ ὁμοίως ὁ σωματικαῖς ἡδοναῖς ἠττώμενος, καὶ τοῖς μοιχείαις ἐγκλήμασιν ἔνοχος γενώσ. Παραλύει νόμον ὁ καταλαλῶν ἀδελφοῦ, καὶ πλεονεκτηῶν οὓς ἂν δύνηται τῶν ἀσθενεστέρων. Καὶ ἵνα μὴ καθ' ἕκαστον λέγων διατριβῶ, πᾶν εἶδος φανλότητος καὶ παρα-

30. Κολ. 2, 3.

31. Β' Κορ. 7, 1.

κοσμική, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκείνη πού χαρίζει ὁ Χριστός. Γιατὶ λέγει, Σ' αὐτὸν ὑπάρχουν κρυμμένοι ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως³⁰, καὶ ὁ ἴδιος κάνει σοφοὺς τοὺς τυφλοὺς, καὶ εἶναι χορηγὸς κάθε φρόνησης].

[Καὶ τί σημαίνει λοιπὸν αὐτό; Ὅτι ὅσον καιρὸ βρισκόμαστε μέσα σὲ ἀκαθαρσίες καὶ ἁμαρτίες, δὲν ἔχουμε μέσα μας κάποιο τὸν Χριστὸ, ὅταν ὅμως πλύνουμε τὶς ἀκαθαρσίες τῆς ἁμαρτίας, καὶ καθαρίσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ κάθε μολυσμὸ τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος, καὶ πραγματοποιήσουμε ἀγιωσύνη μὲ φόβο Θεοῦ³¹, τότε ἀκριβῶς ἔρχεται σὲ μᾶς καὶ κατοικεῖ μέσα μας, καὶ γινόμαστε οἶκος του].

Στίχ. 2. [«Βάδιζα μὲ ἄκακη καρδιά».

Τί σημαίνει τό, «Μὲ ἄκακη τὴν καρδιά μου»; Λέγεται ἀντὶ τοῦ, Φερόμουν χωρὶς πονηριά καὶ χωρὶς νὰ ἀναμιγνύομαι σὲ ξένες ὑποθέσεις καὶ νὰ ἀγαπῶ τοὺς θορύβους τῶν κοσμικῶν ὑποθέσεων καὶ τοὺς ἄσκοπους περισπασμούς, ἀλλ' ἔχοντας μᾶλλον μέσα μου τὸν νοῦ σταθερὸ καὶ ἤρεμο, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνον ὅπως δήποτε τὸν ἀρχαῖο Ἰακώβ, γιὰ τὸν ὁποῖο ἔχει γραφεῖ: «Καὶ ὁ Ἰακώβ ἦταν ἀπονήρευτος ἄνδρας καὶ διέμενε στὸ σπίτι»³²].

Στίχ. 3. [«Δὲν ἔβαζα μπροστὰ στὰ μάτια μου πρᾶγμα παράνομο».

Δὲν πρόσεχα, λέγει, κανένα πρᾶγμα κακὸ καὶ ἀνόσιο καὶ πού προσκαλοῦσε σὲ παρανομία. Ὑπάρχουν βέβαια πολλὰ τέτοια καὶ γύρω μας. Παρανομεῖ δηλαδή κάποιος ὅταν πέσει σὲ ἐπιθυμία αὐτῶν πού δὲν τοῦ ἀρμόζουν καὶ γίνεται ἄδικος ἐραστής αὐτῶν πού ἀνήκουν σὲ ἄλλους. Παρανομεῖ ἐπίσης αὐτὸς πού ὑποκύπτει στὶς σωματικὲς ἡδονές, καὶ γίνεται ἔνοχος τῶν κατηγοριῶν μοιχείας. Καταργεῖ τὸν νόμο αὐτὸς πού κατηγορεῖ ἀδελφὸ καὶ ἀρπάζει περισσότερα ἀπὸ τοὺς πρὸ ἀδύνατους ὅταν μπορεῖ. Καὶ γιὰ νὰ μὴ δαπανῶ τὸν χρόνο μου λέγοντας τὸ καθε-

32. Γέν. 15, 27.

νομίας ἔγκλημα φέρει. Καὶ μετ' ὀλίγα· Ἄλλ' ἴσως ἔρεῖς·
 Ἔσθ' οὖν ἀναμάρτητος ἦν; Εἶτα πῶς τοῦτό ἐστιν ἐφικτόν;
 Τὸ γὰρ ἐλεύθερον εἰς ἁμαρτίας τετήρηται, καὶ τὸ ἀναμάρ-
 τητον πρέπει μόνῳ τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ. «Οὐ γὰρ ἐποίησεν
 5 ἁμαρτίαν, οὐδὲ ἠνέρεθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ». Καὶ
 μετ' ὀλίγα· Πῶς οὖν ἄρα νοῆσαι πρέπει τό· «Οὐ προετιθέ-
 μην πρὸ ὀφθαλμῶν μου πρᾶγμα παράνομον»; Οὐκ εἶπεν
 Οὐδέποτε ἐμπέπτωκα παρανόμῳ πράγματι, ἀλλ', ὅτι «Οὐ
 προετιθέμην πρὸ ὀφθαλμῶν μου πρᾶγμα παράνομον».
 10 Τουτέστιν, ἠθέλησα καὶ προτεθύμημαι μηδέποτε ἐνορᾶν
 παρανόμῳ πράγματι. Εἰ δὲ καὶ ἀστοχῆσαι συνέβη, φησὶν,
 ὡς ἄνθρωπον, θαυμαστὸν οὐδέν· ὅτι κυβερνῆται πολλάκις
 καὶ αὐτοὶ καλῶς εἰδότες τὴν τέχνην κινδυνεύουσι μετὰ τῆς
 νηός, ἀγρίου καταγιγίζοντος πνεύματος].

15 **Στίχ. 4.** «Οὐκ ἐκολλήθη μοι καρδιά σκαμθῆ».

Τουτέστιν, ἄνθρωπος σκαμθὴν ἔχων τὴν καρδίαν, ὃ ἐστὶ
 διεστραμμένος.

Στίχ. 4. [«Ἐκκλίνοντος ἀπ' ἐμοῦ τοῦ πονηροῦ
 οὐκ ἐγίνωσκον».

20 Τουτέστιν, Οὐδὲ εἰδέναί προσεποιούμην. Οὐ γὰρ ἠξί-
 ουν εἶναι φίλος αὐτῶν. Ἔσθ' ὡς ὑπερήφανος; Οὐδαμῶς,
 φησὶν, ἀλλ' εἰδώς, ὅτι «Φθείρουσιν ἡθὴ χρηστὰ ὁμιλῖαι κα-
 καί»].

Καρπὸς διανοίας ἀγιοπρεποῦς τὸ παραιτεῖσθαι τοὺς
 25 πονηροὺς, ἐσχάτης δὲ πονηρίας ἀπόδειξις τὸ καταλαλεῖν
 ἀδελφῶν.

Στίχ. 5. [«Ἐπερηφάνῳ ὀφθαλμῶ».

Πλεῖστα γὰρ ἐν ἡμῖν εἰσι πάθη ψυχικά, ἐν δὲ καὶ μάλι-
 στα τῶν ἄλλων ἐκτοπώτερον καὶ πᾶσιν ἀφόρητον, ᾧ καὶ

να, διαπράττει κάθε είδος κακίας και παρανομίας. Και ύστερα από λίγα. 'Αλλ' ἴσως πείς "Αρα λοιπὸν ἦταν ἀναμάρτητος; Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν αὐτό; Γιατὶ αὐτὸ πού εἶναι ἐλεύθερο ἁμαρτάνει, καὶ ἡ ἀναμαρτησία ταιριάζει μόνο στὸν Θεὸ τῶν ὄλων. Γιατὶ λέγει, «Δὲν ἔκανε ἁμαρτία, οὔτε βρέθηκε δόλος στὸ στόμα του»³³. Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα· Πῶς λοιπὸν πρέπει νὰ ἐρμηνεύσομε τό, «Δὲν ἔβαλα μπροστὰ στὰ μάτια μου κάτι παράνομο»; Δὲν εἶπε, "Δὲν περιέπεσα ποτὲ σὲ παράνομη πράξη, ἀλλὰ, «Δὲν ἔβαλα ἀπὸ πρὶν στὰ μάτια μου πρῶγμα παράνομο». Δηλαδή· Θέλησα καὶ ἤμουν πρόθυμος νὰ μὴ δῶ ποτὲ κάτι παράνομο. Καὶ ἐὰν συνέβη νὰ σφάλει, λέγει, ὡς ἄνθρωπος, δὲν εἶναι καθόλου παράξενο. Γιατὶ καὶ οἱ κυβερνητὲς πολλές φορές καὶ αὐτοὶ πού γνωρίζουν καλὰ τὴν τέχνη, κινδυνεύουν μαζί μὲ τὸ πλοῖο, ὅταν τοὺς βρῖσκει ἄγρια καταιγίδα].

Στίχ. 4. «Δὲν μὲ ἐνόχλησε καρδιὰ διεστραμμένη».

Δηλαδή δὲν μὲ ἐνόχλησε ἄνθρωπος πού εἶχε καρδιὰ στρεβλῆ, δηλαδή διεστραμμένος.

Στίχ. 4. [«Ὅταν ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἀπομακρυνόταν ἀπὸ ἐμένα, ἐγὼ διέκοπτα τὴ γνωριμία μαζί του».

Δηλαδή ἔδειχνα ὅτι οὔτε κἂν τὸν γνώριζα. Γιατὶ δὲν ἐπιδίωκα νὰ γίνω φίλος αὐτῶν. Μήπως αὐτὸ τὸ ἔκανα ἀπὸ ὑπερηφάνεια; Καθόλου, λέγει, ἀλλὰ τὸ ἔκανα ἐπειδὴ γνώριζα, ὅτι «Διαφθείρουν τὰ καλὰ ἤθη οἱ κακὲς συναναστροφές»³⁴.]

Καρπὸς τῆς διάνοιας πού πρέπει σὲ ἁγίους, εἶναι τὸ νὰ ἀποφεύγει τοὺς κακοὺς, καὶ ἀπόδειξη τῆς ἔσχατης πονηρίας εἶναι τὸ νὰ κατηγορεῖ τοὺς ἀδελφούς.

Στίχ. 5. [«Μὲ ὑπερήφανο ὀφθαλμό».

Εἶναι βέβαια πάρα πολλὰ τὰ ψυχικὰ πάθη, ἓνα ὅμως, καὶ μάλιστα τὰ πιὸ παράλογο ἀπὸ τὰ ἄλλα καὶ πιὸ ἀνυπόφορο ἀπὸ

34. Α' Κορ. 15, 33.

αὐτὸς μάχεται Θεός· τοῦτο δέ ἐστιν ὑπερηφανία, ἣ καὶ ἀδελφὴν καὶ σύντροφον ἔχει τὴν πλεονεξίαν, ἣτοι τὸ ἀπλήστως πλεονεκτεῖν. Ταῦτα δύο βάραθρα ψυχῶν καὶ ὀλέθρου πύλαι, καὶ ἀκοιμήτου φλογὸς ἄξια. Τίς οὐ φεύγει τὸν ἀλαζόνα; Τίς οὐ παραιτεῖται τὸν ἀπλήστῳ χειρὶ συλλέγοντα χρημάτων πορισμοὺς καὶ πλεονεκτοῦντα πολλούς;].

Στίχ. 6. [«Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπὶ τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς».

Τουτέστι τοὺς ἀγίους, ὥστε καὶ «συγκαθῆσθαι αὐτοὺς 10 μετ' ἐμοῦ»· τουτέστι, συνεῖναι καὶ συμβασιλεύειν αἰεὶ καὶ ἀποφέρειν εἰς τὰ χρήσιμα. Ἐξαίρετον γὰρ ἀγαθὸν ἀνθρώπῳ σύμβουλος ἀγαθός Σεπτὸν αὐτὸν καὶ ἀξιοζήλωτον ἀποτελεῖ, τὸ ἀποφέρειν πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν χρησίμων, καὶ εἰς σωτηρίαν διδάσκει τὰ συμφέροντα, ὑποτίθεται δὲ τὸ τε- 15 λοῦν εἰς ὄνησιν].

ΨΑΛΜΟΣ ΡΑ΄.

Στίχ. 3. [«Κλίνον πρὸς με τὸ οὖς σου».

«Κλίνον», φησί, «πρὸς με τὸ οὖς σου». Διὰ τί; Ὅτι θλιβόμενος οὐ δύναμαι σὺν παρησιᾷ προσεύξασθαι. Θλίψιν 20 δὲ λέγει τὴν τῶν πειρασμῶν, εἴτε τῶν αἰσθητῶν εἴτε τῶν νοητῶν, ἐπαγωγὴν].

ΨΑΛΜΟΣ ΡΓ΄.

Στίχ. 15. [«Καὶ οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου».

Νοητὸς δὲ πᾶντις ὁ τοιοῦτός ἐστι καὶ τῆς σωτηρί- 25 σου μέθης ἐμποιητικός].

Στίχ. 16. [«Χορτασθήσεται τὰ ξύλα τοῦ πεδίου».

Οὐ περὶ ξύλων ἦν ὁ λόγος αὐτῶ, περὶ ἀγίων δὲ μᾶλλον

ὅλα, εἶναι αὐτὸ πού πολεμᾶ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεός, καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ ὁποία ἔχει ἀδελφὴ καὶ σύντροφο τὴν πλεονεξία, δηλαδή τὴν ἀχόρταγα ἀπόκτηση περισσοτέρων. Αὐτὰ τὰ δύο εἶναι βάραθρα τῶν ψυχῶν καὶ πύλες τῆς καταστροφῆς καὶ ἄξια τῆς ἀκοίμητης φλόγας. Ποιὸς δὲν ἀποφεύγει τὸν ἀλαζόνα; Ποιὸς δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ ἐκεῖνον πού μὲ ἀπληστο χέρι βρίσκει τρόπους νὰ συγκεντρώνει χρήματα καὶ νὰ ἀρπάζει ἀπὸ πολλούς;]

Στίχ. 6. [«Τὰ μάτια μου εἶναι στραμμένα στοὺς πιστοὺς τῆς γῆς».

Δηλαδή στοὺς ἁγίους, ὥστε καὶ «νὰ κάθονται αὐτοὶ μαζί μου», δηλαδή νὰ βρίσκονται μαζί μου καὶ νὰ συμβασιλεύουν πάντοτε καὶ νὰ ὀδηγοῦν σὰ χρήσιμα. Γιατὶ εἶναι ἔξαιρέτο ἀγαθὸ στὸν ἄνθρωπο ὁ ἀγαθὸς σύμβολος. Τὸν κάνει σεβαστὸ καὶ ἀξιοζήλευτο, τὸ νὰ ὀδηγεῖ σὲ κάθε τι πού εἶναι χρήσιμο, καὶ νὰ διδάσκει αὐτὰ πού συμφέρουν στὴ σωτηρία, καὶ νὰ νουθετεῖ αὐτὸ πού συντελεῖ στὴν ὠφέλεια].

ΨΑΛΜΟΣ 101ος

Στίχ. 3. [«Στρέψε σὲ μένα τὸ αὐτί σου».

«Στρέψε», λέγει, «τὸ αὐτί σου σὲ μένα». Γιατί; Γιατὶ ὅταν εἶμαι λυπημένος δὲν μπορῶ νὰ προσευχηθῶ μὲ θάρρος. Καὶ θλίψη ἐννοεῖ τὴν ἔφοδο τῶν πειρασμῶν, εἴτε τῶν αἰσθητῶν, εἴτε τῶν νοητῶν].

ΨΑΛΜΟΣ 103ος

Στίχ. 15. [«Καὶ ὁ οἶνος εὐφραίνει τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου».

Αὐτὸς βέβαια ὁ οἶνος εἶναι ὅπωςδήποτε νοητὸς καὶ προκαλεῖ τὴ μέθη τὴ σωτήρια].

Στίχ. 16. [«Θὰ χορτασθοῦν τὰ δένδρα τῆς πεδιάδας»].

Ὁ λόγος του δὲν εἶναι γιὰ τὰ δένδρα, ἀλλὰ μᾶλλον γιὰ τοὺς

αὐτὸς μάχεται Θεός· τοῦτο δέ ἐστιν ὑπερηφανία, ἣ καὶ ἀδελφὴν καὶ σύντροφον ἔχει τὴν πλεονεξίαν, ἣτοι τὸ ἀπλήστως πλεονεκτεῖν. Ταῦτα δύο βάραθρα ψυχῶν καὶ ὀλέθρου πύλαι, καὶ ἀκομήτου φλογὸς ἄξια. Τίς οὐ φεύγει τὸν ἀλαζόνα; Τίς οὐ παραιτεῖται τὸν ἀπλήστῳ χειρὶ συλλέγοντα χρημάτων πορισμοὺς καὶ πλεονεκτοῦντα πολλούς;].

Στίχ. 6. [«Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπὶ τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς».

Τουτέστι τοὺς ἀγίους, ὥστε καὶ «συγκαθῆσθαι αὐτοὺς 10 μετ' ἐμοῦ»· τουτέστι, συνεῖναι καὶ συμβασιλεύειν αἰεὶ καὶ ἀποφέρειν εἰς τὰ χρήσιμα. Ἐξαιρετον γὰρ ἀγαθὸν ἀνθρώπῳ σύμβουλος ἀγαθός. Σεπτὸν αὐτὸν καὶ ἀξιοζήλωτον ἀποτελεῖ, τὸ ἀποφέρειν πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν χρησίμων, καὶ εἰς σωτηρίαν διδάσκει τὰ συμφέροντα, ὑποτίθεται δὲ τὸ τε- 15 λοῦν εἰς ὄνησιν].

ΨΑΛΜΟΣ ΡΑ΄.

Στίχ. 3. [«Κλῖνον πρὸς με τὸ οὖς σου».

«Κλῖνον», φησί, «πρὸς με τὸ οὖς σου». Διὰ τί; Ὅτι θλιβόμενος οὐ δύναμαι σὺν παρησιᾷ προσεύξασθαι. Θλίψιν 20 δὲ λέγει τὴν τῶν πειρασμῶν, εἴτε τῶν αἰσθητῶν εἴτε τῶν νοητῶν, ἐπαγωγὴν].

ΨΑΛΜΟΣ ΡΓ΄.

Στίχ. 15. [«Καὶ οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου».

Νοητὸς δὲ πᾶντις ὁ τοιοῦτός ἐστι καὶ τῆς σωτηρί- 25 σου μέθης ἐμποιοητικός].

Στίχ. 16. [«Χορτασθήσεται τὰ ξύλα τοῦ πεδίου».

Οὐ περὶ ξύλων ἦν ὁ λόγος αὐτῶ, περὶ ἀγίων δὲ μᾶλλον

ὅλα, εἶναι αὐτὸ πού πολεμᾷ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεός, καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ ὁποία ἔχει ἀδελφὴ καὶ σύντροφο τὴν πλεονεξία, δηλαδή τὴν ἀχόρταγα ἀπόκτηση περισσοτέρων. Αὐτὰ τὰ δύο εἶναι βάραθρα τῶν ψυχῶν καὶ πύλες τῆς καταστροφῆς καὶ ἄξια τῆς ἀκοίμητης φλόγας. Ποιὸς δὲν ἀποφεύγει τὸν ἀλαζόνα; Ποιὸς δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ ἐκεῖνον πού μὲ ἀπληστο χέρι βρῖσκει τρόπους νὰ συγκεντρώνει χρήματα καὶ νὰ ἀρπάζει ἀπὸ πολλούς;]

Στίχ. 6. [«Τὰ μάτια μου εἶναι στραμμένα στοὺς πιστοὺς τῆς γῆς».

Δηλαδή στοὺς ἀγίους, ὥστε καὶ «νὰ κάθονται αὐτοὶ μαζί μου», δηλαδή νὰ βρίσκονται μαζί μου καὶ νὰ συμβασιλεύουν πάντοτε καὶ νὰ ὀδηγοῦν στὰ χρήσιμα. Γιατὶ εἶναι ἐξαίρετο ἀγαθὸ στὸν ἄνθρωπο ὁ ἀγαθὸς σύμβολος. Τὸν κάνει σεβαστὸ καὶ ἀξιοζήλευτο, τὸ νὰ ὀδηγεῖ σὲ κάθε τι πού εἶναι χρήσιμο, καὶ νὰ διδάσκει αὐτὰ πού συμφέρουν στὴ σωτηρία, καὶ νὰ νουθετεῖ αὐτὸ πού συντελεῖ στὴν ὠφέλεια].

ΨΑΛΜΟΣ 101ος

Στίχ. 3. [«Στρέψε σὲ μένα τὸ αὐτί σου».

«Στρέψε», λέγει, «τὸ αὐτί σου σὲ μένα». Γιατί; Γιατὶ ὅταν εἶμαι λυπημένος δὲν μπορῶ νὰ προσευχηθῶ μὲ θάρρος. Καὶ θλίψη ἐννοεῖ τὴν ἔφοδο τῶν πειρασμῶν, εἴτε τῶν αἰσθητῶν, εἴτε τῶν νοητῶν].

ΨΑΛΜΟΣ 103ος

Στίχ. 15. [«Καὶ ὁ οἶνος εὐφραίνει τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου».

Αὐτὸς βέβαια ὁ οἶνος εἶναι ὀπωσδήποτε νοητὸς καὶ προκαλεῖ τὴ μέθη τὴ σωτηρία].

Στίχ. 16. [«Θὰ χορτασθοῦν τὰ δένδρα τῆς πεδιάδας»].

Ὁ λόγος του δὲν εἶναι γιὰ τὰ δένδρα, ἀλλὰ μᾶλλον γιὰ τοὺς

τῶν ἐρριζωμένων ἐν τῇ πίστει καὶ καρποφορούντων ἐν δικαιοσύνῃ].

Στίχ. 25. [«Αὕτη ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη».

Νηὶ παρεικάζει τὴν Ἐκκλησίαν, ἐν σχήματι θαλάσσης
 5 τοῦδε τοῦ καθ' ἡμᾶς νοουμένου κόσμου. Θαλάττη τοιγαροῦν τῇ καθ' ἡμᾶς παραβάλλει τὸν βίον τὸν ἀνθρώπινον διὰ τὸ ἀστάθμητον καὶ ἀεικίνητον τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων· ἐρπετῶν δὲ γένος τὸ ἀναρίθμητον τὴν πολυειδῆ καὶ οἰονεὶ πολυπρόσωπον τῶν ἀνθρώπων πληθύν, εἰς τὸ τῆς ἕξεως
 10 ποικίλον νοουμένης τῆς ἐξαλλαγῆς. Φύσις μὲν γὰρ πᾶσιν ἡ αὐτή, καὶ ὁ τῆς γενέσεως τρόπος οὐχ ἕτεροῖος, πολυσχιδῆς δὲ ὁ νοῦς καὶ πολυγνώμων ἐν ἡμῖν ἡ καρδιά. Καὶ τοῦτο εἰδώς τις ἔφασκεν· Ὡσπερ οὐχ ὅμοια πρόσωπα προσώποις, οὕτως οὐδὲ αἱ διάνοιαι τῶν ἀνθρώπων. «Πλοῖα» δὲ εἶναι
 15 φάμεν ἃ καὶ ἐν τῇδε τῇ νοητῇ θαλάσῃ διαπορεύεται, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τὰς ἀγίας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἐκκλησίας, οὔσας μὲν ἐν κόσμῳ, πλὴν ἀνωτέρω τοῦ κόσμου· καθάπερ ἀμέλει καὶ τὰς ὀλκάδας ἔστιν ὄρᾱν, ὅσας μὲν ἐν ὕδασι, πλὴν ὑδάτων ἀνωτέρω. Αἱ τοίνυν ἐν τάξει πλοίων Ἐκκλησίαι
 20 τὴν νοητὴν ταύτην διανηχόμεναι θάλασσαν, δέχονται μὲν τοὺς πιστεύοντας ἀποκομίζουσι δὲ καθάπερ εἰς ἕτεραν τινὰ ἀγνὴν χώραν, τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, καὶ ἐλπίδα τὴν ἐν Χριστῷ, καὶ εἰς ἀγιασμόν τὸν διὰ τοῦ Πνεύματος, καὶ εἰς τὴν τῶν ἀγίων πατρίδα, τὴν ἀρετὴν.

25 [Πάροικοι γὰρ ὄντες καὶ παρεπίδημοι, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐπὶ τῆς γῆς, οὐκ ἔχουσι ὧδε μένουσαν πόλιν, ἐπιγόνται δὲ πρὸς ἐκείνην, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός. Σκάφος οὖν ἢ πλοῖον ἢ Ἐκκλησία νοηθήσεται, πλωτῆρας ἔχουσα τοὺς ἡγιασμένους, οἱ καί, διὰ τοῦ καταδέξασθαι τὴν

34α. Παροιμ. 27, 19.

35. Ἐβρ. 13, 14.

ἀγίους, οἱ ὅποιοι εἶναι ριζωμένοι στήν πίστη καὶ καρποφοροῦν μετὰ δικαιοσύνη].

Στίχ. 25. [«Αὐτὴ ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη».

Παρομοιάζει τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ πλοῖο, ποὺ βρίσκεται μεταφορικὰ μέσα στὴ θάλασσα ποὺ συμβολίζει τὸ κόσμον μας. Παρομοιάζει λοιπὸν μετὰ τὴ δική μας θάλασσα τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, ἡ ὅποια εἶναι εὐμετάβλητη καὶ τὰ πράγματά της εἶναι διαρκῶς κινούμενα. Τὸ ἀναρίθμητο πάλι γένος τῶν ἑρπετῶν συμβολίζει τὸ πολυποίκιλο καὶ πολυπρόσωπο πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, τοῦ ὁποῖου ἡ ποικιλία ὀφείλεται στὴ συνήθεια τῆς ἐναλλαγῆς. Γιατὶ ἡ φύση σὲ ὅλα εἶναι ἡ ἴδια, καὶ ὁ τρόπος τῆς δημιουργίας δὲν εἶναι διαφορετικὸς, ὁ νοῦς εἶναι πολυμερής, καὶ ἡ καρδιὰ μέσα μας γεμάτη ἀπὸ πολλὰς γνώμες. Καὶ αὐτὸ γνωρίζοντάς το κάποιος ἔλεγε· «Ὅπως δὲν εἶναι ὅμοια τὰ πρόσωπα μετὰ ἄλλα πρόσωπα, ἔτσι οὔτε καὶ οἱ σκέψεις τῶν ἀνθρώπων»^{34α}. «Πλοῖα» πάλι λέμε ὅτι εἶναι αὐτὰ ποὺ καὶ σ' αὐτὴ τὴ νοσητὴ θάλασσα ταξιδεύουν, σύμφωνα μετὰ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ, οἱ ἅγιες Ἐκκλησίες τοῦ Σωτήρα μας, οἱ ὅποιας ὑπάρχουν βέβαια στὸν κόσμον, ἀλλ' ὅμως εἶναι πάνω ἀπὸ τὸν κόσμον. Ὅπως δηλαδὴ μπορούμε νὰ δοῦμε καὶ στὰ ἰστιοφόρα πλοῖα, τὰ ὅποια εἶναι βέβαια μέσα στὰ νερά, ἀλλὰ πιὸ πάνω ἀπὸ τὰ νερά. Οἱ Ἐκκλησίες λοιπὸν ποὺ παρομοιάζονται μετὰ τὰ πλοῖα, διασχίζοντας αὐτὴ τὴ νοσητὴ θάλασσα, δέχονται βέβαια αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς μεταφέρουν σὲ κάποια ἄλλη χώρα ἀγνή, στὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ στὴν στοὺς ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἐλπίδα, καὶ στὸν ἅγιον Πνεῦμα, καὶ στὴν πατρίδα τῶν ἁγίων, τὴν ἀρετή.

[Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ πιστοὶ εἶναι περαστικοὶ καὶ, ὅπως ἔχει γραφεῖ³⁵, ἡ διαμονὴ τους ἐπάνω στὴ γῆ εἶναι προσωρινὴ καὶ δὲν ἔχουν ἐδῶ μόνιμη πόλιν³⁵, βιάζονται νὰ φτάσουν σ' ἐκεῖνη, τῆς ὁποίας τεχνίτης καὶ δημιουργὸς εἶναι ὁ Θεός. Ἡ Ἐκκλησία λοιπὸν θεωρεῖται σκάφος ἢ πλοῖο, ποὺ ἔχει ὡς πλωτῆρες τοὺς ἁγιασμένους, οἱ ὅποιοι ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ δέχθηκαν τὴν πίστη,

πίστιν, συνόντα διὰ παντός ἔχουσι τὸν Χριστόν. Ἀλλὰ καὶ δεινὸς ἐσθότε χειμῶν καταρρήγνυται, καὶ μυρία περιστάσεων τοῦ ἁγίου σκάφους κατεξανίσταται κύματα, ἀναρίθμητοι δὲ φλογίζουσι πειρασμοί, καὶ μὴν καὶ πνευμάτων πονη-
 5 ρῶν ἀγριότης ἐγκατασκήψασα, πρὸς αὐτὸ καταφέρει τοῦ θανάτου τὸ δεῖμα· καὶ σύνεσι μὲν τοῖς ἑαυτοῦ γνωρίμοις Χριστός, διὰ δὲ τὸ πολλάκις ἐφεῖναι παθεῖν οἰκονομικῶς, ἀπομιμεῖσθαι πως δοκεῖ τὸν νυστάζοντα. “Ὅταν τοίνυν ὑπέρομετρος ἀληθῶς καὶ οὐκέτι τοῖς πλωτῆρσι φορητὸς ὁ
 10 θόρυβος ἦ, καὶ πρὸς ἄκρον ἤδη τοῦ κακοῦ τὰ πράγματα βλέπη, τότε δὴ, τότε προσήκει βοᾶν μονονουχὶ λέγοντας· «Ἐξεγέρθητι, ἵνα τί ὑπνοῖς, Κύριε; Ἀνάστηθι, καὶ μὴ ἀπόσῃ εἰς τέλος” Ἰνα τί τὸ πρόσωπόν σου ἀποστρέφεις; Ἐπιλανθάνῃ τῆς πτωχίας ἡμῶν καὶ τῆς θλίψεως ἡμῶν;». Ἀμελ-
 15 λητὶ γὰρ διαναστήσεται, καὶ πάντα μὲν ἐκ ποδῶν ποιήσει φόβον, ἐπιτιμήσει δὲ τοῖς πειράζουσι, καὶ μεταστήσει τὸ πένθος εἰς εὐθυμίαν, εὐδίαν ἀπλώσας τὴν ἀπαλὴν καὶ ἀκύμονα. Περιόψεται γὰρ οὐδαμῶς τοὺς ἐπ’ αὐτῷ πεποισθότας].

Στίχ. 25. «Ζῶα μικρὰ μετὰ μεγάλων».

20 Καὶ τοῦτο τῆς θείας κηδεμονίας τεκμήριον, τὸ τὰ μικρὰ γένη τοῖς μεγάλοις ἐνδιδαιτᾶσθαι, καὶ μὴ παντελῶς ὑπ’ ἐκείνων καταναλίσκεσθαι.

Στίχ. 26. [«Δράκων οὗτος ὃν ἔπλασας».

Καὶ οὐ δὴ πού φαμεν ὡς περὶ τῶν ἐν τῇ θαλάσῃ νηχο-
 25 μένων ὁ λόγος ἦν αὐτῷ, οὔτε μὴν τὰς τῶν ἰχθύων διαφορὰς ὑπεμφαίνειν ἤθελεν, ἀλλ’ οὐδὲ δράκοντά τινα σωματικόν τε καὶ αἰσθητὸν τοῖς τῆς θαλάσσης ὕδασι νηχόμενον, δηλοῖ δέ, ὡς ἔφην, διὰ γε τούτων ἡμῖν τὴν ἐν τῷ τε βίῳ τύρβην, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ τὸν ἐν σάλῳ βίον· καὶ μὴν καὶ δράκοντα
 30 τὸν ἀρχέκακον, τουτέστι τὸν Σατανᾶν, ὃς πάντας περιείσιν

ἔχουν μέσα τους κάποιό τους γιὰ πάντα τὸν Χριστό. Ὅμως μερικὲς φορὲς ξεσπᾶ καὶ φοβερὴ κακοκαιρία, καὶ σηκώνονται μύρια κύματα τῶν περιστάσεων ἐναντίον τοῦ ἁγίου σκάφους, καὶ τὸ καταφλέγουν ἀναρίθμητοι πειρασμοί, ἀλλὰ καὶ ἀγριότητα τῶν πονηρῶν πνευμάτων ποὺ ἐνέσκηψε, προκαλεῖ τὸν φόβο τοῦ θανάτου. Καὶ ὑπάρχει βέβαια μαζί με τοὺς γνωστούς του ὁ Χριστός, ἐπειδὴ ὅμως πολλὲς φορὲς ἐπιθυμεῖ, κατ' οἰκονομία, νὰ πάθει, δείχνει ὅτι μιμεῖται κατὰ κάποιον τρόπο τὸν νυσταγμένο. Ὅταν λοιπὸν ἡ ταραχὴ γίνεται πραγματικὰ ὑπερβολικὴ καὶ ὁ θόρυβος τῶν πλωτῆρων γίνεται ἀνυπόφορος καὶ ἡ κατάσταση τοῦ κακοῦ φτάνει στὸ ἔπακρο, τότε λοιπὸν, τότε ἀκριβῶς πρέπει νὰ φωνάζουν λέγοντας: «Σήκω, γιατί κοιμᾶσαι, Κύριε; Σήκω ἐπάνω καὶ μὴ μᾶς ἀποστρέφῃς μέχρι τὸ τέλος. Γιατί στρέφεις τὸ πρόσωπό σου ἄλλοῦ, καὶ ξεχνᾷς τὴ φτώχεια μας καὶ τὶς θλίψεις μας»³⁶. Γιατί θὰ σηκωθεῖ ἀμέσως καὶ θὰ διώξει κάθε φόβο, καὶ θὰ ἐπιπλήξει ἐκείνους ποὺ μᾶς ἐνοχλοῦν, καὶ θὰ μεταβάλλει τὸ πένθος σὲ χαρὰ, ἀπλώνοντας ἀπαλὴ ἡρεμία καὶ χωρὶς κύματα. Γιατί δὲν θὰ παραβλέψει καθόλου αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πίστη σ' αὐτόν].

Στίχ. 25. «Ζῶα μικρὰ μαζί με μεγάλα».

Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξη τῆς κηδεμονίας τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ συμβιώνουν τὰ μικρὰ γένη μαζί με τὰ μεγάλα χωρὶς νὰ τρώγονται ἐξολοκλήρου ἀπὸ ἐκεῖνα.

Στίχ. 26. [«Ὁ δράκος αὐτὸς τὸν ὁποῖο ἔπλασες».

Καὶ δὲν γίνεται βέβαια λόγος γιὰ τὰ κήτη ποὺ κολυμποῦν στὴ θάλασσα, οὔτε φυσικὰ ἤθελε νὰ παρουσιάσει τὶς διαφορὲς τῶν ψαριῶν, οὔτε καὶ κάποιον δράκοντα σωματικὸ ποὺ κολυμπᾶ στὰ νερὰ τῆς θάλασσας, ἀλλὰ με' αὐτὰ φανερώνει, ὅπως εἶπα, σ' ἐμᾶς τὴν ταραχὴ ποὺ ὑπάρχει στὴ ζωὴ, καὶ τὸν σάλιο αὐτῶν ποὺ ὑπάρχουν μέσα στὴ θάλασσα τῆς ζωῆς, καὶ βέβαια καὶ τὸν ἀρχέκακο δράκοντα, δηλαδὴ τὸν Σατανᾶ, ὁ ὁποῖος τριγυρίζει γύρω ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ περιφέρεται σ' ὅλη τὴν γῆ ποὺ

ἀνθρώπους, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην περινοστεῖ, ταῖς τῶν ἁγίων ἐπιβουλεύων ψυχαῖς.]

Στίχ 34. «Ἦδυνθείη αὐτῷ ἡ διαλογία μου».

Διαλογὴν φησιν τὴν αἴνεσιν· ὁ γὰρ ψάλλον, Θεῷ δια-
5 λέγεται.

Στίχ 35. «Ἐκλείποισαν ἁμαρτωλοὶ
ἀπὸ τῆς γῆς».

Ἄλλ' ἐρεῖ τί τις πρὸς τοῦτο τυχόν· Ἄρ' οὖν ὁ μακάριος
Προφήτης κατεύχεται [ποτ' εὐχεται] τῶν ὄντων ἐν ἁμαρτί-
10 αῖς; Ἄρα πάντας τοὺς ταῖς ἁμαρτίαις κατειλημμένους ἀπο-
λέσθαι καὶ ἀφανισθῆναι θούλεται; Καίτοι μᾶλλον ἐχοῖν
ἁγίον τε καὶ πνευματοφόρον ὑπερεύχεσθαι μᾶλλον τῶν
ἡσθηκηκότων. Καὶ μετ' ὀλίγα· Ἄκουε λοιπόν· ἐρῶ γὰρ διὰ
βραχέων. Πρὸ μὲν γὰρ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας ἅπαντες
15 ἦμεν ἐν ἁμαρτίαις, κατεκράτει τῆς ὑπ' οὐρανὸν ὁ Σατανᾶς,
οὐκ ἦν ὁ ποιῶν χρησιμότητα, οὐκ ἦν ἕως ἐνός, πάντες ἐξέκλι-
ναν, ἅμα ἠχρειώθησαν. Ἕλληνες μὲν γὰρ οἱ τῶν εἰδώλων
προσκυνηταί, τοὺς τῆς ἐπιεικείας οὐκ ἤδεισαν τρόπους,
τῆς εὐζωΐας τὴν ὁδὸν οὐκ ἠπίσταντο, μᾶλλον δὲ οὐδὲ αὐ-
20 τὸν ἐγίνωσκον ὅλως τὸν τῶν ὅλων Γενεσιουργὸν καὶ Σω-
τῆρα Χριστόν. Ἰουδαῖοι δὲ πάλιν εἶχον νόμον τὸν παιδα-
γωγόν, ἀλλ' οὐκ ἦν ἐν νόμῳ δικαιοθῆναι τὸν ἄνθρωπον.
Καὶ μετ' ὀλίγα· Οὐκοῦν ἅπαντες ἦμεν ἐν ἁμαρτίαις, ἀνομί-
ας ἦν πλήρης ἡ γῆ. Ἐπειδὴ δὲ ἐπέφανεν ὁ μονογενὴς τοῦ
25 Θεοῦ Λόγος καὶ γέγονεν ἄνθρωπος ἐξέλειψαν οἱ ἁμαρτω-
λοὶ, ἐκλελοίπασιν οἱ ὄντες ἐν ἀνομίαις. Πῶς ἢ τίνα τρόπον;
Δεδικαίωκε γὰρ ἅπαντας, ἀπήλλαξε τῶν πεπλημμελημέ-
νων, ἐλευθέρους ἀπέφηνε καὶ διεσηγημένους. Οὐκοῦν ὀλί-
γοι γεγόνασιν οἱ ἐν ἁμαρτίαις, πολλοὶ δὲ λίαν οἱ δεδικαιω-
30 μένοι.

κατοικεῖται ἀπὸ ἐμᾶς, προσπαθώντας νὰ βλάψει τὶς ψυχὰς τῶν ἁγίων.]

Στίχ. 34. «Εἶθε νὰ ἀρέσει σ' αὐτὸν ἡ δοξολογία μου».

«Διαλογὴ» ὀνομάζει τὴ δοξολογία, γιατί αὐτὸς ποὺ ψάλλει, συνομιλεῖ μὲ τὸν Θεὸ.

Στίχ. 35. «Εἶθε νὰ ἐκλείψουν οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ τὴ γῆ».

Ἄλλὰ θὰ πεῖ κάποιος ἐνδεχομένως γι' αὐτὰ: Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ μακάριος Προφήτης καταριέται αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται σὲ ἁμαρτίες; Ἐπειδὴ θέλει ὅλοι οἱ κυριευμένοι ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες νὰ ἀφανισθοῦν; Ἐπειδὴ καὶ βέβαια ἔπρεπε μᾶλλον, ὄντας ἅγιος καὶ πνευματοφόρος, νὰ προσεύχεται ὑπὲρ αὐτῶν ποὺ πάσχουν. Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα: Πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ δηλαδὴ τοῦ Σωτήρα ὅλοι βρισκόμασταν σὲ ἁμαρτίες, κυριαρχοῦσε στὴν οἰκουμένη ὁ Σατανᾶς, δὲν ὑπῆρχε κανένας ποὺ νὰ εἶναι ἀγαθός, δὲν ὑπῆρχε οὔτε ἓνας, ὅλοι εἶχαν παρεκκλίνει. καὶ συγχρόνως εἶχαν διαφθαρεῖ. Πράγματι οἱ Ἕλληνες, ποὺ προσκυνοῦσαν τὰ εἰδῶλα, δὲν γνώριζαν τοὺς τρόπους τῆς πραότητος, καὶ ἀγνοοῦσαν τὸν δρόμο τῆς καλῆς ζωῆς, καὶ μᾶλλον δὲν γνώριζαν γενικὰ οὔτε τὸν ἴδιο τὸν Δημιουργὸ τῶν ὅλων καὶ Σωτήρα Χριστὸ. Οἱ Ἰουδαῖοι πάλι εἶχαν παιδαγωγὸ τους τὸν νόμο, ἀλλὰ δὲν ἦταν δυνατὸν ὁ ἄνθρωπος νὰ δικαιωθεῖ μὲ τὸν νόμον³⁷. Καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα: Λοιπὸν ὅλοι εἴμασταν μέσα σὲ ἁμαρτίες, ὅλη ἡ γῆ ἦταν γεμάτη ἀνομία. Ὄταν ὁμοῦς ἦρθε ὁ μονογενὴς Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἔγινε ἄνθρωπος, ἐξαφανίσθηκαν οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἐξέλειψαν ἐκεῖνοι ποὺ βρίσκονταν σὲ παρανομίες. Πῶς, ἢ μὲ ποιὸν τρόπο; Γιατί τοὺς δικαίωσε ὅλους, τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες, τοὺς ἀνέδειξε ὅλους ἐλεύθερους καὶ καθαρούς. Ἐπειδὴ λοιπὸν λιγόστεψαν οἱ ἁμαρτωλοὶ, καὶ ἔγιναν πάρα πολλοὶ οἱ δικαιωμένοι.

37. Γαλ. 3, 11.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΔ΄.

Στίχ. 15. [*«Μὴ ἄψησθε τῶν χριστῶν μου».*]

Καὶ γὰρ ἐστὶ τῶν ἀτόπων ἐννοεῖν τοὺς μὲν λαμπροτέρους κατὰ τόνδε τὸν βίον πᾶσαν ἀπονέμοντας φροντίδα 5 τοῖς γνησίοις οἰκέταις, καὶ τῆς καθηκούσης αὐτοῖς ἐπιμελείας ἀξιοῦν, τὸν δὲ δυνάμεων Κύριον, οὗ πάντα ἐστὶ πρὸς κατόρθωσιν εὐχερῆ, μηδένα ποιεῖσθαι λόγον τῶν ἀγαπῶντων αὐτόν].

ΨΑΛΜΟΣ ΡΘ΄.

10 Στίχ. 2. «*Ῥάβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι Κύριος ἐκ Σιών».*

Γέγονε γὰρ ἡμῖν ῥάβδος δυνάμεως ὁ Χριστός, ὃς ἐστὶν ἐκ Σιών, τῆς ἄνωθεν δηλονότι. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπουράνιος ὀνομάζεται. Οὐ γὰρ ἐστὶ κατὰ τὸν πρῶτον Ἀδὰμ ἐκ γῆς 15 χοϊκός, ἀλλ' ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἄνωθεν, κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν.

Στίχ. 3. [*«Μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρα τῆς δυνάμεως».*]

«*Ἡμέραν δυνάμεως»* τοῦ Θεοῦ λέγει καθ' ἣν ὅλην κρινεῖ τὴν οἰκουμένην, καὶ «*ἀποδίδωσιν ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ»*. Ἦξει πάντως καὶ τότε αὐτός τε ὢν ἐν Πατρὶ, καὶ ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα, τὴν ἀναρχον τῆς οἰκειᾶς φύσεως οἰονεῖ πως ἀρχήν, κατὰ μόνον τὸ ἐξ οὗ, διὰ τὸ ὑπάρχειν ἐκ Πατρός].

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΓ΄.

25 Στίχ. 16. «*Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ ποιοῦντες αὐτά».*

Εἰ καὶ ποιοῦμεν ὁμοίωμα ἀνθρώπων θεοσεβῶν, οὐκ ἐπὶ

ΨΑΛΜΟΣ 104ος

Στίχ. 15. [«Νὰ μὴ ἐγγίσετε τοὺς ἀφοσιωμένους σὲ μένα».

Εἶναι πράγματι ἀπὸ τὰ πλέον παράλογα νὰ σκεφτόμαστε ὅτι αὐτοὶ ποὺ εἶναι ἐπιφανεῖς σ' αὐτὴ τῇ ζωῇ πρέπει νὰ δείχνουν κάθε φροντίδα στοὺς γνήσιους ὑπηρέτες τους καὶ νὰ τοὺς θεωροῦν ἄξιους τῆς ἀνάλογης φροντίδας, ἐνῶ ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων, στὸν ὁποῖον ὅλα εἶναι εὐκόλα νὰ τὰ κάνει, νὰ μὴ δείχνει καμμιὰ φροντίδα γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν.]

ΨΑΛΜΟΣ 109.

Στίχ. 2. «Ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων θὰ σοῦ στείλει
ράβδο δυνατὴ ἀπὸ τῆ Σιών».

Ἔγινε δηλαδὴ γιὰ μᾶς ράβδος δυνατὴ ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος προέρχεται ἀπὸ τῆ Σιών, προφανῶς τὴν οὐράνια. Γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζεται ἐπουράνιος. Γιατὶ δὲν εἶναι ὅπως ὁ πρῶτος Ἀδάμ ἀπὸ τὴν γῆ χωματένιος, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἀπὸ ψηλά³⁸, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ μακάριου Παύλου.

Στίχ. 3. [«Ἡ ἐξουσία θὰ εἶναι δική σου κατὰ τὴν ἡμέρα
τῆς δυνάμεώς σου».

«Ἡμέρα τῆς δυνάμεως» τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποία θὰ κρίνει ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη, «ἀποδίδοντας στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του»³⁹. Θὰ ἔρθει ὅπωςδήποτε καὶ τότε αὐτὸς ποὺ εἶναι μαζί μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ἔχοντας μέσα του τὸν Πατέρα, δηλαδὴ τὴν χωρὶς ἀρχή, κατὰ κάποιον τρόπο, τῆς δικῆς του φύσεως ἀρχή, διαφέροντας μόνο ὡς πρὸς τό, «ἀπὸ τὸν ὁποῖο», ἐπειδὴ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα].

ΨΑΛΜΟΣ 113ος

Στίχ. 16. «Ἄς γίνουν ὅμοιοι μὲ αὐτοὺς ὅσοι τὰ κάνουν αὐτά».

Ἄν καὶ δημιουργοῦμε ὁμοίωμα ἀνθρώπων ποὺ σέβονται

τὸ προσκυνεῖν ὡς θεοῖς, ἀλλ' ἵνα, ὁρῶντες αὐτούς, εἰς ζῆλον αὐτῶν ἔλθωμεν· εἰ δὲ ποιῶμεν ὁμοίωμα τοῦ Χριστοῦ, ἵνα ἡ διάνοια ἡμῶν πρὸς τὸν πόθον αὐτοῦ ἀναπτρωθῇ. Οὐ γὰρ εἰκόνι φθαρτῇ ἢ φθαροῦ ἀνθρώπου προσκυνοῦμεν, ἀλλ' 5 ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἠξίωσεν ἀτρέπτως γενέσθαι ἄνθρωπος, ποιῶμεν αὐτοῦ εἰκόνα ὡς ἀνθρώπου, καίπερ εἰδότες αὐτὸν φύσει Θεὸν ὄντα. Οὐκ αὐτὸν οὖν Θεὸν τὴν εἰκόνα λέγομεν, ἀλλὰ Θεὸν εἰδότες τὸν ἐν τῇ εἰκόνι γραφέντα, οὗ τὸ ὁμοίωμα ἔχει ἢ εἰκῶν, Ἕλληνες δὲ πλανώμενοι τὰ ὁμοιώματα θε- 10 οὺς δοξάζουσιν.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΔ'.

Στίχ. 1. «Ἐγάπησα».

(Κυρίλλου καὶ ἄλλων). Οὐ παντός ἐστὶ τὸ «Ἐγάπησα», ἀλλὰ τοῦ τετελειωμένου ἤδη καὶ ὑπερβαίνοντος τὸν τῆς 15 δουλείας φόβον. Οὐ πρόσκειται δὲ τό, τίνα, προσυπακουστέον δὲ παρ' ἡμῶν ὅτι τὸν Θεὸν τῶν ὄλων.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΕ'.

Στίχ. 4. [«Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι».

Σωτηρίου γὰρ ὄντως ἐστὶ ποτήριον, τὸ ὑμνολογεῖν τὸν 20 τῶν ὄλων Σωτῆρα Θεόν. Τούτῳ Θεὸς ἐφήδεται, τοῦτο δέχεται παρ' ἡμῶν τὸ θυμίαμα. Ὡς γὰρ ἔφη Χριστός· «Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν».]

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΖ'.

25 Στίχ. 20. «Αὕτη ἡ πύλη τοῦ Κυρίου».

Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν καθ' ἕτερόν τινα τρόπον ἐπὶ τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀφικέσθαι γνῶσιν, ἢ κατὰ τοῦ-

τὸν Θεό, ὅμως ὄχι γιὰ νὰ τοὺς προσκυνοῦμε ὡς θεούς, ἀλλὰ μὲ σκοπὸ, βλέποντάς τους, νὰ τοὺς μιμηθοῦμε· ἂν πάλι κάνουμε ὁμοίωμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ κάνουμε μὲ σκοπὸ νὰ ἀναπτρωθεῖ ἡ σκέψη μας πρὸς τὸν πόθο του. Γιατὶ δὲν προσκυνοῦμε εἰκόνα φθαρτή, ἢ φθαρτοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔκρινε καλὸ νὰ γίνῃ ἀνθρώπος χωρὶς νὰ μεταβληθεῖ, κάνουμε τὴν εἰκόνα του ὡς ἀνθρώπου, ἂν καὶ γνωρίζουμε ὅτι εἶναι ἀπὸ τὴν φύση του Θεός. Δὲν λέμε λοιπὸν Θεὸ τὴν εἰκόνα, ἀλλὰ ἀναγνωρίζουμε ὅτι εἶναι Θεὸς αὐτὸς ποὺ εἶναι ζωγραφισμένος στὴν εἰκόνα, τοῦ ὁποίου τὴν ὁμοιότητα ἔχει ἡ εἰκόνα. Ἀντίθετα οἱ Ἕλληνες πλανώμενοι πιστεύουν τὰ ὁμοιώματα ὡς θεούς.

ΨΑΛΜΟΣ 114ος

Στίχ. 1. «Ἀγάπησα».

Τὸ «ἀγάπησα» δὲν ἀνήκει στὸν καθένα, ἀλλὰ μόνο σ' αὐτὸν ποὺ εἶναι ἤδη τέλειος, καὶ ἔχει ξεπεράσει τὸν φόβο τῆς δουλείας. Καὶ δὲν ἐπισυνάπτεται τὸ, ποιόν, ἀλλὰ ἐξυπακούεται ἀπὸ μᾶς, ὅτι ἀγάπησα τὸν Θεὸ τῶν ὅλων.

ΨΑΛΜΟΣ 115ος

Στίχ. 4. [«Θὰ πάρω ποτήρι εὐχαριστίας».

Εἶναι πραγματικὰ ποτήρι σωτηρίας τὸ νὰ ὑμολογοῦμε τὸν Σωτήρα τῶν ὅλων Θεό. Μὲ αὐτὸ εὐχαριστεῖται ὁ Θεός, αὐτὸ τὸ θυμίαμα δέχεται ἀπὸ μᾶς. Γιατὶ, ὅπως εἶπε ὁ Χριστός, «Ὁ Θεὸς εἶναι Πνεῦμα, καὶ αὐτοὶ ποὺ τὸν προσκυνοῦν πρέπει νὰ τὸν προσκυνοῦν πνευματικὰ καὶ ἀληθινὰ»⁴⁰.]

ΨΑΛΜΟΣ 117ος

Στίχ. 20. «Αὕτὴ εἶναι ἡ πύλη τοῦ Κυρίου».

Πραγματικὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φτάσουμε στὴ γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα μὲ κανένα ἄλλο τρόπο, παρὰ μόνο μὲ αὐτὸν

τον αὐτὸν ὃν ἔφη Χριστός· «Οὐδείς», γάρ φησιν, «ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ».- Εἰσερχόμεθα γὰρ εἰς οἰκειότητα ὡς πρὸς Θεόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν οὐρανῶν βασιλείαν, καθάπερ διὰ τινος θύρας ἢ πύλης, τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν
5 Χριστοῦ.

Στίχ. 26. «Ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου».

Οἱ μὲν γὰρ ἀφήκονται, τὸ τῆς δουλείας περικειμένοι σχῆμά τε καὶ μέτρον, ὁ δὲ ἐν δόξῃ τῇ θεοπρεπεῖ καὶ ἐν ὀνόματι Κυρίου, δῆλον δὲ ὅτι τοῦ κατὰ φύσιν καὶ ἀληθινοῦ.
10 Καὶ τί ἐστίν, «Ἐν ὀνόματι Κυρίου»; Τουτέστιν, ἐν δόξῃ θεοπρεπεῖ καὶ ἐν κυριότητι καὶ ὑπεροχῇ τῇ πάντων ἐπέκεινα.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΗ΄.

Στίχ. 11. «Ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἔκρουσα τὰ λόγιά σου».

Ὡσπερ γὰρ εἴ τις ἐν ἀγγείῳ χαλκῷ πυρὸς ἀπόθοιτο
15 σπέρμα, πάντως δὴ που καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ θερμότητος ἀποτελέσοι μέτοχον, οὕτως ὁ ἐν ψυχῇ γε καὶ καρδίᾳ τὸν θεῖόν τε καὶ οὐράνιον λόγον διακατέχων νοῦς, δι' ἐφέσεως τῆς εἰς ἅπασαν ἀρετὴν, αἰεὶ πρὸς ταῦτα δι' αὐτοῦ θερμαίνει.
Ὡσπερ γὰρ ἐστίν οὐκ ἀσυντελὲς εἰς ζωὴν καὶ χοῆμα σωτή-
20 ριον τὸ τῶν τοῦ Θεοῦ λόγων μεμνησθαι διαπαντός, κατὰ τὸν αὐτόν, οἶμαι, τρόπον ὀλέθρου πρόξενον τὸ ἐπιλανθάνεσθαι φιλεῖν. Κρύπτειν δεῖ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ, διὰ τοὺς ἀρπάζοντας αὐτὰς δαίμονας. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ Σολομὼν ἐν ταῖς Παροιμίαις παραινεῖ· «Υἱέ», φησί, «ἐάν
25 δεξάμενος ῥῆσιν ἐμῆς ἐντολῆς κρύψῃς παρὰ σεαυτῶ, ὑπακούσεται σοφίας τὸ οὖς σου». Τὰς οὖν ἐνταῦθα ἐντολάς λεγομένας ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος σπύρον ὠνόμασεν ὑπὸ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ ἀρπαζόμενον. Οὗτος οὖν κρύπτει τὴν ἐντολὴν ὁ διαπαντός αὐτὴν ἐργαζόμενος εἰ-

πού εἶπε ὁ Χριστός· γιατί λέγει· «Κανένας δὲν ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα ἄλλιῶς, παρὰ μόνο μέσω ἑμοῦ»⁴¹. - Γιατὶ εἰσερχόμαστε σὲ οἰκειότητα πρὸς τὸν Θεό, ἀλλὰ καὶ στὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν, σὰν μέσα ἀπὸ κάποια θύρα ἢ πύλη, μὲ τὸν Σωτήρα μας Χριστό.

Στίχ. 26. «Αὐτὸς πού ἔρχεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου».

Ἄλλοι βέβαια ἔρχονται φέροντας τὴν ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση καὶ τὸν τρόπο τῆς δουλείας, ἐνῶ αὐτὸς μὲ δόξα τέτοια πού ταιριάζει σὲ Θεό καὶ στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, δηλαδή τοῦ κατὰ φύση καὶ ἀληθινοῦ Κυρίου.- Καὶ τί σημαίνει, «Στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου»; Δηλαδή μὲ δόξα πού ταιριάζει στὸν Θεό, καὶ μὲ κυριότητα καὶ ὑπεροχὴ πού εἶναι πέρα ἀπὸ ὅλα.

ΨΑΛΜΟΣ 118ος

Στίχ. 11. «Ἐκρυσπα τὰ λόγια σου στὴν καρδιά μου».

Ὅπως ἐὰν κάποιος βάλει μέσα σὲ χάλκινο ἀγγεῖο σπίθα φωτιάς, ὅπωςδήποτε θὰ τὸ κάνει καὶ αὐτὸ μέτοχο τῆς θερμοκρασίας της, ἔτσι καὶ ὁ νοῦς πού κατέχει μέσα στὴν ψυχὴ καὶ στὴν καρδιά τὸν θεῖο καὶ οὐράνιο λόγο, μὲ τὴν ἐπιθυμία γιὰ κάθε ἀρετὴ, θερμαίνεται πάντοτε μὲ αὐτὸν πρὸς αὐτά.

Ὅπως δηλαδή συντελεῖ στὴ ζωὴ καὶ εἶναι πρᾶγμα σωτήριο τὸ νὰ θυμόμαστε διαρκῶς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπον, νομίζω, προξενεῖ ὄλεθρο τὸ νὰ λησμονοῦμε νὰ τὰ ἀγαπᾶμε.- Πρέπει νὰ κρύβουμε τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ μέσα στὴν καρδιά, ἐπειδὴ τὰ ἀρπάζουν οἱ δαίμονες. Τὸ ἴδιο συμβουλεύει καὶ ὁ Σολομών στὶς Παροιμίες· «Παιδί μου», λέγει, «ἐὰν δεχθεῖς τὸν λόγο τῆς ἐντολῆς μου καὶ τὸν κρύψεις μέσα σου, θὰ ἀκούσει τὸ αὐτί σου σοφία»⁴². Αὐτὲς λοιπὸν πού ἐδῶ λέγονται ἐντολές, σὰ Εὐαγγέλια ὁ Κύριος τὶς ὀνόμασε σπόρο πού ἀρπάζεται ἀπὸ τὰ πετούμενα τοῦ οὐρανοῦ⁴³. Ἔτσι λοιπὸν κρύβει τὴν ἐντολὴ ἐκεῖνος πού τὴν ἐφαρμόζει παντοτινά, γιατί αὐτοὶ πού τὴν ἀρπά-

43. Ματθ. 13, 4.

περ οί ἀρπάζοντες αὐτήν ἐκ τοῦ μὴ συγχωρεῖν αὐτήν ποι-
εῖν ἡμᾶς, ἀρπάζειν λέγονται.

Στίχ. 40. «Ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ζῆσόν με».

Ζωοποιεῖ γὰρ ἡμᾶς διὰ τῆς ἰδίας δικαιοσύνης ὁ Θεὸς
5 καὶ Πατήρ· ἔστιν δὲ αὕτη Χριστός.

Στίχ. 67. «Πρὸ τοῦ με ταπεινωθῆναι,
ἐγὼ ἐπλημμέλησα».

Ἐν γὰρ ταῖς τοῦ νοῦ προπαθείαις, καί, ἴν' οὕτως εἴπω,
προαπονευρώσειν ταῖς διὰ νοημάτων φυσικῶν, ἢ τοῦ πει-
10 ράζοντος τυραννίς ἀφορητοτέρα γίνεται, καὶ πρὶν ὑπομεῖ-
ναι τὴν παρὰ τοῦ διαδόλου ταπείνωσιν, προπλημμελοῦμεν
ἡμεῖς, πρεσβυτέραν τῆς ἐφόδου τὴν εἰς τὸ ἔσω νοσοῦντες
καταστροφὴν. Πρὸ τοῦ γὰρ παθεῖν τε λείως, ἡμεῖς τῇ συν-
αινέσει τῶν λογισμῶν τιμῶντές τε τὴν ἁμαρτίαν καὶ καταδε-
15 χόμενοι, καὶ τόπον εἰσόδου διδόντες διὰ τούτου τῷ Σατα-
νᾷ: Ἔσται δὲ τύπος καὶ εἰκὼν τοῦ πράγματος τοῦ προδότου
τὸ πάθος

Στίχ. 96. «Πλατεῖα ἢ ἐντολή σου σφόδρα».

Ἀποδέχεται γὰρ ὁ Θεὸς τὴν πνευματικὴν εὐανδρίαν,
20 τὴν ἐγκράτειαν, τὴν ὑπομονήν, καὶ πρὸς ταύτας ἔτι τὰς
ἀρετάς.

Στίχ. 109. «Ἡ ψυχὴ μου ἐν ταῖς χερσί σου διαπαντός».

Χεῖρας εἶναι λέγων τὰς πρακτικὰς ἐνεργείας δι' ὧν ὁρά-
ται Θεός.

25 Στίχ. 109. «Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου
τὰς σάρκας μου»

Τὸ «Καθήλωσον» ἀντὶ τοῦ «Πῆξον». Πῆξον οὖν, φη-
σίν, εἰς ἀγνεΐαν τὰς σάρκας μου.

ζουν, λέγονται ὅτι τὴν ἀρπάζουν, ἐπειδὴ δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ τὴν ἐφαρμόσουμε.

Στίχ. 40. «Κάνε με νὰ ζήσω σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους σου».

Γιατὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας μᾶς δίνει ζωὴ μὲ τὴν δικαιοσύνη του, πὺ εἶναι ὁ Χριστός.

Στίχ. 67. «Προτοῦ νὰ ταπεινωθῶ,
ἐγὼ ἁμάρτησα».

Μὲ τὶς προσπάθειες τοῦ νοῦ, καί, γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, μὲ τὶς ἐκ τῶν προτέρων ἀπονευρώσεις πὺ γίνονται μὲ φυσικὰ νοήματα, ἢ τυραννία ἐκ μέρους τοῦ διαβόλου γίνεται περισσότερο ἀνυπόφορη, καὶ πρὶν ἀκόμα ὑποστοῦμε τὴν ταπείνωση ἐκ μέρους τοῦ διαβόλου, ἐμεῖς ἁμαρτάνουμε ἐκ τῶν προτέρων, ἔχοντας παλαιότερη ἀπὸ τὴν ἐφοδὸ του ἀσθένεια τὴν μέσα μας καταστροφή.- Γιατὶ προτοῦ ἀκόμα πάθουμε τελείως, ἐμεῖς μὲ τὴν συναίνεση τῶν λογισμῶν τιμᾶμε τὴν ἁμαρτία καὶ τὴν ἀποδεχόμεσθε, καὶ δίνουμε ἔτσι τόπο εἰσόδου στὸν Σατανᾶ. Τύπος βέβαια καὶ εἰκόνα τοῦ πράγματος εἶναι τὸ πάθος τοῦ προδότη.

Στίχ. 96. «Ἡ ἐντολή σου εἶναι πολὺ πλατειά».

Ὁ Θεὸς δηλαδὴ δέχεται τὴν πνευματικὴ γενναιότητα, τὴν ἐγκράτεια, τὴν ὑπομονή, καὶ ἀκόμα μαζὶ μὲ αὐτὲς καὶ τὶς ἄλλες ἀρετὲς.

Στίχ. 109. «Ἡ ψυχὴ μου εἶναι γιὰ πάντα στὰ χέρια σου».

Χέρια λέγει τὶς πρακτικὲς ἐνέργειες μὲ τὶς ὁποῖες βλέπεται ὁ Θεός.

Στίχ. 120. «Καθήλωσε μὲ τὸν φόβο σου
τὶς σάρκες μου».

Τὸ «καθήλωσε» λέγεται ἀντὶ τοῦ “πῆξε” (στερέωσε). Στερέωσε λοιπόν, λέγει τὶς σάρκες μου στὴν ἀγνότητα.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΘ΄.

Στίχ. 5. «Οἶμοι ὅτι ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη».

Βαρούμενος τῇ παρούσῃ ζωῇ, τῷ μακρύνεσθαι αὐτῷ τὴν παροικίαν ταύτην, ὀδύρεται στενάζων ἐν οἴμωγῇ καὶ 5 θρήνῳ τὴν παράτασιν τῆς ἐν σαρκὶ παροικίας.

Στίχ. 16. [«Καὶ ἐπὶ τὸ βιβλίον σου πάντες γραφήσονται».

Βίβλους δὲ νοητέον τὴν πάντα περιέχουσαν τοῦ Θεοῦ γνῶσιν καὶ τὴν ἄληστον μνήμην].

10 Στίχ. 17. [«Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου».

Ὁ δυνάμενος ἀπὸ τῶν καρπῶν γνωρίζειν τοὺς φίλους τοῦ Θεοῦ, λίαν αὐτοὺς τιμῆσει· ἐπεὶ καὶ αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν, τουτέστιν ἃ φρονοῦσι περὶ ἀρχῶν, λίαν ἐκραταιώθησαν].

ΨΑΛΜΟΣ 119ος

Στίχ. 5. «'Αλλοίμονο, γιατί ἡ ξενιτεία μου παρατάθηκε».

Πλήττοντας στήν παροῦσα ζωή, ἐπειδὴ παρατείνεται ἡ παραμονή του αὐτή, ὀδύρεται ἀναστενάζοντας μὲ κραυγές καὶ θρήνους γιὰ τὴν παράταση τῆς παραμονῆς του στὴ σάρκα.

Στίχ. 16. [«Καὶ στὸ βιβλίο σου θὰ γραφοῦν ὅλοι».

Βιβλία πρέπει νὰ ἐννοοῦμε τὴν γνώση τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία περιέχει τὰ πάντα, καὶ τὴ μνήμη του ποὺ δὲν λησμονεῖ].

Στίχ. 17. [«'Απὸ μένα ὅμως οἱ φίλοι σου τιμήθηκαν πολὺ».

Αὐτὸς ποὺ μπορεῖ νὰ γνωρίζει ἀπὸ τὰ ἔργα τους τοὺς φίλους τοῦ Θεοῦ, θὰ τοὺς τιμήσει πολὺ. Γιατὶ καὶ οἱ ἀρχές τους, δηλαδή αὐτὰ ποὺ πιστεύουν γιὰ τὶς ἀρχές, ἰσχυροποιήθηκαν πάρα πολὺ].

ΩΔΗ ΜΩΣΕΩΣ ΕΝ ΕΞΟΔΩ.

Κεφ. 15, 1. Ἐτόλμησε δέ τις τῶν Ἑλλήνων εἰπεῖν, ὡς
τινας τῶν Αἰγυπτίων εἶναι τοὺς Ἑβραίους, φησὶν, ποιμένας
τῶν θρεμμάτων αὐτῶν· εἶτα τοῖς δεσπόταις ἐπαναστάντας
5 ἐξελθεῖν τῆς Αἰγύπτου, οὔτε ἀπὸ τῆς Ἑβραϊδος γλώττης
καὶ τῶν Ἑβραϊκῶν ὀνομάτων ὅσον τὸ διάφορον Ἑβραίων
πρὸς Αἰγυπτίους ἐνθυμούμενος

ΩΔΗ ΜΩΣΕΩΣ ΕΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝΟΜΙΩ.

Κεφ. 32, 2. [«Προσδοκάσθω ὡς ὑετὸς τὸ ἀπόφθε-
10 γμά μου, καὶ καταθήτω ὡς δρόσος τὰ ῥήματα».

Βούλεται εἰπεῖν διὰ τοῦ, «Προσδοκάσθω ὡς ὑετὸς τὸ
ἀπόφθεγμά μου», Ποιήσατε δοχεῖα ἐν ἑαυτοῖς πρὸς τὴν
τῶν λεγομένων ὑποδοχὴν. Οὔτω γὰρ οἱ ἔμπειροι τῶν γη-
πόνων μελλόντων ὑετῶν καταρρεῖν, ἀρουῖσι τὴν γῆν καὶ
15 φιαλουῖσιν ἐπιμελῶς τὰ περιδενδρα, πρὸς τὸ μηδὲν δρα-
πετεῦσαι τοῦ ὕδατος· οὔτω καὶ ὑμᾶς θούλομαι, φησὶ μη-
δὲν τῶν λεγομένων διαλαθεῖν. Ὡσπερ δὲ ἡ δρόσος κατα-
πιαίνει τὰ ἐν ἀγρῶ, οὔτω καὶ ὁ θεῖος λόγος κατευφραίνει
καρδίαν].

20 Στίχ. 15. «Ἐλιπάνθη, ἐπαχύνθη, ἐπλατύνθη»

Ἐντροφήσας γὰρ τοῖς ἄνωθεν ἀγαθοῖς, ἀπεπήδησε τῆς
πρὸς Θεὸν ἀγάπης.

Στίχ. 19. «Εἶδε Κύριος καὶ ἐξήλωσε, καὶ παρωξύνθη
δι' ὀργήν».

25 Ζηλωτὴν Θεὸν εἰ λέγοι τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν σκανδαλι-

ΩΔΗ ΤΟΥ ΜΩΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΞΟΔΟ

Κεφ. 15, 1. Κάποιος ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες τὸλμησε νὰ πεῖ, ὅτι οἱ Ἑβραῖοι, λέγει, εἶναι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Αἴγυπτίους καὶ βοσκοὶ τῶν κοπαδιῶν τους. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἐπαναστάτησαν ἐναντίον τῶν κυρίων τους, ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, μὴ ἐνθυμούμενος αὐτὸς οὔτε πόση ἦταν ἡ διαφορὰ τῆς γλώσσας καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν Ἑβραίων πρὸς τοὺς Αἴγυπτίους.

ΩΔΗ ΤΟΥ ΜΩΥΣΗ ΣΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝΟΜΙΟ

Κεφ. 32, 2. «Ἄς ἀναμένεται ὡς βροχὴ αὐτὸ ποῦ θὰ πῶ, καὶ ἄς πέσουν σὰν δροσιὰ τὰ λόγια μου».

Μὲ τό, «Ἄς ἀναμένεται ὡς βροχὴ ὁ λόγος μου», θέλει νὰ πεῖ· Κάνετε δοχεῖα μέσα σας γιὰ νὰ δεχθεῖτε αὐτὰ ποῦ λέγονται. Γιατὶ οἱ ἔμπειροὶ γεωργοί, ὅταν πρόκειται νὰ πέσουν βροχές, ὀργώνουν τὴ γῆ, κατασκευάζουν λάκκους γύρω ἀπὸ τὰ δένδρα, γιὰ νὰ μὴ διαφύγει καθόλου νερό. Ἔτσι θέλω καὶ σεῖς, λέγει, νὰ μὴ σᾶς διαφύγει τίποτε ἀπὸ τὰ λεγόμενά μου. Καὶ ὅπως ἡ δροσιὰ λιπαίνει τοὺς ἀγρούς, ἔτσι καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εὐφραίνει τὴν καρδιά.

Στίχ. 15. «Λιπάνθηκε, παχύνθηκε, πλατύνθηκε».

Ἄφοῦ δηλαδὴ ἀπόλαυσε τὰ οὐράνια ἀγαθὰ, ἀποσκίρτησε ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό.

Στίχ. 19. «Εἶδε ὁ Κύριος καὶ ζήλεψε, καὶ ἔξοργίσθηκε».

Ὅταν ἡ ἀγία Γραφὴ ὀνομάζει τὸν Θεὸν ζηλότυπο, νὰ μὴ

ξέσθω μηδεῖς· οὐ γάρ τοι καθ' ἡμᾶς ἡ θεία τέ ἐστιν καὶ ἀπόρρητος φύσις, ἀνώκισται δὲ τοσοῦτον καὶ ὑφαιρεῖται νοητῶς, ὡς καὶ ἀσυγκρίτους εἶναι τὰς διαφοράς. Αἱ μὲν γὰρ ἐφ' ἐκάστω τῶν πραγμάτων διαθέσεις ἐμπαθῶς ἐν ἡμῖν
 5 (νοσεῖ γὰρ ἡ φύσις τὸ ἀναλκι καὶ τὸ λίαν ἔτοιμον εἰς τὸ πλημμελές), ἐν δὲ τῷ πάντων ἡμῶν Θεῷ σημαίνονται τὰ τοιαύδε φωναῖς καὶ λόγοις τοῖς καθ' ἡμᾶς· νοοῦνταί γε μὴν οὐχ οὕτως ποθέν· ἀπαθές γὰρ τὸ Θεῖον· ζηλοῦν δὲ λέγεται διὰ τὸ θέλειν οὐδένα τῶν ἅπαξ ἐγνωκότων τὴν δόξαν αὐ-
 10 τοῦ ταῖς εἰς τὰ αἰσχίω κατασεῖεσθαι ῥοπαῖς. Ὁργὴν δὲ τὴν εἰς τιμωρίαν κίνησίν φησιν· ὥσπερ οὖν καὶ τὸ παροξυνθῆ-
 ναι τὴν εἰς τοῦτο ὀρμὴν τε καὶ κίνησιν.

Στίχ. 40. [«Ὁτι ἀρῶ εἰς τὸν οὐρανὸν τὴν χειρὰ μου καὶ ἐρῶ· Ζῶ ἐγὼ εἰς τὸν αἰῶνα».

15 Χεὶρ καὶ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, ἐν ᾧ ἐστερέωσε τὸν οὐρανὸν καὶ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν. Δεξιὰ καὶ χεὶρ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, ὡς φησιν ὁ Δαβίδ· «Δεξιὰ Κυρίου ἐποίησε δύναμιν». Καὶ πάλιν· «Ἐμοῦ δὲ ἀντελάβετο ἡ δεξιὰ σου». Τὸ δέ, «Ὁρῶ εἰς τὸν οὐρανὸν τὴν χειρὰ μου», ὁμοίον ἐστι τῷ
 20 λεγομένῳ ὑπὸ τοῦ μακαρίου Δαβίδ· «Ὑψωθήτω ἡ δεξιὰ σου». Ἔδει γὰρ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ὑψωθῆναι, δεξιὰν ὄντα τοῦ Πατρὸς, Δείκνυσι δὲ αὐτὸν καθὸ ἦν δεξιὰ Θεὸν ἐκ Θεοῦ μόνου καὶ ὁμοούσιον, καὶ μιᾶς δυνάμεως καὶ ἐξουσίας καὶ κυριότητος. Τὸ γάρ, «Ὁ-
 25 μοῦμαι τῇ δεξιᾷ μου», τοῦτο ἐμφαίνει· Ἐπεὶ γὰρ οὐκ εἶχε κατὰ μείζονος ὁμόσαι, ἧ φησιν ὁ Ἀπόστολος, ὥμοσε καθ' ἑαυτοῦ. Χαρακτήρ ἐστι τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως καὶ Υἱός καὶ εἰκὼν ἀπαράλλακτος, ὅλον ἐν ἑαυτῷ δεικνύς τὸν Πατέρα. Ἀποδείκνυσι δὲ αὐτὸν καὶ συναῖδιον καὶ ζῶντα
 30 εἰς τὸν αἰῶνα μεθ' ἧς ὑψοῖ δεξιᾶς. Ταῦτα δὲ γενήσεται,

σκανδαλίζεται κανένας. Γιατι ἡ θεία καὶ ἀπόρρητη φύση δὲν εἶναι σὰν ἐμᾶς, ἀλλὰ κατοικεῖ τόσο πολὺ ψηλά, καὶ ἀπέχει τόσο πολὺ νοητά, ὥστε νὰ εἶναι ἀσύγκριτες οἱ διαφορές. Γιατι οἱ διαθέσεις γιὰ καθένα ἀπὸ τὰ πράγματα ὑπάρχουν μέσα μας μὲ ἐμπάθεια, καθόσον ἡ φύση πάσχει ἀπὸ ἀδυναμία, καὶ εἶναι πολὺ ἔτοιμη γιὰ πλημμέλημα. Στὸν Θεὸ ὅλων μας ὅμως αὐτὰ τὰ πράγματα λέγονται μὲ τὶς δικές μας φωνές καὶ λέξεις, καὶ δὲν νοοῦνται ἀσφαλῶς ἔτσι. Γιατι ὁ Θεὸς εἶναι ἀπαθής. Λέγεται ὅμως ὅτι ζηλεύει, ἐπειδὴ θέλει κανένας, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ γνώρισαν μιὰ φορὰ τὴ δόξα του, νὰ παρασύρεται καὶ νὰ φέρεται πρὸς τὰ χειρότερα. Ὁργὴ βέβαια ὀνομάζει τὴν κίνηση πρὸς τιμωρία, ὅπως καὶ λέγοντας ὅτι παροξύνεται, ὀνομάζει καὶ πάλι τὴν ὁρμὴ καὶ κίνηση πρὸς αὐτὴν (τὴν τιμωρία).

Στίχ. 40. [«Γιατὶ θὰ ὑψώσω τὸ χέρι μου στὸν οὐρανό,
καὶ θὰ πῶ Ἐγὼ ζῶ αἰώνια».

Χέρι καὶ δεξιὰ τοῦ Πατέρα εἶναι ὁ Υἱός, μὲ τὸ ὁποῖο στερέωσε τὸν οὐρανὸ καὶ θεμελίωσε τὴ γῆ. Δεξιὰ καὶ χέρι τοῦ Πατέρα εἶναι ὁ Υἱός, ὅπως λέγει ὁ Δαβίδ. «Ἡ δεξιὰ τοῦ Κυρίου δημιούργησε δύναμη»⁴⁴. Καὶ πάλι· «Ἐμένα μὲ βοήθησε ἡ δεξιὰ σου»⁴⁵. Καὶ τό, «Θὰ ὑψώσω στὸν οὐρανὸ τὸ χέρι μου», εἶναι ὅμοιο μὲ αὐτὸ ποὺ λέγεται ἀπὸ τὸν μακάριο Δαβίδ· «Ἄς ὑψωθεῖ ἡ δεξιὰ σου»⁴⁶. Γιατι ἔπρεπε ὡς ἄνθρωπος ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου νὰ ὑψωθεῖ, ἐπειδὴ ἦταν τὸ δεξιὸ χέρι τοῦ Πατέρα. Καὶ τὸν παρουσιάζει, ἀφοῦ ἦταν δεξιὰ, Θεὸ ἀπὸ μόνο Θεό, καὶ ὁμοούσιο καὶ μιᾶς δύναμης καὶ ἐξουσίας καὶ κυριότητος. Γιατι τό, «Θὰ ὀρκισθῶ στὴ δεξιὰ μου», αὐτὸ φανερώνει. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν εἶχε νὰ ὀρκισθεῖ σὲ ἀνώτερον, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος, ὀρκίσθηκε στὸν ἑαυτό του⁴⁷. Εἶναι σφραγίδα τῆς ὑπόστασης τοῦ Πατέρα, καὶ Υἱὸς καὶ ἀπαράλλακτη εἰκόνα, δείχνοντας στὸν ἑαυτό του ὅλον τὸν Πατέρα. Τὸν παρουσιάζει καὶ αἰώνιο καὶ ζωντανὸ στὸν αἰῶνα μαζί μὲ τὴ δεξιὰ του τὴν ὁποία ὑψώνει. Καὶ αὐτὰ, λέγει,

46. Ψαλμ. 88, 14.

47. Ἐβρ. 6, 13.

φησίν, ὅταν ὑμᾶς τιμωρήσωμεν τὴν ἐμὴν προπηλακίσαντας δεξιάν, ἵνα γνῶτε ὡς ἐκουσίως βουλήσει ἐμῇ ἐταπείνωσα αὐτὴν δι' ὑμᾶς τοὺς ἀποστραφέντας καὶ μὴ δεξαμένους αὐτήν].

5

ΩΔΗ ΑΝΝΗΣ, ΜΗΤΡΟΣ ΣΑΜΟΥΗΛ

ΕΝ ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ ΠΡΩΤΩ

Κεφ. 2, 5. [«Ὅτι στεῖρα ἔτεκεν ἑπτὰ, καὶ ἡ πολλὴ ἐν τέκνοις ἐξησθένησεν».

Τὰ ἑπτὰ τίθησιν ἀντὶ πολλῶν καὶ ὅσα τυχὸν εἰς τέλειον 10 ἀριθμὸν καταλογισθεῖη ἄν. Ἐν γὰρ ἑπτὰ ἡμέραις ἅπας ὁ χρόνος ἀνακυκλοῦται. Ἀρξάμενος γὰρ ἀπὸ πρώτης, ἀνεισιμὲν ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ τὴν ἐβδομάδα· εἶτα κλείσας εἰς τέλος ἐκεῖ τὸν τῶν ἡμερῶν ἀριθμὸν, ἐπανήξει πάλιν ἐπὶ τὴν πρώτην.

«Ἑπτὰ», τουτέστι πολλά. Διάφοροι γὰρ αἱ ἀρεταί, καὶ 15 οὐ μία μᾶλλον, ἀλλὰ πολλαί, ὧν εἰσι μητέρες αἱ φιλόθεοι ψυχαί].

ΕΚ ΤΗΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΟΙΜΙΑΣ

Κεφ. 8, 22. «Κύριος ἔκτισέ με».

[Κυρίλλου]. Τὸ «ἔκτισέ με», ἂν περὶ θεότητος ἐκλάβῃς, 20 ἀντὶ τοῦ «Κατέστησέ με», ὡς τό, «Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός», καί, «Ἴνα τοὺς δύο κτίσῃ ἐν ἑαυτῶ». Οὐ γὰρ οὐσιωδῶς, ἵνα κτίσῃ τοὺς ἤδη γεγενημένους, ἀλλ' ἵνα καταστήσῃ. Κατέστησεν οὖν με ἀρχὴν τῶν προνοητικῶν αὐτοῦ καὶ ποιητικῶν ἔργων. Καὶ τῷ Δαβὶδ γὰρ λέγει· «Ε- 25 γὼ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ».

θα γίνουν όταν θα σᾶς τιμωρήσω ἐπειδὴ ἐξυβρίσατε τὴ δεξιὰ μου, γιὰ νὰ μάθετε ὅτι μὲ τὴ θέλησή μου καὶ μὲ δική μου ἀπόφαση τὴν ταπεινώσα γιὰ σᾶς ποὺ τὴν ἀποστραφήκατε καὶ δὲν τὴν δεχθήκατε].

ΩΔΗ ΑΝΝΑΣ, ΜΗΤΕΡΑΣ ΤΟΥ ΣΑΜΟΥΗΛ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΗ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ

Κεφ. 2, 5. [«Ὅτι ἡ στείρα γέννησε ἑπτὰ, καὶ ἡ πολύτεκνη ἀποδυναμώθηκε».

Τὸ ἑπτὰ τὸ χρησιμοποιοῖ ἀντὶ πολλῶν, καὶ γιὰ ὅσα τυχὸν ἀποτελοῦν τέλειο ἀριθμὸ. Γιατὶ σὲ ἑπτὰ ἡμέρες ἀνακυκλώνεται ὁλος ὁ χρόνος. Ἀρχίζοντας δηλαδὴ ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα, προχωρεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὴν ἑβδομάδα, καὶ ἔπειτα, συμπληρώνοντας στὸ τέλος ἐκεῖ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἡμερῶν, ἐπανέρχεται πάλι στὴν πρώτη ἡμέρα.

Ἑπτὰ, δηλαδὴ πολλά. Γιατὶ οἱ ἀρετὲς εἶναι διάφορες, καὶ ὄχι μόνο μία, ἀλλὰ πολλές, τῶν ὁποίων μητέρες εἶναι οἱ ψυχὲς ποὺ ἀγαποῦν τὸν Θεό].

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΣΤΙΣ ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

Κεφ. 8, 22. « Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε».

Τὸ «μὲ ἔκτισε» ἀν τὸ ἐκλάβεις γιὰ τὴν θεότητα λέγεται ἀντὶ τοῦ «μὲ ἐγκατάστησε», ὅπως τό: «Καρδιά καθαρὴ ἐγκατάστησε μέσα μου, Θεέ μου»⁴⁸, κα, «Γιὰ νὰ ἐγκαταστήσει τοὺς δύο μέσα του»⁴⁹. Ὁχι δηλαδὴ νὰ δημιουργήσει ὡς πρὸς τὴν οὐσία αὐτοὺς ποὺ ἤδη ἦταν δημιουργημένοι, ἀλλὰ γιὰ νὰ τοὺς ἐγκαταστήσει. Μὲ τοποθέτησε λοιπὸν ἀρχὴ τῶν προνοητικῶν καὶ δημιουργικῶν ἔργων του. Γιατὶ καὶ στὸν Δαβὶδ λέγει: «Ἐγὼ τοποθετήθηκα βασιλιάς ἀπὸ αὐτόν»⁵⁰.

50. Ψαλμ. 2, 6.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΙΣ ΤΑ ἈΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ἈΣΜΑΤΩΝ
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

Κεφ. 1, 1-2. [«Μῦρον ἐκενωθὲν ὄνομά σου».

Δηλοῖ δὲ καὶ τὴν εἰς πάντα τὰ ἔθνη τοῦ Μονογενοῦς
κληθεῖσαν ἐπωνυμίαν, καθ' ὃ πάντα τὰ ἔθνη εὐωδιάζουσι
πρὸς αὐτὸν τὴν αὐτοῦ φέροντα προσηγορίαν.

5 Στίχ. 3. «Διὰ τοῦτο νεάνιδες», κ.τ.λ.

Νεᾶνις ἦν καὶ Παῦλος, «Πάντα, λέγων, ἰσχύω ἐν τῷ ἐν-
δυναμοῦντί με Χριστῷ». Διὸ καὶ λίαν ἠγάπησε φάσκων
«Τίς ἡμᾶς χωρήσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ;». Πῶς δὲ
αὐτὸν εἴλκυσαν; Ἀκολουθήσασαι τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ καὶ
10 τῶν εὐαγγελικῶν ἀπολαύσασαι μύρων. Εἰ δὲ δραμοῦμεν,
ἔχων [ἔχον] τῶν νεανίδων ὁ λόγος, κατὰ τὸ ὀπίσω Κυρίου
τοῦ Θεοῦ πορευσόμεθα. - Ἦντινα βασιλείαν ταμιεῖον ἐν
ταῖς παροῦσι προσαγορεύει.

Στίχ. 5. «Ἔθεντό με φυλάκισσαν», κ.τ.λ.

15 Τάχα δὲ κατηγορεῖ ἑαυτῆς, ὅτι τὸν ἴδιον οὐκ ἐφύλαξεν
ἀμπελῶνα, πορθεῖν αὐτὸν ἀφείσα πάντα τὸν παραπορευό-
μενον τὴν ὁδόν· λυμήνασθαί τε αὐτὸν ἦν ἐκ δρυμοῦ, καὶ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΑΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΣΜΑΤΩΝ
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

Κεφ. 1, 1-2. «Τὸ ὄνομά σου εἶναι μῦρο ποῦ χύθηκε».

Δηλώνει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Μονογενοῦς ποῦ ἀπλώθηκε σὲ ὅλα τὰ ἔθνη, μὲ τὸ ὅποιο ὅλα τὰ ἔθνη εὐωδιάζουν πρὸς αὐτὸν φέροντας τὸ δικό του ὄνομα.

Στίχ. 3. «Γι' αὐτὸ νεάνιδες», κ.τ.λ.

Νεαρὸς ἦταν καὶ ὁ Παῦλος, λέγοντας· «Τὰ κατορθώνω ὅλα μὲ τὸν Χριστὸ, ὁ ὅποιος μὲ ἐνδυναμώνει»⁵¹. Γι' αὐτὸ καὶ τὸν ἀγάπησε πολὺ λέγοντας· «Ποιὸς θὰ μᾶς χωρήσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ»⁵²; Μὲ ποιὸν τρόπο ὅμως τὸν προσείλκυσαν; Ἀκολουθώντας τὰ ἴχνη του καὶ ἀπολαμβάνοντας τὰ μῦρα τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ εἰάν τρέξομε, λέγει ὁ λόγος τῶν νεανίδων, θὰ βαδίσουμε πίσω ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ Θεό.— Αὐτὴ τὴ βασιλεία σὰ λεγόμενα ἐδῶ τὴν ὀνομάζει ταμεῖο.

Στίχ. 5. «Μὲ ἔβαλε φυλάκισσα», κ.τ.λ.

Προφανῶς κατηγορεῖ τὸν ἑαυτὴ της, ὅτι δὲν φύλαξε τὸν ἀμπελώνα της, ἀφήνοντας κάθε περαστικὸν ἀπὸ τὸν δρόμο νὰ τὸν λεηλατεῖ. Καὶ ἦταν δυνατὸ νὰ τὸν καταδοσκήσει καὶ νὰ τὸν

52. Ρωμ. 8, 35.

μονιὸν ἄγριον κατανεμήσασθαι αὐτόν. Τάχα δὲ καὶ δοξάζει τὸν Θεὸν, ὅτι μὴ δυνηθεῖσα φυλάξαι τὸν ἴδιον ἀμπελῶνα, τῷ μήτε γεωργῆσαι μήτε φυλάξαι ἐπὶ τοσοῦτον προέκοψεν, ὡς πολλοὺς ἀμπελῶνας δυνηθῆναι φυλάξαι. - Ἦγουν υἱοὺς μητρὸς αὐτῆς λέγει τῆς Συναγωγῆς τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους, οἵτινες ἐπολέμουν τοῖς πιστεύουσιν εἰς Χριστόν, τηρεῖν ἐντελλόμενοι τὴν κατὰ τὸν νόμον λατρείαν αὕτη γὰρ ἀμπελῶν. Ἄλλ' ἐγὼ ταύτην, φησὶν, οὐκ ἐφύλαξα ἅτινα γὰρ ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἤγημαι διὰ τὸν Χριστὸν ζημιάν, ὡς φησιν ὁ μακάριος Παῦλος.

Στίχ. 6. «Ὡς περιβαλλομένη ἐπ' ἀγέλαις ἐταίρων σου».

Ἐταίρους αὐτοῦ τοὺς ἀποστόλους καλεῖ. Ἦφη γάρ· «Οὐκ ἔτι λέγω ὑμᾶς δούλους, ἀλλὰ φίλους· φίλοι γὰρ ἐστε». «Περιβαλλομένη» δὲ λέγει «Καλυπτομένη»· λέγοντος Παύλου, ὅτι «Ἄχρι τῆς σήμερον ἡμέρας, ἡνίκα ἀναγινώσκεται Μωϋσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται». Φωνὴ οὖν, ἡ μετανοοῦσα Συναγωγὴ πρὸς Χριστόν· Δήλωσόν μοι σαυτόν, ὅπως μὴ [μοι] τῶν ἐταίρων σου πομαίνων τὰς Ἐκκλησίας, ἐγὼ ἐπὶ τὴν καρδίαν μείνω τὸ κάλυμμα ἔχουσα.

20 Στίχ. 7. «Ἐὰν μὴ γνῶς σεαυτήν».

Ἦγουν, εἰ μὴ μετανοήσης, φησὶν, ὀπίσω τῶν ἐθνῶν εὐρεθήσῃ· ἄτε μὴ ἔχουσα καρποὺς δικαιοσύνης, ἄκαρπος μένουσα, καὶ ὀπίσω πομνίων ὧν ἑμαυτῷ συνεστησάμην.

Στίχ. 8. «Τῇ ἵππῳ μου ὁμοίωσά σε».

25 Ἦγουν δεξαμένη τὴν ἐμήν, ὧ Ἐκκλησία, πίστιν, τοῖς ἀποστόλοις εἰκάσθης, περὶ ὧν τό, «Ἐπιθήσῃ ἐπὶ τοὺς ἵππους», οἱ καὶ κατὰ τῶν ἀρμάτων εὐτρεπίσθησαν τοῦ νοητοῦ Φαραώ.

καταστρέψει καὶ ἀγριόχοιρος ἀπὸ τὸ δάσος. Ἴσως μάλιστα καὶ νὰ δοξάζει τὸν Θεό, ἐπειδὴ, μὴ μπορῶντας νὰ φυλάξει τὸν ἀμπελώνα της, μὲ τὸ ὅτι οὔτε τὸν καλλιέργησε, οὔτε τὸν φύλαξε, πρόκοψε τόσο πολύ, ὥστε νὰ μπορέσει νὰ φυλάξει πολλοὺς ἀμπελώνες.— Ἡ υἱὸς τῆς μητέρας της ὀνομάζει τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους, οἱ ὅποιοι πολεμοῦσαν αὐτοὺς πού πίστευαν στὸν Χριστό, ἔχοντας ἐντολὴ νὰ τηροῦν τὴν λατρεία τοῦ νόμου. Γιατὶ αὐτὴ ἦταν ὁ ἀμπελώνας. Ἐγὼ ὅμως, λέγει, δὲν τὴν φύλαξα, γιατί αὐτὰ πού εἶχα νομίσαι ὅτι μοῦ ἦταν κέρδη, αὐτὰ τὰ θεώρησα ζημία ἐξαιτίας τοῦ Χριστοῦ⁵³, ὅπως λέγει ὁ μακάριος Παῦλος.

Στίχ. 6. «Σὰν νὰ περιβάλλεσαι ἀπὸ πλῆθος φίλων σου».

Φίλους τοῦ ὀνομάζει τοὺς ἀποστόλους. Γιατὶ εἶπε· «Δὲν σᾶς ὀνομάζω πιά δούλους, ἀλλὰ φίλους· γιατί εἶστε φίλοι»⁵⁴. Καὶ περιβαλλόμενη πάλι ὀνομάζει τὴν καλυμμένη, γιατί ὁ Παῦλος λέγει, ὅτι «Μέχρι τῆ σημερινῆ ἡμέρα, ὅταν ἀναγινώσκειται ὁ Μωυσῆς, ὑπάρχει κάλυμμα στὴν καρδιά τους»⁵⁵. Φωνὴ λοιπὸν εἶναι ἡ συναγωγὴ πού μετανοεῖ προσφεύγουσα στὸν Χριστό. Φανέρωσε μου τὸν ἑαυτό σου, ὥστε ἐγὼ, ποιμαίνοντας τίς Ἐκκλησίαι τῶν φίλων σου, νὰ μὴν μείνω ἔχοντας στὴν καρδιά μου τὸ κάλυμμα.

Στίχ. 7. «Ἐὰν δὲν γνωρίσεις τὸν ἑαυτό σου».

Δηλαδή, ἐὰν δὲν μετανοήσεις, λέγει, θὰ βρεθεῖς πίσω ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς, γιατί δὲν ἔχεις καρπούς δικαιοσύνης, μένοντας ἄκαρπη, καὶ πίσω ἀπὸ τὰ ποίμνια τὰ ὅποια συνέστησα γιὰ τὸν ἑαυτό μου.

Στίχ. 8. «Σὲ παρομοίωσα μὲ τὴ ἵππο μου».

Δηλαδή, ἀφοῦ δέχθηκες τὴν πίστη μου, ὦ Ἐκκλησία, ἔμοιασες τοὺς ἀποστόλους, γιὰ τοὺς ὁποίους ἔχει γραφεῖ· «Θὰ ἀνεβεῖς στοὺς ἵππους σου, καὶ ἡ ἵππασία θὰ σὲ σώσει»⁵⁶. Αὐτοὶ οἱ ἵπποι ἐτοιμάσθηκαν ἐναντίον τῶν ἀρμάτων τοῦ νοητοῦ Φαραώ.

55. Β' Κορ. 3, 15.

56. Ἀβδακ. 3, 8.

Στίχ. 9. «Σιαγόνες σου ὡς τρυγόνος».

Ἦγουν τὴν αἰδῶ τὴν πρὸς τὸν νυμφίον παρίστησι διὰ τῆς τρυγόνος. Ἐρυθραὶ γὰρ τῆς τρυγόνος αἱ σιαγόνες. Τῇ δὲ Συναγωγῇ τοῦναντίον, «Ὁψις πόρνης ἐγένετό σοι, 5 ἀπηναισχύντησας πρὸς πάντας». Λέγει τράχηλον τὸ ὑποτακτικὸν τῆς ψυχῆς· πῶς γὰρ κόσμος καλός, αὐχὴν μελετήσας φέρειν τοῦ Χριστοῦ τὸν ζυγόν;

Ἦγουν ἀργύριον μὲν ἐν τῇ Γραφῇ συνήθως ἡ θεία διδασκαλία, χρυσίον δὲ τὰ θεῖα χαρίσματα. Πάντα δὲ πρὸ 10 τῆς ἐπιδημίας Χριστοῦ ὁμοιώματα ἦν καὶ σκιά τῶν μελλόντων, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἀγαθῶν. Ἀναστάς δὲ Χριστός τὰ τέλεια τοῖς ἀνθρώποις δεδώρηται· πρὸ δὲ τῆς ἀναστάσεως ὁμοιώματα εἶχομεν, παρὰ τῶν ἐπαίνων αὐτοῦ, τοῦ τε νόμου καὶ τῶν προφητῶν.

15 Στίχ. 12. Νάρκω καὶ ἀποδέσμω στακτῆς ὁ ἐνταφιασμός σημαίνεται Χριστοῦ, ὃ Νικόδημος φέρων ἐνετύλιξε τὸ σῶμα αὐτοῦ. Μαστοὺς δὲ φέρει τὰς δύο Διαθήκας ἢ νύμφη, ὧν ὁ Χριστός ἀνὰ μέσον αὐλίζεται.

Στίχ. 14. Καλὴν αὐτὴν φησιν, οὐχ ὡς πρότερον ἐν γυναιξὶ λέγων μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ ὡς πλησίον αὐτοῦ, ἀναδιπλασιάζει τῆς νύμφης ὁ νυμφίος τὸν ἔπαινον, τό τε θεωρητικὸν αὐτῆς ἐπαινῶν καὶ τὸ πρακτικόν. Ὁφθαλμοὺς δὲ τοὺς εἰς νοῦν καὶ καρδίαν φησίν· καὶ περιστερεῖς τὸ διορατικούς, καθ' ὃ καὶ εἰς Πνεῦμα λαμβάνεται. Λέγει οὖν ὡς ἐδέξαστο νοῦν ἢ νύμφη μόνον ὁρῶντα Θεόν. Ὁφθαλμοὶ δὲ καὶ 25 οἱ ἄκακοι καὶ ὀξύδερκεῖς τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι.

Κεφ. 2, 1. «Ἐγὼ ἄνθος τοῦ πεδίου, κρίνον τῶν κοιλάδων».

Ὡς δεξαμένη ἡ νύμφη τὸν ἄνωθεν ὑετὸν καὶ τεκοῦσα

Στίχ. 9. «Οἱ σιαγόνες σου μοιάζουν με τῆς τρυγόνας».

Με τὴν τρυγόνα λοιπὸν παριστάνει τὴν ντροπὴ πρὸς τὸν νυμφίο. Γιατὶ οἱ σιαγόνες τῆς τρυγόνας εἶναι κόκκινες. Τῆς Συναγωγῆς ὅμως εἶναι ἀντίθετες· «Τὸ πρόσωπό σου πῆρε τὴν ὄψη πόρνῆς, ἔχεις γίνεи ἀδιάντροπη πρὸς ὅλους»⁵⁷. Τράχηλο ὀνομάζει τὴν ὑπακοὴ τῆς ψυχῆς. Πῶς δηλαδὴ δὲν εἶναι λαμπρὸ κόσμημα ὁ αὐχένας ποὺ ἀποφάσισε νὰ φέρει τὸν ζυγὸ τοῦ Χριστοῦ;

Ἄργυρος βέβαια στὴ Γραφὴ συνήθως εἶναι ἡ θεία διδασκαλία, καὶ χρυσὸς τὰ θεῖα χαρίσματα. Ὅλα ὅμως πρὶν ἀπο τὴν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ ἦταν ὁμοιώματα καὶ σκιά τῶν ἀγαθῶν ποὺ ἐπρόκειτο νὰ δοθοῦν, σύμφωνα με τὸν Ἀπόστολο⁵⁸. Ὅταν ὅμως ἀναστήθηκε ὁ Χριστὸς δόθηκαν στοὺς ἀνθρώπους τὰ τέλεια δῶρα. Πρὶν βέβαια ἀπὸ τὴν ἀνάστασι εἶχαμε ὁμοιώματα, ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους αὐτοῦ, καὶ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν.

Στίχ. 12. Με τὸ ἀρωματικὸ φυτὸ νάρδο καὶ τὸν ἐπίδεσμο στάχτης ὑποδηλώνεται ὁ ἔνταφιασμός τοῦ Χριστοῦ, τὰ ὅποια φέρνοντας τα ὁ Νικόδημος τύλιξε τὸ σῶμα του⁵⁹. Ἡ νύφη πάλι ἔχει δύο μαστούς, ποὺ συμβολίζουν τὶς δύο διαθήκες, ἀνάμεσα στὶς ὁποῖες κατοικεῖ ὁ Χριστός.

Στίχ. 14. Τὴν ὀνομάζει ὠραία, ὄχι μόνο ὅπως τὴν ὀνόμαζε προηγουμένως μεταξὺ τῶν γυναικῶν, ἀλλὰ ἤδη καὶ ὡς πλησίον του, ὁ νυμφίος διπλασιάζει τὸν ἔπαινο τῆς νύφης, ἐπαινώντας καὶ τὴν ἐμφάνισή της καὶ τὶς πράξεις. Ὀφθαλμοὺς πάλι ὀνομάζει αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται στὸν νοῦ καὶ στὴν καρδιά, καὶ με τὴν περιστερὰ συμβολίζει τὴν διορατικότητά τους, γιατί ἐκλαμβάνεται καὶ ὡς Πνεῦμα. Λέγει λοιπὸν ὅτι ἡ νύμφη δέχθηκε νοῦ, ὁ ὅποιος βλέπει μόνο τὸν Θεό. Οἱ ἄκακοι πάλι καὶ ὀξυδερκεῖς ὀφθαλμοὶ εἶναι οἱ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας.

Κεφ. 2, 1. «Ἐγὼ εἶμαι ἄνθος τῆς πεδιάδας,
καὶ κρίνο τῶν κοιλάδων».

Ἐπειδὴ ἡ νύμφη δέχθηκε τὴν οὐράνια βροχὴ καὶ γέννησε

τὴν ἀρετὴν, ἀνθει ἑαυτὴν παραβάλλει πεδίου· δείκνυσι δὲ ὅσον ὠφέλησεν ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐπιδημία, ὅσου γε καὶ τὰς κοιλάδας τὰς ἀνεπιτηδείους πρὸς ἅπαντα σπόρον, τοιούτων μεστὰς ἔδειξεν ἀνθέων. Κοιλὰδα γὰρ λέγει τὴν ἀπο-
5 κοιλανθειῖσαν ἀπὸ τῶν οἰκησάντων αὐτὴν πάλαι δαιμόνων.

Στίχ. 5. «Στοιβάσατέ με ἐν μῆλοις».

Τοῖς εὐαγγελικοῖς με ἀσφαλίσσατε λόγοις· οὗτοι γὰρ ἡμῖν εὐωδιάζουσι Χριστόν. Συνταχθεῖην δέ, φησί, καὶ γὼ
10 μετὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ· ὡς γὰρ αὐτὸς μῆλον, οὕτως σύσσωμοι καὶ συμμέτοχοι αὐτοῦ μῆλα.

Στίχ. 6. «Εὐώνυμος αὐτοῦ», κ. τ. λ.

«Εὐώνυμος» ὁ νόμος, δεξιᾶ τὸ Εὐαγγέλιον. Ἡ καὶ «εὐ-
ῶνυμος» ὁ παρὼν βίος, δεξιᾶ ὁ μέλλον, ἥτις με περιλήψε-
15 ται ὅταν τοῖς ἐκ δεξιῶν εἴπη· «Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου». Λέγει δὲ καὶ ἑτέρωθι· Μῆκος βίου καὶ ἔτη ζωῆς ἐν δεξιᾷ τῆς σοφίας, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ πλοῦτος καὶ δόξα». Δεξιᾶ γοῦν αὐτῆς ἡ τῶν θείων ἐπιστήμη, ἐξ ἧς ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἀριστερὰ δὲ ἡ τῶν ἀνθρωπίνων γνῶσις, ἐξ
20 ὧν πλοῦτος καὶ δόξα. Λέγει τοίνυν, ὅτι Ὑπερέχει ὁ νοῦς μου τὰ ἀνθρώπινα, καὶ ἡ θεία γνῶσις καλύψει με. Καὶ γὰρ εἴρηται πάλιν· «Τίμησον αὐτὴν, ἵνα σε περιλάβῃ». Δείκνυσι τοίνυν, ὅτι ὁ αὐτὸς καὶ νυμφίος καὶ τοξότης ἡμῶν ἐστι, νύμφη τε καὶ βέλος ἡ κεκαθαρομένη ψυχὴ· ὡς βέλος οὖν
25 πρὸς τὸν ἀγαθὸν εὐθύνει σκοπόν. Ὡς νύμφην εἰς κοινωνίαν ἀναλαμβάνει τῆς ἀφθάρτου αἰδιότητος, μῆκος βίου καὶ ἔτη ζωῆς διὰ τῆς δεξιᾶς χαριζόμενος διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς τὸν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν πλοῦτον καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, ἧς οἱ τὴν τοῦ κόσμου ζητοῦντες δόξαν ἀμέτοχοι γίνον-

60. Ματθ. 25, 34.

61. Παροιμ. 3, 16.

τὴν ἀρετὴν, παραβάλλει τὸν ἑαυτὸ τῆς μὲ ἄνθος τῆς πεδιάδας, δείχνει ὅμως πόσο ὠφέλησε ὁ ἐρχομὸς τοῦ Χριστοῦ, ὥστε καὶ τὶς κοιλάδες, ποὺ δὲν ἦταν κατάλληλες σὲ κάθε σπόρο, τὶς ἀνέδειξε γεμᾶτες μὲ τέτοια ἄνθη. Γιατὶ κοιλάδα ὀνομάζει αὐτὴν ποὺ εἶχε πᾶψει νὰ εἶναι κοιλάδα ἐξαιτίας τῶν δαιμόνων ποὺ εἶχαν παλιὰ κατοικήσει σ' αὐτήν.

Στίχ. 5. «Στοιβάστε με μέσα σὲ μῆλα».

Ἀσφαλίστε με μὲ τοὺς λόγους τοῦ Εὐαγγελίου, γιατί αὐτοὶ εὐωδιάζουν σ' ἐμᾶς τὸν Χριστό. Καὶ θὰ συνταχθῶ καὶ ἐγώ, λέγει, μαζὶ μὲ τοὺς ἁγίους του. Γιατί, ὅπως αὐτὸς εἶναι μῆλο, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποὺ εἶναι σύσσωμοι καὶ συμμετοχοὶ μὲ αὐτὸν εἶναι μῆλα.

Στιχ. 6. «Ἀριστερὰ ἀπὸ αὐτόν», κ.τ.λ.

Ἀριστερὸς εἶναι ὁ νόμος, δεξιὰ τὸ Εὐαγγέλιο. Ἡ ἀριστερὸς εἶναι ἡ παροῦσα ζωὴ, καὶ δεξιὰ ἡ μελλοντικὴ, ἡ ὁποία θὰ μὲ περιλάβει ὅταν θὰ πεῖ σὲ ἐκείνους ποὺ θὰ βρίσκονται στὰ δεξιά: «Ἐλάτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατέρα μου»⁶⁰. Λέγει ὅμως καὶ ἄλλου· «Ἡ διάρκεια τοῦ βίου καὶ τὰ χρόνια τῆς ζωῆς βρίσκονται στὰ δεξιά τῆς σοφίας, ἐνῶ στὰ ἀριστερὰ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δόξα»⁶¹. Δεξιὰ πάλι ἀπὸ τὴ σοφία βρίσκεται ἡ γνώση τῶν θείων, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται ἡ αἰώνια ζωὴ, καὶ ἀριστερὰ ἡ γνώση τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχονται ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δόξα. Λέγει λοιπόν, ὅτι ὁ νοῦς μου ὑπερέχει ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, καὶ ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ θὰ μὲ καλύψει. Γιατὶ ἔχει ἐπίσης λεχθεῖ: «Τιμησέ αὐτήν, γιὰ νὰ σὲ συμπεριλάβει»⁶². Δείχνει λοιπόν, ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι γιὰ μᾶς καὶ νυμφίος καὶ τοξότης, καὶ νύφη καὶ βέλος ἡ καθαρὴ ψυχὴ, ποὺ ὡς βέλος στοχεύει κατευθεῖαν στὸν ἀγαθὸ σκοπὸ. Ὡς νύφη τὴν φέρνει σὲ κοινωνία τῆς ἀθάνατης αἰωνιότητος, χαρίζοντάς τῆς μὲ τὴ δεξιὰ μακροβιότητα καὶ χρόνια ζωῆς, ἐνῶ μὲ τὴν ἀριστερὴν τὸν πλοῦτο τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν καὶ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποία μένουν μακριὰ αὐτοὶ ποὺ ἀναζητοῦν τὴν

62. Παροιμ. 4, 8.

ται. Διὰ τοῦτό φησιν, ὅτι «Εὐώνυμος αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν μου», δι' ἧς εὐθύνεται ὑπὸ τὸν σκοπὸν τὸ βέλος, ἡ δὲ δεξιὰ αὐτοῦ πρὸς ἑαυτὸν με διαλαβοῦσα καὶ ἐφελκυσταμένη, κούφην με πρὸς ἄνω φορὰν ἀπεργάζεται, κάκει πεμ-
5 πομένην, καὶ τοῦ τοξότου μὴ χωριζομένην, μᾶλλον ἐπαναπαύεσθαι.

Εἶτα πρὸς τὰς θυγατέρας τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ τρέπει τὸν λόγον. Ὁ δὲ λόγος παράκλησις ἐστὶν ἐν ὄρκῳ προσαγομένη, τοῦ πλεονάζειν καὶ ἐπαύξειν αἰεὶ τὴν ἀγάπην, ἕως
10 ἂν ἐνεργὸν ἑαυτοῦ ποιήσῃ τὸ θέλημα, ὃ θέλων πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν. Διὰ μὲν τοῦ εὐωνύμου τὰ τοῦ παρόντος βίου αἰνίττεται, ὡς ἔοικε, καλὰ, ὧν τὴν ἀπόλαυσιν ἤδη ἔχει, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς τὴν τῶν μελλόντων ἐν ἐπαγγελίαις προσδοκίαν, ὧν τὴν χρῆσιν ἐν
15 ἐπαγγελίαις, ὡς λέλεκται, καὶ ἐλπίσι προσκειῖσθαι φησιν. Εὐ δὲ καὶ τὸ φάναι, τῇ μὲν δεξιᾷ περιλαμβάνεσθαι, τῇ δὲ ἀριστερᾷ τὴν κεφαλὴν ἐπαναπαύεσθαι· δεῖ γὰρ τὰ τοῦ παρόντος βίου, καὶ πολὺ νομίζεται χρηστὰ καὶ περιδλεπτα, ὑποτετάχθαι τῇ κεφαλῇ τῆς τελείας ψυχῆς, μόνην τὴν ἀναγ-
20 καίαν χρεῖαν παρέχοντα τῷ σώματι, ὡς τὸ προσκεφάλαιον τῇ κεφαλῇ. Τὰ δὲ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ἐπειδὴ θεῖα ὄντα ἐπάνω τῆς ἀνθρωπίνης ἐφέστηκε φύσεως, διὰ τῆς περιλήψεως τὸ ὑπερέχον ἠνίξατο. Τάχα δέ, ἐπειδήπερ αἱ χεῖρες πράξεων εἰσι σύμβολον, αἱ δὲ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς πρά-
25 ξεις τὰ τοῦ σώματος σημαίνουσι, αἱ δὲ τῆς δεξιᾶς τὰ τῆς ψυχῆς, δεξιὰ ὄντα τὸν ἀμείνω κληρὸν εἴληχε, περιέχονται τὰς σωματικὰς ἀνάγκας. Ὡς γὰρ ἡ περιλαμβάνουσα χεὶρ καὶ ἐπάνω ἐστὶ καὶ ἐντὸς ἀγκάλην ἔχει τὸ περιληφθέν, οὕτως αἱ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς μελλούσης ζωῆς ἀποτεταγμέ-
30 ναι πράξεις, πᾶν κίνημα τοῦ σώματος ἄλογον περισφίγγουσαι, εὐτακτον καὶ συνδεδεμένην φυλάττουσι τὴν ζωὴν,

δόξα τοῦ κόσμου. Γι' αὐτὸ λέγει, «ὁ ἀριστερὸς αὐτοῦ βρῖσκεται στὸ κεφάλι μου»⁶³, μὲ τὸ ὁποῖο κατευθύνεται τὸ βέλος πρὸς τὸν σκοπὸ. Ἐνῶ ἡ δεξιὰ του παίρνοντάς με κοντὰ του καὶ προσελκύοντάς με, μὲ κάνει ἐλαφρῆ γιὰ νὰ ἀνεβῶ πρὸς τὰ ἄνω, καὶ στέλνοντάς με ἐκεῖ, χωρὶς νὰ χωρίζομαι ἀπὸ τὸν τοξότη, ἀλλὰ μᾶλλον ἀναπαύομαι κοντὰ του.

Ἐπειτα στρέφει τὸν λόγο στὶς θυγατέρες τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ. Ὁ λόγος βέβαια εἶναι παρὰκλήση, ποῦ προσφέρεται μὲ ὄρκο, γιὰ νὰ περισσεύει καὶ νὰ αὐξάνει τὴν ἀγάπη, μέχρι ποῦ νὰ ἐνεργοποιήσῃ τὸ θέλημα του, αὐτὸς ποῦ θέλει νὰ σωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ ἔρθουν σὲ ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας⁶⁴. Μὲ τὸν ἀριστερὸ ὑπαινίσσεται τὰ ἀγαθὰ τοῦ παρόντος βίου, ὅπως φαίνεται, τῶν ὁποίων τὴν ἀπόλαυση τὴν ἔχει ἤδη, ἐνῶ μὲ τὴ δεξιὰ ὑπαινίσσεται τὴν προσδοκία γιὰ τὶς ὑποσχέσεις τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, μὲ τῶν ὁποίων ἡ χρήση μὲ ὑποσχέσεις, ὅπως ἔχει εἰπωθεῖ, καὶ ἐλπίδες, λέγει ὅτι βρῖσκεται κοντὰ. Εἶναι ὅμως καλὸ καὶ αὐτὸ ποῦ λέγει, ὅτι μὲ τὴ δεξιὰ περιλαμβάνεται, ἐνῶ στὴν ἀριστερὰ ἐπαναπαύεται ἡ κεφαλὴ. Γιατὶ πρέπει τὰ τοῦ παρόντος βίου, καὶ ἂν ἀκόμα θεωροῦνται μεγάλα ἀγαθὰ καὶ ἔξοχα, νὰ ὑποτάσσονται στὴν κεφαλὴ τῆς τέλειαις ψυχῆς, προσφέροντας στὸ σῶμα μόνον τὴν ἀναγκαῖα ὑπηρεσία, ὅπως τὸ προσκέφαλο στὴν κεφαλὴ. Ἀντίθετα τὰ ἀγαθὰ τοῦ μέλλοντα αἰῶνα, ἐπειδὴ εἶναι θεῖα καὶ στέκονται πάνω ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση, μὲ τὸ ὅτι τὰ περιέλαβε ὑπαινίχθηκε τὴν ὑπεροχὴ τους. Ἴσως βέβαια, ἐπειδὴ τὰ χέρια εἶναι σύμβολο τῶν πράξεων, καὶ οἱ πράξεις τοῦ ἀριστεροῦ χεριοῦ συμβολίζουν τὰ σωματικά, ἐνῶ οἱ πράξεις τοῦ δεξιοῦ συμβολίζουν τὰ τῆς ψυχῆς, καὶ ἐπειδὴ εἶναι δεξιὰ κέρδισαν τὸν καλύτερο κλῆρο, περιλαμβάνουν τὶς σωματικὲς ἀνάγκες. Γιατὶ ὅπως τὸ χέρι ποῦ ἀγκαλιάζει, καὶ ἐπάνω βρῖσκεται, καὶ μέσα στὴν ἀγκαλιά κατέχει αὐτὸ ποῦ ἔχει περιληφθεῖ, ἔτσι καὶ οἱ πράξεις ποῦ ἔχουν ὀρισθεῖ γιὰ τὸν σκοπὸ τῆς μέλλουσας ζωῆς, κάθε κίνημα τοῦ σώματος παράλογο, περισφίγγοντάς το, διαφυλάτ-

οὐδ' ἐνός ἐπιβουλεύειν δυναμένου τῇ περιληφθείσῃ ὑπὸ τοῦ νυμφίου ψυχῇ.

Ταῦτα πρὸς τὴν τῶν δραματικῶς ἐπαγομένων σαφηνίαν, μέχρι τοῦ, «Ἡ φωνή σου ἠδεῖα καὶ ἡ ὄψις σου ὠραία». 5 Καὶ δῆλον ὡς ἡ νύμφη τοῦ Λόγου ψυχῇ, ἤγουν Ἐκκλησία Χριστοῦ, φωνῆς πρὶν νοῆσαι αὐτὴν ὡς θείας ἀντιλαμβάνεται, ὅπερ πάσχομεν οἱ πιστοὶ πρὶν νοῆσαι τὰς νομικὰς καὶ προφητικὰς φωνάς, ὡς θείας χάριτος πλήρεις καταπληττόμενοι. Τοιοῦτόν ἐστι τό, «Φωνὴ τοῦ ἀδελφιδοῦ μου», προσ- 10 τεταγμένον τῆς μακρόθεν ἐπιφανείας τοῦ Λόγου, ὃν ἰδοῦσα μεγάλων θεωρημάτων ἀπτόμενον, μετὰ τοῦ μηδὲ τῶν βραχυτέρων καταφρονεῖν, φησὶν· «Ἰδοὺ αὐτὸς ἤκει πηδῶν ἐπὶ ὄρη, διαλλόμενος ἐπὶ τοὺς βουνούς». Δι' ὅλου δὲ τοῦ λόγου, τινὰ μὲν ὡς παρόντι λέγεται τῷ νυμφίῳ, τινὰ δὲ ὡς- 15 περ ζητουμένου παρὰ τῆς νύμφης· ἐπεὶ καὶ τῶν προβλημάτων ποτὲ μὲν τινὰ ζητοῦμεν ἀποροῦντες τῆς λύσεως, ποτὲ δὲ τῆς λύσεως ἀπολαύομεν, τοῦ νυμφίου Λόγου καταυγάζοντος ἡμῶν τὰς καρδίας. Εἶτα πάλιν ἀποροῦμεν ἐν ἑτέροις, καὶ πάλιν ἡμῖν ἐπιφαίνεται, καὶ τοῦτο πολλάκις, μέχρι 20 τελειωθέντες τοῦ νυμφίου τύχωμεν οὐ μόνον ἐρχομένου πρὸς ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ μονὴν ποιουμένου. Καὶ ἡ Ἐκκλησία ποθεῖ μὲν ἐγκαταλειπομένη τοῖς πειρασμοῖς, ἐπιφαίνεται δὲ αὐτῇ τοῖς χαρίσμασι. Διό φησιν· «Ἰδοὺ», φησί, «οὗτος ἤκει πηδῶν ἐπὶ τὰ ὄρη». Ἔρχεται δὲ καὶ ἐπὶ τὰ δίκτυα τὰ 25 πετασμένα ὑπὸ τοῦ πονηροῦ πλησίον τῆς Ἐκκλησίας, ἅπερ σχίσας, καταφρονητικῶς αὐτῶν ἐπιδαίνειν διδάσκει. Τῇ ὑπερβάσῃ Ἐκκλησία πάντα χειμῶνα πειρασμοῦ, τὰ σημεῖα τοῦ ἀέρος δείκνυται καὶ τὸ ἐγγίζειν τὸ θέρος, περὶ οὗ ἐν Ψαλμοῖς «Τὸ θέρος καὶ ἔαρ». Ὡφθη γὰρ αὐτῇ ἄνθη καὶ 30 ἤγγισεν ἡ παντελής κάθαρσις, καιρὸς τῆς τομῆς ὀνομαζομένης.

του ν τή ζωή σέ εὐταξία καί συνδεδεμένη, χωρίς νά μπορεῖ κανεῖς νά βλάψει τήν ψυχὴ πού τήν ἔχει ἀγκαλιάσει ὁ νυμφίος.

Στίχ. 9. Αὐτὰ γιά τήν ἀποσαφήνηση αὐτῶν πού λέγονται μέ τρόπο δραματικό, μέχρι τοῦ «Ἡ φωνή σου εἶναι γλυκιά, καί ἡ ὄψη σου ὠραία». Καί εἶναι φανερό ὅτι ἡ νύφη τοῦ Λόγου, δηλαδή ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, πρὶν ἀκόμα κατανοήσῃ τή φωνή, τήν ἀντιλαμβάνεται ὡς θεϊκή, πρᾶγμα πού παθαίνουμε οἱ πιστοί, οἱ ὁποῖοι πρὶν ἀκόμα κατανοήσουμε τὰ λόγια τοῦ νόμου καί τῶν προφητῶν, ἐπειδὴ εἶναι γεμᾶτα θεία χάρη, μένουμε κατάπληκτοι. Κάτι τέτοιο συμβαίνει μέ αὐτό πού λέγει πρὶν τήν μακρινή ἔλευση τοῦ Λόγου, «Φωνὴ τοῦ ἀδελφοῦ μου», τὸν ὁποῖο βλέποντάς τον νά καταπιάνεται μέ μεγάλα θεωρήματα, χωρίς νά περιφρονεῖ τὰ μικρότερα, λέγει· «Νά, αὐτὸς ἔρχεται πηδώντας πάνω στὰ ὄρη καί ἀναπηδώντας ἐπάνω στὰ βουνά». Καί μέ ὄλο τὸν λόγο, μερικὰ λέγοντα σὰν νά εἶναι παρῶν ὁ νυμφίος, καί ἄλλα σὰν νά ἀναζητεῖται ἀπὸ τὴ νύμφη, γιὰ καί ἀπὸ τὰ προβλήματα, ἄλλοτε κάποια ἀπὸ αὐτὰ ζητοῦμε νά βροῦμε τὴν λύση τους, ἐπειδὴ τὴν ἀγνοοῦμε, καί ἄλλοτε βρίσκουμε τὴ λύση, ἐπειδὴ ὁ νυμφίος Λόγος φωτίζει τὶς καρδιές μας. Ἐπειτα πάλι σέ ἄλλα δυσκολευόμαστε, καί ἐμφανίζεται πάλι σέ μᾶς, καί αὐτὸ γίνεται πολλές φορές, μέχρι πού νά γίνομε τέλειοι καί νά συναντήσουμε τὸν νυμφίο, ὅχι μόνο νά ἔρχεται σέ μᾶς, ἀλλὰ καί νά διαμένει. Καί ἡ Ἐκκλησία του τὸν ποθεῖ βέβαια ὅταν ἐγκαταλείπεται στοὺς πειρασμούς, ἐμφανίζεται ὅμως σ' αὐτὴν μέ τὰ χαρίσματα. Γι' αὐτὸ λέγει· «Νά, αὐτὸς ἔρχεται πηδώντας ἐπάνω στὰ βουνά». Ἐρχεται ὅμως καί πάνω στὰ δίχτυα τὰ ἀπλωμένα ἀπὸ τὸν πονηρὸ κοντὰ στὴν Ἐκκλησία, τὰ ὁποῖα σχίζοντάς τα, διδάσκει νά πατοῦμε ἐπάνω τους περιφρονητικά. Στὴν Ἐκκλησία πού ξεπέρασε κάθε δοκιμασία πειρασμοῦ, δείχνει τὰ σημεῖα τοῦ ἀέρα, καί τὸ θέρος πού πλησιάζει, γιὰ τὸ ὁποῖο λέγει στοὺς Ψαλμούς «Τὸ θέρος καί ἡ ἀνοιξη»⁶⁵. Γιὰ ἐμφανίσθηκαν σ' αὐτὴν ἄνθη καί πλησίασε ἡ ὀλοκληρωτικὴ κάθαρση, πού ὀνομάζεται καιρὸς τῆς κοπῆς.

Στίχ. 9. «Ἐκκύπτων διὰ τῶν δικτύων».

Ἴσως δὲ καὶ τοὺς ἀποστόλους ἐδήλωσεν διὰ τῆς ἀλιευτικῆς τέχνης. Ταῦτα τοίνυν ἀκούει τοῦ Λόγου ἢ Ἐκκλησία διὰ τῶν προφητικῶν θυρίδων καὶ τῶν νομικῶν δικτύων δε-
5 χομένη τὴν τῆς ἀληθείας ἀγγίην, ἔτι συνεστῶτος τοῦ τυπικοῦ τῆς διδασκαλίας τοίχου, τοῦ νόμου λέγω, τοῦ τὴν σκιὰν ποιῶντος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων δεικνύντος, οὗ ὀπίσω σταῖσα ἢ ἀλήθεια ἐχομένη τοῦ τόπου ὑστερον ἐπιλάμπει.

10 Στίχ. 12. Ἦ καὶ τὸ τῆς τομῆς ἔφη τοῦ νοητοῦ θερισμοῦ, περὶ οὗ ὁ Σωτὴρ φησιν· «Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς».

Στίχ. 14. «Ἐν σκέπη τῆς πέτρας, ἐχόμενα τοῦ προτειχίσματος».

Ἦ πέτρα ἐστὶν ὁ Χριστός· αὐτὸς γὰρ ἡμῖν καὶ τεῖχος
15 γίνεται τοῖς πιστοῖς, καὶ σκέπη καὶ πᾶσα ἀσφάλεια διὰ τοῦ προτειχίσματος δηλουμένη, ἔνθα γενομένη, φησί, τεύξη πάσης ἐπικουρίας.

Στίχ. 17. «Ἀπόστρεψον».

Αἰτεῖ τὸν νυμφίον, τὴν ἄκαρπον ἀπολειψαί Συναγωγὴν,
20 γὴν, καὶ ἐλθεῖν ἐπὶ τοὺς ἐκ τῆς κοίλης καὶ τεταπεινωμένης πάλαι καὶ εἰδωλολατρύσεως ψυχῆς ἐπὶ οὐράνιον ὕψος ἀναβάντας.

Κεφ. 3, 1. «Ἐπὶ κοίτην μου ἐν νυξίν ἐζήτησα».

Τὰς γυναῖκας δηλοῖ, τὰς ἐλθούσας μιᾷ Σαββάτων ὄρθρου
25 θαθέως ἐπὶ τὸ μνήμα τοῦ Ἰησοῦ, καὶ μὴ εὐρούσας αὐτόν. Τὸ οὖν, ἐπὶ τὴν κοίτην, ἢ ἀπὸ κοίτης φησί, ἢ κοίτην ἑαυτῆς τὸ τοῦ Κυρίου μνήμα καλεῖ, καθ' ὃ συνθαπτόμεθα αὐτῷ. Ἄλλ' οὐχ εὗρεν αὐτόν, ἀκούσασα· «Οὐκ ἔστιν ὧδε ἠγέρθη γάρ». Καὶ εὗρον αὐτὴν οἱ τηροῦντες ἄγγελοι, οὓς

Στίχ. 9. «Βγαίνοντας μέσα ἀπὸ τὰ δίχτυα».

Ἴσως μάλιστα μὲ τὴν ἀλιευτικὴ τέχνη νὰ δήλωσε καὶ τοὺς ἀποστόλους. Αὐτὰ λοιπὸν ἀκούει ἀπὸ τὸν Λόγο ἢ Ἐκκλησία δεχόμενη ἀπὸ τὰ προφητικὰ παράθυρα καὶ τὰ δίχτυα τοῦ νόμου τὴν αὐγὴ τῆς ἀλήθειας, ἐνῶ ἀκόμα ὑπῆρχε ὁ τυπικὸς τοῖχος τῆς διδασκαλίας, ἐννοῶ τοῦ νόμου, ὁ ὁποῖος ἐπισκίαζε τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, χωρὶς νὰ δείχνει τὴν ἀληθινὴ εἰκόνα τῶν πραγμάτων, πίσω ἀπὸ τὸν ὁποῖο τοῖχο στεκόταν ἡ ἀλήθεια ἢ ὁποῖα ἔλαμψε ὕστερα.

Στίχ. 12. Ἴσως νὰ ὑπονόησε τὴ κοπή τοῦ νοητοῦ θερισμοῦ, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Σωτὴρας εἶπε· «Ὁ θερισμὸς εἶναι πολὺς»⁶⁶.

Στίχ. 14. «Μὲ τὴν σκέπη τῆς πέτρας, κολλητὰ μὲ τὸ προτείχισμα».

Ἡ πέτρα εἶναι ὁ Χριστός⁶⁷, γιὰτὶ αὐτὸς γιὰ χάρις μας καὶ τεῖχος γίνεται στοὺς πιστοὺς καὶ σκέπη, καὶ κάθε ἀσφάλεια ποὺ δηλώνεται μὲ τὸ προτείχισμα, ἢ ὁποῖα ὅταν ἔρθει, θὰ ἔχει κάθε βοήθεια.

Στίχ. 17. «Ἐγκατάλειψέ την».

Ζητᾶ ἀπὸ τὸν νυμφίο νὰ ἐγκαταλείψει τὴν ἄκαρπη Συναγωγὴ, καὶ νὰ ἔρθει σ' αὐτοὺς ποὺ ἀπὸ τὴν ἄδεια καὶ ταπεινωμένη παλιὰ καὶ εἰδωλολατρικὴ ψυχὴ, ἀνέδηκαν στὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ.

Κεφ. 3, 1. «Σᾶς ζήτησα τὴ νύχτα στὴν κλίνη μου».

Ἐννοεῖ τὶς γυναῖκες ποὺ πῆγαν τὴν ἐπομένη τοῦ Σαββάτου, μόλις ἄρχιζε νὰ φωτίζει, στὸ μνημα τοῦ Ἰησοῦ, καὶ δὲν τὸν βρῆκαν. Τὸ «στὴν κλίνη» λοιπὸν, ἢ ἀπὸ τὴν κλίνη σημαίνει, ἢ κλίνη τῆς ὀνομάζει τὸ μνημα τοῦ Κυρίου, στὸ ὁποῖο θαπτόμαστε μαζὶ μὲ αὐτόν. Ἄλλὰ δὲν τὸν βρῆκε ἐκεῖ, καὶ ἀκουσε· «Δὲν εἶναι ἐδῶ, γιὰτὶ ἀναστήθηκε»⁶⁸. Τὴν βρῆκαν ὅμως οἱ ἄγγελοι ποὺ τὸν φύλα-

68. Λουκᾶ 24, 6.

καὶ ἐρωτᾷ· «Ποῦ τεθείκατε τὸν Κύριον;». Ἄλλὰ παρελθού-
 ση τοὺς ἐρωτηθέντας, ὑπήντησε λέγων· «Χαίρετε». Διό φη-
 σιν ὡς μικρὸν παρηλθὸν ἀπ' αὐτῶν ἕως εὗρον, καὶ οὐκ ἀφή-
 σω αὐτόν. Ἐκράτησε γὰρ οὗτος πόδας αὐτοῦ καὶ ἤκουσε·
 5 «Μὴ μου ἄπτου». Οἶκον δὲ μητρὸς τὴν συναγωγὴν ἀπο-
 στόλων φησί, εἰς ἣν ἀπελθοῦσα εὐαγγελίζετο τοῦ Χριστοῦ
 τὴν ἀνάστασιν.

Στίχ. 6. «Τεθυμιαμένη σμύρναν καὶ λίβανον».

Σμύρνα μὲν, ὅτε συντέθαιπται διὰ τοῦ λιβάνου, λίβανος
 10 δέ, ὅτε συναναστάς αὐτῷ κεκοινώνηκε τῆς θεότητος αὐτοῦ.
 Καὶ οὐ μόνοις τούτοις ἡ ἐκκλησιαστικὴ τεθυμιάσται ψυχὴ,
 ἀλλὰ καὶ ποικίλοις γνώσεως θεωρήμασιν. Ὁ γὰρ ἄκρως δι-
 αιρῶν καὶ μέχρι τοῦ τυχόντος λεπτῶς ἐρευνῶν τὰ πράγμα-
 τα, λέγοιτ' ἂν μυρεψός πως εἶναι, λεπτύνων καὶ εἰς κόνιν
 15 ἄγων πάντα τὰ τῆς εὐωδίας λόγια, ἃ νῦν ἡ νύμφη λέγεται τε-
 θυμιασθαι. Τάχα δὲ καὶ ὁ μὴ κατὰ σάρκα θιούς, ἀλλὰ κατὰ
 πνεῦμα, μηδαμῶς παχυνθεὶς τὴν καρδίαν, τὸ ποικίλον καὶ
 παντοδαπὸν σῶζον τῆς εὐωδίας, εὐωδίαν ἀπὸ πάντων ποιεῖ
 τῶν νῦν οὕτως ὀνομαζομένων κονιορτῶν μυρεψοῦ. Λέγοι
 20 δ' ἂν τις καὶ ὡς ἡ ἀγία καὶ ἐκκλησιαστικὴ ψυχὴ, τὸ τέκνον
 ποτὲ ἔρημον Θεοῦ, ἀπὸ συναγωγῆς ἐθνῶν ἀναβαίνει ἀπὸ
 τῆς ἐρήμου, καταλιποῦσα μὲν δόγματα καὶ λόγους καὶ
 πράξεις, τὰ ἔρημα Θεοῦ, ἀναβαίνουσα ἐπὶ τὰ τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 10. Ἡ πνευματικὴ δὲ συνάφεια νοεῖσθω χρυσίον,
 25 ἡ τιμία καὶ θεία. Καὶ τὴν κατὰ τὴν ἔρημον γὰρ κιβωτὸν
 ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν χρυσίον ὑπήλειφεν εἰς ἐμφάνειαν τῆς
 θείας ἐνώσεως. Ἐπιδαίνει δὲ πορφύρα τῷ πλήθει τῶν εἰς
 βασιλείαν κληθέντων. Ἐπ' ἂν δέ τις πιστεύσῃ, δέχεται τῇ
 καρδίᾳ Χριστόν, ὅς ἐστι τίμιος μαργαρίτης. Ἄλλὰ καὶ τὸ

69. Ἰω. 20, 15.

71. Ἰω. 20, 17.

70. Ματθ. 28, 9.

71. Ἐξ. 25, 11.

γαν, τοὺς ὁποίους ρώτησε· «Ποῦ βάλατε τὸν Κύριο»⁶⁹. Ἀλλὰ προσπερνώντας αὐτοὺς πού ρώτησε, τὴν συνάντησε καὶ εἶπε· «Χαίρετε»⁷⁰. Γι' αὐτὸ λέγει· προχώρησα λίγο ἀπὸ αὐτοὺς ὡς πού τὸν βρήκα, καὶ δὲν θὰ τὸν ἀφήσω. Γιατὶ ἔπιασε αὐτὸς τὰ πόδια του καὶ ἄκουσε· «Μὴ μὲ ἐγγίζεις»⁷¹. Οἶκο τῆς μητέρας του ἐννοεῖ ἐκεῖνον ὅπου ἦταν συγκεντρωμένοι οἱ ἀπόστολοι, στὸν ὁποῖο πῆγε καὶ ἔφερε τὸ εὐχάριστο μήνυμα τῆς ἀνάστασης τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 6. «Θυματισμένη μὲ σμύρνα καὶ λιβάνι».

Σμύρνα βέβαια ὅταν θάφτηκε μαζὶ μὲ τὸ λιβάνι, καὶ λιβάνι ὅταν, ἀφοῦ ἀναστήθηκε μαζὶ μὲ αὐτόν, ἔγινε κοινωνὸς τῆς θεότητός του. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ψυχὴ ὅμως δὲν θυματίσθηκε μόνο μὲ αὐτά, ἀλλὰ καὶ μὲ διάφορα θεωρήματα τῆς γνώσεως. Γιατὶ αὐτὸς πού διαιρεῖ τὰ πράγματα καὶ τὰ ἐρευνᾷ τὴν παραμικρὴ λεπτομέρεια, θὰ μπορούσε νὰ λεχθεῖ κατὰ κάποιον τρόπο, ὅτι εἶναι ἀρωματοποιός, ἀναλύοντας καὶ μεταβάλλοντας σὲ σκόνη ὅλα τὰ λόγια τῆς εὐωδίας, μὲ τὰ ὁποῖα τώρα λέγεται ὅτι ἔχει θυμιασθεῖ ἢ νύφη. Ἴσως ὅμως καὶ αὐτὸς πού δὲν ζεῖ σύμφωνα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τῆς σάρκας, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα, ἐπειδὴ δὲν ἔχει παχυνθεῖ ἢ καρδιά του, διασώζοντας τὴν ποικίλη καὶ κάθε εἶδους εὐωδία, παρασκευάζει εὐωδία ἀπὸ ὅλες αὐτὲς πού ὀνομάζονται σκόνες τοῦ ἀρωματοποιοῦ. Θὰ μπορούσε μάλιστα νὰ λεχθεῖ, ὅτι καὶ ἡ ἅγια ἐκκλησιαστικὴ ψυχὴ, ἡ ὁποία κάποτε ἦταν τέκνο στερημένο τὸν Θεό, ἀπὸ τὴ συνάθροιση τῶν ἐθνῶν, φεύγει ἀπὸ τὴν ἔρημο, ἐγκαταλείποντας τὰ δόγματα καὶ τοὺς λόγους καὶ τὶς πράξεις, πού εἶναι στερημένα ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ἀνεβαίνοντας στὰ τοῦ Θεοῦ.

Στίχ. 10. Ἡ πνευματικὴ ἔνωση, ἡ τίμα καὶ θεία, πρέπει νὰ θεωρεῖται χρυσός. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ κιβωτὸς τῆς ἐρήμου μέσα καὶ ἔξω ἦταν ἐπενδυμένη μὲ χρυσό⁷¹, γιὰ νὰ φανερώσει τὴν ἔνωση μὲ τὸν Θεό. Καὶ στὸ πλῆθος αὐτῶν πού κλήθηκαν στὴ βασιλεία τοποθετεῖται πορφύρα. Ἐπίσης ὅταν κάποιος πιστέψει, δέχεται στὴν καρδιά του τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος εἶναι πολύτιμος μαργαρί-

φορεῖον, φησί, ἐκ τῶν θυγατέρων πεποιήται τῆς Ἱερουσαλήμ διὰ μόνην ἀγάπην· «Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν μονογενῆ αὐτοῦ ἀπέστειλεν Υἱόν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον».

Στίχ. 11. Ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία φησί τό· «Ἐξέλθετε καὶ ἴδετε». Ἡμέραν δὲ νυμφεύσεως τὴν ἡμέραν τοῦ πάθους καλεῖ, καθ' ἣν ἐνυμφεύσατο τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ.

10 Κεφ. 4, 1. Ἡ σιωπὴ αὐτῆς σημαίνει τὴν εἰς ἅπαν ὑπακοὴν κατὰ τό, «Σιώπα καὶ ἄκουε, Ἰσραήλ».

Στίχ. 5. Ἡ καὶ δύο νεβροί, ἡ ἠθικὴ καὶ δογματικὴ διδασκαλία, οἱ δύο τῆς νύμφης μαστοί, ἐξ ὧν οἱ τρεφόμενοι ὀξύτητι βλέπουσι πρὸς Θεόν. Κρινα δὲ τῶν ἀποστολικῶν
15 καὶ εὐαγγελικῶν λόγων τὴν εὐωδίαν, ἅπερ νεμόμεθα μέχρι συντελείας.

Στίχ. 8. «Δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου, νύμφη».

Διδάσκει ἡμᾶς πόθεν ἡ νύμφη, καὶ ὅτι ἐξ εἰδωλολατρίας ἔρχεται. Κατείδωλον γὰρ ὄρος ὁ Λίβανος ὅθεν ἐλεύση,
20 φησὶν· διελεύση δὲ διὰ τοῦ νόμου· ἀγνοοῦσα γὰρ αὐτόν, τὸ Χριστοῦ κατηχήθης μυστήριον.

Στίχ. 9. «Ἐκαρδίωσας ἡμᾶς, ἀδελφή μου νύμφη».

Ἦγουν εἰς πόθον ἡμᾶς ἠγάγες σεαυτῆς, ἐνὶ ῥήματι τῆς ὁμολογίας, ὅπερ ἔσχες ὀρθῶς, ὁρῶσα τοῖς ἔνδον ὀφθαλμοῖς
25 σου. Ὑποταγεῖσα γὰρ ἐνθέματι τοῦ τραχήλου σου, τὴν ὁμολογίαν ἐποίησας. Ταῦτα παρὰ τῶν φίλων τοῦ νυμφίου, ἀγγελικῶν, φημί, δυνάμιων, λέγεται πρὸς αὐτήν. Διττῆς

72. Ἰω. 3, 16.

73. Ἐφ. 5, 27.

της. Ἀλλὰ καὶ τὸ φορεῖο, λέγει, ἦταν καμωμένο ἀπὸ τὶς θυγατέρες τῆς Ἱερουσαλήμ ἀπὸ μὴν τὴν ἀγάπη· γιατί λέγει· «Τόσο πολὺ ἀγάπησε ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε ἔστειλε τὸν μονογενῆ του Υἱό του, ὥστε καθένας πού πιστεύει νὰ μὴ χαθεῖ, ἀλλὰ νὰ ἔχει ζωὴ αἰώνια»⁷².

Στίχ. 11. Ἡ Ἐκκλησία ἢ ἀποτελούμενη ἀπὸ πιστοὺς προερχόμενους ἀπὸ ἔθνικούς, λέγει τὸ· «Βγεῖτε καὶ δεῖτε». Καὶ ἡμέρα τῆς νυμφεύσεως ὀνομάζει τὴν ἡμέρα τοῦ πάθους, κατὰ τὴν ὁποία νυμφεύθηκε τὴν Ἐκκλησία μὲ τὸ αἷμα του⁷³.

Κεφ. 4, 1. Ἡ σιωπὴ της σημαίνει τὴν ὑπακοή της σὲ ὅλα, σύμφωνα μὲ τὸ· «Νὰ σιωπᾶς καὶ νὰ ἀκοῦς, Ἰσραηλιτικὲ λαέ»⁷⁴.

Στίχ. 5. Ἡ, καὶ δύο νεογνά τοῦ ἔλαφιου, ἢ ἡθικὴ καὶ δογματικὴ διδασκαλία, εἶναι οἱ δύο μαστοὶ τῆς νύφης, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὅσοι τρέφονται βλέπουν πρὸς τὸν Θεὸ μὲ μεγάλη ὀξυδερκεια. Κρῖνα πάλι ὀνομάζει τὴν εὐωδία τῶν ἀποστολικῶν καὶ εὐαγγελικῶν λόγων, τοὺς ὁποίους ἀπολαμβάνουμε μέχρι τὴ συντέλεια τῶν αἰώνων.

Στίχ. 8. «Ἔλα νύμφη ἀπὸ τὸν Λίβανο».

Μᾶς διδάσκει ἀπὸ ποῦ κατάγεται ἡ νύμφη καὶ ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρία. Γιατί ὁ Λίβανος εἶναι ὄρος γεμάτο εἰδωλα, ἀπὸ ὅπου θὰ περάσεις, λέγει, καὶ θὰ περάσεις μέσα ἀπὸ τὸν νόμο. Γιατί, ἀγνοώντας αὐτόν, κατηχήθηκες τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ.

Στίχ. 9. «Μᾶς ἐνθάρρυνες, ἀδελφὴ μου νύμφη».

Δηλαδή μᾶς ὀδήγησες σὲ πόθο τοῦ ἑαυτοῦ σου, μὲ ἓνα λόγο τῆς ὁμολογίας, τὸν ὁποῖον ἔλαβες σωστά, βλέποντας μὲ τὰ ἑσωτερικά σου μάτια. Γιατί, ἀφοῦ ὑποτάχθηκες ἔκανες τὴν ὁμολογία κόσμημα τοῦ τραχήλου σου. Αὐτὰ λέγονται σ' αὐτὴν ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ νυμφίου, δηλαδή ἀπὸ τὶς ἀγγελικὲς δυνάμεις. Γιατί

74. Δευτ. 27, 9.

γὰρ οὕσης τῆς ὀπτικῆς ἐνεργείας, καὶ τῆς μὲν τὴν ἀλήθειαν
 ὁρώσης, τῆς δὲ ἑτέρας περὶ τὰ μάταια πλανωμένης, ἐπειδὴ
 περὶ μόνην τοῦ ἀγαθοῦ τὴν φύσιν ἀνέωκται τῆς νύμφης ὁ
 καθαρὸς ὀφθαλμὸς, ἀργεῖ δὲ ὁ ἕτερος, τούτου χάριν ἐνὶ τῶν
 5 ὀφθαλμῶν προσάγουσιν οἱ φίλοι τὸν ἔπαινον· ἀδελφὴν μὲν
 αὐτὴν καλοῦντες, διὰ τῆς ἀπαθείας συγγένειαν, νύμφην δέ,
 διὰ τὴν πρὸς τὸν Λόγον συνάφειαν. Ἐπεὶ οὖν, φησί, ὁ
 ὀφθαλμὸς σου εἷς ἐν τῷ πρὸς τὸ ἐν βλέπειν, καὶ ψυχὴ μία
 διὰ τὸ μὴ πρὸς διαφόρους διαθέσεις μερίζεσθαι, καὶ ἡ θέ-
 10 σις τοῦ τραχήλου σου τὸ τέλειον ἔχει, τὸν θεῖον ζυγὸν ἐφ'
 ἑαυτῆς ἀραμένη (τοῦτο γὰρ τὸ ἐνθέματι τραχήλου σου, εἶτ'
 οὖν ὁ τοῦ Κυρίου ζυγός), τούτου χάριν ὁμολογοῦμεν ὅτι
 τοῖς θαύμασιν ἡμᾶς ἐκαρδίωσας· ὅπερ ἐστὶ ψυχὴν τινα καὶ
 διάνοιαν πρὸς τὴν τοῦ φωτὸς κατανόησιν δι' ἑαυτῆς ἡμῖν
 15 ἐνεποίησας. Καὶ γὰρ ἐν σοὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον, ὡς
 ἐν κατόπτρῳ, κατανοοῦμεν· διὰ δὲ τῆς δευτερώσεως ἀξιο-
 πιστίαν προτιθέασι τῷ λεγομένῳ.

Στίχ. 12. «Κῆπος κεκλεισμένος».

Κέκλεισται μὲν τῷ κόσμῳ, τῷ δὲ ἐπουρανίῳ νυμφίῳ
 20 ἠνέωκται. Ἡ δὲ πηγὴ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἐσφράγισται, ᾧ
 χριόμεθα μετὰ τὸ βάπτισμα.

Στίχ. 15. Αἶ γὰρ ἀρεταὶ μὲν διὰ τῶν ἀρωμάτων σημαί-
 νονται. Ξύλα δὲ τοῦ Λιβάνου τοὺς προφήτας φησὶν. Διὰ δὲ
 τῆς σμύρνης καὶ τῆς ἀλόης, ὅτι ἐνταφιασθεὶς ὁ Χριστὸς
 25 ἐκοινώνησε τοῖς προλαβοῦσιν ἁγίοις· κατελθὼν γὰρ εἰς
 ᾄδου, τούτους ἀνήγαγεν.

Κεφ. 5, 2. Ἐν τῷ σταυρῷ, φησί, τὸν ὑπὲρ ἀνθρώπων
 ἀναδεχόμενος θάνατον· ἀγρυπνεῖ δὲ ἡ καρδιά, καθ' ὃ ὡς
 Θεὸς τὸν ᾄδην ἐσκύλευσεν.

ὄντας ἢ ὀπτική ἐνέργεια διπλῆ, τῆς ὁποίας ἢ μία βλέπει τὴν ἀλήθεια, ἐνῶ ἢ ἄλλη πλανᾶται γύρω ἀπὸ τὰ μάτια, ἐπειδὴ τὸ καθαρὸ μάτι τῆς νύφης εἶναι ἀνοιχτὸ μόνο γύρω ἀπὸ τὴν φύση τοῦ ἀγαθοῦ, ἐνῶ τὸ ἄλλο μένει ἀργό, γι' αὐτὸ οἱ φίλοι προσφέρουν τὸν ἔπαινο μόνο στὸ ἓνα μάτι, καὶ τὸ ὀνομάζουν ἀδελφή, ἕξαιτίας τῆς συγγένειας πρὸς τὴν ἀπάθεια, καὶ νύφη λόγω τῆς ἔνωσης μετὸν Λόγο. Ἐπειδὴ λοιπόν, λέγει, ὁ ὀφθαλμὸς σου εἶναι ἓνας γιὰ νὰ βλέπει μόνο πρὸς τὸ ἓνα, καὶ ἢ ψυχὴ εἶναι μία, γιὰ νὰ μὴ μοιράζεται στὶς διάφορες ἐπιθυμίες, καὶ ἢ θέση τοῦ τραχήλου σου εἶναι τέλεια, σηκώνοντας ἐπάνω της τὸν ζυγὸ τοῦ Θεοῦ (γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ κόσμημα τοῦ τραχήλου σου, δηλαδή ὁ ζυγὸς τοῦ Κυρίου), χάριν αὐτοῦ ὁμολογοῦμε, ὅτι μετὰ τὰ θαύματα μᾶς ἐγκαρδίωσες, πρῶγμα πού σημαίνει ὅτι μᾶς ἔβαλες μετὰ τὸν ἑαυτὸ σου μέσα μας μιὰ κάποια ψυχὴ καὶ νοῦ γιὰ νὰ κατανοοῦμε τὸ φῶς. Γιατὶ μετὰ μέσο ἔσένα βλέπουμε καλὰ τὸν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης σὰν μέσα σὲ καθρέπτη. Καὶ μετὰ τὴν ἐπανάληψη προσθέτει σ' αὐτὸ πού λέγεται ἀξιοπιστία.

Στίχ. 12. «Κῆπος κλεισμένος».

Εἶναι κλεισμένος βέβαια γιὰ τὸν κόσμον, ἀλλὰ γιὰ τὸν οὐράνιο νυμφίον εἶναι ἀνοιχτός. Ἡ πηγὴ πάλι εἶναι σφραγισμένη μετὰ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, μετὰ τὸ ὁποῖο χριόμαστε μετὰ τὸ βάπτισμα.

Στίχ. 15. Γιατὶ οἱ ἀρετὲς συμβολίζονται μετὰ τὰ ἀρώματα. Δένδρα τοῦ Λιβάνου ὀνομάζει τοὺς προφήτες. Μετὰ τὸ βάψαμο πάλι καὶ τὸ ἀρωματικὸ ξύλο ἀλόη δηλώνει ὅτι ὁ Χριστὸς ὅταν ἐνταφιάσθηκε ἤρθε σὲ ἐπικοινωνία μετὰ τοὺς ἁγίους πού εἶχαν προσηγηθεῖ ἀπὸ αὐτόν, γιὰτὶ κατεβαίνοντας στὸν ἄδη τοὺς ἀνέβασε ἐπάνω.

Κεφ. 5, 2. Μετὰ τὴν σταύρωσίν του, λέγει, ἀνέλαβε τὸν θάνατον ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἢ καρδιά του ἀγρυπνεῖ, ἀφοῦ ὡς Θεὸς ἀπογύμνωσε τὸν θάνατον.

Στίχ. 9. Ἦγουν, τί πεποίηκεν ὁ ἀδελφιδός σου, ἢ τί ἀπὸ ἀδελφιδοῦ σου ἔχεις;

Στίχ. 13. Τὰ στάζοντα σμύροναν λέγει τὰ ὁμολογοῦντα χεῖλη τὸν θάνατον.

5 Στίχ. 15. «Κνήμαι αὐτοῦ στύλοι μαρμαρίνοι».

Εἶεν δ' ἂν οὔτοι καὶ βάσεις. Οἱ γὰρ οἰκοδομούμενοι ἐποικοδομοῦνται τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν. Ἀκολουθῶς τὰς κνήμας μετὰ τὴν κοιλίαν ἐπαινεῖ, ἃς φησι στύλους εἶναι μαρμαρίνους τεθεμελιωμένους ἐπὶ βά-
 10 σεις χρυσᾶς. Στύλοι δὲ τῆς Ἐκκλησίας, οἷον Πέτρος καὶ Ἰωάννης, οἱ θεμέλιον τὸν Χριστὸν χρυσὸν λεχθέντα. Μαρμαρίνοι δέ, οὔσπερ εἶπε Παῦλος ἐδραῖωμα· διὰ τὸ ἐδραῖον καὶ ἀσάλευτον καὶ τῷ λαμπρῷ θίῳ καὶ τῷ ὑγιαίνοντι λόγῳ τὸ κοινὸν σῶμα τῆς Ἐκκλησίας βαστάζοντές τε καὶ ἐρείδον-
 15 τες. Ἀλλὰ καὶ τὸ τὸν Θεὸν ἀγαπᾶν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, καὶ τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν, ὡς διὰ στύλων μαρμαρίνων, τὸ κοινὸν σῶμα τῆς Ἐκκλησίας βαστάζειν. Ὁ γὰρ ἐν ταῖς δυ-
 σὶ ταύταις τελειωθεὶς ἐντολαῖς, στύλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς Ἐκκλησίας κατασκευάζεται, ὥστε τοῖς δυσὶ τούτοις κα-
 20 τορθώμασιν, ὅλον τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, καθάπερ κνήμαις τισὶν ἐπερείδεσθαι, τοῦ χρυσίου θεμελίου τῆς κατὰ πίστιν βάσεως τὸ ἀκλινὲς καὶ ἀμετάθετον καὶ τὸ ἐν παντὶ ἀγαθῷ πάγιον τοῖς λογισμοῖς ἐμποιοῦντος.

Κεφ. 6, 2. Ἐγὼ αὐτῷ τὴν πίστιν, καὶ αὐτὸς ἐμοὶ τὴν βα-
 25 σιλείαν. Πομαίνει δὲ ἐν τῇ καθαρότητι τῶν Γραφῶν καὶ τῶν ἁγίων δογμάτων.

Στίχ. 4. Ἀπὸ τῶν ἀπειθούντων σοι τοὺς σοὺς ἀπόστρεψον ὀφθαλμούς, καὶ εἰς ἐμὲ κλῖνον· αὐτοὶ γάρ, φησί, τὴν ἀγάπην ἐξήγειράν μοι [σε].

Στίχ. 9. Λοιπόν, τί ἔχει κάνει ὁ ἀδελφός σου, ἢ τί ἔχεις ἀπὸ τὸν ἀδελφό σου;

Στίχ 13. Τά χεῖλη πού στάζουν βάλαμο εἶναι, λέγει, χεῖλη πού ὁμολογοῦν τὸν θάνατο.

Στίχ. 15. «Οἱ κνήμες του εἶναι στύλοι μαρμάρيني».

Θὰ μπορούσαν βέβαια αὐτοὶ νὰ εἶναι καὶ βάσεις. Γιατὶ αὐτοὶ πού οἰκοδομοῦνται, οἰκοδομοῦνται πάνω στὸ θεμέλιο τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν προφητῶν. Στὴ συνέχεια τὶς κνήμες τὶς ἐπαινεῖ μετὰ τὴν κοιλιά, λέγοντας ὅτι εἶναι στύλοι μαρμάρيني τοποθετημένοι ἐπάνω σὲ βάσεις χρυσές. Στύλοι βέβαια τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὅπως ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης, οἱ ὅποιοι ἔκαναν θεμέλιο τὸν Χριστὸ πού ὀνομάσθηκε χρυσός⁷⁵. Καὶ μαρμάρيني εἶναι ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους ὁ Παῦλος ὀνόμασε στήριγμα σταθερό⁷⁶, λόγω τοῦ σταθεροῦ καὶ ἀσάλευτου αὐτῶν, καὶ μὲ τὸν λαμπρὸ βίον τους καὶ τὸν ὑγιῆ λόγον τους βαστάζουν καὶ ἐδραιώνουν τὸ κοινὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι ἀγαποῦν τὸν Θεὸ μὲ ὅλη τὴν καρδιά τους, καὶ τὸν πλησίον ὅπως τὸν ἑαυτὸ τους, σὰν μαρμάρινες κολῶνες σηκώνουν τὸ κοινὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Γιατὶ αὐτὸς πού ἔγινε τέλειος σ' αὐτὲς τὶς δύο ἐντολές, ἀναδεικνύεται στύλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε μὲ αὐτὰ τὰ δύο κατορθώματα ὅλο τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας νὰ στηρίζεται σὰν σὲ κάποιες κνήμες, παρέχοντας στοὺς λογισμοὺς τὸ χρυσὸ θεμέλιο τῆς σύμφωνα μὲ τὴν πίστη βάσης τὴν σταθερότητα καὶ τὸ ἀμετακίνητο καὶ τὸ πάγιο αὐτῶν σὲ κάθε ἀγαθό.

Κεφ. 6, 2. Ἐγὼ δίνω σ' αὐτὸν τὴν πίστη, καὶ αὐτὸς σὲ ἐμένα τῇ βασιλείᾳ. Καὶ μὲ ποιμαίνει μὲ τὴν καθαρότητα τῶν Γραφῶν καὶ τῶν ἀγίων δογμάτων.

Στίχ. 4. Στρέψε ἄλλοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς σου ἀπὸ αὐτοὺς πού δὲν πειθαρχοῦν σὲ σένα, καὶ στρέψε τους σ' ἐμένα, γιατί αὐτοί, λέγει, ἐξήγειραν τὴν ἀγάπη μου σὲ ἐσένα.

76. Α' Τιμ. 3, 15.

Κεφ. 7, 2. «Ἔργον τεχνίτου».

Τεχνίτην δὲ τὸν δημιουργὸν ὀνομάζει Χριστόν· ὡς γὰρ ὑπήκοος γέγονεν, οὕτως ἡ Ἐκκλησία. Λέγει δὲ καὶ τὴν σωφροσύνην αὐτῆς καὶ τὴν ὑποταγὴν τῆς ψυχῆς ταύτης ὑπο⁵ τεταγμένης τῇ πίστει, τοῦ δὲ σώματος τῇ σωφροσύνῃ.

Στίχ. 3. Δηλοῖ δὲ καὶ τὸ ἱερατεῖον αὐτῆς λέγων· «Μὴ ὑστερούμενος κράματι», δηλονότι τῷ τοῦ Χριστοῦ αἵματι· τοῦτο γὰρ τοῖς ἱερεῦσιν ἐν χερσίν.

Στίχ. 5. Τράχηλον δὲ αὐτῆς τοὺς διακόνους τοῦ Χριστοῦ λέγει, διὰ τὸν Χριστὸν βαστάζειν τῆς Ἐκκλησίας τὴν κεφαλὴν. Βαστάζουσι γὰρ αὐτοῦ τὸ ἅγιον σῶμα ἐν καθαρᾷ συνειδήσει, ὁμολογοῦντες αὐτοῦ τὰ μυστήρια. Διόπερ ἔλεφάντινον εἴρηκεν, ὁποίους ὁ Παῦλός φησιν διακόνους σεμνοῦς, μὴ οἴνω πολλῷ προσέχοντας.

¹⁵ Στίχ. 6. «Βασιλεὺς δεδεμένος ἐν παραδρομαῖς

Ἡ καὶ ἄλλως, σύνδεσμον τῆς τῶν λαῶν ἀγάπης ἀγεσθαί φησιν εἰς βασιλείον ἱεράτευμα.

Στίχ. 7. Ἡ καὶ ἐν τροφῇ σου, τῇ ἀγάπῃ σου, διὰ τότινα καὶ αὐτῶν τῶν δικαίων νομίζεσθαι.

²⁰ Στίχ. 8. Τοῖς δὲ θότρουσιν οἱ μασθοὶ ἀπεικάζονται, τοῖς ἔχουσι τὴν πνευματικὴν εὐφροσύνην.

Στίχ. 11. Ἡ ὅτι ἐγὼ τὴν ὁμολογίαν προσάγω, καὶ ἐπ' ἐμὲ ἡ ἐπιστροφή αὐτοῦ· ἢ ἐν τῇ παρουσίᾳ τῇ δευτέρᾳ, ἢ καὶ ἀπὸ τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων.

²⁵

Κεφ. 8, 1. Ἀγιάζεται τοίνυν ἡ τροφή τῆς νύμφης, συνευωχουμένου Χριστοῦ. Ἦγουν εὐχεται τὴν ἐπιδημίαν τοῦ Σωτῆρος εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἢ Ἐκκλησία γενέσθαι, κατὰ πρόνοιαν τοῦ διδόντος αὐτὸν τοῖς ἀνθρώποις, ἵνα θηλάσῃ³⁰ τὴν Θεοτόκον.

Κεφ. 7, 2. «Ἔργο τεχνίτη».

Τεχνίτη ὀνομάζει τὸν δημιουργὸ Χριστό, γιατί, ὅπως ἐκεῖνος ἔγινε ὑπάκουος⁷⁷, ἔτσι καὶ ἡ Ἐκκλησία. Ἀνάφερει ὅμως καὶ τὴ σωφροσύνη καὶ τὴν ὑποταγή της, γιατί ἡ ψυχὴ της εἶναι ὑποταγμένη στὴν πίστη, καὶ τὸ σῶμα της στὴ σωφροσύνη.

Στίχ. 3. Φανερώνει ὅμως καὶ τὸ ἱερατεῖο της, λέγοντας «Δὲν λείπει ὁ οἶνος», δηλαδή τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ αὐτὸ βρῖσκεται στὰ χέρια τῶν ἱερέων.

Στίχ. 5. Τράχηλὸ της πάλι ὀνομάζει τοὺς διακόνους τοῦ Χριστοῦ, γιατί ὁ Χριστὸς κρατεῖ τὴν κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας. Σηκώνουν δηλαδή τὸ ἅγιο σῶμα του μὲ καθαρὴ συνείδηση, ὁμολογώντας τὰ μυστήριά του. Γι' αὐτὸ τὸ ὄνομασε ἐλεφάντινο, ἐκείνους δηλαδή πού ὁ Παῦλος τοὺς ὀνομάζει σεμνοὺς διακόνους⁷⁸, οἱ ὅποιοι δὲν πίνουν πολὺ κρασί.

Στίχ. 6. «Βασιλιάς δεμένος σὲ παρόδους».

Ἡ καὶ ἄλλιως, σύνδεσμος τῆς ἀγάπης τῶν λαῶν ὀδηγεῖται, λέγει, στὸ βασιλικὸ ἱερατεῖο.

Στίχ. 8. Ἡ καὶ μὲ τὴν ἀπόλαυση καὶ τὴν ἀγάπη σου, ἐπειδὴ θεωρεῖται κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δίκαιους. Οἱ μαστοὶ πού παρομοιάζονται μὲ τσαμπιὰ σταφυλιῶν, συμβολίζουν αὐτοὺς πού ἔχουν πνευματικὴ εὐφροσύνη.

Στίχ. 11. Ἡ ὅτι ἐγὼ προσφέρω τὴν ὁμολογία, καὶ ἃς ἔρθει ἐπάνω μου ἡ ἐπιστροφή του, ἢ κατὰ τὴν δευτέρα παρουσία, ἢ καὶ ἀπὸ τὸν λαὸ τῶν Ἰουδαίων.

Κεφ. 8, 1. Ἀγιάζεται λοιπὸν ἡ τροφή τῆς νύμφης, ἀφοῦ συμμετέχει στὸ συμπόσιο καὶ ὁ Χριστὸς. Ἡ εὐχεται ἡ Ἐκκλησία ὁ ἐρχομὸς τοῦ Σωτήρα νὰ γίνεи στὴν Ἰουδαία, σύμφωνα μὲ τὴν πρόνοια ἐκείνου πού τὸν δίνει στοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ θηλάσει τὴν Θεοτόκο.

78. Α' Τιμ. 3, 8.

Στίχ. 1. «Εὐροῦσά σε».

Ἦγουν ἔξω Ἱερουσαλήμ ὅπου ἔσταυρώθη.

Στίχ. 2. Ἦ τὸν ἐνταφιασμὸν λέγει, ὃν ἤνεγκεν Ἰωσήφ καὶ Νικόδημος. Ῥοῶν δὲ λέγει τῶν ἁγίων.

5 Στίχ. 6. «Περίπτερα αὐτῆς, περίπτερα πυρός.

Τὰ τεῖχη, φησί, τῆς Ἐκκλησίας πῦρ ἐστὶ.

Στίχ. 11. Τῷ πνευματικῷ Σαλομῶν ἀμπελῶν ἐγενήθη· λέγει δὲ τὴν Ἐκκλησίαν. Τὸ δὲ «Βεελαμῶν» Ἐν τοῖς πεπιστευκόσιν ἐρμηνεύεται. Τίνες δὲ πεπιστεύκασιν, ἧ οἱ τὰς
10 ἐντολὰς αὐτοῦ δεξάμενοι;

Στίχ. 13. Ὁ μὲν καθήμενος ἐν κήποις, τὰς Ἐκκλησίας ἐπισκοπεῖ, οἱ ἑταῖροι δὲ προσέχουσιν, οὐδὲ κρίνουσιν, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν ὁ Υἱὸς ποιεῖ. Ἐπιθυμεῖ δὲ ἡ νύμφη ἀκοῦσαι· «Εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου».

15 Στίχ. 14. Ἀξιοῖ δὲ αὐτὸν καὶ τοὺς πονηροὺς ἐκβαλεῖν, «Φύγε», λέγουσα, ἐπὶ τοὺς ἁγίους· ἐλθεῖν.

Στίχ. 5. «Σέ βρῆκε».

Δηλαδή ἔξω ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐκεῖ ὅπου σταυρώθηκε.

Στίχ. 2. Ἡ ἴσως ἐννοεῖ τὸν ἐνταφιασμό, τὸν ὁποῖο φρόντισαν ὁ Ἰωσήφ καὶ ὁ Νικόδημος. Τῶν ροδιῶν, ἐννοεῖ τῶν ἀγίων.

Στίχ. 6. «Τὰ περιτοιχίσματά της εἶναι περιτειχίσματα τῆς φωτιᾶς».

Τὰ τείχνη τῆς Ἐκκλησίας, λέγει, εἶναι φωτιά.

Στίχ. 11. Στὸν πνευματικὸ Σολομώντα δημιουργήθηκε ἀμπελώνας. Ἐννοεῖ βέβαια τὴν Ἐκκλησία. Τὸ Βεελαμὼν μεταφραζόμενο σημαίνει, Σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πιστέψει. Ποιοὶ ὅμως πίστεψαν, παρὰ αὐτοὶ ποὺ δέχθηκαν τὶς ἐντολές του;

Στίχ. 13. Καὶ αὐτὸς ποὺ κάθεται στοὺς κήπους ἐπιβλέπει τὶς Ἐκκλησίες, καὶ οἱ φίλοι προσέχουν. Δὲν κρίνουν τίποτε, ἀλλὰ τὴν κρίση ὅλη τὴν κάνει ὁ Υἱός⁷⁹. Καὶ ἡ νύφη ἐπιθυμεῖ νὰ ἀκούσει· «Εἴσελθε στή χαρὰ τοῦ Κυρίου σου»⁸⁰.

Στίχ. 14. Ζητεῖ ὅμως ἀπὸ αὐτὸν νὰ διώξει καὶ τοὺς πονηροὺς, λέγοντας, «Φύγε», καὶ νὰ ἔρθει στοὺς ἀγίους.

79. Ἰω. 5, 22.

80. Ματθ. 25, 21.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρά γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις		18	18-19	330
			27	9	458
6	3,	160	32	9	92
12	1,	78		40	412
15	16,	146			
17	5,	82		Βασιλειῶν Α΄	
22	16-18	40	7	5-11	20
28	12	134	14	50	148
49	27	254	22	9-10	172
	*Ἐξοδος			18	174
			25	39	148
3	6	88		Βασιλειῶν Β΄	
9	16	42			
13	21	130	11	27	146. 150
17	16	358	12	1	146
18	19	330	21	1	146
20	1-2	328		Βασιλειῶν Γ΄	
21	24	64			
25	11	466	10	1-13	324
	Λευϊτικὸν			Βασιλειῶν Δ΄	
1	11	104	18	28έ.	170
	*Ἀριθμοὶ			Παραλειπομένων Β΄	
16	46	48	9	1-12	324
	Δευτερονόμιον			Ψαλμοὶ	
5	31	200	2	6	408. 450
6	13	202		8	248
18	18	54		6	136

5	6	70	71	9	304
7	14	62	72	28	342
10	4	104	73	16	108
	7	70		17	462
17	3	42	75	2	126
	45	156	76	11	84
18	5	184. 314. 374		14	108
21	6	36	81	6	334
23	7	96	82	14-16	132
26	6	136	83	5	14
29	4	272		13	354
31	7	102	88	12	108
33	8	134		13	306
34	28	114		14	448
35	10	10. 212		36	194
	16	12		48	152
36	31	202	89	17	304
37	5	274	90	1	366
39	1	36		2	40
43	24-25	432	93	7	206
45	6	108	98	4	418
48	2	192	102	5	394
	20	122		10	318
	21	190		14-15	152
49	1	390	103	26	106
	3	144	106	42	150
	6	418		43	98
	18	144. 146	110	10	314
	19	144	111	9	306
	21	144	112	7	216
50	5	144	113	20	410
	11	144		23	60
	12	372. 450	117	16	448
	15	146		27	228. 366
	16	144	118	27	230
54	10	356		176	422
62	9	448	123	7	388
	11	132	131	3-5	360
64	10	374	135	12	328
68	29	174	148	14	42
	34	262			
70	19	108			
71	6	242	7	21	318

10	10	152			Ἰωνᾶς	
38	16	264				
	16-17	250	1	3		296
40	21	258	2	6		264
	Παροιμῖαι Σολομῶντος				Ναοὺμ	
2	1	440	1	12		84
3	11-12	378	2	9		84
	16	458			Ἀβδακούμ	
4	8	458				
	26	380	1	16		388
12	27	388	3	8		454
13	8	120	4	17		156
22	1	364			Σοφονίας	
27	19	430				
			2	11		220
	Ἐκκλησιαστής				Ἀγγαῖος	
10	4	148	2	5		108
	᾿ῤασμα ᾿ῤασμάτων				Ζαχαρίας	
1	5	260				
2	6	460	13	7		282
	14	58			Μαλαχίας	
5	8	68	2	7		80
8	3	460	3	1-3		130
	Σοφία Σολομῶντος		4	2		408
1	13	320			Ἡσαΐας	
2	23-24	320	1	15		12
	Σοφία Σειράχ		3	11		278
			5	12		236
1	16	314	9	6		56. 128. 330
15	9	166	12	3		414
	᾿Ωσηὲ		13	22		36
			25	8		104
1	7	42	27	13		126
2	8	46	31	3		28
3	5	110	32	1		68
14	3	112	35	8		142
	Μιχαΐας		37	35		22
			40	28		140
5	1	212	42	7		30

42	16	30				
43	25	220				
	26	232	3	11	Ματθαῖος	130. 158
47	6	282		16		72
53	1	38	44	5-6		358
	12	352		6		360
56	1	384. 394	5	4		316
	14	158		14		314. 404
57	3	218		34		202
	4	218		39		64
58	9	204	6	6		226
61	1	298	8	29		210. 236
	1-2	214	9	37		464
	8	70	11	19		266
62	1	394		28		126. 274
	2	72		29		64
63	3	250	12	24		218
	17	166	13	4		440
66	1	348	16	18		74
	12	84		27		436
			22	13		124
	Ἰερεμίας		25	34		458
3	3	456	26	48		172
	22	188	27	43		12
6	16	144	28	9		466
	20	242		10		72
	29	130		18		218
12	7	240		19		124. 126
23	24	304			Μάρκος	
38	33	56				
	Βαρούχ		3	17		314
			12	10		124
3	38	128			Λουκάς	
	Ἰεζεκιήλ		1	33		100
1	16	296.		78		228
	16	314		79		228
7	16	112	3	22		244
36	22	50	4	18		214
	Ἰησοῦς Ναυῆ		10	19		92. 316. 364. 410
			12	42		120
3	15	18		49		130

15	20	14	12	32	248
22	43	262		49	54. 256. 330
23	30	12	13	8	420
	34	270	14	6	32. 138. 144. 184. 230
	43	124		6	346. 440
	46	124		9	228
24	6	464		10	330. 346
	26	276		18	382
	Ἰωάννης		15	5	114. 454
			16	13	256
1	1-3	412	17	1	270. 300
	9	404		10	346
	14	128. 374. 376	19	28-29	278
	16	72. 414		39	456
	18	398	20	15	466
	45	94		17	348. 477
	46	94		22	164
	47	94		Πράξεις	
3	16	368. 468	3	15	352
	17	138	4	12	144
	33	54		27	350
4	2	194	7	57-59	282
	24	54. 220. 438		59	124
5	20	54	8	27	258
	22	418	13	16	92
	27	138		46	134
	36	346	23	5	334
	39	56		Ρωμαίους	
7	16	54	1	5	156
	37	246		20	396. 398
8	34	140		25	236
	44	360	4	5	406
9	29	306	5	1	40. 412
10	9	184	7	22ξ.	154
	18	264	8	3-4	154
	29	102		14	164
	30	228		29-30	136. 348
	33	16		33	150
11	47-48	142		35	200. 452
12	24	216	10	4	184
	26	304		13	190
	31-32	110. 136			

11	24	10	5	16	164
	33-34	64		22	344
12	1	24.398		Ἐφεσίους	
	11	130			
16	25	300	1	5	90
	Κορινθίους Α'			10	168.270.292
			2	12	298
1	23	266		15	50.450
	24	38.256		16	80
	30	38.166		20	472
3	13	118.222	3	10	96
	16	342	4	5	100
4	15	74.82		9	96
8	5-6	334340		10	96
	9	168	5	27	416.468
9	9	464	6	12	374
10	4	322		Φιλιππησίους	
	11	48	2	6-8	126.330.370.376
12	26	184		7	52.86.284.328
15	10	48		7-8	264
	31	426		8	266.282.474
	33	128		9	42
	47	436		9	58
	53	340		11	418
	Κορινθίους Β'		3	6	36
				7	454
3	2	56		20	344
	15	454	4	13	184.452
4	4	322		22	394
5	13	254		Κολοσσαεῖς	
	16	128			
	17	394.410	1	15	348
	21	266		16	326
6	14	302	3	3	66.424
7	1	424		9	72
8	9	320.370	3	9-10	34
12	2	254		10	394
	Γαλάτας		4	6	118
				Θεσσαλονικεῖς Α'	
3	11	434	4	16	14
	13	60		Τιμόθεον Α'	
4	4	270			
	10	16	2	4	470

3	8	474	12	22	344
	15	472	13	14	430
	Τίτον			12	340
2	13	390		Ἰακώβου	
1	5	402	1	3-4	222
	Ἑβραίους		4	12	428
	1	194		Πέτρου Α'	
	3	38. 228. 322. 360			
	6	406	2	22	426
	14	134	4	12	22
2	10	344	5	4	224
	18	272		Πέτρου Β'	
3	2	70			
5	7	262	2	17	364
6	13	448	3	12	130
7	18	138		Ἰωάννου Α'	
	19	348			
9	13	150	1	1 ἐ.	82
	24	94		Ἀποκάλυψις	
10	1	456			
	10	112			
	28	64	7	17	220

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

A

Ἄαρών 46.
 Ἄβιγαία 148.
 Ἄβραάμ 40. 76. 80. 88. 100. 220.
 ἀγαθουργία 486.
 ἀγαθωσύνη 172.
 ἀγαλλίαμα 102. 104. 164.
 ἀγαλλίασις 14. 70. 158. 160. 164. 212.
 ἀγανάκτησις 234. 378.
 ἀγάπη 34. 68. 134. 182. 200. 202. 266.
 318. 344. 446. 452. 460. 468. 472.
 474.
 ἄγγελος, -οι 132. 406. 416.
 Ἄγγελος μεγάλης βουλῆς 56. 128.
 330.
 ἀγίασμα 350.
 ἀγιασμός 16. 38. 72. 144. 166. 380. 430.
 ἀγιωσύνη 408.
 ἀγνεία 384. 442.
 ἄγνοια 32. 50. 156.
 ἀγνωμοσύνη 152.
 ἀγνωσία 268. 272.
 Ἄδὰμ 60. 162. 256. 262. 274. 352. 400.
 436.
 ἄδης 272. 470.
 ἀδικία 70. 172. 178. 196. 226. 276. 306.
 ἀδοξία 350.
 Ἄερμών 18. 20.
 Ἄθανάσιος (ὁ Μέγας) 34. 184. 186.
 208. 210. 214. 216. 218. 220. 222.
 224. 248. 292.
 Αἰγύπτιοι 28. 140. 240. 258. 312. 446.
 Αἴγυπτος 38. 226. 240. 258. 328. 330.
 410. 446.
 Αἰθίοπες 258. 304. 324.
 Αἰθιοπία 106. 258. 260.
 αἴνεσις 168.

αἵρεσις 258. 364.
 αἵρετικός, -οὶ 354.
 αἰσχύνη 276. 290.
 αἰχμαλωσία 402.
 ἀκαθαρσία 158. 302. 304.
 ἀκακία 424.
 ἀκηδία 356.
 Ἄκύλας 42. 78. 112. 120.
 ἀλαλαγμός 94.
 ἀλήθεια 24. 30. 32. 36. 46. 48. 54. 62.
 64. 78. 100. 110. 116. 138. 156. 172.
 192. 230. 240. 258. 262. 266. 270.
 276. 296. 308. 312. 338. 342. 346.
 348. 356. 360. 366. 368. 392. 396.
 402. 462. 464. 470.
 ἀλλοίωσις 84. 254. 262. 310.
 Ἄλυκη (Ἐρυθρὰ Θάλασσα) 296.
 Ἄλφαῖος 254.
 ἀμαθία 226. 340. 396.
 Ἄμαλήκ 358.
 ἀμάρτημα, -τα 196. 238. 318.
 ἀμαρτία 30. 46. 88. 128. 130. 144. 146.
 148. 150. 152. 154. 156. 158. 160.
 162. 164. 166. 170. 192. 220. 226.
 232. 238. 260. 266. 270. 280. 282.
 286. 290. 302. 314. 318. 320. 322.
 340. 354. 378. 382. 386. 388. 390.
 400. 402. 412. 414. 424. 426. 434.
 442.
 ἀμαρτωλός, -οὶ 14. 46. 122. 124. 140.
 144. 166. 178. 180. 182. 316. 342.
 346. 352. 352. 368. 376. 382. 434.
 Ἄμμανῆται 324.
 ἀμνησικακία 318.
 Ἄμορραῖοι 146.
 ἀνακαίνωσις 162.
 ἀναμάρτητος 426.
 ἀνάστασις 86. 158. 160. 216. 218. 270.
 282. 338. 456. 466.

ἀναστοιχείωσις 162. 352.
 ἀνδραγάθημα 52.
 Ἐνδρέας 254.
 ἀνδρ(ε)ία 204. 238. 344.
 ἀνόμημα 150.
 ἀνομία 68. 70. 142. 144. 150. 152. 154.
 160. 170. 176. 182. 190. 232. 282.
 284. 308. 318. 368. 386.
 ἀνοσιότης 28. 204.
 ἀνταπόδοσις 246.
 ἀνυποταξία 388.
 ἀξιοπιστία 470.
 ἀπάθεια 106. 470.
 ἀπαρχή 94.
 ἀπάτη 32. 34. 230. 406.
 ἀπαύγασμα 360.
 ἀπείθεια 220. 280.
 ἀπειλή 392. 394.
 ἀπειρία 174.
 ἀπιστία 238. 288. 302.
 ἀπόγνωσις 26.
 ἀποκάθαρσις 158.
 ἀποκάλυψις 58.
 ἀπόλαυσις 460.
 ἀπολύτρωσις 38. 166.
 ἀπόνοια 62. 280. 378.
 ἀπώλεια 10. 122. 190. 218.
 Ἄρειανοὶ 358.
 ἄρετή 34. 70. 78. 86. 102. 162. 168. 200.
 208. 214. 230. 234. 246. 258. 260.
 264. 298. 308. 312. 324. 344. 356.
 386. 416. 430. 440. 442. 458. 470.
 ἄρετη πρακτικὴ 406. 408.
 ἄρτος οὐρανοῦ 318.
 Ἄρχάγγελοι 390.
 Ἄρχαὶ 390.
 ἀρχέκακος (Σατανᾶς) 432.
 Ἄσαφ 8.
 ἀσέβεια 224. 258. 290. 294.
 Ἄσσοῦρ 336.
 Ἄσσύριος, -οὶ 170. 176. 306.

ἄτιμία 122.
 αὐτεξούσιον 146. 152.
 ἄφεις 232. 238. 276. 348. 354. 388. 422.
 ἀφθαρσία 94. 218. 256. 320. 352. 370.
 400.
 ἀφροσύνη 148. 264.

B

Βαβυλῶν 152. 286. 342.
 Βαβυλώνιοι 280. 306.
 βάπτισμα 18. 74. 76. 78. 100. 150. 160.
 164. 276. 314. 414. 470.
 βασιλεία 90. 466. 472.
 βασιλεία Θεοῦ-οὐρανῶν 70. 98. 100.
 186. 368. 388. 430. 440.
 Βασίλειος (ὁ Μέγας) 82. 84. 190. 224.
 292.
 βασκανία 416.
 Βεελζεβούλ 218.
 Βενιαμὴν 254. 322.
 Βηθσαϊδὰ 254.
 βλασφημία 172.
 βοήθεια 22. 364. 368.
 βουλή Θεοῦ 330. 368.

Γ

Γαλιλαία 256.
 γάμος 154.
 γέννησις Σωτῆρος 52. 340.
 γλωσσαλία 26.
 γνώσις 64. 66. 128. 156. 158. 230. 284.
 298. 380. 396. 408. 424. 438. 444.
 458. 466.
 (Γρηγόριος) Θεολόγος 312.
 Γρηγόριος Νύσσης 188. 196. 218. 258.
 264.

Δ

Δαβὶδ 8. 14. 22. 26. 38. 68. 84. 88. 102.
 106. 110. 134. 138. 144. 146. 148.

152.156. 162. 166. 170. 172. 174.
 176. 178. 180. 182. 188. 194. 196.
 202. 218. 228. 262. 274. 288. 316.
 324. 344. 354. 360. 400. 406. 410.
 422. 440. 448. 450.
 δαιμόνιον, - α 218. 396.
 δαιμόνιον μεσημβρινόν 356.
 δαίμων,- ες 138. 188. 190. 216. 236.
 252. 256. 258. 288. 290. 292. 300.
 386. 388. 396. 398. 402. 406. 410.
 Δανιήλ 42.
 δεξιὰ (Πατρός) 410. 412. 448. 450.
 458. 460.
 διαβολή 154. 170.
 διάβολος 28. 76. 100. 252. 294. 298.
 314. 320. 326. 382. 386. 398. 442.
 διαφθορά 120. 122.
 διαθήκη 30. 136. 140. 244. 348. 350.
 456.
 Δίδυμος 86. 292. 308. 312.
 δικαιοκρισία 110.
 δικαιοσύνη 16. 34. 36. 38. 62. 64. 68. 70.
 109. 110. 114. 120. 136. 156. 166.
 168. 172. 192. 194. 280. 284. 292.
 294. 302. 372. 380. 382. 384. 394.
 402. 406. 408. 412. 430. 442.454.
 δικαίωσις 174. 276.
 δικαστήριον θεῖον 116.
 διχόνοια 74.
 διωγμός 26.
 δοκιμασία 222.
 δόλος 170. 172. 182. 426.
 δόξα θεία - Θεοῦ 52. 60. 96. 108. 110.
 122. 340. 346. 350. 360. 364. 366.
 370. 384. 390. 396. 398. 406. 412.
 416. 418. 440. 448. 458.
 δοξολογία 14. 34. 136. 208. 376. 422.
 δουλεία 192. 228. 280. 328. 410. 438.
 440.
 δυνάμεις ἀντικείμενα 200.
 Δυνάμεις 390.
 δυνάμεις πονηραὶ 92.

δύναμις (Χριστός) 18. 40. 42. 52. 66.
 130. 132. 150. 200. 210. 218. 256.
 260. 340. 344. 350. 374. 402. 436.
 448.

δύναμις διαβολικὴ 148.

δυσθυμία 14.

δυστροπία 100. 182. 206. 384.

δυσσέβεια 10.

δυσφημία 306.

Δωὴκ 170. 172.

δωρεὰ (Θεοῦ) 156. 228.

E

Ἑβραῖος, -οι 218. 230. 262. 446.

ἐγκράτεια 344. 384. 442.

Ἐξεκίας 22.

εἰδωλολατρία 204. 210. 260. 364. 468.

εἰδωλον 140. 238. 240. 262.

εἰκὼν Θεοῦ 78. 136. 326. 412. 438.

εἴμαρμένη 238.

εἰρήνη 26. 80. 84. 86. 292. 294. 422.

Ἐκκλησία οὐράνιος 14.

ἔλαιον ἅγιον 74.

ἔλεος 70. 108. 144. 148. 150. 152. 174.

196. 198. 228. 270. 274. 342. 348.

352. 366. 368. 384. 394. 422.

ἐλεημοσύνη 174.

ἐλευθερία 120.

Ἑλληνας,- ες 28. 50. 266. 378. 390. 438.

446.

ἐλπὶς 12. 14. 16. 24. 26. 36. 40. 88. 90.

120. 160. 174. 184. 186. 188. 196.

198.224. 292. 298. 310. 340. 342.

344. 348. 354. 358. 362. 390. 430.

460.

Ἐμμανουὴλ 16. 86. 88. 192.

ἐνανθρώπησις 52. 54. 68. 72. 96. 182.

ἐνέργεια (θεία) 130. 158.

ἐνέργεια πρακτικὴ 442.

ἐνταφιασμός 456. 476.

ἐξίλασμα 120.

ἔξις 430.
 ἔξομολόγησις 14. 16. 42. 232. 288. 366.
 398. 408.
 ἔξουσία 132. 210. 374. 386. 448.
 Ἐξουσίαι 390. 410.
 ἔπαγγελία 80. 136. 208. 316. 350. 460.
 ἔπαινος 456. 470.
 ἔπαρσις 268.
 ἐπιβουλή 188. 190. 210. 336. 356. 396.
 416.
 ἐπίγνωσις 78. 110. 240. 324. 412. 460.
 ἐπιείκεια 188. 194. 434.
 ἐπιθυμία 34. 164. 170. 192. 222. 380.
 424.
 ἐπικουρία 22. 464.
 ἐπιμέλεια 332.
 ἐπιτίμησις 326. 378.
 ἐπιφάνεια Σωτῆρος 340.
 Ἐρμωνιεῖμ 18.
 Εὐα 156.
 Εὐαγγέλιον 124.
 εὐανδρία 100. 164. 168. 442.
 εὐδοκία 168. 242. 270.
 εὐεργεσία 230.
 εὐζωία 434.
 εὐημερία 328. 354.
 εὐθυμία 70.
 εὐκαρπία 324.
 εὐκλεια 42.
 εὐλογία 232.
 εὐμένεια 228.
 εὐοσμία 166.
 εὐοσμία πνευματικῆ 168.
 εὐπίθεια 166.
 εὐπρέπεια 126. 128. 372. 374.
 εὐσέβεια 34. 48. 100. 104-106. 120. 178.
 214. 224. 246. 266. 302. 312. 324.
 332. 338. 356. 386. 408.
 Εὐσέβιος Καισαρείας 36. 58. 112. 118.
 168. 210. 264. 272. 274. 282. 298.
 εὐφημία 222. 392.
 εὐφροσύνη 102. 158. 160. 216. 230.

254. 290. 414. 420.
 εὐφροσύνη πνευματικῆ 474.
 εὐχαριστία 42. 366. 408.
 εὐωδία 136. 194. 226. 466. 468.
 εὐωδία πνευματικῆ 74.
 ἔφεις 440.
 Ἐφραΐμ 322.
 ἔχθρα 334.

Z

Ζαβουλὼν 254. 256.
 Ζαχαρίας, προφήτης, 282.
 Ζεβεδαιὸς 254. 282.
 ζῆλος 318. 438.
 ζημία 454.
 ζυγὸς θεῖος 470.
 ζωὴ αἰώνιος 92. 120. 186. 188. 368.
 440. 458. 468.
 ζωὴ μέλλουσα 186. 460.
 Ζωὴ (Χριστὸς) 10. 32. 70. 72. 120. 212.
 270. 346. 352. 354. 366. 458.
 ζωὴ τρισμακαρία 160.

H

ἡδονὴ 118. 170. 196. 222. 250. 290. 382.
 384. 424.
 Ἡθαμ 304.
 Ἡλιος δικαιοσύνης 408. 470.
 Ἡσαΐας, προφήτης, 12. 28. 30. 38.
 104. 126. 140. 142. 214. 218. 250.
 298. 330. 414.
 Ἡσύχιος 184. 242. 312. 326.

Θ

Θάλασσα Ἐρυθρὰ 22.
 θάνατος 10. 68. 104. 122. 142. 200. 216.
 250. 264. 266. 272. 276. 320. 340.
 352. 354. 382. 400. 412. 414. 432.
 470. 472.

Θαρσεῖς 106. 296.
 θέλημα θεῖον 276. 306. 460.
 θέλησις (Θεοῦ) 56. 192. 384.
 θέλημα ἴδιον 386.
 θεογνωσία 132. 182. 260. 366. 412.
 Θεοδώρητος 22. 26. 118. 170. 172. 174.
 190. 230. 232. 264. 270. 278. 280.
 286. 290.
 Θεόδωρος 106.
 θεοπτία 64.
 θεοσημεία 114. 216.
 Θεοτόκος 474.
 θεοφάνεια 174.
 θλίψις 216. 222. 224. 318. 428. 432.
 Θρόνοι 390.
 θυμηδία 102. 186. 338. 414.
 θυμίαμα 226. 438.
 θυμὸς 180. 222. 320.
 θυσία 48. 136. 146. 166. 168. 232. 286.
 398.
 θυσία ἀλαλαγοῦ 136.
 θυσία ἀναίμακτος 286.
 θυσία δικαιοσύνης 136.
 θυσία ζῶσα 24.
 θυσία τελεωτάτη 168.

I

Ἰακώβ 40. 80. 86. 88. 90. 92. 94. 134.
 206. 340. 360. 400. 424.
 Ἰάκωβος 254. 282.
 Ἰδουμαῖοι 324. 336.
 Ἰεζεκιήλ 314.
 ἱεράτευμα βασιλείον 474.
 Ἰερεμίας 130. 142.
 Ἱεροσόλυμα - Ἱερουσαλήμ 12. 22. 46.
 78. 80. 106. 112. 170. 206. 220. 246.
 256. 258. 282. 284. 344. 460. 468.
 476.
 ἱεουργία 74.
 ἱερωσύνη 334.
 Ἰεσσαί 422.

Ἰησοῦς (Ναυῆ) 18.
 Ἰλλυρικὸν 106.
 Ἰνδία 298.
 Ἰορδάνης 18. 244. 304.
 Ἰουδαία 12. 88. 96. 102. 110. 112. 126.
 184. 206. 230. 284. 288. 344. 474.
 Ἰουδαῖος 45. 50. 54. 80. 92. 128. 130.
 134. 140. 142. 166. 172. 174. 176.
 180. 182. 216. 218. 220. 234. 240.
 242. 248. 262. 266. 268. 272. 278.
 280. 284. 286. 296. 304. 346. 350.
 370. 376. 390. 406. 418. 434. 474.
 Ἰούδας, υἱὸς Ἰακώβ, 42. 78. 170. 172.
 254. 344.
 Ἰσαὰκ 80. 88.
 Ἰσμαηλίται 336.
 Ἰσραήλ 8. 10. 12. 18. 20. 24. 26. 28. 38.
 42. 44. 46. 44. 48. 54. 76. 80. 92.
 110. 116. 126. 136. 140. 156. 182.
 184. 192. 204. 208. 220. 226. 240.
 252. 258. 260. 276. 280. 300. 312.
 314. 322. 324. 328. 336. 340. 350.
 378. 388. 392. 400. 468.
 Ἰωάννης (εὐαγγελιστῆς) 54. 82. 128.
 376. 412. 472.
 Ἰωάννης (πρόδρομος) 130.
 Ἰὼβ 152. 250. 258. 264. 318.
 Ἰωνᾶς 106. 264. 298.
 Ἰωσήφ (ὁ βουλευτῆς) 476.
 Ἰωσήφ (μνηστήρ Θεοτόκου) 94.

K

καθαρισμὸς 350. 352.
 καθαρότης 150.
 κάθαρσις 160. 200. 286. 462.
 Καισάρεια 36.
 κακία 146. 170. 172. 226. 230. 260. 312.
 κακοπάθεια 14. 30. 268.
 Κάλαμος 256. 258.
 καλλονή 396. 398.
 κάλλος 16.

κάλλος ὑπερκόσμον 62.
 Καπερναούμ 254.
 καταλαλεῖν 426.
 καταλαλιᾶ 172.
 κατάπαυση 394.
 κατάρα 156. 290.
 καταστροφή 442.
 καταφθορά 120.
 κατήφεια 102. 164.
 κατήχησις 378.
 κατόρθωμα 472.
 καύχημα 198.
 καύχησις 48.
 κενοφωνία 100
 κένωσις 52. 54. 60. 126. 128. 328. 370.
 κηδεμονία 432.
 κήρυγμα 100. 134. 184. 216. 222. 248.
 250. 258. 404.
 κήρυγμα εὐαγγελικόν 64.
 κήρυγμα θεῖον 92.
 κήρυγμα σωτήριον 136.
 κίνδυνος 272.
 κληρονομία 186. 188. 240. 242.
 κόλασις 62. 122. 200. 234.
 Κορὲ 8. 10. 36. 50. 88. 90. 116.
 κρίσις (μέλλουσα) 110. 116. 118. 138.
 144. 196. 384. 418. 422. 476.
 Κύριλλος 22. 24. 26. 34. 44. 82. 84. 86.
 106. 112. 118. 168. 170. 172. 174.
 184. 186. 188. 190. 196. 208. 210.
 214. 216. 218. 220. 222. 224. 230.
 232. 242. 248. 258. 264. 270. 272.
 274. 278. 280. 282. 286. 290. 292.
 298. 308. 312. 326. 438. 450.
 κυριότης 448.
 Κυριότητες 390.

Λ

λατρεία 54. 78. 258. 262. 288. 320. 368.
 380.
 λατρεία ἀναίμακτος 34.

λατρεία εἰδώλων 238.
 λατρεία λογική 398.
 λατρεία νόμου 38. 46. 242. 454.
 λατρεία πνευματική 80. 166. 366.
 λατρεία τυπική 284.
 Λαυῖς 254.
 λήθη 24.
 Λίβανος 468.
 λίβανον 466.
 λουτρόν παλιγγενεσίας 156.
 λύπη 16.
 λύτρωσις 120. 276.

Μ

μακροθυμία 344.
 Μανασσῆς 322.
 μανία 182.
 Μανιχαῖοι 178.
 μάννα 240. 242. 318.
 μαργαρίτης (Χριστὸς) 466.
 Μαρία (Θεοτόκος) 252. 348.
 Μασσηφάτ 20.
 Ματθαῖος 254.
 μεγαλειότης 390.
 μεγαλοπρέπεια 66. 260.
 μεγαλοουργία 260. 394. 396.
 μέθεξις 32. 72. 84. 90. 102. 108. 110.
 130. 164. 334. 388.
 μέθη 146. 428.
 Μελωδὸς (Δαβὶδ) 136.
 μέριμνα 310.
 μετάγνωσις 10. 140.
 μεταμέλεια 394.
 μετάνοια 166. 224. 232. 260. 290.
 μετουσία 388.
 μαιφονία 148.
 μικροψυχία 310.
 μίμησις 102.
 μνήμη 444.
 μοιχεία 144. 162. 424.
 μοχθηρία 22.

μθκτηρισμός 324.
 μυσταγωγία 76. 82. 112. 114. 138. 404.
 μυστήριον 50. 54. 58. 80. 92. 96. 98.
 100. 104. 112. 138. 234. 244. 276.
 278. 298. 340. 362. 368. 376. 380.
 474.
 Μωαβίται 324.
 μωρία 266.
 Μωσής-Μωυσής 10. 14. 18. 54. 56. 58.
 64. 74. 92.104. 116. 126. 138. 142.
 182. 192. 194. 202. 240. 306. 324.
 328. 330. 332. 380. 410. 454.

N

Ναζαρέτ 94.
 Νάθαν 146.
 Ναθαναήλ 92. 94.
 νέκρωσις 34.
 Νεφθαλείμ 254. 256.
 νηστεία 266. 268.
 Νικόδημος 456. 476.
 Νινευή 84.
 νομοθεσία 136.
 νόμος 142. 150. 154. 156. 182. 184. 198.
 380. 390. 468.
 νόμος τῆς ἁμαρτίας 154.348.
 νόμος τοῦ νοῦς 154
 νουθεσία 244. 378.
 νύμφη 456. 462. 468. 470. 474. 476.
 νυμφίος 456. 462. 468. 470.

O

ὀδύνη 274. 278. 280. 284.
 οἰκονομία 68. 70. 72. 94. 98. 132. 300.
 352. 368.
 ὀλιγωρία 356.
 ὀλοκαύτωμα 168. 224.
 ὁμοίωσις 164.
 ὁμολογία 230.
 ὁμοσύσιος, ον 418. 448.

ὁμοουσιότης 354.
 ὁμοπιστία 100.
 ὁμοψυχία 100.
 ὄνειδισμός 44. 266. 268. 276. 278.
 ὄνειδος 268.
 ὄργη 50. 76. 132. 180. 196. 202. 274.
 318. 320. 352. 376. 378. 402. 446.
 448.
 ὄρκος 202.
 ὀσιότης 34.
 Οὐρίας 144. 146. 300.
 οὐσία, θεία, 30. 32. 50. 56.

Π

πάθημα 186.
 πάθος 46. 148. 196. 224. 252. 262. 266.
 274. 276. 282. 350. 442. 468.
 παιδεία 378.
 παιδοποιία 154.
 Παλαιστίνη 256. 296.
 παλιγγενεσία 156.
 παράβασις 158. 162. 256. 400.
 παράδεισος 124. 162.
 Παράκλητος 382.
 παρανομία 286. 424.
 παραψυχή 274.
 Παρθένος 88. 128. 192.
 παροΐνια 12. 280.
 παρησία 166. 190. 196. 354. 428.
 Παῦλος 10. 16. 48. 50. 56. 64. 72. 74.
 82. 96. 106. 118. 128. 134. 138. 150.
 154. 156. 168. 184. 200. 222. 254.
 262. 292. 298. 300. 334. 344. 346.
 348. 390. 436. 452. 454. 472. 474.
 πειρασμός 48. 114. 190. 222. 224. 264.
 272. 276. 278. 316. 362. 428. 432.
 462.
 πένθος 268.
 Πεντηκοστή 246.
 πεποίθησις 292.
 περισπασμός 424.

περιτομή 28. 36. 238. 306.
πέτρα (ὁ Χριστός) 464.
Πέτρος 254. 472.
Πιλάτος Πόντιος 142. 350.
πίστις 10. 16. 28. 34. 40. 56. 66. 72. 76.
82. 84. 86. 90. 92. 100. 106. 110. 114.
128. 166. 182. 222. 230. 236. 238.
248. 254. 262. 266. 276. 284. 294.
298. 326. 344. 348. 362. 368. 370.
372. 376. 388. 390. 398. 400. 402.
406. 412. 414. 422. 422. 430. 432.
454. 472. 474.
πλάνη 32. 192. 210. 262.
πλεονεξία 28. 44. 90. 140. 164. 236.
314. 328. 332. 368. 390. 428.
πλημμέλημα 142. 148. 150. 170. 264.
266. 270. 302. 422.
πλοῦτος 192. 458.
πόθος 468.
πονηρία 130. 202. 272. 426.
πορνεία 302.
πόρνη 456.
πραότητα 64. 344.
πραΰτης 62.
πρόγνωσις 78. 340.
προδοσία 172.
προθυμία 130.
πρόνοια 18. 152. 180. 182. 474.
προσδοκία 30. 460.
προσευχή 24. 148. 198. 228. 262. 270.
320. 322.
προσκύνησις 54. 78. 220. 368.
προσπάθεια 442.
προφητεία 156.
πρωτόπλαστος 352.
πρωτότοκος 206. 220. 346. 348. 406.
πρωτότοκος πάσης κτίσεως 348.
πρωτότοκος τῶν νεκρῶν 348.
πτωχεία 284. 320. 340. 370.
πύρωσις 222.

P

ῥάβδος εὐθύτητος 68.

ῤαψάκης 170. 174. 176.
ῤωμαῖος, -οἱ 12. 142.

Σ

Σάββατον 366.
Σαβᾶ 298.
Σαλομών 476.
Σαμουήλ 20.
Σαούλ 148. 170. 172.
Σατανᾶς 28. 30. 62. 66. 78. 84. 92. 106.
110. 134. 138. 172. 188. 236. 296.
300. 320. 332. 350. 358. 360. 362.
364. 382. 388. 390. 398. 400. 410.
432. 434. 442.
Σελμών 246.
Σεραφίμ 390. 418.
Σίμων ὁ Ζηλωτής 254.
Σινᾶ 240. 328.
Σιών 110. 112. 126. 128. 168. 206. 208.
406. 408. 416. 436.
Σιών ἄνω 126. 288. 344.
σιωπή 204.
σκαιότης 206. 292. 410.
σκήνωμα 86.
σικᾶ (νόμος) 24. 32. 46. 54. 220. 366.
σκληροκαρδία 130.
σμικροπρέπεια 54.
σμύρνα 466. 472.
Σολομών 8. 148. 298. 300. 324. 378.
388. 440.
σοφία 52. 64. 66. 98. 122. 256. 314. 316.
422. 424. 440. 458.
σοφία πολυποίκιλος 96.
σταυρὸς 124. 174. 232. 248. 262. 264.
266. 270. 278. 280. 346. 350. 374.
470.
σταύρωσις 174.
Στέφανος (πρωτομάρτυς) 124. 282.
συγγνώμη 182.
Σύμμαχος 14. 36. 40. 42. 78. 112. 120.
212. 228. 270.

συμφορά 12. 26. 32. 262. 318. 346. 376.
 σύνεσις 10. 36. 38. 176. 422. 424.
 συντέλεια αἰῶνος 10. 468.
 Σύροι 324.
 σωτηρία 12. 14. 26. 40. 42. 52. 106. 108.
 114. 134. 136. 142. 176. 178. 180.
 186. 192. 198. 216. 230. 232. 248.
 250. 276. 282. 284. 286. 288. 292.
 338. 354. 366. 398. 412. 416. 428.
 σωφροσύνη 16. 344. 474.

Τ

ταλαιπωρία 44. 278.
 ταπείνωσις 376. 442.
 Ταρσὸς 106. 298.
 ταυτοέπεια 100.
 τερατουργία 88.
 τιμὴ 190. 390. 416. 418.
 τιμωρία 200. 278. 282. 318. 322. 448.
 τρυφή 118. 284. 352.
 τύρβη 432.
 τύχη 238.

Υ

υἰοθεσία 70. 90. 114. 370. 388.
 ὑπακοή 166. 420. 468.
 ὑπερηφάνια 404. 428.
 ὑπεροχή (θεία) 418.
 ὑπεροψία 306. 346.
 ὑπομονή 190. 222. 344. 372.
 ὑπόστασις 38. 228. 322. 326. 448.
 ὑποταγή 66. 474.

Φ

Φαραὼ 22. 42. 332. 410. 454.
 Φαρισαῖος 226. 370. 376. 454.
 φαυλότης 302. 424.
 φθόνος 320.
 φθορά 88. 158. 162. 256. 292. 340. 412.

414.

φιλανθρωπία 40. 148. 214. 278. 338.
 φιληδονία 250. 258. 356.
 Φίλιππος, ἀπόστολος, 92. 254. 258.
 φιλοδοξία 226.
 φιλοθεΐα 58.
 φιλοσαρκία 154. 356.
 φιλοτιμία 92. 228.
 φόβος θεῖος 204. 234. 416. 424. 438.
 442.
 Φοινίκη 296.
 φόνος 162.
 φρόνημα 36. 200.
 φρόνησις 140.
 φροντὶς 436.
 φύσις θεία 24. 90. 98. 130.
 Φῶς (ὁ Χριστὸς) 30. 32. 36. 52. 72.
 110. 140. 316. 338. 392. 402. 404.
 408.
 φωτισμὸς 18. 30. 38.

Χ

χάλαζα 240.
 χαρὰ 200. 476.
 χαρακτηρ τῆς ὑποστάσεως (Θεοῦ)
 χάρισμα 90. 108. 110. 212. 260. 320.
 388. 408. 456. 462.
 Χεδρών 148.
 χρηστότης 214. 434.
 Χριστιανὸς 346.
 Χωρὴβ 54.

Ψ

Ψαλμῶδός (Δαβὶδ) 218. 240. 310. 420.
 ψεῦδος 32. 172. 356.
 ψιθυρισμὸς 172.

Ω

ὠραιότης 126. 128.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΚΕΙΜΕΝΟ-ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	8
ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ	8
ΨΑΛΜΟΣ ΜΑ'. «Εἰς τὸ τέλος, εἰς σύνεσιν, τοῖς υἱοῖς Κορέ».	8
ΨΑΛΜΟΣ ΜΒ'. «Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».	26
ΨΑΛΜΟΣ ΜΓ'. «Εἰς τὸ τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορέ, εἰς σύνεσιν».	36
ΨΑΛΜΟΣ ΜΔ'. «Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ ἀλλοιωθησομένων, τοῖς υἱοῖς Κορέ, εἰς σύνεσιν, ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ».	50
ΨΑΛΜΟΣ ΜΕ'. «Διὰ τοῦτο οὐ φοβηθησόμεθα ἐν τῷ ταράσσεισθαι τὴν γῆν».	82
ΨΑΛΜΟΣ ΜΖ'. «Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ».	88
ΨΑΛΜΟΣ ΜΖ'. «Μέγας Κύριος, καὶ αἰνετὸς σφόδρα ἐν πόλει τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἐν ὄρει ἁγίῳ αὐτοῦ».	102
ΨΑΛΜΟΣ ΜΗ'. «Εἰς τὸ τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορέ».	116
ΨΑΛΜΟΣ ΜΘ'. «Ἐκάλεσε τὴν γῆν ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν».	124
ΨΑΛΜΟΣ Ν'. «Ἐλέησόν με, ὁ Θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου».	144
ΨΑΛΜΟΣ ΝΑ'. «Τὶ ἐγκαιχᾶ ἐν κακίᾳ ὁ δυνατὸς ἀνομίαν;».	170
ΨΑΛΜΟΣ ΝΒ'. «Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ μαελέθ, συνέσεως τῷ Δαβίδ».	174
ΨΑΛΜΟΣ ΝΖ'. «Καὶ γὰρ ἐν καρδίᾳ ἀνομίας ἐργάζεσθε ἐν τῇ γῆ».	176
ΨΑΛΜΟΣ ΝΗ'. «Ἴδου ἐθήρευσαν τὴν ψυχὴν μου».	182
ΨΑΛΜΟΣ ΝΘ'. «Σῶσον τῇ δεξιᾷ σου».	184
ΨΑΛΜΟΣ Ξ'. «Ὁδήγησάς με, ὅτι ἐγενήθης ἐλπὶς μου, πύργος ἰσχύος».	184
ΨΑΛΜΟΣ ΞΑ'. «Οὐχὶ τῷ Θεῷ ὑποταγίησεται ἡ ψυχὴ μου;».	188
ΨΑΛΜΟΣ ΞΒ'. «Ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου, πρὸς σὲ ὀρθρίζω».	196
ΨΑΛΜΟΣ ΞΓ'. «Εἰσάκουσον, ὁ Θεός, φωνῆς μου, ἐν τῷ δέεσθαί με πρὸς σέ, ἀπὸ φόβου ἐχθροῦ ἐξελοῦ τὴν ψυχὴν μου».	204
ΨΑΛΜΟΣ ΞΔ'. «Σοὶ πρέπει ὕμνος, ὁ Θεός, ἐν Σιών, καὶ σοὶ ἀποδοθήσεται εὐχὴ ἐν Ἱερουσαλήμ».	206

ΨΑΛΜΟΣ ΞΕ΄.	«Εἰς τὸ τέλος, ᾠδὴ ψαλμοῦ ἀναστάσεως».	216
ΨΑΛΜΟΣ ΞΖ΄.	«Ὁ Θεὸς οἰκτειρήσαι ἡμᾶς».	228
ΨΑΛΜΟΣ ΞΖ΄.	«Ἀναστήτω ὁ Θεός, καὶ διασκορπισθή- τωσαν οἱ ἐ- χθροὶ αὐτοῦ».	234
ΨΑΛΜΟΣ ΞΗ΄.	«Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, τῷ Δα- βίδ».	262
ΨΑΛΜΟΣ ΞΘ΄.	«Εἰς τὸ τέλος, τῷ Δαβιδ εἰς ἀνάμνησιν, εἰς τὸ σῶσαί με Κύριον».	288
ΨΑΛΜΟΣ Ο΄.	«Ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ῥῦσαί με καὶ ἐξελοῦ με».	292
ΨΑΛΜΟΣ ΟΑ΄.	«Ὁ Θεός, τὸ κριμὰ σου τῷ βασιλεῖ δός».	292
ΨΑΛΜΟΣ ΟΒ΄.	«Κύριε, ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα αὐτῶν ἐξουδενώ- σεις».	300
ΨΑΛΜΟΣ ΟΓ΄.	«Ἔδωκας αὐτὸν βρῶμα λαοῖς τοῖς Αἰθίοσι».	304
ΨΑΛΜΟΣ ΟΔ΄.	«Εἶπα τοῖς παρανομοῦσι, Μὴ παρανομεῖν, καὶ τοῖς ἁ- μαρτάνουσι· Μὴ ὑψοῦτε κέρας».	306
ΨΑΛΜΟΣ ΟΕ΄.	«Φωτίζεις σὺ θαυμαστῶς ἀπὸ ὀρέων αἰωνίων».	308
ΨΑΛΜΟΣ ΟΣ΄.	«Φωνῇ μου πρὸς Κύριον ἐκέκραξα».	310
ΨΑΛΜΟΣ ΟΖ΄.	«Διέρρηξε θάλασσαν, καὶ διήγαγεν αὐτούς».	316
ΨΑΛΜΟΣ ΟΗ΄.	«Ἔως πότε, Κύριε, ὀργισθήσῃ εἰς τέλος;».	318
ΨΑΛΜΟΣ ΟΘ΄.	«Ἐναντίον Ἐφραΐμ καὶ Βενιαμὴν καὶ Μανασσῆ».	322
ΨΑΛΜΟΣ Π΄.	«Ἐν τῷ ἐξελθεῖν αὐτὸν ἐκ γῆς Αἰγύπτου, γλῶσσαν ἦν οὐκ ἔγνω ἤκουσεν».	328
ΨΑΛΜΟΣ ΠΑ΄.	«Ὁ Θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ θεῶν».	332
ΨΑΛΜΟΣ ΠΒ΄.	«Ἴδου οἱ ἐχθροὶ σου ἤχησαν».	334
ΨΑΛΜΟΣ ΠΓ΄.	«Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου».	338
ΨΑΛΜΟΣ ΠΕ΄.	«Πρὸς σὲ κεκράξομαι ὅλην τὴν ἡμέραν».	342
ΨΑΛΜΟΣ ΠΣ΄.	«Οἱ θεμέλιοι αὐτοῦ ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἁγίοις».	342
ΨΑΛΜΟΣ ΠΗ΄.	«Ἔως τοῦ αἰῶνος ἐτοιμάσω τὸ σπέρμα σου».	344
ΨΑΛΜΟΣ Υ΄.	«Ὁ Θεός μου, καὶ ἐλπιδῶ ἐπ’ αὐτόν».	354
ΨΑΛΜΟΣ ΥΑ΄.	«Ψαλμὸς ᾠδῆς».	366
ΨΑΛΜΟΣ ΥΒ΄.	«Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν».	372
ΨΑΛΜΟΣ ΥΓ΄.	«Ἔως πότε ἁμαρτωλοί, Κύριε;» .	376
ΨΑΛΜΟΣ ΥΔ΄.	«Δεῦτε, ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ».	388
ΨΑΛΜΟΣ ΥΕ΄.	«Ἀσατε τῷ Κυρίῳ ᾄσμα καινόν».	394
ΨΑΛΜΟΣ ΥΣ΄.	«Τῷ Δαβιδ, ὅτε ἡ γῆ αὐτοῦ καθίσταται».	400
ΨΑΛΜΟΣ ΥΖ΄.	«Ἀσατε τῷ Κυρίῳ ᾄσμα καινόν».	410
ΨΑΛΜΟΣ ΥΗ΄.	«Ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν».	416

ΨΑΛΜΟΣ ΨΘ'. «Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν εὐφροσύνῃ».	420
ΨΑΛΜΟΣ Ρ'. «Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».	422
ΨΑΛΜΟΣ ΡΑ'. «Κλῖνον πρὸς με τὸ οὖς σου».	428
ΨΑΛΜΟΣ ΡΓ'. «Καὶ οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου».	428
ΨΑΛΜΟΣ ΡΔ'. «Μὴ ἄψησθε τῶν χριστῶν μου».	436
ΨΑΛΜΟΣ ΡΘ'. «Ῥάβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι Κύριος ἐκ Σι- ών».	436
ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΓ'. «Ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιντο οἱ ποιῶντες αὐτά».	436
ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΔ'. «Ἠγάπησα».	438
ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΕ'. «Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι».	438
ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΖ'. «Αὕτη ἡ πύλη τοῦ Κυρίου».	438
ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΗ'. «Ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἔκρουσα τὰ λόγια σου».	440
ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΘ'. «Οἶμοι ὅτι ἡ παροιμία μου ἐμακρύνθη».	444

ΩΔΗ ΜΩΣΕΩΣ ΕΝ ΕΞΟΔΩ. 446

ΩΔΗ ΜΩΣΕΩΣ ΕΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝΟΜΙΩ. 446

ΩΔΗ ΑΝΝΗΣ, ΜΗΤΡΟΣ ΣΑΜΟΥΗΛ, ΕΝ ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ ΠΡΩΤΩ 450

ΕΚ ΤΗΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΟΙΜΙΑΣ 450

ΕΙΣ ΤΑ ἈΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ἈΣΜΑΤΩΝ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ 452

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς 479

2. Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων 486

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ
ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Α' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Γόμος

- 1ος **Ἐπιστολές**: Πρὸς Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, Καισάριον, ἀδελφὸν Γρηγόριον, θεῖον Γρηγόριον, Ἀμφιλόχιον Ἰκονίου, Εὐσέβιον Σαμοσάτων, Μελέτιον Ἀντιοχείας, Μ. Ἀθανάσιον.
- 2ος **Ἐπιστολές**: Πρὸς δυτικούς ἐπισκόπους, Πρὸς Εὐστάθιον Σεβαστείας, Ἐπὶ θεμάτων ἐκκλησιῶν Πόντου καὶ Ἀρμενίας, Πρὸς διαφόρους κληρικούς, Σχετικές μὲ θέματα τῆς ἐπισκοπῆς του, Πρὸς πολιτικούς ἄρχοντας, Πρὸς φίλους διαφόρους, Μεσιτευτικές, Συστατικές, Παραμυθητικές, Συμβουλευτικές.
- 3ος **Ἐπιστολές**: Πρὸς Γρηγόριον Θεολόγον, ἀδελφὸν Γρηγόριον, Ἀμφιλόχιον, Εὐσέβιον Σαμοσάτων, Μελέτιον, Πρὸς Ἀλεξανδρεῖς, Πρὸς δυτικούς ἐπισκόπους, Ἐπὶ θεμάτων ἐκκλησιῶν Πόντου καὶ Ἀρμενίας, Πρὸς διαφόρους κληρικούς, Πρὸς πολιτικούς ἄρχοντας, Πρὸς ρήτορας, πρὸς φιλοσόφους, Ἐπιστολές μεσιτευτικές, συστατικές, παραμυθητικές, συμβουλευτικές.
- 4ος **Ὁμιλίες** Εἰς τὴν Ἑξαήμερον (Α'-Θ').
- 5ος **Ὁμιλίες εἰς Ψαλμούς**: Ψαλμὸν Α', Ζ', ΙΔ', ΚΗ', ΚΘ', ΛΒ', ΛΓ', ΜΔ', ΜΕ', ΜΗ', ΝΘ', ΞΑ', ΡΙΔ'.
- 6ος **Α'**. **Ὁμιλίες ἠθικές καὶ πρακτικές**: Περὶ νηστείας Α'-Β', Περὶ εὐχαριστίας, Περὶ ταπεινοφροσύνης, Περὶ φθόνου, Κατὰ ὀργιζόντων, Κατὰ μεθύοντων, Εἰς τὸ «Πρόσεχε σεαυτῶ» Προτρεπτικός εἰς τὸ βάπτισμα.
Β'. **Ὁμιλίες κοινωνικές**: Πρὸς τοὺς πλουτοῦντας, καὶ εἰς τὸ «Καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας».
- 7ος **Γ'**. **Ὁμιλίες δογματικές**: Περὶ πίστεως, εἰς τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος», Κατὰ Σαβελλιανῶν καὶ Ἀρείου καὶ Ἀνομοίων, καὶ «Ὅτι οὐκ ἔστι αἴτιος τοῦ κακοῦ ὁ Θεός».
Δ'. **Ὁμιλίες περιστάτικες**: Ἐν λιμῶ καὶ αὐχμῶ, Περὶ τοῦ μὴ προσηλῶσθαι τοῖς διωτικοῖς.
Ε'. **Ὁμιλίες ἐγκωμιαστικές**: Εἰς τὴν μάρτυρα Ἰουλίτταν, εἰς τοὺς μάρτυρας Βαρλαάμ, Γόρδιον, ἅγιον Μάμαντα, Ἀγίους Τεσσαράκοντα.
ΣΤ'. **Ὁμιλίες παιδαγωγικές**: Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὤφε-λοῖντο λόγων, Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν.
- 8ος **Ἀσκητικά Α'**: Λόγος περὶ κρίματος, Περὶ πίστεως, Ἀσκητικὴ προδιατύπωσις, Λόγοι ἀσκητικοὶ Α'-Β', Περὶ ἀσκήσεως, Ὅροι κατὰ πλάτος Α'-Β'.

- 905 **Ἀσκητικά Β'**: Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, Ἀσκητικαὶ διατάξεις.
 1005 **Δογματικὰ ἔργα**: 1. Ἀνατρεπτικός τοῦ ἀπολογητικοῦ τοῦ Εὐνομου. 2. Περί τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Β'. ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

- 105 **Ἀπολογητικά**: Λόγος Α' Κατὰ εἰδώλων.— Λόγος Β' Περί ἐνανθρωπήσεως).
 205 **Δογματικά Α'**: Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Α' - Β'.
 305 **Δογματικά Β'**: Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Γ' - Δ'.— Περί τῆς ἐνσάρκου ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ Κατὰ Ἀρειανῶν.
 405 **Δογματικά Γ'**: Περί Διονυσίου Ἀλεξανδρείας.— Πρὸς Σεραπίων Θμούεως· 1. Κατὰ τῶν βλασφημούντων καὶ λεγόντων κτίσμα εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. 2. Κατὰ τῶν λεγόντων κτίσμα τὸν Υἱόν. 3. Ὁμοίωσις περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.— Ἐπιστολὴ πρὸς Ἐπίκτητον Κορίνθου κατὰ τῶν αἵρετικῶν.— Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀδελφίον, κατὰ Ἀρειανῶν. Πρὸς Μάξιμον φιλόσοφον.
 505 **Ἑρμηνευτικά Α'**: Πρὸς Μαρκελλῖνον εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν Ψαλμῶν.— Ὑπόθεσις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς.— Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (Α'-Μ').
 605 **Ἑρμηνευτικά Β'**: Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (Ψαλμοὶ ΜΑ'-ΠΖ').
 705 **Ἑρμηνευτικά Γ'**: Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (Ψαλμοὶ ΠΗ'-ΡΜΖ').
 805 **Ἱστορικοδογματικά Α'**: Ἀπολογητικὸς κατὰ Ἀρειανῶν ἢ Ἀπολογητικὸς Δεύτερος.— Πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖον Ἀπολογία.— Περί τῶν διαβαλλόντων τὴν ἐν τῷ διωγμῷ φυγὴν αὐτοῦ.
 905 **Ἱστορικοδογματικά Β'**: Περί τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου.— Ἐγκύκλιος Ἐπιστολή.— Ἐπιστολὴ πρὸς μοναχοὺς.— Περί τῶν γεγενημένων παρὰ Ἀρειανῶν.
 005 **Ἱστορικοδογματικά Γ'**: Ἐπιστολὴ πρὸς ἐπισκόπους Αἰγύπτου καὶ Λιβύης.— Ὁ πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς τόμος.— Πρὸς Ἰουβιανὸν περὶ πίστεως.— Πρὸς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ ἐπισκόπους.— Περί τῶν ἐν Ἀριμίνῳ καὶ Σελευκείᾳ συνόδων.— Ἐπιστολές· Πρὸς Σεραπίωνα, Πρὸς Μοναχοὺς Πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους Ἰωάννην καὶ Ἀντίοχον, Πρὸς Παλλᾶδιον πρεσβύτερον, Πρὸς Ρουφῖνον.— Ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἑορταστικῶν β', ε', ζ', κβ', κδ', κη', κθ', μβ', μγ', με', ἢ λθ' ἑορταστικῆ.
 105 **Ἀσκητικά**: Βίος Μ. Ἀντωνίου.— Περί παρθενίας ἢ ἀσκήσεως.— Ἐπιστολές· 1. Πρὸς Δρακόντιον. 2. Πρὸς Ἀμοῦν, 3. Πρὸς Ὠρσίσιον Α' καὶ Β'.— Βίος καὶ πολιτεία τῆς ἁγίας Συγκλητικῆς.
 205 **Ἀμφιβαλλόμενα ἔργα**: Εἰς τὸ πάθος τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὸν σταυρόν.— Περί Σαββάτων καὶ Περιτομῆς.— Κατὰ Ἀπολιναρίου Λόγοι α'-β'.— Εἰς τὸ «πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου».— Περί πίστεως λόγος μείζων.— Ἐκ τοῦ περὶ πίστεως μείζονος λόγου.— Ἑρμηνεία εἰς τὸ Κατὰ Λουκᾶν.— Σύνοψις ἐπιτομὸς τῆς θείας Γραφῆς, Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης.

Τόμος Γ'. ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

- 1ος **Προσωπικές σχέσεις και Ἐκκλησιαστική Διακονία Α'** : Λόγος Α' Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα.— Λόγος Β' Ἀπολογητικός τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς.— Λόγος Γ' Πρὸς τοὺς καλέσαντας καὶ μὴ ἀπαντήσαντας.— Λόγος ΣΤ' Εἰρηνικός πρῶτος.— Λόγος Θ' Ἀπολογητικός εἰς πατέρα καὶ Βασίλειον.— Λόγος ΙΑ' Εἰς Γρηγόριον Νύσσης.— Λόγος Ι' Εἰς ἑαυτόν, εἰς τὸν πατέρα καὶ Βασίλειον τὸν Μέγαν.— Λόγος ΙΒ' Εἰς τὸν πατέρα ἑαυτοῦ.— Λόγος ΙΓ' Εἰς Εὐλάλιον.— Λόγος ΚΒ' Εἰρηνικός δεύτερος.— Λόγος ΚΓ' Εἰρηνικός τρίτος.
- 2ος **Προσωπικές σχέσεις και Ἐκκλησιαστική Διακονία Β'** : Λόγος ΝΒ' Περί τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας καὶ ὅτι οὐ παντὸς ἀνθρώπου οὔτε παντὸς καιροῦ τὸ περὶ Θεοῦ διαλέγεσθαι.— Λόγος ΛΓ' Πρὸς Ἀρειανούς καὶ εἰς ἑαυτόν.— Λόγος ΛΔ' Εἰς τοὺς ἀπ' Αἰγύπτου ἐπιδημήσαντας.— Λόγος Κς' Εἰς ἑαυτόν, εἰς τὸν λαὸν καὶ τοὺς ποιμένας ἐξ ἀγροῦ ἐπανήκοντα μετὰ τὰ κατὰ Μάξιμον.— Λόγος Λς' Εἰς ἑαυτόν καὶ πρὸς τοὺς λέγοντας ἐπιθυμῆν αὐτὸν τῆς καθέδρας Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς τὴν τοῦ λαοῦ προθυμίαν, ἣν ἐπεδείξαντο εἰς αὐτόν.— Λόγος ΛΕ' Εἰς τοὺς μάρτυρας καὶ κατὰ Ἀρειανῶν.— Λόγος ΜΒ' Συντακτῆριος εἰς τὴν τῶν 150 ἐπισκόπων παρουσίαν.
- 3ος **Ἀπολογητικά ἔργα** : Κατὰ Ἰουλιανοῦ βασιλέως· Λόγος Δ' Στηλιτευτικός Α'. Λόγος Ε' Στηλιτευτικός Β'.— Λόγος ΚΕ' Εἰς Ἡρώνα τὸν φιλόσοφον.
- 4ος **Δογματικά ἔργα** : Λόγοι Θεολογικοὶ α'-ε': Λόγος ΚΖ' Θεολογικός α', Πρὸς Εὐνομιανούς προδιάλεξις.— Λόγος ΚΗ' Θεολογικός β', Περί θεολογίας.— Λόγος ΚΘ' Θεολογικός γ', Περί Υἱοῦ.— Λόγος Λ' Θεολογικός δ', Περί Υἱοῦ.— Λόγος ΛΑ' Θεολογικός ε', Περί τοῦ ἁγίου Πνεύματος.— Λόγος Κ' Περί δόγματος καὶ καταστάσεως ἐπισκόπων.— Λόγος Μ' Εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα.
- 5ος **Α' Λόγοι Ἐορταστικοί** : Λόγος ΛΗ' Εἰς τὰ Θεοφάνια.— Λόγος ΛΘ' Εἰς τὰ Ἅγια Φῶτα.— Λόγος ΜΑ' Εἰς τὴν Πεντηκοστήν.— Λόγος ΜΕ' Εἰς τὸ Πάσχα.— Λόγος ΜΔ' Εἰς τὴν Καινὴν Κυριακὴν.
Β' Ἠθικολογικοί : Λόγος ΙΔ' Περί φιλοπτωχίας.— Λόγος Ις' Εἰς τὸν πατέρα σιωπῶντα διὰ τὴν πληγὴν τῆς χαλάξης.— Λόγος ΙΖ' Πρὸς τοὺς πολιτευομένους Ναζιανζοῦ ἀγωνιῶντας καὶ τὸν ἄρχοντα ὀργιζόμενον.— Λόγος ΙΘ' Εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανόν.— Λόγος ΛΖ' Εἰς τὴν ρῆσιν «ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους».
- 6ος **Α' Λόγοι Ἐγκωμιαστικοί** : Λόγος ΙΕ' Εἰς τοῦ Μακκαβαίου.— Λόγος ΚΑ' Εἰς τὸν Μ. Ἀθανάσιον.— Λόγος ΚΔ' Εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Κυπριανόν.
Β' Λόγοι Ἐπιτάφιοι : Λόγος ΜΓ' Εἰς τὸν Μ. Βασίλειον.— Λόγος ΙΗ' Εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα παρόντος τοῦ Βασιλείου.— Λόγος Η' Εἰς τὴν ἀδελφὴν ἑαυτοῦ Γοργονίαν.— Λόγος Ζ' Εἰς Καισάριον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν.
- 7ος **Ἐπιστολές** : (Ἐπιστολές Α' - ΣΜΔ').
- 8ος **Α' Ὁ Χριστὸς πάσχων**.

- Τόμος **Β'** *Ἐπη Δογματικά* : (Περὶ Πατρὸς, Υἱοῦ, ἁγίου Πνεύματος, κόσμου, προνοίας, νοερῶν οὐσιῶν, ψυχῆς, Διαθηκῶν, ἐνανθρωπήσεως Χριστοῦ, μαστίγων Αἰγύπτου, δεκαλόγου Μωυσέως, θαυμάτων Χριστοῦ, παροβολῶν τοῦ Χριστοῦ, Ὕμνοι εἰς Θεὸν κλπ.
- 9ος *Ἐπη Ἡθικά* : Ποικιλία θεμάτων.
- 10ος *Ἐπη Ἱστορικά* : Ποικιλία θεμάτων.
- 11ος *Ἐπη εἰς Ἐτέρους - Ἐπιγράμματα*.

Δ' ΑΠΑΝΤΑ ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

- 1ος *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* (Βιβλία Α' - Γ').
- 2ος *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* (Βιβλία Δ' - ΣΤ').
- 3ος *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* (Βιβλία Ζ' - Ι').
- 4ος *Τριακονταετηρικὸς εἰς τὸν Μ. Κωνσταντῖνον.* - *Εἰς τὸν Βίο Μ. Κωνσταντίνου.* - *Λόγος Μ. Κωνσταντίνου εἰς τὸν Σύλλογον τῶν ἁγίων.*

Ε' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

- 1ος *Δογματικά Α'* (Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως).
- 2ος *Φιλοσοφικά Κεφάλαια καὶ Ἀποσπάσματα.* - *Περὶ αἰρέσεων.* - *Εἰσαγωγὴ δογμάτων στοιχειώδης.*
- 3ος *Περὶ εἰκόνων.* - *Λόγος ἀποδεικτικὸς περὶ εἰκόνων.*
- 4ος *Λίβελος ὀρθοῦ φρονήματος.* - *Περὶ ἁγίας Τριάδος* (Λόγοι Α'-Β'). - *Περὶ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων.* - *Περὶ τοῦ Τρισαγίου Ὕμνου.* - *Περὶ πίστεως κατὰ τῶν Νεστοριανῶν.* - *Πρὸς τὸν Ἰακωβίτην ἐπίσκοπον Δαριαίας.*
- 5ος *Περὶ τῶν ἐν Χριστῷ δύο θελημάτων.* - *Περὶ συνθέτου φύσεως.* - *Κατὰ Μανιχαίων.* - *Διάλεξις Ἰωάννου Ὀρθοδόξου πρὸς Μανιχαῖον.* - *Διάλεξις Σαρακηνοῦ καὶ Χριστιανοῦ.* - *Περὶ Δρακόντων καὶ στριγγῶν.* - *Πάθος Ἀρτεμίου.*
- 6ος *Ἱερὰ Παράλληλα* (Στοιχεῖα Α - Δ).
- 7ος *Ἱερὰ Παράλληλα* (Στοιχεῖα Ε - Μ).
- 8ος **α)** *Ἱερὰ Παράλληλα* (Στοιχεῖα Ν - Ω). - **β)** *Λόγοι* : *Περὶ νηστειῶν.* - *Περὶ τῶν ὀκτῶ τῆς πονηρίας πνευμάτων.* - *Περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν.* - *Περὶ ἐξομολογήσεως.* - *Περὶ ἀζύμων.*
- 9ος **Α'** *Λόγοι* : 1. *Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου* 2. *Εἰς τὴν ξηρανθεῖσαν συκὴν καὶ εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀμπελῶνος.* 3. *Εἰς τὴν ἁγίαν Παρασκευὴν καὶ τὸν σταυρόν.* 4. *Εἰς τὸ ἅγ. Σάββατον.* 5. *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου.* 6. *Εἰς τὸ γενέσιον τῆς Θεοτόκου, Λόγος Α'.* 7. *Εἰς τὸ γενέσιον τῆς Θεοτόκου, Λόγος Β'.* 8. *Ἐγκώμιον 1ον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.* 9. *Ἐγκώμιον 2ον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.* 10. *Λόγος 3ος εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.*
- Β'** *Ἀγιολογικά* : 1. *Ἐγκώμιον εἰς Ἰωάννην Χρυσόστομον.* 2) *Ἐγκώμιον εἰς τὴν μάρτυρα Βαρβάραν.*
- Γ'** *Προσευχῆς* (Α' - Δ').

- 10ος Ἱστορία Ψυχωφελῆς ἐκ τῆς ἐνδοτέρας τῶν Αἰθιοπῶν χώρας, τῆς Ἰνδιῶν λεγομένης. Βίος Βαρλαάμ καὶ Ἰωάσαφ.
- 11ος Εἰς τὰς Ἐπιστολάς Παύλου (Πρὸς Ῥωμαίους – Πρὸς Κορινθίους Α', Πρὸς Κορινθίους Β').
- 12ος Εἰς Ἐπιστολάς Παύλου (Γαλάτας, Ἐφεσίους, Φιλιππησίους, Κολοσσαεῖς, Θεσσαλονικεῖς Α'+Β', Τιμόθεον Α'+Β', Τίτον, Φιλήμονα καὶ Ἑβραίους).

ΣΤ' ΑΠΙΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

- 1ος Διάλογος Παλλαδίου.– Περὶ ἀσαφείας τῶν προφητειῶν.– Σύνοψις Παλαιᾶς Διαθήκης.
- 2ος Ὅμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν (Α' – ΚΓ').
- 3ος Ὅμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν (ΚΔ' – ΜΑ').
- 4ος Ὅμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν (ΜΒ' – ΞΔ').
- 5ος α) Ὅμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν (Γ'-ΙΒ'). β) Εἰς Ψαλμοὺς (ΜΑ'-ΜΓ').
- 6ος Ὅμιλίες εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (ΜΔ' – ΡΚΓ').
- 7ος α) Ὅμιλίες εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (ΡΚΔ' – ΡΝ').
β) Ὅμιλίες εἰς τὸν Δαυίδ καὶ τὸν Σαούλ.
- 8ος α) Ὅμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν (Α'-Θ').– β) Ὑπόμνημα εἰς τὸν Ἡσαΐαν.
Ὑπόμνημα στὸν Δανιήλ (Κεφάλαια Ι'-ΙΓ').
- 8Α Ὅμιλίες σέ πρόσωπα καὶ ρητὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.
- 9ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὅμιλ. Α'-Κ').
- 10ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὅμιλ. ΚΑ'-ΛΖ').
- 11ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὅμιλ. ΛΗ'-ΝΣ').
- 11Α Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὅμιλ. ΝΖ'-ΟΕ').
- 12ος α) Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὅμιλίες ΟΣ'-Ψ').
β) Στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὅμιλίες Α' – Δ').
- 13ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὅμιλίες Ε' – ΛΑ').
- 13Α Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὅμιλίες ΛΒ' – ΝΔ').
- 14ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὅμιλίες ΝΕ' – ΠΗ').
- 15ος Ὑπόμνημα στίς Πράξεις (Ὅμιλίες Α' – ΚΓ').
- 16Α Ὑπόμνημα στίς Πράξεις (Ὅμιλίες ΚΔ' – ΜΔ').
- 16Β α) Ὑπόμνημα στίς Πράξεις (Ὅμιλίες ΜΕ' – Ν').
β) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ῥωμαίους (Ὅμιλίες Α' – Ι').
- 17ος Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ῥωμαίους (Ὅμιλίες ΙΑ' – ΛΓ').
- 18ος Ὑπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους (Ὅμιλίες Α' – ΚΑ').
- 18Α Ὑπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους (Ὅμιλίες ΚΒ' – ΜΔ').
- 19ος Ὑπόμνημα στὴ Β' Πρὸς Κορινθίους (Ὅμιλίες Α' – ΚΔ').
- 20ος α) Ὑπόμνημα στὴ Β' Πρὸς Κορινθίους (Ὅμιλίες ΚΕ' – Λ').
β) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ἐφεσίους (Ὅμιλίες Α' – ΙΑ').
- 21ος α) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ἐφεσίους (Ὅμιλίες ΙΒ' – ΚΔ').
β) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Φιλιππησίους (Ὅμιλίες Α' – ΙΒ').
- 22ος α) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Φιλιππησίους (Ὅμιλίες ΙΓ' – ΙΕ').
β) Στὴν Πρὸς Κολοσσαεῖς καὶ γ) Πρὸς Θεσσαλονικεῖς Α'.

- 23ος α) Ὑπόμνημα στή Β' Πρὸς Θεσσαλονικεῖς (Ὁμιλίαι Α' - Ε').
 β) Στήν Α' Πρὸς Τιμόθεον καὶ γ) Στή Β' Πρὸς Τιμόθεον.
- 24ος α) Ὑπόμνημα στήν Πρὸς Τίτον (Ὁμιλ. Α'-Ζ'), β) Στήν Πρὸς Φιλήμονα (Ὁμιλ. Α'-Γ'), γ) Στήν Πρὸς Ἑβραίους (Ὁμιλ. Α'-ΙΕ').
- 25ος α) Ὑπόμνημα στήν Πρὸς Ἑβραίους (Ὁμιλ. ΙΖ'-ΛΔ').
 β) Εἰς τὸν πτωχὸν Λάζαρον (Ὁμιλ. Α'-Ζ').
- 26ος Ὁμιλίαι Ἠθικαὶ - Ἀγιογραφικαί.
1. Ὁμιλία εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ τὰ μύρια τάλαντα ὀφείλοντος καὶ τὰ ἑκατὸν δηνάρια ἀπαιτοῦντος, καὶ ὅτι παντὸς ἁμαρτήματος τὸ μνησι-κακεῖν χεῖρον (σ. 18).
 2. Ὁμιλία εἰς τὰ μύρια τάλαντα καὶ ἑκατὸν δηνάρια, καὶ περὶ τοῦ μνη-σικακεῖν (σ. 68).
 3. Ὁμιλία εἰς τό, «Πάτερ, εἰ δυνατόν ἐστὶ, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτή-ριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ». Καὶ κατὰ Μαρκιωνι-στῶν καὶ Μανιχαίων, καὶ ὅτι οὐ χρὴ ἐπιπηδᾶν τοῖς κινδύνοις, ἀλλὰ παντὸς θελήματος προτιμᾶν τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα (σ. 84).
 4. Ὁμιλία περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν πολιτεύεσθαι, καὶ εἰς τό, «Στενή ἡ πύλη», καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ ἐρμηνεία τῆς προσευχῆς τοῦ «Πάτερ ἡμῶν» (σ. 118).
 5. Ὁμιλία εἰς τὸν παραλυτικὸν διὰ τῆς στέγης χαλασθέντα, ὅτι οὐκ αὐτὸς ἐστὶν ὁ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ κείμενος· καὶ περὶ τῆς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ἰσότητος (σ. 144).
 6. Ὁμιλία πρὸς τοὺς καταλείψαντας τὴν σύναξιν τῆς ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὸ μὴ παρατρέχειν τὰς ἐπιγραφὰς τῶν θείων Γραφῶν, καὶ εἰς τὸ ἐπίγραμμα τοῦ βωμοῦ, καὶ εἰς τοὺς νεοφωτίστους (σ. 198).
 7. Ὁμιλία συνάξεως διὰ χρόνου ἐν τῇ Παλαιᾷ Ἐκκλησίᾳ γενομένης εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὅτι χρησιμώτερος βίος ἐνάρετος σημείων καὶ θαυμάτων, καὶ κατὰ τί διαφέρει πολιτεία σημείων (σ. 234).
 8. Ὁμιλία, Ὅτι χρήσιμος ἡ τῶν Γραφῶν ἀνάγνωσις, καὶ ὅτι δουλεία καὶ περιστάσει πραγμάτων ἀχείρωτον ποιεῖ τὸν προσέχοντα, καὶ ὅτι τὸ ὄνομα τῶν Ἀποστόλων πολλῶν ἐστὶν ἀξιωματῶν ὄνομα, καὶ ὅτι τῶν ἐξωθεν ἀρχόντων καὶ αὐτῶν τῶν βασιλευόντων πολλῶ μείζονα κέκτην-ται δύναμιν οἱ Ἀπόστολοι καὶ ἐξουσίαν, καὶ πρὸς τῷ τέλει πρὸς Νεο-φωτίστους (σ. 272).
 9. Ὁμιλία, Ὅτι οὐκ ἀκίνδυνον τοῖς ἀκροαταῖς τὸ σιγᾶν τὰ λεγόμενα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Καὶ τίνος ἕνεκεν αἱ Πράξεις ἐν τῇ Πεντηκοστῇ ἀναγινώσκον-ται, καὶ διὰ τί οὐκ ἔδειξε πᾶσιν ἑαυτὸν ἀναστᾶς ὁ Χριστός, καὶ ὅτι τῆς ὄψεως σαφεστέρην παρέσχε τὴν τῆς ἀναστάσεως ἀπόδειξιν τὴν διὰ τῶν σημείων τῶν Ἀποστόλων (σ. 310).
 10. Ὁμιλία Πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας ὑπὲρ τοῦ μήκους τῶν εἰρημένων. Καὶ πρὸς τοὺς δυσχεραίνοντας ὑπὲρ τῆς βραχυλογίας, καὶ περὶ τῆς τοῦ Σαύλου προσηγορίας καὶ Παύλου, καὶ τίνος ἕνεκεν Ἀδὰμ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκλήθη, ὅτι χρησίμως καὶ συμφερόντως, καὶ εἰς τοὺς Νεο-φωτίστους (σ. 364).

11. Ὁμιλία Πρὸς τοὺς ἐγκαλέσαντας ὑπὲρ τοῦ μήκους τῶν προοιμίων, καὶ ὅτι χρήσιμον τὸ φέρειν ἐλέγχους, καὶ τίνος ἔνεκεν οὐκ εὐθέως πιστεύσας μετωνομάσθη Παῦλος, καὶ ὅτι οὐκ ἔξ ἀνάγκης, ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως γέγονεν αὐτῷ ἡ μεταβολή, καὶ εἰς τὸ ρητόν, «Σαῦλε, Σαῦλε, τί με διώκεις;» (σ. 394).
12. Ὁμιλία, Ἐπιτίμησις κατὰ τῶν ἀπολειφθέντων. Παραίνεσις πρὸς τοὺς παρόντας, εἰς τὸ κήδεσθαι τῶν ἀδελφῶν, καὶ εἰς τὸ προοίμιον τῆς πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς, «Παῦλος κλητός», καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης (σ. 444).
13. Ὁμιλία Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν τὸ λέγον, «Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδότες, ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται», καὶ τὰ ἐξῆς (σ. 486).
14. Ὁμιλία Εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Οἶδαμεν, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν», καὶ περὶ ὑπομονῆς, καὶ ὅσον τῶν θλίψεων τὸ κέρδος (σ. 518).
15. Ὁμιλία Πρὸς τοὺς μὴ ἀπαντήσαντας εἰς τὴν σύναξιν, καὶ εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, ψώμιζε αὐτόν», καὶ περὶ τοῦ μνησικακεῖν (σ. 542).
16. Ὁμιλία Εἰς τὸ «Κατανοήσατε τὸν Ἀπόστολον καὶ Ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν» (σ. 594).

Ὁμιλίαι Ἀγιογραφικῆς – Ἑρμηνευτικῆς.

1. Εἰς τὸ «ἀσπάσασθε Πρισκίλλαν καὶ Ἀκύλαν», Ὁμιλία Α' (20).
2. Εἰς Ἀκύλαν καὶ Πρισκίλλαν, Ὁμιλία Β', καὶ εἰς τὸ μὴ κακῶς λέγειν τοὺς ἰερεῖς (σ. 50).
3. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν, «Διὰ δὲ τὰ πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω» (σ. 92).
4. Εἰς τό, «Γυνὴ δέδεται νόμῳ ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ, ὁ ἀνὴρ αὐτῆς· ἐὰν δὲ κοιμηθῆ, ἐλευθέρᾳ ἐστὶν ὧς θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν Κυρίῳ. Μακαριωτέρα δὲ ἐστὶν ἐὰν οὕτω μείνῃ (σ. 126).
5. Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, καὶ περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας (σ. 154).
6. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν τὸ λέγον, «Οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ Πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον» (σ. 214).
7. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν τὸ λέγον, «Δεῖ δὲ καὶ αἰρέσεις εἶναι, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται» (σ. 252).
8. Ὁμιλία Α' εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἐχοντες τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον», καὶ εἰς τό, «Ἐπίστευσα, διὸ καὶ ἐλάλησα», καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 282).
9. Ὁμιλία Β' εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἐχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον», καὶ πρὸς Μανιχαίους καὶ πάντας τοὺς διαβάλλοντας τὴν Παλαιὰν καὶ διαιροῦντας αὐτὴν ἀπὸ τῆς Καινῆς, καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 316).
10. Ὁμιλία Γ' πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν ρῆσιν «Ἐχοντες τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς

πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον», καὶ διὰ τί κοινῇ πάντες ἀπολαμβάνουσι τὰ ἀγαθὰ, καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 350).

11. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν, «Ὅφειλον ἀνέχεσθέ μου μικρὸν τῆ ἀφοσύνη (σ. 390).
12. Πρὸς τοὺς οὐκ εἰς δέον χρωμένους τῷ ἀποστολικῷ ρητῷ τῷ λέγοντι Εἴτε προφάσει, εἴτε ἀληθείᾳ, Χριστὸς καταγγέλλεται», καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης (σ. 422).
13. Εἰς τὸ, «Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα γεγονυῖα», καὶ περὶ παίδων ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 458).
14. Εἰς τὸ, «Ὅτε ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῶν ἀντέστην», καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἀντίστασις ἦν, ἀλλ' οἰκονομία τὰ γινόμενα (σ. 514).
15. Εἰς τὸ, «Οὐδέποτε ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖ ὁ Υἱὸς οὐδέν, ἐὰν μὴ τι βλέπῃ τὸ Πατέρα ποιῶντα» (σ. 572).
16. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν τὸ λέγον, «Τοῦτο δέ γινώσκετε, ὅτι ἐν ἔσχαταις ἡμέραις ἔσονται καιροὶ χαλεποὶ» (σ. 608).

28ος 1. Ποιμαντικά:

Α'. Λόγος, Ὅτε πρεσβύτερος προεχειρίσθη (σ. 10).

Β'. Λόγοι Περί ἱερωσύνης.

1. Λόγος Α' (σ. 54).
2. Λόγος Β' (σ. 84).
3. Λόγος Γ' (σ. 116).
4. Λόγος Δ' (σ. 190).
5. Λόγος Ε' (σ. 238).
6. Λόγος ΣΤ' (σ. 258).

2. Ἀσκητικά Α':

Α'. Πρὸς τοὺς πολεμοῦντας τὸν μοναχικὸν βίον Λόγοι Α', Β', Γ' :

1. Λόγος Πρῶτος, Πρὸς τοὺς κατηγόρους (σ. 325).
2. Λόγος Δεύτερος, Πρὸς ἄπιστον πατέρα (σ. 372).
3. Λόγος Τρίτος, Πρὸς πιστὸν πατέρα (σ. 442).

Β'. Σύγκρισις βασιλικῆς δυναστείας πρὸς μοναχὸν (σ. 519).

Γ'. Περί κατανύξεως:

1. Λόγος Πρῶτος, Πρὸς Δημήτριον μονάζοντα (σ. 608).
2. Λόγος Δεύτερος, Πρὸς Στελέχιον (σ. 672).

Δ'. Πρὸς Θεόδωρον:

1. Πρὸς Θεόδωρον μοναχὸν (σ. 718).
2. Πρὸς Θεόδωρον ἐκπεσόντα (σ. 746).

9ος Ἀσκητικά Β':

Α'. Πρὸς Σταγείριον, Λόγοι Α'-Γ':

1. Λόγος Α', Πρὸς Σταγείριον ἀσκητὴν δαιμονῶντα (σ. 12).
2. Λόγος Β', Καὶ ὅτι ἀθυμία χαλεπωτέρα καὶ δαίμονος (σ. 110).
3. Λόγος Γ', Πρὸς Σταγείριον, Περί ἀθυμίας (σ. 204).

Β'. Πρὸς τοὺς ἔχοντας παρθένους συνεισάκτους (σ. 294).

Γ'. Περί τοῦ κανονικῆς μὴ συνοικεῖν ἀνδράσι (σ. 374).

Δ'. *Περὶ παρθενίας* (σ. 448).

30ος Α'. *Δοκίμια:*

1. *Πρὸς νεωτέραν χηρεύσασαν* (σ. 12).
2. *Πρὸς τὴν αὐτήν, Περὶ μονανδρίας* (σ. 50).

Β'. *Ὅμιλιες Ἠθικές:*

Περὶ Μετανοίας, ὁμιλίες Α' – Θ':

1. *Ὅμιλία Α': Ἐξ ἀγροῦ αὐτοῦ ἐπανελθόντος* (σ. 86).
 2. *Ὅμιλία Β': Περὶ μετανοίας καὶ εἰς τὴν σκυθρωπότητα βασιλέως Ἀχαάβ καὶ εἰς Ἰωνᾶν τὸν προφήτην* (σ. 112).
 3. *Ὅμιλία Γ': Περὶ ἐλεημοσύνης καὶ εἰς τὰς δέκα παρθένους* (σ. 134)
 4. *Ὅμιλία Δ': Περὶ μετανοίας καὶ εὐχῆς* (σ. 160).
 5. *Ὅμιλία Ε': Περὶ νηστείας καὶ εἰς τὸν προφήτην Ἰωνᾶν καὶ Δανιήλ καὶ τοὺς τρεῖς παῖδας* (σ. 184).
 6. *Ὅμιλία ς': Περὶ νηστείας, λεχθεῖσα τῇ ἕκτῃ ἑβδομάδι τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς* (σ. 208).
 7. *Ὅμιλία Ζ': Περὶ μετανοίας καὶ περὶ κατανύξεως, καὶ ὅτι ταχύς ὁ Θεὸς εἰς σωτηρίαν καὶ βραδύς εἰς τιμωρίαν, ἐν ᾧ καὶ ἡ περὶ τῆς Ρα-
άβ παράδοξος ἱστορία* (σ. 238).
 8. *Ὅμιλία Η': Περὶ μετανοίας* (σ. 284).
 9. *Ὅμιλία Θ': Περὶ μετανοίας, καὶ εἰς τοὺς ἀπολειφθέντας ἐν ταῖς συνά-
ξεσιν, ἐν ᾧ καὶ περὶ τῆς ἱεραῆς τραπέζης καὶ περὶ κρίσεως* (σ. 312).
- Γ'. *Ὅμιλιες Κατήχητικές: Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτισθῆναι καὶ πρὸς τοὺς
Νεοφωτίστους, καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφήν τῶν πράξεων*
1. *Κατήχησις Α': Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτισθῆναι* (σ. 324).
 2. *Κατήχησις Β': Ἀκολουθία πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι καὶ σα-
φῆς ἀπόδειξις τῶν συμβολικῶς τε καὶ τυπικῶς ἐν τῷ θείῳ βαπτίσματι
τελουμένων* (σ. 360).
 3. *Κατήχησις Γ': Ὅμιλία λεχθεῖσα πρὸς Νεοφωτίστους* (σ. 384).
 4. *Κατήχησις Δ': Πρὸς τοὺς Νεοφωτίστους καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστό-
λου, «Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἰδοὺ πάντα
καινὰ* (σ. 402).
 5. *Κατήχησις Ε': Παραίνεσις, ὥστε τρυφῆς ἀπέχεσθαι καὶ πολυτελείας καὶ
μέθης καὶ τὴν συμμετρίαν προτιμᾶν καὶ πρὸς τοὺς Νεοφωτίστους* (σ.
428).
 6. *Κατήχησις Σ': Ἐπιτίμησις πρὸς τοὺς καταλιπόντας τὴν σύναξιν καὶ εἰς
τὰς ἵπποδρομίας καὶ τὰ θέατρα ἀπελθόντας καὶ ὄσπιν προσήκει τῶν
ραθυμούντων ἀδελφῶν ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν. Καὶ εἰς τοὺς Νεοφω-
τίστους* (σ. 452).
 7. *Κατήχησις Ζ': Ὅτι μεγίστης ὠφελείας ἡμῖν ὑπόθεσις γίνεται τὰ λείψα-
να τῶν ἁγίων μαρτύρων καὶ ὅτι δεῖ ὑπερορᾶν τῶν βιωτικῶν ἀπάντων
καὶ τῶν πνευματικῶν ἔχεσθαι, καὶ ὅσον ἀγαθὸν εὐχὴ καὶ ἐλεημοσύνη.
Καὶ εἰς τοὺς Νεοφωτίστους* (σ. 472).
 8. *Κατήχησις Η': Ἀποχὴ καὶ ἔπαινος εἰς τοὺς ἀπὸ τῆς περιοικίδος παρα-
γενομένους καὶ ὅτι τῶν δικαίων ἀπάντων ἐπαγγελίας αἰσθητᾶς δεξα-*

μένων και ἀντί τῶν αἰσθητῶν τὰ νοητὰ φανταζομένων, ἡμεῖς ἀπεινασίας, τῶν νοητῶν ἐπαγγελίαν δεξάμενοι, περὶ τὰ αἰσθητὰ κεχήναμε καὶ ὅτι προσήκει καὶ ὑπὸ τὴν ἔω καὶ κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν σπεύδοντας τὰς εὐχὰς ποιῆσθαι καὶ ἐξομολογήσεις. Καὶ εἰς τοῦ Νεοφωτίστους (σ. 498).

9. Κατήχησις Θ': Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι, καὶ διὰ τί λουτρὸ πλιγγενεσίας καὶ οὐκ ἀφέσεως ἁμαρτημάτων λέγεται, καὶ ὅτι ἐπικίνδυνον οὐ τὸ ἐπιορκεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὁμνύειν, κὰν εὐορκῶμεν (σ. 518).
10. Κατήχησις Ι': Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι, καὶ περὶ γυναικῶν τῶν ἐν πλέγμασι καὶ χρυσῶ κατακοσμουσῶν ἑαυτὰς· καὶ περὶ τῶν κληδονισμοῖς ἢ περιάπτοις ἢ ἐπῳδαῖς κεχρημένων, ἅπερ ἅπαντα ἄλλότρια Χριστιανισμοῦ (σ. 546).
11. Κατήχησις ΙΑ': Ἐν τῇ προτέρᾳ κατηχήσει διαλεχθεὶς περὶ ὄρκων, ταύτην εἶπεν εἰς τὴν αὐτὴν πάλιν ὑπόθεσιν, δεικνύς ὅτι οὐ τὸ ἐπιορκεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ εὐορκεῖν κόλασιν ἔχει, καὶ ὅτι χρησίμως ὁ Χριστὸς διὰ τριῶν ἡμερῶν ἀνέστη (σ. 578).
12. Κατήχησις ΙΒ': Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι κατήχησις ἐσχάτη (σ. 600).

Γ'. Παιδαγωγικὴς :

Περὶ κενοδοξίας, καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα (σ. 620).

Α'. Ὁμιλίαι Κατηχητικὴς καὶ Ἠθικὴς Β'.

1. Πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι δαίμονες τὰ ἀνθρώπινα διοικοῦσι καὶ δυσχεραίνοντας ἐπὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ καλέσασι καὶ σκανδαλιζομένους ἐπὶ ταῖς τῶν φαύλων εἡμερίαις καὶ δυσπραγίαις τῶν δικαίων (σ. 28).
2. Πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας τίνος ἔνεκεν οὐκ ἐκ μέσου γέγονεν ὁ διάβολος, καὶ ὅτι οὐδὲν ἡμᾶς βλάπτει ἢ τούτου πονηρία ἐὰν προσέχωμεν, καὶ περὶ μετανοίας (σ. 74).
3. Ὅτι ἐκ ραθυμίας ἢ κακίας καὶ ἀπὸ σπουδῆς ἢ ἀρετῆς, καὶ οὐδὲν οὔτε οἱ ἀνθρώποι πονηροί, οὔτε αὐτὸς ὁ διάβολος τὸν νήφοντα παραβλάψαι δύναται, καὶ ἡ ἀπόδειξις ἄλλοθὲν τε πολλαχόθεν, καὶ ἐκ τῶν κατὰ τὸν Ἀδάμ καὶ τὸν Ἰῶβ (σ. 98).
4. Ὅτι ἐπικίνδυνον καὶ τοῖς λέγουσι καὶ τοῖς ἀκούουσι τὸ πρὸς χάριν δημογορεῖν, καὶ ὅτι χρήσιμον καὶ δικαιοσύνη μεγίστη τὸ κατηγορεῖν τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων (σ. 134).
5. Εἰς τό, «Πᾶν ἁμάρτημα, ὃ ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν» (σ. 168).
6. Περὶ προσευχῆς, Λόγος Α' (σ. 180).
7. Περὶ προσευχῆς, Λόγος Α' (σ. 198).
8. Περὶ εὐχῆς, (σ. 220).
9. Περὶ τῆς τῶν μελλόντων ἀπολαύσεως καὶ τῆς τῶν παρόντων εὐτελείας (σ. 230).
10. Περὶ τοῦ μὴ δημοσιεύειν τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀδελφῶν, μηδὲ κατεύχεσθαι τῶν ἐχθρῶν (σ. 250).

11. Περὶ τοῦ μὴ ἀπογινώσκειν τινὰς ἑαυτῶν μηδὲ κατεύχεσθαι τῶν ἐχθρῶν, μηδὲ ἀπαγορεύειν ἐν τῷ μὴ λαμβάνειν αἰτοῦντας, καὶ πρὸς ἄνδρα περὶ τῆς πρὸς τὰς γυναῖκας εἰρήνης (σ. 286).
 12. Πρὸς τοὺς καταλείψαντας τὴν ἐκκλησίαν καὶ αὐτομολήσαντας πρὸς τὰς ἵπποδρομίας καὶ τὰ θέατρα (σ. 310).
 13. Περὶ τελείας ἀγάπης καὶ τῆς κατ' ἀξίαν τῶν ἔργων ἀνταποδόσεως καὶ περὶ κατανύξεως (σ. 332).
 14. Πρὸς τοὺς μεγάλα τὰ παρόντα νομίζοντας καὶ περὶ τὰ τοῦ θίου λαμπρὰ μάτην ἐπτοημένους (σ. 376).
 15. "Ὅτι πάντων ἢ κατὰ ψυχὴν ἀρετὴ προτιμότερα (σ. 390).
 16. Περὶ ἐλεημοσύνης, ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ παριέναι αὐτὸν χειμῶνος ὥρα καὶ ἰδεῖν τοὺς πένητας καὶ πτωχοὺς ἀνεπιμελήτους ἐρριμμένους κατὰ τὴν ἀγορὰν (σ. 402).
 17. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἀναθεματίζειν ζῶντας ἢ τεθνηκότας (σ. 442).
 18. Λόγος ταῖς Καλάνδαις. Ἐλέχθη κατὰ τῶν παρατηρούντων τὰς νεομηνίας καὶ κατὰ τὴν πόλιν χορείας τελούντων, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Τὰ πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε» (σ. 464).
 19. "Ὅτι τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα, οὐδεὶς παραβλάψαι δύναται (σ. 496).
- Β'. Ὅμιλιες Περιστατικὲς Α'.**
1. Εἰς τοὺς ἀνδριάντας, Ὅμιλία Α', εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Οἶνω ὀλίγω χρω, διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας» (σ. 564).
 2. Εἰς τοὺς ἀνδριάντας, Ὅμιλία Β', περὶ τῆς συμβάσεως συμφορᾶς ἐν τῇ πόλει ἐπὶ τῇ ἀταξίᾳ τῆς καταστροφῆς τῶν ἀνδριάντων τοῦ Θεοδοσίου τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως τοῦ μεγάλου, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ ἀποστόλου, «Τοῖς πλουσίοις παράγγελε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι μὴ ὑψηλοφρονεῖν», καὶ κατὰ πλεονεξίας (σ. 628).
- 32ος **Ὅμιλιες Περιστατικὲς Β'.**
3. Εἰς τὴν ἀποδημίαν τοῦ ἐπισκόπου Φλαβιανοῦ ὑπὲρ τῆς πόλεως πρὸς τὸν βασιλέα πρεσβευομένου, καὶ τίς ἐστὶν ἡ ἀληθὴς νηστεία, καὶ ὅτι τοῦ φαγεῖν ἀνθρώπινον σῶμα τὸ κατηγορῆσαι χεῖρον, καὶ περὶ τῶν διὰ τὴν στάσιν σφαγέντων καὶ πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας, ὅτι πολλοὶ τῶν ἀναιτίων ἐάλωσαν (σ. 8).
 4. Παράκλησις πρὸς τὸν λαὸν περὶ καρτερίας καὶ ὑπομονῆς ἐκ παραδειγμάτων τοῦ τε Ἰώβ καὶ τῶν τριῶν παιδῶν, καὶ περὶ τῆς τῶν ὄρκων ἀποχῆς (σ. 58).
 5. Ἐπι παράκλησις πρὸς τὸν λαὸν περὶ τοῦ φέρειν γενναίως τὴν ἐπικειμένην ἀπειλήν, ἔχοντα παραδείγματα ἐκ τῶν συμβάντων τῷ τε Ἰώβ καὶ τοῖς Νινευίταις, καὶ ὅτι οὐ χρὴ δεδιέναι τὸν θάνατον, ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τί τὸ κακῶς ἀποθανεῖν, καὶ περὶ τοῦ μετὰ πάσης σπουδῆς φεύγειν τοὺς ὄρκους, καὶ εἰς τὸν σεισμὸν (σ. 96).
 6. "Ὅτι χρῆσιμος ὁ τῶν ἀρχόντων φόβος καὶ διήγησις τῶν κατὰ τὴν ὁδὸν συμβάντων τοῖς ἀγγελίαν τῆς στάσεως τῷ βασιλεῖ φέρουσι, καὶ ὅτι ὁ ἀδίκως τις πάσχων καὶ εὐχαριστῶν τῷ συγχωροῦντι Θεῷ, ἴσος ἐστὶ τοῦ

διὰ τὸν Θεὸν τὰ αὐτὰ πάσχοντος· καὶ τὰ παραδείγματα πάλιν ἐκ τῶν τριῶν παίδων καὶ τῆς βαδυλωνίας καμίνου, καὶ περὶ τῆς τῶν ὄρκων ἀποχῆς (σ. 148).

7. Ὅτι τὸ τῆς λύπης πάθος εἰς ἁμαρτίας ἀναίρεσιν μόνον χρήσιμον, καὶ εἰς τὸ, «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», καὶ ὅτι μεγίστης παρακλήσεως ὑπόθεσις ἢ τῆς δημιουργίας κατασκευή, ἐν ᾧ καὶ περὶ τοῦ, «Ἀδάμ, ποῦ εἶ;», καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 192).
8. Προτροπὴ εἰς ἀρετὴν, καὶ εἰς τὸ, «Περιεπάτει ὁ Θεὸς τὸ δειλινὸν ἐν τῷ παραδείσῳ», καὶ περὶ τοῦ φεύγειν τοὺς ὄρκους (σ. 216).
9. Ἐπαινος τῶν κατορθωκότων τὸ μὴ ὀμνύειν καὶ ὅτι οὐκ ὀφείλει τις διακρίνεσθαι μετὰ ἐστίασιν ἀκροᾶσθαι θείων λογίων ἐν ἐκκλησίᾳ, καὶ διὰ τί μετὰ χρόνον πολὺν ἐδόθησαν αἱ ἅγιοι Γραφαί, καὶ εἰς τὸ, «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ», καὶ φυσιολογία κόσμου, καὶ πρὸς τῷ τέλει περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 236).
10. Ἐπαινος τῶν μετὰ τὴν ἐστίασιν ἀπαντηκότων εἰς τὴν ἀκροᾶσιν, καὶ φυσιολογία κόσμου, καὶ κατὰ τῶν θεοποιούντων τὴν κτίσιν, καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 268).
11. Εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν ἐκ τῆς στάσεως προσδοκηθέντων κακῶν, καὶ ἀνάμνησις τῶν τότε συμβάντων· ἔτι δὲ καὶ κατὰ τῶν τὸ σῶμα ἡμῶν διαβαλλόντων, καὶ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς, καὶ πρὸς τῷ τέλει περὶ τοῦ κατορθῶσαι τὸ μὴ ὀμνύειν (σ. 302).
12. Εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῆς συγχωρήσεως τῶν ἡμαρτηκότων εἰς τὸν βασιλέα, καὶ φυσιολογία τῆς κτίσεως, καὶ ὅτι ποιήσας ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον νόμον φυσικὸν ἐγκατέθηκεν αὐτῷ, καὶ περὶ τοῦ πάσῃ σπουδῇ ἀπέχεσθαι τῶν ὄρκων (σ. 334).
13. Εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῆς μεταβολῆς τῶν σκυθρωπῶν καὶ ἀνάμνησις τῶν διὰ τὴν στάσιν διασυρέντων καὶ τιμωρηθέντων· ὁμοίως δὲ πάλιν περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίας, καὶ ὅτι φυσικὸν νόμον ἐδέξατο, καὶ περὶ τοῦ τελείως κατορθῶσαι τὸ μὴ ὀμνύειν (σ. 370).
14. Τοῦ δήμου παντὸς ἀφεθέντος τῆς ἀγωνίας καὶ θαρσήσαντος, τινὲς πάλιν τὴν πόλιν ἐτάραξαν φοβεράς πλάττοντας φήμας, καὶ ἠλέγχθησαν· εἰ τοῦτό τε οὖν ὁμιλία εἴρηται, καὶ εἰς τὴν περὶ τῶν ὄρκων παραίνεσιν, διὸ καὶ ἡ κατὰ τὸν Ἰωνάθαν καὶ τὸν Σαοῦλ ἱστορία καὶ τὸν Ἰεφθάε παρήχθη, καὶ ἐδείχθη πόσαι ἐξ ἑνὸς ὄρκου γίνονται ἐπιπορκίαι (σ. 398).
15. Ἐπι εἰς τὴν συμφορὰν τῆς πόλεως Ἀντιοχείας, καὶ ὅτι χρήσιμον πανταχοῦ φόβος, καὶ ὅτι πένθος γέλωτος λυσιτελέστερον, καὶ εἰς τὴν ῥῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἐπίγνωθι ὅτι ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις», καὶ ὅτι τοῦ φονεύειν τὸ ὀρκίζεσθαι χεῖρον (σ. 438).
16. Φημισθείσης εἰς τὸν ἄρχοντα πραιίδας καὶ πάντων περὶ φυγῆς βουλευομένων, τοῦ ἀρχοντος εἰσελθόντος εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ παρακαλέσαντος, ἐλέγχθη ἡ παροῦσα ὁμιλία· καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν, καὶ εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Παῦλος δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ» (σ. 472).

17. Εἰς τοὺς ἄρχοντας τοὺς παρὰ τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου ἀποσταλέντας Ἐλέβιχον στρατηλάτην καὶ Καισάριον μάγιστρον εἰς τὴν τῶν πεπλημμεληκότων ἐξέτασιν διὰ τὴν τῶν ἀνδριάντων καταστροφήν (σ. 510).
18. Εἰς τὴν προειρημένην ὑπόθεσιν τῆς στάσεως, περὶ νηστείας, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε» (σ. 544).
19. Πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς χώρας, καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 576).
20. Ὅτι οὐκ ἀρκεῖ ἡ νηστεία τῆς Τεσσαρακοστῆς πρὸς τὸ δύνασθαι κοινωνεῖν, ἀλλὰ καὶ δεῖ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς πρώτης· καὶ πῶς δυνατὸν μὴ μνησικακεῖν, καὶ ὅτι πολὺς τῷ Θεῷ τοῦ νόμου τούτου λόγος, καὶ ὅτι πρὸ τῆς γεέννης τὸ μνησικακεῖν κολάζει τοὺς ἀλόντας· καὶ περὶ τῆς τῶν ὄρκων ἀποχῆς, καὶ περὶ τῶν μὴ κατωρθωκότων τὸ μὴ ὀμνύειν (σ. 612).
21. Εἰς τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἐπισκόπου Φλαβιανοῦ, καὶ εἰς τὴν τοῦ βασιλέως διαλλαγὴν πρὸς τὴν πόλιν, καὶ πρὸς τοὺς πλημμελήσαντας εἰς τὴν τῶν ἀνδριάντων καταστροφήν (σ. 664).

Ὅμιλιες Περιστατικῆς Γ'.

1. Περὶ Ἐλεαζάρου καὶ τῶν ἑπτὰ παίδων, λεχθεῖσα ἑτέρου προειρηκότους σφόδρα πρᾶσβυτέρου (σ. 20).
2. Τῆς βασιλίδος μέσον νυκτῶν εἰς Μεγάλην Ἐκκλησίαν προσλθούσης κάκειθεν τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων ἀραμένης καὶ προπεψάσης διὰ πάσης τῆς ἀγορᾶς ἕως Δρυπίας, τοῦ μαρτυρίου ἀπέχοντος θ' ἡμερῶν τῆς πόλεως· ἐλέχθη ἐν τῷ μαρτυρίῳ ἡ προσομιλία, παρορούσης αὐτῆς καὶ τῆς πόλεως πάσης καὶ τῶν ἀρχόντων (σ. 48).
3. Τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ παραγενομένου τοῦ βασιλέως ἐν τῷ μαρτυρίῳ τοῦ Ἀποστόλου καὶ μάρτυρος Θωμᾶ, τοῦ διακειμένου ἐν τῇ Δρυπία, καὶ ἀναχωρήσαντος πρὸ τῆς διαλέξεως. Ἐλέχθη, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς ἐκείνου, πρὸς τὸ πλῆθος (σ. 66).
4. Εἰς Εὐτρόπιον, εὐνοῦχον, πατρίκιον καὶ ὑπατον, ὁμιλ. Α' (σ. 86).
5. Ὅτε τῆς ἕξω εὐρεθείς Εὐτρόπιος ἀπεσπάσθη, καὶ περὶ παραδείσου καὶ Γραφῶν, καὶ εἰς τό, «Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου» (σ. 106).
6. Ὅτε Σατορνῖνος καὶ Αὐρηλιανὸς ἐξωρίσθησαν καὶ Γαῖνᾶς ἐξῆλθε τῆς πόλεως, καὶ περὶ φιλαργυρίας (σ. 170).
7. Ὅμιλία λεχθεῖσα ἐν τῷ μαρτυρίῳ τῷ ἐπὶ τῇ παλαιᾷ Πέτρᾳ ὀλίγων συλλεγέντων διὰ τὸν χειμῶνα, εἰς τὸ δεῖν συνεχῶς συνάγεσθαι καὶ μὴ ἀπαγορεύειν τὴν σωτηρίαν ἐν ἀμαρτήμασιν ὄντας, ἀλλὰ μετάνοιαν ἐπιδείκνυσθαι (σ. 190).
8. Ὅμιλία παραινετικῆ, λεχθεῖσα ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας, καὶ ἀπόδειξις περὶ τῶν ἀγώνων καὶ ἄθλων τοῦ μακαρίου καὶ δικαίου Ἰωβ (σ. 220).
9. Ὅμιλία λεχθεῖσα ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ὑπὲρ τε τῆς σπουδῆς τῶν παρόντων καὶ ραθυμίας τῶν ἀπολειφθέντων, περὶ τοῦ ψάλλειν καὶ περὶ τοῦ μηδὲν εἶναι κώλυμα γυναιξὶ τὴν φύσιν πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς δρόμους (σ. 252).
10. Ὅμιλία ρηθεῖσα ἐν τοῖς Ἀποστόλοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ Θεοδοσίου βασιλέ-

ως, πρὸς τοὺς καλοῦντας ἑαυτοὺς Καθαροὺς, ἑτέρων δύο ἐπισκόπων εἰρηκότων (σ. 278).

11. Ὁμιλία λεχθεῖσα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπὶ Παύλου, Γότθων ἀναγνόντων καὶ πρεσβυτέρου Γότθου προομιλήσαντος (σ. 288).
12. Ὁμιλία περὶ τοῦ μὴ δεῖν εἰς ἵπποδρομίας μηδὲ εἰς θέατρα ἀναβαίνειν καὶ λυπήσας αὐτοὺς, εἶτα τῇ συνάξει τῇ μετ' ἐκείνην τὴν Κυριακὴν παραχωρήσας εἰπεῖν ἐπισκόπῳ ἀπὸ Γαλατίας ἀφιγμένῳ, καὶ σιγήσας καὶ ἐν τούτῳ λυπήσας, ταύτην εἶρηκε τὴν ὁμιλίαν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ εἰς τό, «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι» (σ. 332).
13. Ὁμιλία εἰς τό, «Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι», ρηθεῖσα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπὶ τοῦ Ἀποστόλου, ἐπισκόπου ὀλίγα προομιλήσαντος (σ. 354).
14. Ὁμιλία πρὸ τῆς ἐξορίας (σ. 384).
15. Ὁμιλία ὅτε ἀπῆει ἐν τῇ ἐξορίᾳ (σ. 402).
16. Ὁμιλία ὅτε ἦλθεν ἀπὸ τῆς ἐξορίας (σ. 412).
17. Ὁμιλία ἐπανελθόντος αὐτοῦ ἀπὸ τῆς προτέρας ἐξορίας (σ. 420).
18. Ὁμιλία εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῆς Χαναναίας. (σ. 438).
19. Πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας ἐπὶ ταῖς δυσημερίαις ταῖς γενομέναις κατὰ τῇ τοῦ λαοῦ καὶ πολλῶν ἱερέων διώξει καὶ διαστροφῇ καὶ περὶ ἀκαταλήπτου, καὶ κατὰ Ἰουδαίων (σ. 478).

4ος Λόγοι Δογματικοὶ καὶ Πολεμικοί:

1. Πρὸς Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας. Ἀπόδειξις, ὅτι ἐστὶ Θεὸς ὁ Χριστὸς ἐκ τῶν παρὰ τοῖς προφήταις πολλαχοῦ περὶ αὐτοῦ εἰρημένων (σ. 12).
2. Κατὰ Ἰουδαίων, Λόγοι Α' - Η'.
 - α. Λόγος Α' (σ. 98).
 - β. Λόγος Β', Πρὸς τοὺς νηστεύοντας τὴν τῶν Ἰουδαίων νηστείαν καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἰουδαίους. (σ. 144).
 - γ. Λόγος Γ', Εἰς τοὺς τὰ πρῶτα Πάσχα νηστεύοντας (σ. 160).
 - δ. Λόγος Δ', Εἰς τὰς Σάλπιγγας τοῦ Πάσχα αὐτῶν. (σ. 192).
 - ε. Λόγος Ε' (σ. 226).
 - ς. Λόγος ς'. (σ. 292).
 - ζ. Λόγος Ζ' (σ. 330).
 - η. Λόγος Η' (σ. 366).
3. Λόγος εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν, καὶ κατὰ Ἰουλιανοῦ καὶ πρὸς Ἕλληνας (σ. 416).
4. Περὶ εἴμαρμένης καὶ προνοίας, Λόγοι Α' (σ. 544).
5. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Β' (σ. 556).
6. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Γ' (σ. 572).
7. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Δ' (σ. 582).
8. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Ε' (σ. 600).
9. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος ς' (σ. 614).

5ος Α. Ὁμιλίαι Δογματικαί:

1. Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Α' (σ. 10).

2. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Β' (σ. 40).*
 3. *Περὶ ἀκαταλήπτου, καὶ ὅτι ἡ συγκατάβασις τοῦ Θεοῦ φορητὴ τοῖς Σεραφίμ, Λόγος Γ' (σ. 78).*
 4. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Δ' (σ. 112).*
 5. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Ε' (σ. 146).*
 6. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Ζ'. Εἰς τὸν μακάριον Φιλογόνιον (σ. 190).*
 7. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Ζ'. Πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς συνάξεως καὶ τοῦ ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ ἀπόδειξις (σ. 220).*
 8. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Η'. Εἰς τὰ ὑπόλοιπα κατὰ αἵρετικῶν, καὶ περὶ κρίσεως καὶ ἐλεημοσύνης, καὶ εἰς τὴν αἴτησιν τῆς μητρὸς τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου (σ. 266).*
 9. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Θ'. Εἰς τὸν τετραήμερον Λάζαρον (σ. 300).*
 10. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Ι' (σ. 316).*
 11. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος ΙΑ' (σ. 356).*
 12. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος ΙΒ', Εἰς τὸν παραλυτικὸν (σ. 380).*
- Β. Ὅμιλιες Ἑορταστικῆς:**
1. *Εἰς τὴν γενέθλιον ἡμέραν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ὅμιλία Β' (σ. 422).*
 2. *Εἰς τὴν γενέθλιον ἡμέραν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ὅμιλία Β' (σ. 462).*
 3. *Εἰς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα (σ. 490).*
 4. *Εἰς τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα (σ. 520).*
 5. *Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, Ὅμιλία Α' (σ. 554).*
 6. *Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, Ὅμιλία Β' (σ. 588).*
 7. *Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, Ὅμιλία Γ' (σ. 626).*
 8. *Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κοιμητηρίου καὶ εἰς τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (σ. 636).*
- Α. Ὅμιλιες Ἑορταστικῆς:**
1. *Εἰς τὸν σταυρὸν καὶ τὸν ληστήν (σ. 8).*
 2. *Εἰς τὸν σταυρὸν (σ. 36).*
 3. *Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα (σ. 70).*
 4. *Περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως (σ. 92).*
 5. *Κατὰ μεθυόντων καὶ εἰς τὴν ἀνάστασιν (σ. 142).*
 6. *Εἰς τὴν Σαμαρείτιδα (σ. 172).*
 7. *Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, Ὅμιλία Α' (σ. 200).*
 8. *Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, Ὅμιλία Β' (σ. 232).*
 9. *Εἰς τὴν Πεντηκοστήν, Ὅμιλία Α' (σ. 292).*
 10. *Εἰς τὴν Πεντηκοστήν, Ὅμιλία Β' (σ. 330).*
- Β. Ὅμιλιες Ἐγκωμιαστικῆς Α':**
1. *Εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους, Ὅμιλία Α' (σ. 350).*
 2. *Εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους, Ὅμιλία Β' (σ. 368).*
 3. *Εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους, Ὅμιλία Γ' (σ. 382).*
 4. *Εἰς τὸν τετραήμερον Λάζαρον (σ. 388).*
 5. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, Ὅμιλία Α' (σ. 400).*

6. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Β' (σ. 418).*
7. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Γ' (σ. 432).*
8. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Δ' (σ. 446).*
9. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Ε' (σ. 478).*
10. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Ζ' (σ. 498).*
11. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Ζ' (σ. 518).*
12. *'Η κλήσις τοῦ Παύλου (σ. 536).*
13. *Εἰς μάρτυρας, 'Ομιλία Α' (σ. 568).*
14. *Εἰς μάρτυρας, 'Ομιλία Β' (σ. 578).*
15. *'Εγκώμιον εἰς ἁγίους Πάντας (σ. 604).*

37ος Α. 'Ομιλίαι Ἐγκωμιαστικῆς Β':

1. *Εἰς τὸν Μελέτιον Ἀντιοχείας (σ. 20).*
2. *Εἰς τὸν μάρτυρα Λουκιανὸν (σ. 36).*
3. *Εἰς τὸν μάρτυρα Βαβύλαν (σ. 52).*
4. *Εἰς τὸν Ἰουδεντῖνον καὶ Μαξιμῖνον (σ. 66).*
5. *Εἰς τὴν μάρτυρα Πελαγίαν (σ. 82).*
6. *Εἰς τὸν ἅγιον Ἰγνάτιον (σ. 100).*
7. *Εἰς τὸν Εὐστάθιον Ἀντιοχείας (σ. 128).*
8. *Εἰς τὸν μάρτυρα Ρωμανόν, 'Ομιλία Α' (σ. 150).*
9. *Εἰς τὸν μάρτυρα Ρωμανόν, 'Ομιλία Β' (σ. 168).*
10. *Εἰς τὰς μάρτυρας Βερνίκην καὶ Προσδόκην καὶ τὴν μητέρα αὐτῶν Δομνίαν (σ. 182).*
11. *Εἰς τὸν μάρτυρα Ἰουλιανόν (σ. 218).*
12. *Εἰς τὸν μάρτυρα Βαρλαάμ (σ. 244).*
11. *Εἰς μάρτυρας Αἰγυπτίους (σ. 264).*
12. *Εἰς τὸν ἐπίσκοπον Διόδωρον (σ. 276).*
13. *Εἰς τὴν πρωτομάρτυρα Θέκλαν (σ. 284).*
14. *Εἰς τὸν μάρτυρα Φωκᾶν (σ. 292).*
15. *Εἰς τὴν μάρτυρα Δροσίδα (σ. 312).*

Β. 'Επιστολές:

1. *'Επιστολὴ πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα Α'-ΙΖ' (σ. 348-557).*
2. *Βίος τῆς ὁσίας Ὀλυμπιάδος (σ. 558).*

38ος 'Επιστολές:

1. *'Επιστολὴ πρὸς Ἰννοκέντιον (σ. 18-47).*
2. *'Επιστολὴ πρὸς διαφόρους ἀποδέκτας ΙΗ' - ΠΜΒ' (σ. 48-433).*

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΙΩ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
(ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΘΕΜΑΤΩΝ)

- Α' **Θέματα :** Ἀγαθότητα - Ἀχαριστία.
 Β' **Θέματα :** Βασιλεία οὐρανῶν - Εὐαγγέλιο.
 Γ' **Θέματα :** Εὐγνωμοσύνη - Πίστη.
 Δ' **Θέματα :** Πλεονεξία - Ψυχολογία.

Τόμος

Ζ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

1ος Δογματικά Α'

1. Πῶς τρία πρόσωπα λέγοντες.
2. Κατὰ εἰμαρμένης.
Διάλογος περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως (σ. 200).
4. Λόγος Κατηχητικὸς Μέγας (σ. 500).

2ος Δογματικά Β': (Κατὰ Εὐνομίου Ἀντιρρητικοὶ Λόγοι Α' - Β').**3ος Δογματικά Γ':**

1. Κατὰ Εὐνομίου Ἀντιρρητικὸς Λόγος Γ'.
2. Λόγος Ἀντιρρητικὸς πρὸς τὴν Εὐνομίου ἔκθεσιν.

4ος Α') Λόγοι Δογματικοί :

1. Πρὸς Εὐστάθιον, Περὶ τῆς ἁγ. Τριάδος.
2. Πρὸς Ἀβλάδιον, Περὶ τοῦ μὴ οἶσθαι λέγειν τρεῖς θεούς.
3. Πρὸς Σιμπλίκιον, Περὶ πίστεως.
4. Κατὰ Μακεδονιανῶν τῶν Πνευματομάχων περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.
5. Πρὸς Θεόφιλον, Κατὰ Ἀπολιναριστῶν.
6. Ἀντιρρητικὸς πρὸς τὰ Ἀπολιναρίου.
7. Κατὰ Ἀρείου καὶ Σαβελλίου.

Β') Ἐπιστολές (Α' - ΛΑ').**5ος Ἐρμηνευτικά Α' :**

1. Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου.
2. Ἀπολογητικὸς περὶ τῆς Ἑξαήμερου.
3. Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως (Ὁμιλίαι Α' - Γ').

6ος Ἐρμηνευτικά Β' :

1. Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Ψαλμῶν.
2. Εἰς τὸν βον Ψαλμόν.
3. Περὶ τῆς ὀγδόης.
4. Εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν.

7ος Ἐρμηνευτικά Γ' :

1. Ἐξήγησις εἰς τὰ ᾠσματα, Λόγοι Α' - ΙΕ'.

8ος Α') Ἐρμηνευτικά Γ' - Δογματικά :

1. Εἰς τὴν Προσευχὴν, Λόγοι Α' - Ε'.
2. Εἰς τοὺς Μακαρισμοὺς, Λόγοι Α' - Η'.

Β') Ἀσκητικά Α' :

1. Περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν σκοποῦ καὶ τῆς κατ' ἀλήθειαν ἀσκήσεως.
2. Πρὸς Ἀρμόνιον, Περὶ τοῦ τί τὸ τοῦ Χριστιανοῦ ἐπάγγελμα.
3. Πρὸς Ὀλύμπιον, Περὶ τελειότητος.
4. Πρὸς τοὺς ἀχθομένους ταῖς ἐπιτιμήσεσι.
5. Περὶ τῶν νηπίων πρὸ ὥρας ἀφαρπαζομένων.

9ος Α') Ἀσκητικά Β' : Περὶ παρθενίας (Κεφάλαια Α' - ΚΓ').**Β') Λόγοι Ἐγκωμιαστικοί:**

1. Περὶ ἀρετῆς, ἦτοι Εἰς τὸν Βίον Μωυσέως (Λόγοι Α' - Β').

- Τόμος 2. *Εἰς τὸν Βίον τῆς Ὀσίας Μακρίνης.*
 3. *Εἰς τὸν Βίον Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ.*
 10ος Ὀμιλίες : α) Δογματικές, β) Ἠθικές, γ) Ἐορταστικές.
 11ος Ὀμιλίες : α) Ἐορταστικές, β) Ἐγκωμιαστικές, γ) Ἐπιτάφιας.

Η'. ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Βίος Γρηγορίου Παλαμᾶ Ὑπὸ Φιλοθέου Κοκκίνου

- 1ος α) Λόγοι ἀποδεικτικοὶ δύο Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος.
 β) Ἐπιστολές Πρὸς Ἀκίνδυνον καὶ Πρὸς Βαρλαάμ Α', Β'.

2ος Λόγοι: Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἠσυχάζόντων (Λόγοι Α' – Γ').

3ος Α') Πραγματεῖες Δογματικές:

1. Περὶ θείας ἐνώσεως καὶ διακρίσεως.
2. Περὶ θείων ἐνεργειῶν καὶ τῆς κατ' αὐτάς μεθέξεως.
3. Περὶ θείας καὶ θεοποιοῦ μεθέξεως.
4. Διάλεξις Ὁρθοδόξου καὶ Βαρλααμίτου.
5. Διάλεξις Θεοφάνους πρὸς Θεότιμον.
6. Ὅτι Βαρλαάμ καὶ Ἀκίνδυνός εἰσιν οἱ διχοτομοῦντες.

Β') Πραγματεῖες Ὁμολογιακές :

1. Ἀγιορειτικὸς Τόμος.
2. Ἐκθεσις δυσσεδημάτων.
3. Ἀναίρεσις γράμματος Καλέκα.
4. Ἀναίρεσις γράμματος Ἰγνατίου Ἀντιοχείας.
5. Ἀναίρεσις ἐξηγήσεως τόμου Καλέκα.

4ος Ἐπιστολές:

Πρὸς τὸν Ἀρσένιον Στουδίτην. – Πρὸς Ἰωάννην Γαβρᾶν. – Πρὸς Παῦλον Ἀσάνην. – Πρὸς Δανιὴλ Αἴνου. – Πρὸς τὸν Νομοφύλακα Συμεών. – Πρὸς Ἀθανάσιον Κυζίκου. – Πρὸς Δαμιανόν. – Πρὸς Διονύσιον μετὰ τῆς ὁμολογίας. – Πρὸς Βησσαρίωνα. – Πρὸς Μακάριον Α'. – Πρὸς τοὺς ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Γέροντας. – Πρὸς Φιλόθεον. – Πρὸς Μακάριον Β'. – Πρὸς Ἄνναν Παλαιολογίαν.

5ος Λόγοι: Κατὰ Ἀκινδύνου Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ (Α' – Γ').

6ος Λόγοι: Κατὰ Ἀκινδύνου Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ (Δ' – Ζ').

7ος Α') Κείμενα Αἰχμαλωσίας:

- 1) Λόγος διασαφῶν τὴν τοῦ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου δόξαν.
- 2) Εἰς τὴν ρῆσιν ἐκ τῶν Θησαυρῶν τοῦ Κυρίλλου.
- 3) Ἐπιστολὴ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἐκκλησίαν.
- 4) Ἐπιστολὴ ὅτε ἐάλω. 5) Διάλεξις πρὸς τοὺς Χιόνας.
- 6) Ἐπίτομος διήγησις διαλέξεως μετὰ Γρηγορᾶ.

Β') Λόγοι :

- 1) Περὶ τῆς τοῦ Γρηγορᾶ ψευδογραφίας καὶ δυσσεβείας Λόγοι Α' – Δ'.
- 2) Περὶ τῆς ρήσεως τοῦ Μ. Βασιλείου.

3ος Α') Ἐκατὸν Πεντήκοντα Κεφάλαια

Τόμος Β') **Ἀσκητικὴ Γραμματεία:**

- 1) *Περὶ προσευχῆς καὶ καθαρότητος καρδίας.*
- 2) *Εἰς τὸν Βίον τοῦ ὁσίου Πέτρου τοῦ Ἀθωνίτου.*
- 3) *Πρὸς τὴν μοναχὴν Ξένην.*
- 4) *Πρὸς τοὺς Ἰωάννην καὶ Θεόδωρον τοὺς φιλοσόφους.*
- 5) *Πρὸς τὸν ἱερομόναχον Παῦλον Ἀσάνην.*
- 6) *Δεκάλογος τῆς κατὰ Χριστὸν νομοθεσίας.*

Γ') **Εὐχές (Α' - Δ').**

9ος **Ὁμιλίαις Α' - Κ' :** Σελ. 640.

1. Ὁμιλία Α', *Περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους εἰρήνης.*
2. Ὁμιλία Β', *Εἰς τὴν κατὰ τὸν τελώνην καὶ τὸν Φαρισαῖον τοῦ Κυρίου παραβολὴν.*
3. Ὁμιλία Γ', *Εἰς τὴν κατὰ τὸν σεσωσμένον ἄσωτον τοῦ Κυρίου παραβολὴν.*
4. Ὁμιλία Δ', *Εἰς τὸ εὐαγγέλιον τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Χριστοῦ καὶ περὶ εὐσπλαγχνίας καὶ εὐποιίας.*
5. Ὁμιλία Ε', *Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου καὶ περὶ σωφροσύνης καὶ τῆς ἀντιθέτου ταύτη κακίας.*
6. Ὁμιλία ς', *Προτρεπτικὴ πρὸς νηστείαν καὶ περὶ τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου.*
7. Ὁμιλία Ζ', *Περὶ νηστείας.*
8. Ὁμιλία Η', *Περὶ πίστεως καὶ ἔκθεσις τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας.*
9. Ὁμιλία Θ', *Ἐν τῷ καιρῷ τῆς νηστείας καὶ προσευχῆς.*
10. Ὁμιλία Ι', *Τῇ δευτέρᾳ Κυριακῇ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς (Παραλυτικοῦ).*
11. Ὁμιλία ΙΑ', *Εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρόν.*
12. Ὁμιλία ΙΒ', *Εἰς τὴν τετάρτην Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν.*
13. Ὁμιλία ΙΓ', *Εἰς τὴν πέμπτην Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν.*
14. Ὁμιλία ΙΔ', *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου.*
15. Ὁμιλία ΙΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων.*
16. Ὁμιλία ΙϚ', *Εἰς τὸ Μ. Σάββατον.*
17. Ὁμιλία ΙΖ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ.*
19. Ὁμιλία ΙΗ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Μυροφόρων.*
20. Ὁμιλία ΙΘ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς Σαμαρείτιδος.*
21. Ὁμιλία Κ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Τυφλοῦ.*

10ος **Ὁμιλίαις ΚΑ' - ΜΒ' :** Σελ. 640.

1. Ὁμιλία ΚΑ', *Εἰς τὴν Ἀνάληψιν.*
2. Ὁμιλία ΚΒ', *Εἰς τὴν Ἀνάληψιν.*
3. Ὁμιλία ΚΓ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πατέρων.*
4. Ὁμιλία ΚΔ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς Πεντηκοστῆς.*
5. Ὁμιλία ΚΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πάντων.*
6. Ὁμιλία ΚϚ', *Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θέρους.*
7. Ὁμιλία ΚΖ', *Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θέρους.*

- Τόμος 8. 'Ομιλία ΚΗ', *Εἰς τὴν ἑορτὴν Πέτρου καὶ Παύλου.*
 9. 'Ομιλία ΚΘ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΣΤ' Ματθαίου.*
 10. 'Ομιλία Λ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ζ' Ματθαίου.*
 11. 'Ομιλία ΛΑ', *Εἰς τὴν πρόοδον τοῦ σταυροῦ.*
 12. 'Ομιλία ΛΒ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Θ' Ματθαίου.*
 13. 'Ομιλία ΛΓ', *Εἰς τὴν λιτὴν.*
 14. 'Ομιλία ΛΔ', *Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν.*
 15. 'Ομιλία ΛΕ', *Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν.*
 16. 'Ομιλία ΛΣ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΑ' Ματθαίου.*
 17. 'Ομιλία ΛΖ', *Εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.*
 18. 'Ομιλία ΛΗ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΒ' Ματθαίου.*
 19. 'Ομιλία ΛΘ', *Εἰς ἐπιδημίαν.*
 20. 'Ομιλία Μ', *Εἰς τὴν Ἀποτομὴν τοῦ Προδρόμου.*
 21. 'Ομιλία ΜΑ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΔ' Ματθαίου.*
 22. 'Ομιλία ΜΒ', *Εἰς τὴν Γέννησιν τῆς Θεοτόκου.*

11ος **Ὀμιλίαις ΜΓ' - ΕΓ' :** Σελ. 640.

1. 'Ομιλία ΜΓ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΖ' Ματθαίου.*
2. 'Ομιλία ΜΔ', *Εἰς τὸν Ἰωάννην Εὐαγγελιστὴν.*
3. 'Ομιλία ΜΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Β' Λουκᾶ.*
4. 'Ομιλία ΜΣ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Γ' Λουκᾶ.*
5. 'Ομιλία ΜΖ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Δ' Λουκᾶ.*
6. 'Ομιλία ΜΗ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ε' Λουκᾶ.*
7. 'Ομιλία ΜΘ', *Εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον.*
8. 'Ομιλία Ν', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΣΤ' Λουκᾶ.*
9. 'Ομιλία ΝΑ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ζ' Λουκᾶ.*
10. 'Ομιλία ΝΒ', *Εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.*
11. 'Ομιλία ΝΓ', *Εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.*
12. 'Ομιλία ΝΔ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ι' Λουκᾶ.*
13. 'Ομιλία ΝΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Προπατόρων.*
14. 'Ομιλία ΝΣ', *Εἰς τὰ προεόρτια τῶν Χριστουγέννων.*
15. 'Ομιλία ΝΖ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Πατέρων.*
16. 'Ομιλία ΝΗ', *Εἰς τὴν Χριστοῦ Γέννησιν.*
17. 'Ομιλία ΝΘ', *Εἰς τὴν παραμονὴν τῶν Θεοφανίων.*
18. 'Ομιλία Ξ', *Εἰς τὰ Ἐπιφάνια.*
19. 'Ομιλία ΞΑ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΒ' Λουκᾶ.*
20. 'Ομιλία ΞΒ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΓ' Λουκᾶ.*
21. 'Ομιλία ΞΓ', *Πρὸς τοὺς δυσχεραίνοντας.*

Θ' ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

1ος **Ἀποφθέγματα Γερόντων:** Ἀντωνίου, Ἀρσενίου, Ἀγά-θωνος, Ἀμμωνᾶ, Ἀχιλλᾶ, Ἀμμάη, Ἀμμούν, Ἀνούθ, Ἀβραάμ, Ἀρη, Ἀλωνίου, Ἀπφύ, Ἀπολλώ, Ἀνδρέου, Αἰώ, Ἀμμωναθᾶ, Μ. Βασιλείου, Βησσαρίου

Τόμος νος, Βενιαμίν, Βιαρέ, Γρηγ. Θεολόγου, Γελασίου, Γεροντίου, Δανιήλ, Διοσκόρου, Δουλαῖ, Ἐπιφανίου Κύπρου, Ἐφραΐμ, Εὐχαρίστου, Κοσμικοῦ, Εὐλογίου, Εὐπρεπίου, Ἑλλαδίου, Εὐαγρίου, Εὐδαίμονος, Ζήνωνος, Ζαχαρίου, Ἡσαΐου, Ἡλία, Ἡρακλείου, Θεοδώρου, τῆς Φέρμης, Θεοδώρου τοῦ Ἐνάτου, Θεοδώρου τοῦ εἰς Σκῆτιν, Θεοδώρου τοῦ Ἐλευθεροπολίτου, Θεοδότου, Θεωνᾶ, Θεοφίλου, ἁμμᾶς Θεοδώρας, Ἰωάννου τοῦ Κολοβοῦ, Ἰωάννου τοῦ ἐν Κοινοβίῳ, Ἰσιδώρου, Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου, Ἰσαὰκ τοῦ Πρεσβυτέρου, Ἰωσήφ τοῦ ἐν Πενεφῶ, Ἰακώβου, Ἰέρακος, Ἰωάννου τοῦ Εὐνούχου, Ἰωάννου τοῦ Κίλικος, Ἰωάννου τῶν Κελλίων, Ἰσιδώρου τοῦ πρεσβυτέρου, Ἰωάννου τοῦ Πέρσου, Ἰωάννου τοῦ Θηβαίου, Ἰλαρίωνος, Ἰσχυρίωνος, Κασσιανοῦ, Κρονίου, Καρίωνος, Κό-πρι, Κύρου, Λουκίου, Λώτ, Λογγίνου, Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, Μωυ-σέως, Ματώη, Μάρκου μαθητοῦ ἀβδᾶ Σιλουανοῦ, Μιλησίου, Μωτίου, Μεγεθίου, Μιώς, Μάρκου τοῦ Αἰγυπτίου, Μακαρίου τοῦ Πολιτικοῦ, Νείλου, Νισθερώου, Νίκωνος, Νετροῦ, Νικήτα, Ξοίου, Ξανθία, Ὀλυμπίου, Ὀρσισίου, Ποιμένος, Παμβῶ, Πιστοῦ, Πίωρ, Πιτυρίωνος, Πιστάμωνος, Πέτρου τοῦ Πιονίτου, Παφνουτίου, Παύλου τοῦ Κοσμίτου, Παύλου τοῦ Μεγάλου, Παύλου τοῦ Ἀπλοῦ, Πέτρου τοῦ τῶν Δίου, Ρωμαίου, Ρούφου, Ρωμανοῦ, Σισώη, Σίδωνος, Σαϊῶ, Σάρρας, Συγκλητικῆς, Τιθῶη, Τιμοθέου, Ὑπερεχίου, Φωκᾶ, Φήλικος, Φιλαγρίου, Φορτᾶ, Χομαί, Χαιρήμωνος, Ψενθαΐσιου, Ὡρ.

2ος **Τὸ Λειμωνάριον.**

3ος **Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου:**

1) *Περὶ θείων ὀνομάτων.* 2) *Περὶ Οὐρανίου ἱεραρχίας.* 3) *Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας.* 4) *Περὶ μυστικῆς θεολογίας.* 5) *Ἐπιστολές.*

4ος **Θεοδώρητου Κύρου: Φιλόθεος Ἱστορία ἢ Ἀσκητικὴ Πολιτεία.**

5ος **Κυρίλλου Σκυθοπολίτου, Βίοι Ἀγίων: 1. Ἐπιστολὴ πρὸς ἀβδᾶν Γεώργιον. 2. Βίος τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου. 3. Βίος τοῦ ὁσίου Σάβα. 4. Βίος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐπισκόπου καὶ ἡσυχαστοῦ. 5. Βίος τοῦ ἀβδᾶ Κυριακοῦ. 6. Βίος τοῦ ἀβδᾶ Θεοδοσίου. 7. Εἰς τὸν ὄσιον Θεόγνιον τὸν ἐπίσκοπον. 8. Βίος τοῦ ἁγίου Ἀβραμίου.**

6ος **Παλλαδίου Ἐλενοπόλεως: Λαυσαϊκὴ Ἱστορία.**

7ος **Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου: 50 Πνευματικὲς Ὁμιλίαι.**

8Α **Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου: Λόγοι Ἀσκητικοὶ (Α'-ΚΣΤ').**

8Β **Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου: Λόγοι Ἀσκητικοὶ (ΚΖ'-ΞΑ').**

8Γ **Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου: α) Λόγοι Ἀσκητικοὶ (ΞΒ'-ΠΣΤ').**

β) **Ἐπιστολές (Α'-Δ').**

9 **Α'. Διαδόχου Φωτικῆς: 1) Κεφάλαια Γνωστικά. 2) Λόγος εἰς τὴν Ἀνάληψιν. 3) Ὁράσεις. 4) Ἐρωταποκρίσεις.**

Β'. Ἰωάννου Καρπαθίου: Κεφάλαια Παρακλητικὰ 100.

10Α **Ἀγίων Βαρσανουφίου - Ἰωάννου: Ἐρωταποκρίσεις (Α'-ΣΚΘ').**

10Β **Ἀγίων Βαρσανουφίου - Ἰωάννου: Ἐρωταποκρίσεις (ΣΛ'-ΦΚΒ').**

10Γ **Ἀγίων Βαρσανουφίου - Ἰωάννου: Ἐρωταποκρίσεις (ΦΚΓ'-ΩΜ').**

11Α **Α'. Εὐαγρίου: 1. Κεφάλαια πρακτικά, πρὸς Ἀνατόλιον. 2. Λόγος πρακτικὸς. 3. Τῶν κατὰ μοναχῶν πραγμάτων τὰ αἷτια. 4. Κεφάλαια ΛΓ κατ' ἀκολουθίαν. 5. Πνευματικαὶ γνῶμαι κατὰ ἀλφάβητον. 6. Ἐτεραι γνῶμαι. 7. Περὶ τῶν ὀκτώ λογισμῶν, πρὸς Ἀνατόλιον. 8. Ἀποσπάσματα.**

- B'.** Ἁγίου Νείλου: 1) Διηγήματα Α'-Ζ', 2) Πρὸς Ἀλβιανὸν μοναχὸν ἔρημίτην, 3) Πρὸς Ἀγάθιον μονάζοντα, Περί Περιστερᾶς.
- 11B** Ἁγίου Νείλου: 4) Πρὸς Μάγναν, Λόγος περὶ ἀκτημοσύνης, 5) Ὅτι διαφέρουσι τῶν ἐν πόλεσιν ὠκισμένων οἱ ἐν ἐρήμοις ἡσυχάζοντες.
- 6)** Λόγος πρὸς Εὐλόγιον μοναχόν. 7) Πρὸς Εὐλόγιον, Λόγος περὶ τὰς ἀντιζηλους τῶν ἀρετῶν κακίας. 8) Περί τῶν ὀκτώ πνευμάτων τῆς πονηρίας. 9) Λόγος περὶ προσευχῆς. 10) Κεφάλαια ΚΖ' περὶ πονηρῶν λογισμῶν. 11) Παραινήσεις πρὸς μοναχοὺς. 12) Γνώμαι ἀπάγουσαι τῶν φθαρτῶν κακοκollῶσαι τοῖς ἀφθάρτοις τὸν ἄνθρωπον. 13) Κεφάλαια ἢ παραινήσεις. 14) Περί τῶν ὀκτώ τῆς κακίας λογισμῶν.
- 11Γ** Ἁγίου Νείλου: 15) Λόγος Ἀσκητικὸς, Κεφ. Α'-ΟΕ'. 16) Λόγος εἰς τὸν ῥητὸν τοῦ Εὐαγγελίου, «νῦν ὁ ἔχων βαλάντιον, ἀράτω ὁμοίως καὶ πήραν...». 17) Λόγος Ἀσκητικὸς καὶ πολυμερής. 18) Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον (Κεφ. Α'-ΟΓ') 19) Διήγησις περὶ Πάχονος, πορνικὸν πόλεμον πέσχοντος καὶ νικῶντος. 20) Ὑπερεχίου, Παραινήσεις ἀσκητῶν. 21) Ἀποσπάσματα ἐκ Λόγων καὶ Ὀμιλιῶν τοῦ Ἁγίου Νείλου (εἰς τὸ Πάσχα, Λόγος δύο, καὶ εἰς τὴν Ἀνάληψιν, Λόγοι τρεῖς). 22) Ἐπιστολαὶ (Βιβλ. Α' 1-333).
- 11Δ** Ἐπιστολαί: 1. Βιβλίον Β' (1-333), 2. Βιβλίον Γ' (1-333). 3. Βιβλίον Δ' (1-62).
- 12ος** Α'. Ἀβδᾶ Ἡσαΐα : Λόγοι Ἀσκητικοί.
 Β'. Ἀβδᾶ Ζωσιμᾶ: Κεφάλαια ὠφέλιμα.
 Γ'. Ἀβδᾶ Δωροθέου : Πραγματεῖες καὶ Ἐπιστολές.
- 13ος** Α'. Μάρκου Ἐρημίτη: Δέκα δοκίμια (Περί νόμου πνευματικοῦ, Περί τῶν οἰομένων ἐξ ἔργων δικαιοῦσθαι, Περί μετανοίας, Περί τοῦ θείου βαπτίσματος, Πρὸς Νικόλαον νουθεσίαι ψυχωφελεῖς, Κεφάλαια νηπτικὰ ΚΗ', Συνδιάλεξις πρὸς σχολαστικόν, Συμβουλία νοῦς πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, Περί νηστείας, εἰς τὸν Μελχισεδέκ).
- Β'. Ἡουχίου Ἱεροσολύμων: Λόγος ψυχωφελὴς περὶ νήψεως καὶ ἀρετῆς εἰς ἑκατοντάδας δύο. Λόγοι Α'-Η' (εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν, Περί τῆς τρίτης ὥρας καὶ ἕκτης, Περί ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, εἰς τὴν Θεοτόκον Μαρίαν, εἰς τὴν αὐτὴν Θ. Μαρίαν, εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου, Ἐγκώμιον εἰς ἅγιον Θωμᾶν, εἰς Ἰάκωβον τὸν ἀδελφόθεον).- Συναγωγὴ ἀποριῶν καὶ λύσεων.- Μαρτύριον ἁγίου Λογγίνου.
- 3Α** Ἀναστασίου Σιναΐτου: 1) Ὁδηγός, 2) Περί τῆς ἁγίας συνάξεως καὶ περὶ τοῦ μὴ κρίνειν καὶ μνησικακεῖν καὶ 3) εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγωγὴν τῆς ἑξαήμερου κτίσεως.
- 3Β** Ἀναστασίου Σιναΐτου: Ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις Α'-ΞΔ'.
- 3Γ** Ἀναστασίου Σιναΐτου: Α) Ἐρωταποκρίσεις ΞΕ-ΡΝΔ. Β) ΛΟΓΟΙ
- 3Δ** Ἀντιόχου Μοναχοῦ: Ἐπιστολὴ Πρὸς Εὐστάθιον - Κεφάλαια Α'-ΡΓ'.
- 4ος** Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : 1. Μυσταγωγία. 2. 400 Κεφάλαια Περί ἀγάπης. 3. Λόγος Ἀσκητικὸς. 4. 200 Κεφάλαια Περί Θεολογίας.
- 4Α** Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : 1. Ἐρωταποκρίσεις. 2. Πρὸς Θεόπεμπτον τὸν Σχολαστικόν. 3. Ἐρμηνεῖα εἰς τὸν ΝΘ' Ψαλμόν.
- 4Β** Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ: Πρὸς Θαλάσιον περὶ διαφόρων ἀπόρων τῆς Ἁγίας Γραφῆς (Ἐρωτήσεις Α' - ΝΓ').
- 4Γ** Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : Πρὸς Θαλάσιον περὶ διαφόρων ἀπόρων τῆς Ἁγίας Γραφῆς (Ἐρωτήσεις ΝΔ' - ΞΕ').

- 14Δ **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** *Περὶ ἀποριῶν τῶν ἁγίων Διονυσίου καὶ Γρηγορίου πρὸς Θωμᾶν ἡγιασμένον (Ἀπορίες Α'-Ε', καὶ Α' - ΡΔ').*
- 14Ε **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :**
 1. *Περὶ ἀποριῶν τῶν ἁγίων Διονυσίου καὶ Γρηγορίου πρὸς Θωμᾶν ἡγιασμένον (Ἀπορίες ΡΕ'-ΡΟΘ').*
 2. *Σχόλια εἰς τὰ τοῦ ἁγίου Διονυσίου (α. Εἰς τὸ Περὶ οὐρανίου ἱεραρχίας καὶ β. Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας).*
- 14ς **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** *Σχόλια εἰς τὰ τοῦ ἁγίου Διονυσίου. (1. Εἰς τὸ Περὶ θείων ὀνομάτων, καὶ 2. Εἰς τὸ Περὶ μυστικῆς θεολογίας).*
- 15Α **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** *Δοκίμια δογματικά, θεολογικά καὶ πολεμικά: Πρὸς Μαρίνον, Δοκίμια Α'-Γ', Πρὸς Γεώργιον τὸν πρεσβύτερον, Ἀπαντήσεις πρὸς ἐρωτήσεις διαφόρων, Περὶ τοῦ «Παρελθέτω τὸ ποτήριον», Τόμος δογματικὸς πρὸς Μαρίνον, Ἐπιστολὴ Πρὸς τὸν Νίκανδρον, ἀπολογία πρὸς Σικελούς, Ἐπιστολὴ πρὸς Μαρίνον, Περὶ τῶν δύο τοῦ Χριστοῦ φύσεων, Ὅροι διάφοροι, Πνευματικὸς καὶ δογματικὸς τόμος, Περὶ τῶν δύο θελημάτων τοῦ Χριστοῦ, Περὶ ὄρων διαστολῶν, Ἐπίλυσις ἀποριῶν διακόνου Θεοδώρου, Τόμος δογματικὸς πρὸς Μαρίνον, Κεφάλαια διάφορα περὶ οὐσίας, φύσεως, ὑποστάσεως, προσώπου καὶ θελήματος Χριστοῦ.*
- 15Β **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** *Ἐπιστολές κοινές, δογματικὲς καὶ πολεμικὲς: Πρὸς τὸν ἑπαρχον Γεώργιον.- Πρὸς Ἰωάννην κουβικουλάριον (τρεις).- Πρὸς Κωνσταντῖνον.- Πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἰωάννην.- Πρὸς Ἰωάννην τὸν πρεσβύτερον (δύο.- Πρὸς Θαλάσιον.- Πρὸς Ἰωάννην κουβικουλάριον.- Πρὸς μοναχὴν.- Πρὸς Ἰωάννην κουβικουλάριον Περὶ τῶν ὀρθῶν ὄρων τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων.- Πρὸς Πέτρον ἰλλούστριον (δύο).- Πρὸς Κοσμᾶν τὸν διάκονον, περὶ οὐσίας καὶ ὑποστάσεως (δύο).- Πρὸς Ἰουλιανὸν σχολαστικόν, περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Κυρίου.- Πρὸς τὸν ἑπαρχον Γεώργιον.- Πρὸς Πύρρον.- Πρὸς Μαρίνον.- Πρὸς ἐπίσκοπον Κυδωνίας.- Πρὸς Αὐξέντιον.- Πρὸς Στέφανον.- Πρὸς Κωνσταντῖνον.- Πρὸς Κόνωνα.- Πρὸς Θαλάσιον.- Πρὸς Ἰωάννην κουβικουλάριον.- Πρὸς Κυρισίκιον.- Πρὸς Ἰωάννην ἐπίσκοπον.- Πρὸς Πολυχρόνιον (ὀκτώ).- Πρὸς Θαλάσιον (τρεις).- Πρὸς Ἰωάννην κουβικουλάριον (τρεις).- Πρὸς Ἀναστάσιον μονάζοντα.*
- 15Γ **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** 1. *Συζήτησις ἐν Βιζύῃ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Καισαρείας Θεοδοσίου. 2. Ἐξήγησις τῆς κινήσεως. 3. Διάλεξις πρὸς Πύρρον. 4. Περὶ ψυχῆς. 5. Ἐρμηνεία τῆς προσευχῆς «Πατερ ἡμῶν», 3. Βίος Μαξίμου.*
- 15Δ **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** 1. *Κεφάλαια διάφορα. 2. Κεφάλαια ἕτερα, Σχόλια εἰς τὰς Ἐπιστολάς Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου.*
- 15Ε **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** *Κεφάλαια Θεολογικά.*
- 16ος **Ἰωάννου τῆς Κλίμακος :** *Κλίμαξ εἰς Λόγους Α', καὶ Λόγος εἰς τὸν Ποιμένα.*
- 17ος **Α. Πέτρου Δαμασκηνοῦ :** 1. *Ἐπίσημοις πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν. 2. Λόγοι συνοπτικοὶ ΚΔ'.*

Β. Φιλοθέου Σιναΐτου : *Νηπτικά Κεφάλαια Μ.*

Γ. Θεοδώρου τοῦ Ἀσκητοῦ : 1. *Κεφάλαια Ρ'.* 2. *Θεωρητικόν.*

805 Θεοδώρου Στουδίτου: Ὁμιλίαι πρὸς τὸ κοινόν: α) *Εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου σταυροῦ.* β) *Εἰς τὴν παραμονὴν τῶν Φώτων.* γ) *Λόγος Κατηχητικὸς εἰς τὴν ἁγ. Κυριακὴν τοῦ Πάσχα.* δ) *Ἐγκώμιον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.* ε) *Εἰς τὴν σύναξιν τῶν οὐρανίων ταγμάτων.* ς) *Εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ.* ζ) *Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἀποτομὴν τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἰωάννου Προδρομοῦ.* η) *Ἐγκώμιον εἰς τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην.* θ) *Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἀπόστολον Βαρθολομαῖον.* ι) *Λόγος ἐπιτάφιος εἰς τὸν πνευματικὸν πατέρα του Πλάτωνα.* ια) *Ἐγκώμιον εἰς τὸ ἅγιον Ἀρσένιον τὸν ἀναχωρητὴν.* ιβ) *Λόγος ἐπιτάφιος εἰς μητέρα του.* ιγ) *Λόγοι Κατηχητικοὶ Α'-ΛΓ'.*

8A Θεοδώρου Στουδίτου: *Λόγοι Κατηχητικοὶ ΛΔ' -ΡΚΔ'.*

8B Θεοδώρου Στουδίτου: *ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ,* 1) *Βιβλίον Α' (Ἐπιστολὴς Α' - ΝΖ').* 2) *Βιβλίον Β' (Ἐπιστολὴς Α' - ΝΕ'.*

8Γ Θεοδώρου Στουδίτου: *ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ,* *Βιβλίον Β' (Ἐπιστολὴς ΝΣΤ' - ΣΚΑ').*

9A Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου: *Βίος Συμεὼν ὑπὸ Νικήτα Στηθάτου. Κεφάλαια.- Εὐχαριστίαι.- Διάλογος μετὰ σχολαστικοῦ.*

9B Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου : *Βίβλος τῶν Θεολογικῶν Λόγων (Λόγοι Α'-Γ').- Βίβλος τῶν Ἠθικῶν Λόγων (Λόγοι Α'-ς').*

9Γ Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου:

Α') Βίβλος τῶν Ἠθικῶν Λόγων (Λόγοι Ζ'-ΙΕ').

Β') Κατηχητικοὶ Λόγοι (Λόγοι Α'-Ζ').

9Δ Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου : *Κατηχητικοὶ Λόγοι (Λόγοι Η'-ΛΔ').*

9Ε Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου : *Ὑμνοὶ (Α'-ΚΖ').*

9Ζ Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου : *Ὑμνοὶ (ΚΗ'-ΝΗ').*

Α. Νικήτα Στηθάτου : *Νηπτικά κεφάλαια, ἑκατοντάδες τρεῖς.*

1. *Ἐκατοντὰς πρώτη, Κεφάλαια πρακτικά.* 2. *Ἐκατοντὰς δευτέρα, Κεφάλαια φυσικά.* 3. *Ἐκατοντὰς τρίτη, Κεφάλαια γνωστικά.*

Β. Ἠλία Ἐκδίκου: 1. *Ἀνθολόγιον γνωμικόν.* 2. *Κεφάλαια γνωστικά ΛΒ'.* 3. *Κεφάλαια πρακτικά καὶ θεωρητικά ΡΙΖ'.*

Γ. Θεολήπτου Φιλαδελφείας: 1. *Λόγος τὴν ἐν Χριστῶ κρουπτὴν ἐργασίαν διασαφῶν καὶ δεικνύων ἐν βραχεῖ τοῦ μοναδικοῦ ἐπαγγέλματος τὸν κόπον.* 2. *Κεφάλαια ἑννέα.*

Δ. Νικηφόρου τοῦ Μονάζοντος: *Λόγος περὶ νήψεως καὶ φυλακῆς καρδίας.*

Ε. Γρηγορίου Σιναΐτου : *Κεφάλαια 137 περὶ λογισμῶν καὶ παθῶν καὶ ἀρετῶν δι' ἀκροστιχίδος.* 2. *Κεφάλαια Γνωστικὰ ἑπτὰ.* 3. *Κεφάλαια δέκα Περὶ ἡσυχίας καὶ προσευχῆς.* 4. *Κεφάλαια δέκα πέντε Περὶ ἡσυχίας καὶ τῶν δύο τρόπων τῆς προσευχῆς.* 5. *Περὶ τοῦ πῶς δεῖ καθέζεσθαι τὸν ἡσυχάζοντα εἰς τὴν εὐχὴν καὶ μὴ ταχέως ἀνίστασθαι.*

ς. Θεοφάνους Μοναχοῦ : *Κλίμαξ Θείων Χαρίτων.*

- 21ος Α. Καλλίστου Καταφυγιάτου : Τὰ σωζόμενα, *Περὶ θείας ἐνώσεως καὶ βίου θεωρητικοῦ.*
- 21Α Β. Καλλίστου καὶ Ἰγνατίου τῶν Ξανθοπούλων : *Μέθοδος καὶ κανῶν ἀκριβῆς περὶ τῶν αἵρουμένων ἡσυχῶς βιάσθαι καὶ μοναστικῶς, περὶ τε ἀγωγῆς καὶ πολιτείας καὶ διαίτης αὐτῶν.*
- Α. Καλλίστου Τηλικούδη τοῦ Πατριάρχου : 1) *Κεφάλαια Περὶ προσευχῆς.*
2. *Περὶ ἡσυχαστικῆς τριβῆς.* 3. *Ἐκλογαὶ ἀπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων.*
- Β. *Συμειῶν τοῦ Μεταφραστοῦ, Παράφρασις εἰς ΠΝ' Κεφάλαια εἰς τοὺς πενήκοντα Λόγους τοῦ ἁγίου Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου.*
- 22ος Νικολάου Καβάσιλα : *Ἐρμηνεῖα εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν.— Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ Ζωῆς.*

Γ' ΤΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

ΙΑ' ΑΠΟΛΟΓΗΤΑΙ

- 1ος Ἰουστίνου τοῦ Φιλοσόφου : 1. *Ἀπολογίαι Α' καὶ Β'.*— 2. *Λόγος Περὶ Ἀναστάσεως.*— 3. *Διάλογος πρὸς Τρύφωνα.*
- 2ος Τατιανοῦ : *Πρὸς Ἑλληνας.*— Ἀθηναγόρου : 1. *Πρεσβεία Χριστιανῶν.*
2. *Περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν.*— Θεοφίλου Ἀντιοχείας : *Πρὸς Αὐτόλυκον, Βιβλία Α'-Γ'.*— Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον.

ΙΒ' ΑΠΑΝΤΑ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ

- 1ος Α) *Προτρεπτικός.*— Β) *Παιδαγωγός,* Λόγος Α'.
2ος *Παιδαγωγός,* Λόγοι Β' καὶ Γ'.
3ος *Στρωματεῖς* Λόγοι Α'. - Δ'.
4ος *Στρωματεῖς* Λόγοι Ε'. - Η'. - Λόγος, *Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος.*

ΙΓ' ΑΠΑΝΤΑ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

- 1ος *Διδαχὴ τῶν Ἀποστόλων.*— *Διαταγαὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος.*— *Ἀποστολικοὶ Κανόνες.*
- 2ος *Ἐπιτομὴ Η' Βιβλίου τῶν Διαταγῶν τῶν ἀποστόλων.*— *Αἱ διαταγαὶ αἱ διὰ Κλήμεντος*
- 3ος *Κλήμεντος*
1. *Τῶν Πέτρου ἐπιδημίων κηρυγμάτων (Ὁμλ. ΙΒ'-Κ').*
2. *Πρὸς Κορινθίους Α' καὶ Β'.*
3. *Περὶ τῶν πράξεων, ἐπιδημῶν τε καὶ κηρυγμάτων.*
4. *Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Κλήμεντος.*
- 4ος 1. *Ἐπιστολὴ Βαρνάβα.*
2. *Ἐπιστολὲς Ἰγνατίου:*
α) *Γνήσιες (σύντομος καὶ ἔκτενης μορφῆς):* 1. *Πρὸς Ἐφεσίους,* 2. *Πρὸς Μαγνησίους,* 3. *Πρὸς Τραλλησίους,* 4. *Πρὸς Ῥωμαίους,* 5. *Πρὸς Φιλαδελφεῖς,* 6. *Πρὸς Σμυρναίους,* 6. *Πρὸς Πολύκαρπον.*

- β) Ἀμφιβαλλόμενες: 1. Μαρίας πρὸς Ἰγνάτιον. 2. Ἰγνατίου πρὸς Μαρίαν, 3. πρὸς τοὺς ἐν Ταρσῷ, 4. πρὸς Ἀντιοχεῖς, 5. πρὸς Ἡρώνα, 6. πρὸς Φιλιππησίους. — Μαρτύριον Ἰγνατίου. —
3. α) Πολυκάρπου ἐπιστολὴ πρὸς Φιλιππησίους, β) Μαρτύριον Πολυκάρπου.
4. Ὁ Ποιμὴν τοῦ Ἑρμᾶ.
5. Παπία Ἱεραπόλεως, ἀποσπάσματα.

ΙΔ'. ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

- ος Κατηγήσεις Φωτιζομένων (Α' - Β').
- Α'. Κατηγήσεις Φωτιζομένων (ΙΓ' - ΙΗ').
- ος Β'. Κατηγήσεις Μυσταγωγικαί (Α' - Ε').
- ος Γ'. Ὁμιλίαις - Ἐπιστολαίς:
1. Εἰς τὸν Παραλυτικὸν τὸν ἐπὶ τὴν κολυμβήθραν.
 2. Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὸν Συμεῶνα τὸν Θεοδόχον.
 3. Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Μωνσταντῖνον τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα.
 4. Μαρτυραὶ παλαιῶν περὶ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ τοῦ φανέντος εἰς Ἱεροσόλυμα.
 5. Χρονολογία.
 6. Συμπαράθεσις ἐπιστολῶν Κυρίλλου Ἱεροσολύμων καὶ πάπα Ἰουλίου.

ΙΕ' ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

- ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Περί τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Α' - ΣΤ'.
- ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Περί τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Ζ' - ΙΑ'.
- ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Περί τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι ΙΒ' - ΙΖ'.
- ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Γλαφυρῶν εἰς τὴν Γένεσιν Λόγοι Α' - Ζ', .
- ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Γλαφυρῶν εἰς τὴν Ἑξοδον Λόγοι Α' - Γ' εἰς Λευιτικόν, Ἀριθμούς, Δευτ/μον, Βασιλειῶν.
- ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Βίβλος Θησαυρῶν, Περί τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' - ΙΘ'.
- ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Βίβλος Θησαυρῶν. Περί τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Κ' - ΛΕ'.
- ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Περί τῆς ἀγ. καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' - Ε'.
- ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: 1. Περί τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι ΣΤ' - Ζ', - 2. Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς εἰς καὶ Κύριος. - 3. Ὅτι εἰς ὁ Χριστὸς. - 4. Ὡς ἐν κεφαλαίοις. Τὰ ἐγκείμενα τῷ λόγῳ τῷ περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, μετὰ προσθήκης ἐτέρων ἐννοιῶν. 5. Περί τῆς ἀγίας καὶ Ζωοποιοῦ Τριάδος (Κεφ. Α' - ΚΗ').

- 10ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρὸς, - Περί τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως κατὰ κεφάλαια, Κεφ. Α-ΛΕ. - Πεντάβιβλος ἀντίρρησις κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν.- Διάλεξις πρὸς Νεστόριον, Ὅτι Θεοτόκος ἡ ἀγία Παρθένος καὶ οὐ Χριστοτόκος.- Λόγος κατὰ τῶν μὴ βουλομένων ὁμολογεῖν Θεοτόκον τὴν ἀγίαν Παρθένον. .
- 11ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Διάφοροι Λόγοι περὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων.- Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Α'-Γ'). .
- 12ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Δ'-Γ' καὶ τεμάχια τῶν Λόγων ΙΑ'-ΙΘ').
- 13ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Κατὰ ἀνθρωπομορφιτῶν εἰς κεφάλαια ΚΗ'. Ἐπιστολὴ πρὸς Καλοσύριον, καὶ ἄλλοι λόγοι πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδόσιον καὶ ταῖς βασιλίσσαις περὶ πίστεως.
- 14ος Νικήτα τοῦ πρώην Σερρών, Συναγωγὴ ἐξηγήσεων τῶν ἀγίων Πατέρων εἰς τὴν βίβλον τῶν Ψαλμῶν. - Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Ἐξήγησις εἰς Ψαλμούς, Ψαλμοὶ Α' - Μ'.
- 15ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: 1. Ἐξήγησις εἰς Ψαλμούς ΜΑ' - ΡΙΘ'. 2. Τεμάχια εἰς ὠδὴν Μανσέως. 3. Τεμάχια εἰς ὠδὴν Ἀννης, μητρὸς Σαμουήλ. 4. Τεμάχια εἰς Παροιμίας. 5. Αποσπάσματα εἰς Ἄσμα Ἀσμάτων.
- 16ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Α', Λόγοι Α'-ζ'.
- 17ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Β', Λόγοι Α'-Ε', Βιβλίον Γ', Λόγος Α'.
- 18ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Γ', Λόγοι Β'-Ε', Βιβλίον Δ', Λόγος Α'.
- 19ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Δ', Λόγοι Β'-Ε', Βιβλίον Ε', Λόγοι Α'.
- 20ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Ε', Λόγοι Β'-ζ', καὶ εἰς Ἰερεμίαν, Βαρούχ, Ἰεζεκιήλ, καὶ Δανιήλ.
- 21ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ὡσηὲ (Λόγοι Α'-Ζ')- Ἰωήλ (Λόγοι Α'-Β').
- 22ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἀμώς (Λόγοι Α'-Δ'), Ὀβδιού, Ἰωνᾶν (Λόγ. Α'-Δ'), Μιχαΐαν (Λόγ. Α'-Ζ'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 23ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ναούμ (Λόγοι Α'-Γ'), Ἀβδακούμ (Α'-Γ'), Σοφονίαν (Α-Β), Ἀγγαΐον (Α-Β). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 24ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Ζαχαρίαν (Λόγοι Α'-ζ') - Μαλαχίαν (Λόγοι Α' - Β'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 25ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὰς Ματθαῖον - Λουκᾶν. Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 26ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν καὶ εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγος Α', κεφ. Α'-Γ'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 27ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγος Β', κεφ. Α'-Θ', καὶ Λόγος Γ', κεφ. Α'-ς). Ὑπὸ ἔκδοσιν.

- 28ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγ. Δ', κεφ. Α'-Ζ', Λόγ. Ε', Α'-Ε'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 29ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΣΤ', κεφ. Ἐνα, Λόγος Ζ' καὶ Η' τεμάχια, Λόγος Θ'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 30ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος Ι', κεφ. Α'-Β', Λόγ. ΙΑ' κεφ. Α' - ΙΒ'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 31ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: α) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΙΒ'), β) Εἰς τὰς Πράξεις, γ) Εἰς τὰς Ἐπιστολάς: 1. Ρωμαίους, 2. Κορινθίους Α', 3. Κορινθίους Β', 4. Γαλάτας, 5. Ἑβραίους, 6. Ἰακώβου, 7. Ἰωάννου Α', 8. Ἰούδα. Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 32ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ἐπιστολαὶ (Α'-ΠΗ). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 33ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὁμιλίαι ἑορταστικαί (Α'-ΙΖ') Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 34ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὁμιλίαι ἑορταστικαί (ΙΗ'-Λ'). Ὁμιλίαι διάφορες (Α'-ΚΒ').- Λόγος εἰς τὴν τελευταίαν τῶν ἁγίων τριῶν παιδῶν καὶ τοῦ πανσόφου Δανιήλ. Ὑπὸ ἔκδοσιν.

ΙΣΤ' ΑΠΑΝΤΑ ΦΩΤΙΟΥ

- 1ος Φωτίου Κων/πόλεως : Α'. Ἐξηγητικά: Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι, ἧτοι Πρὸς Ἀμφιλόχιον Μητροπολίτην Κυζίκου, ἐν τῷ καιρῷ τῶν πειρασμῶν, ζητημάτων διαφόρων εἰς ἀριθμὸν τριακοσίων εἴκοσι δύο ἐρωτήσεων καὶ ἐπιλύσεων (Ἐρωταποκρίσεις Α'-ΞΓ).
- 2ος Φωτίου Κων/πόλεως : Β'. Ἐξηγητικά: Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀποκρίσιν (Ἐρωταποκρίσεις ΞΔ'-ΡΜΔ').
- 3ος Φωτίου Κων/πόλεως : Γ'. Ἐξηγητικά: Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀποκρίσιν (Ἐρωταποκρίσεις ΡΜΔ' - ΤΚΘ').
- 4ος Φωτίου Κων/πόλεως : Δογματικά: Διήγησις περὶ τῆς Μανιχαίων ἀναβλαστήσεως εἰς Λόγους Δ'.- Περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος Μυσταγωγίας.- Κατὰ τῶν τῆς Παλαιᾶς Ρώμης περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅτι ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται.
- 5ος Φωτίου Κων/πόλεως : Α'. Ἱστορικά: Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ'. (Κεφάλαια Α'-ΡΝΘ').
- 6ος Φωτίου Κων/πόλεως : Β'. Ἱστορικά: Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ'. (Κεφάλαια ΡΞ'-ΣΚΒ').
- 7ος Φωτίου Κων/πόλεως : Γ'. Ἱστορικά: Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ'. (Κεφάλαια ΣΚΓ'-ΣΜΑ').
- 8ος Φωτίου Κων/πόλεως : Δ'. Ἱστορικά: Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ'. (Κεφάλαια ΣΜΒ'-ΣΝ').

- 9ος Φωτίου Κων/πόλεως : Ε'. *Ίστορικά: Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη. Ἀπογραφή καὶ συναρίθμησις τῶν ἀνεγνωσμένων ὑπὸ Φωτίου βιβλίων, εἰς κεφάλαια ΣΠ. (Κεφάλαια ΣΝΑ'-ΣΠ.).*
- 10ος Φωτίου Κων/πόλεως : Α'. *Κανονικά: Σύνταγμα κανόνων διηρημένον εἰς τίτλους ΙΔ' ἐκ κεφαλαίων διαφόρων (Τίτλοι Α'- Ι κεφάλαιον Η).*
- 11ος Φωτίου Κων/πόλεως : Β'. *Κανονικά: 1. Σύνταγμα κανόνων διηρημένον εἰς τίτλους ΙΔ' ἐκ κεφαλαίων διαφόρων (Τίτλοι ΙΑ' ΙΔ'). 2. Νομοκάνων, ἤτοι Ἐξήγησις τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων εἰς τίτλους ΙΔ' ἐκ κεφαλαίων διαφόρων.- Ἐρωτήματα δέκα σὺν ἴσαις ταῖς ἀποκρίσεσιν. Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- 12ος Φωτίου Κων/πόλεως : Α'. *Ὁμιλῖαι: α) Εἰς τὸ γενέσιον τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.- β) Ἐκφρασις τῆς ἐν τοῖς βασιλείοις νέας ἐκκλησίας τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοιο οἰκοδομηθείσης. Β'. Ἐπιστολαί: Φωτίου Ἐπιστολαί ΡζΓ' ἐν βίβλοις τρισίν. Βιβλίον Α' Ἐπιστολαί Α' - ΚΔ', Βιβλίον Β' Ἐπιστολαί Α' - ΡΒ', Βιβλίον Γ' Ἐπιστολαί Α' - ΞΖ'. Ὑπὸ ἔκδοσιν.*

ΙΖ' ΑΠΑΝΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΟΥ ΣΑΛΑΜΙΝΙΟΥ

- 1ος Σαλαμνίου Ἑρμείου Σωζομενοῦ : *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Τόμοι Α' - Δ'.*
- 2ος Σαλαμνίου Ἑρμείου Σωζομενοῦ : *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Τόμοι Ε' - Θ'. Ὑπὸ ἔκδοσιν.*

ΙΗ' ΑΠΑΝΤΑ ΞΙΔΩΡΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ

- 1ος Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου: *Ἐπιστολαί, Βιβλίον Α'. Ἐπιστολὲς Α'. - Φ'.*
- 2ος Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου: *Ἐπιστολαί, Βιβλίον Β'. Ἐπιστολὲς Α'. - Τ.*
- 3ος Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου: *Ἐπιστολαί, Βιβλίον Γ'. Ἐπιστολὲς Α'. - ΥΙΓ'.*
- 4ος Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου: *Ἐπιστολαί, Βιβλίον Δ'. Ἐπιστολὲς Α'. - ΣΛ'.*
- 5ος Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου: *Ἐπιστολαί, Βιβλίον Ε'. Ἐπιστολὲς Α'. - ΦΞΘ'.*

ΙΘ' ΕΚΤΟΣ ΣΕΙΡΑΣ

- Οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δαβὶδ: Κείμενο, ποιητικὴ ἀπόδοσις, Μετάφρασις καὶ διδάγματα (Ψαλμοὶ Α'. - ΟΕ').*
- Οἱ Ψαλμοὶ τοῦ Δαβὶδ: Κείμενο, ποιητικὴ ἀπόδοσις, Μετάφρασις καὶ διδάγματα (Ψαλμοὶ ΟΣ. - ΡΝ'). Ὑπὸ ἔκδοσιν*
- Χρήστου Βούλγαρη: Ὑπόμνημα εἰς τὴν Α'. Καθολικὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου.*
- Χρήστου Βούλγαρη: Ὑπόμνημα εἰς τὴν Β'. Καθολικὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου.*
- Ἀθηναγόρου Κοκκινάκη: Τοῦ Θεοῦ τὰ πράγματα· Λόγοι καὶ διαλέξεις.*

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Γ. Μπακατσέλου 3 – Τηλ. 0310/283 880 – Θεσσαλονίκη

Έκτύπωση Όφσετ: ΧΡ. ΘΩΜΑΣ – Τηλ. 23940/ 72 394 – Λητή Θεσ/νίκης

Βιβλιοδεσία: Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ, Τηλ. 2310/710 140 – Θεσ/νίκη

Κεντρική διάθεση: Βιβλιοπωλείο Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Γ. Μπακατσέλου 3 – Θεσ/νίκη – Τηλ. 2310/283 880 – (Οικίας 2310/696 653)

Διεύθυνση άλληλογραφίας: Τ.Θ. 40090 – Τ.Κ. 560 10